

PRIMORSKI SLOVENSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON

16. SNOPIČ

Tič - Velikonja

Uredil Martin Jevnikar

GORICA 1990
GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

S 16. snopičem se začena IV. knjiga Primorskega slovenskega biografskega leksikona (PSBL)

Dne 15. nov. 1990 nas je zapustil zvesti sodelavec Andrej Šavli. Hvaležno se ga bomo spominjali. Njegov življenjepis je v PSBL III, 513-514.

SODELAVCI 16. SNOPIČA IN NJIHOVE ZNAČKE

(Imena umrlih sodelavcev so zaznamovana s križcem)

ab	dr. Aleš Breclj, prof., Trst
Adč.	dr. France Adamič, univ. prof. v p., Lj.
A. Pr.	dr. Anton Prijatelj, dr. medic. znanosti, Zdravst. dom, Nova Gor.
A. Šavli	Andrej Šavli, prosvet. delavec, Lj. (†)
Bevk	Samo Bevk, rav. Mestnega muzeja v Idriji
B. Lu.	dr. Lučana Budal, prof., Gor.
B. Mar.	dr. Branko Marušič, višji znanst. sodelavec ZRC SAZU, Lj.-Solkan
B-n	Pavel Budin, sodnik in kult. delavec, Nova Gor.
B. S.	inž. Boris Sancin, rav. RAITrsta v p., Trst (†)
B. Ur.	Borut Uršič, umetn. zgod., manager za turist. dejavnosti pri MD v Clou
Češč.	dr. Marija Češčut, prof., Gor.
D. Možina	Dana Praprotnik Možina, učit. v p., Trst
Dolenc	Janez Dolenc, prof. v p., Tolmin
E. D.	dr. Emil Devetak, prof., Gor.
F. Čotar	Franc Čotar, prosv. delavec, Buenos Aires
Har.	dr. Zorko Harej, programist RAITrsta v p., Trst
Holz	mag. Eva Holz, raziskovalni sodel. ZRC SAZU, Lj.
Hum.	dr. Kazimir Humar, stolni vikar, Gor.
Ij	Ivo Jevnikar, časnikar na RAITrsta, Trst
Ir. Mislej	dr. Irena Mislej, raziskov., Znanst. inšt. FF, Lj.
i. t.	Igor Tuta, urednik na RAITrsta, Trst
Ivančič	Damjana Ivančič, višji knjižničar, Matična knjiž. Izola
Jan	Zoltan Jan, prof., Nova Gor.
Jem.	dr. Martin Jevnikar, univ. prof. v p., Trst
Jok	Jožko Kragelj, župnik v Batujah
Kčč	dr. Peter Krečič, rav. Arhitekturni muzej, Lj.
Koren	Jože Koren, časnikar, Trst
Kralj	Franc Kralj, prof. na Srednji verski šoli v Vipavi
Kranner	dr. Marjeta Kranner, prof., Gor.
Kvčč	Janez Kavčič, kustos, Mestni muzej Idrija
L. B.	dr. Lojzka Bratuž, prof. asist. na univ. v Vidmu, Gor.
Lc.	Ljubomir Lisac, arhivar v p., Zgb
Idt	Lida Debelli Turk, urednica na RAITrsta, Trst
Les	Ivana Leskovec, kustos-etnolog, Mestni muzej Idrija
Lil. Trampuž	Lilijana Trampuž, asistent, Inšt. za novejšo zgod., Lj.
LRS	Lelja Rehar Sancin, univ. prof., Trst
mak	dr. Marijan Kravos, prof., Trst

19-12-1990 722

TIČ Srečko (Feliks), režiser, scenograf, organizator in šolnik, r. 16. jan. 1914 na otoku Veli Iž pri Zadru, živi v Kopru. Oče Jože, orožniški narednik, mati Marija Mencelj. Osn. š. 1923-27 v Lj., prav tako 1927-31 meščan. š. in 1931-36 učiteljišče. Bil je učitelj na meščan. š. v Zagorju ob Savi 1937-38, na osn. š. v Trbovljah 1938-41, predm. učitelj na gimn., metalur.-industrij. š. ter š. raznih strok na Jesenicah 1941-54, od 1954-57 režiser-scenograf in tehn. vodja Gled. Slov. primorja v Kopru do razpustitve. 1957 prevzel vodstvo prireditvene posloval. za obalno področje »Primorske prireditve«, 1964-68 je bil tehn. vodja pri Festivalu Lj. (zaslužen za postavitev premične strehe v Križankah), 1968-69 rav. gledališča T. Čufar na Jesenicah; 1969 inv. upok. še dela v kulturnoprosv. organizacijah v Kopru idr. - Nagrade: 1952 Prešernova (Linhart, Matiček); 1964 diploma Hvarske ljetne pozornice (Machiavelli, Mandragola); 1967 Linhartova plaketa št. 5 (za režij. in scenske dosežke z amater. skupinami); 1981 Plaketa Izole (za kult.-prosv. delo). - Gledal. znanje si je pridobil z lastnim študijem in ljubitelj. odnosom, kot učiteljiščnik je 1931-36 statiral v Drami SNG v Lj. Poleg osn. poklica je ves čas delal kot režiser in scenograf pri oblikovanju, organizaciji in delu amaterskih gledališč (Jesenice, Kranj, Tolmin, Lj., Postojna, Izola, Koper, Piran) ter postavil na oder preko 100 del iz dom. in tuje dram. liter. Na Jesenicah mdr. K. M. Simonov, Rusko vprašanje, 1949 (1. mesto na republ. reviji v Mrbu); I. Cankar, Hlapci, 1950; A. T. Linhart, Matiček se ženi, 1951 (1. mesto na republ. reviji v Lj.); B. Kreft, Velika puntarija, 1952; Isti, Kranjski komedijanti, 1945; Matković, Na koncu poti, 1966 (tudi na republ. reviji v Črnomlju); W. Shakespeare, Hamlet, 1969 (jubilejna ob 35-letnici dela); kot gost v Tolminu, mdr. P. Golia, Triglavska bajka, 1949; F. Žižek, Miklova Zala, 1949; I. Cankar, Pohujšanje v dolini šentflorjanski, 1953; Machiavelli, Mandragola, 1964 (2. mesto na republ. reviji v Črnomlju in 4. mesto na jsl. reviji na Hvaru); kot gost v Kranju, mdr. I. Vašte-M. Mahnič, Visoka pesem, 1952 (otvoritev poklicnega gledal.); v Kopru, mdr. M. Držić-M. Rupel, Boter Andraž, 1955; B. Kreft, Velika puntarija; v Lj. je kot gost šentjakob. gledal. 1969 rež. C. Goldoni-M. Rupel, Primorske zdrahe (predstava tudi v republiški reviji v

Črnomlju). Več T-evih inscenacij je bilo nagrajenih na raznih revijah.

Prim.: SBL IV, 83-84 in tam navedena liter.; vprašalna pola; osebni podatki (pismo z dne 23. nov. 1989).

Kranter

TIENGO Carlo, goriški in tržaški prefekt, r. 1. apr. 1892 v Adriji (Rovigo), u. 11. maja 1945 v Pannelo (Milano). 1920 je končal pravo in postal odvetnik. Med prvo svet. vojno je bil oficir v it. vojski in odlikovan s srebrno medaljo. Apr. 1920 je vstopil v fascio kot škvadrist in se udeležil pohoda na Rim okt. 1922. Med 1926-43 je bil prefekt v raznih it. provincah. 16. dec. 1930 je postal prefekt gor. province. Skupno s provincijskim faš. sekretarjem Avenantijem in kvestorjem Modestijem se je T. uveljavil na Gor. kot zagrizen raznarodovalec in preganjalec slov. narodnega gibanja. Zaostril je gonjo za odstranitev slov. nadškofa F. B. Sedeja iz gor. nadškofije. Obtoževal ga je pri osrednjih oblasteh v Rimu in pri Mussoliniju, da preganja it. redovnike, ker uvajajo v slov. cerkve it. jezik, da podpira slov. duhovnike v njihovem odporu proti raznarodovanju in da podreja vero nacionalizmu (»je nepopustljiv proti vsakršni manifestaciji italijanstva«). Glede obeh gor. semenšč je poročal, da sta »gojišče mladih antiitalijanov, neizogibno namenjenih hujskati drugorodno prebivalstvo k zaroti«, in zahteval njuno ukinitve. V času T-ovega prefektovanja so bili nekateri slov. duhovniki kaznovani s konfinacijo, opominom ali svarilom. Pod njegovim prefektovanjem je potekala ostra polic. preiskava proti mladoletnim »Črnim bratom«, ki je povzročila smrt Mirka Brezavščeka; za trinajst Kopriviščanov, obtoženih uboja finančnega stražnika, je predvideval sodni proces v Gor. in smrtne kazni v svarilo upornim Slov., vendar mu Posebno sodišče ni ugodilo. - 16. jan. 1933 je bil premeščen v Trst za prefekta trž. province. Skupaj s faš. sekretarjem Perusinom je organiziral sistematično gonjo proti škofu L. Fogarju, ker je zagovarjal jezikovne pravice slov. v cerkvi. Zbiral je obtežilne dokaze in podžigal gonjo tiska, kar se je razmahnilo po letu 1934. Po faš. izgredih v rojanski cerkvi je T. maja 1936 prepovedal uporabo slov. jezika v cerkvah pri Sv. Jakobu, v Rojanu, v Barkovljah, pri Sv. Ivanu, v Skednju in v kapeli trž. Marijine družbe. Po Fogarjevih protestih pri Mussoliniju in v Vatikanu

je prišlo do kompromisa: T. je bil 1. avg. 1936 odstranjen iz Trsta, konec meseca je bila njegova prepoved preklicana, v zameno je moral Fogar odstopiti. T. je bil nato do 16. avg. 1938 prefekt v Bologni, do 1. febr. 1941 v Turinu in nato v Milanu. Odtlej je bil član nacionalnega vodstva PNF, v apr. tudi član Velikega faš. sveta, od 6. febr. do 18. apr. 1943 drž. svetnik in minister za korporacije. Apr. 1943 se je zaradi boleznih umaknil iz polit. življenja, po osvoboditvi It. so ga 11. maja 1945 ustrelili it. partizani.

Prim.: Dokumenti v Archivio centrale dello Stato v Rimu, Notranje ministrstvo; L. Čermelj, Slovenci 236; PSBL I, 375-76; I. Juvančič, Fašistična ofenziva proti dr. A. Fogarju, *GorLtk* 2, 1975, 101-16; F. Belci, Chiesa e fascismo a Trieste, *Qualestoria* 13/1985, 3, 83-93; M. Missori, Gerarchie e statuti nel PNF, Roma 1986, 282; M. Kacin-Wohinz, Prvi antifašizem v Evropi, *Primorska 1925-1935*, Koper 1990, pass.

M.K.-W.

TIMEUS Ruggero, psevdonim **Fauro**, publicist, r. 16. febr. 1892 v Trstu, u. 14. sept. 1915 kot it. vojak na gori Pal Piccolo (Karnija). Oče Giovanni, mati Gisella de Chicchio. Obiskoval je gimn. »Dante Alighieri« v Trstu in s sedemnajstimi leti začel publicistično delovati. Pridružil se je it. liberalno-nacionalnemu gibanju (iredentizmu) v Trstu in sodeloval pri demonstracijah za it. U v Trstu. Po maturi je eno leto študiral na U v Gradcu, nato je odšel v Rim, kjer je diplomiral na Filoz. fak. Odločitev za Rim, za razliko od drugih trž. sovrstnikov, ki so odhajali v Firence (skupina okoli G. Prezzolinijevega glasila *La Voce*), verjetno označuje T-ovo najbolj radikalno usmeritev pri reševanju tako imenovanega »jadranskega vprašanja«. Spočetka je sicer sodeloval tudi pri *La Voce* (1910: članek *L'irredentismo e gli slavi dell'Istria*), kasneje pa se je opredelil za liste *L'idea nazionale*, *Regno* in *Il Marzocco*. T-ovo pisanje je pokazalo, da se je oddaljil od kroga, ki ga je predstavljal S. Slapaper s svojim zagovarjanjem tradicionalnih vrednot it. preroda. Odločil se je za nacionalistično smer, »v italijanstvu je spoznal aktivno in mlado silo, ki v Avstrijskem Primorju ne išče priložnosti za sporazumevanje, pač pa le spopad in zmago; zmagovitemu pohodu na Trst naj bi sledila italijanska nadvlada celotnega Jadrana« (A. Ara). Svoje poglede je nato združil v knjigi *Trieste*, ki je izšla spomladi 1914 v Ri-

mu. Še pred tem je izdal brošuro *La Venezia Giulia e l'Italia* (Verona 1913). Ob začetku prve svet. vojne je zagovarjal vstop It. v vojno, maja 1915 je vstopil v it. vojsko kot prostovoljec. Njegovi zbrani spisi so izšli kot *Scritti politici (1911-1915)* v Trstu 1929. T. je polemično nastopal zaradi odnosa it. publicistike do jadranskega vprašanja, tako tudi do »smiselno pripravljene provokacije«, ki jo je predstavljal knjiga A. Vivanteja *L'irredentismo adriatico* (1912). Zagovarjal je sicer it. pomoč pri zedinjenju južnih Slovanov okoli Srbije, zato pa naj bi se južni Slovani odrekli svojim zahtevam do Trsta in Julijske krajine. Nasproval je zato trialistični konceptiji reševanja avstro-ogrske monarhije. Po njegovem je bolj kot drugje prav v Trstu socializem pokazal na svojo »teoretično potvorjenost in nesposobnost praktične uveljavitve«. Nastopal je proti vsaki obliki demokratične revolucije in borbe za svobodo, pač pa je v prvo vrsto postavljaval avtoriteto države in it. imperij. It. mora osvojiti Trst, »kjer mora dobiti ključ za osvajanje Balkana in Bližnjega vzhoda« (D. Šepič). Obravnaval je tudi probleme Slovencev. Svoj asimilacijski odnos do neit. prebivalcev JK je pokazal pred vstopom It. v vojno, ko je prav zaradi njih zagovarjal takojšnjo it. vojno napoved Avstro-Ogrski. V T-ovi zapuščini sta dva neobjavljena romana, spis o germanizmu, nedokončana obširna razprava o polit. filozofiji in doktorska teza o rimskem pesniku Marcialu. Knjiga *Trieste* je izšla 1968 v drugi izd., nekajkrat so bili T-ovi spisi tudi ponatisnjeni (npr. v *Antologia degli scrittori morti in guerra*, Firenze 1929). T-ovo ime je nosila nekdanja Canin-Hütte na bovški strani Kanina (od 1924 kot Rifugio Ruggero Timeus-Fauro, po drugi svet. vojni imenovana po Ferdu Kravanji-Petru Skalarju; kasneje je pogorela in bila obnovljena na drugem mestu.

Prim.: G. Caprin, *Il Marzocco 19/1914*, št. 19; B. Coceancig, Ruggero Fauro Timeus, Parenzo 1920; D. Šepič, Talijanski iredentizam na Jadranu (konstante i transformacije), *Časopis za suvremenu povijest (Zgb)* 7/1975, št. 1, 5-32; *Intelletuali di frontiera*. Triestini a Firenze (1900-1950), Firenze 1983, 115, 124; *Intelletuali di frontiera*. Triestini a Firenze (1900-1950), 1-2, Firenze 1895, pass.; A. Ara-C. Magris, Trieste. Un'identità di frontiera, Torino 1983, pass.; E. Apih, Trieste, Bari 1988, pass.

B. Mar.

TITL Julij, geograf, gospodarski zgodovinar in družbenopolit. delavec, r. 24. nov. 1914 na Vrholah pri Slov. Bistrici, živi v Semedeli pri Kopru. Oče Julij, fotograf, mati Amalija Kranjc. Po osn. in mešč. š. v Slov. Bistrici (1930) je dovršil učit. v Mrbu (1935). Od 1935-38 je bil brez zaposlitve, nato učitelj v Črešnjevcu pri Slov. Bistrici do razpada Jsle 1941. Med 1943-45 je bil v NOV, od 1946-48 okr. šol. nadz. v Slov. Konjicah, od 1949-52 predavatelj in upravnik Sred. partij. š. pri CK ZKS v Lj. Vmes je študiral zgod. na VPS in po diplomi 1952 učil na učiteljski v Novem mestu. V letih 1955-61 je bil organiz. tajn. OK ZKS v Kopru, istočasno je študiral geogr. na Filoz. fak. v Lj., 1961 diplomiral in bil jun. izvoljen za viš. predavatelja na Vis. šoli za polit. vede v Lj. za predmet razvoj civilizacije ter polit. in ekon. zgod. Jsle. 1964 je doktoriral z disertacijo *Socialnogeografski problemi na koprskem podeželju*. Od 1965-67 je bil tu izred. prof., ko je postal naslednje leto ravn. ekonom. šol. centra v Kopru in zatem ravn. tamkajšnjega Pokraj. arhiva, preds. komisije za podelitve nazivov višji arhivist ter arhivski svetnik pri Skupnosti arhivov Sje. 1975 je bil upokojen. Razen disertacije, ki obravnava gosp. in social. razvoj obalnih občin, je objavil še knjigi *Zgodovina za poklicne šole* (1968), ki je bila večkrat ponatisnjena in je izšla tudi v Braillovem točkopisu, ter *Murska republika 1919* (1970). V IV. knj. KL Sje (1980, 522-30) je priobčil *Sptošni pregled občine Slov. Bistrica*, v Zborniku Slov. Bistrice (1983, 25-37) *Zemljepisni obris občine ter rast prebivalstva*, v knjigi *Naravne nesreče v Sloveniji* (1983, 54-58) pa *Območja morskih poplav v Koprskem primorju*.

Prim.: Petrè, Titl Julij, SBL IV, 93 in tam navedena liter.; Avg. Lah, Dr. J. Titl - sedemdesetletnik, GV LVI/1984, 115-16.

Svk.

TOMAN (THOMANN) Anton Valentin, šolnik, r. 16. nov. 1802 v Vipavi, u. 24. apr. 1885 v Gor. Oče Tomaž Jožef, sodnik, mati Marijana. Bil je dolga leta učitelj v Kanalu. Že takrat se je ukvarjal z vzgojo gluhonemih, imel je lepe uspehe in pripomogel, da je v Gor. pričela delovati š. za gluhoneme (22. apr. 1840). Za pouk gluhonemih se je usposabljal tudi na Dunaju. Še preden je postal 1849 učitelj na gor. normalki, je učil na gor. gluhonemnici (1843-54). V ustavnem obdobju (po 1860) si je zaslužil priznanje

lista N, ker je v Gor. učence vzpodbujal k učenju slov. jezika. Že od nastanka dalje (1862) je bil odb. gor. čitalnice. V staro- in mladoslov. razkolu, ki se je na Gor. izostril zlasti med 1872-75, se je odločil za tabor starih in bil tako poleg Matije Kravanja prvi odgov. ur. in izdajatelj lista *Glas* (od jun. 1872) od št. 15 (1874) je naveden le T. kot izdajatelj in odgov. ur. lista. Za njim sta list prevzela (od 1. jan. 1875) Anton Lakner (Lužovec) kot lastnik in izdajatelj ter Karol Kocijančič kot odgov. ur. V polit. življenje pa je posegel že malo pred tem, konec 1870 je postal podpreds. ital.-slov. katol. družbe, ki je v Gor. delovala pod vodstvom odv. Carla Doliaca. Družba ni imela kakega posebnega vpliva na javno življenje.

Prim.: N 1885, 138; A. Rudež, Gluhonemi: zgodovina in sedanja metoda njih vzgojevanja. Gor. 1894, 91, 97, 102; Gab I, 62, 146, 184, 222; Podatki župnij. urada Vipava; ZC 25/1971, 216, 225.

B. Mar.

TOMASINI Silvira, narodni heroj, r. 2. dec. 1913 v Trstu, u. 13. avg. 1942 v Kosovski Mitrovici. Oče Virgil, stražnik, mati Ivanka Bradičič, šivilja. Po prvi svet. vojni je družina emigrirala v Jslo in se naselila v Mrbu. Tu so očeta upokojili, a se je zaradi nizke pokojnine ponovno zaposlil v livarni na Tezmem. Pri delu se je zastrupil in nevarno zbolel. V težkih socialnih razmerah je družina šolala štiri otroke. T. je v Mrbu dokončala osn. š. in realko. 1933 je maturirala in nato nadaljevala študij germanistike na lj. Filoz. fak. (diploma 1938). Kot dijakinja je bila dejavna v športnih in delavskih kulturno-prosv. društvih (Sokol, Svoboda, Vzajemnost). Povezovala se je z levičarsko usmerjenimi študenti in mladimi komunisti ter bila dejavna v Domu visokošolk, v akad. klubu Triglav in v Slovenskem klubu. Iz tega časa so izhajali njena intimna prijateljska zveza s Tonetom Čufarjem in zveza s Pinom Tomažičem in Pavlom Zaverčjem. T. je sodelovala pri pripravah slov. študentov za mirovni kongres v Parizu (1936) in organizirala mirovna zborovanja akademikov proti fašizmu. - Po diplomi je priložnostno delala v internatu Učiteljski dom v Mrbu, ves čas pa v ileg. komunist. dejavnosti v Mrbu. Stalno zaposlitev je dobila jeseni 1940, ko jo je Prosv. ministrstvo v Bgdu namestilo za učiteljico nem. na gimn. v Kosovski Mitrovici. Tudi tu se je vključila v levičarska gibanja, ki jih je vodila

KPJ, in bila zlasti delavna med rudarji svinčevega rudnika v Trepči. Prizadevala si je tudi za polit. in kult. osveščanje in izobraževanje tamkajšnjih žensk. T. je bila članica in nato sekretarka tamkajšnje partij. organizacije. - Mar. 1941 je sodelovala v protirežimskih demonstracijah, po nemški zasedbi pa je kot nemški tolmač reševala vojaške ujetnike, internirane v Kosovski Mitrovici, in nato organizirala osvobodilno gibanje in aktivno delala v njegovih organizacijah. 19. maja 1942 jo je nemška polic. aretirala in jo v zaporu v Kosovski Mitrovici hudo mučila. 13. avg. 1942 so jo z drugimi hoteli odpeljati v Bgd, na žel. postaji pa je pozdravljala s pestjo in kričala narodnoosv. gesla, zato so jo odpeljali nazaj v zapor in ponoči ustrelili. Njeno ileg. ime je bilo Slovenka. 1953 je bila proglašena za narodnega heroja. Po njej je poimenovana gimn. v Kosovski Mitrovici. Tu ima spomenik, prav tako v Vidmu ob Ščavnici.

Prim.: M. Ostrovska, Silvira Tomasini, Mrb. 1964; Narodni heroji Jsle, Bgd 1975, 164-65 s sl.; Muhamet Shoza, Narodni heroj Silvira Tomasini-Slovenka, ponos Kosovske Mitrovice, Teleks 5. mar. 1981, 44-46; TV-15 30. sept. 1976; SBL IV, 102.

TOMAŽ iz ČEDADA (TOMMASO da CIVIDALE), slikar, ki je v zadnji četrtini 15. stol. slikal v prvotni gotski ž. c. Matere božje v Kobaridu. Mogoče so freske še ohranjene pod kasnejšimi preslikavami.

Prim.: G. Vale, Itinerario di Paolo Santonino in Carinzia, Stiria e Carniola negli anni 1485-1487, Città del Vaticano 1932; SBL IV, 103.

V-ž

TOMAZIČ Anica, medic. sestra in laiška misijonarka, r. 17. jul. 1963 v Vrhpolju pri Vipavi. Oče Jože, kmet, mati Marija Premrl, gospodinja. Osemletko je obiskovala v Vrhpolju in Vipavi, gimn. v Ajdovščini z maturo 1981. V Lj. je študirala za višjo medic. sestro. Istočasno je bila tam članica misijonskega občestva mladih. 1985 je v Lj. prejela misijonski križ, medtem ko je njen brat Jože prejel mašniško posvečenje. Odšla je kot laiška misijonarka in zdravstvena delavka na Madagaskar. Tam je delala tri leta. O tem sama pripoveduje v knjigi: In šli so po vsem svetu. Kritično analizira vzroke za revščino, lakoto in bolezni: »Neustrezna državna politika povzroča zaostalost in neznanje na vseh področjih kmetijstva, šolstva in zdravstva do celotne miselnosti, revščine, neurejenih družin-

skih razmer (mnogoženstvo, velike družine v razpadu, alkoholizem), nesmiselnih starih navad itd. Zato laiške misijonarke skrbimo predvsem za preventivo. Množično cepimo otroke in nosečnice, domačine poučujemo o pravilni prehrani, higieni, skrbi za zdravje. Ljudi obiskujemo na domovih in jih poučujemo...« Po povratku v domovino je T. priredila po Sji vrsto predavanj o misijonih in jih poživila z lastnimi diapozitivi. Sedaj dela v Lj. kot višja medic. sestra v delovni terapiji. Obenem je animatorka misijonske zavesti in novih misijonskih poklicev med laiki v lj. nadškofiji.

Prim.: Osebni podatki; In šli so po vsem svetu... Slovenski misijonarji, Lj. 1987, 88-92.

T. P.

TOMAZIČ Boris, prof. in pisec šol. učbenikov, r. 28. nov. 1913 v Srednjem pri Kanalu, živi na Opčinah pri Trstu. Oče Viljem, učitelj, mati Olga Ambi. Na začetku prve svet. vojne je družina morala v begunstvo v Stio (Salerno). Po vojni je oče nadaljeval s poučevanjem. Umrli je za jetiko, ko je bilo Borisu 9 let. Mati šivilja je v povojnem pomanjkanju težko preživljala poleg Borisa še tri hčere. Boris je imel srečo, da se je mogel vpisati na gor. Alojzijevišče. Kot sirota je dobil štipendijo na zavodu Francesco Scodnik v Tolminu in se vpisal na tamkajšnjo gimn. Življenjske težave so strle mater in eno sestro, ki sta umrli za isto boleznijo kot oče. Po maturi se je T. vpisal na Katol. U v Milanu in diplomiral iz klas. filologije (1941). Vojna vihra ga je leta 1941 prisilila v vojsko. Po opravljenem oficirskem tečaju je bil podporočnik in poročnik. V vojski je služil v raznih it. mestih in krajši čas v Grčiji. 1943 je pobegnil iz nem. ujetništva k part., 1944 so ga ujeli tolmin. domobranci, po 3 mesecih jim je ušel in se skrival do konca vojne. Poučevati je začel na nižji sred. š. v Gor. (1945-47), istočasno je bil ravn. nižje strok. š., ki jo je moral ustanoviti. V. š. l. 1945-46 je na pobudo Huberta Močnika deloval na osn. š. v ul. Croce nekak trgov. razred kot pripravnica za vpis v pripravljajočo se strok. š. Na koncu š. l. so učenci delali izpite. Zunanja člana komisije sta bila T. in A. Zakšek. Nižja sred. strok. š. v Gor. je bila ustanovljena 9. jul. 1946. Odlok, ki ga je podpisal višji častnik za civilne zadeve polk. Alfred Bowman, je bil objavljen v okrožnici št. 10. T. je bil imenovan za pov.

ravn. triletne š. Ta je bila po mnogih težavah nameščena v ul. Randaccio, kjer sta prostore odstopila uprav. osn. š. Pavla Makuc in ravn. nižje sred. š. Josip Nemeč. 1946 je bil T. nekaj časa tudi ravn. na gor. klas. gimn. Od 1947 je učil v Trstu, najprej na Trgov. akad., nato na Znan. liceju, kjer je bil v š. l. 1951-52 ravn., in na učiteljski šoli. Po dolgoletnem službovanju je v Rimu opravil ravnateljski izpit in bil 1973 prvi redni ravn. na klas. gimn. in liceju v Gor. Več let je bil član Sindikata slov. šolnikov in se 10. jun. 1970 udeležil manifestacije te organizacije v Rimu. Kot predstavnik Sindikata se je poleg Stanke Hrovatin in Fr. Škerlja udeležil sestanka pri preds. poslanske zbornice Pertiniju. - Dela: *Latinska vadnica in slovnica za 1. razr. nižje sred. š.*, Gor. 1947, cikl., 61 str.; Gor. 1948, cikl., 95 str.; Gor. 1952, cikl., 61 str.; *Lat.-slov. in slov.-lat. slovarček k vadnici za 1. razr.*, Gor. 1949, cikl., 124 str.; *Latinska antologija*, Gor. 1949, cikl., 74 str.; Gor. 1951, cikl., 74 str.; Gor. 1958, cikl., 91 str.; *Ciceronova pisma in berila*, Gor. 1950, cikl., 133 str. Pril.: *Filozofski izrazi*, 16 str.; *Pabulum animi*. Lat. čitanka za sred. š., Trst 1951, ZVU, T. Elib., 141 str.; *C. M. Tullio, Izbor Ciceronovih pism*, Gor. 1954, cikl., 48 str.; *Zgodovina latinske književnosti*, II. knjiga, Trst 1954, samozal., T. Graphis, 115 str.; *Izbor iz Ciceronovih pism*, Trst 1955, samozal., T. Graphis, 31 str.; S. Brajša-B. Tomažič, *Zgodovina filozofije*, I. knjiga. Filozofija v starem in srednjem veku. Trst 1957, 272 str.; *Zgodovina za višje sred. šole*. Predzgodovina in antični vzhod. Gor. 1974, cikl., 352 str.; ponatis 1980; *Rimska zgodovina za višje sred. š.*, Gor. 1975, cikl., 248 str.; ponatis 1983; M. Renner-B. Tomažič, *Zgodovina grške književnosti*, I. del, Gor. 1976, izdala Drž. klas. gimn. in licej »P. Trubar« v Gor., cikl., 60 str. - Za RAITrsta je pripravil komentar Vic (1959-60) in Nebes (1961-62) iz Dan-tejeve Božanske komedije.

Prim.: Slov. šolstvo na Goriškem in Tržaškem 1945-85, Trst 1986, pass.; osebni podatki; arhivi šol, kjer je T. učil; KatG in NL, posebej KatG 14. apr. 1958 in NL 6. mar. 1986; *Izvestja sred. š. s slov. učnim jezikom v Trstu in Gor.*

Har.

TOMAŽIČ Ema, zavedna trž. Slovenka, mati narodnega heroja **Plina** (gl. čl.) in **Danice**, por. **Vuk**, r. 28. jan. 1897 v Škrbini na Krasu, u. 20. maja 1981 v Trstu. Oče Jožef Colja, kmet, mati Justina Trobec. Šestnajstletna se je preselila v

Trst, kjer se je spoznala z **Josipom Tomažičem**, doma z Janeževega Brda v Brkinih, in si z njim ustvarila družino. Josip T., med it. someščani znan kot Pepi S'ciavo, je bil eden tistih slov. podeželskih ljudi, ki so v Trstu uspeli s svojo nadarjenostjo in pridnostjo, saj je v samem središču blizu Borznega trga odprl bifé, ki je dolga desetletja pred vojno in tudi po njej pomenil važno postojanko in družabno shajališče trž. Slov. Mož Eme T. je med prvo svet. vojno moral na fronto, zato se je skozi ta kruti čas prebijala sama s komaj rojenim Pinom (1915), po končani vojni in moževem povratku pa se jima je rodila še hči Danica (1918). Njihov trž. dom je postal zbirališče zlasti primor. mladine, ki se je že pred drugo svet. vojno organizirala v protifaš. odporu, tako da Eminega sina Pina zgodaj srečamo v komun. revolucionarnih vrstah. Hčerka Danica je prav tako sodelovala v ilegal. protifaš. gibanju, kar jo je zblížalo s pesnikom in pisateljem Stankom Vukom (gl. čl.), s katerim se je 1940 tudi poročila. Tomažičeva družina je torej postala eno tistih ognjišč, kjer so se prepletale nekatere od ključnih silnic polpretekle primor. zgod., a z odmevno tragičnim izidom. Emin sin Pino je bil na II. trž. procesu obsojen na smrt in 15. dec. 1941 ustreljen na openskem strelišču, 10. mar. 1944 pa je Ema T. izgubila še drugega otroka, hčerko Danico, ki je bila od še vedno neznanih morilcev skupaj z možem S. Vukom ustreljena v njunem stanovanju v trž. ulici Rossetti. Tri mesece kasneje ji je u. še mož, ki je padel kot žrtev zavezniškega bombardiranja Trsta v neposredni bližini domače hiše. Kljub vsemu pa ni izgubila poguma, marveč je med vojno večkrat nudila zatočišče ilegalcem, ki so sodelovali v narodno-osvobodilnem boju. Povojno obdobje je preživela predvsem v obujanju spominov na svoje drage, obiskovalcem njenega doma v ul. dei Porta v Trstu pa je pogostokrat razkazovala predmete in fotografije, povezane z njimi. Kot zavedna Slovenka se je redno udeleževala kult. prireditvev, predavanj in izletov, prebiralala slov. tisk in gmotno podpirala slov. kult. pobude. 1977 jo je jsl. predsedstvo odlikovalo z Redom zaslug za narod s srebrnimi žarki. Pokopana je v družinski grobnici pri Sv. Ani v Trstu, kjer počiva skupaj s svojimi najdražjimi, možem Josipom, otrokoma Pinom in Danico ter zetom S. Vukom. Vio je zapustila Skladu Sergij Tončič, Trst.

Prim.: Podatki iz krstne knjige župn. Skrbina in prepisa v NadškAGor; S. Vuk, Zemlja na zahodu, Koper 1959, 5; PDK 29. jan. 1967; NL 2. febr. 1967; 27. jan. 1977; PDK 28. jan. 1977; 27. nov. 1980; PrimN 5. dec. 1980; PDK 21. maja 1981; NL 21. maja 1981; Gosp 22. maja 1981; NL 28. maja 1981; KatG 28. maja 1981; Zaliv 1981, 144; KolGMD 1982, 66; F. Tomizza, Gli sposi di via Rossetti, Milano 1986, 16 in pass.; S. Vuk, Ljubezenska pisma, Trst 1986, 259-60, 283; Isti, Scritture d'amore, Trieste 1986, 11; F. Tomizza, Mladoporočnica iz ulice Rossetti, Trst 1987, 13 in pass.

M. V.

TOMAZIČ Emil, stavbenik, r. 24. sept. 1892 v Vrhpolju pri Vipavi, u. 30. apr. 1945 na Planini nad Ajdovščino. Oče Andrej, kamnosek, mati Marjeta Kobal. Osn. š. v Vrhpolju, delovod. š. TSS (gradb. odd.) 1914 v Lj., ko je bil vpoklican na fronto. Po vojni se je zaposlil pri banški upravi; 1929 je ustanovil samostojno stavbarsko podjetje in zgradil več cest, mostov, vojaških objektov in javnih stavb kot osn. in meščan. šolo v Škofji Loki, bolnišnico v Mrbu, gimn. v Lj. za Bežigradom, stanovanjski koloniji Vzajemne zavarovalnice in Železn. direkcije. Stanovanjske objekte je zidal po lastnih načrtih z velikim poslušom za dosežke sodobne arhitekture. Bil je socialno čuteč delodajalec. Od 1941 je sodeloval v OF in tik pred koncem vojne je padel kot žrtev domobrancev.

Prim.: SBL IV, 104 in tam navedena liter.

Ured.

TOMAZIČ Gabrijel, botanik in univerz. profesor, r. 23. mar. 1899 v Roču pri Buzetu, u. 12. maja 1977 na Vrhniki, pokopan 16. maja 1977 v Lj. Oče Franc, načelnik orožn. postaje, mati Ivana Bizjak. Osn. š. (1906-12) v Vipavi, gimn. (1912-20) z maturo v Gor., vmes (1917-18) mobiliziran na it. bojišču. Študiral je na Filoz. fak. v Lj. in diplomiral 15. febr. 1928 iz botanike, zoologije s primerjalno anatomijo, geologije s paleontologijo ter fiziologije. 4. jun. 1940 je na isti U promoviral z disertacijo o bazofilnih borovih gozdovih v Sji. Tedaj je že vrsto let delal na lj. U (1929-43 kot asistent, 1943-46 kot docent, 1946-72 kot izredni prof. za botaniko na Filoz., Narav.-matem. oz. Biotehn. fak.); upokojen je bil 1972. Predaval je tudi tehnično botaniko na Tehn. fak. (1938-43), genetiko na Fak. za agron., gozd. in veter. (1948-52) ter gozdarsko ekologijo in fitocenologijo (1947-52, 1957-62) na isti Fak. Že pred drugo svet. vojno je raziskovalno so-

deloval s kmetijci, po njej pa zlasti z gozdarji. - Tevo znanstveno delovanje je sprva, ko je bil asistent pri prof. F. Jesenku, segalo na področje genetike, ko je sodeloval pri križanju žit, kar je po Jesenkovi smrti (1932) zastalo. Že prej pa se je T. zanimal tudi za geobotaniko. Objavil je nekaj prispevkov k poznavanju razširjenosti rastlin v Sji (enega skupaj s S. Horvatićem), najpomembnejše pa je njegovo delo na področju fitocenologije, na katerem je med Slov. oral ledino. Od 1928 naprej je preučeval rastlinske združbe v Sji. Rokopisna razprava *Rastlinske zadruga (asocijacije) gozdov in resav na Golovcu pri Ljubljani in sosednjem hribovju, I. del. Resave* nosi letnico 1934, a sklepamo, da je bila v glavnem zasnovana še dve leti poprej. Če bi izšla, bi bila prva tiskana fitocenološka razprava v slov. 1939 je T. postavil prve temelje sistematike bukovih gozdov v Sji, leto zatem pa je izšla njegova doktorska disertacija, v kateri je prikazal združbo rdečega bora s trirobo košeničico. Sledili sta ji razpravi o acidofilnih borovih gozdovih (1942) in o borovih gozdovih, ki rastejo na pradu Posavja (1949). Vse tri razprave se odlikujejo po globini fitocenološkega spoznanja in temeljitosti florističnega znanja. - T. je raziskoval tudi travniško vegetacijo. Prikazal je travniške na plitvih, pustih in suhih tleh Sje (1941), skupaj s S. Horvatićem pa našo najbolj razširjeno travniško združbo, to je združbo visoke pahovke (1941). Razprava o flori in vegetaciji Cerkniškega jezera (1939) je ostala v rokopisu. T. je uredil in izboljšal do kaj neurejeno objavljeno razpravo nekega tujega botanika o vegetaciji Škocijanskih jam (1946), poročal in pisal pa je tudi o posebnostih flore in vegetacije podzemlja in Krasa (1955). Odlično je poznal rastline, ki jih je določal do zadnje podrobnosti, tako da so njegove fitocenološke razprave tudi zanesljiv vir za poznavanje slov. flore. Po vojni se je ukvarjal tudi s sistematiko: obdelal je variabilnost morskega pelina. Ko je po vojni zanimanje za fitocenologijo naraslo in se razširilo zlasti na področju gozdarstva, je bil T. eden od avtorjev Priročnika za raziskovanje in kartiranje vegetacije (1950). Napisal je tudi naš najbolj izčrpen učbeniški prikaz rastlinskega sistema (L. Detela in G. Tomažič: *Botanika za višje gimnazije*, 2. izdaja, 1951), v istem učbeniku pa tudi še poglavje o osnovnih geobotaničnih in fitocenoloških pojmi. V

Letopisu AZU je prikazal življenje in delo botanika A. Paulina (1943). Delo G. T. je po obsegu sicer skromno, po svoji temeljitosti pa vzorno.

Prim.: ULjBB 1957, 37; 1969, 575-76; SBL IV, 105; Spominski zbornik Biotehn. fak. U v Lj. 1947-1977, II, 273-74 (1977).

Wbr.

TOMAZIČ Ivan, duhovnik, mecen, založnik in publicist, r. 17. jun. 1919 na Pregarjah, živi na Dunaju. Oče Jožef, zidar, mati Frančiška Jenko, gospodinja. Po osn. š. v rojstnem kraju je z dvanajstimi leti odšel v It., kjer je v Frascatiju zaključil gimn. in licej (1931-39). Leta 1935 je vstopil v red klaretincev. Po maturi je odšel v Španijo, kjer je 1939-44 študiral teolog. v Zafri (Estremadura), bil 1943 posv., nato je eno leto učil. 1946 se je vrnil v It., kjer je do 1953 kaplanoval v rimskem okraju Parioli. 1954 se je preselil na Dunaj. Ker si je od nekdaj želel vrniti se med Slov. in kaj storiti za svoj narod, je začel okoli sebe zbirati študente s Koroške. Najprej jim je 1961 preskrbel društvene prostore na Bennogasse, pozneje pa je ta skrb prebrala v organiziranju gradnje visokošolskega doma. S T. lastno iniciativo, s svojimi prihranki, ob pomoči po svetu razkropljenih rojakov, matične domovine in celovške Mohorjeve družbe je bil 1964-66 v 8. dunajskem okraju zgrajen moderen šestnadstropen študentski dom Korotan. Deset let po njegovi dograditvi je v neposredni bližini v kooperaciji postavil še dom Koper s 50 ležišči. Poleg svojega rednega dušnopastirskega dela v bolnišnici za ostarele v okraju Baumgarten je T. dolga leta vodil oba doma, kjer so poleg študentov vselej dobrodošli tudi drugi Slov. V času svojega upravljanja je v Korotan povabil predavat vrsto priznanih slov. in tujih strokovnjakov najrazličnejših profilov in polit. nazorov. Od 1966 do 1987 je T. izdal 12 št. publikacije *Glas Korotana*, v kateri je sprva spremljal življenje v Korotanu in razvoj manjšinske politike v Avstriji ter opisal zasluge nekaterih Slov., ki so v preteklosti delovali na Dunaju (npr. Slatkonja, Baraga, Iv. Cankar...). - V sedemdesetih letih pa se je značaj te publikacije precej spremenil. Po vrnitvi med rojake je bilo namreč T-ovo posebno prizadevanje usmerjeno k spoznavanju in uveljavljanju zgod. podobe Slov. Od nekdaj ga je zaposlovalo premissljevanje o izvoru Slov., pri čemer so ga motila nasprotja, ki jih je zasledil

v različnih interpretacijah najstarejše slov. zgodovine. Ščasoma je k reviji pritegnil nekaj raziskovalcev slov. zgod. jezika in ljudskih šeg (B. Grafenauer, R. Ložar, E. Körner, V. Murko, J. Šavli, V. Mirt). V 10. št. Glasa Korotana je izšla obsežna študija Veneti, naši davni predniki, v kateri je J. Šavli (gl. čl.) predstavil Slov. kot potomce praslovan. Venetov, ki so po 1200 pr. Kr., izhajajoči iz lužiške kulture žarnih grobišč, naselili ozemlje med Baltikom in Jadranom. Ker sta T. in Šavli s tem postavila v novo luč dosedanje razlage o naselitvi Slov. v 6. stol., so proti njima ostro nastopili slov. zgodovinarji. Polemika se je iz domačega tiska (Delo, Književni listi od 6. do 17. okt. 1985) kmalu razširila na jsl. (Nin, Borba, Politika) in naletela na odmev tudi v nekaterih tujih časopisih (Frankfurter Allgemeine, Die Welt, La Stampa, La Repubblica). Tezo o avtohtonosti Slov. v Srednji Evropi je T. in Šavliju v nadaljevanju pomagal razvijati in uveljavljati tudi pesnik in slavist Matej Bor, ki je objavil študijo o razrešitvi venetskih napisov iz kulture Este (5. stol. pr. Kr.). Vsi skupaj so pripravili knjigo *Unsere Vorfahren die Veneter* (Wien 1988), ki jo je v okviru lastne založbe Editiones Veneti izdal T. Leta 1989 je v Lj. pod naslovom *Veneti - naši davni predniki* izšla slov. izdaja. 15. jun. 1989 so jo predstavili najprej v Lj., potem pa še po drugih večjih slov. središčih. Ker se je T. zdela knjiga preobširna, da bi lahko zajela širši krog bralcev, je 1990 v Lj. izdal strnjeno verzijo z naslovom *Novo sporočilo knjige Veneti - naši davni predniki*, v kateri se je omejil le na bistvene argumente avtohtonistične teorije. Zagovornikom prihoda Slovanov v 6. stol., ki so se zbrali 18. apr. 1990 v Cankarjevem domu v Lj. in so svoje ugovore na venetsko teorijo ponatisnili v zborniku *Venetovanje* (Arheo 10/1990), T. vnovič odgovarja v zborniku *Z Veneti v novi čas* (Lj. 1990, v tisku). - Leta 1981 je T. ustanovil Sklad za pospeševanje raziskovanja in uveljavitev slov. zgod., iz katerega je 24. maja 1986 podelil prvo nagrado Jožku Šavliju in Mateju Boru. - V tujini rojenim slov. študentom T. od 1982 podeljuje Slomškove štipendije z namenom, da spoznajo in vzljubijo domovino in jezik svojih prednikov ter se usposobijo za nosilce slov. omike v svetu. Doslej podeljene štipendije so zajele Slov. iz Južnoafriške republike in Argentine.

Prim.: Osební podatki; Glas Korotana razni letniki; SBL IV, 105-06; NRazgl 1968, 285, 386-87; Katedra 1968, št. 9-10; Slov. vestnik 1968, št. 25; Tribuna 1968, št. 20, 21; F. Lipusch, Mladje 1972, št. 12, 67-80; NRazgl 1978, 250; B. Pogačnik, Osti Jarej! - Stay Young!, Slovenija 4. nov. 1988; J. Cundrič, Stvari sem hotel do živnega, Večer 24. jun. 1989; L. Lesar, Venetske korenine slov. drevesa?, Nedelj. dnevnik 2. jul. 1989; I. Tomazič, Od kod prihajamo Slovenci?, Večer 15. jul. 1989; B. Gradišnik, Smo Slovenci starejši od (božjega ljudstva) Izraelcev?, Kmečki glasnik 20. sept. 1989; L. Lesar, Strgajmo masko z obličja naroda!, Nedelj. dnevnik 22. okt. 1989; R. Skrlj, Razkrinkali smo mit o preseljevanju narodov, PrimN 23. okt. 1989; (pr), »Veneti - naši davni predniki« ali o dveh različnih resnicah, PDK 11. nov. 1989; M. Bor, Matičetova venetofobija, Delo 21. dec. 1989; L. Lesar, Strgajmo masko z obličja naroda!, Rodna gruda, dec. 1989; I. Sivec, Brkinec na življenjski poti od mecenstva do venetovanja, Delo 31. jul. 1990; I. Tomazič, Veneti in Mladika, PDK 16. avg. 1990; L. Lesar, Žabji raj v vaški luži, Nedelj. dnevnik 26. avg. 1990.

B. Ur.

TOMAZIČ (TOMASI) Pino (Josip, Pinko), študent, polit. delavec, narodni heroj, r. 20. mar. 1915 v Trstu, u. 15. dec. 1941 na Opčinah. Oče Josip, gostilničar, mati Ema Colja. Obiskoval je slov. Ciril-Methodovo osn. š. pri Sv. Jakobu v Trstu, nato it. sred. trg. š. v Trstu in diplomiral jul. 1934. Isto leto se je vpisal na Ekon.-trgov. fak. v Trstu in ponovno v letih 1938-40, vmes je obiskoval (1935-36) Visoko ekon.-trg. š. v Zgbu. Doraščajoč v narodno zavedni družini in v sorodstvu s Ferdom Bidovcem, je bil T. najprej povezan z narodnjaškim gibanjem, na sred. š. pa je prišel v stik s komunisti (A. Budin, M. Kozman) in bil 15. dec. 1931 sprejet skupaj s Cirilom Martelancem in Elizabeto Zafred v Zvezo komun. mladine It. Trojka je bila zadolžena za pridobivanje slov. mladine in za prevajanje it. komun. liter. v slov. Ob odkritju trž. komun. mladinske organizacije je bil 7. jan. 1932 prijet in po desetih dneh zaradi mladoletnosti izpuščen. Ponovno je bil aretiran 1. maja zavoljo širjenja komun. letakov na š. in kaznovan z opominom. 1934 je bil sprejet v KPI in je do avg. 1935 deloval v trž. komun. organizaciji, posvečal se je zlasti organiziranju na slov. podeželju in širjenju časopisa Delo. Udeleževal se je ileg. kult. prireditve trž. narodnjaške mladine. Sept. 1935 je ilegalno odšel čez mejo v Jslo, da se je izognil mobilizaciji za vojno v Etiopiji. Med šolanjem v Zgbu je so-

deloval v slov. levičarskem akad. klubu Triglav in v emigrantskem društvu Istra, v Mrbu je bil vključen v emigrantsko društvo Nanos in v njem zastopal levičarska stališča. V teh društvih je tudi predaval. Med veliko tekstilno stavko sept. 1936 je organiziral prehrano za stavkajoče delavce v Mrbu. Jan. 1937 ga je jsl. policija zaradi polit. delovanja aretirala in izgnala iz Jsle. Odšel je v Avstrijo in se od tu poskušal pridružiti internacionalnim brigadam v španski državljanski vojni, a ga je avstr. policija prišla na švicarski meji ter ga 17. febr. 1937 na Brennerju izročila it. policiji. Po dveh tednih zapore v Trstu je bil izpuščen. Ponovno se je povezal s primor. komunisti ter delal zlasti za ustvarjanje ljudske fronte na temelju stališč tristrankarske izjave komun. strank Jsle, It. in Avstrije o rešitvi slov. narodnega vprašanja po načelu samoodločbe. - Od jul. 1937 do okt. 1938 je T. služil vojaški rok v 22. pehotnem polku v Pisi, kjer je bil pod polic. nadzorstvom. Po vrnitvi v Trst je postal član pokraj. vodstva KPI za JK skupno z A. Budinom. Posvetil se je ileg. organiziranju komun. stranke med Slov. na Tržaškem, na Krasu, v Vipavski dolini in Brkinih. Z Budinom sta ponovno začela izdajati časopis Delo, za katerega je večino člankov napisal T. Tiskali so ga od začetka 1939 v Žekancu pri Zgoniku, nato do aretacij spomladi 1940 v Vremah pri Divači. Poleti 1939 se je T. povezal z vodstvom narodnorevoluc. organizacije TIGR (D. Zelen) v Lj. ter od skupin na Privškem dobil večjo količino orožja in razstreliva, s katerim so slov. komun. nameravali sprožiti vstajo na Prim. v trenutku predvidenega it. napada na Jslo. Na osnovi komun. načela o slov. narodnem vprašanju in o ljudski fronti je T. pripravil akcijski program, ki so ga sprejeli primorski komun. na konferencah febr. 1940 v Dolu pri Repentabru in apr. 1940 pri Briščikih. Program, ki je znan le po ustnih virih, je vseboval načela: »Odločen in nepretrgan boj proti faš. do osvoboditve in združitve Trsta, Primorja in ostalih delov slov. ozemlja v sovjetsko republiko Slovenijo; združitev vseh naprednih sil delavskega razreda v en sam blok; sodelovanje najširših slov. delovnih množic z it. proletariatom in izvajanje temeljite propagande z besedo in tiskom.« Program je Trstu priznaval it. večino, vendar ga je iz geograf. in gosp. razlogov prisojal Sji, It. pa je jamčil najširšo av-

tonomijo. Na liniji protifaš. ljudske fronte je T. v letih 1938-40 delal zlasti med slov. mladino v Trstu in na podeželju ter pri njenih kult. prireditvah. Bil je pobudnik ileg. mladinske revije *Plamen* v njeni edini številki, v časopisu *Iskra* pa je objavljval članke (identificirani spisi s podp. Kraševac so: *Mladina, Kaj hoče mladina, Hlapec*). V vrstah narodnjaške in krščanskosocialne mladine je ustanovljaval skupine simpatizerjev komunizma in sprejemal v članstvo KPI. 2. jun. 1940 je policija T. aretirala v verigi aretacij okrog tristo Slovencev. Preiskovalni zapor, ki je trajal 15 mesecev, je T. prestajal v ječi v Coroneu v Trstu. 2. dec. 1941 je bil z 59 soobtoženci postavljen pred Posobno sodišče za zaščito države, ki je v drugo sodilo na procesu v Trstu. Pred sodiščem je odkrito izpovedal svoje komun. nazore in zagovarjal program o združitvi Slov. v sovjetsko republiko Sjo. Obsojen je bil na smrt in 15. dec. s štirimi soobsojenci ustreljen na strelišču pri Opčinah. Pred smrtjo je napisal poslovilna pisma staršem, zaročenki in tovarišem-komunistom, v zadnjem je izrazil vero v zmago komun. in ustanovitev sovjetske republike, za kar je bil pripravljen darovati svoje življenje. Trupla ustreljenih so skrivaj pokopali v Villorbi pri Trevisu, po vojni so T-veve posmrtno ostanke pokopali na trž. pokopališče. 1949 je predsedstvo narodne skupščine FLRJ T. proglasilo za narodnega heroja. Po njem se imenujejo mnoge javne ustanove in društva, v Trebčah in v Kopru sta mu postavljena spomenika.

Prin.: Dokumenti v Archivio centrale dello Stato Rim - CPC; v arh. INZ v Lj. in CK ZKS ter spom. gradivo; referati z okrogle mize o Tomažiču, Koper 8. dec. 1981, muzej Koper, (rkp.); Pisma na smrt obsojenih, Lj. 1958, 226, 317; F. Tončič, *Celica* 41, PDK 1955, št. 142-158; LdTd 1949, št. 196-197; *Borec* 1950, 1-2; M. Samsa, PDK 1950, št. 280; Zbornik narodnih heroja Jugoslavije, Bgd 1957, 1975, 1982 s sl.; V. Vremec, *SlovJ* 1959, št. 49-50; M.K.-W., *Tržaška mladina* v NOB, PZDG 1960, 2, 126-36 s sl.; V. Vremec, PDK 1963, št. 295-96; Isti, *Uprli so se fašizmu*, PDK 3.-22. dec. 1971; Isti, *Zivljenje in smrt slov. komuniste Pina Tomažiča*, Delo(Trst) 9. dec. 1964; A. M. Kapelj, *Pino Tomažič*, Trst 1964, z dok. in sl.; Zbornik fotografij iz del. gib. in KPS, Lj. 1965, I, 2, pass.; J. Kramar, *Pinko Tomažič*, Ob 1971, št. 12, str. 15-23; B. Kovačič, PDK nov. 1971; EJ 8, 1971, 350 s sl.; M.K.-Wohinz, *Ob tridesetletnici drugega trž. procesa*, Borec 1971, 721-39; *Ista*, *Appunti sul movimento antifascista sloveno della Venezia Giulia*, Quaderni, II/1972, pass. z dok. in sl.; SBL IV, 107-08; M.

Pahor, II. trž. proces, *Komunist*, Lj. 1981, pass.; J. Pirjevec, *La fase finale della violenza fascista*, *Qualestoria* 1982, 2, 75-95; *Enciclopedia dell'antifascismo e della Resistenza*, 7, Milano 1985; B. Marušič, *Z zlatimi črkami*, Trst 1987, 298-300 s sl.; V. Vremec, *Pinko Tomažič in drugi trž. proces*, Koper 1989, pass. s sl.

M.K.-W.

TOMC Franc, DJ, ljudski misijonar, nabožni pisec, organizator in graditelj cerkvenih stavb, r. 20. nov. 1873 v želez. čuvajnici pri Grljanu (Trst), u. 1. nov. 1951 v Mrbu. Oče Valentin (1828-84) iz Dobrove pri Lj. se je izučil za kiparja, rezbarja in pozlatarja in je po cerkvah popravljaj kipe svetnikov, okvirje slik, okraske po oltarjih idr. Pred poroko 1864 je dobil službo čuvaja na Južni železnici, najprej pri Nabrežini, nato pri Grljanu, po rojstvu sina Franca pri Miramaru. Mati Alojzija Kozak (1837-1922) iz Lj. se je usposobila za veziljo in druga umetna ročna dela in bila po poroki učiteljica ročnih del v Sv. Križu pri Trstu. T. je hodil v osn. š. na Prosek pri Trstu, ko pa je očeta 1884 zadel kap in so morali zapustiti čuvajnico, je nadaljeval šolanje v Marijanišču v Lj. Po treh letih se je vrnil v Trst, kjer je v revščini živela družina, stanoval v škof. konviktu in hodil v nem. gimn. Po 5. gimn. (1892) je stopil v jezuitski red in opravil noviciat v Št. Andražu na Kor. Tu je po noviciatu ostal še dve leti, da je študiral stare in cerkv. govornike in se izpopolnil v jezikih: slov. in nem. je znal od doma in iz šole, pridružil je še it., ker je hotel v Trstu delovati med Slov., It. in Nem., ker pa je bilo v Št. Andražu nekaj hrv. dijakov, se je učil še hrv. 1896 so ga poslali v Bratislavo na triletni študij filoz., 1899 pa v Travnik v Bosno za prefekta v jezuit. kolegij. Bil je prefekt višješolcev, istočasno je poučeval zgod. v 3. in 4. razr. in nem. v 5. in 6. razr. Poleg tega je začel delovati med slov. gozdarji, ki so v velikem številu prihajali v bosanske gozdove in zapuščeni živeli v barakah sredi gozdov. T. jih je ob večerih zbiral, jim govoril o verskih dolžnostih in jim pomagal v potrebah; čeprav še ni bil duhovnik, je bil vnet misijonar in socialni delavec. Živahno gibanje med dijaki in prof. za češčenje Srca Jezusovega ga je navdušilo in prevzelo za vse življenje. V jeseni 1901 je odšel v Innsbruck študirat bogoslovje, vendar so ga po dveh letih poslali spet za prefekta v Kalksburg pri Dunaju in tu je bil 24. maja 1904 posvečen v duhovnika. Da bi se bolje pripravil

za delo v Trstu, je odšel na tretjo probacijo in zadnje zaobljube ter na izpopolnitev v it. v Sartorano pri Milanu, po enem letu pa v Lj. Tu je napravil 2. febr. 1906 zadnje zaobljube. Poleti 1907 se je izpopolnjeval v it. še v Turinu in Firencah. - V jeseni 1907 je prišel T. v Trst, kjer je deloval nem. jezuit p. Emil Volbert. T. ga je poznal že iz dijaških let, pozneje se je vsa T-eva družina sprijateljila z njim in mati je postala njegova postrežnica. T. je bil kpl. pri Novem sv. Antonu, stanoval je v cerkvi nad zakristijo, poučeval pa je verouk v nem. mešč. š. v ul. sv. Frančiška. Po njegovem prihodu so ustanovili jezuitsko postojanko Trst in patra sta hitro zgradila po načrtih podjetnika Fr. Ferluge dve veliki hiši po pet nadstropij v ul. del Ronco in Marconi. V hišah so bile sobe za patra, kapela, kongregacijski prostori in veliko stanovanj za najemnike, ki so z najemnino v 25 letih odplačali vse dolgove. Na praznik Marijinega oznanjenja 25. mar. 1908 je trž. škof. dr. Fr. Nagl blagoslovil kapelo in patra sta začela samostojno delovati. P. Volbert je ustanovil v kapeli Marijino kongregacijo za gospe pod imenom Marijinega oznanjenja, a jo je že 1909 prepustil T. Patra sta se takoj odločila, da zgradi ta ob ul. del Ronco še cerkev Srca Jezusovega. P. Volbert je zbiral denar na Dunaju (za glavni oltar je veliko prispeval cesar Franc Jožef), T. je s slov. Marijino družbo pobiral po Trstu, hodil pa je tudi v Miramar, kjer je živela nadvojvodinja Jožefa. Načrte je napravil arh. prof. Mario Corradini, zgradil pa jo je v dobrih dveh letih podjetnik Fr. Ferluga, da je škof 23. nov. 1910 cerkev posvetil. - Še istega leta sta oba patra zapustila Trst. T. so poslali v Gor.: «L. 1910 sem bil pozvan v Gorico kot rektor novega dijaškega semenišča in konvikta. Dozidal sem ga in uredil vse potrebno za pouk in vzgojo» (A. Bukovič 79). Če je z dozidavo uspel, je imel več težav s hišnim redom, ker so se mu osmošolci uprli in izstopili. Komaj pa je zadevo uredil, so ga 24. sept. 1913 spet predstavili v Trst za superiorja. Pomagala sta mu za It. p. Marzoldi, za Nem. p. Zehengruber, sam je skrbel predvsem za Slov. Bil je duhovni voditelj ženske redovne kongregacije Tolažnice vernih duš (preds. Emilija Maver) in jih usmerjal v versko in socialno delo: »Dopolodne sta hodili po dve in dve k siromašnim bolnikom. V kletih in podstrešjih so jih čistile, jim stregle, posnažile borno sta-

novanje, vse brezplačno. Še miloščino so prinesle. Popoldne so zbrali doma otroke, gospodične, gospe, da bi jih pridobile za Boga» (A. Bukovič 80). Med prvo svet. vojno je skrbel za ranjene vojake v lazaretu in dobil odlikovanje Rdečega križa. V rezidenci je bil ekonom, vodil bratovščino presv. Srca, kongregacijo za dijake in it. gospodične, družbo kršč. mater, že omenjeno kongregacijo Tolažnice vernih duš, vodil duhovne vaje idr. - Po vojni je pripadla trž. jezuitska rezidenca beneški provinci, T. je moral zapustiti spomladi 1919 Trst in oditi v Lj. Tu je nadaljeval z delom: veliko je misijonaril po raznih krajih, nato se je kot rektor cerkve sv. Jožefa v Lj., ki je bila mestno oskrbovalno skladišče, zavzel za njeno ureditev. S pomočjo arh. Plečnika jo je predelal, da je bila 19. mar. 1922 posvečena. 6. jan. 1924 je postal rektor lj. naselbine jezuitov in še istega leta je začel graditi pri cerkvi sv. Jožefa po Plečnikovih načrtih Dom duhovnih vaj kot prizidek jezuitskega kolegija (30 sobic); zgrajen je bil v dobrem letu. Tu je pri T. od 9. do 18. nov. 1927 opravil duh. vaje Angel Roncalli, poznejši papež Janez XXIII. Vodil je dve moški kongregaciji, dve ženski (nekaj časa za nemške gospe), bil je ravn. Apostolstva molitve za lj. škofijo, vsak četrtek je hodil spovedovat v škof. Zavod sv. Stanislava v Sentvidu nad Lj., vodil duhovne vaje in misijone ter obiskoval bolnike po mestu. Na njegovo pobudo so prevzeli jezuiti *Glasnik presvetega Srca Jezusovega* (1925), ki so ga od 1902 izdajali duhovniki v Mrbu. T. je bil ur. od 1932, odg. ur. in predstavnik lastnika od 1935 do 1941 in je redno vanj pisal. Tedaj se je zelo zavzemal za posvetitev slov. družin Srcu Jezusovemu. V Lj. in vsej jsl. provinci je organiziral misijonsko pomoč. Jsl. provinca je prevzela za svojo misij. pokrajino Bengalijo v Indiji. - 1. okt. 1931 je bil prestavljen v Mrb., da bi tam organiziral drugo slov. jezuitsko rezidenco. Po načrtih arh. Plečnika je najprej prezidal hišo v Levstikovi 29 (Magdalensko predmestje) v rezidenco (10 sob) in ji dodal veliko kapelo Srca Jezusovega. Misli je tudi na cerkev Srca Jezusovega, a so ga prehiteli razmere. Takoj je organiziral dve kongregaciji in razne pobožnosti, mar. 1935 pa je gosp. poslopje na vrtu rezidence predelal v Dom duhovnih vaj (5 sob, obednica in kapela). - Med drugo svet. vojno so 19. apr. 1941 nem. gestapovci aretirali T. in vse ljudi v rezidenci in jih zaprli v Meljsko

vojašnico, rezidenco pa izropali. T-a so čez kak mesec preko Rajhenburga izgnali v Zgb, od tu je odšel v Lj., da je obvestil sobrate o razmerah, nato je odpotoval v Split za superiorja. 12. sept. 1941 je prevzel vodstvo jezuitske hiše in cerkve Marijinega imena. Bila je revščina, vsakodnevno bombardiranje, štiri okupacije, toda T. je z zaupanjem in prijaznostjo vse tako urejal, da so srečno prestali vojno. - 12. jul. 1945 je odšel iz Splita in se ustavil v Lj., da je nabavil najpotrebnejše za Mrb. Rezidenco so zavezniške bombe porušile, vendar so jo začeli takoj obnavljati. 2. avg. 1945 je prišel T. kot superior in že 19. avg. blagoslovil obnovljeno kapelo, počasi pa so uredili tudi rezidenco. 1948 je mrb. škof Držečnik ustanovil novo župnijo Marije Pomočnice v Brezju (5 km od Mrba) in jo zaupal jezuitom. Za T. so bile to nove skrbi: cerkev je bila zanemarjena in brez opreme, ni bilo župnišča in sredstev. Toda kar hitro je nova župnija zaživela, vodil jo je p. Laura, težave pa so nastale v rezidenci, kjer so 2. nadstr. zasedli delavci. Spomladi 1949 je oblast zaprla vse lj. jezuite in jim zaplenila posest s cerkvijo sv. Jožefa vred. V Mrbu pa so zaprli p. Laura, T. pa so zasliševali in mu vzeli še dve sobi. Toda prihajali so novi in mladi jezuiti in življenje se je nadaljevalo, T. pa je pešal. Na praznik sv. Ignacija 1951 je odložil predstojništvo mrb. hiše in še isto leto umrl. - T. je bil plodovit nabožni pisatelj. V Glasnik Srca Jezusovega je pisal od prve lj. številke do izgnanstva. Veliko je pisal o Srcu Jezusovem, o sv. Frančišku Sal., o Apostolstvu molitve, o notranjem življenju (od 1925 do 1932 47 takih člankov), o pokori, molitvi, duhovni prenovi, nebesih, delavcih idr.; pogosto je za ponazoritev vpletal spomine na delo v Trstu, Lj. in Mrbu. Več člankov brez podpisa je priobčil v mrb. Verskem listu, sodeloval pa je tudi v zgb. jezuitskem glasilu Vijesti iz provincije. - Važnejše članke, pisma domačim in poročilo o izgnanstvu je posnel p. Anton Bukovič DJ v svoji knjigi *P. Franc Ks. Tomc, duhovnik Družbe Jezusove* (Mrb. 1962, razmnož.). Pomagala mu je Tomčeva sestra Pepca, ki je živela v jezuitski hiši v Trstu in od blizu spremljala bratovo delo. - T. je bil vzoren duhovnik, uspešen misijonar, podjeten graditelj, dober človek in zaveden Slovenec. - V tržaški jezuitski rezidenci v ul. del Ronco ni starega arhiva, v največji kroniki pa Tomčevo ime sploh ni omenjeno.

Prim.: La morte a Maribor del gesuita Padre Tomc, Vita nuova, Trst 8. dec. 1951; A. Bukovič, DJ, P. Franc Ks. Tomc, Mrb. 1962, 177 s sl.; J. Jagodic, Mojega življenja tek, Clc 1974, 295; Dr. J. Prešeren, Marijina družba »Marije Milostljive«, Trst 1975, 39-40; M. Jevnikar, Liki iz naše preteklosti, RAITrsta 12. jun. 1976; Isti, Rojstne hiše naših velikih mož na Tržaškem, KolGMD 1985, 104-06 s sl. roj. hiše; p. L. Kovačič, Veliki graditelj p. F. T., Slov. jezuiti, Mrb., dec. 1987, XXI - 6, 181-84; Bibliografija T-evih spisov v arh. PSBL.

Jem.

TOMINC (TOMINZ) Alfred (Alfredo), slikar, r. 21. maja 1854 v Trstu in tam u. 22. dec. 1936. Oče Avgust (gl. čl., sin Jožefa Tominca, gl. čl.), slikar, mati Anna Marussig. Osnov. slik. znanje je verjetno dobil pri očetu, nato je bil na priporočilo slik. C. dell'Acqua sprejet v zas. slik. š. Adam v Münchnu (okr. 1870), ki je slovela po motivih živali, lovskih prizorov, konjskih dirk, bitk ipd. Izpopolnjeval se je tudi v Firencah in imel stike s slik. Fattorijem. Po vrtnitvi v Trst je zaslovel s svojimi slikami konj, ki jih je razstavljal predvsem v trgovini Schollian in na letnih razstavah muzeja Revoltella. Po očetovi smrti je bil sprejet za začasnega konservatorja v Revoltelli, maja 1887 je dobil dokončno imenovanje, 25. avg. 1899 se je poročil z Giovanno Luigo Nardin in imel z njo sina Avgusta (1899) in hčerki Ano (1890) in Ado (1893). Od 1916-18 je bil konfiniran s sinom Avgustom v Göllesdorfu na Avstr. zaradi filoitalijanstva. Po vrtnitvi je nadaljeval z delom v Revoltelli do upokojitve 1926. Kot direktor muzeja je obiskoval številne umetn. razstave zaradi možnih nakupov (potoval je z E. Scomparinijem). Delal je za grofa R. di Novaro, F. K. Schönborn-Buchheima, za razne trgovce umetnin (npr. Abeles, Wirtenstein), za P. Romo itd. Posvetil se je skoraj izključno slikanju konj, ustvaril pa je tudi nekaj motivov drugih domačih živali, krajin, tihožitij (npr. Interier, na katerem je viden Pritlikavi ostrigar J. Tominca) in portretov (pri slikanju le-teh se je pogosto posluževal fotografij). Občasno se je posvečal tudi ilustraciji (ilustr. npr. dela G. Caprina I nostri nonni 1888, Marine Istriane 1889, Pianure Friulane 1892, Alpi Giulie 1895). Izdelal je tudi nekaj plakatov za Società di Trotto v Trstu. T. je bil tudi član Umetn. društva (Circolo Artistico, ust. 1884) v Trstu. - Sodeloval je na številnih razstavah: Milan 1870, Trst (Revoltella) 1873-83), Dunaj in Turin 1880;

Gor. 1887 (s sl. *Konjski sejem*, za katero je prejel srebrno medaljo) in 1894 (s sl. *Vrnitev s konjskih dirk in Tandem*); Praga 1890 (s sl. *Circus Maximus* prejel zlato odličje); Trst 1890 (v Circolo Artistico s tremi sl.: *Konjski sejem*, *Par v koleslju*, *Bojevnik na konju*); Dunaj 1902 (s sl. *Cetverovprega* prejel srebrno odličje). 1937 so v Trstu pripravili razst. njegovih del. T-eva slike hranijo muzej Revoltella v Trstu, Narodna gal. v Lj. (*Konjeniška bitka*, *Dvorišče s konji*), zasebniki po It., Avstr., Madž., Ameriki, Rusiji in verjetno še kje drugje. Nekaj T-evih del: *Portret* bivšega preds. muzejskega kuratorija *bar. Scrinzija* (Manzano ga napačno pripisuje Avgustu T.) po naročilu muzeja Revoltella; *Portret Erminia Brill na konju*; *Dirka dvovpreg* (1907); *Konji na paši* (1925).

Prim.: L. C. Ippaviz, La prima esposizione artistica goriziana aperta il giorno 15 ott. dell'anno 1887, Gor. 1888; S. Sibilia, Pittori e scultori di Trieste, Milano 1922, 339-43; J. Mal, Zgodovina umetnosti pri Slovencih, Hrvatih in Srbih, Lj. 1924, 37; Catalogo della I esposizione goriziana di belle arti, 13-30 apr., Gor. 1924; Il Civico museo Revoltella, Trieste 1933, 122; A. M. Comanducci, I pittori italiani dell'Ottocento, Milano 1934, 738-39; C. Wostry, Storia del circolo art. di Trieste, Udine 1934, 15; Picc. 24. dec. 1936; S. Benco, Catalogo della mostra postuma di Alfredo Tominz alla Galleria d'arte »Trieste«, Trieste 1937; Thieme-Becker, XXXIII, 267; Cossar, Storia, 315, 331; E. Bénézit, Dictionnaire critique et documentaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs de tous les temps et de tous les pays, Paris 1959, VIII, 337; A. M. Comanducci, Dizionario illustrato dei pittori, disegnatore e incisori italiani moderni e contemporanei, Milano 1962, IV, 1928; Mostra di G. Tominz, Gor. 1966, pass.; J. Tominc (razst. kat.), Nar. gal., Lj. 1967, pass.; M. L. Tullio Gregori, I pittori triestini Augusto e Alfredo Tominz, Tesi di laurea, Università di Trieste, Facoltà di Magistero, 1967-68; F. Firmiani-S. Molesi, Catalogo della galleria d'arte moderna del civ. museo Revoltella, Trieste 1970, 142, 270; Menaše, str. 2156; SBL IV, 113-14 z liter.; L. D'Angelo, Il Tominz »dei cavalli« (v Arte in Friuli - Arte a Trieste, vol. 9, Udine 1986, 129-38. Članek je izveček iz teze ist. avt. Alfredo Tominz pittore triestino, Università di Trieste, Facoltà di Lettere, 29 febbraio 1984 (pri prof. Deciu Giosèfiju).

V-č

TOMINC (TOMINZ) Avgust (Augusto), slikar, r. 12. febr. 1818 v Rimu, u. 17. jun. 1883 v Trstu. Oče Jožef (gl. čl.), slikar, mati Maria Ricci. V apr. 1818 se je s starši preselil v Gor. Tu in v Trstu je preživel otroška leta. Osnove slik. je

verjetno dobil pri očetu, 1836 pa se je vpisal na slik. akad. v Benetkah (učit. L. Liparini, M. Grigoletti in Politi) (gl. SBL). Po končani akad. je prejel tudi častno nagrado. Od 1842 je bil v Trstu, kjer se je posvetil slikanju portretov, nabožnih in zgod. motivov. 1872 je bil imenovan za konservatorja, nato je postal prvi rav. muzeja Revoltella v Trstu. V zadnjih letih svojega življenja je naslikal več figur v orientalskih in antičnih nošah, za kar je na neki razstavi prejel srebrno odličje. Pri slikanju portretov se je večkrat posluževal fotografij. Pogosto je sodeloval z očetom (slikal je ozadja njegovih del). Razstavljal je v Trstu in Gor. (npr. 1894). T-eva dela hranijo zasebniki (predvsem v Trstu), Pokrajinski muzej v Mrbu (Ženski portret, 1876 in Moški portret, 1877) in muzej Revoltella v Trstu (tudi T-ev avtoportret). - Nekaj T-evih del: 1850 je izdelal olt. sl. Mučenje sv. Lovrenca za c. v Zuale in stropno slikarjo v plesni dvorani palače Revoltella v Trstu (alegorija umetnosti in um. obrti); 1868 Vnebovzetje za kapelo Baciocchi v Villa Vicentina (po Cossarju, Storia, skupaj z očetom Jožefom); zgod. osebe in portreti: Ettore Fieramosca, L. de Medici, Girolamo Savonarola, Henrik III., Ludvik IX., Karel V., Karel IX., Franc Jožef I., nadvojvoda Maksimilijan, Nicolò de Lapi, bar. P. Revoltella, bar. E. Ritter, Pavao Ritter-Vitezović.

Prim.: Soča 1883, št. 25 in 31; G. bar. Formentini, Pittori goriziani (v Corriere di Gorizia 31. mar. 1883); Manzano, Cenni, 206-07; L. C. Ippaviz, La prima esposizione artistica goriziana aperta il giorno 15 ottobre dell'anno 1887, Gor. 1888, 22, 28; J. Mal, Zgod. umetnosti pri Slovencih, Hrvatih in Srbih, Lj. 1924, 37; A. M. Comanducci, I pittori italiani dell'Ottocento, Milano 1934, 739; Cossar, Gorizia (rist. 1975), 191, 194; Thieme-Becker XXXIII, 267; Cossar, Storia, 317, 319, 329-30; E. Bénézit, Dictionnaire critique et documentaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs de tous les temps et de tous les pays, Paris (2. izd.), 1959, VIII, 337; G. Marchetti, Il Friuli. Uomini e tempi, Udine 1959, 784; A. M. Comanducci, Dizionario illustrato dei pittori, disegnatore e incisori italiani moderni e contemporanei, Milano 1962 (2. izd.), IV, 1928; Bozzi, Gorizia, 233; Mostra di G. Tominz (razst. kat.), Gor. 1966, 34 in pass.; Jožef Tominc (razst. kat.), Nar. gal., Lj. 1967, 12, 13 in pass.; Sinteza 1967, št. 7, 61; F. Firmiani-S. Molesi, Catalogo della galleria d'arte moderna del civ. musco Revoltella, Trieste 1970, 142, 263; Menaše, str. 2156; StudG genn.-giugno 1977, XLV, 71-72; SBL IV, 114 z liter.

V-č

TOMINC Ivo, vojak, publicist, r. 21. dec. 1934 v Stranah (obč. Postojna). Oče Franc, kmet, mati Katarina Žitko, gospodinja. Osn. š. na Velikem Ubeljškem, nižja gimn. v Postojni. Po mali maturi (1949) se je odločil za vojaški poklic. Obiskoval je tri leta voj. akademijo in pričel kot podpor. JLA službovati pri protiletalskih enotah v Zenici (1952), kjer je predvojaško vzgojo poučeval na tamkajšnjih sred. šolah. Od 1956 je služboval na podoficirski š. v Zadru. Ob redni službi se je v Zadru pričel še intenzivneje ukvarjati s publicistikto (že med službo v Zenici je dopisoval v lokalne liste), dopisoval je v osrednja glasila JLA (Narodna armija, Front), v osrednja jsl. glasila in v lokalni tisk. Od 1. sept. 1961 je služboval v Bgdu v ured. lista Narodna armija in delal kot poklicni časnikar do 1979. - Med 1969 in 1974 je služboval kot dopisnik Narodne armije v Lj., v tem času je predaval obrambno vzgojo na PA in na višji š. za socialne delavce. 1975 je postal v Bgdu gl. in odg. ur. Narodne armije. Po štirih letih (1979) se je vrnil v Lj., kjer je bil republ. podsekretar za ljudsko obrambo. Takrat je delal predvsem na vzgojno izobraževalnem delu za potrebe ljudske obrambe. To problematiko je predaval na Filoz. fak. in na FSPN U v Lj (1979-83). Leta 1981 je bil habilitiran za izred. univ. prof. Iz Lj. ga je službena pot vodila v Bgd, kjer je delal do 1987 v zveznem sekretariatu za ljudsko obrambo, njegovo delo je bilo osredotočeno na dograjevanju razmerij med obrambnimi pripravami in nevojaškimi sektorji družbe. 22. dec. 1986 je postal general-major. Od avg. 1987 dela pri lj. armadnem območju, je pomočnik poveljnika za področje politično upravnih zadev. - T-ovo publicistično delo se je zlasti razvilo od 1961; za list Narodna armija je poleg drugega prispeval vrsto reportaž zlasti s potovanj po nekaterih evrop. deželah. Vojaško polit. komentarje je prispeval tudi za lj. Dnevnik (1970-75, 1979-83) ter za lj. TV. Veliko je tudi predaval in prevajal iz slov. v srbohrv. (knjigi F. Šetinca *Izgnanci* in *Daljave se krajšajo*, monografija T. Ferencica o nemški raznarodovalni politiki v Sji itd.). Več časa je kot pisec in ur. delal pri slov. reviji Naša obramba. Poleg različnih nalog, ki jih je opravljal v JLA, pa je bil 1987 izvoljen tudi v predsedstvo RK SZDL Sje.

Prim.: Osebni podatki (pismo z dne 26. nov. 1988); NDK 13. okt. 1974.

B. Mar.

TOMINC (TOMINZ) Jožef Jakob (Josip, Giuseppe), slikar, r. 6. jul. 1790 v Gor., u. 22. apr. 1866 na Gradišču nad Prvačino. Oče Ivan, trgovec z železnino in posestnik, mati Marjana Janežič (slikarjev ded Matej se je 1740 iz Podkrajja pri Vipavi preselil v Gor.). T. je v sorodstvu z arh. M. Fabianijem in slik. druž. Šantel iz Gor. Osn. š. je obiskoval pri piaristih v Gor. Risanja se je mogoče najprej učil pri Johannu Zeidlu, ki je 1781 izpričan kot prof. na isti š. (Cossar, Tavano), nato pri slikarju Karlu Kebru. Po posredovanju gor. grofa Francesca della Torre in mogoče tudi avstr. nadvojvodinje Marije Ane je odšel mar. 1809 v Rim študirat slikarstvo (učili so ga Domenico Conti Bazzani iz Mantove, v Scuola del Nudo pa prof. z akad. San Luca A. Canova, V. Comuccini, B. Thorwaldsen). 1814 je prejel srebrno odličje za slikarstvo. Bil je v zvezi s slikarji F. Hayezom, B. Pinellijem in O. Politijem, poznal pa verjetno še mnogo drugih umetn. (npr. Overbecka, Ingresca itd.). V Rimu se je 2. maja 1816 poročil z Marijo Ricci (hčerko služabnice slikarja D.C. Bazzanija), 12. febr. 1818 pa se mu je rodil sin Avgust (gl. čl.). Iz pisem Goričana F.G. Savia sinu Leopoldu je razvidno, da se je T. proti koncu apr. istega leta vrnil v Gor. bolj s slavo historičnega slikarja kot pa portretista. Načrtovano potovanje na Dunaj (za tečaj slikarstva) je verjetno opravil med 1819-20. Bil je v Lj. med kongresom, 1821 verjetno spet v Gor. Čas med 1821-23 je verjetno preživel med Gor. in Lj., kjer je tudi veliko slikal. V Gor. se mu je 24. nov. 1822 rodil še sin Rajmund (pianist in skladatelj, nadzornik javnih nasadov v Trstu). Verjetno se je T. kmalu po ženini smrti 1827 preselil v Trst, kjer je živel in delal do 1855. V tem času se je pri T. učil tudi slikar Josip Batič. 1855 se je T. preselil v Gor., nato pa na svoje posestvo na Gradišče. 1856 je še hotel sprejeti stropno poslikavo gor. gledališča, sin Avgust pa ga je prepričal, da je to delo opustil. Na svoji pristavi (poslikal mu jo je prijatelj B. Bison) je tudi umrl (jetičen in skoraj slep) in bil pokopan na domačem pokopališču zraven brata Franca. - T. je znan predvsem kot portretist, slikal pa je tudi nabožne, žanrske in historične motive. Iz zgodnje dobe so ohranjene tudi anatomske študije (Pokraj. muzej., Gor.) in nekaj krajinskih motivov (npr. *Pogled na Vietri, Rieti in Salernski zaliv*). Naročniki

so bili predvsem cerkv. krogi in bogati gor., trž. in lj. meščani in plemiči. T. je v izrazit osebni stil vključil klasicistične, bidermajerske in rahlo romantično obarvane značilnosti z novim posluhom za realizem. Z lj. sodobnikoma Strojem in Langusom predstavlja zaokroženo poglavje v slov. umetn. 19. stol. Njegova dela se odlikujejo po virtuozni izvedbi portretirancev, predvsem obrazov in oblačil. Osebe so dobro karakterizirane, večkrat se v ozadju pojavi pokrajina. - T-eva dela hranijo Pokraj. muzej v Gor., Gor. muzej v Novi Gor., Nar. gal. v Lj., muzej Revoltella v Trstu, nadškof. palača v Gor., Pokraj. muzej v Kopru, Nar. muzej v Bgdu, Njogošev muzej na Cetinju, zasebniki v Gor. (npr. Coronini, Lantieri-Lewetzov), Trstu, Milanu, Turinu, Trentu, Benetkah, San Dona di Piave, Zgbu itd. in cerkve na Gor., Vipavskem in v Furlaniji. Verjetno so njegova dela raztresena še drugod po Evropi (npr. Anglija). Nekaj T-evih del: Nar. gal. v Lj.: *Družina dr. Frušiča, Grofica Cecilija Auersperg, Mož s pisnom, Župan Sancin, Žena žup. Sancina, Portret druž. Fröchlich (Moškon?)*, *Portret očeta*; Pokrajinski muzej Gor.: *Avtoportret z bratom Francem, Henrika Springer Hofer, Franc Tominc, Druž. Sinigaglia, Natale Pontoni, Francesco Perissutti, Gustavo Birti, Gospa Cristofoletti, Ignacij Furlani, Nadškof F. K. Lušin*; muzej Revoltella, Trst: *Avtoportret, Giorgio Strudhoff, Slikar Lorenzo Gatterri, Josephine Holz knecht, Franz Holz knecht, Filip Amodeo*; Gor. muzej, Kromberk (Nova Gor.): *Portret tržaške meščanke, Portret moža s palico, Portret žene z nakitom*; Njogošev muzej, Cetinje: *Petar Petrovič Njogoš*; pa še *Edoardo de Fabris* (zas. last., Gor.), *Nadškof Walland* (stolni kapitelj, Gor.), *Arh. Valentino Valle* (Trst, prej pripisan miniatristu Luigiju de Castro). Nekaj del z nabožno vsebino: Dornberk: *Marija z Jezusom, Sv. Miklavž*; Gor.: *Sv. Erazem* (za ž. c. sv. Vida na Placuti), *Križani* (za nekdanjo c. sv. Križa na bivšem gor. pokopališču), *Sv. Družina* (za gor. semenišče, sedaj neznano kje); Gradišče nad Prvačino: *Sv. Janez Nepomuk* (verjetno prvo T-evo delo z nabožno vsebino), *Marija z Jezusom, Sv. Boštjan, Sv. Alojzij, Sv. Lucija* (vse je T. daroval domači cerkvi ob novi maši domačina Andreja Znidarčiča 1860 in prenovil tudi stropno sl. Marijino vnebovzetje); Kamnje pri Ajdovščini: *Marija z Jezusom* (1855); Kanal ob

Soči: *Sv. Alojzij, Rožnovenska Marija, Srce Marijino* (okr. 1850); Kobjeglava: *Brezmadežna* (1864); Krmin; *Mariano del Friuli* (ž. c. sv. Gvarda); *Sv. Gotard* (1825); *Oglej: Sv. Peter s sv. Markom in sv. Antonom Puščavnikom*; Prvačina: 3 slike; Sovodnje: *Sv. Martin* (unič. v prvi svet. vojni); Villa Vicentina (kapela Baciocchi): *Vnebovzetje* (skupno s sinom Avgustom). Marchetti navaja še razna dela (npr. za Miren, Most na Soči, Renče), po katerih pa ni več sledu. - Slikar R. Nemeč je 1946 na beneški umetn. akad. diplomiral s tezo o T. V Gor. je T. posvečena ulica, na Gradišču nad Prvačino pa spominska plošča na hiši št. 74 (odkrita 24. apr. 1966 ob stoletnici smrti).

Prim.: Osservatore Triestino 30. jul. 1830; Kuljevič-Sakcinski, Slovník Umjetnikah jugoslavenskih, Zgb 1859; ZD 1853, 128; 1860, 346-47; 1870, 3; Vinc. Scussa, Storia cronografica di Trieste dalla sua origine all'anno 1695 cogli annali dal 1695 al 1848 del procuratore civico Pietro Kandler (4. izd.), Trieste 1975, 218; Corriere di Gorizia 31. mar. 1883; Manzano, Cenni, 206; J. Mal, Zgod. umetn. pri Slovencih, Hrvatih in Srbih, Lj. 1924, 37; V. Steska, M 1925, 382-83; DS 1926, 52; ZUZ 1930, 39; Gabršček I, 52; S. Benco, Il pittore Gius. Tominz (v reviji Pan, 1. apr. 1934, 702-12); A. Miccu, Cenni storici della parrocchia di Villa Vicentina, Gor. 1937, 23; A. M. Comanducci, I pittori ital. dell'Ottocento, Milano 1934, 739; Thieme-Becker XXXIII, 267; Cossar, Storia, pass.; R. Marini, G. Tominz, Venezia 1952 (razst. kat.); Klasicizem in romantika na Slov., Nar. gal., Lj. 1954, 33-35; E. Bénézit, Dictionnaire critique et documentaire..., Paris 1955, VIII, 337; A. Manzano, La lingua itala. di tre pittori friulani: Politi, Tominz, Grigoletti, Udine 1955 (v Avanti cul brun); G. Marchetti, Il Friuli. Uomini e tempi, Udine 1959, 130, 198 (sl.), 515-21, 554; Stelè, Umetnost, pass.; R. Marini, G. Tominz e quattro inediti tominziani, L'Arte 1963, 391-401; Bozzi, Gorizia, pass.; F. Stelè, Slikar J. Tominc, GorSreč 1966, 37-39; G. Manzini, Tominz a Gorizia, Venezia 1966; Mostra di G. Tominz, Gor. 1966 (razst. kat. z liter.); F. Stelè, Il pittore G. Tominz, StudG XXXIX/1966; ELU IV, 436; Il Monte di Pietà e la Cassa di Risparmio di Gorizia, Gor. 1967, tav. XIII; Tominc, Nar. gal., Lj., marec-april 1967 (razst. kat. z liter.); KolGMD 1967, 138-39; K. Rozman, Mladostno delo in življenje slikarja J. Tominca, Sreč IV, št. 19, N. Gor. 1969, 36-39; F. Firmiani-S. Molesì, Catalogo della galleria d'arte moderna del civ. museo Revoltella, Trieste 1970; K. Rozman, Ali je slikal J. Tominc v Lj.?, ZUZ n.v., VIII (1970), 223-42; Menaše, str. 2155-56 (z liter.); Mihael Stroj (razst. kat.), Nar. gal., Lj. 1971, pass.; EJ VIII (1971), 352; K. Rozman, Stirje Tominčevi portreti, ZUZ n.v., IX (1972), 125-29; G. Marchetti, Le chiesette votive del Friuli, Udine 1972,

248; M. Breclj, Nov dokument o Tominčevem delu, KolGMD 1975, 185-91; GorLtk II, 1975, 129-30; R. M. Cossar, Gorizia d'altri tempi, Gor. 1934 (pon. 1975), pass.; K. Rozman, Der Mahler Josef Tominz, Mitteilungen der Österreichischen Galerie, XIX-XX, 1975-76, št. 62-64; M. Pilo, Il ritratto della famiglia Petich e qualche considerazione sui rapporti fra il Grigoletti e il Tominz, StudG XLIII, genn.-giugno 1976, 91-100; A. Rizzi, Capolavori d'arte in Friuli, Villa Manin, Passariano, 5 sett. - 31 dic. 1976, 125; K. Rozman, Slikar Domenico Conti Bazzani, GorLtk III (1976), 192-97; StudG XLV, genn. - giugno 1977, pass.; G. Bradaschia, Andiamo insieme..., Gor. 1978, pass.; E. Košuta, L'epistolario di F. L. Savio (1801-1847)...; SBL IV, 114-16 z liter.; Enciclopedia monografica del F-VG III, Udine 1980, 1750-51; StudG LIII-LIV, genn. - dic. 1980, 135; GorLtk VIII (1981), 250; T. Breje, Slikarstvo... Koper 1983, pass.; S. Tavano, Nuovi elementi sulla giovinezza di G. Tominz, Arte in Friuli. Arte a Trieste 7, Udine 1984, 93-110; P. Dorsi, Documenti..., Udine 1984, 111-33; Portraits pour une ville..., Paris, nov. 1985 - juin 1986, 149, 150-57 in pass.; L. Tavano, Pala inedita di G. Tominz..., StudG LXIII, genn.-giugno 1986, 73-81; B. Marušič, Z zlatimi črkami, Trst 1987, 36-38 s sl.; M. Desilia, Un inedito di G. Tominz..., Udine 1988, 91-95; Srce in oko 1989, št. 1, 55.

V-ž

TOMINC Matej, začetnik turizma v Škocjanskih jamah, r. 7. sept. 1790 v Lomeh pri Črnem Vrhu nad Idrijo, u. 17. avg. 1832 v Gor. Oče Simon, kmet, mati Marija Žigon. Gimn. in licej je končal v Lj. 1813. Od 1820-25 je bil sodnik in okraj. glavar v Vrčniku (Schwarzenegg) v Brkinih, 1825-31 v Sežani, nato odvetnik pri mestnem in dežel. sodišču v Gor. - Leta 1823, takoj po najdbi obsežne kapniške (zdaj Tominčeve jame) v sistemu Škocjanskih jam, kjer so kasneje trčili na bogate kult. ostaline od neolita dalje, je dal narediti ob sodelovanju občine Naklo stopnišče in pot v to jamo. Ključ od vrat, ki so zapirala stopnišče, je hranila občin. uprava; tu so se v posebno knjigo zapisovali tudi obiskovalci. V T-evi jami so bile večkrat veselice z godbo in plesom, pred prvo svet. vojno pa so tu na božični večer obdarovali učence bližnje škocjanske šole.

Prim.: R. Savnik, T. M., SBL IV, 116 in tam navedena liter.; Isti, Marinitsch Jozef, PSBL II, 360-61 in tam navedena liter.

Svk.

TOMINEC Ivan, jezikoslovec, leksikograf in prevajalec, r. 25. dec. 1890 v Lomeh pri Črnem Vrhu nad Idrijo, u. 15. okt. 1965 v Lj. Oče Jakob, kmet, mati Marija Žigon. Osn. š. v domači

vasi in Idriji, maturiral na II. drž. gimn. v Lj. 1911. Študiral je na Filoz. fak. v Gradcu 1912-18, bil med tem v vojski; filoz.-pedag. predizpit je opravil 1918 v Gradcu, iz nem. in slov. pa je 1920 diplomiral v Lj. V šol. letu 1918/19 je bil prof. na dvorazr. slov. trg. š. v Trstu, 1919/20 suplent na drž. višji realki v Lj., nato prof. na Tehn. sred. š. (TSS) od 1920-47. - Bil je med organizatorji OF na šoli (1941). 1942 je šel k part., bil ujet in obsojen na dosmrtno ječo (Volterra); izpuščen po kapitul. It. Po upok. je bil kult. časnikar in prevajalec pri R S oz. RTV Lj. do 1952 oz. 1957; od 1957-59 je bil honorarni, 1959-65 višji znanstv. sodelavec in znanstv. svetnik na Inšt. za slov. jezik SAZU. Od 1962-65 je bil v.d. načelnika leksikol. sekcije tega Inšt. in sodelavec gl. ur. odbora Slovarja SKJ. - 1951 je bil odlikovan z redom zaslug za narod III. stopnje. Že kot dijak se je zanimal za domače narečje. O tem je pisal semin. nalogo v Gradcu (1913), ki jo je uporabil tudi Fr. Ramovš za svoje Dialekte...; T. je to razširil in 1964 objavil knjigo *Črnovrški dialekt*. Istega je obdelal tudi za Slov. lingv. atlas. - S pisanjem člankov jezikovne narave, poročil, ocen in portretov raznih osebnosti je sodeloval pri LZ, S, Obz, PDK (1951-52, 1955), Radio Sja, V Mrb, PV, NSd, PD in Delo (1961-62). Soavtor je poskusnega snopiča za Slovar SKJ 1964, zanj je ekscerpiral slov. klasike. Uspešno je posegal v terminologijo, zlasti botanično in tehnično. Sodeloval pri Slov. elektrotehn. slovarju, 1960-68; Kmetij. tehniškem slovarju, I 1961, II 1971; Splošnem tehn. slovarju I 1962, II 1964; pri Gozdarsko-lesni terminologiji in Univerzalni decim. klasifikaciji. Veliko je tudi lektoriral, zlasti strok. knjige za šole. Ukvarjal se je tudi s prevajanjem, zlasti iz franc. in rušč., več prevodov je ostalo v rkp.

Prim.: SBL IV, 117; Moder, SLNP, 320; slika v PV 1966, 26-27.

Ured.

TOMIZZA Fulvio, tržaški pisatelj istrskega porekla, r. 26. jan. 1935 v vasi Juricani (župn. Materada) blizu Umaga, živi v Trstu. Oče Ferdinand, trgovec, mati Margherita Trento-Frank, gospodinja in trgovka. It. osn. š. je dokončal v domačem kraju, potem je nadaljeval šolanje v Malem semenišču v Koprju, bil dve leti pri salezijancih v Gor. in 1953 maturiral na klas. liceju Carlo Combi v Koprju. Tu ga je učil

slov. in it. prof. J. Tavčar (PSBL III, 631-32). 1953/54 se je vpisal na U v Bgdu, kjer je študiral romanistiko, in na igralski akademiji dramsko umetnost. Kratek čas je živel v Lj., kjer je z režiserjem Fr. Capkom sodeloval kot asistent pri filmu Trenutki odločitve. Ob koncu 1955 se je dokončno naselil v Trstu, kamor se je že prej preselila njegova družina. Zaposlil se je na trž. sedežu RAI, najprej kot zunanji sodelavec, od 1961 pa je bil redno nameščen v časnikarskem oddelku. Tu je ostal do 1981, odtlej pa je svoboden pisatelj. Na radiu je vodil literarno rubriko, pisal kritike in dramatiziral celo vrsto del in oskrbel niz oddaj v trž. it. narečju, predvsem poezije. Pred leti (1978) se je vključil tudi v polit. življenje in kandidiral kot neodvisen (zaradi nastanka Liste za Trst) na listi PSI za senat v drugem trž. volilnem okrožju. Nastopal je in predaval v raznih društvih in krožkih tako doma (DSI, Slov. klub, Circolo delle Arti) kot v It. (Bari, Firenze, Milan, Turin, Videm) in po svetu (Koper, Salzburg, Dunaj, Gradec) in povsod s svojimi predavanji – tematika je bila vedno ista: *Clovek ob meji* ali *Življenje na stičišču treh svetov* – žel velik uspeh, posebno v Trstu, čeprav mu del mesta načrtno nasprotuje in zavrača njegovo širino pogledov na sožitje ob meji po tragičnih dogodkih druge svet. vojne. - Pisati je začel zelo zgodaj in že 1957 prejel za tri črtice liter. nagrado (Cinque bettole). Njegovo prvo leposlovno delo je *Materada*, Milan 1960 (prevod v slov. R. Bordon in V. Bravar, Lipa, Koper 1989); sledijo kronološko *La ragazza di Petrovia*, Milan 1963; *Vera Verk*, 1963 (Sipario, XVIII, 1963, št. 207). S tem delom je it. Stalno gled. iz Trsta gostovalo tudi v Lj. 1965 (Milan) je izšla knjiga *La quinta stagione*; 1966 (Milan) *Il bosco di acacie*, ki je združeno z deli Materada in *La ragazza di Petrovia* izšlo kot *Trilogia istriana*, Milan 1967; *La storia di Bertoldo*, Videm 1968; *L'albero dei sogni*, Milan 1969; *La torre capovolta*, Milan 1971; *La città di Miriam*, Milan 1972 (prevod v slov.: Miriamino mesto, Stane Ivanec, DZS 1974; po tem delu so 1980 posneli tudi film). 1974 (Milan) je izšlo delo *Dove tornare*, potem *Trick, storia di un cane*, Milan 1975. Največji uspeh je dosegel 1977 z romanom *La miglior vita*, Milan 1977 (prevod. v slov.: Boljše življenje, R. Bordon in V. Bravar, Lipa, Koper 1980; tu je bilo delo tudi dramatizirano in uprizorjeno

1988). Sledi vrsta otroških zgodb *La pulce in gabbia*, Turin 1979. Roman *L'amicizia* je izšel 1980 v Milanu (prevod v slov.: Prijateljstvo, Jože Stabej, DZS-CZ 1980), potem roman *La finzione di Maria*, Milan 1981; *Il gatto Martino*, Milan 1983. Zgodovinski roman *Il male viene dal Nord. Il romanzo del vescovo Vergerio* je izšel 1984. V intervjuju ob izidu tega dela je T. izjavil: »Zlo ne prihaja ne s severa ne z juga. Zlo je v nas samih... Zlo je v ljudeh...« Potem je zbral v knjigo več pripovedi, ki so nastajale v daljšem obdobju, z značilnim naslovom *Ieri, un secolo fa*, Milan 1985. Roman *Gli sposi di via Rossetti. Tragedia di una minoranza*, Milan 1986 (prevod: Mladoporočnica iz ulice Rossetti, Majda Capuder, ZTT, Trst 1987) je dosegel izreden uspeh več zaporednih izdaj. S tragično usodo Stanka Vuka in Dani Tomažič se je T. seznanil, ko je pisal uvod v izdajo njenih pisem, ki so izšla pri ZTT v izboru M. Matičetova. V zadnjih letih so izšla njegova pripovedna dela *Quando Dio uscì di chiesa. Vita e fede di un borgo istriano del '500*, Milan 1987. *L'ereditiera veneziana*, Milan 1989 in knjiga črtic: *Storia di Bertoldo*, 1968 (izšlo tudi v knjigi 1969, ki jo je napisal Giulio Cesare Croce, avtor znane pesnitve Bertoldo in Bertoldino iz 16. stol.), in Cankarjevo delo Martin Kačur z naslovom *L'Idealista (Martin Kačur, biografia di un idealista)*, s katerim je it. Stalno gled. iz Trsta gostovalo tudi v Lj., Zgbu in Bgdu in povsod želo velike uspehe (1976). S tem delom je dunajski Volkstheater odprl gledal. sezono 1983/84. T. je kot ur. sodeloval tudi pri antologiji *Lecture del Friuli-Venezia Giulia*, Radar, Padova 1968. Njegova povest *L'Ente* pa je bila objavljena v reviji *Approdo Letterario* (jan.-mar. 1967). - Prejel je več liter. nagrad in priznanj: 1965 nagrado Campiello za delo *La quinta stagione*; 1969 nagrado Viareggio za pripovedništvo (*L'albero dei sogni*). Za roman *La città di Miriam* je 1972 prejel nagrado Fiera letteraria. 1975 so mu spet podelili nagrado Campiello za knjigo *Dove tornare*. Največje priznanje za liter. ustvarjanje je T. prejel 1977 za roman *La miglior vita*, nagrado Strega, 1979 je dobil avstrij. drž. nagrado za evrop. književnost. 1984 so mu podelili »častni doktorat« liter. znanosti U v prostoru Alpe-Jadran za naslednjo utemeljitvijo: »Za visoko umetniško raven pisateljeve pripovedne dejavnosti, v kateri se izraža kot pro-

nicljiv in izviren tolmač kulture, ki temelji na vrednotah miroljubnega sožitja med narodi.« Za roman *Gli sposi di via Rossetti* je (1986) spet prejel nagrado Campiello, mednar. nagrado Vilenica Društva slov. pisateljev in nagrado Ascona Združenja pisateljev it. Švice, ki so jo 1987 podelili na tematiko »obmejna književnost«. Njegova dela veliko prevajajo. Prvi prevod pa so odlomki iz Materade v slov. (NSd 1961). Največ prevodov je bil doslej deležen roman *Boljše življenje* (v 10 jezikov), sledi mu delo *Mladoporočenca iz ulice Rossetti* in druga. Ob predstavitvah v tujini it. kult. inštituti prirejajo večere s pisateljem. Tako je T. govoril o svojih izkušnjah na meji dveh svetov v Hamburgu, Kopenhagnu, Oslu, Helsinkih, Stockholmu, Bukarešti in drugod. O tej tematiki je z velikim uspehom predaval na it. U in na U v Amsterdamu, Bruslju, Madridu, na Dunaju, v Moskvi, New Yorku, Chicagu, Parizu in drugod. - Kritiki in liter. zgod. so poskušali uvrstiti T. v plejado tržaških pisateljev, med katere nenehno uvrščajo Sveva, oba Stuparicha, Sabo in Gambinija, pa se motijo. V resnici je T. istrski, v ital. izražajoči se pisatelj, ki svojih navdih neposredno črpa iz rodne istrske zemlje. T. je pisatelj, ki je tudi v avtobiografsko obarvanih delih, ne glede na osebno prizadetost, ohranil ravnovesje poštene človeške sodbe in pristnega, a hkrati izvirnega umetniškega pričevanja, saj je trdno prepričan, da so ljudje ob meji neločljivo povezani v skupno usodo. Hkrati je tudi prepričan, da je zahteva po skupnem doživljanju te usode močnejša od vsega, kar jih v vsakdanjem življenju, strasteh, nerazumevanju in gluhosti nepoboljšljivih nasprotnikov sožitja morebiti razdvaja in ločuje. It. beroče občinstvo – in ne samo to – se je prav z njegovimi spisi vsaj deloma seznanilo s problematiko Slov. v It. in It. v Istri, a hkrati spoznalo življenje ob meji.

Prim.: Osebni podatki (22. sept. 1990); arhiv OZE pri NŠK Trst; Marco Neirotti, *Invito alla lettura di Tomizza*, Milan, Mursia 1979; Bruno Maier, *Il "piccolo mondo" istriano di Fulvio Tomizza*, v *La letteratura triestina del '900*, Trst, Lint 1968; Fulvio Monai, *Fulvio Tomizza*, InizI 42, Gor. 1969; Elvio Guagnini, *Itinerario narrativo di Tomizza*, v *Note novecentesche*, Pordenon, Studio Tesi 1980; Massimo Romano, *Fulvio Tomizza*, v *Dizionario degli autori*, IV, Milan 1987. Veliko člankov, kritik, intervjujev in poročil o njegovih delih je izšlo tudi v dnevnem in periodičnem tisku, tudi slov., več s sl.; seznam je v arhivu PSBL. Podrobno bibliografijo je na-

vedel E. Guagnini v Uvodu h knjigi *Gli sposi di via Rossetti*, *Tragedia di una minoranza*, Mondadori, Milan 1988, 5-23. Avtor sam pa je pripravil bio-bibliografijo v ponatisu Materade, Bompiani, Milan 1990, 175-83.

Ropot

TOMMASINI Giuseppe (Josip), prvi gor. tiskar, r. okoli 1710 v Benetkah, u. 20. mar. 1776 v Gor. Na poziv gor. nadšk. grofa Attemsa se je T. 1753 preselil iz Benetk v Gor. in tam 4. jan. 1754 odprl tiskarno v škof. dvorcu (Stamperia Arcivescovile) z namenom, da bi tiskal predvsem po naročilu gor. cerkv. oblasti škofij. odloke, pastoralna pisma, molitvenike, bogoslovne tekste itd. V kratkem pa je začel tiskati tudi po naročilu posvetne oblasti (odloke, razglase, lepage) in privatnih interesentov (predvsem besedila za gledal. prireditve, kronike in druge spise domačih avtorjev). Do 1773 (po dovoljenju gor. oblasti 25. nov. 1772), ko se je naselil v mestu čedajski tiskar Valerio de Valeri, je bil T. edini tiskar v Gor. Med njegovimi tiski naj omenimo 1775 prevod Vergilove Eneide v furlanščino, ki ga je napravil gor. opat. Giovanni Giuseppe Bosizio (Busiz).

T-jev sin in naslednik **Giacomo (Jacob, u. 1789)** je pridobil sodelavca, učenega literata G. Colettija, ki je bil po rodu iz Rima. Skupaj sta tiskarno razširila s priključitvijo nem. tisk. z gotskimi črkami, pridobila 1778 »privilegium imperiale impressorium«, nabavila hebrejsko in gr. ško črkovno gradivo. Tiskala sta vladne odloke, uradne in šol. publikacije, dela domačih in občasno tudi tujih avtorjev (G. B. Barzellini, M. di Strassoldo, L. Cipriani, G. Coletti, R. Corolini, G. Guelmi, L. Da Ponte, P. F. Scati, C. Goldoni), predvsem pa spise članov gor. društva Colonia degli Arcadi Romano-Sonzaci, ki ga je 1780 ustanovil Coletti. 1782 sta odprla tudi knjigarno, ki je bila med prvimi v Gor. 1779 sta natisnila zbirko *Raccolta di composizioni e di poesie italiane, latine, francesi, friulane, tedesche, cragnoline...*, v kateri je mdr. pesem A. Lavrina (PSBL II, 260), žpka v *Sempetru pri Gor.* Na predlog svojega sodelavca je T. 1784 odprl v Trstu podružnico gor. tiskarne in prepustil vodstvo G. Colettiju, ki je že po dveh letih postal njen lastnik. 1805 je tu izšla drobna verska knjižica *Pasjon*, ki je edini slov. tisk iz Colettijeve tiskarne. V teh letih je T. navezal stike s hebrejskim učenjakom in pristašem Haskale (tj. hebr. razsvetljenstva) Elijo Morpur-

gom iz Gradišča ob Soči. Na njegovo pobudo je 1783 tiskal knjigo *Esame ad un giovane ebreo*, ki jo je napisal S. Calimano. Po Colotijevi preselitvi v Trst je T. nadaljeval svoje delo in od 1788 dalje tiskal predvsem po naročilu vladnih oblasti (zakonodajne tekste) in s tem pridobil stalno in dobro plačano delo. Po njegovi smrti je tiskarna delovala do 1803. V njej so 1800 natisnili samo eno slov. knjigo: *Mali nem.-slov. katekizem za ljudske šole na Goriškem*, ki predstavlja prvi gor. slov. tisk. Važnejši T-jevi tiski: P. A. Codelli, *Gli scrittori friulano-austriaci degli ultimi due secoli* (1783-1785); G. A. Capellaris, *Carta delle Contee di Gor. e Gradisca e del Friuli Veneto* (1782, ponatis).

Prim.: SBL IV, 122 in tam navedena liter.; Morelli III, 275, 293, 312; G. Fumagalli, *Lexicon typographicum Italiae*, Firenze 1905, 63, 174-75, 436; F. A. Bisiach, Gorizia, la Regina dell'Isonzo e l'arte della stampa, Gor. 1931, 4-5; G. Comelli, La stampa in Friuli nel 700, Udine 1953, 27; Isti, L'arte della stampa nel Friuli-Venezia Giulia, Udine 1980, 12, 28, 191-94, 200; Czoernig, 1969, 704; E. Marini, Stampa e editoria nella Venezia Giulia, v *Enciclopedia monografica del F.-V.G.*, Udine 1979, vol. III, pt. II, 939-52; M. De Grassi, Cultura, impegno scientifico e arte della stampa, v *Maria Teresa e il Settecento Goriziano*, Gor. 1981, 131-44; Isti, Arte della stampa e periodici, v *La scuola, la stampa, le istituzioni culturali a Gor. e nel suo territorio*, Gor. 1983, 60, 133-39; A. Martina, Karel Mihael iz rodovine grofov Attems, v *M. d'Attems primo arcivescovo di Gor. 1752-1774*, Gor. 1988 I, 27.

Vh

TOMMASINI Muzio de, botanik in upravni uradnik, r. 7. jun. 1794 v Trstu, u. 31. dec. 1879 prav tam. Oče Matej, trgovec (1718 priseljen iz Livorna). Petnajstleten je prišel na gimn. v Lj. in jo končal 1811, nakar je odšel na Dunaj, da bi končal filoz. in se nato posvetil študiju medicine. Zaradi nenadne bolezni se je na željo staršev kasneje prepisal na pravo in končal pravno šolo v Gradcu. 1817 je postal praktikant pri okrož. uradu za Istro v Trstu, 1818 okrož. sekretar v Splitu, kmalu zatem koncipist v Zadru; 1823 se je kot okrož. sekretar vrnil v Split in 1827 odšel v isti funkciji v Kotor, kjer je ostal le 4 mesece in v tem kratkem času zbral pomembno zbirko iz tedaj botanično skoraj neznane Boke in tudi (tedanje) Črne Gore. Sept. i.l. je prišel na položaj magistratnega asessorja v Trst. Tu je bil 1839-49 preds. magistrata, 1850-61 pa tržaški podestà (v tem času je dotlej pri-

vatni naravoslovni muzej postal mestna ustanova, kar je še danes). Upokojen je bil 1861. Delal je v raznih ustanovah in strok. društvih, bil član 34 učenih družb in akademij. Dobil je več priznanj, tako 1855 viteški naslov. - T. je ob vestnem opravljanju poklicnih dolžnosti našel voljo in čas tudi za botanično raziskovanje. Zanj ga je navdušil gimn. ravn. v Lj. F. Hladnik, nadaljnje pobude pa je dobil na Dunaju pri N. T. Hostu in N. J. Jacquinu. Pravni študij ga je od botanike začasno odvrnil, spet pa se je začel zanjo zanimati 1823 v Splitu. Med bivanjem v Dalmaciji je odkril poprej neznan rastline, ki sta jih opisala Host in R. Visiani. Po vrnitvi v Trst se je odločil, da bo sistematično raziskal floro tedanjega avstrij. Primorja od grebenov Julijskih Alp do Kvarnerskih otokov. Ta načrt je dosledno izpolnjeval vse do smrti. Poiskal si je sodelavce, od katerih je najpomembnejši bavarski botanik O. Sendtner, ki je med 1841-43 na T-ve stroške opravil številne ekskurzije od morja do najvišjih vrhov in tako bistveno prispeval k botaničnemu in gorniškemu odkritju primor. dela Julijskih Alp. Gradivo z botaničnih ekskurzij je T. zbiral v herbarijski zbirki (danes v Tržaškem mestnem naravoslovnem muzeju). Nesebično je podpiral floristično raziskovanje avstrij. Primorja in pri tem tudi sam sodeloval. Pisal je tudi o flori Kanina, Krna, Matajurja, Slavnika in drugih krajov Sje, vendar je v 36 člankih in mnogih manjših prispevkih objavil le majhen del svojih opazovanj. Zadevno je pomembna njegova korespondenca s H. Freyerjem. Nekaj rkp. gradiva je po njegovi smrti izdal njegov učenec C. de Marchesetti (npr. *Flora dell'Isola di Lusino*, *Atti del Museo Civ. Stor. Nat. Trieste* 9, 1895; *Alcuni cenni sulla Flora di Duino e de' suoi dintorni*, *ibid.* 1895), na njegova raziskovanja pa se naslanjajo tudi pomembna floristična dela, kakor J. Freyna *Flora von Südtirol*, Dunaj 1877, A. Stefanija *La Flora di Pirano*, Rovereto 1895, C. de Marchesettija *Flora di Trieste e de' suoi dintorni*, Trst 1896-97 in E. Pospichala *Flora des österreichischen Küstentandes*, Leipzig in Dunaj 1897-99, ostalo gradivo je z nekaj izjemami še neobdelano in neuporabljeno v trž. muzeju. - T. si je dopisoval z vsemi pomembnimi botaniki svojega časa, med drugimi s H. Freyerjem, z njim raziskoval floro Kranjske in Primor. in ga 1853 pridobil za ku-

stosa trž. naravosl. muzeja. Bil je botanični mentor mlademu J. Kugyju in ga napotil na iskanje trentarskega grintavca (*Scabiosa trenta*). Pomembno je vplival tudi na botanika F. Krašana iz Šempasa, ki je raziskal floro Goriške. Mnogim je bil vodnik in spremljevalec na ekskurzijah; tako je 1838 v Trstu sprejel za botaniko navdušenega saškega kralja Friderika Avgusta II. in po njem poimenoval na Slavniku odkriti bledorumeni ušivec (*Pedicularis friderici-augusti*). Poskrbel je, da so primor. rastline prišle v številne pomembne botanične ustanove, med drugim v današnji Prirodoslovni muzej Sje. V svojem času je bil vodilna avtoriteta za floro avstrij. Primorja, kar se kaže tudi v poimenovanju mnogih rastlin, ki nosijo njegovo ime; takšne so npr. T-jev prstnik (*Potentilla tommasiniana*), T-jev lan (*Linum tommasinii*), T-jeva konjska kumina (*Seseli tommasinii*), T-jeva popkoresa (*Moehringia tommasinii*), T-jeva zvončnica (*Campanula tommasinii*), T-jev glavinec (*Centaurea tommasinii*), T-jeva kozja brada (*Tragopogon tommasinii*) idr.

Prim.: Wurzbach 76, 107-09; SBL IV, 122-23; A. Neillreich, Österr. bot. Zeitsch. 1866, 16, 1-12; F. Krašan, *ibid.* 1888, 38, 3; C. de Marchesetti, Boll. Soc. Adriat. Sci. Nat. Trieste 5(2), 1880; Isti, Flora di Trieste, LXIX-LXXI, 1896-97; E. Marenzeller, Verhandl. zool.-bot. Ges. Wien, 1881, 31, 35; W. Voss, Jber. Realschul. Laibach 1884, 54-55; Isti, *ibid.* 1885, 33; C. Lona, Att. Mus. Civ. Stor. Nat. Trieste, 1952, 18, 125-264; I. Tominec, PV 1955, 407-09; T. Wraber, Varstvo narave 5, 1966, 53-65, pass.; Isti, Jeklo in Ijudje 1969, 280-81; Isti, PV 1975, 569-80, pass.; Isti, Protocus 42, 1980, 195-97; Studia geobotanica 1(1), Trst 1980 (zbornik, posvečen M. Tommasiniju ob stoletnici smrti).

Wbr.

TOMŠIČ Frane, pisatelj, r. 18. febr. 1924 v Ilirski Bistrici, živi v Novi Gor. Oče Franc, krojač, mati Popca Vrh, šivilja. Osn. it. š. v Ilir. Bistrici, nižja gimn. v Šempetru pri Gor. (izredno) od 1951-54, sred. ekon. š. (oddelek za odrasle) v Kopru od 1955-57. Kot izredni slušatelj je diplomiral na Ekon. komerc. š. v Mrbu 1965. - Leta 1950 se je poročil z Marto Mikuletič, imata sina Jadrana in Mara. V Ilir. Bistrici se je izučil za soboslikarja. Od 1942-45 se je zdravil v raznih zdraviliščih (Nabrežina, Reka, Arco di Trento in Bologna). Po vojni je bil zaposlen pri MLO v Ilir. Bistrici, najprej kot referent za prosveto (voljni član), potem kot personalni referent, podpreds. MLO in nazadnje kot preds. MLO. Bil je

tudi sekretar SKOJ in sekretar mestnega komiteja KPS. V letih 1950-55 je bil personalni referent v bolnišnicah Topolšica in Šempeter pri Gor. Potem je obiskoval Sred. ekon. š. v Kopru do 1957, do 1962 je bil zaposlen pri OLO v Novi Gor. (zavod za planiranje) kot analitik in zadnje leto kot šef plana. Naslednje leto je bil analitik pri OLO v Kopru, od 1963-68 je bil predavatelj na š. za prodajalce in na ekon. š. v Novi Gor. Od 1958 do upokojitve 1984 je delal pri Splošnem gradb. podjetju Gorica kot dir. biroja za avtomatsko obdelavo podatkov, zadnja leta kot vodja delovne skupnosti. - Leta 1946 je bil ur. Snežniške mladine v Ilir. Bistrici. 1949 je časopis Nova Gorica objavil prvo T-ovo reportažo iz frontne brigade. 1952 je pisal o upravljanju v zdravstvenih ustanovah, od 1969-81 pa zasledimo strok. članke s področja računalništva. Revija Naše gospodarstvo iz Mrba je 1981 objavila njegov *Model izračuna vpliva gibanja cen na poslovni rezultat v industriji*, ki ga je avtor predstavil v referatu na simpoziju Informatika na Bledu že 1975. Sledili so članki z družbeno vsebino v Delu, Teleksu, PrimN, DEn, NDk in v Vestniku. 1980 so PrimSreč objavila prvo fantastično zgodbo *Deformacije*. Potem so sledile znanstveno fantastične zgodbe v NDk, PrimSreč, Superpipu, Vestniku in v revijah Mentor in Nova. Druga T-eva zvrst so satire, ki jih objavlja v PrimN, DEn, Pavlihi in Vestniku. - Pri Prešernovi družbi je 1988 izšel njegov prvenec, roman *Kolohar*, ki ga je posvetil svojim vnukom Primožu, Daniju in Andreju kot spomin na mladostno zgodbo neke generacije. Dogajanje romana je postavljeno v obdobje pred drugo svet. vojno in ob junakovih doživetjih nasilja v it. otroški koloniji na Reki prikazuje vzpon fašizma, ki se polašča vsega in vsakogar. - Od 1965-69 je bil član uprav. odb. Društva ekonomistov v Novi Gor., 1969 pa preds. sekcije za informatiko. Sodeloval je pri ustanovitvi liter. kluba v Novi Gor. in bil 1988/89 njegov preds. Kot član iniciativnega odb. je sodeloval pri ustanovitvi Združenja literatov Primorske 1989. - Odlikovan je bil z redom dela s srebrnim vencem in z zlatim znakom Zveze ekonomistov Sje.

Prim.: Osebn. podatki; Delo 12. jan. 1989 (Lilijana Resnik); Fontana 1938, št. 9/10 (Marjan Tomšič); PrimSreč 1938, št. 84/85 (Zoltan Jan); Sd 1989, št. 3 (Tone Peršak); Kdo me je spodbudil k pisanju?, Delo 28. avg. 1988.

Jan

TOMŠIČ Jack (Jakob), pesnik in kulturni delavec, r. 9. jul. 1897 na Baču blizu Knežaka na Notranjskem, živi v Clevelandu (Ohio), ZDA. Oče Anton, mali kmet in tesar; mati Helena Žele. V Knežaku je obiskoval štirirazredno osn. š. Ze zelo zgodaj je v njem »tlela skrita želja« po učenju, ki pa je ni mogel uresničiti zaradi težkih gospodarskih razmer. Moral je delati najprej na domači kmetiji. Se niti petnajstleten se je oprijel dela v gozdu med delavci, ki so gradili cesto za prevažanje lesa. »To je bila za malega ukaželjnega fanta dokaj težka preizkušnja. Kasneje jih je doživljal še več in ob spominu na to prvo je vse laže prenašal« (Marička Znidaršič). Še preden je dopolnil 18 let, so ga 1915 poklicale avstr. oblasti k vojakom in ga poslale najprej v vas Pekre na Štajerskem, nato na bojišča na it. fronti in končno na Tirolsko, kjer je ostal tri leta. Tedaj so ga ujeli It.; leto dni je preživel v ujetništvu. Med vojno se je srečal z ruskimi ujetniki in se seznanil z življenjskimi razmerami v Rusiji ter se zanje navdušil. Vojne grozote so se mu tako močno zarezale v srce, da se še pozneje z grenkobo spominja nanje, ko pravi: »Vojna pesem, godba in ples, / puške so pele visok tenor, / topovi so peli močan bas, / strojnice so pa žvižgale vmes / in prevrtale mnogo mladih teles.« Po vojni se je vrnil iz ujetništva domov izčrpan in močno bolan ter se znašel pred dejstvom, da je It. zasedla Primorsko in njegovo ožjo domovino pod Snežnikom Po petih mesecih se mu je vrnilo zdravje in z njim večje hrepenenje po novih življenjskih spoznanjih. Zato se je sept. 1922 vkrcal na ladjo v Trstu in odpotoval v ZDA ter se naselil v Clevelandu (Ohio), ki ga ni več zapustil. Tam se ga je oprijelo ime Jack. Zaposlil se je v raznih tovarnah, najprej v žičarni American Steel & Wire Co., nato pri Ford Motor Co., pri General Motors (Fisher Body), od 1928 dalje 36 let do upokojitve pri Eaton Axle. Kljub prenapornemu delu je obiskoval večerne tečaje za angleški jezik in se vključil v razna napredna, kulturna, delavska društva ter bil izredno aktiven. Postal je član Slov. nar. podporne jednote (SNPJ). Po 8 letih se je vrnil v rojstni kraj. V Knežaku si je izbral življenjsko družico, Mery po imenu, in še bolj utrdil zavest, da je treba okrepiti kult. prisotnost slov. življa v Clevelandu. Po vrnitvi v ZDA je po njegovi zaslugi kult. dejavnost močnejše zaživela. Z vse-

mi sredstvi in močmi je pripomogel k postavitvi Slov. nar. doma v Clevelandu, kjer živi veliko starih slov. naseljencev izpred 1. svet. vojne in po njej. »Tako je zrastel košček domovine na tujih tleh« (M. Znidaršič). Še prej je pristopil k delavskemu društvu in zboru Zarja, ki še danes obstaja; T. je njegov podporni član. Dolgo se sodeloval tudi pri Mladinskem pev. zboru v okviru Slov. delavskega doma. Pozneje so zgradili 9 narodnih domov in 4 cerkve, dvorane ter zabavišča za mladino itd. Danes je v Clevelandu še 5 Slov. nar. domov. T. je pomemben, ker je pritegoval nove člane, zlasti mlade, v društva in jih navduševal za petje ter druge dejavnosti. Kot človek je bil skromen, zmeraj je odklanjal vodilna mesta, vendar je bil odločen in vztrajen pri vsakem delu v korist rojakov in domovine. Med 2. svet. vojno je vneto zagovarjal pomoč novi Jsl. Sam je »pomagal tudi s pisano besedo«. Na njegovo pobudo in z denarnimi sredstvi Slov. v ZDA je bil postavljen 1969 spomnik v Knežaku (ob 100-letnici pivskega tabora na Kalcu) trem možem: Tonetu Tomšiču (Jakobovemu sorodniku), Alojzu Valenčiču in Miroslavu Vilharju (delo Zdenka Kalina, postavitev arh. Žive Baraga; gl. PrimN 1969, št. 38). Po vojni je veliko potoval, predvsem po Ameriki in Evropi, pot ga je vodila tudi v SZ (1966), kamor ga je vleklo že med 1. svet. vojno. Povsod »je iskal obe plati življenja in resnice«. - Pesmi je začel pisati že v otroški dobi, a le na skrivaj. Večja želja po pesnjenju se mu je zbudila med 1. svet. vojno; o tem priča tudi pesem *Vojak*, v kateri izraža ogorčenost proti nesmiselnemu ubijanju. Sam pravi, da je več pesmi tedaj zavrgel. V Ameriki se je še z večjo vnemo posvečal pisanju, tako da se mu je v nekaj letih nabralo veliko pesmi različne vsebine, od izpovednih, domoljubnih, razmišljujočih do socialnih. Prve pesmi je objavil v delavskem listu Enakopravnost pod uredništvom V. Grilla. Kratko prozo in članke s socialno tematiko je priobčil v drugih izseljenjskih listih v Clevelandu, kot so Prosveta (še danes), Proletarec, Glas naroda, Jugoslovanski obzor, Slovene Diary. Nekatere pesmi so bile natisnjene v Slov. izselj. koledarju (SIK) v Lj. in v drugih listih tudi v Kanadi. Napisal je tudi več igrisc s kmečko tematiko za Mlad. pev. zbor Slov. delav. doma in kuplet *Črnomeljski škric* za zbor Zarja. Pel je v zborih in nastopal v igralski družini.

Nekatere pesmi (npr. *Od vzhoda do zahoda in Na jezeru*), ki jih je uglasbil John Ivanusch, še danes prepevajo Zarjani. V dobi NOB je nastalo več zanimivih pesmi: *Partizanovo slovo, Padlim borcem, Kako vam je, bratje in sestre* idr. - Prva pesniška knjižna zbirka je izšla ob sodelovanju SIM 1968 v Lj. v samozaložbi pod naslovom *Pognale so na tujih tleh* (Izbor 43 pesmi, ki jih je uredila Marička Znidaršič). V večini kaže T. ljubezen do domovine in naroda, npr. *Domača beseda, Pomladna, Slovo, Očetu na grob, Naš klic, M. Vilharju v spomin, Slovenci, Za narod ste se bojevali, Materi v spomin* itd. Nekaj je izrazito izseljenskih, domotožnih, npr. *Ljudje, na naših tleh rojeni, Želja, Slovenke v tujini, Kdaj?*. V slednji pravi: »Kdaj najmilejša je beseda / materinega jezika? / Vprašajte tega, ki v tujini sam v trpljenju se potika.« Med ljubezenske spadajo: *Zimska pomlad, Zadnja prošnja, Rad bi ti pisal, Ljubezen greje, Vse je minilo, Sem te našel*. Socialne pesmi o težavah proletarskega življenja pa so: *Tesar, Zima, Et binu Kristanu, Brezposelni*. Pomembne so tudi pesmi o naravi (*Gozdni vir, Umetnik mraza, Ustreljeni srnjak*), o nadležni starosti (*Starčkova žalost*) in priložnostne (*Prijatelju J. Lokarju, Slov. delavski dom, Novoletno voščilo, Kam?, Juriju Trunku ob stoletnici* (v Prosveti 1971), *Ob desetletnici euclidskih upokojencev* (v Prosveti 1971), *Ob 50-letnici SNPJ v Clevelandu*). SIM (Slov. izselj. matica) hrani okr. 300 pesmi v tipkopisu. - T. je pesnik samouk, saj ni obiskoval slov. šol. Za zgled so mu slov. ljudske in Gregorčičeve pesmi. »Izraz ni bogat, a je pristen in doživet« (SBL IV, 131). Vsako razmišljanje se mu z lahkoto spremeni v pesem. T. ljubi rimo, verzi so po starem rimani in preprosti. - 1989 je izšla v Lj. v samozal. po zaslugi in ob sodelovanju časnikarke Mete Vajgl, Jackove sorodnice Vide Tomšič ter pesnika Jožeta Šmita druga pesniška zbirka *Človeku pojem*. Šmit je pesmi razvrstil v več sklopov: *Zemlja in možje, Narodna reka, Pravi prijatelji, Čemu bi samoval, Pa je tu mladina naša in Sunek v rebra*. Uvodna pesem je *Povsod te iščem*, sklepna pa *Kako me sodiš*. Tudi v tej zbirki prevladuje domoljubje, npr. v pesmi *Obisk* pravi: »Zemlja domača, / rodna vasica, / jezik slovenski pozabljen še ni.« Rad se spominja domačih krajev (*Pivška dolina, Grad Kalc*) in uglednih mož (*Louis Adamič, Ivanu Zormanu,*

Francu Grozniku, Juriju Trunku). V *Kraški zemlji*, ki jo je napisal med dvema vojnama, je zapel hvalnico Krasu: »Mi ljubimo te, kraška zemlja kamnita, / čeprav si trda, pusta, vsa izpita, / ker nam kot siromašna, vendar dobra mati / več daješ, kakor more kdo dajati.« V sklopu *Narodna reka* se vrstijo pesmi z izrazito domoljubno vsebino. T. se veseli ob kult. rasti slov. izseljenstva, zato pravi: »Je kliko in raslo, cvetelo lepó / prav kakor vsajeno v domačo zemljó. / ... / So društva podporna rasla povsod, / si časniki novi utirali pot. / ... / Tu cerkev slovenska, tam narodni dom, / vse zdravo in trdno...« A obenem zaskrbljeno gleda na usodo slov. rodu v tujini zaradi spreminjajočih se razmer. Domoljubne pesmi so še: *Vasica pod goro, Obletnica, Dom in svojci, kako vam je? in Slovenski nagelj*. Domoljubno-socialna je *Naše zavetišče* (posvečena Slov. domu za ostarele v Clevelandu). Pesmi s socialno vsebino o težavah proletarskega življenja so: *Za delom, Berač, Težka pot do učenosti* itd. V sklopu *Pravi prijatelji* kritično nastopa proti zablodam (*Dobičkarji, Zgagar, Lenuh*), nato izraža zahvalo padlim v boju za svobodo in spodbuja k združitvi in prebujenju, ko zaskrbljeno gleda na stiske in bolečine revnih ljudi (*Trpinovo premišljevanje*). V *Noči spomina* razodeva hrepenenje po miru in bratstvu med narodi. V sklopu *Čemu bi samoval* so zbrane ljubezenske pesmi (*Hišico si gradim, Kmetico bom vzel, Ljubezen greje* itd.). Polne upanja in vere v boljše življenje so pesmi iz sklopa *Pa je tu mladina naša* (*V novo leto, Pojoča mladina, Nismo še za v grob*). Nekatere iz zadnjega sklopa so humoristične (*Zenitni oglas, Tiskarski škrat, Kričač* idr.). Šmit takole pravi o zbirki pesmi: »Vse razodevajo spretnega oblikovalca, predvsem pa venomer presenečajo kot izpoved izkušencega, v trpljenju plemenitenega človeka.« T. je eden najvidnejših slov. izseljencev in »predstavlja izumirajočo generacijo, ki še vedno ni pozabila prve domovine« (J. Šmit). Sam pravi: »Počasí stari red umira, / nov red bujno raste in prodira, / oba pa imata še moči, / da drug drugega umori. / Med njima se že ogenj kreše.« V pesmi se stalno vrača domov, kjer so ga že v mladih letih močno prevzele ideje nar. buditeljev ob koncu 19. in v začetku 20. stol., ko mu je bil za vzor Miroslav Vilhar. V njem se je trdno izoblikovala predanost ideji slovenstva in

povozovalne moči slovanstva, saj pravi: »Sem zvest Slovenec in Slovan, / je srca čut sleherni dan, / to je dolžnost Slovanov vseh, / kar živi nas na zemlje tleh. / ... / Nova zemlja, val Egeja / ter Kamčatka, val Jadrana, / tam je narodnostna meja, / širna zemlja, dom Slovana.« »Slovenščina mu teče gladko,« čeprav je opaziti »nekaj tistega prizvoka, ki izdaja večdesetletno pomanjkanje živega stika s književno slovenščino« (J. Koren). Kljub številnim letom se T. od časa do časa prepušča navdihu in v preprostih verzih izpoveduje misli o človekoljubju, enakosti ljudi, sožitju, poštenosti, ogorčenosti proti tiranstvu, odporu proti krivicam in trdni veri v zmago pravice in napredka. Takole trdi: »Kar se v možganih je rodilo, / v življenje večno bo vodilo. / Tiranstvo, zlo bo pokopano, / pravici bo pa žezlo dano!« V drugi pa: »Če narod je v napredku na pohodu, / čeprav je majhen, bo ostal na brodu, / na brodu domovine in ponosa / ter zdrav in svež, kot jutranja je rosa.« Teve pesmi so sad truda in talenta. V njih se zrcali vse njegovo življenje v obeh domovinah. Odlika njegovega dela je v tem, da je v Clevelandu, »zibelki slov. izseljenstva«, v veliki meri prispeval h krepitvi kult. življenja in ohranjanju slovenstva. Pesnica Marička Znidaršič je o njem zapisala: »Delavec, pesnik, borec za pravice malega človeka, zagovornik poštenosti in dobrote, ljubitelj miru in vsega lepega na svetu — to je Jack Tomšič.«

Prim.: Osebni podatki; M. Kravos, PDK 1969, št. 63; STK 1976, 245-46; SBL IV, 131; Naši na tujih tleh, Cankar. zal. v sodelovanju s SIM, Lj. 1982, 226, 462; J. Koren, JKol 1989, 173-75; Isti, PDK 23. jun. 1989; J. Tomšič je spet zapel, Prosveta, Cleveland (Ohio) 28. febr. 1990.

E. D.

TOMŠIČ Janez, kontraadmiral, r. 16. mar. 1909 v Postojni, u. 14. apr. 1987 v Splitu, pokopan 18. apr. i.l. v Lj. Oče Jožef, orožniški poročnik, mati Marija Lunder, učiteljica; brat France, jezikoslovec in leksikograf. Osn. š. (1916-20) in real. gimn. (1920-28) v Novem mestu, Vojno pomorska akad. (1928-31) v Dubrovniku, kjer je 1931 opravil izpit za pomorskega oficirja. Od 1931 do 1941 je služboval v jsl. mornarici. Razpad Jsle je dočkal kot topniški oficir na rušilcu »Beograd«. Ker ni hotel vstopiti v ustaško mornarico, so ga izgnali iz Hrvaške. Vrnil se je na očetov dom v Novo mesto. 1941 je začel sodelovati z OF. Po aretaciji je bil od mar. 1942 do apr. 1943 v in-

ternaciji v It. v Gonarsu in Chiesanuovi pri Padovi. Po izpustitvi je vstopil avg. 1943 v NOV v Levstikov bataljon na Dolenjskem. Po opravljenem tečaju za oficirje bivše jsl. vojske je bil od sept. do nov. 1943 operativni oficir in načelnik štaba I. SNOUB T. Tomšiča. Od konca nov. 1943 do sredine dec. je vodil skupino slov. pomorščakov in letalcev v GŠ Hrv. v Otočcu in od tam mornarje na Vis in Hvar in bil od dec. 1943 do jan. 1944 komandant oboroženih ladij 4. POS (Pomorski obalni sektor), nato načelnik štaba 4. POS in do maja 1944 komandant Baze vojne mornarice NOVJ v Monopoliju v Južni It. Od maja do sept. 1944 je bil komandant 4. POS na Dugem otoku in vodil pomorske vojne akcije med Šibenikom in Zadrom, nato je bil od sept. 1944 do febr. 1945 vodja skupine, ki je organizirala mornariško enoto v IX. korpusu NOV. Od mar. 1945 do avg. 1945 je bil poveljnik Pomorske komande za Severni Jadran v Zadru, Pulju, na Rabu in na Reki in poveljeval mornariškim enotam v operacijah do Trsta in Soče. Po vojni je bil komandant flote vojne mornarice v Šibeniku do jun. 1948, od jul. i.l. do dec. 1951 komandant zaledja jsl. mornarice in do jul. 1954 načelnik Vojnopomor. šol. centra v Divuljah pri Splitu, do avg. 1957 načelnik Mornariško tehn. inštituta v Splitu in do dec. 1964 komandant Operativnega odd. jsl. vojne mornarice, načelnik Visoke pomorske akad. in načelnik operativnega odd. vojnopomor. oblasti. Vmes je bil tudi jsl. predstavnik v mednar. komisiji štirih velesil za razdelitev it. vojaškega pomor. plena. Upokojen je bil 1965. - Bil je tudi aktiven član Skupnosti part. pomorščakov Sje pri občinskem odb. ZZB NOV v Piranu. Med vojno je dosegel čin podpolkovnika, 1947 je napredoval v čin kapetana bojne ladje in 1958 postal kontraadmiral. Prejel je vrsto odlikovanj: 1945 red za hrabrost in red part. zvezde III. stop., 1946 red bratstva in enotnosti II. stop., 1954 red za vojaške zasluge z veliko zvezdo, 1975 red zasluge za narod z zlato zvezdo. - Po upokojitvi je veliko pisal o pomorstvu, predvsem s področja vojno pomor. zgod. in o raznih strok. vprašanjih. Za svojo obsežno knjigo *Narodnoosvobodilni boj na Jadranu in slov. pomorščaki* (Knjižnica NOV in POS 42, Lj. 1974) je 1975 prejel nagrado Vstaje slov. naroda. Bibliografija: Mornarički glasnik (1952, 1962, 1963), Vazduhoplovni glasnik (1952), Pozadinski glasnik (1949), Vojno delo (1949), Vojna encikl.,

I. izdaja (1958-68), Vojno pomorski muzej, Split (1965), Zavod za rehabilitacijo invalidov NOV, Lj. (1973), razni strok. članki in razprave v dnevnikih in mesečnikih (Delo, Borba, Vjesnik, Slobodna Dalmacija, PDK, Jsl. mornar, Čuvar Jadrana, Naše more, Ob, Koper.

Prim.: Osebni podatki (1973); SBL IV, 132 in tam navedena lit.; Predlog za podelitev nagrade Vstaje slov. naroda (aprila 1975); spominski članek Alb. Kluna v TV-15 (23. apr. 1987); žup. arh. v Postojni; PrimN 1979, št. 12 s. sl.

Koren

TOMŠIČ Marjan, slavist in pisatelj, r. 7. avg. 1939 v Račah pri Mrbu, živi v Koprju. Oče Uroš, železničar, mati Marija, gospodinja. Osn. š. v rojstni vasi, nižja gimn. v Slivnici in pozneje v Račah. 1958 je maturiral na realki v Mrbu. Med 1958-61 je študiral slavistiko na Filoz. fak. v Lj. Zanimanje za družbeno-polit. dogodke in njegovi kritični pogledi na delo Zveze komunistov so bili vzrok, da je protestno izstopil iz njene organizacije. Z izstopom je protestiral proti krivični odstranitvi svojega prof. Antona Slodnjaka. Posledica tega je bila izguba štipendije in stanovanja v študentskem domu. Študij je tako prekinil, saj si je zaradi gmotnih težav moral iskati priložnostne zaposlitve. Koncc 1961 je zapustil Lj. in se zaposlil kot učitelj slov. na OŠ Grahovo pri Cerknici. Po treh letih je poučevanje prekinil, ker je spet prišel v spor s predstavniki uradne politike, in se je 1964 vrnil v Lj. Zaposlitve ni dobil, saj ga je spremljala oznaka »politično sumljiv«. Do odhoda k vojakom (1966) je bil nekaj časa tajn. mednar. speleološkega kongresa, saj je bil vnet jamar in član Jamske zveze. Po vrnitvi od vojakov se je 1968 zaposlil na Prim. Do 1970 je poučeval slov. na OŠ v Marezigah. Zanimalo ga je tudi časnikarsko delo. Tako je bil od 1970-75 zaposlen kot časnikar na R Koper, pri PrimN in pri Delu. Veliko več zadovoljstva pa mu je dajalo delo z mladimi, zato se je 1975 ponovno vrnil v Marezige in tam poučeval do 1979. Nato se je za eno leto zaposlil v koprskem dijaškem domu. Tudi to delo je prekinil in se spet vrnil na podeželje. Do 1987 je poučeval na OŠ v Gračišču. Zdaj živi in dela kot svobodni pisatelj v Koprju, pravzaprav v Gučih pri Vanganelu. - Pisateljovo delo je po vsebini in temah, o katerih piše, zelo različno. Pisati je začel že v osn. š. To so bile prve pesmi in zgodbe. Prve črtice so mu objavili v

reviji Mlada pota v času šolanja na realki. Takrat je bil njegov mentor pisatelj Jože Potrč. Tudi v času študija v Lj. je pisal. Objavljal je v Perspektivah in bil tudi član ured. odb. v času, ko so revijo ukiniteli. Prvo samostojno objavljeno delo je bila zbirka satir in sanjsko-fantazijskih zgodb z naslovom *Krog v krogu* (1968). Do izida druge knjige je objavljaval v različnih revijah (Ob, Sdb, Dial, PrimSreč). 1980 je izšla druga knjiga z naslovom *Onstran*. To je zbirka črtic, za katere bi lahko rekli, da spadajo v zvrst znanstvene fantastike. Svet, ki ga pisatelj opisuje in ki ga vznemirja, je svet sanj, iracionalnega in komaj slutenega. Nekatere zgodbe so napisane po ljudskih pripovedih, ki jih je spoznal, njihovi so glavni junaki zgodb. Ljudska modrost, ljudsko razlaganje sveta in njegovih skrivnosti so blizu pisateljevemu pojmovanju sveta. Pisatelj sam pravi, da se je njegova razgibana fantazija prepletla s fantazijo ljudskih storij. - 1985 je izšel njegov roman *Šavrinke*. Glavna tema romana je še vedno Istra in njen človek. Roman opisuje potovanje istrskih žensk v Trst, kjer so trgovale tako, da so kmečke pridelke zamenjavale za stvari, ki so jih potrebovale. Istranke, njihovo garanje in njihov izjemni način preživljanja so postale zanimiva zgodba, napisana na svojstven način. To je roman-reka, ki nima začetka ne konca. Zgodbo odlikujeta stil in jezik. Avtentičnost in resničnost istrske zemlje in ljudi je poudaril z rabo narečnih besed jezika, ki ga govorijo v Istri. Roman je doživel ugoden odmev pri kritiki, kar dokazuje tudi prva nagrada na anonimnem natečaju založbe Kmečki glas. - S knjigami, ki sledijo, se je pisatelj začasno oddaljil od Istre, ki ga je toliko vznemirjala. 1987 je izšel roman *Ti pa kar greš*. To je avtobiografska zgodba, ki jo označuje močna izpovednost. Govori o času, ko je pisatelj študiral. Zavoljo realističnega prikazovanja pisateljevega življenja, v katerem so se odražale družbenopolitične razmere, je roman tudi dokument tistega časa. Roman je dobil Kajuhovo nagrado za leto 1988. - Roman *Kafra*, ki je izšel 1988, je tudi delno avtobiografski. To je zgodba o dečku in njegovem odraščanju. Tudi ta roman označuje avtorjeva osebna prizadetost in močna čustvenost, ki se kaže v doživljanju in spoznavanju dečka Lija. Spoznamo kruti čas Hitlerjevega nacizma in tudi čas povojne zmedene ideologije. *Super frače* je knjiga, ki je izšla 1988. Name-

njena je mladini. To je zbirka zgodb iz avtorjevega otroštva. - Pomembno je tudi pisateljevo delo, ki ga je opravljal kot učitelj in mentor. Vsa leta poučevanja je z veliko ljubeznijo učil in vzgajal otroke k spoznavanju in odkrivanju lastnih korenin. Bil je uspešen mentor literarnega krožka na OŠ Gračišče. Pod njegovim mentorstvom so učenci zbirali ljudske zgodbe in pesmi. S tem delom je iztrgal pozabi Slov. Istro in jo hkrati tudi na novo odkrival. Sad teh prizadevanj je zbirka istrskih ljudskih štorij *Noč je moja, dan je tvoj*, ki je izšla 1989. Ta knjiga odkriva bogastvo istrskega ljudskega pripovedništva in ima poleg umetniške tudi veliko etnografsko vrednost. Istro vključuje v enoten slov. kult. prostor. - Zadnja T-eva knjiga je *Veter večnosti* (1989). To je zbirka črtic in novel s področja znanstvene in psihofantastike. Pisatelj veliko objavlja tudi v revialnem tisku: Sdb, Dial, PrimSreč, Srce in oko, Ars Vivendi, Kurirček... Bil je glavni ur. pri izdaji monografije o Istri *Slovenska Istra* (1988). Piše tudi radijske igre (*Stiglica, Kocka, Ključ, Trije*) in scenarije za risanke. Napisal je 12 scenarijev za risanke, ki jih je režiral znani slov. animator Koni Steinbacher v produkciji Viba filma. Po vsebini so risanke družbeno-kritične in razkrinkavajo človekove slabosti. Nekateri naslovi risank: *Epidemija, Kamen, Kokon, Prehitevanje, Vrata, Vsiljivec, Komar, Agonija...*

Prim.: Osebni podatki; navedbe v avtorjevih knjigah in poročila o njih, npr. Mojca Ravnik, Iz istrske prozne folklore, mitologije in magije, Delo 25. jan. 1990 (KL).

Ivančič

TOMŠIČ Stanko, odvetnik, r. 10. jul. 1901 v Skopem na Krasu, ubit 4. maja 1945 v gozdu pri Turjaku. Oče Jožef, učitelj, mati Antonija Moravec. Osn. š. v Skopem, gimn. v Gor. in Celju (matura 1921). Vpisal se je na Medic. fak. U v Pragi, konec 1924 pa je prestopil na Pravno fak. U v Lj. (diplomiral 1935). Služboval je najprej kot odvetniški pripravnik (od 1936 do 1940 pri dr. Dragu Marušiču). Po odvetniškem izpitu (1940) je postal v Lj. samostojen odvetnik. V študentskih letih je deloval v levo usmerjenih mlad. gibanjih (akad. društvo Njiva), urejal je list Gruda, glasilo Zveze društev kmečkih fantov in deklet. Uredil je tudi en letnik visokošolske revije Mladina (1924-25). OF se je pridružil 1941 in predsedoval matičnemu odb. od-

vetnikov članov OF. Na začetku 1944 je odšel v ilegalo, ker pa je bilo skrivališča v Lj. izdano, ga je nem. policija zaprla. Tik pred osvoboditvijo so ga v večji skupini zapornikov prepeljali na Turjak, kjer so ga domobranci ustrelili.

Prim.: SBL IV, 133-34 in tam navedena lit.

Ured.

TOMŠIČ Tone, politični delavec, narodni heroj, r. 9. jun. 1910 v Rojanu v Trstu, u. 21. maja 1942 v Lj. Oče Mihael, železničar-vlakovodja, mati Ivanka Tomšič, šivilja-trgovka. Osn. š. na Baču pri Knežaku (pri starih starših preživel prvo svet. vojno) ter v Trstu. 1920 je T-ev oče zaradi sodelovanja v železničarski stavki v Trstu izgubil delo, zato se je preselil v Lj., kjer je T. začel obiskovati gimn. Solanje je nadaljeval na Ptuj, v Bgdu in maturiral v Lj. (1930). Nato je študiral pravo na U v Lj. (1930-34), po izključitvi iz lj. Pravne fak. je nekoliko kasneje nadaljeval študij na Pravni fak. v Zgbu, kjer je febr. 1940 opravil II. drž. sodnijski izpit. Še istega meseca se je pred aretacijami umaknil v ilegalo in nato delal le polit. - Kot srednješolec je deloval pod vplivom primor. narodnjaškega gibanja najprej v organizacijah Orjuna in Preporod ter v društvu primor. emigrantov Zora. Po preusmeritvi je bil 1928 sprejet v SKOJ in 1930 v KPJ, kjer je nato intenzivno delal pri obnavljanju, krepitvi in širjenju komunist. organizacije. Od 1934 je bil stalno v vodstvu slov. komunist. gibanja, od 1937 organizac. sekretar CK KPS, od 1940 je deloval kot komunist tudi v Jsli, ko je bil poslan na polit. delo v Dalmacijo. Istega leta se je udeležil V. drž. konference KPJ v Zgbu, kjer je bil izvoljen za kandidata za člana CK KPJ. - T. je bil aktiven pri organiz. ileg. tehnike in sodeloval pri pisanju in izdajanju legalnih in ileg. listov že pred vojno, med vojno pa je organiziral in vodil obsežen aparat Centralne tehnike ter urejal slov. NOB tisk. Bil je med najvidnejšimi organizatorji vstaje na Slov. in nato med začetnimi organizatorji NOB. Vodil je primor. komisijo pri CK KPS, ki je pošiljala polit. delavce v Slov. Primorje. - Zaradi polit. delovanja je bil T. že pred vojno večkrat zaprt in dvakrat tudi obsojen, 1932 na 18 mesecev in 1935 na dve leti in pol težke ječe. Obe kazni je prestajal v Sremski Mitrovici, kjer je bil aktiven pri akcijah za izboljšanje razmer polit. zapornikov. S to aktivnostjo je nadaljeval tudi na prostosti. Zad-

njič je bil aretiran 10. dec. 1941 in nato hudo mučen. 16. maja 1942 ga je it. vojno sodišče obsodilo na smrt. Za njegovo rešitev je bilo več akcij s strani CK KPS in VOS, na prošnjo matere je za T-eva pomilostitev posredoval tudi lj. škof Rožman, a je bilo vse brez uspeha. Sodba je bila izvršena v tajnosti, ustreljen je bil v Gramozni jami. Za narod. heroja so ga proglasili 1943. Po T. je bil že med vojno poimenovan 1. proletarski udarni bataljon in 1. proletarska udarna brigada. Po njem so poimenovalne številne ulice, šole, društva, akad. pevski zbor, tiskarna, vojašnica, osrednja slov. časnikarska nagrada, izdelane umetniške upodobitve in diafilm. Ilegalno ime Gašper.

Prim.: SBL IV, 134-35 in tam navedena liter.; Zbornik narod. heroja Jslc, 1957, 811-12 s. sl.; V. Dožlak-Barič, Organizacijski razvoj KPS 1941-1943, Lj. 1985 (magistrsko delo v rkp. v arhivu Inštituta za novejšo zgodovino, Lj., pass.); J. Aretacija in smrt T. Tomšiča, Delo 23. maja 1987.

Lil. Trampuž

TONČIČ Franc Ksaver, kipar, podobar, r. 9. (kršč. 10.) nov. 1865 v Črnem Vrhu nad Idrijo (hiš. št. 26), u. 14. mar. 1919 v Kamniku (po pomoti popil požirek luga). Oče Jožef, zemljak, mati Marija Ozbič (iz znane podobarske druž. Ozbič iz Črnega Vrha). Odšel je v Kamnik k ujcu M. Ozbiču (gl. čl.), pri katerem se je učil podobarstva. 1888 se je osamosvojil, 1892 se poročil z Marijo Smolnikar in imel z njo 10 otrok. Delavnico in hišo si je uredil na Šutni v Kamniku. Pri njem se je nekaj časa učil tudi slikar Miha Maleš. - T. je bil soliden obrtniško izučen oblikovalec; v glavnem je izdeloval kipe nabožne vsebine iz marmornatega cementa ali umetnega marmorja in jih običajno pobarval z oljnimi barvami. Oblikoval je tudi po živih modelih, njegovi kipi so dokaj razgibani. T-eva dela so raztresena po Kamniku in okolici, po Primor. (predvsem Vipavska in Kras), Koroškem, Štajerskem in Hrvaškem (npr. Lokve, Rožnov. M. B.; Podstene ob Kolpi, Marija Pomagaj). Obnavljal je tudi stare olt. (npr. Zakal pri Kamniku, 1902; Pšajnovica, Trzin). Nekaj T-evih del: Kamnik, franč. c.: 2 angela, sv. Jakob, sv. Janez, žal. Mati božja, Marija Magdalena, sv. Elizabeta, sv. Ludvik (1890-97); Stranje pri Kamniku: 2 str. olt. (1893); Domžale: 2 str. olt. (1896), Brezmadežna, sv. Ciril in Metod, še nekaj drugih kipov in obh. miza; Goričica: sv. Ciril in Metod (1897); Podnanos: Rožnovenska Marija

(1899); Homec: Srce Jezusovo (1901); Trst (c. sv. Ivana): sv. Ciril in Metod (1902); Perovo pri Kamniku, Češnjice, Smednik: Srce Jezusovo; Vranja Poč: Marijin oltar (1908); Trzin: Brezmadežna (1908); Medija, Radomlje, Šmartno pri Tuhinju, Šentvid nad Lj. (zavod sv. Stanislava), Sp. Tuhinj: Brezmadežna; Mali Mengeš: Lurška M. B., Brezmadežna; Mengeš: Lurška M. B. (znamenje); Cerklje na Gor.: Ecce Homo; Mengeš, Ptuj: Žalostna M. B.; Srednja vas pri Tuhinju: Marija Pomagaj; Prvačina: sv. Ciril in Metod; Podraga: sv. Socerb; Hrenovice (c. Na hribu); Žel. Kapla: sv. Valentin; Branica na Krasu, Dragomelj (c. sv. Jakoba), Mirna, Otlica, Razdrto pri Hrenovicah: Marija z Jezusom; Kraljevica: sv. Ciril in Metod; Gozd pri Kamniku: tabernakelj; Šentgotard: sv. Barbara; Kamnik: sv. Barbara (v znamenju pri smodnišnici, unič.).

Prim.: LibBapt VII (1832-1869), ž. c. v Črnem Vrhu nad Idrijo; ZD 1898, 8; DS 1902, 445; 1905, 465, 503; ZUZ 1921, 101-02, 154; 1926, 316; F. Bernik, Zgod. fare Domžale, 1923, 84, 85, 86, 138; F. Stelè, Polit. okraj Kamnik, Lj. 1929, 53 in pass.; Kamniški zbornik 1955, 108; M. Maleš (kat. retrospek. razst.), Mod. gal., Lj. 1974, 13; ZUZ XIV-XV (n.v.), 1978-79, 237; KL Sje I, 252; SBL IV, 137.

V-č

TONČIČ Franc, politični in kulturni delavec, r. 30. sept. 1893 v Hrušici pri Podgradu, u. 3. nov. 1978 v Lj. Mati Ana Tončič, gospodinja. Osn. š. v Hrušici (1903), hrv. Višjo drž. gimn. v Pazinu (1904-13), potem se je vpisal na Kult. tehn. fak. Visoke šole za poljedelstvo (Hochschule für Bodenkultur) na Dunaju. Bil je član hrv. društva Zvonimir in tajn. hrv. akad. društva na Kult. tehn. fak. Lipa. Po enem letu se je prepisal na pravo, a je moral na vojsko. Kot polit. nezanesljiv je bil najprej na ruskem bojišču in ranjen, nato do konca na it. bojišču ob Piavi. Ker ni imel sredstev za študij, je sprejel tajn. Akad. ferialnega društva Balkan v Trstu, nato je stopil v ured. E (1920-23), 1924 pa je urejal tednik Novice, ki ga je tega leta ustanovilo društvo Edinost (izhajale do 27. sept. 1927). Istočasno je bil T. vpisan na Pravni fak. v Padovi in je doktoriral 1924. Kot pripravnik je stopil v odv. pisarno dr. J. Agneletta (PSBL I, 8-9), potem dr. B. Furlana (PSBL I, 393-94), dokler ni odprl samostojne pisarne. 1940 so ga aretirali in postavili pred Posebno sodišče za zaščito države, na drugem trž. procesu 14. dec. 1941 pa obsodili na 16 let zapora. Zaprt je bil deloma v

trž. jetnišnici, deloma v Castelfrancu (Emilia), od koder so ga Nemci v začetku 1944 prepeljali Trst in čez čas izpustili, vendar se je moral vsak teden javljati SS. Okt. 1944 ga je SS prvič, jan. 1945 drugič zaprla pod obtožbo, da sodeluje z OF in CLNAI (Osvob. svet sev. It.). Po vojni je bil član vodstva OF za Trst in Slov. Prim. ter član izvrš. odb. SIAU. 1949 sta se T. in dr. J. Ferfolja (PSBL I, 354-55) odtrgala od SIAU, ker nista odobrvala mnogih njenih dejanj in stališč, ter organizirala skupino Neodvisni Slovenci. Na njuno pobudo so se 13. jan. 1950 prvič sestali zastopniki SDZ, SKSZ in Neodvisni Slov. ter ustanovili Akcijski odbor za obrambo STO. V odboru je bil tudi T. Te tri polit. skupine so 1952 skupaj nastopile na Slovenski narodni listi pri upravnih volitvah za trž. občinski svet. Po londonskem sporazumu se je T. umaknil iz aktivnega polit. delovanja. - Do aretacije je bil preds. Trgovsko-obrtno zadruga v Trstu (ustanovljena 1906, prenehala 1941), ki je dala svojo hišo v ul. Acquedotto na razpolago DCM, da je v njej odprla 8-razr. dekliško osn. šolo (1907), še posebej pa je podpirala 3-razr. nižjo trg. šolo (ustanovljena 1910). Po vojni je bil T. soustanovitelj in upravni svetnik trž. Kreditne banke, preds. nadzor. odb. zadruga Naš Kras in pravni svetovalec mnogih slov. ustanov. Po smrti dr. J. Abraha 1952 je postal preds. društva Pravniki in po odprtju Kulturnega doma v ul. Petronio preds. Začasnega odb. za njegovo upravo. Po smrti edinega sina Sergija je veliko prispeval, da se je 13. okt. 1952 ustanovil Slov. visokošolski sklad Sergij Tončič, ki podpira zamejske visokošolske študente. - Pred vojno je objavil T. vrsto člankov v raznih revijah, po vojni je sodeloval v svojem imenu ali kot preds. društva Pravniki v PDK in drugih tukajšnjih časopisih. Večji njegovi spisi so: *Memoriale dell'Associazione »Pravnik« (Il Giurista) di Trieste sulla validità delle sentenze pronunciate dal Tribunale speciale per la difesa dello Stato nei confronti di sloveni e croati* (Trst, avg. 1940); *Elementi dell'ordinamento giudiziario jugoslavo* (Rassegna dei magistrati, a. VI, Milano 1966, 151-65); *Celica 41* (PDK 28. okt. do 15. nov. 1945), v kateri je opisal skupni zapor s Tomažičem, Kosom, Ivančičem, Vadnalom in Bobkom, razpravo in smrt ustreljenih; *Iz spominov na težke dni* (PDK 16. maja 1965) je opis obeh aretacij po SS; *Ob 30-letnici Tržaškega procesa* (PDK 12. dec. 1971). Za 50 let

odvet. delovanja je dobil jan. 1976 spominsko medaljo Odvet. zbornice. Kot človek je bil srčno dober, prepričan demokrat, zelo razgledan in velik strokovnjak v pravu. Preden je sprejel pravdo, je skušal ljudi pomiriti, da jim je prihranil stroške in sitnosti. Bil je taka osebnost, da je pritegnil ljudi različnih nazorov.

Prim: Vprašalna pola; arh. SKSZ; E. D'Agostino, Professionisti ed artisti della V.G., Torino 1935, 321 s sl.; La sentenza nel processo dei terroristi, Il Popolo di Trieste 15. dec. 1941; Cermelj, Proces 1941, 45, 72, 85; Aula IV; Dr. F. Tončič sedemdesetletnik, PDK 29. sept. 1963; dr. VI. Turina, Gospodarsko uveljavljanje Slov. na Prim. v začetku stoletja, Zaliv 14-15, Trst 1968, 24; J. Koren, Ob 80-letnici dr. F. T. Sprehod po življenjski poti, PDK 29. sept. 1973 s sl.; Isti, Umrl je dr. F. T., PDK 5. nov. 1978 s sl.; Isti, Dr. F. T., NRazgl 8. dec. 1978, 681; Jubilant dr. T. med nami, PDK 4. okt. 1973; Zasluzno priznanje dr. F. T. za 50 let odvet. delovanja, PDK 21. jan. 1976; A. Sfiligoi, Začetki boja proti fašističnemu nasilju za pravice slov. naroda na Prim., Utrpi, Trst dec. 1975 - mar. 1976, 27, 33-34; † dr. F. T., KatG 9. nov. 1978; Umrl je dr. F. T., NL 9. nov. 1978; L. B(erce), Ob smrti dr. F. T., Gosp 10. nov. 1978 s sl.; Sl. Tuta, Dr. F. T. v zebasti obleki 1. 1941 v Castelfrancu, PDK 12. nov. 1978; F. T., JKol 1979, 13 s sl.

Jem.

TONKLI Josip, odvetnik, politik, poslanec v dežel. in drž. zboru, r. 21. maja 1834 v Breginju, u. 1. nov. 1907 v Gor. Oče Jožef (1797-1847), kovač (premožen kmet), mati Marija Gaspe(a)rut. Prve š. je obiskoval pri domačem žpku in v Čedadu. 1849 je odšel v Gor. in tam dovršil 3. razr. vadnice, preskočil 4. razr. in napravil z odliko izpit za 1. razr. gimn. Na gimn. je prestopil iz 3. v 5. razr. in bil vedno odličnjak. Zrelostni izpit je napravil 1857. T. se je vzdrževal s poučevanjem na višji gimn. in na vseučilišču, ki ga je opravil na Dunaju med 1853-62. Tam se je tudi temeljito naučil gršč. in lat. 1863 je promoviral za dr. pravnih ved (prvi Slov. iz Gor.) in vstopil za praktikanta pri dr. F. Rismondu, it. politiku in iredentistu, ki je imel pisarno v Gor. Po končani odv. praksi in opravljenem odv. izpitu je bil imenovan za odv. in je odprl 1866 lastno pisarno v Kanalu ob Soči, kjer je ustanovil Narodno stražo na it. meji in bil njen četovodja. 1866 je prejel red Franca Jožefa za obrambo meje proti It. Okoli 1868 se je preselil v Gor. in tam odprl pisarno 1870. Leta 1883 je bil odlikovan z redom železne krone in viteštvom. 1886 je stopil v upravni

svet trž. družbe Lloyd. - Javno je nastopil prvič kot šestošolec 1855 z deklamacijo in govorom v slov. na prireditvi za proslavo rojstnega dneva cesarične Zofije. Pobudnik gor. čitalnice, ni bil navzoč v začetnem odb. čitalnice in njeni ustanovitvi 2. okt. 1862, ker je delal izpit na Dunaju. Pozneje pa je bil njen preds. 1863 je hotel kandidirati v dežel. zbor, a mu ni uspelo, ker ni imel še 30 let. Ko je bil 1866 v Kanalu, je tam ustanovil slov. čitalnico. Jan. 1867 je bil izvoljen z A. Goriupom (PSBL I, 452) v dežel. zbor v kmečki kuriji za tolminski okraj in nato tudi za dežel. odbornika. Že na prvi seji dežel. zbora 18. febr. 1867 se je zavzel za rabo in uveljavitev slov. v zboru, pozneje (1868, 1869) za enakopravnost slov. jezika in za uradovanje v slov. na sodnijah. Aktivno je sodeloval pri taboriškem gibanju (Šempas 1868, Vižmarje 1869, Tolmin 1870). Z dr. K. Lavričem (PSBL II, 255-59) in drugimi narodnjaki je 1869 ustanovil prvo polit. društvo v Gor. Soča, bil prvi preds. društva, podpisal skupno z dr. A. Žigonom in prebral pred dežel. zborom interpelacijo za zedinjeno Sjo. 1870 ni bil več izvoljen v dežel. zbor. - Ko je 1873 nastal na Gor. polit. razkol, so se Mladoslavenci zbirali okoli K. Lavriča v društvu Soča, Staroslavenci pa v društvu Gorica, kateremu je predsedoval T., ki je istega leta propadel (tokrat proti A. Winklerju) na volitvah v dežel. zbor. Ko so se 1876 gor. Slov. spet zedinili in je nastalo polit. društvo Sloga, je bil T. kot njen kandidat izvoljen v dežel. zbor, v katerem je ostal nepretrgano do 1895. 1879 je postal tudi preds. društva Sloga in ohranil to mesto do 1890, ko je bil izvoljen na njegovo mesto A. Gregorčič (PSBL I, 478-82). Kot preds. Sloge je T. zagovarjal gor. polit. proti trž., ker je bil mnenja, da je Gor. večji narod. center kot Trst. - 1880 je bil izvoljen v drž. zbor kot poslanec enotne slov. stranke, 12. jun. i.l. je bil imenovan za namestnika dežel. glavarja, nato je bil izvoljen za dežel. odbornika in za člana dežel. šol. sveta. V naslednjih letih je bil večkrat potrjen v teh službah. Postal je najvidnejša polit. osebnost gor. Slov. in stalno deloval v korist svojega ljudstva. Dosegel je, da se vlada ni več vmešavala v volitve, skrbel, da je drž. oblast nameščala slov. sodnike in uvajala slov. jezik na sodnijah ozemelj, kjer so bivali Slov., sam se je kot odv. posluževal pred poroto slov. jezika. Mnogo si je pri-

zadeval za napredek Slov. tudi kot član dežel. šol. sveta. V času njegovega delovanja so v Gor. ustanovili slov. ljudsko šolo Sloga in prvi slov. otroški vrtec, za katerega je T. preskrbel podporo z Dunaja. Podpore je preskrbel tudi številnim drugim ustanovam in društvom. Njegovi nasprotniki so mu vendar večkrat očitali, da je zasledoval lastne koristi, da je bil preveč na uslugo It. in preveč brutalen s slov. kolegi, posebno potem, ko je vstopil v svet društva Lloyd in je njegova narodna zavest začela pešati. - Med javnimi nastopi na raznih svečanostih v zadnjih letih njegovega delovanja naj omenimo govore na Gregorčičevi slavnosti v Prvačini 1884, na grobu Fr. Erjavca (PSBL I, 333-36) 1878, na shodu pri Rebku v Vipavski dolini za vip. železnico 1890. Leta 1885 je bil izvoljen zadnjič v drž. zbor; na volitvah, ki so bile 1891, je namreč propadel proti A. Gregorčiču. V dežel. zbor je bil izvoljen še 1889 in ohranil dežel. poslanstvo in namestništvo dežel. glavarja do 1895, ko se je skoraj dokončno umaknil iz javnega življenja. Gregorčičeva nasprotnika A. Mahnič (PSBL II, 325-28) in J. Pavlica (PSBL II, 589) sta ga postavila za kandidata pri izrednih drž. volitvah 1900 in pri dežel. volitvah 1901, a ni bil izvoljen. - Po smrti (1902) svojega brata Nikolaja (glej tam) je začel opuščati delo v odv. pisarni in 1904 se je zaradi hude bolezni odrekel odvetništvu. V svojem dolgem javnem poslovanju si je T. vedno prizadeval za kult. in gosp. napredek gor. dežele. Mdr. je bil član, načelnik finančnega in član zakonodajnega dežel. odseka, svetnik drž. sodišča na Dunaju. Večkrat je bil izvoljen v vodstvo odv. gor. zbornice. Zadnja leta je bil preds. disciplinarnega sveta te zbornice, od 1873 do 1903 član posvetovalnega odb. zastavljalnice in z njo združene hranilnice (Mont) v Gor. Od 1871 do smrti je stanoval v lastni hiši v ulici Ascoli št. 1, blicu cerkve sv. Ivana. Imel je tudi majhno posestvo v Vrtovinu na Vipavskem.

Prim.: SBL IV, 138-39 in tam navedena liter.; Liber defunctorum in Parochia St. Ignacij, ki ga hranijo v gor. šk. arhivu; Juventus... (Gymnasium), 1850-57; N. N., Dr. Josip vitez Tonkli, v KolGMD 1953, 113-18 s sl.; B. Marušič, Razvoj 1/2. 16-30 in 3/4. 212-50; Isti, Primorski čas pretekli, pass.; Isti, Z zlatimi črkami, Trst 1987, 58-60 s sl.

Vh

TONKLI Nikolaj, politik, r. 18. jun. 1844 v Brezinju, u. 15. avg. 1902 v Gor., pokop. v Solkanu. Oče Jožef, kovač, mati Marija Gašperut, brat

Josip (gl. čl.). Po študiju prava se je zaposlil v odvet. pisarni brata Josipa v Gor. in bil njegov družabnik. Brata sta imela močan polit. vpliv v desetletju 1880-90 in sodelovala pri ustanavljanju gosp., kult. in social. društev v Gor. in na Goriškem. Bil je med ustanovitelji in prvi preds. Gor. ljudske posojilnice od 1883 do 1895, ko se je za leto in pol preselil v Tolmin. 1884 so ga izvolili za gor. dežel. poslanca, 1889 ponovno in mandat je obdržal do 1895. V zvezi z njegovo izvolitvijo 1889 je prišlo do delnega razcepa v slov. taboru na Goriškem. V tem času se je pesnik S. Gregorčič zavzemal za dr. Ant. Gregorčiča kot T-jevega tekmeča. O T. je trdil, da je narodnostno mlačen, in to je izrazil celo v verzih, ki pa je brez umetn. vrednosti. 1888 je T. kot član odbora protestiral proti obveznemu pouku nem. jezika na vseh šolah dežele Goriško-Gradišanske in dosegli so razveljavitev sklepa šol. sveta. Vse do 1891 je T. uradoval v it. jeziku in se kot dežel. poslanec ni zavzel za ustanovitev slov. obrt. šole v Gor. Polit. je bil povezan z dr. Ant. Mahničem, vendar v 90. letih niso dosegli polit. prevlade na Goriškem. Poročen je bil z Marijo Lenassi. - 1971 je bratoma T. Klub starih gor. študentov odkril spominsko ploščo na roj. hiši v Breginju. Roj. hiša je bila ob potresu 1976 porušena in plošča deponirana.

Prim: NadškAgor.: Liber defunctorum (1902, 4); Krstna knjiga žup. Breginij; SBL IV, 139 in tam navedena lit.; F. Koblar, Simon Gregorčič, Lj. 1962, pass.; V. Melik, Volitve na Slovenskem 1861-1918, Lj. 1965, 375; M. Waltritsch, Slov. bančništvo in posojilništvo na Goriškem, Gor. 1982, 53-56 in pass.

Stres

TONKLI Štefan, duhovnik in pesnik, r. 15. dec. 1908 v Breginju kot deseti otrok, u. 8. avg. 1987 v Gor. Oče Andrej, kmet, mati Katarina Češornja, gospodinja. Osn. š. v Breginju in na Siciliji (S. Giuliano nad Trapanijem), kamor je morala družina med prvo svet. vojno v izgnanstvo. Na Škof. klas. gimn. v Sentvidu nad Lj. je dovršil prve štiri razr., zadnje štiri na Klas. gimn. v Lj. z maturo 1927, bogoslovje v Gor. in bil posvečen 30. maja 1931. V duhovniški poklic ga je gnala »ljubezen do naroda. Videl ga je teptanega, zaničevanega, brez osnovnih človeških pravic, videl je tudi, da mu bo kot duhovnik lahko še najbolj služil« (K. Humar). Bil je kpl. v Tolminu (1931-32), vikar v Brestovici (1932-36), deset mesecev je upravljal tudi Jamlje, kjer je

njegov prednik Jože Bressan iz Doberdoba vpe-ljal v cerkev it. T. je že prvo nedeljo uvedel branje evangelija in pridigo v slov. in tudi petje med mašo je bilo znova slov. Nato je bil žpk v Grahovem pri Podmeltu (1936-46); zaradi svoje narodne zavednosti je prišel hitro v spor s faš. veljaki, gor. kvestor pa mu je očital, da je »znan protiit. in protifaš. duhovnik«. Po vojni se ni strinjal z novo jsl. oblastjo, zato se je preselil v Gor. in poučeval slov. dijake v Malem semenišču (1946-48). Ker zavoljo nove drž. meje ni bilo več dijakov v Malem semenišču, je odšel 1948 v Argentino in bil kpl. na španskih župnijah v Buenos Airesu, nazadnje kurat v bolnišnici. 1963 se je vrnil v Gor. in bil prefekt v Alojzije-višču (1963-64), nato do upokojitve žpk v Mavh-njah pri Nabrežini (1964-75). Zadnja leta je pre-živel v Zavodu sv. Družine v Gor. - Pisati je začel v dijaških letih in s pesmijo ter kratko prozo sodeloval v listih: Jutranja zarja, Plamen, Rast, Vrtec, Mladika, Našč, KolGMD, Svetogor-ska Kraljica, Pratika, v Arg. Duhovno življenje, Koledar - Zbornik Svob. Sje, Slov. beseda, Vred-note, po vrnitvi v M(Trst). V Orliču (1925/26) je objavil igro v dveh dej. *Orlič Pavlek* (gl. Pro-svetni oder, Lj. 1943, 45). - 1934 je izdal v Trstu v samozal. prvo pesniško zbirko *Pesmi* (psevd. Venceslav Sejavec, po domačem hišnem imenu Pri Sejavcu), ki so že napoved za naslednje zbirke: vrtnanje vaze, odkrivanje slabosti in tež-nja po poboljšanju, ljubezen do narave, domač-nosti in doma, izseljevanje Primorcev zaradi faš., nabožna tematika, pozneje še grozote druge svet. vojne in revolucije, doživetje Argentine. Ubiral je realistične strune, naravno, umirjeno in razumljivo, čeprav se je njegov pesniški iz-raz razvijal in postajal osebnejši. Ljubil je ure-jeno, tudi sonetno obliko. Izdal je 14 pesniških zbirk, vse pod psevdonimom, vse je sam založil in razen prve vse v Gor., da bi poživil kulturno delovanje, ki je po zadnji vojni zelo usahni-lo. - 1948 je izdal drugo zbirko *Bežni oblaki, 1928-1948* (psevd. Venceslav Sejavec). Pesmi so nastale v dobi, ko je njegova ožja domovina doživljala najtežje čase, zato so pesmi »vzdih in jok in spev iz dna srca«, a tudi upor in op-timizem: »In mi bomo vstali.« - V Arg. je T. človeško in pesniško dozorel. Rečil se je evrop. tesnobe in se z rojaki vraščal v novo domovino. Zazrl se je v prostrano pampo, mogočne Ande, v mednarod. velenstvo Buenos Aires, v Paname-ricano, cesto, ki povezuje vse tri Amerike, zbli-

žuje ljudi in jih gosp. dviga. Ob vsem tem pa je videl toliko bede, nesreč in zapostavljanja. Kmalu po prihodu je napisal dva sonetna venca v Prešernovi obliki: *Neurejen venec* (1950) je posvečen padlim v zadnji vojni, *Venec na grob materi* z akrostihom Tebi, o draga mati pa umrli materi. - Po vrnitvi je izdal 1969 pesnitev *Kaj si, bolečina?* (psevd. Sfinks); na 40 rdečih straneh z enim do štirih verzov razmišlja o smislu bolečine, ki spremlja človeka od rojstva do groba. Sledila je zbirka *Na križpotju cest stojim* (1976, psevd. Niko Kotnik), pretresljiva izpoved sodobnega človeka, ki se potaplja v mestni hrup in blesk, ne najde pa stika s sočlovekom in duševnega miru, blaži ga le misel na Boga in večnost. Čim bolj mu potekajo leta, tem bolj se čuti z naravo eno, njena spremenjajoča se lepota ga opaja. Za zbirko in življenjsko delo je dobil tržaško liter. nagrado Vstajenje za leto 1976. V zbirki *Argentinsko slovenski odmevi* (1978, psevd. Slavko Srebrnič, ker je živel ob Srebrni reki - Rio de la Plata), se vrača v argentinski svet, med slov. izseljence, v lepoto pokrajine, med bogastvo in revščino, v drugem delu pa je prevladalo domotožje, osebna izpoved, spomin na mater (ponatisnil je sonetni venec) in molitev. V zbirki *Bodi črka srčna kri* (1979, psevd. Slavko Srebrnič) so stare in nove pesmi, miselne, čustvene in religiozne, segajo od ožje domovine do Argentine, v njih je manjšinska bridkost, osebna in splošno človeška stiska. - Odslej je izdal T. kot Venceslav Sejavec še sedem zbirk, ki so vsebinsko sicer bogate, oblikovno pa ne presegajo prejšnjih. V vseh zbirkah so starejše in novejšje pesmi, dosti je priložnostnih, umetniška vrednost pa je skromna. To so. *Priгодne, 1927-1979* (1979); *Nekje studenec žubori* (1980); *Samotno drevo* (1980); *Serk. Grmada* (1981); *Ob 50-letnici smrti goriškega nadškofa msgr. F. B. Sedeja, 28.11.1931 - 28.11.1981* (1982); *Pesmi* (1984); *Soneti* (1985), ki prinaša kar 197 sonetov. V vseh teh pesmih toži o starosti in minevanju življenja, zahaja v naravo, govori o slov. problematiki, zateka se v vero in molitev. - Več T-jevih religioznih pesmi so uglasbili, npr. A. Jobst (Ponižno in skesano), I. Ocvirk (Ne glej na naše grehe), V. Vodopivec (Ponižen, tih med nami) (gl. pesmarico Gospodov dan, Gor. 1930). Prevedel je nekaj rus. lir. pesmi (uglasbil L. Bratuž). 1934 je z dr. I. Tulom idr. sodeloval pri spomenici nadšk. K. Margottiju o težkem

stanju Slov. v gor. nadšk. - Psevd.: I., Ignotus, I.N., J.N., Š.T., T., T.S., Boltežar, Tajfun (Slov. beseda), Gašper Nevihta in Miha Vihar (Ment.), Niko Kotnik, Sfinks, Stanko Andrejevič, Stefan T., Vajko, Venceslav, Venceslav Sejavec, v arg. dobi Slavko Srebrnič, v trž. M: Boleslav, Hosko Tejnos, Predzanamejski in V.S., Yl Knotts (anagram = Sttonkly).

Prim.: Vprašalna pola; M. Breclj, SBL IV, 140 z liter.; Naš glas (Trst) 1928, 22, 391; Jul. krajina 1930, 35; V. B.(eličič), M 1934, 466; Ment. 1934, 35, 75; M. Jevnikar, Slov. mlad. igra, Prosv. oder, Lj. 1943, 45; T. Debeljak, Panorama slov. leposlovnih ustvarjalcev v emigraciji, ZbSS 1955, 223-44, 239 s sl.; Isti, Trideset let zdomske emigracijske književnosti, ZbSS 1973-1975, 381-437; Jevnikar, Zam. lit., M(Trst) 1969, 94; 1972, 137-38; 1977, 63-64; 1978, 161-62; 1979, 167; 1980, 75-76; 1982, 77; 1985, 139; 1986, 38; Isti, Odsel je pesnik Š.T., M(Trst) 1987, 120 s sl.; J. Pogačnik, Slov. zamejsko in zdonsko slovstvo, Trst 1972; Isti, Zssl 8, Mrb. 1972, 74-75; Legiša, Zss VI, 320, 338; -jk, Š. T. - 50 let duhovnik, KatG 28. maja 1981 s sl.; Letopis Cerkve na Slov. 1985, 488; VoceI 12. sept. 1987; K. Humar, Š. T., duhovnik in poet, KatG 27. avg. 1987 s sl.; Isti, Š. T. - duhovnik in pesnik, KolGMD 1988, 154-56 s sl.

Jem.

TONNAR Zuan Paulo (v literaturi znan kot **Gian Paolo THANNER**), slikar in rezbar; sin iz Bavorske izhajajočega rezbarja in freskanta Leonarda Thannerja, poročen s Četinko (Tarčento) Caterino, hčerjo Bernardina del Ponte. Viri ga direktno omenjajo med leti 1499 in 1535 desetkrat, njegovega sina slikarja Francesca Tonero med leti 1520 in 1580, njegov vnuk Zuane Tonar, sin ser Francesca, pa je v virih imenovan v letih od 1540 do 1610. Iz arhivov je moč razbrati, da se je T. ukvarjal s freskantstvom, tabelnim slikarstvom in rezbarstvom. Njegova dela srečujemo po cerkvah med Terom in Nadižo ter v kobariški okolici. Večino predstavljajo stenske slikarije, ki krase še gotsko grajene prezbiterije, slavoločne stene, v nekaj primerih pa tudi ladijske stene. Pri svojem delu se je mojster oklepal tradicionalnega, gotskega načina poslikave; to trditev moremo podpreti z dejstvom, da se je pri krasitvi objektov na slov. ozemlju skušal približati shemi, v gotiki izoblikovanega in dozorelega »kranjskega prezbiterija«. Čeprav je bil T. ikonografsko zagledan še v preteklost, pa ne moremo spregledati, da je po formalni plati težil za dosednji novega časa. Figure je polno in lepотно oblikoval, naslikani prostor je perspektivistično bolj ali manj uspešno nekaj-

krat iluzionistično poglobil z odpirajočim se pogledom v krajino skozi okensko odprtino upodobljene arhitekture. Mojstra je v duhu renesanse zanimalo tudi vsakdanje življenje okolja, v katerem je živel: »portretiral« je vaščane in ključarja v Laipaccu ter upodobil značilna kmečka opravila v posameznih mesecih v Magredisu. Edina ohranjena tabelna slika (Ribis), ki je prišla izpod T-jevega čopiča, kaže že zgoraj opisane stilne značilnosti. Žal pa o mojstru kot rezbarju ne moremo spregovoriti, saj nam o tej njegovi dejavnosti poroča le arhivski zapis (1522). - Seznam ohranjenih del: Adornano, San Pelagio - sign. in dat. 1535; Artogna, San Martino - sign. ni, dat. ni; Borjana, Sv. Katarina - sign. ni, dat. ni; Camino di Buttrio, San Giacomo - sign. ni, dat. ni; Laipacco, San Giuseppe - sign. in dat. 1524; Magredis, San Pietro - sign. in dat. 1509; Neme (Nimis), stolnica - sign. ni, dat. ni; Primulacco, San Nicolò - sign. ni, dat. ni; Qualso, Sta Maria Assunta - sign. ni, dat. ni; Ramandolo, S. Giovanni Battista - sign. ni, dat. 1534; Racchiuso, San Silvestro - sign. ni, dat. 1518; Reana del Rojale, Sta Maria degli Angeli - sign. ni, dat. ni; Ribis, Sta Maria la Vecchia - sign. ni, dat. ni; San Mauro di Premariacco, San Mauro - sign., dat. ni; Sedlo, Sv. Križ - sign. ni, dat. ni; Svino, Sv. Andrej - sign. ni, dat. ni; Viskorša (Monteaperta), Sta Trinità - sign. ni, dat. ni.

Prim.: A. Morassi, Antica pittura popolare in Val d'Isonzo, Le vie d'Italia, 12/XXIX, 1923, 1335-1342; Fr. Stele, Monumenta artis Slovenicae I, Lj. 1935; Giuseppe Marchetti, Il pittore del coro di Racchiuso, Quaderni della F.A.C.E., 1/1, n. 9, jan.-mar. 1956, 3; Isti, Per un piatto di minestra il bravo Maestro Giampaolo dipingeva, La Vita Cattolica, XXXIV, n. 51, 16. dec. 1956, 3; Isti, Gian Paolo Thanner, pittore e intagliatore in Friuli, Sot la nape, IX/4, Udine 1957, 8; Isti, Ancora pittura di Gian Paolo Thanner, Sot la nape, X/2, Udine 1958, 2; Fr. Stele, Umetnost v Primorju, Lj. 1960, 83-84; Sergio Tavano, Affreschi del '400 e del '500 nel Friuli orientale, StudG XXXIV, jul.-dec. 1963, 149; Ksenija Rozman, Slov. slikarstvo od 15. do srede 17. stol. na Slovenskem. Problem prostora, doktorska disertacija, Lj. 1964, 43, 85 (tipkopis); Fr. Stele, Slikarstvo v Sloveniji v XVI. in XVII. stol., ZUZ, n.v., VII, 1965, 206; Emil Cevc, Slovenska umetnost, Lj. 1966, 75; ELU, IV, Zgb 1966 (v. Svino); KL Sje I, Lj. 1986, 424; Fr. Stele, Slikarstvo v Sloveniji od 12. do srede 16. stol., Lj. 1969, 113, 148; Luc Menaše, Evropski umetnostno zgod. leksikon, Lj. 1971 (v. Svino); Fr. Stele, Gotsko stensko slikarstvo, Ars Slovenica, Lj.

1972, XXI; Jure Mikuž, Slikarstvo hrvaške skupine v 16. stol. na Slovenskem, ZUZ, n.v., X, 1973, 21; Vilma Praprotnik, Ornamentika slikanih okvirov v srednjeveškem slikarstvu v Sloveniji, ZUZ, n.v., X, 1973, 54; Alberto Rizzi, Novità su Gian Paolo Thanner pittore »popolare« del '500 in Friuli, Sot la nape, XXX/3-4, Udine 1978, 77; Italo Dreosto, La chiesa di S. Pelagio in Adornano di Tricesimo, Udine 1979, 24; Mojca Jenko Uršič, Zuan Paulo Tonnar, ZUZ, n.v., XVIII, 1982, 17-21; Lucia Treu, Tappe significative dell'itinerario artistico di Gian Paolo Thanner, Arte in Friuli, Arte a Trieste, Udine 1986, vol. 9, 57-65.

M. Ur.

TOPLICAR (TOPLIKAR) Giorgio, slikar, r. 30. sept. 1938 v Gor., kjer živi. Oče Stanislav, mizar, mati Marija Cej. Obiskoval je slov. osn. š. (1944-49) in it. trgovsko (1949-52). Nato se je vpisal na it. dežel. š. za umetnost v Gor., a ni dokončal študijev. Nekaj časa je obiskoval tudi beneški likovno akademijo. Razstavljal je začel 1954 na skup. razstavah. V T-jevih delih iz šol. obdobja je opaziti nekoliko naivno in idilično upodabljanje realnosti. Kasneje pa si T. počasi pridobi čisto svoje naziranje realnosti in izražanja ter se vedno bolj odločno nagiblje k abstraktnemu slik., k neke vrste abstraktnemu ekspresionizmu, za katerega so predvsem značilni hitri in bistveni potezi s čopičem, preprosta barvna paleta, odločni tonski kontrasti. Prvo samostojno razstavo je imel v Gor. 1963. Važnejše skup. razst.: Biennale Regionale di Pittura Stella Matutina, Gr.; Mostra di Pittura Triveneta, Cittadella (1966); Triveneta Giovani. Padova; 8 Pittori Giuliani, Padova; Pittori Giuliani, Vicenza. Samostojne: Gor. 1963, 1974; Gradišče ob Soči 1986. Med 1960 in 1965 je sodeloval z D. Cejem (PSBL I, 177-78) in drugimi gor. slikarji pri nekaterih scenografijah za Piccolo Teatro Città di Gorizia (G. Marotta, Veronica e gli ospiti, 1960; E. O'Neill, Prima di colazione, 1961; Arabal, I due boia; C. Goldoni, La finta ammalata, 1965). O njem so pisali G. Anglisani, C. Gorini, G. Manzini, F. Monai, G. Montenero, J. Vetrih.

Prim.: Osebnih podatki; katalogi ob razstavah; časopisna poročila.

Vh

TORKAR Angel, nameščeneec, tigrovec, r. 29. apr. 1900 v Podbrdu, živi v Novi Gor. Oče Ivan, mati Anamarija Kofol, kmeta. Po ukinitvi slov. šol je ob začetku sodeloval pri razdeljevanju abecednikov Prvi koraki, po ureditvi tajnega tigrov-

skega kanala Jesenice-Podbrdo-Gor. - na pobudo Z. Jelinčiča in Alb. Rejca - pozimi 1926-27 pa je delal pri ileg. prenašanju in razdeljevanju tiska. T. je sodeloval z učiteljem v Poreznu Vladom Kogojem, inštruktorjem v ileg. dejavnosti, in učit. Alf. Štrukljem v Hudajužni, na Grahovem ob Bači s Fr. Golobom, ki je bil glavni člen kanala za Gor. Kurir Fr. Bole je dvakrat tedensko prenesel liter. do Goloba, ob odsotnosti ga je nadomestil T. Ta se je udeležil raznih sestankov, med njimi spomladi 1927 v Hudajužni in v gozdu pri Bukovem ob prisotnosti 20 tigrcev; oba je vodil Z. Jelinčič. Sredi dec. 1928 je policija ponoči aretirala Fr. Droleta pred Zarakovcem (v Klontah), ko je peljal na kolesu poln nahrbtnik liter. Tedaj so bili aretirani Fr. Golob, Ign. Sturm, Maks Kenda s Kneže in Taljat, Jul. Torkar pa je pobegnil v Jslu. Ker je nosil Drole liter. v Bizjakovem nahrbtniku, si je ta takoj nabavil v Gor. enakega. Taljat in Kenda sta bila iz gor. zaporov po 9 mes. izpuščena. Pred Posebnim sodiščem v Rimu so bili 26. febr. 1930 obsojeni Fr. Drole na 3 leta 1 mes., Fr. Golob na 1 leto 8 mes., Ign. Sturm na 2 leti. Taljat je bil med zadnjo vojno interniran.

Prim.: Osebni arhiv; T. Rutar, Kratak pregled delovanja ileg. organ. TIGR na Tolminskem 1927-1940, TolmZb 1975.

Rut

TORKAR Anton, pisatelj, delavec, r. 14. jan. 1922 v Znojilah v Baški Grapi na Tolminskem, u. 12. mar. 1989 na Jesenicah. Oče Andrej, kmet in nekaj časa gozdar v Galiciji, mati Marija Rutar, kmetica. V družini je bilo pet otrok, oče mu je umrl, ko je bil T. star 16 let. Izdelal je šest. razr. it. osn. š. v Hudajužni in delal na domači kmetiji do vpoklica v it. vojsko. 1942 so ga poslali na vzhodno fronto, kjer se je boril ob Donu, 170 km od Stalingrada. Po zlomu fronte so ga v It. vključili v Posebne bataljone. V Avellinu pri Neaplju je dočkal osvoboditev zaveznikov, za katere je nato moral delati v pomožnih delovnih enotah, dokler ni pobegnil v Bari, od koder je s prekomorskimi brigadami odšel v Split in sodeloval v NOB. Od 1949 do upokojitve 1983 je delal v železarni na Jesenicah. Tu je živel vsa leta razen od 1957 do 1962, ko je z družino ponovno živel v Znojilah in Hudajužni, od koder se je dnevno vozil na delo v železarno. Izučil se je za poklicnega minerja. Njegov sin **Edo T.** je postal pisatelj (gl. čl.), ostali

otroci pa: **Vanda Tomljanovič** je dipl. agronom v Krškem, **Zdenka Tahir** je dipl. etnolog v Tehniškem muzeju jeseniške železarne. **Nevenka Kus** je samostojna obrtnica galanterijske stroke na Jesenicah. - Zanimiva je T-jeva knjiga vojnih spominov *Beg iz pekla*, ki jo je prvič izdal 1987 v samozal., 1988 v ponatisu, 1988 je izhajala kot podlistek v Nedeljskem dnevniku. Poleg kratke oznake mladosti, ki jo je preživel, ko so bili ti kraji pod It., je opisal svoje vojaško popotovanje od mobilizacije do odhoda v part. skozi optiko preprostega vojaka. S tem je podal zanimivo pričevanje primor. fanta, ki je doživel podobno usodo kot številni drugi.

Prim.: Podatki njegovega sina; B. Marušič, Usoda primor. rojaka v drugi svet. vojni, PrimSreč 1988, št. 84/85, 461.

Jan

TORKAR Edo, pisatelj, publicist in potopisec, r. 30. jul. 1952 na Jesenicah in tam tudi sedaj živi. Oče Anton, miner v kamnolomu, r. v vasi Znojile v Baški grapi, mati Rozina Logar. Prve tri razr. osn. š. je obiskoval na podružnični šoli Hudajužna, osn. šolanje je nadaljeval in dokončal na Jesenicah 1967, kamor se je družina preselila iz Baške grape. 1971 je dokončal tehn. sred. š. metalurške smeri na Jesenicah. Kot metalurški tehnik je delal v Novi Gor. in Ilir. Bistrici, kot proizvodni delavec v jesen. železarni in kranjskem Exotermu, kot skladiščnik v li. Metalni in Unitasu, kot strojnik na ladjah Splošne plovbe Piran, poskušal pa se je tudi s študijem na lj. U (FNT geologija). Zaradi aktivne udeležbe v štrajkih je 1974 izgubil zaposlitev v Kranju, 1982 pa v Splošni plovbi Piran. Od 1983 je poklicni književnik. - Piše in objavlja od 1975 naprej v Anteni, Kurirčku, Mladini, Obz, NReviji, Kmečkem glasu, Železaruju, Listih, Sdb, Mladih potih, Snovanjih, Dial, Informatorju Splošne plovbe Piran, Pavlihi, PrimSreč, Mentorju, PV, NR. 7 D, Teleksu, Putevu in Glasu (Banja Luka), na radiu itn. Samostojne objave in zbirke proze: *Vzhodna linija* (MK 1976) je prvi uspeli poizkus s pomorsko tematiko v zbirki Pota mladih. *Jezdec in sanjači* (DZS 1982) je zbirka novel in črtic, ki govorijo o življenju sodobnega mladega človeka. Zgodbe so postavljene v najrazličnejša okolja: med drvarje v bosanskih planinah, v zakotne hribe slov. podeželja, v študentske domove, v eksotiko Afrike in v sodobni mestni vrvež. Novele *V Gropah*, *Zgodba iz srca za denar* in *Polnočnica v Bistrici*

se dogajajo na Primor. *Sol življenja* (Lipa 1984) je spet pomorska zgodba, a razširjena in poglobljena. Vse kasnejše T-jeve knjige so izšle v samozaložbi. *Povest o jutranji zarji* (1985) je zvest prikaz pisateljevih mladostnih let v revni proletarski družini. *Od tod do Kajmakčalana* (1987) je zbirka liričnih potopisov in reportaž z balkanskih planin; zbirka je izšla 1989 pomnožena za 8 potopisnih reportaž z novim naslovom *Poišči si otok*. Knjiga feljtonov *Razsuti tovor* (1986) je nastala v letih, ko se je intenzivno posvečal pisanju časopisnih podlistkov. *Kronika majhnih norosti* (1988) je knjiga dobrih novel, *Razgledi z Mežaklje* (1989) pa izbor iz T-jevih člankov, polemik in komentarjev, ki jih je prejšnja leta objavljaval v časopisih in revijah. - T. je nemiren duh, a neizprosno odkrit razčlenjevalec življenja mladih generacij v zadnjih dveh desetletjih, kakor ga je spoznaval sam. Hitro menjanje zaposlitev in plovbe po daljnih morjih so mu nudile veliko doživetij in izkušenj, včasih tudi bridkih. Njegov odnos do življenja je nenavadno živ, neposreden in zato pri pisanju sproščeno sledi svojim doživetjem, ki mu sama narekujejo najprimernejši način izražanja in tudi izvirno literarno obliko.

Prim.: Avtorjevo pisno sporočilo 17. jul. 1990; informativni članek o avtorju in delu na koncu knjig *Razsuti tovor* in *Razgledi z Mežaklje*; slika na zavijhku knjige *Sol življenja*.

Dolenc

TORKAR Igor (pravo ime **FAKIN Boris**), diplom. inž. kemije, izred. prof. na ALU, pesnik, dramatik, pisatelj, publicist, r. 13. okt. 1913 v Kostanjevici na Krasu, živi v Lj. Oče Anton, uprav. mešč. šole iz Škrbine na Krasu, mati Marija Črnigoj, gospodinja iz Dobravelj na Vipavskem. II. drž. gimn. v Lj., matura 1932, Tehn. fak. 1942 z diplomom inž. kemije. Kot študent je bil neodvisen član levičarskega Slov. kluba. Ob volitvah odb. Akademске akcije za izpopolnitev slov. univ. je postal podpreds. in zasadil prvo lopato ob začetku gradnje nove Plečnikove Univ. knjižnice (1939). Boril se je za pravično razdelitev šolnin in laboratorijskih taks, ki so prizadevale predvsem kmečke in delavske študente (npr. *Vprašanja okoli naše tehnične fak.*, Sdb 1936). Ko je jan. 1938 znova začel izhajati levičarski študent. list »1551«, je bil T. glav. ur. in predstavnik konzorcija. Udeleževal se je študent. demonstracij in organiziral tiskanje letakov v Kolmanovi tiskarni, zato je imel hišne preiska-

ve, zasliševanja in bil po nekaj dni zaprt. V revijah je pisal pod psevd. Igor Torkar o odhajanju viničarjev iz Haloz in Slov. goric v tujino, pisal pa je tudi pesmi. - V začetku vojne se je T. pridružil OF in zbiral material za part. It. so ga aretirali, zasliševali, pretepali, potem izpustili. Dec. 1943 so ga aretirali Nem. in poslali v Dachau, nato v Sachsenhausen in Klinker, kjer je ostal do konca vojne. - Od 1945 do apr. 1948 je bil T. referent za kemično industrijo na Minist. za industrijo LRS, nato glavni dir. Direkcije za kem. indust. 4. apr. 1948 so ga aretirali in ga 11. okt. 1949 na dachavskih procesih obsodili na 8 let in 9 mes., češ da je bil že v taborišču gestapovski zaupnik. Ko se je pritožil na Vrhovno sodišče, so mu 16. nov. 1949 kazen zvišali na 12 let. Zaprt je bil 4 leta in 4 dni, od teh dve leti v samici. 12. apr. 1952 je bil pogojno izpuščen, 9. jul. 1971 je bila sodba razveljavljena. 1985 so mu dali kot ostalim oproščenim Dachaucem skromno revalorizirano plačo za mesece zapora in brezposelnosti, sam pa se je odpovedal odškodnini za umazanje časti, za fizično in duševno trpljenje, za trpljenje svojcev itd. - Med več kot dveletno brezposelnostjo je bil krajši čas asistent režije pri B. Stupici pri Triglav filmu, 1954 pa je bil nastavljen za docenta na ALU v Lj. za predmet Tehnologija slikarskih, kiparskih in grafičnih materialov (1965 izvoljen za izred. prof.). Na ALU so tedaj ustanovili restavratorsko specialko, zato so potrebovali študente z večjim znanjem barvne kemije. T. je kot glavni dir. kemične indust. Sje dal po vojni pobudo za poizkusno izdelovanje umetniških barv v tovarni barv v Medvodah, kar je kasneje prevzela celjska tovarna Aero. Kot prof. je stalno vzdrževal stike z domačo kem. indust. barv in študente seznanjal z njihovimi izdelki, da so jih v praksi preizkušali. Daljši obiski večjih tehnol. inštitutov za slik. in kip. v Parizu, Doernerjevega inštituta za tehnol. v Münchnu, podobnih laboratorijev na Dunaju, Češkem in v Torunju na Poljskem so mu omogočili izboljšanje metodologije pouka in ga seznanili z novimi materiali in postopki. Predvsem je raziskoval lastnosti, ki odločajo o uporabnosti raznih trdih umetnih mas, umetnih emulzij za lepila in veziva ter disperznih barv za slik. in kiparstvo. Sodeloval je pri reformah pouka na ALU ter zbiral likovno terminologijo. 1974 je stopil v pokoj. - Bolj je znan kot književnik Igor Torkar. Pesnik: pesmi je objavljaval v Sdb (1938),

v Mladem Prekmurcu in v J, po vojni v SlovZb (1945), SPor idr., z epigrami v NRazgl. in Pavlihi. 1940 je izšla v Lj. njegova knjiga satiričnih sonetov *Blazni Kronos*, ki jo je ilustriral Niko Pirnat (policija jo je zaplenila). O vrednosti je M. Kmecl zapisal: «... skoraj gotovo je vendarle, da tako strašne in v doslednosti podobe tako popolne groteske mimo T-ja ne premoremo, vsaj do Strniše ne» (uvod v Balado o smehu). Za pisat. 75-letnico je izšel ponatis pri Part. knjigi v Lj. (1989) z uvod. komentarji Fil. Kalana in Jan. Mesesnela ter v likovni opremi arh. Vlasta Kopača. - Leta 1946 je izšla lirsko-epska pesnitev *Kurent*, v kateri se čarodejni igralec na violino napoti po trpeči slov. zemlji, nazadnje pa postane »strašen bojevnik Svobode«. Delo je ilustriral N. Pirnat in ima veliko bibliof. obliko. - *Jetniški soneti* (Lj. 1974) so zajeti iz Dachau in lj. ječe ter izpovedujejo tragičen občutek absurda in protest humanizma. Risbe Fr. Mihelič. - *Balada o smehu*. Ljudska pravljica (Koper 1977). To je »pesnitev o neskončnem, že kar brezupnem bojevanju smeha z nesmehom, človečnosti z nečlovečnostjo, dobrega z zlim« (M. Kmecl v sprem. besedi). - *Zlatoustova pratika*. Satirične pesmi in humoreske (Lj. 1981). Duhovite in ostre pesmi o sodobnih napakah, večkrat v ljudskem jeziku. Izhajale so v Pavlihi pod psevd. Zlatoust. - T. se je najbolj uveljavil v dramatik, saj je napisal nad 20 gled. del, TV iger in dramatizacij, izmed katerih so številna doživela velik odmev v vsem jsl. kult. prostoru. Začel je z dramo v 3 dej. *Velika preizkušnja* (SNG Lj. 1946, v knj. 1947). Spada v splošni tok slov. dramatike prvih povojnih let, skoraj v tako imenovani agitprop; v nemškem nacističnem zaporu vzdrži partizanski proletarec, klone in izda pa part., kapitalistični sin. - *Pravljica o smehu* (SNG Lj. 1953) je komedija v verzih v 3 dej., kjer je hotel T. prikazati, da je življenje brez smeha začetek smrti. Komedija je tako abstraktna, da ni prišlo do izraza alegorično prizadevanje za »dobrega človeka«. - *Pisana žoga*, drama s prologom in epilogom in 7 freskami, dobila na anonimnem natečaju SNG prvo nagrado, upriz. 1955 istočasno v Mest. gl. v Lj. in v Kranju, v knj. 1963 v Mrbu. Igrali so jo po vsej Jsl. na več kot 30 poklicnih odrih in številnih amaterskih in mladinskih. Izšla je v slovaš., romun. in alb., prevedena v franc. in nem. Na TV Lj. so jo prenašali 1971. Uvrstiti so jo med klas.

jsl. dela s snovjo iz NOB. Drama o dekletovi nekrivdi in njeni part. obsodbi na smrt. Drama je poetična, napeta, humanistična, protest proti neutemeljenemu nasilju nad življenjem. Veliko vlogo imata glasba in barva zaves. - *Pozabljeni ljudje*, »vsakdanja igra z dvema odmoroma« (Mest. gl. Lj. 1957, v knj. 1959), je drama malih in izgubljenih ljudi z vrsto nesrečnih usod, s tragično in srečno ljubezensko zgodbo. Vsebina in oblika sta zlitii v skladno celoto, dejanje se odvija med obema vojnama, kljub mračnemu okolju je v drami močna vera v človeka. - *Delirij*, »Drama brez odmora ali psihični mozaik iz desetih barvnih enot« (nagrada s 3. nagr. na anonimnem natečaju lj. Drame 1955, upriz. pa šele 1959 v Mest. gl. Lj.). Zgrajena je na retrospektivi, ki jo sproži delirantno stanje glavne junakinje; ta se je žrtvovala za druge, a so jo zavrgli. Vda se pijači in čez 13 let pripoveduje zgodbo zakotnemu krčmarju, ki razsodi: »... oba sta hotela najboljše... Brez krivde — kriva.« Avtor uporablja tehnične in likovne pripomočke, nastopajo tudi prividi, barvni reflektorji, vsaka slika ima svojo barvo in svojo témo. »Ob ustrezni odrski realizaciji je drama T-jevo vizualno najučinkovitejše dramsko delo, po idejno-vsebinski plati pa eno najšibkejših« (J. Koruza). - *Svetloba sence* (SNG v Lj. 1961), »dramska intarzija«, je bila napisana na željo velikega igralca Staneta Severja za njegov 25-letni igralski jubilej. Sestavljena je iz okvirne zgodbe in štirih vstavljenih miniaturnih dram: Balada o Marcelu in deklici Ali, Zločin klovna Sika, Dobri vojak Švejk ustanovitelj tovarne za žive lutke, Starec Tomito iz Hirošime. - *Zlata mladina* (Mest. gl. Lj. 1970) nakazuje že v naslovu problematiko. - *Revizor 74* (Mest. gl. Lj. 1974), prev. v shr. in igrana na številnih odrih. To je sodobna satirična komedija, »ki jo je moč šteti za njegovo najbolj zrelo, najbolj pogumno, družbeno in moralno kritično najbolj zaostreno in satirično najbolj žgoče delo, pa tudi med najboljša dela slov. satirične komediografije« (L. Filipič, Odsevanja). - *Požar*, monodrama, izšla v Sdb 1971, upriz. SLG v Celju 1976, nagrajena na festivalu monodram v Bgdu. To je zgodba o usodi gledališča v naših dneh in v slov. razmerah. - TV igre in dramatizacije: *Jugoslavija ekspres* (TV Lj. 1962), ena prvih TV iger v Sji. - *Študentska soba*, prva nagr. na prvem natečaju RTV Lj. za igrano TV igro 1963 (izv. 1964); potem predelana

za oder in jo je upriz. SSG v Trstu 1965; sedanji naslov *Balada o črnem noju* (Mest. gl. Lj. 1977); balada o študentki, ki se ubije zaradi nesrečne ljubezni do črnca. - *Balada o taščici* je dobila 3. nagr. na drugem natečaju RTV Lj. za izvirno igro 1964 (izv. 1965). Jun. 1965 je dobila na festivalu jsl. TV na Bledu štiri nagr., med njimi 1. nagr. za najboljši igranč program in 2. zvezno nagr. za tekst. Godi se med starci v hiralnici, kjer je nekaj plemenitih ljudi; taščica predstavlja lepoto, dobroto. - *Pozabljeni klovn* (TV Lj. 1968). - *Vstajenje Jožefa Švejka*, satirična komedija po Hašku (Zgb, Komedija 1978), igrana na številnih odrih. - Priredba Tavčarjevega romana 4000 (TV Lj. 1968). - *Hudič in angel*, po motivih Tavčarjeve Visoške kronike (Šentjakobsko gl. Lj. 1979). Za RTV Lj. je priredil še: *Dolina Sentflorjanska*, po Cankarju; *Satirični Martin Krpan*, po Levstiku; *Ravbarski cesar*, po Tavčarju; *Kurent*, po lastni pesnitvi; v rkp. ima še nekaj iger. - Izmed uspelih iger jih je osem izšlo v dveh zbirkah: *Pisana žoga*. Pet dramskih besedil v zbirki Drama danes (MK Lj. 1972). Tu so: *Pisana žoga*; *Pozabljeni ljudje*; *Balada o črnem noju*; *Balada o taščici*; *Zlata mladina*; sprem. esej *Krivda brez krivde* Taras Kermauner. *Odsevanje*. Tri naše drame (MK Lj. 1976). Obsega: *Delirij* (sprem. beseda D. Moravec in dr. M. Zupančič; srbski kritiki o Deliriju); *Revizor 74* (sprem. beseda L. Filipič); *Požar* (sprem. beseda B. Stih). - T. je idejno in oblikovno obogatil slov. dramatiko. Njegovi ljudje so pogosto na robu družbe, trudijo pa se, da bi se pobrali in si življenje osmislili. »T-jev humanizem pozorno bdi nad človeškim dostojanstvom, nad pravičnostjo, dobroto, lepoto. Ko vidi, da te vrednote zginevajo, postane ogorčen, njegov besednjak pa sarkastičen, zajedljiv in neizbirčen« (Zupančič). Spretno je znal izkoristiti tudi teh. zmožnosti sodobnega gledališča. - Pisatelj: T. je napisal tudi dva romana: *Deseti bratje*, podnaslov *Potepanje skozi sebe in čas* (Lj. 1979). V obliki treh vračanj opisuje življenje, ki se je odvijalo sredi razumniške in kult. sredine in se steklo v taborišče in zapor. V njem je vrsta odlično zarisanih portretov sodobnikov s plastično podanimi razmerami. Gre za memoarsko in hkrati esejistično literaturo, kjer se prepletajo pripovedi, anekdote, orisi, esejistična razmišljanja, meditacije, spoznanja. - *Umiranje na obroke*, roman (izd. CZ v Lj., Globus v Zgbu in Pomur. zal. v

Murski soboti 1984; 2. dopol. izd. Globus Zgb - Delo Lj. 1984; 3. dopol. izd. CZ v Lj. 1988, sprem. beseda M. Bor). Glavni junak je dachavski obsojenec, ki v spominih podoživlja zapor, zasliševanja, duševna mučenja, pripoveduje v prvi in tretji osebi, navaja dokumente, citate iz časopisov itd. Roman je pretresljiva izpoved in obsodba vseh tistih sil, ki v imenu nekakih »višjih interesov« manipulirajo s človeškimi življenji, hkrati pa je boleč poziv k človečnosti. - T. je napisal tudi vrsto referatov, meditacij in polemičnih člankov za časopise in revije. Izbor z naslovom *Meditacije o mojem času* je izšel pri ZTT-ADIT 1989. - Poleg nagrad je prejel nekaj priznanj, tako Red dela z zlatim vencem, Plaketo občinske skupščine Škofja Loka za dolgoletno kult.-prosv. delo v amaterskih gledališčih.

Prim.: Slov. književnost 1945-1965, II. knj. (J. Koruza), 75-81 s. sl., Lj. 1967; SGL III, 734-35; ULjBB 3. knj., 2. del, 1250-51, Lj. 1981; M. K. - J. S., Igor Torkar (tipkopis z bio- in bibliografskimi podatki); osebni podatki (pismo 10. maja 1989); uvodi v knjige; St. Janež, Borec 1989, št. 7-8; Marijeta Novak Kajzer, I. T., *Meditacije...*, Delo 1. febr. 1990; Dachauski procesi. (Raziskovalno poročilo z dokumenti), Komunist, Lj. 1990, str. 1084.

Jem.

TORKAR Julij, bančni uradnik, tigrovec, borec NOBJ, r. 8. jan. 1905 v Podbrdu v Baški grapi, živi v Lescah. Oče Matevž, trgovec, mati Jožefa Torkar. Osn. š. v Podbrdu, 4 razr. gimn. in trgov. š. v Lj. T. je bil med začetniki in glavnimi organizatorji ileg. dejavnosti proti it. fašizmu. Od 1924 dalje je sodeloval z Z. Jelinčičem, tajnikom ZPD, in Alb. Rejcem, ur. E v Gor., se udeleževal v Gor. in okoliških vaseh nočnih sestankov, ki jih je vodil Jelinčič. Po navodilih Jelinčiča in Rejca je razdeljeval abecednik Prve korake po vaseh v Baški grapi, uvajal dekleta, da so tajno učila otroke branja slov. tekstov, dajal naloge, nadzoroval poučevanje in popravljaj izdelke otrok. Zvezke in svinčnike, ki so jih delili otrokom, ter Prve korake so mu iz Gor. pošiljali po železnici. Po ureditvi zvez z Jsl. matico v Lj. in obmejnim komis. Batageljem na Jesenicah sta Jelinčič in Rejec pozimi 1926-27 uredila tajni kanal Bohinj-Baška grapa-Gor. in poverila vodstvo T., ki je uredil dve kurirski poti: Podbrdo-Baško sedlo-Boh. Bistrico je poveril kurirju Mihi Bizjaku z Bače, ki je iz Boh. Bistrice prinašal liter. ter šifr. in drugo pošto v obe smeri; Podbrdo-Porezen-Železniki je prevzel Fr. Drole

iz Porezna, ki je liter. dobival v Železnikih in za Poreznom, kamor so jo prinašali prim. ubežniki iz Lj. Večji del liter. so iz Lj. nosili na Jesenice Batagelju (doma iz Ajdovščine). Ta jo je v Boh. Bistrico pošiljal po orožnikih Petru Bizjaku iz Podmelca in Antonu Fabjanu iz Branika, ki sta jo nosila tudi na mejo na Baško sedlo. Na teh dveh mestih in tudi v graničarski karavli je kurir Miha prejemal liter. in pošto, jo na začetku nosil v Podbrdo, nato le do svojega doma na Bačo. T. je iz varnostnih razlogov hodil ponjo iz Podbrda, a nadomeščal ga je tudi bratranec Angel Torkar. Liter. so shranjevali pri trgovki Franci Torkar. Tu jo je prevzemal Drolet in nosil na Grahovo Fr. Golobu, ki jo je delil celicam po vaseh, večji del liter. in pošto pa je nosil v Gor. T. je včasih peljal liter. iz Podbrda na Grahovo s kolesljem (biroč), ki ga je kot premožen trg. imel njegov oče. Tako je s fingiranimi trgov. opravki prihajal na sestanke z Golobom na Grahovo. T. je v Podbrdu prejemal pošto z Jesenic, Lj., Gor. in drugih krajev in jo odpošiljal v Gor., odnosno v Jslo. Po tajnem kanalu je prihajala v Podbrdo tudi liter. it. polit. emigr. v Parizu (Avanti, Unità idr.); to so odpošiljali v Gor. za it. protifaš. iz Vidma in drugih krajev. T. je večkrat šel na posvet k Jelinčiču in Rejcu v Gor. in prav tako tudi v Jslo, kamor ga je vodil kurir z Bače. Včasih je vodil kurirje Miho Bizjaka, Droleta, Jerneja Luznika na sestanke v Lj. Da bi ne imeli neprilika na potovanju, jih je kot aretirance vodil orožnik Fabjan iz Boh. Bistrice do Jesenic, dalje v Lj. pa Peter Bizjak. Orožnik Bizjak je s pomočjo Sl. Jelinčiča, kpl. Toneta Duhovnika na Korški Beli in župana Jož. Pintbaha v Ratečah spravil mnogo liter. čez mejo v Kanalsko dolino, kjer so jo razpečavali slov. duhovniki, v Trbižu pa zlasti dr. Dolhar. Z Bizjakovo prizadevnostjo jo je mnogo šlo na Bovško in v Trento. T. je imel velik vpliv na fante, ki so pretepli dozdevnega vohuna, zato je bil s 7 fanti febr. 1926 aretiran in je prebil 2 mes. v gor. zaporu. Spet je bil aretiran 6. jan. 1928 in 7 mes. v preiskovalnem zaporu v Gor., ker so njegovo skico o utrdbah na Slatniku faš. zaplenili železničarju Jožetu Medji. Po vrnitvi domov v Podbrdo je nadaljeval z ileg. protifaš. dejavnostjo. Sredi dec. 1928 je dobil sporočilo, da je na meji nujna pošta in liter. Takoj je odšel in ponoči prinesel te reči v Podbrdo in oddal Droletu, da jih je

na kolesu in s pištolo v žepu nesel na Grahovo, a so ga prijeli karabinjerji. T. se je zjutraj odpeljal s kolesom iskat Droleta; pred Hudojužno ga je ustavilo dekle in mu povedalo o Droletovi nezgodi, naj zbeži, ker so se karabinjerji z vlakom odpeljali ponj. T. je zbežal v Jslo. Sodeloval je dalje s tigrovci, ki so pribežali na Jesenice in nosili liter. na planine ob meji. Za majhno plačo se je zaposlil pri raznih lesnih trgovcih, 4 mes. tudi pri zavarovalnici v Mrbu, 1931 v tovarni nogavic v Lescah, 1936 je vzel v najem žago v Soteski in z več delavci do izbruha vojne izdeloval zaboje za Palestince. V žagi so hranili orožje in prenočevali tigrovce, ki so nosili liter. čez mejo na Prim. T. je od 1941 delal za OF, 1944 je bil pri part. na Trnovski planoti in v Cerknem.

Prim.: Pripoved. T. sam, Fr. Golob, Peter Bizjak, Sl. Jelinčič, Angel Torkar idr.

Rut

TORKAR Silvo, prevajalec, publicist, r. 1. okt. 1954 na Jesenicah, živi v Lj. Oče Karel, mali kmet in delavec, mati Marija Červ, gospodinja. Osn. š. v Hudajužni in v Podbrdu, gimn. v Tolminu (matura 1973). Na lj. U je študiral ruski jezik s književnostjo in sociologijo. Za diplomsko nalogo o sociolingvističnih problemih dvojezičnosti v SZ je prejel Prešernovo študentsko nagrado (1978). Udeležil se je enomesečnega tečaja poljskega jezika v Varšavi (1976), študijsko se je izpopolnjeval na U v Minsku (1978) in v študijskem letu 1984/85 se je v Tbilisiju ukvarjal z gruzinščino in proučeval gruzinsko kulturo. - Služboval je kot prevajalec pri Interexportu v Lj. (1979-80), pri TV Lj. (1981-82) in pozimi 1983-84. Eno leto je prebil v svobodnem poklicu, nato pa je bil med 1985-89 prevajalec v Iskri Avtomatiki Lj. Od 1990 je zaposlen kot strok. sodelavec pri Inštitutu za slov. jezik ZRC SAZU. - Z ruščino se je ukvarjal že v gimn. letih (1973 je osvojil prvo mesto v ruščini na tekmovanjih slov. in jsl. srednješolcev). Kasneje je prevajal zlasti iz ruščine za potrebe lj. radia in TV. Za TV Lj. je prevajal iz ruščine, poljščine, srbohrv. in makedonščine (igrani filmi, dokumentarci, TV-reportaže itd.). Nekaj prevodov je objavil tudi v revijalnem in dnevnem tisku ter v književnih objavah (NRazgl. Delo, Nova revija, Obzornik). Objavljal je tudi publicistične prispevke o jezikovnih in nacionalnih problemih v SZ (Delo, Teleks, NRazgl.

Nova dumka). T. je med prav zelo redkimi Slov., ki se ukvarjajo z gruzinskim jezikom.

Prim.: PrimN 8. jun. 1973; Tbilisis universiteti 14. jun. 1985; osebni podatki.

B. Mar.

TORKAR Vinko, arhitekt, slikar, r. 20. jul. 1947 v Podbrdu. Oče Franc, delavec na železnici, mati Ivanka Čufer, šivilja. Po osn. š. v Solkanu (1954-62) in gimn. v Novi Gor. (1962-66) je najprej nameraval študirati slikarstvo na ALU v Lj., vendar ni dobil štipendije. Zato se je vpisal na arhitekturo in diplomiral 1973. Najprej se je zaposlil na Projektu Nova Gor. (1974-78), nato je prešel v svobodni poklic in ima lasten atelje za arhitekturo. - Med študijem je bil pobudnik in ur. glasila študentov arhitekture AA (izšle so 4 št.), nato je pol leta delal v ured. študent. lista Tribuna (1972-73), bil je pobudnik in ur. glasila delovne skupnosti Projekt Nova Gor. *Skupnost* (izšlo je 7 št. v letih 1976-78), imel pa je tudi vidno vlogo pri snovanju lista *AB - arhitektov bilten*, ki mu je bil odg. ur. (1975-76), član ured. (1980-83) in vseskozi tudi njegov sodelavec. - Kot publicist s področja arhitekture ter predvsem urbanizma je objavjal v periodikah: AA, Tribuna, AB, Skupnost, Časopis za kritiko znanosti, NRazgl, Čas i prostor (Zgb), PrimN, PrimSreč, Borec. Svoje poglede na urbanizem in na različna arhitekt. vprašanja je podal v člankih: *Dom = hiša = mesto*, PrimSreč 1980, št. 17/18; *Kulturni center v Novi Gor.*, PrimSreč 1979, št. 13; *Utopije in realnost*, Arhitektov bilten 1975, št. 22; *Poslovna zgradba v Sežani*, Čovjek i prostor (Zgb) 1986, št. 405. - Uspehe je dosegel na natečajih: Urbanistična in arhitektonska rešitev stanovanjskega območja Cvetje v Tolminu 1979 (prva nagrada, sodelavec Vl. Kozorog); Poslovilna stavba na pokopališču Marof v Novem mestu 1981 (skupno z Vl. Kozorogom); muzej revolucije v Novi Gor. 1982 (skupno z Iz. Simčičem); igralnica v Novi Gor. 1988 (skupno z Vl. Kozorogom). Poleg številnih individualnih stanovanjskih hiš so bila izvedena njegova arhitekt. dela: Gasilski dom v Kanalu 1985, Gasilski dom v šempetru pri Gor. 1986, Preureditev pritličja zgradbe skupščine Nova Gor. 1987, spominsko obeležje na Sv. Vodu pri Volčji Dragi 1980; postavil je tudi razstavo Predstavitev občine Nova Gor. v Celovcu 1985 (s sodelavci). - Kot urbanist je izdelal zazidalne načrte za Vozila Gor., kamnolom Anhovo, šolski

center Jug - Nova Gor., izhodišča za novi urbanistični načrt Nova Gor. - Večkrat je bil tudi strok. poročevalec na velikih javnih natečajih kot npr. Kulturni center v Novi Gor., Muzej ljudske revolucije Sje v Lj., NUK v Lj.; opravil je tudi obsežno raziskovalno nalogo Racionalizacija urbane strukture Nova Gor. z arhitekturo mesta (posebna publikacija 1987, cikl.). Pripravil in sodeloval je tudi na skupinskih arhitekturnih razstavah: Arhitektura - Beseda (Lj., razstavišče R. Jakopiča 1981, Bgd 1981, Zgb 1982, Skopje 1982); Razstava DESS(e) - trajne delovne skupnosti samostojnih kult. delavcev arhitektov, Lj. 1987; Kontinuiteta v arhitekturi - ob mednar. srečanju arhit. v Portorožu 1984; Arhitektura v kontekstu, Piran 1983 (otvoritveni govor). Nastopal je tudi kot grafični oblikovalec (npr. Filmski listi 1978-79, 1979-80, Kinopodjetje Nova Gor.; celostna grafična podoba 7. kult. srečanja gradbenih delavcev Sje v Novi Gor. 1985). Svoja slikarska dela je razstavljal v Mladin. klubu Nova Gor., Mlad. klubu Ilirije (Lj.) in na FAGG - Arhitektura v Lj. Zanimiv je bil tudi večer dia pozitivov in glasbe Dia-Show, ki so ga večkrat ponovili in predstavlja obe Gor. z vidika urbanistične primejave starega in novega mesta. V letih 1985-86 je bil preds. Društva primorskih arhitektov.

Prim.: Osebni podatki; časop. poročila o delih.

Jan

TOROŠ Mihael, apost. upravitelj jugosl. dela goriške in tržaško-koprske škofije, cerkvenopravni strokovnjak in narodni delavec, r. 12. avg. 1884 v Medani (po domače pri Bevkovih) revnejšemu kmetu, vendar svojaku (ne kolonu) Francu in Katarini Grudina (doma iz Kožbane), u. 29. dec. 1963 na Kostanjevici (Kapeli) pri Novi Gorici, pokopan v cerkvi na Sveti Gori pri Gorici. - Osn. š. je 1890-98 obiskoval v Medani. Po zaslugi domačega vikanja Ivana Kurinčiča in nadučitelja Antona Zorzuta se je, žal brez Zuchiatijeve štipendije (kar ga je močno zagnilo), 1898 vpisal na drž. gimn. v Gor., ki jo je 5. jun. 1906 z maturo dovršil, bil od 4. razr. dalje (1901) gojenec malega semenišča Andrea-num. - Prvotno željo, da bi študiral filoz. (prim. Jahresbericht des k.k. Staatsgymnasiums Goerz 1907), je opustil in jeseni po maturi vstopil v gor. bogoslovje, kjer je bil ves čas odličnjak. V šol. letu 1907-08 je bil študijski prefekt v gor. malem semenišču. Po tretjem letniku bogoslov-

ja ga je nadškof Sedej 18. jul. 1909 posvetil v mašnika, v letih 1909-10 je dokončal IV. letnik bogoslovja in bil obenem glavni semeniški prefekt. - Od 1. okt. 1910 do 28. dec. 1911 je bil kpl. v Dornberku, nato do febr. 1914 kpl. v Rihemberku (Branik), kjer je težko zbolel (vnetje potrebušnice in poprsnice). Zaradi bolezni je stopil v začasni pokoj in se zdravil v raznih zdraviliščih, najprej v Gor., nato od maja 1915 v Litomečicah na Češkem, kjer je bil tudi hišni duhovnik pri tamkajšnjih redovnicah, končno na Dunaju. Ker se zaradi soške fronte ni mogel vrniti v Gor., se je okt. 1917 vpisal na Pravno fak. dunajske U in študiral civilno pravo. Po zlomu Avstro-Ogrske 1918 se je sicer vrnil v Gor., zasedeno od Italijanov, in prebil eno leto v rodni Medani, avg. 1919 pa je odšel v Rim (Borgo Pio 105) in nadaljeval študij cerkv. prava na Gregoriani, kjer je 4. jul. 1921 promoviral (za bleščeč uspeh ga je Benedikt XV. odlikoval z zlato spominsko medaljo). - Po vrnitvi v Gor. je bil 1921-24 kanclist v škof. pisarni, 1921-31 zapisnikar pri metropolit. cerkv. sodišču, hkrati je od 1921-47 poučeval cerkv. pravo v gor. bogoslovju in bil dec. 1922 imenovan za prosinodalnega izpraševalca cerkv. prava, od okt. 1923 je učil še cerkv. zgod. v bogoslovju kot suplent, od 1930-47 kot redni prof., v letu 1945 izredno poučeval pastoralko. Hkrati je bil 1924-29 ekonom v gor. malem semenišču, 1935-41 član semeniškega gospodarskega sveta, član tudi glav. odb. Udruženja duhovniške samopomoči (Pio sovvegno), hišni duhovnik pri gor. uršulinkah in podpreds. slov. Alojzijevišča. Dec. 1934 je bil imenovan za čast. kanonika gor. stolnega kapitlja, 7. maja 1935 je postal infulirani prelat, 1936 apostolski protonotar in 1938 škofov svetovalec. - Izreden poznavalec cerkv. prava, strog in natančen, jasen in temeljit, je znal razvozlati še tako zapletene primere, zato je bil od 1931-47 preds. metropolitanskega sodišča v Gor. (prvostopenjsko za gor., drugostopenjsko za tržaško-koprsko in poreško-puljsko ter videmsko škofijo), 1939-47 sodnik v zakonskih pravadah pri pokrajin. cerkv. sodišču v Benetkah, 1936-41 škof. delegat v sodnih in kazenskih zadevah, 1941-47 član škof. nadzor. sveta. Leta 1947, ko je bila Primor. razdeljena na cono A in B, je zaradi izjemnih razmer (nadškof Margotti je bil v svoji službi oviran) prejel oblast birmovanja v dekanijah Bovec, Kobarid, Tolmin,

Cerkno, Idrija. - Ob priključitvi Primor. in Istre k Jslj je bil 2. jul. 1947 (dekret konzistorialne kongregacije št. 304/47) imenovan za apostolskega uprav. poreško-puljske škofije v Istri z vsemi pravicami in dolžnostmi rezidencialnega škofa. Dolžnost je prevzel 11. okt. 1947, ko se je iz Gor. preselil v Poreč. Po nasilni odstranitvi dr. Fr. Močnika (prim. PSBL II, 453-54) je bil T. imenovan še za uprav. jsl. dela gor. nadškofije (dekret konz. kongr. št. 190/48). Zaradi težavnosti in prenapornega dela je bil 30. nov. 1949 na lastno prošnjo (prim. okrož. duhovščini poreško-puljske škofije št. 856/49) razrešen poreško-puljske uprave, vendar je ostal v Poreču do 14. jun. 1950, ko se je preselil na Kostanjevico (Kapeljo) pri Novi Gor. v poslopje frančiškanskega samostana. Tu je 28. sept. 1955 prevzel v upravo še slov. del tržaško-koprške škofije v Jslj in ga z delegatom A. Kjudrom (prim. PSBL II, 50-51) upravljal do 12. jul. 1961; od tedaj je zaradi starosti in bolezni ob pomoči delegata A. Simčiča (prim. PSBL III, 351-52) obdržal do smrti le še upravo nad jsl. delom gor. nadškofije. - Kot bogoslovni prof. je objavil nekaj krajših razprav cerkvenopravnega značaja v gor. *Folium ecclesiasticum*, in sicer: *o pobožnem volilu* (FE 1931, 5-6), *o zakonskih zadržkih* (FE 1931, 5-6), *o poroki v smrtni nevarnosti* (FE 1933, 2-6), *o spovedni molčečnosti* (FE 1934, 4-7, 9-11), *o svaštvi v pravu latinske Cerkve* (FE 1934, 25-29). - Trajne zasluge si je pridobil z ustanovitvijo malega semenišča v Vipavi, ki ga je odprl 1952 kot dijaški internat in mu 1957 dodal škof. gimn. (srednja verska šola) najprej za duhovniške potrebe Primor., a kmalu tudi za lj. in delno mrč. škofijo. - Kot apostolski upravitelj je osnoval verski 14-dnevnik *Družina* (1. št. 7. maja 1952) sprva samo za Gor.ško, ki se je kmalu razvil v tednik za vso Sjo in izhaja do danes. Po večletnem naporu je omogočil izdajo molitvenika *V občestvu združenih*. Podpiral je obnovo med vojno porušeni cerkva (Renče, Ponikve, Grgar, Gorjansko), tudi si je že 1949 in ponovno 1955 prizadeval za vrnitev od it. oblasti med vojno odvzetih zvonov. - Po naravi nekoliko samosvoj (videz osornosti in oblastnosti, a dober po srcu), je bil T. zelo navezan na domačo zemljo in roj. kraj (1943 je rešil Medani zvonove, ki so jih It. hoteli odpeljati v pretopitev), ponosen, da je Slov., bogoslovce je vzgajal v narodnem duhu (1941

je na škofij. sinodi v Gor. zahteval spoštovanje jezikovnih pravic Slov.), kar mu je prineslo med obema vojnama preganjanja, med drugim ni prejel državnega soglasja za profesuro cerkv. prava in je ostal brez redne prof. plače, ker je 1923 javno protestiral proti izgonu slov. kapucinov iz Gor. in s tem omadeževal it. državljanstvo (odlok prefektore 22. febr. 1924), zato so ga tudi napadali po časopisju (gl. *La Vedetta dell'Isonzo* z dne 26. nov., 3. dec. 1928) in 1934 prejel policijski opomin ter le za las ušel internaciji. Tudi po priključitvi k Jslu se je zanimal za zamejsko versko in narodnostno stanje, pozival k obrambi narodnostnih pravic in versko-narod. položaja tako primor., kakor koroških Slov. (gl. *Družina* 1954, št. 1 in 1958, št. 3). - V jsl. domovini je navezal stike z novo oblastjo in se iskreno in dobronamerno trudil za ureditev odnosov med Cerkvijo in državo tako, da si je celo sprva prislužil naslov »rdeči škof« (gl. pastirsko pismo z dne 18. jan. 1951; škofij. okrožnice z dne 25. avg., 15. sept., 21. sept. 1951, 17. apr. 1952). V tem prizadevanju je pozdravil ustanovitev Ciril-Methodovega društva slov. duhovnikov 1949, potrdil osnutek društvenih pravil, postal njegov član, a pozneje izstopil, ker društvo ni imelo urejenega pravnega položaja pred Cerkvijo (gl. zbornik V nove zarje 1959, 213, 236-37, pogl. Dokumenti; Nova pot 1964, 1-3, 160-3). Zvestoba Cerkvi in njenemu nauku ga je potlej vodila, da se je v novi jsl. stvarnosti boril za svobodo poučevanja krščanskega nauka, za poštenje in resnico, pozival k spoštovanju verske svobode in proti teroriziranju (gl. škofij. okrožnice 25. avg., 15. sept., 21. sept. 1951; 14. apr. 1952; 31. maja, 28. sept., 18. okt. 1954; 30. okt. 1958; 16. febr., 16. nov. 1959). - Kot apostolski upravitelj ni v težkih razmerah mogel razviti vsestranske pastoralne dejavnosti, ampak je s taktično obrambne pozicije odlično zagovarjal osnovne človekove pravice in bistvene versko-nravnne vrednote. Zato je pomagal, da so v povojnih letih organizirali na Goriškem ljudske misijone, spodbujal duhovne obnove za duhovnike na Kostanjevici, v prvih letih upravljanja polagal temelje zdravi in pristni vernosti (gl. pastirska pisma iz 1948, 1950, 1951, 1952, 1958).

Prim.: Kralj, Toroš M., SBL IV, 148-49 z viri in liter.; Akti v arhivu PSBL, fascikel M. Toroš; Suligoj S., Paberki iz življenja M. Toroša (tipkopis); akti v škofij. arh. poreško-puljske ško-

fije 1947-50; okrožnica AASP 12/73, 115-17; Klinec R., Primorska duhovščina pod fašizmom, GMD 1979, 67 s. sl., 99, 126, 133.

Kralj

TORRE VALSASSINA DELLA (THURN, TORRIANI), zelo ugledna in stara plemiška rodovina, po izvoru iz Valsassine, doline ob Comskem jezeru v Lombardiji. Med začetniki rodu je bil **Martino della Torre** (u. 1147 med drugo križarsko vojno), gospod Valsassine. Njegovi vnuki **Pagano II.** (u. 1241), **Martino III.** (u. 1263), **Filippo** (u. 1265) in nato njihovi potomci so do konca 13. stol. vodili milansko signorijo, dokler jih niso porazili in izgnali predstavniki družine Visconti. Sinovi Pagana II., in sicer **Salvino**, **Alemanno**, **Napoleone**, **Caverna** in **Francesco**, so bili začetniki različnih vej rodbine della Torre (Thurn) Valsassina, ki so se zlasti po izgonu iz Milana začele širiti po It. ter po avstr. in nem. deželah. Tako je Salvino osnoval notranjeavstr. vejo, iz katere izvirata podveji koroških in kranjskih Thurnov, Napoleone je bil s svojim vnukom **Florimontom** ustanovitelj furlanske veje, medtem ko je bil Alemanno začetnik goriške in devinske veje Caverna je ustanovil veronsko vejo rodbine, Francesco pa naj bi bil s svojim vnukom Lamoralom začetnik rodbine Thurn und Taxis (della Torre e Tasso) (Czoernig 1969, 575). Izvirni grb sestavljata rodovni ščit rodbine della Torre (Thurn) (na srebrnem polju rdeč stolp s tremi cinami, na njem dve vzporedni okni in zaprta vrata; ščit je okrašen s čelado, stolpom in rdeče-srebrnim listovnikom) ter ščit grofije Valsassina (na zlatem polju desno obrnjen rdeč lev s plavo krono; ščit je okrašen s čelado, levom in rdeče-zlatim listovnikom). Grbe kasnejših rodbinskih vej so dopolnjevali z dodatnimi znaki.

Štirje člani rodbine so bili oglej. patriarhi. Prvi in najpomembnejši je bil sin Pagana II. **Raimondo I.** (u. 1299), ki se je uspešno bojeval z Benečani za posest Trsta, po izumrtju Spanheimov pa mu ni uspelo pridobiti Lj. (SBL IV, 81). Prav zaradi dejstva, da je zasedel prestol oglej. patriarha, so se njegovi sorodniki po izgonu iz Milana lahko zatekli v Furlanijo in na Goriško. Patriarhovsko čast so dosegli še **Gastone II.** (u. 1318), brat Florimonta della T. (furlanska veja), **Pagano IV.** (u. 1332), sin Caverna della T. (veronska veja) in **Lodovico** (u. 1365). Patriarh Lodovico (goriška veja) se je za-

pletel v boje z Rudolfom IV. Habsburškim in izgubil oglej. fevde v slov. deželah (SBL IV, 82).

Med notranjeavstr. Thurn (della Torre) und Valsassina-Como-Vercelli, ki so se uveljavili v slov. deželah, velja omeniti **Volpina st.** (u. 1307), sina Salvina della T., ki se je po izgonu svojega rodu iz Milana zatekel v Gor. in postal nadzornik fevdnih posesti gor. grofov. Eden njegovih potomcev **Anton I.** (živel v drugi polovici 15. stol.) je po naročilu zadnjega gor. grofa Leonharda 1482 skrbel za dozidavo in varstvo tabora v Sv. Križu na Vipavskem. Tabor je nastal kot obrambna postojanka pred turškimi vpadi. Antonov istoimenski vnuk **Anton II.** je od kasnejšega cesarja Ferdinanda I. Habsburškega prejel 1552 naslov dednega maršala (Erblandmarschall) v Gor. in Gradišču ob Soči. Ta naslov so njegovi nasledniki obdržali do 1664, ko je po pogodbi prešel na grofa Karla iz furlanske veje rodbine. **Gvidu** (1471-1535), sinu Antona I., je po izumrtju gor. grofov cesar Maksimilijan I. Habsburški zastavil Sv. Križ na Vipavskem in tedaj so si grofje Thurn (della Torre) tam postavili grad. **Gvidov sin Franc** (1509-1586) se je proslavil kot eden najzaslužnejših gor. glavarjev in upraviteljev Gradišča ob Soči. Poskrbel je, da so v Gor. uredili kanalizacijo in utrdili mestno obzidje, uvedel je redarsko službo in propovedal beračenje (za reveže je morala skrbeti posebna bratovščina). 1547 je prodal gospostvo v Sv. Križu baronu Ahacu T., sinu svojega bratranca Antona II., in se preselil na Češko. (Gospostvo v Sv. Križu na Vipavskem je 1605 odkupila goriška plemiška rodbina Attems). Grof **Franc T.** se je dvakrat poročil. **Jurij**, njegov sin iz prvega zakona, je 1563 postal glavar v Tolminu, nato je očeta nasledil v gor. glavarstvu (do 1587). **Jurijev polbrat Henrik Matija** (1567-1640) je ob začetku tridesetletne vojne 1618 vodil upor čeških protestantskih plemičev v Pragi. Prej omenjeni baron **Ahac** (1529-1597) je bil upravitelj Kranjske. Vodil je gradnjo trdnjave Karlovac in se bojeval s Turki. Po sorodniških vezeh je prejel Stari grad nad Kamnikom in tam prebival do izgradnje gradu Križ pri Kamniku. Bil je goreč luteranec in je na svojem novem gradu dal urediti protestantsko molilnico in pokopališče. Pri njem so se kamniški luterani redno shajali ob nedeljah in praznikih (SBL IV, 82). **Ahačev brat Jošt Jožef** (1533-1589) je bil državnik in vojaški poveljnik. Vzgajal se

je na dvoru cesarja Karla V., kasneje pa se je uveljavil kot hraber bojevnik v Vojni krajini, kjer se je pod vodstvom Ivana Ungnada in Ivana Lenkoviča uspešno bojeval proti Turkom. 1570 je postal poveljnik Uskokov in kot tak nastopil 1573 proti hrv.-slov. puntarjem na poziv kranj. dežel. stanov - drug brat **Jošta Jožefa**, in sicer **Janez Ambrož**, je bil tedaj kranj. dežel. glavar. **Jošt Jožef** je 5. febr. 1573 porazil del kmečke vojske pri Krškem in tako prekrizal načrte vojaškega voditelja upornikov Ilije Gregoriča. Uskoki so s premaganimi kmeti ravnali nečloveško kruto: veliko so jih pobili, nekaterim drugim pa odsekali roke, porezali nosove in ušesa. **Jošt Jožef** je 1581 postal poveljnik nove trdnjave Karlovac in vse Vojne krajine. Zavoljo njegovih drznih napadov na Turke so ga imenovali »turški strah«. Ta svoj vzdevek je zlasti opravičil, ko je skupaj s hrv. banom Tomažem Erdedijem 1584 pri Slunju potolkel bosan. pašo Ferhada, ki se je ravno vračal z roparskega pohoda po Kranjskem. Na bojišču je obležalo več tisoč Turkov in tudi sam Ferhad paša. Pri upravi Vojne krajine je **Jošt Jožef** imel težave zaradi slabe oskrbe vojske in pomanjkljive obožitve. Sam je bil nasilen in je iz vseh teh razlogov imel večkrat hude spore s hrv. plemiči, katerim je jemal posesti in jih tudi zapiral. Hrv. stanovi so se zato 1585 pritožili pri nadvoj. Karlu in ga prosili za varstvo (SBL IV, 82). Med brati **Jošta Jožefa T.** je bil že omenjeni kranj. dežel. glavar **Janez Ambrož** (1553-1625). Njemu je nadvoj. Ferdinand 1616 za posojilo zastavil gospostvo Radovljica, ki je potem ostalo njegovim potomcem (radovljiška veja). Med njimi je treba posebej omeniti grofa **Vincenca st.** (1750-1795) in **Vincenca ml.** (1790-1859), ki sta gospodarsko dvignila Radovljico, ter grofa **Gustava** (1836-1888), poslanca v kranj. dežel. zboru in poslanca v drž. zboru na Dunaju. **Gustav T.** je bil od 1881 do 1888 kranj. dežel. glavar kot predstavnik slov. večine v dežel. zboru. Imenovali so ga za častnega člana mnogih občin na Kranjskem (npr. Bled) in mnogih društev. Bil je mdr. tudi preds. komisije za pogozdovanje Krasa in načelnik odb. za gradnjo dolenj. železnic. Kot pristaš slov. narodne stranke je bil med Nem. osovražen (SBL IV, 83).

Koroška podveja T-ov je imela svoja posestva v Pliberku od začetka 17. stol. Prejela je pravico do kopanja svinčeve rude na Koroškem,

predvsem na Peci, na Lešah in pri Črni. Tako je **Franc Ludovik** (1640-1706), dedni maršal gor. grofije, dobil pravico do pridobivanja svinčeve rude na Lešah. Njegov vnuk **Franc** (1718-1766) je pri Črni zgradil železarno. Frančev brat **Jurij** (1748-1790) je železarno še razširil. Koroški T-i so 1807 kupili še jeklarno na Ravnah in jo povezali z obrati v Mežici in Črni ter začeli proizvajati vedno bolj kvalitetno jeklo. Zadnji lastnik grof **Vincenc Jurij** (1866-1928) je po 1920 optiral za Jslo. Podjetje je 1927 spremenil v delniško družbo in pravi lastnik ravenske jeklarne je tedaj postala neka družba iz Mödlinga pri Dunaju. Ta veja T-ov je imela tudi v posesti skoraj tretjino gozdov okrog Slovenj Gradca. Nekateri njeni člani so 1906 postavili tovarno lepene in lesonita v Farni vasi ter nakupili veliko zemljišč. Zadnja lastnika teh imovin sta bila pred drugo svet. vojno dr. **Otto** (1893-1956) in **Johann Douglas** (1864-1935), graščak na Ravnah in avstr. diplomat (SBL IV, 82).

Tudi furlanska veja rodovine Thurn (della Torre) Valsassina von Spessa und Villalta je z marsikaterim svojim predstavnikom odigrala važno vlogo v zgod. Furlanije in slov. dežel. Začetnik veje je bil **Florimonte** (u. po 1317) s sinom **Ottolinom** (u. 1356). Ottolinovemu vnuku **Nicollinu** (u. 1405) so gor. grofje podelili nekaj fevdov. Njegov vnuk **Luigl** (u. 1511) se je v vojni med Benečani in Habsburžani 1508 boril na beneški strani in sodeloval pri zasedbi Gor. V Vidmu je bil Luigi della T. (Luigi Torriani) na čelu aristokratske stranke, kateri se je upirala ljudska stranka pod vodstvom plemičev Sarvognan. Odnosi med obema taboroma so bili zelo napeti in Antonio Sarvognan je na pust 1511 nahujskal ljudstvo proti aristokratom, ki so bili zbrani v videmski palači furlanskih della T. Palačo so požgali, Luigi je bil ujet in nato zaboden v Sarvognanovi prisotnosti. V neredih sta izgubila življenje še Luigijev brat Isidoro in njegov nečak Nicolò. Kaže, da se je Beneška republika strinjala s takim obračunom med ljudsko stranko in aristokrati, saj so bili ti osumljeni sodelovanja s Habsburžani. Luigijev sin **Michele** (u. 1586) je postal kardinal, njegov vnuk **Sigismund I.** (u. 1601 med bređenjem Soče) pa se je preselil v Gor., kjer je bil kmalu sprejet med mestno plemstvo in 1585 postal dežel. upravitelj za Goriško. Služboval je tudi na avstr. dvoru. Nadvoj. Ferdinand ga je poslal

k papežu Klementu VIII. v Rim, da bi prosil za podporo v boju proti Turkom. Sigismund je uspešno opravil svoje poslanstvo, saj je papež po njegovem posredovanju poslal deset tisoč mož na Hrvaško. Sigismundov brat **Ivan** (u. 1623) je postal škof na Krku in bil nato več let papežev odposlanec v Švici. Sigismundov sin **Karel** je bil svetovalec nadvoj. Ferdinanda. Med uskoško vojno (1615-17) se je kot poveljnik ces. čet odlikoval po hrabrosti v bojih proti Benečanom. Njegov sin **Sigismund II.** (u. 1643) je imel zelo številno potomstvo, 14 sinov. Med njimi sta bila **Germanik** (u. 1670), ki je postal kanonik v Passauu, in **Karel** (u. 1689), udeleženec zrinjsko-frankopanske zarote. Grofa Karla opisujejo kot pustolovca in nasilneža. Okr. 1650 se je sprl s plemičema Ivanom Rabatto in Odorikom Petazzijem. Spori s tem slednjim so se poglobili v smrtno sovraštvo in Karel je s svojimi pristaši umoril nasprotnika ter nato zbežal na Beneško. Zaradi tega zločina in drugih nepravilnosti je bil obsojen na smrt, vendar ga je kasneje cesar Leopold I. Habsburški pomilostil. 1664 je zase in svoje naslednike prejel naslov dednega maršala gor. grofije, postal glavar v Trstu, 1667 pa gor. dežel. glavar. Toda že 1668 je stopil v zvezo z Erazmom Tahtenbachom in Petrom Zrinjskim ter sodeloval pri zaroti proti avstr. dvoru, ki je imela za cilj, osvoboditi Ogrsko in Hrvaško izpod Habsburžanov. Zaroto so odkrili, njene glavne voditelje pa obsodili na smrt. Grof Karel je bil 1671 obtožen zaradi veleizdaje pa tudi prejšnjih zločinov in nasilstev. Zapri so ga na gradu v Gradcu, kjer je ostal v ječi do smrti. Med člani furlanske veje della Torre (Thurn) bi kazalo omeniti še **Mihaela** (u. 1844), kanonika čedajskega kapitlja in zaslužnega arheologa, ki je v Čedadu skrbel za odkrivanje tamkajšnjih ostankov rimskih zgradb in spomenikov.

Začetnik gor. in kasneje devinske veje rodovine della Torre (Thurn) Valsassina oz. della Torre (Thurn) Hoffer Valsassina je bil **Febo I.** (u. 1329), vnuk Alemanna della T. Iz Milana je prišel 1273 s stricem, oglej. patriarhom Raimondom I. Gor. grof Henrik je njemu in bratu Rajmundu II. podelil grad in posestvo Flambro v Furlaniji. Njuni sinovi so se sprli s furl. plemiči Sarvognan in ti so ob neki priložnosti napadli in razrušili Flambro. Pri napadu so sodelovali tudi vojaki oglej. patriarha Bertranda

de Saint Genièsa, zato sta bila Rajmundov sin **Ermagora** (u. 1343) in njegov bratranec **Gianfurlano** (u. 1345) med voditelji zarote, kateri so se pridružili gor. grof Henrik, čedajsko mesto in precej furl. plemičev. Široko zasnovani načrt se je uresničil 1350 z usmrtnitvijo patriarha Bertranda. Gianfurlanov sin **Febo III.** (u. 1405) se je v tistih nemirnih časih udeleževal bojev v Furlaniji in na Beneškem. Poročen je bil s Katarino, sestro in dedinjo Henrika, zadnjega solkanskega gospoda. S to poroko je prejel v fevd solkanski grad in nekatera naselja, npr. Pevmo in Plave. Febova vnuka **Tomaž** (u. 1431) in **Febo IV. st.** (u. 1484) sta bila kot ded zvesta podanika gor. grofov in od njih prejemale razne službe in časti. Febo IV. st. je 1454 postal vicedom in nato 1459 glavar v Gor. Gor. grof Ivan mu je podelil tudi pravico do pobiranja desetine v Devinu in Štivanu, še prej pa ga je imenoval za glavarja Pordenona, Krasa in Istre. Njegov nečak **Febo V. ml.** (u. 1485) je bil tudi glavar v Gor. Grof Ivan mu je podelil Vipolže in sodno oblast nad Rihemberkom, Lovranom in drugimi naselji v Istri. **Ivan II.** (u. 1505), sin Feba IV. st., je ob smrti zadnjega gor. grofa Leonharda (u. 1500) stopil v službo Habsburžanov. Tako je postal ces. poslanik pri neapeljskem kralju in nato pri turškem sultanu. Tudi drugi člani gor. veje della Torre (Thurn) so po izumrtju gor. grofov služili predstavniki avstr. vladarske hiše. Ivanov sin **Nikolaj** (u. 1557) se je odlikoval kot poveljnik v ces. vojski in kot upravitelj Gradišča ob Soči. 1521 je prejel gospostvo v Vipavi (ki pa je v naslednjem stol. prešlo na gor. plemiško družino Lanthieri), 1528 pa sodno oblast nad Krminom. Nikolaj ni imel nasledstva in z njim je izumrla družina Feba IV. st. Njegov dedič je postal **Franc III.** (u. 1566), vnuk Feba V. ml. Franc III. je opravljal visoke službe na dvoru cesarja Ferdinanda I. Habsburškega. Bil je ces. poslanik v Benetkah (1558) in v Rimu (1559). Po njegovem prizadevanju je novoizvoljeni papež Pij V. priznal Ferdinandu I. ces. dostojanstvo, kar se je njegov prednik Pij IV. obotavljal storiti. Franc III. je tudi aktivno spremljal potek tridentinskega koncila in branil koristi svojega gospoda. Njegov sin **Rajmund VI.** (u. 1623) je bil vreden naslednik očeta kot ces. poslanik v Benetkah in tudi v Rimu. Kot spreten diplomat si je znal pridobiti naklonjenost rimske kurije

in papeža Klementa VIII. Poročil se je s hčerama devinskega glavarja Matije Hofferja, najprej z Ludoviko, po njeni smrti pa s svakinjo Klaro Uršo. S to dvojno poroko je sebi in naslednikom zagotovil užitek nad devinskim gospostvom in si obenem prilastil ime in grb rodbine Hoffer. Devinski gospodje so se od tedaj imenovali della Torre (Thurn) Hoffer Valsassina. Grof Rajmund VI. je bil vnet katoličan in je zaviral vsak poskus širjenja protestantizma. Zato je dal v Devinu sezidati cerkev Sv. Duha (1591) in postaviti samostan patrov servitov. Ti naj bi s svojim zgledom in pridiganjem utrjevali ljudstvo v katol. veri ter vodili šolo za plemiške sinove. V ta namen je 1601 grof Rajmund privedel v Devin servita fra Gregoria Alasia da Sommaripa, da bi vodil novo redovno naselbino in grajenje samostana (PSBL I, 9). V Devinu je Alasia sestavil Vocabolario italiano e schiavo (izdan v Vidmu 1607), ki je druga slov. katol. knjiga. Avtor je delo posvetil grofovemu sinu **Rajmundu VII.**, drugače imenovanemu Raimondino, s čigar pomočjo se je naučil slov. (gl. čl.). Poleg obveznosti na dvoru je Rajmund VI. imel službe v kranj. vojvodini, ki je takrat pri Devinu in Štivanu segala do morja, in v gor. grofiji, vendar je vedno ostal tesno povezan z dogajanjem v domačih krajih. Med njegovimi sinovi je treba poleg Rajmunda VII. omeniti še **Ivana Matijo** in **Ivana Filipa I.** Ivan Matija je bil gospod Krmina, Vipolž in Renč ter ustanovitelj samostana na Kostanjevici pri Gor. Preselil se je na Moravsko in se po smrti prve žene Ivane Lanthieri poročil s kneginjo Maksimilijano iz Liechtensteina. Njegov sin **Karel Maksimilijan** (u. 1708) je bil tajni svetnik ces. Leopolda I. Habsburškega. Na Moravskem je rod Ivana Matije izumrl že 1742 (Czoernig 1969, 579). Ivan Filip I. (u. 1650) je po očetu prevzel devinsko glavarstvo. Kot sposoben vojak je v ces. vojski kot tudi v vojski španskega kralja dosegel visok položaj. 1635 je skupno z Ivanom Ferdinandom Porcio pri Silentabru potolkel puntarske kmete s Pivke in gornjega Krasa. Med njegovimi številnimi sinovi sta se kot vojaška poveljnika uveljavila **Rajmund Bonifacij VIII.** (u. 1714) in **Filip Jakob** (u. 1704), medtem ko se je njun brat **Franc Ulrik** (u. 1695) izkazal kot odličen diplomat. Franc Ulrik je najprej na vabilo knezov Eggenbergov zgledno upravljal pokneženo grofijo Gradiščansko: olepšal je Gra-

dišče ob Soči, zgradil javna skladišča za pšenico in ustanovil nekaj šol ter zastavljalnico, skrbel za vojaške utrdbe ter cestne povezave, uvedel je tudi svilgojstvo. 1678 je postal ces. poslanik v Benetkah, potem ko se je izkazal v podobni službi na poljskem dvoru. V Benetkah je zelo uspešno branil koristi svojega gospoda, saj se ni nihče od ces. poslanikov v Serenissimi pred njim tako natančno seznanil s skrivnostmi njenega ustroja in politike. Franc Ulrik ni imel potomcev, zato je postal njegov dedič v Devinu, Zagraju in drugih posestih **Alojz Anton** (u. 1723), sin Filipa Jakoba. Alojz Anton je bil devinski glavar, ko je tolminski punt 1713 zajel poleg Posočja tudi velik del Krasa in gospostva Devin. Uporni kmetje s Krasa, bilo jih je okr. sedem tisoč, so obkolili devinski grad. Tedaj je poveljnik grajskih straž v grofovi odsotnosti ukazal streljati s topovi na oblegovalce, tako da so bili nekateri pobiti, drugi pa so se umaknili. Alojz Anton je imel več sinov, vendar je njegov rod izumrl 1773, saj so vsi njegovi vnuki umrli v rani mladosti. Devinsko gospostvo in ostala posestva devinske lastnine so pripadla vnukom Rajmunda Bonifacija VIII. Med temi je bil znan **Rajmund IX.** (1749-1817), ki so ga zelo cenili na dunaj. dvoru. V razburkanih časih na prehodu 18. v 19. stol. je bil zadnji dežel. glavar združenih grofij Goriške in Gradiščanske, po mirovnih pogodbah med Avstrijo in Napoleonom v Campoformiju 1797 pa je bil imenovan za ces. komisarja v na novo pridobljenih Istri in Dalmaciji. Zanimiva osebnost je bil njegov stric **Jožef I.** (u. 1775), ki se je kot mnogo članov svoje rodbine odlikoval kot vojak. Ko je zapustil vojaško službo, je veliko potoval po It. Na stara leta si je dal zgraditi palačo v Sesljanu in tu tudi poskrbel za gradnjo cerkve sv. Jožefa, v kateri je bil pokopan. Še bolj pisano življenje je imel Rajmundov brat **Jožef II.** (u. 1831). Kot mornariški častnik je služboval v Toskani, Neaplju in predrevolucijski Franciji. V vojni med Avstrijo in Turčijo 1788-91 je poveljeval avstr. brodovju na Donavi. V Neaplju se je bojeval na strani Burbonov proti Francozom in njihovim tamkajšnjim republikanskim pristašem. Ko so Francozi 1806 zasedli Neapeljsko kraljestvo, je popremil kralja Ferdinanda na Sicilijo. Ob restavraciji se je vrnil v Neapelj in prejel odškodnino za imetje, ki ga je izgubil med tam-

kajšnjimi dolgotrajnimi vojnami. Nato se je vrnil na Goriško in 1831 ustanovil hranilnico v Gor. Še isto leto je umrl, a na njegovo željo je hranilnica prešla pod upravo gor. nadškofije. **Rajmund X.** (u. 1835), prvorojenec Rajmunda IX., se je udeležil vojn proti revolucionarni Franciji, 1809 je poveljeval dvema bataljonoma trž. brambovcev in se v bližini Trsta bojeval proti Francozom, ko so ti že prodrli do Dunaja. 1813 se je udeležil znamenite bitke pri Lipskem. Vojaško kariero je zaključil s činom polkovnika ces. vojske 1815, v letu dokončnega Napoleonovega poraza. Gospostvo Devin z Zagrajem je po njegovi smrti prešlo na brata **Janeza Krstnika III.** (1775-1849), ki se je po šolanju na Dunaju izkazal v upravi novih dežel, ki jih je cesarstvo pridobilo s propadom Beneške republike. Grof Janez Krstnik je bil zadnji moški rodbine della Torre (Thurn) Hoffer Valsassina. Zadnji član te rodbine pa je bila njegova hči **Terezija** (1815-1893), ki se je 1849 poročila s knezom Egonom Karlom iz bavarske rodbine Hohenlohe Waldenburg Schillingsfürst. Grofinja Terezija je s svojim zgodaj preminulim soprogom, ovdovela je 1865, začela obsežna prenovitvena dela v devinskem gradu in dala preurediti grajski arhiv, v katerem je bilo veliko redkih in dragocenih dokumentov, upoštevanja vrednih tudi za slov. zgod. Na podlagi teh in drugih virov je zgodovinar Rodolfo Pichler napisal precej obsežno knjigo *Il castello di Duino. Memorie*, ki je izšla v Tridentu 1882. V njej podaja avtor prerez čez vso zgod. devinskega gospostva in podrobno opisuje rodbine graščakov, ki so se zvrstile v Devinu. Delo zato presega ozki krajevni okvir. Za devinski grad je skrbel tudi Terezijina hči **Marija** (1855-1934), ki se je 1875 poročila s knezom Aleksandrom Ivanom iz češke veje plemiške rodbine Thurn und Taxis.

Knezi Thurn und Taxis so po izvoru iz Lombardije. Družina Tasso (Taxis) izhaja iz Bergamo in je omenjena že v 12. stol. (njej naj bi pripadal tudi pesnik Torquato Tasso). Do povezave z družino della Torre oz. Thurn pa naj bi prišlo v 15. stol. Tako je na izvornem grbu v desno obrnjen srebrn jazbec na plavem polju (srčni ščit); osnovni ščit pa ima v poljih 1 in 4 nekoliko dopolnjen grb Thurnov (stolp s prekrižanima helebardama v ozadju) in v poljih 2 in 3 grb grofije Valsassina; nad ščitom je grofovska krona, v ozadju pa je nad dvoglavim

kronanim črnim orlom z zlatim kljunom in kremplji cesarska krona. Prvi ugotovljeni član rodbine, ki ima združena oba naziva, Ruggero I. De la Tour et Tassis (u. 1456). V 16. stol. je cesar Karel V. podelil članom rodbine v zakup poštno službo v svojem cesarstvu. S tem so T. und. T. pridobili velik vpliv in bogastvo. Monopol nad poštno službo v Svetem rim. ces. jim je bil potrjen 1595. 1624 so prejeli naziv grofov, 1695 pa so bili povzdignjeni v kneze Sv. rim. cesarstva. Rodbina je v 18. in 19. stol. polagoma izgubljala monopol nad pošto v nem. in avstr. deželah, kar je privedlo do zmanjšanja njene moči in veljave. Proti koncu 18. stol. se je od glavne veje T. und T. ločila stranska veja, ki se je uveljavila na Češkem.

Kneginja Marija Hohenlohe T. und T. je bila izobrazena in umetniško čuteča ženska. 1909 je v Parizu spoznala nem. pesnika Rainerja Marijo Rilkeja in sklenila z njim tesno prijateljstvo, ki je trajalo vse do pesnikove smrti 1926. Rilke je bil večkrat njen gost v Devinu in na Češkem. Med bivanjem v Devinu v zimi 1911-12 je dobil navdih za eno svojih najlepših stvaritev, in sicer Devinske elegije. Kneginja Marija je tudi sama pesnila in pisateljvala. Skušala se je tudi s prevajanjem Petrarce v nem. in Rilkeja v it. Gostoljubje kneginje Marije je bilo v družinski tradiciji. Njena mati Terezija je 1869 povabila v Zagraj skladatelja Franza Liszta, gostje na devinskem gradu so bili tudi pesnik Gabriele D'Annunzio, igralka Eleonora Duse in še kdo. Devinski grad je na začetku tega stol. prevzel knez Aleksander T. und T. (1881-1937), sin kneza Aleksandra Ivana in kneginje Marije. Med prvo svet. vojno sta bila grad kot tudi vas močno poškodovana, saj je bila fronta le kak km daleč. Po vojni je bilo grajsko poslopje temeljito obnovljeno. V novih razmerah pod faš. je devinska veja družine Thurn und Taxis postala della Torre e Tasso in 1933 prejela naslov »Duchi di Castel Duino«. Knez Aleksander se je po razvezi prvega zakona z belgijsko plemkinjo Marijo Suzano de Ligne poročil 1934 z ameriško dedinjo Ello Holbroock Walker iz Detroita, ki je imela velikopotezne načrte za preureditev vsega grajskega kompleksa in starega središča vasi. Ta načrt je preprečil izbruh druge svet. vojne. Med obema vojnama je knez Aleksander, ki je bil izkušen entomolog, uredil v Devinu muzej, kjer je bilo zbranih nekaj mi-

lijonov žuželk. Po njegovi smrti je vdova podarila to bogato zbirko mestu Milan. Po drugi svet. vojni je grad in ostalo imetje devinskih gospodov prejel **Rajmund della T. e T.** (1907-1986), sin kneza Aleksandra. Knez Rajmund je bil član malteškega viteškega reda. Zavoljo sorodstvenih vezi s skoraj vsemi evrop. vladarskimi hišami in širokih mednar. poznanstev je precej pripomogel k temu, da so na začetku šestdesetih let ustanovili v Miramaru Mednarodni center za teoretsko fiziko. Prav tako je odločilno posredoval, da je Devin postal sedež Jadranskega zavoda združenega sveta, kjer zaključujejo svoj srednješol. študij mladi, ki prihajajo iz vseh dežel sveta. Knez je večkrat dal na razpologo prostore devinskega gradu za razne znanstvene in literarno-umetniške simpozije. Tako je tudi omogočil 1979 predstavitev faksimilirane izdaje slovarja p. Alasia da Sommaripa, ki so jo pripravili MK, Devinsko-nabrežinska občina in ZTT. Po njegovi smrti je postal gospodar devinskega gradu sin **Karel Aleksander** (r. 1952).

Prim.: SBL IV, 81-83 in navedena liter.; Schiviz, Görz, pass.; F. Kos, Goriška Brda v srednjem veku, JAlm, I, 10-50; Isti, Solkan v srednjem veku, JAlm, II, 137-38; EncIt XII (1931), 557-58; XXXIII (1937), 788; A. Benedetti, Fondamenti storici e giuridici della nobiltà giuliana, Roma 1935, pass.; M. von Thurn und Taxis Hohenlohe, Erinnerungen an Rainer Maria Rilke, München-Berlin-Zürich 1933, pass.; Ista, Jugenderinnerungen (1855-1875), Wien 1936, pass.; Bandiera a mezz'asta sul Castello di Duino. La morte del Principe della Torre e Tasso, Picc. 12. mar. 1937; G. Marchetti, Il Friuli. Uomini e tempi, Udine 1959, pass.; Czoernig 69, pass., zlati pa 574-82; F. Gall, Österreichische Wappenkunde, Wien-Köln 1977, 352-53; A. Cremonesi, L'epoca patriarcale (1077-1420), EncF-VG, 3, la storia e la cultura, parte prima, Udine 1978, 160-72; Zgodovina Slovencev, Lj. 1979, pass.; Lessico universale italiano di lingua, lettere, arti, scienze e tecnica. Ist. della EncIt, VI. zv., Roma 1970, 147-48; Isto, XXIII. zv., Roma 1980, 24; Devin - dom Lepe Vide, Devin 1983, 39-69; M. Waltritsch, Slov. bančinstvo in posojilništvo na Goriškem, Gor. 1983, 30-31; M. Tavčar, Nekaj prispevkov za zgodovino Sesljana, KolGMD 1985, 91-96.

ab

TORRE HOFFER VALSASSINA Rajmund VII. Matija (Raimondino), prošt v Tridentu ter infulirani opat v Perisu na Elzaškem, domnevni učitelj slovenščine Alasia da Sommaripa; glede na to, da sta se starša Rajmund VI. in Ludovika Hoffer (gl. čl.) poročila 1580 (Pichler) in da je Rajmund VII. tretji sin, je mogoče skle-

pati, da se je r. 1583-84 (Alasia sam v Slovarju izrecno omenja njegovo mladost), u. neznanu kdaj. V posvetilu slovarja *Vocabolario italiano e schiauo, Videm 1607*, Alasia piše 15. mar. 1607, da se »mons. Matiji della Torre grofu di Val-sassina« zahvaljuje, »ker je smatral za vredno, da mu je podelil dar, da se je tako hitro in lahko naučil slov. jezika«. To posvetilo je verjetno razlog za napako v SBL, kjer je rečeno, naj bi bil Giovanni (Ivan) Matija (gl. čl.), četrti sin zgoraj omenjenih staršev, Alasijev »učitelj« slovenščine. Vendar pa Pichler poroča, da je bil le Rajmund VII. (Raimondino) cerkveni človek, prošt in opat, torej je on Matija Alasijevega posvetila. Obema bratoma je bilo dano drugo ime Matija, v spomin na materinega očeta, devin. glavarja Matijo Hofferja. Glede vloge, ki jo je Matija (Rajmund VII.) igral pri učenju slov. Alasia, ni jasen, saj v posvetilu pravi, »ko sem sam s sabo premišljeval, komu bi ga (slovar) posvetil, nisem našel nikogar, ki bi bila boljše in primernejše oseba ... tudi ker obvlada kljub svoji nežni mladosti nemščino v isti meri kakor materinščino (italijanščino), zaradi svojega poklica latinščino in v dobršni meri tudi končno tisti jezik, ki ga obravnava ta knjižica« (slovenščino). Fr. Kidrič (n.d.) pravi, da pri tem »ostane odprto vprašanje, ali se je učil Alasia slovenščine pri R. samem ali pa je dobil pri njem le idejo, oz. po njegovih navodilih učitelja«.

Prim.: Alasia da Sommaripa, Vocabolario... Videm 1607, reprint 1979, 1-13; Fr. Kidrič, Fra Gregorio Alasia da Sommaripa, LZ 1924, 102-10; R. Pichler, Il Castello di Duino. Memorie, Trento 1882.

M. Tavčar

TORRES Emanuel de, grof, organizator šolstva, krščen 19. apr. 1743 v Gor., starša vicekomt Emanuel in Frančiška r. grofica Orzon; v Gor. u. 13. maja 1789. Družina T. je zelo staro plemstvo in po poreklu iz Portugalske. - T. je končal osnovne šole, jezuit. gimn. 1756-62 (humaniora in retoriko) ter 1762-64 filoz. v Gor., v Gradcu pa 1764-66 pravo. Dne 18. dec. 1766 se je por. z Elizabeto grofico Sauer (hčerko graščaka na Borlu pri Ptujju) in imel z njo vsaj 3 sinove (Emanuela, Vincenca, Franca). V drž. službo je stopil pri dežel. glavarstvu v Gor. in bil račun. svetnik; upok. 1783. Po ženini smrti (14. jan. 1786) je začel bolehati in ni več posegal v javno življenje. - Kot asesor gor. šol. komisije (1774-

75) in njen preds. (1776) se je izkazal vnetega pospeševalca šol. reform Marije Terezije in opata Joh. Felbigerja. V Gor. je 1775 odprl normalko, pri kateri je osnoval po predh. odobritvi dvorne pisarne t.i. elementarni (pripravljalni) razred s poukom v materinščini. Na počezelju je začel ustanavljati trivialke; 1776 je Mar. Terez. imenovala T-a za šol. komisarja v Trstu, i.l. še za izr. komisarja v Lj. z nalogo, da pospeši razvoj šolstva v teh mestih in v pokrajini ter da poda ustrezne predloge za ureditev razmer. Njegova poročila dunaj. vladi v l. 1776-77 pričajo o temeljitem poznavanju pedag. zadev; odkrito je grajal odnos posvetne in duhovne oblasti do šolstva in ravnatelja lj. normalke B. Kumerdeja, kot vzrok neuspehov pa navedel, da se pouk izvaja v jeziku, ki je večini učencev tuj in neznan. Dal je prakt. nasvete za izpopolnitev normalke (duhovščina in cerkveno imetje naj bo v službi drž. šole; bratovščine, cerkve in cerkv. ustanove naj obvezno vplačujejo v šol. fond 2% svojih dohodkov; v ta namen naj se v 3 mes. sestavi opis vseh cerkv. posestev ter virov dohodka; duhovn. kandidati naj se obvezno uče nove metodike; pouk naj bo v slovenščini in nemščini, odvisno od znanja jezika; brez spričevala o opravljeni normalki naj ne bo dovoljeno ordin. duhovnike; pouk verouka na kmetih naj bo brezplačen; cerkovniki naj se usposobijo za učitelje) in zahteval tudi tu ustanovitev t.i. pripravljalnega razreda s poukom v materinščini. S svojimi poročili je T. vnesel strah med deželno gospodo, duhovščino in učiteljstvo: dežel. glavar (Jožef M. Auersperg) je bil grajan, škof Karel Janez Herberstein pa je dobil od cesarice opomin. Kranj. dežel. glavarstvo se je skušalo opravičevati, a T. je poslal na Dunaj dodatno poročilo in v njem znova našteval glavne ovire za šolstvo na Kranj.: dežela ni nemška, je revna, reformam neprijazna, meji na Istro in Gor., kjer se sploh ne govori nemško. Odločno je zastopal uvedbo enotnega jezika (tudi rimska drž. ga je imela - lat.), s čimer je razodeval glavni smoter vseh reform: germanizacijo nemških dežel. Po uspešno opravljenem delu v Lj. je T. predlagal ustan. glavnih šol tudi zunaj Lj. (Idrija, Kamnik, Kranj, Radovljica, Šk. Loka) in grofa Janeza Nepom. Edlinga za referenta lj. šol. komisije; maja 1777 je imenovanje prišlo, T. pa je obdržal glavno nadzorstvo, dokler

ni bil maja 1778 razrešen vsake ingerence na Kranj. Medtem je T. začrtal smer šolstvu v Trstu, se vrnil v Gor. in se posvetil težavni ureditvi spora med učitelji na normalki in težnji po ustanavljanju trivialk na podeželju (Bovec, Gonars, Gradiška, Krmin, Razdrto, Rihenberk-Branik, Črniče, Kojsko, Tolmin); zato je 1778 komisijsko potoval po deželi s pravico, da sam ukrene, kar je potrebno za dosego zasnovanih šol. reform. Nato je svojo aktivnost postopoma zmanjševal, sluteč, da njegov načrti (naglo in vsiljivo uvajanje nem. šolstva) izzivajo odpor in da zato niso pogodno tudi dunaj. vladi. Vendar je T. dosegel: uvedbo elementarnih razredov v normalke (tudi na podežel. trivialkah), poslovenjenje začetnih knjig za šolarje na kmetih, izdajanje dvojezičnih učbenikov; po njegov. prizadevanju so 1776 dobili Židje svoje šole v Gor. in Trstu; organiziral je pedagog. tečaje pri normalkah (vanje skušal pritegniti vse podežel. cerkovnike). V svoji gorečnosti je bil T. pripravljen tudi na denarne žrtve: 1775 je pri ustan. gor. normalke založil 1400 gld; 1776 je poravnal stroške za ustan. židov. šole v Gor. - Na T-ovo pobudo je izšel *Kershanski navuk sa te majhine...*, Lj. 1777 (namenjen trivialkam), sam pa je sestavil *Vorläufige Instruction f. d. zween pro interim in Görz angest. Lehrer...* (Helfert 474), gl. Kriegsarchiv Wien (Kroat. Militärgrenze, Annex). - T. je bil radikalen zastopnik razsvetljenega absolutizma, odločen zagovornik dunaj. centralizma, avtokratičen nem. uradnik, v pedagogiki dobro podkovan ter izr. sposoben organizator. Brezobzirno je razkril, da posvetna in cerkv. gosposka nista naklonjeni šolstvu; njegov ideal je bil izobrazba vsega ljudstva, zato je želel ustanoviti čim več šol. Soglašal je z avstrij. centralisti: če se že morajo šolati tudi tisti, ki ne znajo nemšč., jih je treba nemšč. čimprej naučiti. K temu ga je spodbujal nekoliko pedagog. misticizem, a tudi pretirano zaupanje v učinkovitost novih učnih metod. Pri pouku v element. razr. je zagovarjal lastno varianto nekakšne empirične metode, ki jo je opat Felbiger odklanjal (po njegov. primerna samo za guvernante, ne za skupin. pouk).

Prim.: mrliške matice župn. sv. Ignacija, Gor.; DAS (adg. Pp T-4.3, 1776-77); SkALj (fasc. I-1, 1778); Verwaltungsarchiv Dunaj (Stud. Abt. fasc. 66, 1777); Dimitz IV, 170-72; Glaser II. 12-13; Gruden 981-85; Kidrič, Dobrovsky 12, 27-29, 51, 193; Isti, Zgod. 184, 189-90, 197-98, 200, 249; Schütz, Görz 117, 133, 135, 412 (Thurn = Torres);

Isti, Graz 235; Jos. Alex. Helfert, Die oesterr. Volksschule, I, 1860, 67, 392, 403-08, 410 sl.; P. Radics, Maria Theresia u. d. Land Krain 1740-80, 1881, 31-32; J. Apih, LMS 1892, 253 do 317; 1895, 146-233; Car. 1904, 111; Fr. Ilesič, IMK 1904, 196; R. Dostal, Kron 1939, 33-35; Vl. Schmidt, Zgod. šolstva... I, 1963, 178 sl.; II, 1964, 225; Prizadevni šolniki na Slov., 1972, 10; Kron 1973, 29; I. Andoljšek, Naš začetni bralni pouk in učbeniki zanj, I, 1550 do 1869, 1978², 57. - Članek je napisal Lc (Ljubomir Lisac) za SBL IV, 149-50, ker pa sodeluje Lc že od začetka v PSBL, ga z dovoljenjem ured. SBL ponatiskujemo.

Lc

TOSTI Avgust, bančnik, r. 18. nov. 1882 v Trstu, u. 7. jul. 1966 v Lj. Oče Ivan, gostilničar, mati Marija Praprotnik. Njegov praded je prišel iz Karnije v Lokev pri Divači, »merkancaval z žido« in si kupil hišo v Lokvi poleg župnišča. Tam so po ljudskem pripovedovanju nekoč živeli menihi. Ded Tosti, r. 1803 v Lokvi, je bil prvi lokavski učitelj in je poučeval v danes 500 let starem Tabru od 1830 dalje. Njegov sin Ivan, r. 11. jun. 1855 v Lokvi, u. 1912 v Lj., je imel gostilno v Trstu, kasneje se je preselil v Lj. in imel gostilno v Trnovem. Sin Avgust se je šolal v Lj. in dovršil znamenito trgov. Mahrovo šolo. Posvetil se je bančništvu in bil najprej v Jadranski banki, kjer je kmalu postal ravn. Leta 1920 je ob nastanku Jslc ustanovil delniško družbo, ki je s slov. kapitalom prevzela dunajski bančni zavod Creditanstalt für Handel und Gewerbe, in tako ustanovil Kreditni zavod za trgovino in industrijo s sedežem v Prešernovi ul., zdaj Copovi. Pod njegovim vodstvom je zavod uspeval tudi v najhujših časih, da je bil tudi ob gosp. krizi 1930-34 likviden. Po vojni so Kreditni zavod in T-jevo hišo nacionalizirali, njega pa zaprli do pomladi 1952. Znašel se je na cesti in brez sredstev. Sele kasneje se je zanj zavzel njegov bivši uradnik Niko Kavčič, tedaj v službi pri upravi drž. varnosti v Lj., in mu preskrbel skromno socialno podporo. Po njegovem prigovarjanju je napisal spominsko-strok. knjigo in mu jo izročil. Ta je 1954 opisano snov zbral, jo dal povezati v knjigo in čakal na natis. Knjiga *Denarni zavodi v Sloveniji po prvi svetovni vojni* je izšla šele 1989 v Lj. pri Bančnem vestniku. V knjigi opisuje bančno poslovanje, zgod. in nastanek bančnih zavodov in hranilnic med vojnama in poudarja, da ni Jslc zaostajala za svetom, kar se tiče ustanov in znanja na denarnem področju.

Prim: Župn. urad sv. Antona Novega v Trstu in v Lokvi; Lokavska kronika Virg. Ščeka; pripovedovanje Tostijeve tete Matilde Tosti, por. Perhavec; knjiga Denarni zavodi, sprem. beseda.

D. Možina

TOŽBAR, ime za družino v Trenti, ki se je po izročilu tja preselila s Krasa. Domače hišno ime (zdaj Trenta 64) je Pri Špiku. - **Anton T.**, s pridevkom **Medved**, je bil r. 3. jan. 1835 Pri Cerkvi v Trenti, u. pa je 22. dec. 1891 pri podiranju drevja na trentarski strani Prisojnika. Znan je po boju z medvedom, s katerim se je spopadel 24. apr. 1871 na pobočju Planje nad dolino Belega potoka. Medved mu je, preden je poginil, odtrgal spodnjo čeljust z jezikom, vendar je ranjenec preživel in postal žalostna znamenitost Trente. Znakaženi obraz je skrival z obvezo, hranil pa se je s tekočo hrano skozi lijak. Da bi na stara leta ne motil »mladih«, je na domačiji zgradil hišico (»šulca«), v kateri je bila pozneje trentarska šola. Ko je mladi J. Kugy 1877 prišel v Trento, da bi poiskal trentarski grintavec (*Scabiosa trenta*), ga je na poti iz Bovca v Trento in na poznejših iskalnih pohodih po trentarskih gorah spremljal Tožbar. »Kolikokrat mi je že od daleč veselo mahal, držeč v rokah rastlino, ki je ni poznal; kolikokrat mi je v pričakovanju razburjeno bilo srce, čeprav je zmerom sledilo razočaranje,« piše Kugy. Bila sta na Mojstrovki, Razorju, Triglavu, Jalovcu, Kanjavcu, Bavškem Grintavcu in druge - to je bilo klasično, zlato obdobje gorniškega odkrivanja Julijskih Alp. 1884 je Tožbar postal vodnik Nemško-avstrij. planin. društva za Triglav in trentarske gore. Na Tožbarjevo nesrečno smrt spominja znamenje nedaleč od Špikove domačije, v katerem pa je zdaj le slaba kopija izvirne slike o nesreči, ki jo je narisal ljudski podobar; izvirnik hranijo na domačiji Pri Špiku.

Njegov sin, **Anton Tožbar-sin**, ki je bil priča očetove smrti, je bil r. 10. nov. 1874 Pri Cerkvi v Trenti, kjer je u. 5. sept. 1952. Mati je bila Ana Kravanja. Bil je pooblaščen gorski vodnik SPD, vodniškega tečaja se je udeležil 1906. Sodeloval je s preds. SPD dr. Fr. Tominškom in trentarskim župnikom J. Abramom pri iskanju smeri za nove poti in ustreznih krajev za planske kočje. Pri uresničitvi teh zamisli je bil T. nepogrešljiv; bil je nadzornik in graditelj poti na Triglav čez Komar, Razor, Jalovec in v Loško Koritnico. Mnogi »gospodje«, ki jih je

vedil, ga omenjajo s priznanjem. Lastnik lova v Trenti, tržaški premožnež A. Bois de Chesne, je T. postavil za lovskega nadzornika v svojem lovišču.

Ko je Bois de Chesne 1926 na T-jevem svetu pod ostenjem Kukle ogradil prostor za alpski botanični vrt »Juliana«, je vrtnar v njem postal sin A. Tožbarja-sina, tudi on Anton, torej **Anton Tožbar-vnuk**. Ta je bil r. 29. maja 1905 Pri Cerkvi v Trenti, zdaj pa živi v domu, zgrajenem po vojni Na Logu (Trenta 40). Mati je bila Ana Cuder. Vrtnarstva se je 1925 enajst mesecev učil v Padovi, nakar je bil Bois de Chesnov šofer v Trstu in vrtnar v »Juliani«. Z lastnikom vrta je na številnih ekskurzijah nabiral žive rastline, predvsem v Julijskih Alpah, njihovem prigorju in na kraških gorah, s sestrično Ančko Kavš iz Vrsnika pa vrtnaril v vrtu. Po vojni je bil 1948 nastavljen pri Kmetij. zadrugi v Trenti, a že konec istega leta pri Gozdar. inštitutu Sje, ki je bil prvi povojni strok. skrbnik vrta. 1959-61 je za vrt skrbel kot uslužbenec Goriške turistične zveze. Ko je 1962 »Juliana« prišla pod upravo Prirodoslovnega muzeja Sje, je postal njegov uslužbenec tudi T. Upokojen je bil 1967, vendar je še leta za tem zahajal v vrt, ga bogatil s svojimi izkušnjami in po njem vodil obiskovalce. Pri nabiranju rastlin za vrt je odkril marsikatero novo nahajališče redkih rastlin, na Pihavcu npr. edino nahajališče kimastocvetnega grahovca (*Astragalus penduliflorus*) v Julijskih Alpah. Njegova hči Marija je končala vrtnarsko šolo v Medlogu in je vrtnarica v »Juliani« od 1965, leta 1970 pa se ji je kot vrtnar pridružil njen mož Jože Završnik z Dobrovelj.

Prim.: SBL IV, 151-52; J. Kugy, Iz življenja gornika, Mrb. 1968, pass.; Isti, Iz minulih dni, Mrb. 1971 (poglavje o Antonu Tožbarju); E. Lovšin, Gorski vodniki v Julijskih Alpah, Lj. 1961, pass. (zlasti na str. 133-37, 150-53); N. Praprotnik, Juliana, Kult. nar. spom. Slov., Mrb. 1989 (zlasti na str. 12-14); Trentar (= J. Abram), Iz Trente čez Luknjo, PV 1904, 1-7 (ponatis v knjigi Moja Trenta, Gor. 1972). T. Wraber, Anton Tožbar - sedemdesetletnik, PV 1975, 362-63.

Wbr.

TRAMPUŠ Adolf, tiskar, pesnik, r. 13. apr. 1891 v Trstu, u. tam 29. apr. 1916. Oče Josip, pek, mati Marija Breščak. Obiskoval je Ciril-Methodovo š. pri Sv. Jakobu in prvi razr. nem. gimn., potem mu je mati poiskala službo v trgovini

jestvin, kar pa mu ni ustrezalo, in se je zaposlil kot vajenec v tiskarni Edinosti. V tej službi se je že po naravi šibkemu in bolehnemu mladeniču (v šolskem arhivu CMD piše, da je bil božjasten) zdravje poslabšalo, vendar je vztrajal, ker mu je okolje prijalo. Že zelo mlad je začel objavljati v E razne članke (*Aspiracije Italije na naše pokrajine*, E 7. apr. 1908) in sodeloval pri Tiskarskem obzorniku. Pisal je tudi črtice iz tiskarskega življenja (*Zadnje ure*, Jadranka 1922) in bil zelo pozoren na strok. izrazoslovje tiskarjev. Besede si je zapisoval v dva debela zvezka z naslovom *Nabrani strokovni izrazi*, ki so ju našli v njegovi zapuščini. Pisal je tudi pesmi, ki jih zaznamujejo predsmrtna slutnja in groza ter resignacija (*V dnevu*, *V obupu*, Jadranka 1922). Ob izbruhu prve svet. vojne je bil vpoklican in se mu je v težkih pogojih zdravje poslabšalo. Poslali so ga domov, kjer je umrl.

Prim.: Župn. arh. Sv. Justa v Trstu; M. Cenda, *Liki iz naše preteklosti*, RAI Trsta 30. apr. 1969; D. S., † Adolf Trampuž, Jadranka 1922; arhiv CMD šole v Ods. za zgod. pri NSKT.

ldt

TRAMPUŽ Boris - Čož, družbenopolit. in kult. delavec, diplomat in primorski rodoljub, r. 26. jun. 1912 v Pazinu, u. 6. apr. 1975 v Ukancu v Bohinju, zadet od kapi. Oče Franjo, agronom in pedagog (gl. čl.), mati Emilija Zannentoni, gospodinja. Osn. š. v Pazinu in v Opatiji (1918-23), po emigraciji z družino v Jslo klas. gimn. z maturo v Lj. (1923-32) in v letih 1933-41 Pravna fak. v Lj. 1941 je ob nacističnem napadu na Jslo organiziral visokošolce v prostovoljno skupino in se z njo prijavil redni jsl. armadi, po njenem zlomu pa organiziral visokošolsko skupino »neodvisne levice«, znano kot »Čoževo skupino«, se z njo vključil v OF in jo predstavljal v njenem plenumu. Kot član okrož. in rajon. odbora ter plenuma OF je bil okt. 1942 aretiran od it. oblasti in odpeljan v taborišče Visco pri Palmanovi. V taborišču je bil član taboriščnega odb. OF in član vodstva KPS. Po kapitulaciji It. sept. 1943 je živel in ilegalno delal v Trstu do zgodnje pomladi 1944, nakar je odšel v NOV, bil zaupnik narodne zaščite in VOS, član OO OF in SNOS. Med leti 1945-47 je bil šef kabineta in načelnik pravnoorganizacijskega oddelka pri Ministr. za notranje zadeve LRS, 1947-48 vicekonzul pri generalnem konzulatu v Bratislavi, 1948-57 sekretar Ekonom. fak. ter general-

ni sekretar U v Lj., 1957-63 generalni konzul SFRJ v Celovcu, 1963-70 podpreds. komisije za mejna vprašanja in pomočnik sekretarja IS SRS, 1970-74 generalni konzul SFRJ v Trstu in nato član komisije IS SRS za zunanje polit. vprašanja in narodnosti. - Po emigriranju v Jslo je kot srednješolec aktivno delal v Preporodu, Ferijalnem savezu in Sokolu, kot univ. študent pa še kot odb. Društva primor. akademikov. Še kot dijak je bil navdušen pevec. Ustanovil je več amaterskih zborov, na U pa je bil dolgoletni preds. APZ in tesni sodelavec njegovega dirigenta, skladatelja in folklorista Franceta Marolta. Po vojni je bil preds. in častni član APZ Tone Tomšič (1968), 1951-57 pa tudi organizacijski vodja Slov. okteta. Kot tak je imel velike zasluge za razvoj zborovske kulture v Sji. Z njegovim posredovanjem je knjižnica NM dobila v last del korespondence Žige in Karla Zoisa. Kot diplomat je bil zelo priljubljen v Celovcu in v Trstu zaradi svoje človečnosti in izostrenega čuta za narodnostna in manjšinska vprašanja. Odlikovan je bil z Redom zaslug za narod III. stopnje (1947), z Redom bratstva in enotnosti II. stopnje (1947), Redom republike s srebrnim vencem (1965), z Jugoslovansko zvezdo z zlatim vencem (1972) in z visokim it. odlikovanjem »Grand'ufficiale dell'ordine« (1971) ob obisku preds. Tita v It.

Prim.: Osební podatki in podatki iz arhiva OZE pri NSK v Trstu; PDK 1974, št. 274; 1975, št. 79 (članek j.k.) s sl.; Delo-Lj. 1975, št. 81; Vmrh. 1975, št. 81; SBL IV, 132.

Korem

TRAMPUŽ Franjo, agronom, enolog, r. 2. maja 1870 v Kostanjevici na Krasu, u. 29. jun. 1957 v Lj. Oče Josip, učitelj in kmetovalec, mati Jožefa Konjedic, gospodinja. Osn. š. je obiskoval v roj. kraju 1876-81, nižjo realko in kmet. š. v Gor. (1881-87), dežel. vinar. in sadjar. š. v Mrbu (1887-89), višji pomološki in enološki učni zavod v Klosterneuburgu (1889-91) ter dva semestra Visoke kmetij. š. (Bodenkultur) na Dunaju (1891-92). Opravi je specialni tečaj iz vinogradništva v Klosterneuburgu 1893 ter posebni tečaj iz perutninarstva na vzornem posestvu v Ottenbachu 1906. - Služboval je kot potujoči učitelj za kmetijstvo za Kvarnerske otoke s sedežem pri okraj. glavarstvu v Lošinju 1893-94 ter v enakem položaju za Kvarnerske otoke in okraj Volosko s sedežem na Krku 1894-1904 in kot potujoči učitelj za kmetij. za okraje Pazin in Pulj s sede-

žem pri okraj. glavarstvu v Pazinu (1904-19). V Pazinu je organiziral vzorno posestvo in kmetij. š. ter bil več kot 12 let njen ravn., vmes pa je bil strok. referent v predsedstvu dežel. namestništva v Trstu (1917-18). Od 14. jun. do 4. sept. 1919 je delal na Komisarjatu v Tolminu ter bil nato konfiniran v Tolminu. - Ker mu je grozila deportacija, je zbežal v Lj., bil referent in poljedelski inšpektor pri poverjeništvu deželne vlade za kmetij. (1921-22), nato kot svetnik, inšpektor ter šef oddelka za kmetij. pokraj. vlade, velikega županstva, oblastnega odbora in banke uprave Dravske banovine do upokojitve (1936). - T. je postavil temelje za regeneracijo istrskih vinogradov in vinogradov na Kvarnerskih otokih; zgradil je silnice, matičnjake in vzorne vinograde; veliko je prispeval za boljšo vinifikacijo in kletarstvo; prizadeval si je za napredek živinoreje in prehrano živine ter zato uvajal pridelovanje krmnih rastlin. V vinogradništvu je uvajal boljše vinske sorte in amer. podlage ter učinkovitejša sredstva proti trtni peronospori, zadevne poskuse in raziskave pa je izvajal na vzornem šolskem posestvu v Pazinu. Poleg redne kmetij. š. je vodil razne strok. izobraževalne tečaje za mladino in učitelje, imel predavanja, tečaje in sestanke s pridelovalci po istrskih vaseh. Z neposrednimi stiki s prebivalci, zlasti s kmečkim ljudstvom je prispeval k razvoju gosp. in narodne zavesti. V tem času je bila kmetij. š. v Pazinu središče strok. in prosv. dejavnosti v Istri. V Lj. je kot inšpektor skrbel za strok. š., za poskusne, kontrolne in raziskovalne zavode, za javne trtnice in drevesnice. Še nepopoln pregled bibliografije obsega okoli 130 bibliografskih enot, ki jih je objavil v Kmetovalcu, Narodni prosveti, Naših goricah, Naši slogi (Trst), v SiV in drugih strok. časopisih, največ pa v glasilu Pučki prijatelj in Narodni gospodar. Ustanovil in urejal je list *Razumni gospodar*, ki je kot priloga glasila Pučki prijatelj izhajal na Krku in v Pazinu. Urejal je tudi prilogo Istarske riječi Narodni gospodar. Napisal je več poglavij iz kmetij. za III. hrv. čitanko za osn. š. v Istri, dalje monografsko razpravo *Vinogradarstvo u Slovenačkoj* (skupaj s F. Gombačem in B. Skalickym), objavljeno v Poljoprivrednom glasniku 1926, št. 11-13. Leta 1936 je dobil Red sv. Save V. razr.

Prim.: SBL IV, 152-53; Almanach Klosterneub. Oenologen u. Pomologen 1875-1960, 1960, 91, 186; S 1937, 55a s sl.; SPor 1957, 154; SVV 1957, 287;

Gospodar. koledar 1958, 6 s sl.; Narodna prosvjeta 1909, 2, 42-44; Pučki prijatelj 1914, 13; 1922, 12, 2.

Adč.

TRAMPUŽ Vladimir, zdravnik ginekolog, r. 4. apr. 1904 v mestu Krku na otoku Krku, u. 6. jun. 1982 v Lj. Oče Franjo, agronom in enolog iz Kostanjevice na Krasu (gl. čl.), mati Emilija Zannantoni iz Krka, gospodinja, brat Boris (gl. čl.). Osn. š. in gimn. v Pazinu, na Sušaku in maturiral v Karlovcu 1922. Na Medic. fak. se je vpisal v Lj. in opravil prva dva letnika, nadaljeval v Zgbu in promoviral 31. okt. 1928. Po voj. roku je bil volonter v bolnišnici za žen. bolezni v Lj. Aktivni sanitetni poročnik je bil od 15. sept. 1930 do 31. mar. 1933 na letališču v Mostarju. Od apr. 1933 dalje je bil v službi v bolnišnici za ženske bolezni v Lj., najprej kot volonter, nato kot specialist, končno kot sekundarij in asistent. Maja 1941 se je vključil v OF, zato je bil 9. sept. 1942 zaprt, najprej v Lj., nato v Kopru in konfiniran v It. do konca sept. 1943. Po vrnitvi je ostal brez službe in delal kot zdravnik za ilegalce. Po osvoboditvi je bil najprej asistent, nato primarij na Kliniki za porodništvo in ginekologijo. - Avg. 1946 je bil na lastno željo premeščen k oblastnemu odb. za Istro v Podlabin, kjer je bil referent za ginekologijo in porodništvo, istočasno pa tudi šef ginekološkega porodniškega oddelka civilne bolnišnice v Opatiji. Febr. 1947 je bil na lastno željo razrešen dolžnosti v Istri in se vrnil v Lj. na Kliniko za ginekologijo in porodništvo kot primarij. Od 1948 je bil docent na Medic. fak., od 1956 izredni, od 1968 redni prof.; 1973 je bil upokojen. - Od 1948-49 je delal na odd. za zdravstveno zaščito mater in otrok pri Minist. za ljud. zdravstvo. Med 1960-64 je bil preds. ginekološke sekoije Slov. zdrav. društva. Z dr. Furlanom, dir. Inštituta za tbc na Golniku je postavil organizacijske osnove za sodobno diagnostiko in zdravljenje tbc rodil. - Od 1964 je bil član področne komisije za medic. vede sklada Borisa Kidriča, član komis. za transfuzijo krvi pri Svetu za zdravstvo LRS. Od 1956-64 je bil član uređ. odb. Medicinskega vestnika (Bgd) in publikacije Bulletin scientifique (Zgb). Od 1967 do upokojitve je bil strok. pomočnik dir. na Univ. ginekološki kliniki v Lj. - Ves čas svojega strok. dela kot porodničar se je poleg kliničnega in pedag. dela ukvarjal z eksperimentalno biologijo, ginekološko histologijo in citologijo. Delal je tudi na področju ginekološke endokrinologije in prvi orga-

niziral za to področje tudi ambulanto. Mnogo se je ukvarjal s faktorjem Rh in inkompatibilnostjo ter dosegel, da so pri transfuzijah tudi stalno določali Rh faktor. Ukvarjal se je s problemom endometrioz, nosečnostno toksemijo, predčasnim razpokom mehurja, perinatalno umrljivostjo otrok, kajenjem med nosečnostjo. Zato je delal obširne analize, s katerimi je zagovarjal in tudi dosegel razne preventivne ukrepe pri zdravstvenem varstvu nosečnic. - Napisal je šest poglavij v knjigi *Ginekologija* F. Novaka (Lj. 1961), dve pogl. v knjigi *Porodiljstvo* S. Tasovca (Bgd-Zgb 1962), dve pogl. v knjigi *Porodiljstvo* B. Miloševića (1966) in eno pogl. v knjigi *Transfuzija krvi* (Bgd 1966). Napisal je 83 raznih člankov, oz. referatov tako v domači kot v tuji strok. liter.; objavil je tudi 15 recenzij strok. člankov in knjig. Prevedel je v it. knjigo F. Novaka *Tecniche chirurgiche ginecologiche* (Padova 1973). Med 1939-55 je objavil 70 poročil o člankih iz domače in tuje revijalne liter.

Prim.: SBL IV, 1953 in tam navedena liter.; podatki soproge prim. dr. Lee Ozimič-Trampuž (4. mar. 1989). A. Pr.

TRAMPUŽ Zmago, gospodarstvenik, r. 1. jan. 1937 v Čehovinih, živi v Novi Gor. Oče Alojz, kmet, mati Viktorija Lisjak, gospodinja. Osn. š. v domačem kraju, gimn. v Tomaju in Novi Gor. (matura 1957). Na lj. U je študiral agronomijo (diplomiral 1963), na mrb. U je dokončal visokošolski študij ekonomije (diploma 1977). Od 1. jun. 1962 je bil zaposlen v tovarni za predelavo sadja Fructal v Ajdovščini, tu je postal 1977 dir. razvoja in generalni dir. Pod T-evim vodstvom se je Fructal razvil iz industrije na lokalni ravni v vodilnega jsl. izdelovalca zamrznjenega sadja, kompotov, brezalkoholnih in alkoholnih pijač. Poleg matičnega sedeža v Ajdovščini je tovarna zgradila obrate v Lj., v Podgorju pri Kamniku, v bosanskem Čelincu ter v sremskem Irigu. Za uspešno gosp. delo je T. prejel več priznanj in nagrad, med temi je Kraigherjeva nagrada (1986). Kot javni delavec je nastopal že v gimn. in študent. letih (sekretar univ. odb. zveze študentov), kasneje v nekaterih polit. organizacijah občine Ajdovščina. Bil je tudi član strok. teles Gosp. zbornice Sje, Ljubljanske banke in združenja kmetijstva in živilske industrije Sje.

Prim.: Osebni podatki (pismo z dne 31. avg. 1990); PrimN 10. jan. 1986; 20. okt. 1989.

B. Mar.

TRAMŠEK Sonja, roj. ŠAVLI, časnikarka in urednica, r. 18. mar. 1938 v Zatoľminu. Oče Franc je bil čevljarski mojster ter prvi sekretar KPI za Tolminsko, pade 1943 v partizanih, narkar je za tri otroke skrbela mati Marija, uslužbenka, ki je uspela, da so se izšolali. T. je obiskovala osn. š. in učiteljšče v Tolminu (1945-57), nato je bila učiteljica v Čadrgu pri Tolminu (1957-59) ter v Sempetru pri Gor. (1959-61), za tem je do 1965 študirala na Filoz. fak. v Lj. ter postala prof. sociologije in filoz. Med študijem je bila članica predsedstva Zveze mladine Sje, kjer je bila zadolžena za družbene dejavnosti; vsa leta je aktivno sodelovala tudi v taborniški organizaciji. Po študiju je bila najprej asistentka na Inštitutu za sociologijo, 1968 pa je prešla v časnikarstvo. Najprej je bila časnikarka in pomočnica odg. ur. slov. izdaje Komuniste, od 1976-79 je delala na RTV Lj., nato je postala glavna in odg. ur. revije Naša žena. - Najprej je objavljala strok. članke iz socioloških raziskav urbane in ruralne kult. (NRazgl), pomembni so prispevki o organiziranosti ZK, o religiji ter o odnosih med Cerkvijo in državo ter partijo. Med TV oddajami so zbudile zanimanje izobraževalne oddaje, najbolj cikel o razvoju družine pri nas (soavtorica Ana Kranjc) ter Človek in delo (soavtorica Danica Purg). Kot ur. Naše žene skrbi za razvoj revije ter piše članke o sodobnih slov. javnih delavkah od znanstvenic in kult. delavk do političark. Opravljala je tudi vrsto vodilnih funkcij v Zvezi mladine, ZK, SZDL, Rdečem križu, Zvezi tabornikov.

Prim.: Osebni podatki.

Jan

TRATNIK Franc, nadučitelj v Črnem Vrhu nad Idrijo, prosv. delavec in kulturnik, r. 22. sept. 1885 v Idriji, u. v koncentracijskem taborišču Isernia (Campobasso) febr. 1942. Oče Lovrenc, mati Marjana Gantar. Osn. š. v Idriji, učiteljšče v Kopru, matura 1908, leta 1910 nameščen na osn. š. v Črnem Vrhu, usposob. izpit napravil 1910, definitivno nameščen 1911 v Črnem Vrhu in poučeval v letih 1911-16. Med prvo svet. vojno je bil tudi občinski tajnik v Črnem Vrhu. Ni jasnih podatkov, če je bil med vojno redni šolski pouk v Črnem Vrhu zavoljo ogromnega vojaškega tranzita. Ohranjeni so podatki, da je T. poučeval v Črnem Vrhu 1921-26. To leto ga je faš. oblast odpustila iz službe z majhno odpravnino. Poslej je bil tajnik pri kmečki posojilnici

v Črnem Vrhu. 1934 so ga faš. internirali za tri leta na otoku Ventotene. Ni mogoče ugotoviti, kako je živel po vrtni iz konfinacije. 12. okt. 1940 je bil aretiran, zaprt v Gor., konfiniran v koncent. tabor. Isernia. - Pisal je pesmi, v Črnem Vrhu vodil moški pev. zbor, po faš. prepovedi PD in pev. zbora je vodil cerkv. pev. zbor, učil slov. narodne in umetne zborovske pesmi. Zaradi kult. delovanja so ga faš. preganjali. Pozimi 1942 je zbolel v taborišču in je bil poslan v majhno bolnišnico v mestu Isernia blizu taborišča. Tu so ga slovenski interniranci obiskovali. Ob smrti so na pobudo Z. Jelinčiča zbrali denar, nabavili krsto, priredili ob udeležbi vseh Slov. v taborišču slovesen pogreb ob zvonjenju zvonov vseh cerkva, ki jih je bilo več v razpotegnjenem mestecu po grebenu. V prvi cerkvi je bila maša zadušnica. Pogreb z duhovnikom je bil plačan od pokopališča, kar so razumeli do groba, toda pred vhodom na pokopališče so pogrebci položili krsto na tla in duhovnik je odšel. Položili smo ga v grob brez duhovnika. Med bombardiranjem mesta je padla bomba na T-ov grob, nakar so zavezniki čez grob zgradili cesto. Internirani Simon Kavčič iz Črnega Vrha, ki je zbral glavne podatke o T., je po begu iz razpuščenega taborišča med skrivanjem v okolici obiskal T-ov grob, razdejan od bombe.

Prim.: Osebni arhiv.

Rut

TRATNIK PRINČIČ Ivica, časnikarka, kulturna delavka, r. 21. nov. 1927 v Pulju (Istra), živi v Kopru. Oče Josip Prinčič, višji poštni uradnik iz Orehovelj pri Gor., mati Josipina Klančič, učit. iz Mirna pri Gor. Otroška leta je preživela v Bielli (Vercelli), kjer je bil oče po odpustu iz službe konfiniran skupaj z vso družino. Tu je obiskovala v letih 1933-37 prve štiri razr. osn. š. Ko so očeta 1937 poslali v Benetke, je tam nadaljevala šolanje in se vpisala na učiteljske, kjer je 1945 maturirala. 1946 je opravila dodatno maturo na beneški realki. Dec. 1947 je odšla v Jslu in še isto leto maturirala na gimn. v Postojni. V Lj. se je potem vpisala na Medic. fak., vendar je študij po dveh letih iz zdravstvenih razlogov opustila. Preselila se je v Koper in se 1950 zaposlila pri novo ustanovljeni radij. postaji (Radiofonia Koper-Capodistria) kot časnikarka in prevajalka pri it. kultur. programu,

kjer je potem velik del kultur. oddaj dolga leta slonel na njenem delu. 1954 se je poročila z inž. Tratnikom in od takrat nastopa z obema priimkoma. Za koprski radio je T. pripravila pribl. 70 srečanj s slov. kultur. delavci in umetniki ter oskrbela tudi prevode odlomkov iz njihovih liter. del v it. jezik. Ze 1948 se je lotila prevajanja pesmi S. Kosovela. Posebno skrb je posvečala radij. dramskim oddajam v it. jeziku in tudi sama prevajala dram. dela. Zadnjih 15 let (do upok. 1983) je bila ured. it. kultur.-liter. in šol. oddaj. Za zasluge pri posredovanju slov. in jsl. kulture it. radij. občinstvu je 1982 prejela Tomšičevo nagrado. - Svoje programe je posvečala tudi it. kulturi v Istri in v oddajah *Acquarelli istriani* predstavila zelo široko paleto it. umetnikov, kultur. delavcev in organizacij it. manjšine v Sji. Med prevodi dram. del (radij. iger, priredb in dramatizacij) so zastopani vsi pomembnejši slov. in jsl. avtorji, med njimi I. Cankar: Zgodba o Šimnu Sirotniku, Grešnik Lenart, Martin Kačur, Za narodov blagor; O. Župančič: Veronika Deseniška; Br. Kreft: Celjski grofje, Balada o poročniku in Marjutki; C. Kosmač: Tantadruj, Balada o trobenti in oblaku; Leop. Suhadolčan: Človek, ki je bil; Matjaž Kmecl: Intervju; Jos. Tavčar: Naivni Rudi, Utvare, Pekel je vendarle pekel; Mir. Košuta-Fil. Benedetič: Rižarna; Miško Kranjec: Strici so mi povedali; Matej Bor: Daljave, Raztrganci; I. Bratko: Teleskop; T. Svetina: Prevare; Juš Kozak: Cestna balada; Jožko Lukeš: Vsi otroci sveta, Stari ribič in njegova barka, Srca in stroji, Sence protoklosti, Srčna desetica, Uporna letala; I. Andrić: Most na Drini, Prekleta dvorišče; Miodrag Bulatović: Roke; Mir. Krleža: Gospoda Glembajevi, Leda, Agonija; Kole Čašula: V vrtincu; Branko Čopić: Dva brata; Vjekoslav Galeb: Ta naša zemlja; Vlado Vukmirović: Cenzor, Admiral in številni drugi avtorji. Poleg tega je prevedla v it. še vrsto novel, črtic in pesmi slov. in jsl. avtorjev, ki jih je predstavila it. poslušalcem, med njimi so: C. Zlobec, T. Pavček, M. Bor, Sr. Kosovel, D. Matic, D. Cesarić, J. Kastelan, O. Davičo idr. - V knjižni obliki je izšel prevod luksuzne monografije Luc Menaše, Umetnostni zakladi Slovenije, Lj. 1981.

Prim.: Osebni podatki; Moder, SLNP, 323; SGL III, 737.

LRS

TRATNIK Valentin, pisatelj, publicist, r. 27. jan. 1929 v Idriji, živi v Spodnji Idriji. Oče Franc, rudar, mati Ana Razpet, gospodinja. It. osn. š. obiskoval v Idriji (1936-42 in pol š.l. 1942-43), ker je 7. febr. 1943 že odšel k part. Pozimi 1943-44 je opravil tečaj za podoficirje v Cerknem, 1947 in 1948 še tečaje za delo z gradbenimi stroji v Zenici in Bgdu, nakar še avto šolo v Lj. (1948). 1949 je končal nižjo partij. š. pri CK KPS, isto leto je začel obiskovati večerno gimn. za aktiviste v Idriji in jo nadaljeval v Tolminu (1954-55). 1955-57 je končal ekonom. sred. š. v Koprju. Pred tem je napravil še padalski tečaj (Črni Vrh, 1950), pozneje pa še š. za rezervne oficirje avtomobil. enot (Ilir. Bistrica, 1958). - T. izhaja iz idrijskega delavskega predmestja Cegovnice. Mesec potem, ko je njegov 17-letni brat odšel v part., je tudi sam, komaj 14-leten, vstopil v Srnjakovo četo v Šebreljskem Vrhu. Brat je kmalu nato padel na Nanosu. T. pa je kot fantič prestajal lakoto in trpljenje na brezupnih pohodih skozi boje na Primor., Notranj. in Dolenj. V jun. 1943 je bil zaprt v zaporu Coroneo v Trstu, potem pa je bil do razpada It. doma pod polic. nadzorstvom. Po kapit. It. je šel spet v part. Svoj življenjepis sam takole jedrnatno označuje: »V NOV borec, komandir čete, komandant bataljona, kurir, mitraljezec. Po osvoboditvi rudar v Idriji, na "udarniškem" delu v mlad. brigadah, "mašinist" v Bosni in Srbiji, šofer v Lj. in Idriji, polit. delavec pri okraj. komitejih KPS in ZMS v Idriji, uslužbenec, tajnik podjetja, šef obračunskega oddelka, ekonomski analitik v Elektro Tolmin, gostilniški delavec na Travniku (Otalež) in v Spodnji Idriji in končno invalidski upokojenec (1968), pisatelj in publicist.« - Kot pisec se je T. pojavil že ob koncu štiridesetih let v Pionirskem listu z nadaljevanji *Sin Primorske 14-letni partizan*. Njegova nadaljnja publicistika obsega spomine, polemike in kritike ter krajše razprave o part. povojni politični stvarnosti, vsega skupaj do 1990 čez 200 prispevkov, ki so večinoma izšli v PrimN, Elektrogospodarstvu, Tovarišu, Informatorju (Zgb), Gospodarskem listu, Delu, TT, TV-15, Borcu, Nedeljskem dnevniku, Književnih listih (Delo). - Najpomembnejše je seveda njegovo pripovedno delo, ki po nekaterih značilnostih presega part. spominsko liter., tako zaradi izvirnega osebnega sloga, kot tudi po tematiki in vsebini - t.j. nje-

gov skoraj avtobiografski roman *Danes jaz, jutri ti*. Prva knjiga s tem naslovom je izšla 1980 pri zal. Borec, njen drugi del pa pri isti založbi 1987. Tretja knjiga, kot nadaljevanje prvih dveh, je bila 1987 tudi že končana, vendar je založbe niso hotele sprejeti v svoje programe. Izjemna usoda tako mladega človeka, ki je trpel razna zapostavljanja in vojne grozote v deških letih in še doraščajoč šel skozi vso zapletenost krvave revolucije ter preživel težka povojna leta v matični Primor., po drugi strani pa skušal slediti nazorom in vodilom, ki so se mu zdeli najbolj pravi, je ob epičnem čutu za opazovanje in sprotno razmišljanje, spodbudila njegov pripovedni dar, ki ga je lahko ustvarjalno dokazal šele po mnogih letih; saj je bil ob koncu vojne kot mnogi njegovi vrstniki na Primorskem slov. napolpismeni mladenič le s 5 razr. it. osn. šole. - T-ova prva knjiga je doživela odličen sprejem; prva naklada je hitro pošla in prav tako druga (2.000 in 3.000 izv.). Tudi druga knjiga je bila kar razgrabljena (3.000 izv.). Tako velik bralni uspeh je izviral iz drugačnosti pripovedovanja, iz razkrivanja tudi »neslavnih« in dotlej neopisovanih strani partiz. življenja, kot so bile npr. tudi napačne vojaške odločitve in s tem v zvezi nekatere prave tragedije. Prva knjiga se konča z it. razpadom, druga pa obravnava nadaljevanje partiz. in prva leta po vojni. Tako spoznavamo neposredni povojni utrip v Idriji, Cerknem, Vipavi, Ilir. Bistrici, Trstu in drugod. Kakor v prvem delu presenečajo nekateri doživeto in napeto opisani dogodki in položaji (ponekod v bralcu zaživijo kar nekakšne zgod. freske primor. preteklosti), tako druga knjiga prinaša nekaj manj znanih, izvirno podanih dogodkov iz burnih časov. Četudi se vsak ne bo strinjal povsod s pisateljevim naziranjem, mu bo priznal iskrenost. Zelo pohvalne ocene je bila deležna prva knjiga, najbolj laskav pa je bil recenzent Radia Lj. (oddaja S književnega trga, 28. nov. 1980), ki je izjavil, da ta knjiga in naslov spominjata na Hemingwayev roman *Komu zvoni?*, seveda z veliko razliko, češ da je T-ovo delo pisano z neobičajno prostodušno slov. besedo in da podaja grozljivo podobo na naših tleh s tako otroško iskrenostjo, ki je še nismo brali. T. je bil večkrat odlikovan.

Prim: Osebni arhiv V.T. s celotno bibl.; T. Ferenc, Primorska pred vseljudsko vstajo, Lj. 1983, 117, 244, 734, 736; S. Petelin, Vojkova bri-

gada, Nova Gor. 1968, pass.; B. Mlakar, Domo-
branstvo na Primorskem, Lj. 1982, 145, 218; S.
Kavčič, Dnevnik in spomini 1972-1988, Lj. 1988,
338; PrimN 9. dec. 1980; NRazgl 27. febr. 1981;
PrimSreč april 1981, 50-51; Dnevnik 27. mar.
1987; Knjiga '80, 479-80; '87, 348.

Pšč.

TRČEK (TERČEK) Janez, časnikar, r. 17. apr.
1891 v Idriji, u. 28. jun. 1942 v North Bergenu
(New Jersey, ZDA). Oče Janez, rudar, mati Ma-
rija Hladnik. Osn. š. v Idriji, nato gimn. 1901-04
v Kranju, a je iz nje predčasno izstopil. Do 1912,
ko je odšel v ZDA, je menjal več zaposlitev,
med drugim je delal v pivovarni v Škofji Loki,
bil v Bgdu in v Srbiji. Po prihodu v New York
(1912) se je zaposlil pri Franu Sakserju, najprej
kot bančni uradnik, nato pa v ured. Glasa na-
roda. 1916 je po odhodu Louisa Adamiča iz GN
T. postal njegov glavni ur. in to ostal do smrti.
Bil je tudi sodelavec in sour. Slovensko-ameri-
škega koledarja. - T. je že 1909 s krajšimi pri-
spevki sodeloval v tržaški E, za GN je stalno
pisal tudi zabavno kolono. 1921 je izdal krajšo
zbirko humoristično satirične proze *Peter Zgaga*.
To je bil tudi eden izmed psevdonimov, pod
katerimi je pogosto objavljial svoje prispevke.

Prim.: SBL IV, 162-63 in tam navedena liter.

Les.

TRDAN Herman, duhovnik, narodni delavec, sli-
kar, r. 20. nov. 1892 v Pazinu, u. 4. okt. 1970
v Zgbu. Oče Andrej, mati Rozalija Pavlin. 1902
je kot 10-leten odšel v Gor., kjer so bili njegovi
sorodniki, in tu je 1911 dovršil gimn. in licejski
študij. Tu je nadaljeval tudi bogoslovje. Posve-
til ga je nadškof Sedej 27. jul. 1915, novo mašo
pa je pel v Leskovcu pri Krškem. Ker se je
družina preselila v Gor., je že 1913 dobil do-
voljenje za izločitev iz tržaško-koprške škofije,
kamor je spadal Pazin. 1. okt. 1915 je nastopil
prvo službo kot kooperator v Dornberku, spom-
ladi 1917 v polni vojni vihri je šel za kurata
v Lokovec, naslednje leto pa za vikarja v Avče,
kjer je ostal do Novega leta 1922, ko je bil
premeščen kot kurat v Podgoro. Kakor je med
soško fronto reševal dragocenosti iz treh cerkva,
tako je po vojni reševal narodno in kult. živ-
ljenje na Gor., saj je v Podgori postavil temelje
za plodno prosvetno razgibanost. 1923 je dobil
študijski dopust, 1928 pa je bil dekretiran kot
vikar v Zapotok, vendar so ga faš. strahovalci
že prej tako preganjali, da je moral zapustiti
Primor. Škof Gnidovec ga je poklical v Skopje,

že 21. nov. 1927 ga je inkardinal v svojo ško-
fijo, vendar je T. odšel v tedanjo Jslo šele v
začetku 1929. Iz Makedonije je prišel v Gušac
pri Sisku, potem na župnijo Ladislav in končno
v Zgb. Ker je bil mož lastnega mišljenja in
značaja, so ga začeli še ustaši preganjati, da
je živčno zbolel. - T. je bil tudi upoštevan
slikarski mojster, slikarstvo je študiral na aka-
demiji v Münchnu. Rad je prihajal v svoje
kraje na Gor. in kot nekdanji dijak je bil
med ustanovitelji Kluba starih goriških študen-
tov, ki je za svojega delovanja postavil veliko
spominskih plošč zaslužnim javnim delavcem
po vsej Primor., največ pa v Novi Gor. V po-
vojnem času je opravljal nekatere ugledne služ-
be pri hrv. vladi, za svoje delo v času osvobo-
ditelne boja pa je prejel tudi najvišja prizna-
nja.

Prim.: NadškAgor; Matični urad v Pazinu;
Glas koncila (okt. 1970); NL 15. okt. 1970; T.
Pavšič, Kulturno delo Kluba starih goriških štu-
dentov, Nova Gor. 1973, 6.

Pšč.

TREBSE Franc, pevovodja in skladatelj, r. 27.
jan. 1901 na Srpenici pri Kobaridu, u. 30. okt.
1946 v Bs. Airesu (Arg.). Oče Anton, kmet, mati
Katarina Primožič. Prvih not in pozneje nekaj
harmonije ga je kot otroka naučil brat Tone, ki
je bil organist v domači vasi. Pri 12 letih je T.
že opravljal službo organista v Čezsoči. Prvo
svet. vojno je preživel kot begunec v It. 1919 se
je vrnil domov in začel poučevati petje v do-
mačem prosv. društvu. Sodeloval je tudi v dram-
ski skupini, pozneje pa je postal organist in
vodil meš. pev. zbor prosv. društva v Trnovem
ob Soči. 1928 se je izselil v Argentino. - V Buenos
Airesu je vodil zборе Slov. doma in Gosp. pod-
pornega društva Slovencev. Njegovo ime je tesno
povezano s kult. življenjem slov. izseljenstva.
Globoko se je zavedal, da petje družijo ljudi v tu-
jini in da domovino najbolj približajo domače
pesmi. Lotil se je tudi skladanja pesmi, čeprav
ni poznal osnovnih zakonov komponiranja. Kar
je poznal o zakonitosti glasbe, se je največji del
naučil pri dolgoletni gojitvi slov. ljudske pesmi.
Besedila svojih pesmi je pisal sam in v njih
opeval lepoto slov. deklet ter žalost in veselje
ljubezni. Najbolj uspele pesmi so: *Nageljni*,
Dekle med rožami, *Da ljubim nagelj*. Najpleme-
nitejšo in najbolj občuten glasbo, kar je je T.
ustvaril, pa dobimo v pesmi za mešani zbor
Tone, sonce, tone.. na besedilo Simona Gre-

sta skupaj s H. Tumo z novim letom 1901 odprla odvet. pisarno (»Pogodila sva se tako, da bi dr. Treo vodil pisarno, jaz pa bi se bavil presteje s politiko,« je zapisal v spominih Tuma). Naslednje leto se je T. osamosvojil (prevzel pisarno dr. J. Staniča) in Tuma je z njim prekinil stike (v pismu 7. dec. 1903 poroča T-u »ter te smatram od danes naprej zgolj tesnega polit. pristaša "Sočine" stranke«). Med prvo svet. vojno se je preselil v Lj., kjer je imel skupno pisarno z dr. K. Trillerjem do 1926, do Trillerjeve smrti. Samostojno prakso je imel skoraj do smrti, odpovedal se ji je zaradi bojezni. - V Gor. je bil zelo aktiven član slov. družbe, delal je v liberalnem taboru in predvsem na gosp. področju. Tako je po odstopu H. Tume prevzel predsedstvo Goriške ljudske posojilnice, sodeloval je pri Trgovsko-obrtni zadrugi (po odstopu A. Gabrščka je 1910 postal njen preds.); sodeloval je pri gradnji Trgovskega doma, imel nato v njem stanovanje in uradne prostore; po gosp. polomu tega denarnega podjetja je sodeloval pri snovanju nove Goriške banke, ki pa zaradi bližajoče se vojne ni bila ustanovljena. 1901 je bil na dežel. volitvah izvoljen za dežel. poslanca, in sicer v kmečki kuriji sodnih okrajev Sežana in Komen (med kraškimi volilci je imel oporo tudi zato, ker je bila njegova soproga hčerka Rajmunda Mahorčiča, dežel. poslanca in sežanskega župana). T-ova izvolitev pa je bila razveljavljena na pobudo A. Gregorčiča in it. liberalcev. 20. mar. 1903 je bil ponovno izvoljen. V dežel. zboru je nastopal v skupini slov. liberalcev, ki so se zoper A. Gregorčiča in njegov tabor, povezan z it. liberalci, po potrebi združevali z it. katoličani (Faiduttijev krog). Njegovo nastopanje je Tuma označil kot »indiferentni dr. Treo«. Nastopal je na javnih zborovanjih narodnonapredne stranke, v sokolski organizaciji in prispeval več člankov za periodični tisk. Zlasti odmeven je bil njegov poseg v polemiko, ki se je v javnosti razveljavila ob likvidaciji Trgovsko-obrtnih zadrug. Kot brošuro je izdal *Okrožnica p.n. članom »Trgovsko-obrtnih zadrug« v Gorici in nekaterim, ki se zanjo zanimajo* (Gor. 1913), s Tumo je polemiziral o istem v celjski Zadrugi (1913). Za bivanja v Postojni je objavil brošuro *Novi sodni zakon o pravnih in izvršilnih rečeh* (Postojna 1898). Leta 1905 je postal častni meščan Postojne.

Prim.: SBL IV, 173-74 in tam navedena liter.; M Waltritsch, Slov. bančništvo in posojilništvo na Goriškem. Gor. 1932, 48, 99, 101, 102, 104, 160; Zapuščina H. Tume (hrani B. Tuma, Lj.).

B. Mar.

TREVEN Franc, skladatelj, r. 18. sept. 1857 v Idriji, u. 24. febr. 1937 v Bratislavi. Oče Andrej, rudar, mati Marjana Šulgaj. Kot 6-letni deček se je učil violine pri Fr. Šinkovcu v Idriji, kjer je med 1867-70 obiskoval rudn. glavno š. Tu ga je glasb. teorije učil A. Hribar, ki mu je tudi izpolnil željo, da se je učil orgljanja pri bratu p. Angeliku v Lj. Po ustanovitvi orglarske šole v Lj. se je vanjo vpisal in jo pod vodstvom Antona Foersterja dovršil. Med šolanjem v Lj. se je navdušil za cecilijansko gibanje. Bil je pomožni organist v lj. cerkvah in pomožni koralist v stolnici v Gradcu. Spopolnjeval se je v koralnem in figuralnem petju v Regensburgu. Po vrnitvi ni dobil ustrezne zaposlitve in bil zato v silii vojaški pomožni kapelnik. Od 1895 do 1906 je bil organist in pevec na Ptuj, nato zborovodja pri kolegiatni cerkvi v Bratislavi. V tem mestu je vodil tudi več zborov. Uglasbil je vrsto cerkv. pesmi. Pomembne so njegove maše: *Missa solemnis B.M. Virginis, S. Christophori, S. Venceslai*. Zložil je tudi nekaj rekviemov. Napisal je priročnik *Sola za violino* (rkp.).

Prim.: SBL IV, 176; roj. matice Idrija 1835-1880; Über d. Werks-Hauptschule zu Idrija 1868-70; B. Adamčik, Sv. Cecilija (Zgb) 1937, 133.

Har.

TRILLER Karel, odvetnik, politik in gospodarstvenik, r. 21. apr. 1862 v Skofji Loki, u. 20. maja 1926 v Lj. Oče Ivan, notar, mati Marija Schlosser. Gimn. v Lj. in Trstu (1873-82). Na dunajski U je študiral pravo, odvetniško prakso je opravljal v Lj. (1889-93), 1894 je postal samostojen odvetnik. 1895 je začel delati v Tolminu. Sredi leta 1899 se je odločil za preselitev v Gor., vendar se je premislil in se naselil v Lj. Tu mu spočetka vzdušje ni prijalo in je še pomislil na selitev v Gor. V Lj. je imel lastno pisarno in delal v mestnem javnem življenju v okviru Narodno napredne stranke. Med 1902-10 je bil član občinskega sveta, med 1912-21 lj. podžupan in najtesnejši sodelavec župana in pisatelja Ivana Tavčarja. V prvi slov. narodni vladi je bil po-venjenik za trgovino in industrijo, nekaj časa je bil tudi član začasnega narodnega predstavnštva v Bgdu. T. je bil tudi član kranjskega

dežel. zbora (1908-18) in odb. (1911-18). Ob prevratu je od pobeglega dežel. glavarja Ivana Sušteršiča prevzel vodstvo dežel. uprave in bil predsednik komisije za likvidacijo dežel. imovine. - V javno življenje je stopil že kot študent (preds. društva Slovenija na Dunaju, 1883-85). Opazno je bilo tudi njegovo javno delo v Tolminu. Med drugim je ustanovil Soško podružnico SPD (1896); podružnica je zgradila planinsko kočo na Krnu (T-eva koča); postavljena je bila na izpostavljenem kraju, zato jo je kmalu podrl snežni plaz (namesto nje so hoteli na Krnu zgraditi Gregorčičevo kočo, vendar je priprave prehitela prva svet. vojna). Ko se je na Goriškem 1899 izvršil polit. razkol, naj bi T-ev prihod v Gor. okrepil vrste A. Gabršček-H. Tumovega liberalnega kroga; T. naj bi skupaj z Gabrščkom urejal Sočo. Na Gor. je ostal vezan tudi kasneje, ko je bil v Lj. V pismu H. Tumi se je 23. jan. 1900 zavzemal za »oficijelno« povezavo med gor. in kranjsko Narodno napredno stranko. - V Lj. je delal v organih mestne občine. Zlasti pomembna je T-eva vloga v razvoju lj. denarništva; po smrti I. Tavčarja je bil preds. Ljubljanske kreditne banke in član uprav. odb. in ravnateljstva Mestne hranilnice ljubljanske. Bil je pravni svetnik več gosp. zavodov. Pisal je članke za SN in PV; znana je T-eva polemika v SN (1918, št. 242) s Fr. Šukljjetom in njegovim avtonomističnim načrtom (S 1918, št. 229, 230, 231, 237, 240), češ da je načrt »zoper jedinstvenost našega troimenskega naroda« in proti demokratičnemu značaju bodoče države. - T. je bil tudi velik dobrotnik in ugledna osebnost slov. javnega življenja. V sporih v liberalnem taboru je ostal na strani starih (I. Tavčar). 1919 je bil član slov. delegacije na pariški mirovni konferenci.

Prim.: SBL IV, 178 in tam navedena liter.; Korrespondenca H. Tume (kopije, Zgod. inštitut ZRC SAZU); PV 86/1986, 145-49.

B. Mar.

TRINKO Ivan - Zamejski, narodnoobrambni delavec, pesnik, pisatelj, prevajalec, jezikoslovec, slikar, skladatelj, prof. filozofije, »oče beneških Slovencev«, r. 25. jan. 1863 v Spodnjem Trčmunu (Tercimonte) »pri Pjornovih«, u. 26. jun. 1954 prav tam. Bil je četrti izmed dveh sinov in treh hčerá (Terezija je bila redovnica v Brescii in je tam umrla). Oče Anton (1826-1905), mali posestnik, mati Marija Golob (1828-1904), gospodinja (rodovnik v TKol 1973). Hodil je v it. osn. š. v Jelini pod Trčmunom, kjer ga je učila beneška

učit. Roza Koren (1870-73), na prigovarjanje kpl. Val. Dominisa ga je dal oče v čedajsko osn. š. (1873-75); na koncu prvega leta se je tako izkazal, da je bil odlikovan z zlato svetinjo. Po osn. š. je odšel v videmsko nadšk. semenišče (1875), kjer sta bili klas. gimn. z licejem in bogoslovje. Kot izreden učenec je prvi licej preskočil in maturiral 1882. Bogosl. je opravil v štirih letih in pel novo mašo 21. jun. 1886 v Trčmunu. Za novo mašo so mu zložili in natisnili tri priložnostne pesmi. Že pred posvetitvijo je odslužil krajši voj. rok v Padovi, potem je ostal v semenišču do upokojitve 1942. Predstojniki so ga namreč prosili, naj študira dalje in postane prof. na nadšk. gimn. Tako je T. 1886 postal prefekt v semenišču in se tri leta posvečal študiju filoz., rušč., poljšč. in češč. O njegovi filoz. izobrazbi je vladala nejasnost, na kateri U je študiral. Ob njegovi prvi izvolitvi v vid. pokraj. svet je La Patria del Friuli pisala, da je študiral »na Dunaju in drugod«. Tudi Pasquale Gujon govori o »univ. diplomu iz filoz.«. Prof. Aldo Moretti iz vid. semenišča, prof. Marino Qualizza in žpk Božo Zuanella pa trdijo, da se T. ni učil filoz. na U, ker vid. semenišče, ki je bilo privatna ustanova, ni zahtevalo od vseh prof. univ. diplome, ampak je bilo edino merilo strok. sposobnost in pravovernost (Zuanellovo pismo 24. jan. 1989). Tudi je bil v tem času prefekt, zato je sam študiral. Na njegovo filoz. je najbolj vplival furl. filoz. Giovanni Battista De Giorgio, ki je izdal 1861-62 filoz. delo Institutiones philosophicae ad mentem divi Thomae tironum usui... O njem je T. govoril in pisal. - 1889 je postal T. prof. lat. in it. na niž. gimn., po prof. izpitu še matem. in prir. 1894 je prevzel stolico filoz. na liceju in jo obdržal do 1942; ob prostem času je učil beneške dijake knjiž. slov. Pred avst.-nem. prebojem bojišča pri Kobaridu in zavzetjem Furlanije okt. 1917 je T. preselil Collegio Nobili Dimesse, katerega ravn. je bil, iz Vidma v Padovo in potem v Firenze in ostal do konca vojne z njim, vojaki pa so mu doma uničili veliko knjig in rkp. 1942 ga je v Vidmu podrl vojak s kolesom, po odpustitvi iz bolnišnice se je odpovedal službi in se vrnil v Trčmun v hišo nečakov, ki jo je pomagal zgraditi 1930 malo pod vasjo. Imel je sobo in kapelo, hodil s palico, posedal pred hišo, bral in študiral, sprejemal prijatelje in ostal tu do smrti. - T. je študiral samo v it. šolah in v niž. gimn. je s so-

šolci tekmoval v zlaganju it. pesmi; pozneje je dokazal, da so mu it. verzni elegantno tekli. Narečja in narodne zavesti se je navzel doma: »Doma smo vedno govorili slovensko. Moji starši so bili naročeni na knjige sv. Mohorja in so čitali vedno, pa jaz nisem maral, ker nisem razumel slovenščine, književne slovenščine, pa sem vedno bral italijansko« (intervju s prof. J. Peterlinom januarja 1953 ob 90-letnici rojstva za RAI TrstA, gl. TKol 1985, 41-51). Al. Resu pa je natančneje pojasnil, kako se je spoprijel s prvo slov. knjigo: »V četrti gimn. pa sem se lotil o počitnicah Mohorjeve povesti "Mati dobrega sveta" (če se prav spominjam) ter sem jo s trdovratno vztrajnostjo prebral šestkrat zaporedoma, dokler je nisem dovolj razumel« (Cas 1923, ponat. TKol 1985, 31-40). Povest je napisal duhovnik Jernej Dolžan z naslovom *Mati Božja dobrega sveta ali bratovska ljubezen*. Povest iz časov turških bojev konec XVI. stol. Izdala DsM v Clcu 1868, 120 str. Gre za ganljivo o slov. otrocih v turški sužnosti, njihovem trpljenju in srečni rešitvi (gl. IzvTrst 1968, 14-15). Med počitnicami mu je pomagala mati, potem je bral v semenišču, tudi med poukom. Ponovno je zatrjeval, da se je sam naučil slov., »brez učitelja, brez slovnice, brez slovarja; kljub zunanjim zaprekam, ker so mi učenje zabranjevali« (Levcu 7. febr. 1884). Spodbujal pa je njega in beneške študente žpk in pesnik Peter Podreka (PSBL III, 37-38), ki jim je posojal knjige. - Pesnik: V 2. liceju je znal že toliko knjižne slov., da se je poskusil v pesmi. Ker je bil vse življenje reden in natančen in se je na vsako delo temeljito pripravil, je pesmi zapisoval v zvezke. Tako so od 1880 do 1883 nastali 4 zvezki, ki jih hrani žpk Jožko Kragelj (PSBL II, 167), na cikl. pa jih je objavila Irene Lupinc v doktorski tezi *Ivan Trinko, življenje in delo* (Videm 1980-81, 311 str.). Prvi zv. ima naslov *Slovenske pesmice* in datum »malega travna 3. dan 1880«. Poznati je moral precej slov. poezije, ker navaja v uvodu 6 Potočnikovih verzov o slov. ljubezni do petja, očiteno je Prešernov, Jenkov, Gregorčičev, Stritarjev in še kak vpliv, tudi it. iz šole. *Pesem Vinu* ima obliko in verz Prešernove *Pod oknom*. Pesmi je 26 in so bridke osebne izpovedi, poskus epike, obtožba Nemcev, da preganjajo Slované, in poziv Rusom, naj pobijejo vse narode in zavladajo »od goré Urala, / do Jadre naše« (*V prihodnost*). V jeziku je še okoren, veliko je napačnih besednih

poudarkov, apostrofov in narečnih izrazov. Tedaj je dobil naslov gor. osmošolca Alojzija Franka (PSBL I, 385-86) in mu pisal, da zлага pesmi, sprašuje ga, kaj naj bere, mu sme poslati kako pesem v presojo. Franko mu je takoj odgovoril in začelo se je dopisovanje. Koliko pisem je pisal T., ne vemo, Franko jih je pet od 1880 do 1881 in dve 1883 (objavil jih je J. Kragelj v TKol 1981). Iz pisem prvič zvemo, da je T. zlagal pesmi, da si je naročil revijo *Kres* (MD Clc 1881-86) in da bere Koseskega zaradi »prevzvišenega in visokega« jezika. Franko mu je ocenil pesem *V prihodnost* in ga svaril pred zaverovanostjo v panslavizem, ker bi se Slov. morali uklanjati tudi Rusom, »in bratu uklanjati se je huje kakor tujcu«. Tudi glede jezika mu je dal vrsto napotkov. - 2. zv., *Pesmice 1880-81*, kaže veliko spremembo s prvim. V njem je cikel 28 krajših pesmi z naslovom *Čas*, po zunanji obliki enake Jenkovim *Obrazom*, po vsebini pa pretresljiva izpoved žalosti in nesreče, ker mora živeti v tujini, ker je Slovenija daleč in nesložna, ker je na svetu polno sovraštva in nadlog. Tu je našel T. svojo obliko, vsebino pa je poživil s svežimi podobami iz narave. S pesmimi je bil očitno zadovoljen, zato jih je nekoliko popravil in prepisal v 3. zv. - 3. zv. (1882) ima na naslovni strani T-ov podpis v cirilici, geslo o ljubezni do domovine in v cir. nekaj verzov o domovini srb. pesnika Pucića in hrv. Preradovića. Pod naslovom *Srčni glasovi* so pesmi iz 2. zv., v drugem delu je cikel *Mrtvih pesmi*, dve daljši pesnitvi o mrtvih, ki se po ljudskem izročilu vračajo, dokler ne zadostijo za greh. T. je dobil navdih skoraj gotovo pri it. pesniku Ugu Foscolu, ki je napisal pesnitev *I Sepolcri* (Grobovi, 1807) in jo obravnavajo v sred. šolah. Oblika je za T. nova: štiristopni jamb, ki je v 1. in 4. verz u nadštevileno, po štirje verzje sestavljajo kitico, rima je prestopna. - 4. zv. ima naslov *Pesmice, 1883*. Tedaj je bil prvo leto v bogoslovju. Izstopajo tri daljše pesnitve: *Na Predelskem bojnem polju* opeva vojake, ki so padli v tridnevni bitki med Francozi in avstr. branilci Predela (15.-18. maja 1809). V slovan. vzajemnost sodi *Samogovor Poljskega pregnanca*, ki je nastala ob 20-letnici zadnje velike poljske vstaje proti Rusiji 1863; Rusi so jo zatrli in veliko upornikov odpeljali v Sibirijo. (Objavil jo je prof. R. Petaros v zborniku vid. U EstEuropa I, 1984; dodana sta it. in polj. prevod Jolante Kowalska Durazzano).

Elegija pesimistično in svetoboljsko opeva nesreče, ki ga zadevajo; očiten je vpliv Jos. Stritarja, ki ga je tako cenil, da mu je posvetil slavilno pesem (*Borisu Miranu*). Sonet *Porečki cerkvi* (o prihodu novoposvečenega škofa) je namenjen novemu poreško-puljskemu škofu Alojziju Zornu (Prvačina 1834 - Gor. 1897), ki je bil ustoličen 14. mar. 1883, že istega leta pa prestavljen v Gor. (TKol 1981, 59-60). - Tako je T. v štirih letih napisal okr. 90 pesmi, med katerimi so nekatere daljše pesnitve. V njih je toliko dozorel, da je mogel 1885 nastopiti v LZ, najuglednejši in najzahtevnejši tedanji slov. reviji. K sodelovanju ga je povabil ur. Fr. Levec in v začetku 1885 mu je T. poslal *Dve pesmi beneškega Slovenca*; to sta *Slovo od doma* in *Daleč moram, daleč*, obe iz 3. zv. rkp. pesmi, obe tudi v poznejši zbirki. V naslednjih letih (1887-92, 1894-98) je priobčil v LZ še 56 pesmi, 1887 je po Gregorčičevem prigovarjanju objavil 3 pesmi v Slovanu, 5 1897 v trž. Slovenki, po eno v DS in gor. Soči, skupaj 68 pesmi. - Na Gregorčičevo in Gabrščkovo prigovarjanje se je T. odločil za samostojno pesniško zbirko. Izmed priobčenih jih je vzel 18, ostale je napisal posebej. Zbirko je pregledal in malo popravil Gregorčič, izšla pa je 15. maja 1897 v Gabrščkovi Slovan. knjiz. (zv. 60-61) v Gor. pod naslovom *Poezije*, s psevd. Zamejski. Knjigo je posvetil z odo prigodnico *Jeleni Crnogorski kneginji neapeljski*, ki se je 24. okt. 1896 poročila z it. kraljevičem Viktorjem Emanuelom. Tudi beneški znanstvenik dr. Bruno Guyon (PSBL I, 517-19) ji je posvetil knjigo, ker so Benečani gledali v novi kraljici svojo naravno zavečnico. T. je že prej prevedel odo v it. in jo izdal v vid. Pagine friulane, XI. V geslu *Moje pesmi* poudarja, da so se rodile v tujini, v ledenem, sovražnem ozračju, zato so žalostne in otožne. 25. mar. 1895 je T. pisal Vatroslavu Holotzu: »Jaz sem pesimist, a zdi se mi, da ne grem daleč od resnice, ako pravim, da Slov. se ne vspenjamo nikdar na boljšo stopnjo in da ne bomo nikdar imeli nič svojega.« Slov. je malo, uborni so, nesložni, sebični. »To je korenina in začetek žalovanja in pesimizma, ki preveva v raznih oblikah mojih drobnih pesmic.« To je ključ za razumevanje prvega cikla v zbirki — *Razpršeno listje* —, ki obsega 58 pesmi v obliki Jenkovih Obrazov in ki jih je 28 napisal že v 2. in 3. rkp. zv. Samo 3 je vzel iz 3. zv. (2 sta izšli v LZ), druge so nove, čeprav obravnavajo

podobno snov: pretresljiva osebna izpoved dušnega življenja v tujini, od koder ni rešitve, in ljubezni do bratov na vzhodu. V ostalih pesmih poje o izumrtju Slov. v Furlaniji (*Ob stari listini*), o ljubezni do domovine, premišluje o smrti, o slovan. neslogi (*Nesloga, Slovanski dan* - obe v obliki vizije), najpomembnejši pa sta pripovedni viziji *Oglej* in *Pad Ogleja* o veličini in propadu Ogleja, ki je 975 let vodil in usmerjal slov. versko življenje; pesmi (670 verzov) sta novost v slov. epiki in dr. Slodnjak je zapisal: »V tem smislu je pomenila vizija res obogatitev naše skromne zgod. epike, četudi je bila Trinkova pesnitev v primeri z it. poezijo izrazito epigonska. Kljub temu so delovali njegovi sicer malce retorični, a vsebinsko polni enajstercerzi živo in prepričevalno... tudi v primeri s Stritarjevo kultivirano in gladko verzifikacijo« (ZSS III, 292). *Pad Ogleja* je T. okt. 1896, ko je izšel v LZ, prevedel v it. in ga izdal s slov. izvirnikom v knjižici za poroko Lucille Clodig, hčerke prof. Iv. Klodiča (PSBL II, 70-71), in inž. Alessia Herzena (ocena Gius. Loschi, II Cittadino italiano 27. okt. 1896; LZ 1896, 704; M. Jevnikar, TKol 1974, 40-46). - T. je z zbirko dokazal, da je bil globok in občutljiv pesnik. Iz njegovih pesmi diha silna ljubezen do slov. naroda, skrb za njegov obstanek in razvoj, težave slov. izobraženca v neodmevnem tujem okolju, značilnosti Benečije. Kritike niso bile posebno ugodne, večino so motile jezikovne pomanjkljivosti (T. Doksov - Dragotin Jesenko, LZ 1897, 376, 508-10; A. Medved, DS 1897, 378-79; M. Bartol-Nadlišek, Ska 1897, št. 11; SN 1897, št. 113). Morda jih je še najpravičneje ocenil dr. A. Slodnjak: »Kljub temu (jezik. pomanjkljivosti) se zdi, da je bilo v T. več pesnika, kakor smo sodili ob posameznih pesmih in kakor so mislili ocenjevalci in bralci spričo te zbirke« (ZSS IV, 126). Jezik je res pomanjkljiv, nekam starinski. Tako pogosto uporablja v mest. edn. samost. sred. spola »i« nam. »u«: v srci, po sini, na nebi, v morji; v žen. sklanjatvi v rod. dvoj. in množ. »ij«: od stranij, kostij, vasij; po Aškercu je najbrž posnel »oj« v orod. edn.: zimoj, glavoj, lučjoj; v množ. ima kratko obliko: sini, vali, zidi; uporablja vok. na »e«: človeče, brate, sine, Bože; tudi pri žen. prid. v mest. edn. piše »ej«: po tihej sobi, besnečej sili; beneška posebnost je pri glag. kratka oblika 3. os. množ. sed. časa: kradó, rušé se, se smejó; izstopajo deležniki in deležja, ki jih je

na »č« nad 130, če upoštevamo še njihova ponavljanja, se število pomnoži; zaradi ritma zamenjuje »v« z »u«, prav tako v zlož. besedah; nad 50 je hrv. izposojenk, ki jih ponavlja do osemkrat: broj, glup, brez traga, vojnik; najbrž pod Gregorčičevem vplivom ima številne zlož. in sestavljenke; več je napačnih naglasov, apostrofov itd. (IzvTrst 1979). - T. je Medvedova kritika tako potrla, da je odložil pesniško pero, napisal je le še kako prigodnico. - Priповednik: V Ljudskem glasu v Lj. je objavil v prozi *Beneški Slovenci* (1883, št. 6, 14, 18). Potem je postal tu nekak dopisnik Z Beneškega in pisal članke za rubriko Izvirni dopisi. T. je v njih obravnaval probleme, ki so bili najbolj pereči v tisti dobi za Benečijo. 16. jan. 1883 govori o kult. in polit. razmerah, 16. febr. spodbuja rojake, da bi se skupno obrnili na vladu, naj vpelje slov. v šole, kakor je bilo dovoljeno nem. manjšini. Nadalje izraža željo, da bi ljudstvo v Benečiji dobilo čim več slov. knjig. 16. apr. ugotavlja, kako italijanizacija v Benečiji nevzdržno napreduje. 16. jun. je v članku *Pozabljeni bratje beneški Slov.* potegnil nekako človeško in značjsko mejo med Benečani in Furlani. It. ne bodo nikoli obeh popolnoma asimilirali, Benečanom pa bi slov. knjige pomagale k narod. prebujanju. - 1884 je začel sodelovati v LZ s pripovedko *Vedomci*, sledile so *Divje žene ali krivjopete* (J. Sket in J. Wester sta jih sprejela v Slov. čitanko za prvi razr. dekliškega liceja, MD 1910, in v Slov. čit. za prvi razr. sred. šol, 4. predel. izd., MD 1910; 5. izd. 1912). 1897 ga je pridobila Nadliškova za sodelovanje pri trž. Slovenki. Tu je tega leta izšla črtica *Otroška psihologija* (št. 4) in članka *Čestitim »Slovenkinim«* *sotrudnicam v prevdarek* (št. 19) in *Naši liter. boji* (št. 25). Potem je umolknil in 1929 izdal pri GMD knjigo devetih črtic *Naši paglavci*. Res so »paglavci« glavni junaki posameznih zgodb, radi se igrajo, ob sobotah čakajo nad vasjo domače, da jim prinesejo kaj dobrega s sejma v Čedadu, živijo z vaško skupnostjo in navadami, ob njih pa je T. razgrnil lepoto gričev in dolin Benečije, kjer je vsaka dolina svet zase s svojim narečjem. Nastopajo pa tudi odrasli s svojo značilno govorico, s težavami in drobnimi veselji, s svojim načinom življenja in mišljenja, a tudi vraževerstva. Rkp. je ur. dr. A. Kacin (PSBL II, 1-3) nekoliko popravil v sporazumu z avtorjem. Od Poezij do Paglavcev je

dosegel T. silen jezikovni razvoj, postal je suveren mojster slov. besede, ki jo je požlahtnil z nekaterimi domačimi izrazi (prim. IzvTrst 1979). Leto pozneje je napisal še črtico *Ded in vnučki* (Družina 1930, 17-19), potem ni nadaljeval s prozo. Poskusil se je tudi v dramatik in zapustil v rkp. dva prizorčka (M. Breclj, TKol 1980, 64-74). - Kult. zgod. in geograf. spisi: *Del'origine degli Sloveni in Friuli* (v pos. št. lista Pro Slavia, Cedad 1886; poroč. v LZ 1886, 639); prev. S. Rutar, *Colonie slovene in Friuli* (Slov. naselbine na Furlanskem) (Vid. 1887); prev. *Tri himne Leona XIII.*: Sv. Herkulanu, Sv. Konštanciju, I.-II. (SV 41, 61-64, Clc 1887); liter. portret *P. Podreke* (LZ 1890, 280-87, sprem. M 1922, 273-75); *Listina iz leta 1170-1190* skupaj z G. Jusigom (Vid. 1890); listino je T. odkril v Mestni knjižnici v Vidmu in našel v njej polno slov. imen vasi in prebivalcev v Furlaniji, ki so izginili; tako ga je pretresla, da jo je izdal in ob njej napisal pesem *Ob stari listini* (LZ 1891) (o knjižici so poročali S. Rutar, LZ 1890, 701-02; I. Koštial, Veda IV, Gor. 1914, 325-26; M. Jevnikar, TKol 1974, 46-50); *Beneška Slovenija* (DS 1898, 5 št.; JAlm 1923, 115-20); 1899 je začel T. sodelovati v ugledni praški reviji *Slovansky Přehled*, da bi slovan. narode seznanil s svojimi rojaki, s člankom *Italšti Slovinci* in v njem tako natančno opisal Benečijo, da bi po S. Rutarju članek lahko »stal v vsakem naučnem slovníku« (LZ 1899, 186-87); sledili so dopisi: *U Itálie* (1900), *Vlasi a Slované* (1901) in *Z italské Slovenie* (1906), kjer je opisal tragični položaj rojakov, ki nimajo slov. šol, zato ne razumejo slov. knjig, v rabi sta le katekizem in molitvenik, če je duhovnik domačin; posvetna inteligenca je renegatska (poroč. LZ 1906, 256); *Un poeta sloveno - France Prešeren*. In occasione del primo centenario della sua nascita (L'Ateneo, Rim 22. febr. 1901); istega leta je v vid. Il Crociato (19. 20. febr. 1901) v eseju *Un nuovo astro nella letteratura russa* predstavil rus. pisatelja Maksima Gorkega; *Nuovi ed antichi*. A Giuseppe Ellero (rispondendo) (Il Cittadino italiano 11. jan. 1903), pesem (64 v.) kot odgovor Elleru o razumevanju med It. in Slov.; *Beneški Slovenci* (KMD 1905, 77-79); *Hajdimo v Režijo!* (DS 1907, v petih št.). Leta 1912 je za Marinellijevo knjigo *Guida delle Prealpi Giulie* opisal S. *Pietro e la Valle del Natison* in *Le Valli dell'Aborna, del Cosizza e dell'Erbezzo* v obliki sprehodov kraje, ljudi, zgod..

običajne, geologijo, jame, potoke, cvetice, kar je vse sam raziskal (prim. TKol 1969, 49-71); v drugi Marinolljevi knjigi *Guida della Carnia e del Canal del Ferro* (Tolmezzo 1924-25) pa je v VIII. pogl.: *Idiomi e dialetti. La parlata slava* opisal rezijanščino; *La Serbia* (Vita e pensiero, Milano 20. nov. 1915) je zgod. Srbov od naselitve do sodobnosti; *Storia politica, letteraria ed artistica della Jugoslavia* (Istituto delle edizioni accademiche, Ud. 1940) je izčrpen prikaz vsakega jsl. naroda posebej od zgod., liter., slikarstva, kiparstva, arhit. do glasbe. - Filozofski spisi: Kot prof. filoz. se je »popolnoma pogreznil v svoj šolski predmet, kater je tako 'širok in globok', da se mu ne pride kmalu ne do konca ne do kraja. Seveda študiram ne toliko radi šole, kolikor radi samega sebe. Hočem poznati kolikor možno podrobnejše svojo stroko. To je moje edino veselje« (pismo Marici Nadlišek - TKol 1981, 71). Filozofijo je predaval skoraj 50 let in tako usmerjal bodoče duhovnike in izobražence, ki so izšli iz videmskega semenišča. Bil je pristaš neosholastične filoz., ki jo je zagovarjal papež Leon XIII. v okrožnici *Aeterni Patris* 1879. V tej filoz. je videl T. pravo smer nekega »zmernega realizma, ki se upira materializmu in pretiranemu spiritualizmu. V njej sta se krščanstvo in poganstvo spet srečala in se pobratila na osnovi človeške narave, ki je sestavljena iz telesnosti in duha in ki nima naloge, da bi ustvarila resnico, ampak da bi jo spoznala v samih stvareh, kakor se s pomočjo čutil predstavi našemu razumu, očiščena vsakršnega predsodka in postavljena nad vsakršno strast.« Po T. je svet dojemljiv, ima duhovno razsežnost, ki je znamenje in navzočnost svobode v svetu; ta je na neki način prirojena samim stvarim, razodeva pa jo človekova spoznavna dejavnost. Med filoz. in eksperimentalnimi znanostmi ni nasprotij. »Filoz. je iskanje resnice v njenih notranjih vzrokih; je očiščena in poglobljena zdrava pamet, ki izhaja iz dejstev in je z opazovanjem, izkustvom in umovanjem zmožna najti njegove vzroke in zakone.« Glavni problem filoz. pa je po T. odnos Bog-svet (gl. M. Qualizza, Trinkov simpozij v Rimu, 65-71). Zaradi svojega ugleda je postal T. 1901 dopisni član Società Cattolica Italiana per gli studi scientifici, 5. sekcija (filol.) v Rimu; od 1904 je bil dopisni, od 1910 pa redni član Accademia di Arti e Scienze v Vidmu. V njenem okviru je štirikrat predaval o filoz. in

vsa predavanja so izšla v *Atti dell'Accademia...* To so: *Divagazioni cosmologiche intorno alla natura dei corpi* (1904, 37 str.); *Giovanni B. De Giorgio filosofo friulano* (1913, 23 str.); *Il problema massimo della filosofia contemporanea* (1926, 28 str.); *La filosofia ed il senso comune* (1935, 30 str.). Furl. filoz. De Giorgio, ki je predaval v semenišču in ga je T. v mladosti poznal, je še enkrat predstavil: *Primo centenario del filosofo G. B. De Giorgio* (Il Friuli 24. dec. 1921). Z razpravo o moderni it. filoz. in filoz. pri Slovanih je sodeloval v knjigi W. Turner, *Storia della filozofia* (Ud. 1925²). Slov. in jsl. filozofe je obdelal v knjigi o Jslji (1940); o beneškem filozofu J. Stelinu je pisal v DS (1939, 96-97). - Jezikoslovec: T. je učil tudi slov. beneške dijake in bogoslovce. Pouk slov. so vpeljali nekaj let po prvi svet. vojni tudi v gor. Malem semenišču, in sicer na osnovi it. učnega jezika, ker so dijaki poznali samo narečje. Zato je T. sestavil učbenik *Grammatica della lingua slovena ad uso delle scuole* (Gor. 1930). Potrebne so bile še vaje, za katere je T. zaprosil dr. A. Kacina. Izšle so kot *Esercizi per la grammatica slovena di G. T.* (Gor. 1931). Na T-ovo prošnjo je pripravil *Pisano polje* ter mu zaradi cenzure dodal še it. naslov *Campo fiorito*. Dodatek Vajam za slov. slovnico I. Trinka (Trst 1932). Na vid. Akademiji je predaval o *Gli studi del prof. B. de Courtenay sui dialetti slavi del Friuli* (Atti 1904-05, Ud. 1906). Poznal ga je osebno in z njim sodeloval (R. Lenček, Dvanajst pisem I. T. B. de Courtenayu, TKol 1980). Na T. so se obračali za pomoč in jezikovne nasvete učenjaki: A. Cerny, V. Jagič, V. Oblak, Fr. Kos, Art. Cronia idr. Ze 1917 je napisal dva članka proti tezam prof. Br. Guyona (PSBL I, 517-19): *Questioni toponomastiche linguistiche in Ancora questioni toponomastico-linguistiche* (rev. Marzocco, Firenze 1917). V njih je dokazal, da pozna etimologijo slov. krajevnih imen, izredno ostro pa je zavrnil Guyona, češ da je za etimologijo »premalo, če zna kdo govoriti narečje Špetra ob Nadiži, skraćeno na minimum in pogosto brez slovnice, in imeti kak etimološki slovar«. - Iz ljubezni do rojakov je sodeloval s skupino duhovnikov, ki je priredila Podrekov *Katekizem za Slovence vid. nadškof. na Beneškem* (1869, 1911) in ga izdala kot *Katoliški katekizem* (Gor. 1928). Z istim namenom so izšle *Naše molitve*. Molitvenik za beneške Slovence (Gor. 1951). Zaradi T-ovega po-

svetila *Oporoka Beneškim Slovencem* so it. oblasti molitvenik preganjale. V zvezi z vero in jezikom je pisal T. papežu dve pismi: prvo 1933, ko je faš. oblast prepovedala v Benečiji slov. pridige in poučevanje verouka v slov.; drugo 18. sept. 1936 v imenu Slov. vid. nadšk. in njenih duhovnikov o tragičnih razmerah brez slov. v cerkvah in s prošnjo za pomoč (objavljeno v TKol 1983, 37-41). Na nobeno pismo ni dobil odgovora. - Prevajalec in posrednik med slov.-slovan. in it. kulturo: iz slov. prof. Art. Cronia je v svoji obsežni knjigi *La Conoscenza del mondo slavo in Italia* (Padova 1958) zapisal, da so iz vseh slovan. liter. prevajali številni domačini, ki jih imenuje »gostje« in »zavezniki«, o Slov. pa piše: »Skoraj odsotni Slov., če se izvzame italijanski-slovan Ivan Trinko« (str. 707). T. je res zaslužil Cronievo pohvalo. Iz bogoslovja je 11. nov. 1884 pisal Fr. Levcu, ur. LZ, da je prevedel Tavčarjevo povest *Vita vitae meae*, ki je prva slov. povest v it. Izhajala je v podlistku vid. katol. dnevnika *Il Cittadino italiano* od 27./28. febr. do 10./11. mar. 1885 (št. 47-56) pod naslovom *Vita vitae meae*. Scena storica del dott. Giovanni Tavčar. Versione dallo sloveno di G. T. - Leto pozneje je izšel v istem listu prevod Stritarjevega romana *Gospod Mirodolski* pod naslovom *Il signor di Valpacificca*. Racconto di Giuseppe Stritar. Versione dallo sloveno di Ivan Trinko (od 3./4. febr. do 5./6. apr. 1886, št. 26-75). Med prevajanjem se je T. po Levčevem posredovanju obrnil na Stritarja, da mu dovoli prevod, spremembo imen in kako krajšanje. Stritar mu je dvakrat prijazno vse dovolil (pismi je objavil M. Breclj v TKol 1968; nista v 10. knj. Stritarjevega ZbD). T. je črtal nekaj predolgh opisov narave, imenom pa je dal it. obliko. Da je roman v prevodu uspel, kaže tudi to, da so ga ponatisnili v gor. tedniku *Il Rinnoamento*, ki ga je izdajal dalm. Hrvat Ivan Kušar, ki se je naučil slov. Izhajal je pod naslovom Giuseppe Stritar, *Il Signor di Valpacificca*. Racconto. Versione dallo sloveno di Zamejski (od 12. jul. 1893, št. 60, do 14. jul. 1894, št. 113, 49 nadaljevanj). Prevod je T. precej popravil. V *Il Rinnoamento* je izšel tudi prevod Gregorčičevega *Človeka nikar!* kot *Ma l'uomo non crear...!* (10. febr. 1889, št. 9). Zadnji del, ki ga je kritiziral A. Mahnič, je ublažil in razširil (Greg. 49 verzov, T. 64). Za Prešernov album, ki ga je ob stoletnici pesnikovega rojstva ured.

A. Aškerc (Lj. 1900), je T. prevedel naslednje pesmi: *Serenata* (Pod oknom), *Dove?* (Kam?), *La madre illegittima* (Nezakonska mati), *Al poeta* (Pevcu) in sonete: *Gli omeri nostri vi daranno il canto* (Očetov naših imenitna dela), *O donna, le tue lodi e del mio cuore* (Ran mojih bo spomin in tvoje hvale), *Mesto suonò il mio canto fra le alpestri* (Obdajale so utrjene jih skale), *La patria nostra lotte si ebbe a stento* (Viharjev jeznih mrzle domačije), *Vivono, ajhmè! di pianto e di dolore* (Jim moč so dale rasti neveselo). Za 600-letnico Dantejeve smrti je izdal Al. Res zbornik *Dante. Raccolta di studi* (Gor. 1921). V njem je sodelovalo 13 slov. in it. znanstvenikov. Dva rokopisa je T. prevedel v it., in sicer: Aleš Ušeničnik, *Dante e la filosofia*, in Voj. Mole, *Dante e i romantici polacchi*. - Iz češč.: A. Chlumecy, *Gli angeli superbi* (Leonardo da Vinci, Milano 1888), in Jan Klecanda, *Il traditore* (Il Cittadino italiano od 12. maja do 2. jun. 1901). - Iz rušč.: Nikolaj Al. Nekrasov, *Tristi ricordi* (Il Rinnoamento 17. febr. 1894), *La guerra* (ibid. 9. jun. 1894 in Il Citt. it. 6. mar. 1896), *Il vilaggio nativo* (Il Rinn. 7. jul. 1894); A. S. Puškin, *Ai detrattori della Russia* (»Klevetnikam Rossi-ji« - Il Pensiero slavo, Trst 5. okt. 1895); L. N. Tolstoj, *Dove c'è carità c'è Dio* (Il Pensiero slavo 19. okt. 1895, v knjižici pri Tipogr. del Patronato, Ud. 1898); nekaj črtic iz *Lovčevih zapiskov* I. S. Turgenjeva je objavil v rev. Leonardo da Vinci 1888, tri v Il Citt. it.: *Dalle note di un cacciatore* (6. febr. 1901), *L'abboccamento* (od 6. do 20. jun. 1911), *Il bosco e la steppa* (od 3. do 17. mar. 1911); skupaj z Giovannijem Lorio iz Felter sta tam izdala Puškinovega *Borisa Godunova* (1899); Loru je pomagal pri njegovih zbirkah prevodov: *Fiori stranieri* (Feltre 1899) in *Nuovi fiori stranieri* (Feltre 1907); med preved. pesniki sta tudi I. Trinko in P. Podreka; N. V. Gogolj, *Taras Bulba* - T. ga je prevedel že 1884, kakor je pisal Fr. Levcu 11. nov. 1884, in na čisto prepisal, tedaj pa je zvedel, da je izšel že v Milanu (1877, 1882). Ob 50-letnici pisateljve smrti ga je izročil listu *Il Cittadino italiano* (izh. od 25. avg. do 29. dec. 1901, št. 34-52, in od 5. jan. do 9. mar. 1902, št. 1-10, skupaj 29 nadaljevanj; 1902 je izšel tudi v knjigi z dolgim T-ovim uvodom o rus. realizmu); A. Čehov, *Il delinquente* (Il Citt. it. 21. dec. 1902) in *Come di sale* (ibid. 1. febr. 1903); Nikolaj Leskov, *Agli ultimi lembi del mondo* (rkp. 31

dvojnih listov, ni znano, če je izšel in kje). - Iz poljšč.: Henrik Sienkiewicz, *Cristo fra le tenebre, vita nella morte. Seguiamolo!* (Il Citt. it. od 16. jul. do 3. avg. 1894; samostojna knjiga *Seguiamolo!* pri Tipogr. del Patronato 1894; na koncu podlistkov in v uvodu v knjigo je T. zapisal, da je prevedel to delo kot protest proti blasfemični drami Giovannija Bovia *Cristo alla festa di Purim*, ki so jo tedaj uprizarjali v gled. Minerva v Vidmu); *Cristo di Braila* (Il Citt. it. della domenica od 24. dec. 1899, št. 50, do 4. febr. 1900, št. 5), *Janko il musico* (Ud. 1900); 1900 je združil v eni knjigi tri Sienkiewiczove povesti: *Seguiamolo!*, *Janko il musico*, *Orfanella*, ki je doživela tri izdaje; *Seguiamolo!* je prevedel tudi v lat. in je izšla v rev. Vox urbis (Cronia, Conoscenza... 543). O svojem prevajanju je T. nepopolno pisal Art. Cronii 28. febr. 1932 (gl. JiS 1980/81, 105-10, izčrpno v Trinkovem simpoziju v Rimu, 73-87). - Glasbenik: T. je igral harmonij: »Kedar sem truden, malce poigram na harmonium pa je zopet dobro« (M. Nadliškovi, TKol 1981, 71-72). Nad 30 let je vodil semeniški pev. zbor (maestro di cappella del seminario) in »njegove izvedbe so bili izjemni dogodki«. Imel je izredno trdno glasbeno kulturo, gojil stike z vsemi videm. glasbeniki, »zbor pa mu je bil čedajski skladatelj cerkv. glasbe Jacopo Tomadini, ki je pogosto prihajal k njemu. Po njegovem zgledu je izpeljal T. v škofiji reformo cerkv. glasbe, zato je pisal članke, osebno posredoval, kazal s svojim semen. zborom. Tudi kot skladatelj se je zanimal samo za cerkv. glasbo. Večina njegovih skladb je nastala za bogoslužne potrebe samostana Nobili Dimesse v Vid., kjer je skrbel tudi za glasbo in praznične prireditve. Skladbe, ki so bile namenjene bogoslužju, so peke sestre ob spremljavi harmonija, tiste, ki jih je T. pisal za gojenke, so te izvajale ob klavirski spremljavi. T-ove skladbe »so samostojna dela zrele osebnosti« (P. Merku). Merku je našel v arh. Collegio delle Nobili Dimesse 24 T-ovih skladb, sam pa je objavil naslednje: *O sacrum convivium* (CG 1914); *Molim te ponižno* (v zbirki Slava presveti Evharistiji, Lj. 1914); *Jezus je od smerti vstal* (v članku v Arte cristiana); *Iz globočine* (Posvečeno Prevzvišenemu knezu in nadškofu Fr. B. Sedeju v spomin, Trst 1935, zaplenjeno); *Odprite se, preblažena nebesa* (na 8. str. prejšnje objave, nedokončano (?)). T. je pisal o glasbi predvsem priložnostne članke: *Cenno sto-*

rico dell'Oratorio (v prilož. listu Il Natale del Redentore, Ud. 1901); *A proposito di »Missus«* (Ud. 1903); *Jacopo Tomadini e la musica sacra in Friuli* (predavanje v Akademiji, izšlo v Atti 1908-09, 36 str.); *Saggio di antiche melodie liturgiche nei paesi italo-slavi* (Arte cristiana III, 1915); *Commemorazione di mons. Jacopo Tomadini nell'anno centenario di sua nascita* (Ud. 1923); *Canto e SS. Eucaristia* (Ud. 1923); *A proposito del canto popolare* (Ce fastu?, VIII, 1932) (prim. P. Merku, I. T. glasbenik, Trinkov simpozij v Rimu, 105-16). - Slikar: T. je bil tudi dober slikar in je ustvaril več perorisb in risb s svinčnikom. 1900 je postal član Slov. umetn. društva v Lj. in tega leta se je udeležil z dvema perorisbama I. slov. umetn. razst. v Lj., večkrat pa je skupinsko razst. v Vidmu. O slikarju Giuliu Quagliu je predaval v vid. Akademiji (13. maja 1933) in njegovo predavanje je izšlo kot *Notizie su Giulio Quaglio, pittore* (Atti 1932-33). Dan po predavanju je priobčil v Popolo del Friuli *Una lettera sul pittore Giulio Quaglio*; pozneje je o njem pisal še v Le Vie d'Italia (1941, 932-36). O Andreju iz Loke in Luki Šarfu je pisal v JAIm (1923, 118-19). Kot dober fotograf je posnel več motivov beneške pokrajine. - T. je bil tudi 22 let pokrajinski svetovalec v Vidmu (consigliere provinciale di Udine). Pokrajina je imela do 1904 50 svetovalcev, potem 60, razdeljena je bila na 18 volilnih okrožij (mandamento), T-ovo je bil Čedad, ki je imel 6 svetovalcev. Kandidiral je na katol. Ljudski stranki (Partito popolare). Na prvih volitvah 13. jul. 1902 je dobil 1483 glasov, pred njim je bil le dr. Geminiano Cucavaz, ki je Benečane zastopal že 20 let. T-ova izvolitev je zbudila v vid. časopisih velik odmev, najlepše priznanje pa mu je dala liberalna La Patria del Friuli: »Prvi duhovnik (prete) je, ki vstopa v naš svet, tako so govorili včeraj vsi in z grenkobo so to ponavljali zagrizeni protiklerikalci... Vendar pa je treba zaradi resnice, kateri je Patria trdovratna prijateljica, omeniti, da je Trinko izredno nadarjen in zelo cenjen zaradi svojih študijev na Dunaju in drugod. Pred kratkim je bil imenovan za člana Akademije, ki ni gnezdo klerikalcev. Literat, zgodovinar, narodopisec, glasbenik... eden izmed predstavnikov kulture in inteligence v našem patriarhalnem semenišču« (14. jul. 1902). T. je bil res prvi duhovnik, ki je bil izvoljen v vid. pokrajinski svet, kjer je bil cvet furlanske liberalno-nacionalistične (tudi fra-

mazonske in antiklerikalne) gospode (npr. 1911 je bilo 17 odvetnikov, 19 doktorjev, 8 plemičev...). Na drugih volitvah 12. jun. 1910 so volili tri svetovalce in največ glasov je dobil T. — 2044; njegov neposredni nasprotnik je bil prof. Francesco Musoni iz Špetra, kjer je bil 29 let župan, sprva zagovornik asimilacije, potem mirnega sožitja; izvoljen je bil 1914 (PSBL II, 481-83). Na tretjih volitvah 28. jun. 1914 so volili vseh šest svetovalcev, T. je bil tretji s 5010 glasovi. Na zadnjih volitvah 10. okt. 1920 so spet volili vseh šest svetovalcev, T. je bil prvi s 5901 glasom. T. je bil na gosp. in upravno-polit. delo izmed vseh furl. katol. morda najbolje pripravljen, poznal je okrožnice papeža Leona XIII., sodeloval je z idejami in akcijami don Luigija Sturza, pomagal pri ustanovitvi Katol. banke (Banca Cattolica) v Vid., zagovarjal in sodeloval v katol. tisku. Na sejah je stvarno posegal v razprave, skrbel za svojo Benečijo, a imel pred očmi vso vid. pokrajino. O svoji hriboviti deželi je govoril z ljubeznijo, prizadetostjo, hotel ji je pomagati na vseh poljih. Potegoval se je za nova pota in ceste, da bi bili z njimi ljudje povezani med seboj in z železnico, ki jih je odvažala v svet za kruhom. Skrbel je za napredno živinorejo, pašnike, umno kmetovanje, za sadjarstvo in vinarstvo, hotel je ustvariti ljudem pogoje, da bi mogli dobiti doma dovolj kruha. Večkrat je zagovarjal železniško povezavo z novo avstr. progo Jesenice-Gorica, ki bi Furlaniji odprla vzh. dežele. Nasprotoval je neomejenemu lovu, ki uničuje ptice in živali, koristne kmetijstvu. Potegoval se je za ustanovitev Urada za delo v Vid., za pomoč izseljencem, za slepce, za boljšo oskrbo umsko bolnih, ki jih je bilo v pokrajini precej (31. jul. 1916 v umobolnicah 1397). Odkrito in jasno je govoril tudi o idejnih in narodnih vprašanjih, če so prišla na dnevni red. Čutil se je it. državlján, nikoli pa ni skrival, da je zaveden Slov. 1892 je posegel v polemiko lista Il Friuli, ki je hotel v več člankih očrniti vse, ki so se borili za kult. in gosp. napredek Benečije. Predlagal je, naj bi postala Benečija kult. avtonomna (»uno statarello a parte, completamente autonomo«). Ko so planili po njem, je utemeljeno pojasnil, da ne gre za polit. odcepitev od It., ampak za duhovno, kult. avtonomijo, da bi mogla Benečija (Slavia Italiana) braniti in ohranjati svoja ljudska izročila in se tudi gosp. dvigniti ob podpori krajevnih in drž. usta-

nov. V pokraj. svetu ni več zagovarjal avtonomije, trudil se je samo za gosp. napredek. Ponovno se je T. izpostavil napadanju, ko je na seji 8. maja 1911 govoril proti proslavljanju 50-letnice proglatitve kraljevine It., češ da bi to razžalostilo verskega poglavarja, zato se je z osmimi svetovalci vzdržal pri glasovanju. V sejo se je vmešal prefekt, naslednji dan pa so vid. časopisi napadli katol. svetovalce kot nasprotnike zedinjenja domovine in Rima kot prestolnice. Njihovo razlago je sprejelo javno mnenje in katol. svetovalcem za dolga leta vtisnilo pečat sramote. Vid. dogodki so dvignili hrup po vsej državi, govorili so tudi o slovanskem irendentizmu, katerega nosilci v Furlaniji naj bi bili duhovniki Nadiških dolin in proti katerim bi bilo treba poostri nadzorstvo in sankcije. T. niso izvolili v nobeno pokraj. komisijo ali ustanovo, šele po prvi svet. vojni se je položaj spremenil. Na seji 17. nov. 1920 so ga izvolili za namestnika (suplenta) pokraj. odbornika, na seji 5. jul. 1921 pa za rednega pokraj. odbornika. Na seji 8. avg. 1921 so ga celo predlagali za preds. pokraj. odb., a je dobil samo en glas. Bil je voditelj svetovalcev Ljudske stranke in je večkrat začel govor z besedami: »V imenu naše skupine...« Zadnja seja pokraj. sveta je bila 6. mar. 1923, ker je dva dni pozneje kralj. odlok št. 759 razpustil pokraj. svet. Celotno T-ovo delo v pokraj. svetu z dobesednimi posegi je obdelano v razpravi M. Jevnikar, *I. T. pokrajinski svetovalec v Vidmu 1902-1923* (Acta Ecclesiastica Sloveniae 6, Lj. 1984, 91-136; krajše tudi TKol 1983, 1984). - Ko je prišla po prvi svet. vojni Prim. pod It., so se obračali na T. duhovniki in polit. voditelji, da bi posredoval za Slovence pri don Sturzu in njegovi Ljudski stranki, v kateri je bil v Videmski pokrajini med voditelji. O svojih posredovanjih je poročal tudi Virgiliju Ščeku v pismih, ki jih je ta prepisal v svoje Paberke, od koder jih je priobčil Marko Tavčar v razpravi *Ivan Trinko posrednik med slov. polit. organizacijo in Sturzovo Ljudsko stranko* (KolGMD 1990). Že v 1. pismu (24. okt. 1920) pravi, da bo stranka »krepko podpirala v vsakem oziru« slov. koristi, o tem je »govoril že večkrat v merodajnih krogih«, povezal pa jih bo tudi s furl. katol. poslanci. Dne 13. jan. 1921 je Ščeku svetoval, naj nastopijo Slov. na bližnjih volitvah samostojno, poslanci Ljudske stranke jih bodo podpirali. Po volitvah (15. maja 1921) je sporočil 6. jun. 1921

Ščeku, da je pisal don Sturzu s priporočilom odv. Pettoella, polit. tajn. Ljudske stranke v Furlaniji, »dolgo pismo in vse podrobno razložil, in sicer z najkrepkejšimi izrazi«, toda don Sturzo ni odgovoril in tudi na drugo pismo ne. Posilil je furl. poslanca Fantonija, »naj gre osebno po odgovor. Nič!« Potem je naročil tajniku Pettoellu, »naj pove don Sturzu v najkrepkejših izrazih vse, kar mu gre od moje strani«. Končno je prišel don Sturzo v Treviso in sporočil, naj pride T. k njemu. »Seveda nisem šel, ampak sem naročil prijatelju, naj mu jasno in točno pove, da si bojo Slovenci znali sami pomagati in da pošiljajo 'al diavolo' don Sturza in njegovo stranko.« Dostavlja značilno ugotovitev, da bodo morda »še najbolj v narodnem oziru pomagali socialisti« in furl. katol. poslanci. Iz pisma je razvidno, kako neizprosno je bil T. v borbi za narodne pravice. Pozneje je polit. društvo Edinost vzpostavilo uspešne odnose z It. ljudsko stranko in s samim don Sturzom in tudi T. je še naprej delal v tej stranki. - Drugo stalno službo (poleg prof. v semenišču) je imel T. v Collegio Nobili Dimesse (Zavod Ubogih sester), kjer je bil od 1901 izvoljeni spovednik, že prej pa je spovedoval gojenke. Naloga je bila težka, ker »je moral uporabiti vso svojo bistrost in znanje, vso svojo izjemno uravnovešenost, da je lahko vodil skupnost, v kateri so nekatere redovnice ravnokar naredile obljube, druge pa so raje še naprej živele kot samotarke« (s. R. O. Miazzo). 1913 je prenehal biti spovednik in je postal ravn. Njegovo načelo je bilo, naj se spoštuje volja in svoboda vsake sestre. Zavod je vodil duhovno in gosp. Vsako jutro je maševal sestram in gojenkam, popoldne ob štirih se je spet vrnil. Katekizem je poučeval novinke in sestre, verouk gojenke zavoda in priv. šol. Za zavod je skladal cerkv. glasbo, vodil petje in ga spremljal na harmoniju. Vodil je seje, na katerih so sestre izbirale spovednika, s škofom je bil navzoč na kapitljih, na katerih so sestre volile vrhovno predstojnico, vodil obnovitvena dela, spremljal gradbena dela za novo kapelo (1932-33). Trudil se je za združitev Ubogih sester v Padovi in Vidmu in bil zaradi tega 18. jul. 1917 pri pa-
pežu. Okt. 1917 je sestre preselil v Padovo in potem v Firenze, ker so zavod spremenili v voj. bolnišnico, po vrnitvi je pomagal pri obnovi (gl. s. R. O. Miazzo, Mons. G. T., Trinkov simpozij v Rimu, 139-54). - Po beneško-furl. navadi je na-

pisal za nove maše, poroke in druge slovesnosti vrsto knjižic z biografskimi podatki in pesmijo, pogosto z narodnospodbudno noto: A. Bankič, 1890; O posvečevanju premilostljivega g. g. - P. A. Antivarija, pomož. škofa videnskega (pesem, Il Cittadino italiano 25. febr. 1894, pos. št.); M. Zabreščak, 1895; Musoni-Velišič, 1897; Pertoldi-Franz, 1899; Della Giusta-Grassi, 1899; Della Giusta-Missaglia, 1900; Della Giusta-Levis, 1900; Božo Monkar, 1903 (ponat. TKol 1972, 33-37); J. Domenis, 1905 (pesnitev *Videnje*, ponat. M 1923, 170-72); Premilost. G. G. Janezu Berengu, bodočemu našemu pastirju (TKol 1984, 55-57, pesem s T-ovim it. prevodom); J. Skurj, 1907 (pesem *Ob novi maši*, ponat. M 1923, 173); I. Petričič, 1908; A. Birtič, 1909; Furchir-Coren, 1912; Ricc. della Torre, 1917; škof Fort. De Santa, 1938; M. T. Zanutta, 1940. Napisal je daljši uvod v pesn. zbirko G. Ellero, *Intermezzi della vita*, Ud. 1904. - Počastitve in drugo delo: 1910 je postal častni član vid. stolnega kapitlja, 1912 kanonik, potem papežev tajni komornik; član škof. odb. za cerkv. umet., škof. kolavdator cerkv. zvonov; sodnik-porotnik pri sodišču v Vid.; 1923 izvoljen v izvrš. odb. Ljudske stranke; 1925 so ga cerkv. krogi (in menda tudi svetni) predlagali za gor. nadšk. namesto dr. F. B. Sedeja, a je odločno odklonil (TKol 1968, 51-53). - Del njegove knjiž. je prišel v NUK v Lj., rkp. pa so večinoma pri zasebnikih. - Psevdi.: ab; Branko; D. J. T.; D. S. Tr.; Zamejski; Lozio Micheloni.

Prim.: Mar. Breclj, T. I., SBI. IV, 179-81 in tam navedena liter.; še posebej: tri teze: E. Lisiak, I. T. - življenje in delo, Lj. 1955; O. Miazzo, Le »Pocizije« di I. T., Padova 1959/60; Ir. Lupinc, I. T. - življenje in delo. Vid. 1980/81 (z dodatkom rkp. pesmi); TKol 1953-85 z vrsto podatkov iz zapuščine, spominov in člankov; A. Budal, I. T., Spisi, Trst 1964 z uvodom, ponatisom pesmi in proze; R. Specogna-A. Mizzau-A. Di Rito, Mons. I. T., 1863-1954, Ud. 1974 z razpravami in sl.; P. Gujón-M. Qualizza-N. Zuanella, I. T., Ud. 1979; M. Breclj, I. T., Beneška Slovenija - Hajdimo v Rezijo!, MD Celje 1980, ponatis in obširen uvod z beneškoslov. in rezij. bibliografijo; KatG 1983, št. 36, 37 s sl.; M. Jevnikar, I. T. pokraj. svetovalec v Vidmu 1902-1923, Acta Ecclesiastica Sloveniae 6, Lj. 1984, 91-136; Isti, Jezik I. T. v Pocizijah in Naših paglavcih, IzvTrst 1979; Isti, Življenje in delo I. T. - ob 120 letnici rojstva, RAITrsta 1983, 13 oddaj po 10 str. (rkp.); Fedora Ferluga-Petronio, I. T. poeta e scrittore della Slavia Veneta, Padova 1984; Trinkov simpozij v Rimu, Lj. 1986 (sodelovali: M. Jezernik, Fr. Kralj, Ir. Lupinc-Košuta, A. Trstenjak, M. Qualizza, M. Jevnikar,

Fed. Ferluga-Petronio, P. Merku, T. Pavšič, s. R. O. Miazzo, V. Cerno); P. Zovatto, Ricerche su I. T., Ud. 1986 (zbornik, sodel.: P. Zovatto, M. Jevnikar, Fed. Ferluga-Petronio, M. Vertovec, N. Zuanella, M. Qualizza); M. Tavčar, I. Trinko posrednik med slov. polit. organizacijo in Sturzovo Ljud. stranko, KolGMD 1990, 53-62.

Jem.

TROBEC Anton, kamnosek, kult. in polit. organizator in delavec, r. 5. apr. 1845 pri Sv. Ivanu v Trstu, u. 23. nov. 1920 prav tam. Oče Ivan, kmet in vrtnar trž. občine, mati Marija Žezlin. Po it. osn. š. se je izučil za kamnoseka, v poklicu pa se je izpopolnjeval v Milanu in se privatno šolal, da je napravil okr. 1886 še izpit za geometra. Po očetu je dobil posestvo in odprl lastno kamnoseško delavnico, ki mu je šla tako dobro, da je imel do 6 pomočnikov. Razen kalonov, balkonov, stopnic in kamnitih okraskov je klesal marmornate oltarje za trž. okolico (mdr. v Padričah, v stari c. pri Sv. Ivanu 1876, v ž. c. prav tam 1884). Že mlad se je posvetil prosv., kult. in polit. delu. Sodeloval je pri svetoivanski čitalnici, ki so jo po raznih podatkih ustanovili 1864, uradno pa je bila odprta 15. nov. 1868. 12. nov. 1874 so se v njegovi hiši (Vrdelska 66, zdaj S. Cilino 107) zbrali: Št. Nadlišek, geometer, posestnik in mestni svetovalec, J. Križman, kaplan pri Sv. Ivanu od 1872-81, I. Dolinar, časnikar in politik, I. Nabergoj, posestnik s Proseka, politik, mestni svetovalec in drž. poslanec, ter ustanovili politično in bralno društvo Edinost. Za preds. pripravljalnega odbora je bil izbran Nadlišek, na prvem občnem zboru 2. febr. 1875 pa so izvolili za preds. Nabergoja, ki je na tem mestu ostal do 1891. T. je postal odbornik in »v prvih začetkih so se tudi seje vršile v T-evi hiši« (E 1920). Že na prvem sestanku je T. predlagal, da bi Edinost izdajala svoje glasilo. Zanimal se je v tiskarni Lloyd Avstrijski v Trstu in med somišljeniki in na seji 15. mar. 1875 svetoval, naj bi list izhajal dvakrat na mesec z imenom Edinost; ustanovi naj se poseben odbor 40 udov, ki bi prispeval po 1 gld. na mesec, ker bi stalo 500 izv. 20 gld., mesečno torej 40 gld.; društvo naj zahteva, da se v trž. okolici vzpostavijo župani namesto »capi distrettuali«, naj dobi okolica 16 svetovalskih mest namesto dotedanjih šestih, naj se zahteva slov. uradovanje in ustanovitev glavne šole v okolici, okoličani naj ostanejo združeni, stare meje okolice se ne smejo premakniti. Na seji 9. maja je ponovno predlagal, naj bi začela Edi-

nost čim prej izdajati list, saj je na Tržaškem, kjer živi 70.000 Slov., nujno potreben. Njegov namen bi bil, da zbuja narod in »da brani vse krivice in napade in da se lahko pred svetom zagovarjamo in krepimo narod in širimo omiko v našej okolici« (Soča 13. maja 1875). Nastale pa so težave, ker so se nekateri odborniki bali, da bi z listom škodili gor. Soči. Na seji 1. jun. so določili vse potrebno za izhajanje in izbrali za ur. Fr. Cegnarja. Tedaj je Soča predlagala, da bi se njeno ured. preselilo v Trst. Na seji 11. jul. je T. predlagal, da bi list začel izhajati 1. avg., ur. Soče Vik. Dolenc pa je ponudil svoj list za skupno glasilo in njegovo preselitev v Trst. Po razpravi so sprejeli T-ev predlog, vendar so premaknili izid na 1. nov. A spet se je zataknilo in 1. nov. so sklenili, da grede T., Križman in Dolinar v Gor. na pogajanja. V Gor. so šli 24. nov. in lastniku Soče predlagali: list naj nosi ime Edinost, trž. društvo bo naročilo po 300 izv. vsake št. in za vsako drugo št. bo oskrbelo eno stran gradiva. Odbora obeh gor. strank (Soče in Gorice) trž. predlogov nista sprejela, zato je 8. jan. 1876 začela izhajati Edinost (E) pod ur. I. Dolinarja, a »izpočetka je bilo tam (pri T.) tudi uredništvo«. T. je jamčil »s streho svoje hiše« v Lloydovi tiskarni in vodil razpošiljanje, ki je bilo v svetoivanskem zvoniku. »In če so se pojavile finančne težave, je bil T., ki je »pok. I. Dolinarjem letal okoli in iskal pomoči iz zadrege« (E 1920). E je izhajala do 1880 dvakrat na mesec, do 1882 tedensko, do 1894 dvakrat tedensko, do 1898 trikrat na teden, do 1900 dvakrat na dan, do ukinitve 2. sept. 1928 dnevno. T. je bil 27. okt. 1878 med govorniki na taboru v Dolini pri Trstu. V govoru se je zavzel za zedinjeno Slovenijo, za pravičnejši volilni sistem in za to, »da trž. okolica zadobi lasten šolski svet, kajti ni mogoče, da se naše slov. šole pod it. šolskim svetom izboljšajo«. Odločno je nastopil proti temu, da bi se trž. mesto razširilo daleč v okolico, ker s tem »nam skrajšajo glasove pri volitvah v mestni deželni in dr. zbor; tako ne dobimo 14, ampak zgubimo še teh 6 poslancev, potem bi bila okolica uničena in vsi bi popolnoma postali laški sužnji« (E 1878). Leta 1882 je zbral J. Negode gledališko skupino, ki se je shajala in vadila v T-evi hiši. Istočasno so ustanovili Bralno in tamburaško društvo, ki se je 1888 preselilo v ul. S. Cilino 111. T. je obe društvi podpiral. 24.

mar. 1887 so ustanovili pri Sv. Ivanu podružnico CMD, T. je bil v prvem odboru, od 1894 blagajnik. 22. jan. 1891 je bilo uradno potrjeno Bralno društvo za svetoivanski okraj in T. je bil odbornik. Leta 1894 so ustanovili Društvo za pokopavanje mrličev - Sv. Ivan in T. je bil preds. T. je bil tako delaven, da si je pridobil vzdevek »svetoivanski narodni veljak«.

Prim.: Z. arh. Novi sv. Anton Trst; KDCM 1894; C-č, † A. T., E 25. nov. 1920, 2; E. Slavik, Početek lista »Eidinost«, E 1876-1926, jubilejna št., Trst 1926, 7-11; Pavla Kolarič, Stoletni razvoj slov. organizacij pri Sv. Ivanu, Slov. čitalnica pri Sv. Ivanu 1868-1968, Trst 1968, 10, 12-18 s sl. roj. hiše; B. Marušič, O nekaterih poskusih za skupni list primorskih Slov. v sedemdesetih letih preteklega stoletja, JKol 1971, 124-25; M. Udovič, Ob stoletnici »Eidinosti«, Utripi, Trst dec. 1975 - mar. 1976, 41, 44; Benj. Slavec, Dolinski tabor 1878, PD Valentin Vodnik 1878-1978, Dolina 1978, 34; SBL IV, 183; M. Jevnikar, Rojstne hiše..., KolGMD 1986, 79-81 s sl. roj. hiše.

Jem.

TROBINA Justina, prof. glasbe in solo petja, koncertna solistka in pevovodja, r. 19. jun. 1906 v Bovcu, u. 29. nov. 1980 v bolnišnici Topolšičica-Šoštanj. Oče Martin, finančni preglednik, mati Helena Pokleka, gospodinja, brat Stanko (gl. čl.). Osn. š. je začela v Krminu in končala v Mrbu. V Celju je dovršila meščansko šolo (1919-23), v Mrbu učiteljšče in maturirala 1926. 1. sept. 1927 je bila nastavljena na dekliško osn. š. v Celju. Medtem je študirala in absolvirala šolo GM v Mrbu, igrala klavir in violino in gojila solo petje. V jeseni 1931 je odšla na Konservatorij v Lj. in študirala poleg drugega kot glavni predmet solo petje pri Juliju Betettu in Angeli Trost; diplomirala je z odliko 1936. Po diplomi je bila 1936 nastavljena na učiteljšču v Mrbu kot prof. glasbe in solo petja. Tu je ostala do nem. zasedbe, ko se je vrnila domov v Šoštanj in se preživljala s poučevanjem klavirja. Zaradi lepega, čistega in osvajajočega liričnega soprana, velike pevske nadarjenosti, absolutnega posluha in petletnega šolanja se je hitro uveljavila že na začetku svojega umet. dela v Mrbu (1936-41), ko je kot koloraturna solo pevka nastopala na koncertih v cerkvah in dvorinah. Pela je od ljud. pesmi do opernih arij, umetne solistične skladbe od baroka dalje, tuje in domače. Velikokrat je nastopila z religioznimi samospeli, npr. J. S. Bach, *Moje srce, raduj se* (arija iz Binkoštna kantate); W. A. Mozart, *Ave verum*; L. Cherubini, *Ave Maria*; Max Reger, *Marijina uspa-*

vanka; A. Bruckner, *Ave Maria*; R. Schumann, *Iz mojih solz*; izmed domačih pa B. Ipavec, *V spominsko knjigo, Oblaku, Ciganka Marija*; D. Jenko, *Dve utvi*; Hr. Volarič, *Oj rožmarin, Dekliška tožba*; Fr. S. Vilhar, *Mornar, Ukazi, Nezakonska mati, Kam?* itd. - Po vojni je ostala zaradi bolehnosti staršev v Šoštanju in nadaljevala s poustvarjalnim glasb. delom najprej na osn. š. in gimn., nato kot glasbenik in pedagog na novi Glasb. šoli od ustanovitve 1956 do smrti; tu je bila tudi ravn. Ves čas je vodila pevske zборе: moški zbor, mešanega, dva žen. zbora (dekliškega 26 let) in dva mladinska; tri leta pred smrtjo je vodila še zbor upokojencev. Vse zборе je pripeljala na vrh glasb. dosežkov. Prirejala je številne koncerte po vsej Sji in na tekmovanjih dosegala prvo mesto. Bila je ena največjih glasb. umetnic, delala je »s srcem in veseljem in z odličnimi pedagoškimi prijemi vzgojila celo vrsto prijateljev glasb. umetnosti kakor tudi aktivnih glasbenikov« (ravn. Glasb. šole Velenje-Šoštanj 2. dec. 1980). - Napisala je nekaj strok. knjig in razprav: *Vzgoja poklicnega pevca* (Lj. 1941) je teoretični in praktični nauk o solo petju z risbami, notnimi sistemi in vajami; *Kratek pregled razvoja vokalne glasbe* (Šoštanj 1965) je v odlomkih podan razvoj, vrste, šole, izvajanje od starih kultur do sodobnosti pri Slov., Hrv. in Srbih; *Vzgoja solopetja* (skriptata) je priručnik za pouk solo petja; *Tehnika petja* (skriptata) o petju v praksi, namenjena pevovodjem. Napisala je tudi več glasb. člankov in kritičnih dopisov v glasb. revije in časopise. - Ob glasbi je gojila še likovno umetnost: risbe, slike, gobelini in razne umetnostne pisave. Na gimn. je poučevala tudi risanje. - Za glasbeno-pedagoško delo in številne koncerte je dobila veliko pohval, priznanj, nagrad, odličij, 1964 Kajuhovo nagrado za življenjsko delo glasb. poustvarjanja, ob 70-letnici priznanje z diplomom Republ. komiteja za vzgojo in izobraževanje (1976). - Kulturno aktivna je bila tudi njena mlajša sestra Erna (r. 1911 v Bračanu nad Krminom - u. 1970 v Šoštanju), ki je bila po poklicu učiteljica, študirala pa je dramatik, glasbo in likovno umetnost.

Prim.: Obširen življenjepis z bibliografijo in liter. brata Stanka 26. mar. 1985 (arh. PSBL); P. M., 30 let pevovodskega dela J. T., Celjski tednik 1. jun. 1956; St. Trobina, Jubilej prof. J. T., Delo 18. jun. 1966; Isti, J. T. (1906-1980), CG 1981, št. 1-2, 30; V. Kojc, J. T., Delo 19. dec. 1980 s sl. Jem.

TROBINA Stanko, duhovnik, prof. glasbe, zborovodja, glasbeni zgodovinar, r. 16. nov. 1907 v Volčah na Tolminskem, u. 8. jan. 1986 v Metlečah-Šoštanju. Oče Martin iz Prelog pri Šoštanju iz muzikalne »Florjanove« družine, odličen pevec in 62 let igral citre, finančni preglednik v Trstu, Gorici, Kojskem, Bovcu, Krminu, Bračanu idr., mati Helena Pokleka iz Šmartnega ob Paki, do poroke 1905 kuharica v Trstu, sestra Justina (gl. čl.). Osn. š. v Krminu in Šoštanju, kamor se je družina zatekla ob vstopu It. v prvo svet. vojno. Nižja klas. gimn. v Lj., višja z maturo 1928 v Mrbu in tudi bogoslovje (1928-33), posvečen v duhovnika 10. jul. 1932. Vzporedno se je vneto posvečal glasbeni teoriji in petju. Njegova prva glasb. mentorja sta bila v Lj. skladatelj Al. Mav in prof. M. Bajuk, v Mrbu prof. Schweiger, regens chori J. Gašparič in glasb. H. Druzovič. Pri Druzoviču je študiral 6 let klavir, orgle, zborovodstvo in pel v njegovem zboru (1926-32). Nato se je učil teoretično in praktično solo petje pri prof. A. Žagarju v Ljutomeru (1934-37), pri prof. A. Trostu v Lj. in pri sestri prof. Justini Trobina v Mrbu (1937-40). Končno mu je glasb. in prof. St. Premrl (PSBL III, 87-89) pomagal, da je končal Konservatorij v Lj. (1946-51). - Po novi maši je bil eno leto semeniški duhovnik, nato kpl. in katehet: pri Sv. Juriju v Slov. goricah (1933-34), v Ljutomeru (1934-36), v Črensovcih (1936-37), v Čadramu-Oplotnici kot kpl., župni uprav. in žpk do 1968, na Gomilskem (1968-81), ko je stopil zaradi bolezni v pokoj in se naselil na domu v Metlečah-Šoštanju. Med vojno je bil eden redkih mlajših duhovnikov, ki ga Nemci niso izselili. Poleg lastne župnije je upravljal še Prihovo in Kebeļj, vse peš, včasih od 25-30 km na dan tudi po hribovitem svetu in po globokih zametih, pogosto v smrtni nevarnosti. Imel je več preiskav in Nem. so mu odnesli in uničili slov. knjige in rokopise. - V vseh župnijah je dvigal versko življenje z misijoni, duhovnimi obnovami, z verskimi in glasbenimi prireditvami. Vpeljal je živahno pokoncilsko liturgično življenje in pritegnil tudi mladino. Vodil je mešane, moške, mladinske in otroške zборе, pospeševal pa tudi ljudsko petje. V Oplotnici in na Gomilskem je veliko gradil in obnavljal cerkv. in župnijska poslopja in podružnice. - Drugo njegovo področje je bila glasba, s katero je hotel dvigniti verske vrednote in slov. kulturo. Bil je glasb. estet,

kritik, muzikolog, zborovodja in solo pevec. Od 1965 je predaval cerkv. glasbo na cerkv. Glasb. š. v Mrbu. Bil je redni član škof. glasb. sveta (od 1966 dalje), član ured. Cerkevne glasbenika (CG) (od 1974), član Komisije za liturgijo in cerkv. glasbo (od 1981). - S področja glasbe je napisal vrsto strok. člankov in razprav: *Koral in njegova praksa* (CG 1933) o starokršč. glasbeni umetnosti; *Misli k razumevanju cerkv. glasbe* (CG 1935) uvaja v razumevanje sakralne glasbe; *Beseda o lepoti* (CG 1935) esej o zapletenih procesih doživljanja glasb. umetnine; *Slov. narodna pesem iz Prekmurja* (Pevce 1937), očrt značilnosti teh ljud. pesmi, v katerih so ohranjeni vplivi vzhodne glasbe, najbrž tudi staroslovan. z bizantinsko osnovo; *Zgodovina župnije Čadram-Oplotnica* (Oplotnica 1956, tipkopis s slikami), kjer je odkril veliko novih zgod. dejstev; *Slov. narodna pesem* (Nova pot 1959) je obsežna esejistična razprava o umet. vrednosti in s sistematično prikazanimi izsledki; *Razvoj cerkvene glasbe na Slovenskem* (Nova pot 1966) prikazuje razvoj in lepoto cerkv. glasbe v posameznih stilnih dobah; *Misli k problemu cerkvene glasbe* (Cerkev v sedanjem svetu 1969), pogled na spreminjanje sedanje svetne in cerkv. glasbe. Največja kult. vrednota pa je T-ova knjiga *Slovenski cerkveni skladatelji* z uvodom v cerkveno glasbo in njeno zgodovino (Obz. Mrb. 1972, 312 str.). To je prva knjiga na Slovenskem, ki sistematično in izčrpno obravnava cerkv. glasbo v vseh njenih zvrsteh, slov. cerkvene skladatelje od začetka do sodobnosti, kratko zgod. katol. in slov. cerkv. glasbe. Predstavil je kakih 270 slov. cerkvenih skladateljev, pri pomembnejših je podal tudi njihovo življenje in delo z oceno in sliko. Knjigo so vpeljali v sred. cerkv. Glasb. šolo v Lj. in Mrbu. V obširni razpravi *Stanje cerkvene glasbe na Slovenskem* (CG 1976) obravnava današnjo ustvarjalno in poustvarjalno glasbo; *Uvod v tehniko petja* (CG 1977, 2 št.) govori o tehnično pravilnem petju in umet. podajanju. - Poročal je o pevskih prireditvah, koncertih, jubilejih glasbenikov, pev. zborih idr. - T. se je uveljavljal tudi v praktičnem glasb. delu. S svojim lirično mehkim baritonom je nastopal v cerkvah in na prosv. odrih in pel solistične skladbe religiozne in svetne vsebine. S svojimi mešanimi moškimi in mlad. zbori je priredil v cerkvah in dvoranah nad 130 koncertov. Harmoniziral je 24 ljud. pesmi, a so mu jih uničili Nemci, na-

pisal pa je tudi več relig. in svetnih pesmi. - Za dušnopast. in glasb. delo je prejel več cerkvenih priznanj in Red zaslug za narod s srebrnimi žarkami za življenjsko delo na področju glasbene umetnosti (1978).

Prim.: Osebnosti podatki 26. mar. 1985; M. Tomc, S. T., Znamenje 1973, št. 6; Vl. Kos, S. T. - sedemdesetletnik, CG 1977, št. 9-12; E. Škulj, S. T. zlatomašnik, CG 1982, št. 7-9; D. K. (lemenčič), Od lepote glasbe k večni Lepoti, Družina 5. dec. 1982 s sl.; B. J., S. T., Družina 16. febr. 1986 (spominski članek); M. Jevnikar, Glasb. zgod. S. T., KolGMD 1987, 103-04 s sl.

Jem.

TROHA Teodor, generalmajor, namestnik komandanta Skopskega vojaškega območja, r. 25. avg. 1933 v Idriji. Oče Franc, rudar, mati Ivana Bončina. Osn. š. v Idriji, nato je obiskoval tehn. sred. š. v Lj., smer kemija. Končal je Vojaško akad., Višjo vojaško akad. in Šolo ljudske obrambe v Bgdu. Služboval je v Kruševcu, Tuzli, Bgdu in Skopju. Opravljal je dolžnosti komandirja osnovnih vojaških enot, bil načelnik ABHO v diviziji, referent in pomočnik načelnika ter načelnika Uprave ABKO v Generalštabu JLA, bil komandant šol. centra ABKO v Kruševcu, preds. komiteja ZKJ v Zveznem sekretariatu za ljudsko obrambo v Bgdu, danes opravlja dolžnost namestnika komandanta Skopskega vojaškega območja.

Prim.: Osebnosti podatki; župn. arh. Idrija.

Bevk

TROJER Angel, glasb. pedagog, r. 7. mar. 1907 v Ajdovščini, u. 17. apr. 1977 v Sempetru pri Gor., pokopan v Ajdovščini. Oče Angel je bil višji računski preglednik pri dežel. odboru v Gor., mati Rozina Makovec. Osn. š. v Ajdovščini, realka v Idriji. Študiral je tudi violino na glasb. š. v Gor. pri prof. Lipizerju. Zaposlil se je v posojilnici v Šturjah, nato pa v elektrarni v Ajdovščini, ker se kot zaveden Slov. ni hotel vpisati v faš. stranko. V svojem naspotovanju faš. diktaturi se je približal org. TIGR, v jeseni 1944 je stopil v vrste primor. borec kot mobilizacijski oficir. 1947 je prišel v Postojna, kjer je zaoral ledino glasb. življenja. Učil je klavir, violino, harmoniko kot glasb. pedagog in ravn. Glasb. š. celih 30 let od njene ustanovitve. ZKOS mu je podelila ob 40-letnici zleta Svobod v Celju 14. jun. 1975 spominsko priznanje za dolgoletno uspešno kulturno delo. Ukvarjal se je tudi s tehničnimi inovacijami,

čeprav je, tih in skromen, o tem bolj malo posredoval javnosti. Izdelal je patent za železniško sondo, ki je bil objavljen v Patentnem spisu št. 32170 z dne 30. apr. 1974 v Bgdu. Opis železniške sonde obsega šest str., novi patent je dobil pravno veljavo od 31. dec. 1974.

Prim.: Podatki sestre Marije Trojer iz Ajdovščine; Delo 16. jun. 1975; PrimN 20. jun. 1975; 22. apr. 1977; 30 let Glasb. šole Postojna, Postojna 1977, 47 s sl.

Češč.

TRONTELJ Alojzlj, duhovnik, član Misijonske družbe, r. 17. apr. 1907 v Gomilah, župnija Šentvid pri Stični, u. 15. okt. 1979 na Mirenskem Gradu, kjer je tudi pokopan. Oče Mihael, mati Ivana Erjavac. V Lj. je končal klas. gimn. in 8. jul. 1928 vstopil v Misijonsko družbo (lazaristi). V duhovnika je bil posvečen 13. avg. 1933 v Lj. Jan. 1938 je postal ravn. znane misijonske tiskarne v Grobljah pri Domžalah, ki pa so jo v začetku zadnje vojne zasedli Nemci. T. je odšel kot begunec v Bgd in delal med slov. begunci v Srbiji kot župnij. uprav. v Kragujevcu. Tu je po vojni začel izdajati mesečnik Cerkevni zvon. Po vrnitvi v Groblje je upal, da bo nadaljeval s tiskarsko dejavnostjo, toda zaman. Povojna represija tudi njemu ni prizanesla in za več let je moral v zapor (1948-53), od koder je v mar. 1953 prišel na Mirenski Grad. Kot duhovnik Misijonske družbe se je selil še trikrat: 1962 v Šmartno ob Savi, 1965 v Šentjakob ob Savi in 1970 spet na Mirenski Grad. - Trdega dela se je naučil že na domači kmetiji in svojo izrazito gospodar. naravo plodno razvijal tudi v duhovniškem poklicu. V tiskarski dejavnosti so ga sicer zaustavile ovire, ki so izvirale iz zgod. okoliščin medvojnih in povojnih časov, zato pa je neutrudno gradil vsepovsod, v Grobljah, na M. Gradu, v Šmartnem in Šentjakobu. Na M. Gradu je preživel dve desetletni obdobji (1953-62 in 1970-79). Prinesel je novo življenje in se trajno zapisal v zgod. kraja. V vsestranskih obnovitvenih delih je prišel do izraza tudi njegov osebni fizični prispevek. Na Grad je povabil slikarja in kiparja Toneta Kralja, ki je prevzel obsežno umetniško prenovno romarske cerkve Žalostne Matere božje od glavnega oltarja do markantnega križevega pota. Za trajno pa so na grič prišle sestre usmiljenke, ki jim je T. v bivši misijonski hiši iz obnovljenega pogorišča pripravil nov dom. Preskrbel je dovoljenje

za novo pokopališče in na sušni grič spravil vodo iz reke Vipave. V drugem obdobju pa je med drugim vodil tudi dom duhovnih vaj in mu načrtoval prepotrebni prizidek z novo prostorno dvorano. Se druge načrte mu je prekrižala bolezen, a je pot, ki je vodila do versko duhovnega centra, kot ga danes predstavlja Mirenski Grad, v dobršni meri tlakovana s T-vim prispevkom.

Prim.: Liber Confratrum in Monte Grad ab anno 1913 usque ad 19...; Letopis Cerkve na Slovenskem, Lj. 1985; Odšli so: Alojzij Trontelj, Družina št. 41/1979; V spomin Alojziju Trontelju, KatG 25. okt. 1979; osmrtnica v Delu 17. okt. 1979; NL 1. nov. 1979; Doma (izdaja provincialno vodstvo Hčera krščanske ljubezni - usmiljenk, IV Bgdu) št. 1, jan.-febr. 1980; Mirenski Grad pri Gorici, Miren 1986 (brošura, izdajatelj Misijonska družba, Mirenski Grad, Miren); Orgelsko-zborovski večer, Mirenski Grad, 17. dec. 1989 (koncertni list); Dom in rod, št. 2, Miren, dec. 1989 (župnijski list).

B-n

TROST Matija, protestantski pridigar, prevajalec in novolatinski pesnik, r. neznano kdaj v Vipavi meščanu Kocijanu in materi Heleni, u. 1591 v Lj. Študiral je najprej na Dunaju, 1582 je dosegel bakalavreat iz filoz. Ko se 21. mar. 1584 v Gor. ni hotel vrniti h katol. veri, se je moral izseliti. Od 29. sept. 1584 je prejemal študentsko kranj. dežel. stanov za študij v Nemčiji, od 7. sept. 1585 je bil vpisan na U v Tübingenu kot »Carniolanus«, 6. avg. 1589 je tu postal magister teologije. Zaradi tiska slov. knjige 1588 je zašel v dolgove, 1590 se je za deset tednov zatekel k Primožu Trubarju ml. v Kilchberg. Z njegovim jamstvom je istega leta prišel v Lj. za pridigarja, naslednje leto je zbolel in umrl. - T. je prevedel v slov. nagrobni govor, ki ga je imel Jakob Andreae, tübinški prošt, ob pogrebu Primoža Trubarja st., in ga na svoje stroške izdal z naslovom *Ena lepa inu pridna prediga per pogrebi tiga vredniga inu visoko vučeniha gospud Primoža Trubarja 1588*. Prevod se tesno naslanja na izvirnik. T. je izpustil le grške in latin. hvalnice ter jih nadomestil s štirimi lastnimi latin. pesnitvami v elegičnih distihih, v katerih zanosno slavi Primoža Trubarja. Podpisal se je pod svoje pesmi: »Matthias Trostius Vipacensis Illyricus«. Vsebinsko je najbolj zanimiva IV. pesnitev, kjer primerja Trubarja z Lutrom: Tam Nemeč Luter — tu Slovenec Trubar, ta nič manjši od onega. Nato vzporeja Trubarjeve zasluge za Slovence z Lu-

trovimi za Nemce. Vse pesmi preveva veliko slov. rodoljubje. Jezikovno se je oprijel takratnega knjižnega jezika, Trubarjeve in Dalmatinske dolensščine. »Trostova knjiga je ena najlepših počastitev našega prvega pisatelja in kaže, kako so ga sodobniki spoštovali in ljubili« (M. Rupel).

Prim.: SBL IV, 188 z liter.; M. Rupel, Slov. protest. pisci, Lj. 1966, 40, 377; J. Pogačnik, Zgod. slov. slovstva I, Mrb. 1968, 161.

T. P.

TROST Ferdinand, gospodarstvenik, r. 22. okt. 1932 v Podnanosu (Podbreg), živi v Dragomerju (Brezovica pri Lj.). Oče Matija, mlinar, mati Antonija Trošt, gospodinja. Osn. š. v Podnanosu, kasneje je opravil polletni knjigovodski tečaj (1950) in štirimesečno polit. š. pri CK ZKS v Lj. (1954). V Lj. je obiskoval srednjo ekonomsko š. (1955-58), prav tam je končal študij na Ekon. fak. (1963) z nalogo o poljedelstvu kot viru surovin za industrijo (zanjo prejel študentsko Prešernovo nagrado 1963). Na isti fak. je dokončal podiplomski študij (magisterij) iz jsl. zunanje trgovine (1969) in 1977 postal doktor ekonomskih znanosti z nalogo *Tendence k strnjevanju in razprševanju v industrijskem razvoju*. Služboval je kot knjigovodja v kmet. zadrugah (Fojana, Velike Žablje, Podraga) med 1950-54. Po diplomi (1963) se je zaposlil na Inštit. za ekonomiko, stat. in demografijo (Ekon. fak.) v Lj. kot asistent-raziskovalec; 1964 je postal asistent pri predmetu ekonomika mednar. menjave na lj. Ekon. fak. 1979 je bil tu izvoljen za docenta (področje ekonomskih mednar. odnosov), 1985 za izrednega in 1990 za rednega prof. Kot univ. učitelj je predaval na dodiplomskem in podiplomskem študiju. Ob rednem delu je sodeloval pri delu Izobraževalnega centra Ekon. fak. v Lj., pri Centru za usposabljanje zunanjetrgovinskih delavcev v gospodarstvu pri Gosp. zbornici Sje (Radenci), pri š. za poslovodne kadre (Škofja Loka, Brdo pri Kranju) iste zbornice, pri zunanjetrgovinski š. Iskre in pri podobnih izobraževalnih pobudah v Sji. Pomagal je pri delu raziskovalnih skupin lj. Ekon. fak. (področje mednar. ekonom. odnosov), v raziskovalni skupnosti Sje, v organih lj. U in slov. vlade. S študijskimi nameni je potoval v tujino (London 1969, 1985; Dunaj 1986-1989), s prispevki je sodeloval na strok. sestankih v Jslu in v drugih evrop. državah. Razprave in članke je objavljaval v slov. in jsl. periodiki, kot

so: Naše gospodarstvo (Mrb.), Ekonomska revija (ER) (Lj.), Ekonomist (Bgd), Združeno delo (Lj.), Pogledi (Skopje). Več samostojnih publikacij je izšlo v okviru založniškega programa lj. Ekon. fak.; *Izbor člankov in razprav. Študijsko gradivo za predmet: Zunanji ekonomski odnosi SFRJ (1987); Izbor študijskega gradiva za področje: Analiza razvoja ekonomskih odnosov Jugoslavije s tujino (1987); Izbor člankov in razprav: Dodatno študijsko gradivo za predmet: Ekonomika mednarodne menjave Jugoslavije (1989)*. V Zgbu je izšla študija *Koncepti i metode restrukturiranja svjetske ekonomije (1979)*. Učbenike je objavil v sodelovanju Ekon. fak. z nekaterimi podjetji (Slovenijales, Iskra, Jugotekstil-impex), dva učbenika o zunanji trgovini pa sta izšla v okviru piranske Višje pomorske š. Med razpravami je zlasti omeniti: *Prestrukturiranje svetovne industrije kot oblika in vsebina uveljavljanja načel nove mednarodne gospodarske ureditve (ER 1978); Ekonomski problemi uveljavljanja planiranja ekonomskih odnosov Jugoslavije v procesu družbene reprodukcije (Ekonomist Bgd 1980); Učinkovitost zunanjih ekonomskih odnosov (ER 1986); Uvozna in izvozna zasnova v mednarodnem gospodarskem sodelovanju Jugoslavije (v: Aktualne teme zunanje trgovine, Mrb. 1989)*.

Prim.: ULjBB II, 185-86; III, 261; osebni podatki (pismo z dne 6. avg. 1990).

B. Mar.

TROŠT Ivo, pisatelj, r. 6. dec. 1865 v Orešju pri Colu na Vipavskem, u. 3. okt. 1937 v Lj. Oče Dominik, mali kmet, mati Marija Bajc. Ker je želel postati učitelj, je odšel po domači osn. š. v enoletni pripravljalni tečaj v Kobaridu, nato na učiteljsiše v Koprno in ga dovršil z odliko (1881-85); tu se je naučil tudi it., sam pozneje še češč. Službe: Ustje pri Ajdovščini (1885-86); Razdrto (1886-1901); tu je bil tudi domači učitelj in družabnik v graščini V. Garzarolija; nadučitelj v Tomišlju pri Igu (1901-25). 1925 je bil upokojen, od 1926 je živel v Stožicah pri Lj., malo pred smrtjo se je preselil v Lj. - Na službenih mestih je gojil sadjarstvo in vrtnarstvo in uvajal učence in odrasle v umno kmetijstvo. Povsod je vodil cerkv. in prosv. pev. zbornice, narodna in človekoljubna društva. V UT je 40 let (1886-1927) objavljial sestavke o učiteljskih vprašanjih in vzgojni metodi. - Prvo črtico je priobčil v 3. letniku učit. v trž. E, kjer se je nato več let oglašal s

podlistki, črticami in povestmi; tu je objavljial tudi ljudsko blago iz Brkinov (1897-98). Sodeloval je v DS, LZ, Slovan. knjižnici, v SV in KMD, pri SM (Zabavna knjižnica), Ski, DP, SN (podlistki), izdal je tudi več samostojnih knjig. - Snov je zajemal iz vsakdanjega življenja Notranjcev in Kraševcev ter prikazoval vaško, trško in mestno življenje, v katerem je iskal predvsem posebnosti in zanimive ljudi, družinske konflikte, izseljevanje v Brazilijo, odhajanje dekel in dovilj v Egipt. Po J. Debevca je bil »rapsod svojih Notranjcev, ki pa o njih napakah ne molči: govori nam o očetih, ki so trdi ko kraške skale, o notranjskih magnatih, ki so vsi med seboj v sorodu... Vsi Italijani so nelepega značaja. Rad vpleta razmišljanje: o umetnosti, delu, bogastvu, o človeškem srcu« (DS 1937/38). Sprva ima še veliko romantičnih primesi: učinkoviti dogodki, naključja in presenečenja, vzgojni zaključki. Zelo ljudski značaj imajo povestice, ki jih je 11 napisal med 1891-1915 za KMD in SV v Clcu. Ob nastopu naturalizma se je poskušal približati večjemu realističnemu oblikovanju razmer in ljudi, vendar pa se je premalo poglobljial v notranji svet svojih junakov in junakinj. Pisal je prizadeto, naglo in s premajhno umetniško nadarjenostjo. Lepi pa so njegovi opisi narave, kraške burje, vode ponornice. - *Važnejše povesti in novele v revijah: Na valovih življenja (1893); Selanov zet (1894); Materina obluba (1896); Stari dolg (1897); Najstarejša (1899)*. Risal pa je tudi učiteljsko in delavsko življenje: *Vodiški samotar in Učitelj Gregor (1895), Družina socialistova (DS 1898, psevd. Mirovič) idr.* Napisal je tudi vrsto samostojnih ljudskih povesti: *Smodin (Gor. 1895); Pri stricu (Gor. 1898); Na rakovo nogo (Lj. 1900); Dobrota in hvaležnost, I, II (Gor. 1902); V srca globini (Gor. 1905)*. - Posebno plodovit je bil kot mladinski pisatelj. Veliko je sodeloval v Vrtcu (do 1897), potem v Zvončku. 1906 sta začela z E. Ganglom izdajati v Lj. Knjižnico za mladino. Tu je izšla najprej njegova *Kitica pripovednih spisov (1907)*, nato dve knjižici njegovih *Zbranih mladinskih spisov* pod naslovom *Moja setev: 1. zv. Oživela resnica, 1914, 2. zv. Petranova Ljudmila, 1920*. - Nekaj T-ovih povesti so ponatisnili v ZDA v Glasu naroda in Amerikancu. - Psevd. Slavoljub Dobravec.

Prim.: Fr. Koblar, SBL IV, 189 in tam navedena liter.; ZSS IV, pass., 140 sl.; Slov. knjiž., CZ 1982, 366-67.

Jem.

TROŠT Janko, narodopisec, topograf, muzealec in lutkar, r. 20. jan. 1894 na Razdrtem, u. 20. avg. 1975 v Lj. Oče Ivo, pisatelj, mati Rozalija Premrov. Osn. š. je obiskoval 1901-04 v Tomišlju, deško osemrazrednico 1904-09 in učiteljske 1909-13 v Lj., 1919-20 pa se je usposobil za meščanskošol. učitelja na pedagog. tečaju za mešč. š. v Mrbu. 1934 je opravil etnografski tečaj držav. muzeja v Lj., 1948 pa konservatorski tečaj. Služboval je 1913-14 v Šmihelu pri Novem mestu in v Loškem Potoku. Med 1915-18 je bil v avstrij. vojski. Začasno (1919-20) je bil honorarni učitelj na Trgov. akad. v Mrbu, zatem pa se je trajno naselil v Ribnici na Dolenjskem. Služboval je kot predmetni učitelj (1920-29) in ravn. (1929-45) na tamkajšnji mešč. š. Zaradi spora z OLO Kočevje je bil 1946 odpuščen iz službe. Po rehabilitaciji 1948 se je preselil v Idrijo in poučeval kot predmetni učitelj na nižji gimn. do upokojitve 1951. Pozneje se je vrnil v Ribnico in tam živel. - Že od študent. let se je zanimal za topografijo in ljudsko umetnost. V samozaložbi je 1939 izdal *Zemljevid kočevskega okraja* (1:50000), za katerega je mnogo let ugotavljal prvotna slov. imena krajev, ki so jih bili poselili nemški naseljenci in po svoje preimenovali; žal so vso naklado ob zasedbi uničili It. Po nalogu Zavoda za spomeniško varstvo LRS je jeseni 1947 sodeloval z M. Zadnikarjem in J. Kregarjem pri zbiranju topografskega gradiva za Kočevsko; gradivo je izšlo 1968 z naslovom *Gradivo za umetnostno topografijo Kočevske* (popisal, zbral in uredil M. Zadnikar, ciklostil). V Ribnici je 20 let zbiral primerke ljudskih okraskov na lesu, kovinah, pohištvu in stavbarstvu ter skiciral nad 600 risb, ki so zgorele ob požaru (1944). Istčasno je vodil tečaje spominkarstva in rezbarstva za odraslo mladino v Ribnici in Sodražici ter prirejal razstave izdelkov. Meščanska š. v Ribnici je pod njegovim mentorstvom razvila lastno lutkovno gledališče z rednimi predstavami; oder in ves inventar so izdelali učenci pri ročnih delih, celotno gledališče pa je bilo ob okupaciji zaplenjeno in odpeljano v It. 1945 je T. v Ribnici organiziral lesno domačo obrt in ustanovil zadrugo Suha roba, ki jo je do 1946 tudi vodil kot preds. Kmalu po prihodu v Idrijo je dal pobudo za ustanovitev Mestnega muzeja, si zelo prizadeval za njegov razvoj in ga kot prvi ravnatelj vodil do 1955. Po vrnitvi v

Ribnico je usmerjal priprave za ustanovitev Narodopisnega muzeja, med 1958-61 zbiral gradivo (lesno domačo obrt in lončarstvo) in bil od odprtja do smrti tudi ravn. muzeja. - Ob rednih službenih obveznostih je precej časa namenjal različnim ljubiteljskim kult. dejavnostim. Kot slikar olj in akvarelov je rad upodabljal krajinske značilnosti Ribniške doline, obrtnike in krošnjarje ter risal karikature predvojnih tržanov. Najpomembnejše so njegove velike zgod. slike, s katerimi je opremil muzeja v Idriji in Ribnici; idrijski muzej hrani popularne upodobitve legendarnega »škafarja«, klavž in starih rudarskih motivov kot tudi serijo skrbno izdelanih maket, ki nazorno prikazujejo nekdanje rudarske in gozdarske naprave (kamšt, grablje, klavže, jaški in rovi, transport lesa). Že 1946 je odkril v cerkvi sv. Primoža nad Robom in v Krvavi Peči v okolici Velikih Lašč freske neznanega avtorja, v kapeli v Prevolah pri Hinjah pa verjetno gotske freske neznanega slikarja. Prizadevno je delal na glasb. področju, saj je nad 17 let vodil ribniški Sokolski pev. zbor in z njim prirejal koncerte. - Kot publicist je napisal precej strok. člankov in razprav s področij ročnega dela, spominkarstva, lutkarstva, domače obrti, turizma, etnografije in domoznanstva. Obravnaval je predvsem območje Ribnice v luči krajevnih posebnosti, ljudskih izročil in materialne kulture. Med službovanjem v Idriji je sestavil zajeten turistični priročnik *Idrija - naše najstarejše rudarsko mesto* (1953).

Prim.: SBL IV, 188-90; zbirke in dokumentacija Mestnega muzeja Idrija.

Kvčč

TROŠT Jože, glasbenik, dirigent, skladatelj, r. 12. maja 1940 na Colu, živi v Lj. Oče Alojz, kmet, mati Frančiška Peljhan. Osn. š. na Colu 1947-51, nižja gimn. v Vipavi, višja gimn. v Ajdovščini z maturo 1959. Teologija v Lj., posvečen v duhovnika 1966. Kaplan v Postojni 1966-67. Nato je študiral cerkv. glasbo na Pontificium Institutum Musicae Sacrae v Rimu (1967-70). Dosegel je Licentiatum in Musica sacra. Studiral je dirigiranje in kompozicijo na Akad. za glasbo v Lj. (1973-77) in postal glasbenik-dirigent. Službe: od 1970 je regens chori v lj. stolnici in prof. cerkv. glasbe na Teol. fak. v Lj. Voditelj Orglarskega tečaja pri Teol. fak. v Lj. od njegovega začetka 1971 in prof. glasb. predmetov na tečaju. Odgov. ur. CG od 1976 dalje. Kot glasb.

pedagog predava cerkv. glasbo glasb. kadru. Kot dirigent vodi v Lj. stolni zbor sv. Nikolaja, komorni zbor Anton Foerster in moški oktet Zvon. - Skladateljska dejavnost: Skomponiral je 13 slov. maš za meš. in moške zborc z orglami in orkestrom, deloma a cappella, tri maše za mladinski zbor, razne zbirke: *Vzkliki po povzdigovanju* (meš. zbor), *Spevi pri kršč. pogrebu* (moški zbor), 1973; *Sedem Aleluja* (mešani zbor), *Pesmi zahvale* (mešani zbor), 1974; *Pesmi pri zakramentih* (mešani zbor), 1977; *Zgodbe iz Sv. pisma* (mlad. zbor), 1980; *Cerkveno leto, 9 skladb* (meš. zbor), 1981; *Deset darovanijskih p.* (mlad. zbor), 1985; *Mladinske p.* (v knjižnici CG), 1984; *Sedem evharist. p.* (meš. zbor), 1986; *Pet evharist. psalmov* (meš. zbor), 1986; *20 pesmi za mlad. zборе*, 1988; *Trije pasijoni za moški zbor*, 1985. Za zборе z orkestrom: *Križanje*, 1985; *Bojazen in upanje* (v CG, 1987); *Leto otroka*, 1979; *Predpridižna pesem*, 1988; *Krška aleluja*, 1988; *Dve božičnici*, 1981. Razne skladbe v CG od 1976 naprej. Skladbe za moški zbor in instrum. spremljavo za Tomaževe akademije Teol. fak. v Lj. (1973-89). - Svetne skladbe za meš. zbor: *Tri pesmi na besedilo Srečka Kosovela in Otona Zupančiča*, 1976; *Krizanteme*, 1978; *Lucija*, 1982; *Kljubuj usodi*, *Na bregu*, *Daritev bodi ti življenje celo*, 1986; *Gosti mraki*, 1987. Za moški zbor: *Na Slajko*, 1981; *Listina*, 1981; *Pravim ti, brat*, 1986; razne harmonizacije narodnih p. in kolednic. - Orgelske skladbe: *Suita za orgle*, 1976; *Preludij in fuga*, 1978; *Skladba za orgle*, 1980; *Preludij k pesmim iz CLP* (50), 1980; *Zalna fantazija*, 1982; *Suita za orgle*, 1985; *Tri marginalije za orgle*, 1989. - Skladbe za instrumentalne sestave: *Passacaglia za orkester*, 1977; *Sonatina za violino in klavir (orgle)*; *Intrada za simfonični orkester*, 1986; *Koncert za oboo in orkester*, 1987. Napisal je več člankov v raznih letnikih CG od 1976 dalje. Sestavil in izdal je tudi učbenik: *Zborovodstvo*, 1988.

Prim.: Osebni podatki; Letopis Cerkve na Slovenskem, 1985, pass.; Poročila in ocene Troštovih glasb. del, koncertov in nastopov pevskih zborov pod Troštovim vodstvom v CG, Družini in Delu; Papinutti, A.I.S. Cecilia: nastop zbora A. F. v Rimu 12. sept. 1979; Panetta, Drugi koncert zbora A. F. v c. sv. Petra v Rimu; Donau Kurier, Ingolstadt, Gastkonzert aus Slowenien 10. mar. 1989; Hana Bartoš, Troštova suita za orgle v CD, Lj. 5. febr. 1990; Spominska plaketa s Katholiken Tag na Dunaju 1983; Rasse-

gna Mondiale, Rim 1983, za Pesem za sveto leto odrešenja.

T. P.

TROŠT Marija Uršula, misijonska sestra kombonjanka, r. 21. okt. 1913 v Podbregu, župn. št. Vid pri Vipavi-Podnanos, živi v Izraelu. Oče Pavel, kmet, mati Alojzija Mislej, gospodinja. V družini enajst otrok. Marija Uršula je obiskovala osn. š. v št. Vidu, nato je šla za gospodinjsko pomočnico k neki družini na Sicilijo, po peti letih se je vrnila domov in se odločila za misijonski poklic v redu kombonjank. Zato je 1936 odšla v Verono in tam opravila noviciat. Po treh letih so jo predstojniki poslali v misijone, najprej v Jordanijo, nato v Izrael. V Jordaniji je delala 26 let v mestih Amanu in Keraku kot kuharica sestram, ki so upravljale mestno bolnišnico. »V Jordaniji so v večini muslimani, vendar nikoli ni bilo večjih nasprotij med katoličani in muslimani. Misijonarji smo namreč enaki z vsemi in do vseh. Zato ni nobenih problemov. Večje težave so z Judi.« Naša sestra deluje že 24 let v Izraelu, v Betaniji (del Jeruzalema), kamor je prihajal Jezus k Marti in Mariji in obudil Lazarja. Tu je doživela obe vojni med Judi in Arabci. Takole piše sama: »V Betaniji imamo hišo za starejše sestre. Večsih sprejemamo skupine popotnikov, ki pridejo obiskat Sveto deželo. Kraj je primeren tudi za duhovne vaje. Vodimo otroški vrtec za uboge, ki radi prihajajo, saj dobijo jesti. Obiskujemo uboge in potrebne družine in jim pomagamo z živžem in obleko. Le malo je kristjanov, večinoma so muslimani. Pri nas se sestanejo in pogovorijo o svojih problemih. Naše apostolsko delo temelji predvsem na pristnem krščanskem odnosu do Judov in Arabcev. Karizma našega reda je življenje in delo z ubogimi. Kadar utegnem, rada obiščem svete kraje in molim za naš slov. narod. Skratka, moje delo je podobno delu Marije in Marte v Betaniji.« Domovino je obiskala 1955, 1966, 1984 in ob zlatem jubileju redovnih obljub 9. jul. 1989.

Prim.: In šli so po vsem svetu, 239; Pogovor z redovnico Urško Trošt, Ognjišče dec. 1984 s sl. (Fr. Bole).

T. P.

TROŠT Stojan, šolnik, geograf, r. 14. jun. 1921 v Podstenju pri Ilir. Bistrici, živi v Kranju. Oče Jože, učitelj, mati Justina Penko, učiteljica. Osn. š. je obiskoval najprej v Košani, 4. razr. je zaključil že v Lj., kamor so se preselili starši

apr. 1931 zavoljo faš. pritiska. Nato je nadaljeval na niž. gimn. v Lj. in se v jeseni 1935 vpisal na učiteljske (matura jun. 1940). Na odsluženju vojaškega roka (Goražde) je dočkal razpad Jsl. in se vrnil k staršem na Štajersko. Toda zaradi nem. okupacije se je s starši umaknil v Lj. Začasno je delal pri RK in se vključil v OF. Jun. 1942 so ga It. odpeljali v taborišče Gonars (kasneje v Renicci pri Arezzu). Po kapit. It. sept. 1943 so ga zajeli Nemci in odpeljali v konc. taborišče Flossenburg, nato v Buchenwald in nazadnje v proslulo taborišče Dora, kjer so Nem. gradili podzemne tovarne za raketno orožje. Tu je bil 17 mes. in se avg. 1945 vrnil v Lj. Kot primor. rojak je bil poslan za učitelja in šol. uprav. v Zagorje na Pivki, od 27. okt. 1946 pa je bil okr. šol. nadzornik v Postojni. Jan. 1948 je odšel na študij zgod. in zemlj. na tedaj ustanovljeno VPS v Lj. in ga zaključil sept. 1949. S 1. okt. 1949 je začel poučevati na učiteljski v Lj., bil 8. okt. 1951 premeščen na učiteljske v Tolmin, kjer je bil ravn. do 31. avg. 1967. Ob delu je doštudiral geografijo na U v Lj. (1964). Od 1. sept. 1967 do 30. sept. 1974 je bil ravn. gimn. v Kranju, nato je do upokojitve 1979 delal na občini Kranj. - Objavil je članek *Problemi slov. šole na Primorskem po osvoboditvi* (Popotnik 1948, št. 2), geografski opis *Zgornje Posočje* (TolmZb 1956, 9-17) in *Ob desetletnici obnovljenega učiteljskega v Tolminu* (prav tam, 73-82). Prirodno-gosp. opis *Tolmin* je izšel v GO (1961, št. 2). Za Zavod za šolstvo v Novi Gor. je napravil regionalno geografski opis *Tolminska občina* (tipkopis). Studija *Depopulacija Zgornjega Posočja* je izšla v GO (1966, št. 3-4) in *Krčenje prebivalstva v Gornjem Posočju* v Sreč (1966, št. 2). Napisal je 67 *krajevnih imen* za občino Tolmin v KL Sje I. Za spominski zbornik Dora KL Mittelbau (Lj. 1989) je napisal pričevanje *Spomini na Doro* ter zbral in uredil podatke o jsl. jetnikih v tem taborišču. Prav tako je zbral podatke o jetnikih za zbornik Natzweiler-Struthof, ki je v pripravi.

Prim.: Osebno sporočilo v pismu 15. jun. 1990; TolmZb 1956, 82 (skupinska slika); Zapirajo se vrata učiteljskega v Tolminu 1968, 24.

Dolenc

TRPIN Matej, podobar, slikar, r. 19. sept. 1871 v Idriji, u. 28. dec. 1926 v Lj. Oče Jožef, rudar, mati Katarina Sežun. Približno med 1888-92 se

je učil pri slikarju Juriju Tavčarju (gl. čl.) v Idriji, nato je delal pri kiparju Alojziju Progarju v Celovcu, Fr. Kelihu v Zgibu in A. Rovšku v Lj. 1900 se je preselil v Lj. (Zrinjskega 3). 1922 je moral delo opustiti zaradi bolezni, ki si jo je nakopal med štiriletnim bivanjem na fronti. - T. je delal predvsem cerkv. podobe (v fresko tehniki in olju). Večkrat je sodeloval s slik. Petrom Markovičem iz Rožeka, podobarjem Raznožnikom in A. Slivarjem iz Trnovca v Lj. Nekaj T-ovih del: Preserje pri Borovnici 1910 (angela na slavoloku, evangelisti, angeli v kupoli); Radeče pri Zidanem Mostu; Marija Bistrica; Ihan (olt. sl. sv. Jurija); uršul. samostan v Lj. (Zadnja večerja, 1915); Strma Njiva pri Izlakah (sv. Janez Krstnik). T. je izvrševal tudi rezbarska in restavratorska naročila; rest. je npr. Mottbasov portret Jakoba Schellenburga (1704) (iz uršul. samost. v Lj.), 1914; Brezmadežno V. Metzingerja (iz franč. samost. v Novem mestu). Slikal je tudi portrete (npr. prof. J. Gnjezda, fin. svetnik V. Levičnik, zak. Češnovar). Izdeleval je tudi gledal. kulise in zastore za prosv. društva v Lj. (npr. za oder Društva rokod. pomočnikov) in okolici. Imel je stike tudi z V. Stesko in podobarjem I. Pengovom.

Prim.: S 1925, št. 143; 1926, št. 297; M. Marolt, Dekanija Vrhnika, Lj. 1934, 99; Jubilejni zbornik društva rokod. pomočnikov ob 75-letnici, 1930, 54; ZUZ 1936, 36; 1944, 105; SBL IV, 190-91 z liter.; A. Žigon, Cerkevno stensko slikarstvo poznega 19. stol. na Slov., Celje 1982, 92.

V-č

TRUBAR Primož, utemeljitelj slov. knjižnega jezika in slovstva, protestantski reformator, ni bil Primorec, vendar je večkrat deloval tukaj, njegovo življenje je tako raziskano, da najbrž ni mogoče povedati kaj novega, zato se bomo omejili bolj na njegovo prim. delo. R. jun. 1508 na Raščici (zdaj Rašica) pri Velikih Laščah na Dolnjem, u. 28. jun. 1586 v Derendingenu na Nemškem. Oče Miha, mlinar in tesar, cerkveni ključar, mati Jera. Branja in pisanja ga je naučil škocjanski žpk Jernej Krek. V jeseni 1520 ali v začetku 1521 je poslal oče T. na Reko v mestno šolo, kjer so gojili lat. branje in pisanje, pomožni in pogovorni jezik pa je bil it. Da bi bil obiskoval kapiteljsko glagoljaško šolo, ni verjetno, ker je pozneje trdil, da ne zna glagolice ne brati ne pisati. Po dveh letih je zaradi turške nevarnosti odšel v Salzburg, kjer je najbrž obiskoval šentpetersko šolo; tu se je učil

lat., nem. in glasbe ter prepeval v deškem cerkv. zboru. Za petje je dobival hrano in stanovanje. V šoli ali v petju se je tako odlikoval, da so ga priporočili trž. škofu Petru Bonomu (PSBL I, 101-03), ko je ta ob ureditvi svojega dvorca v Trstu potreboval mladih klerikov pevcev za stolnični pev. zbor. V začetku 1524 je prišel v Trst, bil škofov služabnik in pevec v pev. zboru, pod škofovim vodstvom pa se je nadalje izobraževal. Naučil se je it. in lat. Bonomo jim je bral antične in sodobne pisatelje, med njimi Vergila in Erazma Rotterdamskega, in jih razlagal v it., nem. in slov. »Morda si je Primož tedaj že delal zapiske ali glose v domačem jeziku ter skušal ujeti slov. besedo s tujo pisavo« (Rupel, P. Trubar, 23). Tako je morda T. prišlo že v Trstu na misel, da bi pisal v slov. in da bi prevedel Sv. pismo, kakor je priporočal Erazem v Parafrazah. V Trstu se je tudi seznanil z Lutrovo reformo, v kateri pa je gledal le odpravo napak in razvad v okviru stare Cerkve. Po treh letih in pol je poslal Bonomo T. na Dunaj na nadaljnje šolanje, za vzdrževanje pa mu je dal 1527 župnijo Loko pri Radečah, čeprav še ni bil posvečen v duhovnika. T. je prepustil skrb za župnijo vikarju Jerneju Ruglju, odšel na Dunaj in se vpisal na U (imatrikuliran 14. apr. 1528 kot Primus Truber ex Auersperg). Vpisal je nedvomno teol. in moral kot vsi teol. opraviti najprej artist. predmete (filoz. in dialektiko). Študija ni dokončal, ker se je zaradi turške nevarnosti vrnil v Trst. Bonomo ga je 1530 posvetil v duhovnika in poslal za vikarja v Laško. Tu je ob službi študiral biblijske komentarje švicarskih reformatorjev Heinricha Bullingerja in Konrada Pellicana. Ko se je moral Bonomo odpovedati svojim pravicam do župnije v Laškem, je pomagal T., da je prišel okr. 1533 v Lj. za pridigarja. Čeprav ni širil izrazito protikatol. nauk, pa je ostro pridigal proti romanjem in proti zidanju novih cerkva. Zlasti se je zaganjal proti zidanju cerkve na Skalnici ali Sv. Gori pri Gor. 1539, ki jo je priporočala Marijina videnka Urška Ferligoj (PSBL I, 360-62). S tem se je zameril frančiškonom in oglej. patriarhu, zato se je zbal dežel. glavarja Nik. Jurišiča in se 1540 tiho umaknil v Trst. V Trstu je postal Bonomov zaupnik ali nekak osebni tajnik. Na to kaže oznaka »familiar del vescovo« in več podpisov na škofovih pogodbah kot priča. Škof mu je zaupal tudi slov. pridige, po

vsej verjetnosti v c. Madonna del mare, ki je stala zunaj obzidja na vznožju griča Sv. Vida. Tu je bila bratovščina slov. kmečkih ljudi, hodili pa so tudi mornarji. Da bi primerno živel, mu je dal škof beneficij sv. Maksimilijana v Celju, kjer ni bilo treba stalno prebivati. - V Trstu je T. spoznal dr. Melhiorja Cerronija, zdravnika in filozofa, zagovornika cerkv. reforme. 1540 je prišel v Trst pridigar Giulio Terenziano, ki je pridigal v novem duhu, vendar je moral kmalu oditi. Bonomo je T. razlagal Kalvinovo Institucijo, kjer je nauk o predestinaciji in obhajilu, češ da je Kristus v njem samo duhovno pričujoč. 1541 je začel proti T. rovariti koprski škof Peter Pavel Vergerij (gl. čl.). Spet je posredoval Bonomo in pomagal T., da je prišel morda v začetku nov. 1542 v Lj. za kanonika, odpovedal pa se je župniji Loka pri Radečah. Pridigal je v novem duhu, vendar pa ni napravil nič odločilnega. Mar. 1547 ga je poslal kapitelj v Šentjerneji na Dolenj., da bi uredil gospodarstvo. Novi škof Urban Textor (PSBL III, 646-47) je dosegel pri kralju Ferdinandu ukaz, naj zapro protest. duhovnike. T. so pravočasno obvestili, da se je skrnil, mar. 1548 pa odšel skrivaj v Nürnberg na Nem. k predikantu Veitu Dietrichu, ker je v Trstu 1546 Bonomo umrl. Dietrich mu je preskrbel mesto pridigarja v Rothenburgu nad Taubero. Tu je prestopil v protestantsko vero, se 1549 poročil z Barbaro Sitar iz Kranja in začela se je druga doba njegovega življenja, najvažnejša za slov. slovstvo. - V Rothenburgu se je T. lotil pisanja in tiskanja slov. knjig. K temu ga je gnala verska gorečnost in ljubezen do slov. ljudstva. O tem je jasno povedal: »Ta velika ljubezen inu perjazen, katero jest pruti vom vsem imam, inu ta dar, kir imam od Buga, ta muj pridigarski stan, tu poklicane inu zapuvid božja mene h timu (tj. pisanju) perganejo inu permoruj« (Rupel, o. d., 70). Tako sta izšli v jeseni 1550 njegovi prvi knjigi *Catechismus In der Windischen Sprach* in *Abeccedarium vnd der klein Catechismus In der Windischen Sprach*. Obe sta brez letnice, podpisal se je v prvi Philopatridus Illiricus, v drugi Peryatil vseh Slouenzov, tiskar U. Morhart iz Tübingena pa se je skrnil v Jernei Skuryaniz, Siebenbürgen (Sedmograška). Knjigi sta natisnjeni v gotici. Katekizem so pred natisom pregledali v Lj. člani protest. cerkve in ni samo katekizem, ampak tudi priročnik za protest. pridig-

garja z najnujnejšimi obrazci, vzorcem za pridigo in 6 pesmimi. Druga knjižica prinaša poleg abecedarija tudi kratak katekizem z vprašanji in odgovori. - Spomladi 1553 se je T. preselil v Kempten, tu se je naslednje leto obrnil nanj P. P. Vergerij, ki je živel kot svetovalec vojvode Krištofa v Tübingenu, naj bi začel prevajati Sv. pismo. Med 24. in 27. jan. 1555 so se v Ulmu sestali T., Vergerij, Andraee in tamkajšnji teologi in se menili o prevajanju Sv. pisma. T. se je izgovarjal, da ne zna hebrejščine in gršč., prav tako ne hrv., prevajal pa bi v slov. Tako so z Vergerijevim sodelovanjem izšle 1555 štiri knjige: *Ta Evangelii svetiga Matevsha, Catechismus, Abecedarium in Ena Molitov tih Kerszhenikou...* Na Vergerijev predlog je T. sprejel latinico in sičnike in šumevce primerno preuredil (nastala je bohoričica, ki jo je v svoji slovnici uzakonil Adam Bohorič 1584). Stroške je kril vojvoda Krištof. Katekizem in Abecednik nista ponatisa, ampak novi deli. Molitev pa je Vergerijeva. T. jo je le prevedel, da je izšla v it. in slov. - Že leto pozneje pa sta se T. in Vergerij razšla, ker se je hotel Vergerij preveč uveljavljati. - 1557 je izšla ena najzanimivejših in najobsežnejših knjig (446 listov), *Ta pervi Deil tiga Noviga Testamenta*, kjer se je T. prvič podpisal. Tu so vsi štirje evangeliji in apostolska dela, v dolgem predgovoru pa je T-jeva teološka izpoved. 1560 je izšel *Ta drvgi Deil tiga Noviga Testamenta*, vendar pa obsega samo Pavlovo pismo Rimljanom. - Jan. 1561 sta baron Ungnad in T. ustanovila v Urachu Biblijski zavod za izdajanje hrv. in slov. knjig; T. je bil ravn. Apr. t. l. je dobil službo v Urachu (do maja 1562). Na prošnjo dežel. stanov se je poleti 1561 vrnil za 10 tednov v Lj., ponovno pa sredi jul. 1562 kot prvi superintendent (uradno od srede mar. 1561 do konca jul. 1565). Pridigal je v špitalski c. sv. Elizabete, a tudi na podeželju. Dec. 1562 ga je zasljal škof Seebach in T. je priznal popoln prelom s katol. Cerkvijo. Nov. 1563 je napravil pravo agitacijsko potovanje po Goriškem. »V Gor. ga je povabil grof Jurij Thurn in tam je v hiši gospodov Eokov in na gradu v Rubijah pridigal štirinajst dni zapovrstjo nemški, slov. in italijanski. Delil je obhajilo ob pridigi v vseh treh jezikih in krstil sina gospodu Hanibalu Ecku. Zaradi tega so duhovniki in menihi kar noreli, pravi sam v nekem pismu. In ko se je vračal na svojem osliču, je v Križu neko nedeljo pridigal v cerkvi. Zbrala

se je vsa Vipavska dolina in mnogo duhovnikov. Nihče ni nič ugovarjal, celo duhovnikom je bila pridiga všeč. Seveda so ga duhovniki zatožili cesarju in kmalu so prišli ukazi, naj ga ulové in zapró, če bi si še kdaj upal na Goriško« (Rupel, o. d., 151). - Jul. 1565 je moral T. spet zapustiti Lj. Po krajši službi v Lauffenu ob Neckarju se je dokončno naselil v Derendingenu, kjer je ostal do smrti. Sezidal si je hišo, obdeloval vinograd in prevajal. Po ženini smrti se je še dvakrat poročil. Med 1. in 19. jun. 1567 je na pobudo J. Andraee zadnjič obiskal Lj., da bi dobil od turških jetnikov natančnejše podatke o »turški veri«, zlasti o koranu. - 1564 je izšla v Tübingenu *Cerkovna ordninga*, ki prinaša strnjen pregled luteranskega nauka, ureja cerkv. obrede, šolstvo idr. Po dr. J. Rajhmanu je poleg katekizma in svetopisemskih prevodov »najpomembnejše T-jevo delo, poleg Dalmatinske Biblije pa najpomembnejša knjiga slov. protestantov« (SBL IV, 216). Zaradi nje je izgubil službo superintendenta. - T. je nadaljeval z delom in še na smrtni postelji prevajal Lutrovo *Hišno postilo*, ki je izšla po njegovi smrti 1595. Vsega je napisal, prevedel ali priredil 26 knjig, napisal pa je tudi 10 nem. posvetil za hrv. knjige, katere je zlasti v prvih časih vneto podpiral. Skrbel je tudi za slov. protest. nabožno pesem in izdal dve samostojni pesn. zbirki (1567 in 1574), več pesmi pa je dodal drugim knjigam. Zložil, prevedel ali priredil je 30 pesmi. - V verskem pogledu je T. »ustvaril zanj značilno slov. pot v protestantizem in v tem pokazal svojo genialnost; izrazila se je v sprejemanju tujih vzorcev na njemu lasten način... človek je v središču teol. zanimanja« (SBL IV, 221). - Za knjižni jezik je prevzel lj. govor, ki je v osnovi dolenski, v katerega pa so se razširile nekatere gorenjske značilnosti, nekaj pa je vzel tudi iz svojega raščičanskega govora. - Pomen T-jevega dela za Slov. je neprecenljiv, ker je dvignil slov. narod med kult. evrop. narode.

Prim.: M. Rupel, Primož Trubar. Življenje in delo, Lj. 1962 z obšir. liter.; Isti, Slov. protestantski pisci, Lj. 1934, 1966; J. Rigler, Začetki slov. knjiž. jezika, Lj. 1968; J. Javoršek, P. T., Lj. 1977; J. Humar, P. T., rodoljub ilirski, Koper 1980; J. Rajhman, T. P., SBL IV, 206-25 z obširno bibliografijo, analizo posameznih knjig, T-jeve vere, jezika, pomena; Jan. Rotar, Trubar in Južni Slovani, Lj. 1988; v vseh liter. zgod. in številnih zbornikih.

TRUHLAR Karel Vladimír, jezuit, univ. prof., teolog, pesnik, r. 3. sept. 1912 v Gor., u. 4. jan. 1977 v Lengmoosu na Južnem Tirolskem. Oče France, železničar, češkega rodu, mati Marija Malnerčič iz ugledne županove družine v Divači. Bil je zadnji izmed osmih otrok. Osn. in mešč. š. je obiskoval na Jesenicah (1918-26), kamor se je morala družina umakniti zaradi soške fronte; klas. gimn. v Ljubljani z maturo (1926-33). Leta 1933 je vstopil v lj. bogoslovje. Naslednje leto je na pobudo Al. Ušeničnika odšel v Rim. Kot gojenec Germanicuma je študiral na Gregorijanski U filoz. in teol. V Rimu je bil posvečen za duhovnika lj. škofije 29. okt. 1939. Leta 1941 je doktoriral iz teol. z disertacijo v nem. jeziku *Der Vergöttlichungsprozess bei Vladimir Solovjev*. Še isto leto se je vrnil v Lj. Resno je mislil, da bi vstopil v kartuzijo. Ko pa je spoznal, da to ni njegova pot, je sprejel mesto duh. voditelja lj. bogoslovcev. 1945 se je z bogoslovci umaknil v Celovec, kasneje v Praglio pri Padovi in v Brixen. - Po nasvetu znanega jezuita kard. Avgušтина Bea je preštudiral konstitucije Družbe Jezusove in ugotovil, da bi mogel v tem redu najlepše združevati kontemplacijo z akcijo, o čemer je že dalj časa razmišljal. 1946 je vstopil v južnonemško provinco Družbe Jezusove. Po noviciatu je bil zaradi razgledanosti na področju t.i. duhovne teologije, na katero so opozarjali članki, ki jih je T. objavil v priznanih teol. revijah, 1949 povabljen za predavatelja na papeško Gregorijansko U v Rimu. 1956 je postal redni univ. prof. stolice »za askezo in mistiko«. V letih 1950-58 je bil pobudnik in ustanovitelj samostojnega Inštituta za duhovno teologijo na isti Greg. U, čeprav je sam ostal prof. duh. teologije na Teol. fak. do dec. 1974, ko je stopil v pokoj in se iz Rima vrnil v Lj. Vračal se je z iskreno željo, da bi mogel neposredno nuditi rojakom tisto duhovno bogastvo, ki si ga je pridobil z nenehnim kult. snovanjem in ga do tedaj v glavnem razdajal kozmopolitski publiki študentov Gregorijane. Ko pa je po dobrem letu in pol bivanja na domačih tleh začutil, da pogoji za prenovitveno delo v slov. duhovnem prostoru polagoma odpovedujejo in njegove zamisli in načrti izgubljajo razumevanje in podporo celo pri prijateljih, s katerimi je do tedaj sodeloval, je poleti 1976 z bolečino v srcu spet zapustil domačo zemljo in tiho odšel v prostovoljno izgnanstvo v vasico Lengmoos nad Boc-

nom, kamor je svoj čas o počitnicah zahajal. Tam je, zadet od možganske kapi, umrl. Pokopan je bil na lj. Zalah 10. jan. 1977. Z nadškofom J. Pogačnikom, ki je vodil pogrebno bogoslužje, je pokojnika na zadnji poti spremljala množica prijateljev in občudovalcev, duhovnih sobratov in laikov, iz domovine in zamejstva. Odmevna je bila beseda, ki so mu jo izgovorili v slovo zlasti M. Šef, predstojnik slov. province DJ, podrektor Gregorijanske U P. Rabikauskas, F. Perko, dekan lj. Teol. fak.

1. Truhlar teolog: Inovatorski pomen T-jeve snovalne, pedagoške in mentorske dejavnosti pri vodenju dokt. disertacij in njegove zapisanosti v misel svetovne teologije lahko primerno izmerimo le, če poznamo nekdanjo vsebinsko in metodološko strukturo traktata o askezi in mistiki in njegovo obrobno kolokacijo v sklopu teol. študijev. Šlo je za sicer sistematično, a precej abstraktno obravnavanje stopenj in sredstev t.i. krščanske popolnosti, ki je bilo namenjeno predvsem duhovniškemu in redovniškemu življenju. To je bila vsekakor stvarna dediščina, ki jo je T. našel, ko je pričel profesuro na Greg. U. - T. je idejno izhajal iz klas. tomiističnega pojmovanja človeka kot bitja skrivnosti oz. odprtega vprašanja, ki z vsem dinamizmom svojega nemira presječnostno teži v Absolutno, a to je znal spojiti v svojstveno teol. bivanjsko sintezo. Pri tem mu je pomagala dokaj ostra eksistenčno naravnana občutljivost. Značilna v tem smislu je že njegova dipl. naloga za dosego licence (oz. magisterija) v filoz., ki nosi naslov *Spoznanje eksistence*. Pri intelektualnem in duhovnem dozorenju je bil T. posebno ubran na svetovno znana nemška misleca, s katerimi si je dopisoval, to je, na Karla Rahnerja (1904-1984), pospeševalca antropološke smeri v teologiji, in Romana Guardinija (1885-1968), genialnega proučevalca verske fenomenologije in verskega izkustva ter priznanega voditelja nemške katol. inteligence. - Novost T-jeve refleksije se razodeva zlasti v njegovem izvirnem celostno gnoseološkem pristopu svetu, še posebej človeku. Sam T. ta pristop imenuje »racionalno-bivanjsko-izkustveno spoznanje«. Po njegovem, kadar človek »z osebnega dna« ali »osebne srede« z vso bivanjsko celostjo, v kateri so zajete kot v jedru vse spoznavne zmožnosti, to je, um, domišljija, čuti in čustva, »zre« na oz. v neko stvarnost, tedaj znotraj nje za-

sluti, dojame in doživi prisotnost Absolutnega, ki se samo-razodeva kot počelo in obzorje, ki stvarnosti daje bivanje in smisel ter jo povezuje v metafizično-bivanjsko skladnost in v celoto z vsem stvarstvom. Takšno spoznavno dejanje, ki ni diskurzivno-racionalno pa niti ne iracionalno, marveč racionalno akategorialno, se da težko izraziti s pojmi. Primernejša govorica za razodevanje takšnega spoznavnega izkustva je govorica znamenj in simbolov. Zato je razumljivo, da je dobršen del T-jeve refleksije in pedagoške dejavnosti sestavljala prav problematika govorice oz. izkustvenega besedila. - Eksistencialno-izkustveni pristop združuje vse razsežnosti človekovega duha. življenja v celostno življenjsko izkustvo tako, da ni mogoče bivanjsko deliti v človeku človeško od krščanskega, estetsko od filozofskega, znanstveno od pesniškega, poklicno od moralnega itd. V eksistenci se duh. razsežnosti člov. biti, čeprav epistemološko ločljive in razdeljive, združujejo oz. z neko notranjo dialektiko vsklajajo, kajti človeški duh težko prenaša razbitost. - V takšni duhovni naravnosti sta se T. tematsko področje duh. teologije pa tudi sam pojem duhovnosti in njene intimne povezanosti z izkustvom Absolutnega, kar za kristjana pomeni izkustvo Boga v Kristusu, širila in zadobivala vedno nove razsežnosti. Tako je prof. T. 25 let na Greg. U ubiral, brez kakšnega vnaprejšnjega vzorca, svojo pot in najprej študentom in nato, z objavo svojih razprav, širšemu krogu ljudi nudil teol. analizo mističnega izkustva (*De experientia mystica*, 1951), mesta Kristusa v mističnem izkustvu (*Christuserfahrung*, 1964), antinomije oz. polarnosti člov. duha. življenja (*Antinomiae vitae spiritualis*, 1958), vprašanj redovniškega in svetnega življenja (*De vita religiosorum et laicorum*, 1960), bega pred svetom in današnje kršč. zavesti (*Fuite du monde et la conscience chrétienne d'aujourd'hui*, 1965), trenutka laikov (*L'ora dei laici*, 1966), krščansko pojmovanega dela (*Labor christianus. Initiatio in theologiam spiritualem systematicam de labore*, 1961), razmerja med verskim in estetskim oz. pesniškim izkustvom (*Teilhard und Solowjew, Dichtung und religiöse Erfahrung*, 1966). To je le nekaj značilnih naslovov T-jevega snovanja. Izčrpen bibliografski prikaz T-jevega obširnega opusa je sestavil dr. Marijan Smolik v BV (leto 1977, št. 2, str. 232-40). Velja se s tem prikazom seznaniti. Strok.

razprave je T. pisal najprej v lat., pozneje tudi v nem. in it. Sicer so bili njegovi glavni spisi kaj kmalu prevedeni v večje evrop. jezike. - Nekak obračun svojega zorenja v osnovno teol. gledanje in obračun razvoja duhovne teol. kot stroke o izkustvu Absolutnega, Boga v Kristusu ter o bivanjskih temah člov. življenja znotraj izkustvene razsežnosti je T. očrtal najprej v razmeroma drobni knjigi *Concetti fondamentali della teologia spirituale* oz. *Osnovni pojmi duhovne teologije* (1971), nato pa v širokopotezno zasnovanem delu *Lessico della spiritualità* (1973) in njegovi slov. priredbi *Leksikon duhovnosti* (1974). Bralca tega svojstvenega leksikona prijetno preseneča neobičajno pojmovno razčlenjevanje široke bivanjske tematike, pri katerem se avtor poslužuje izkustvenega besedila ne le Sv. pisma, filozofov in teologov, marveč tudi domačih in tujih pesnikov in pisateljev. Avtorju je pri srcu, kot je zapisal v uvodu, da bi verni in neverni bralci, ki spričo današnje duhovne razcepljenosti iščejo v svoji eksistenci vsebine, trdnosti in poštenja, mogli v njegovih sestavkih doživeti in »okusiti«^o odgovor na lastna življenjska vprašanja. - Čeprav je v petdesetih in deloma šestdesetih letih T. objavil v slov. argentinski reviji Meddobje marsikatero teol. razpravo v slov. jeziku in pri SKA zbirki pesmi *Nova zemlja* (1958) in *Rdeče bivanje* (1961), so le redki Slov. vedeli za njegove pesmi, še manj pa za njegov izvorni teol. opus. Knjigi, v založbi celjske MD, ki sta ponesli T-jevo ime v slednji kot slov. prostora, sta bili *Pokoncilski etos* (1967) in *Katolicizem v poglobitvenem procesu* (1971). Z njima sta nenadoma pljusknila v dokaj mirne vode slov. cerkv. prostora nova koncilaska obzorja, pa tudi pokoncilsko vrenje in nemir. Zlasti druga knjiga je precej razburila duhove. Nekakšna demitizacija sicer častitljivih, a zgod. pogojenih oblik in izročil cerkv. krščanstva, čeprav združena z iskrenim zasledovanjem in nakazovanjem novih poti oz. podobe Cerkve, da bi mogla biti prepričljivo znamenje za naš čas in našemu času primerno vršiti odrešenjsko poslanstvo, je sama po sebi precej izzivalna tvarina. Zal pa ob treznih kritičnih ocenah ni manjkalo negativno-emozivnih reagiranja, ki so avtorja precej prizadela. - Na ozadju njemu lastno pojmovane antropologije je T. v zadnjem obdobju profesure na Greg. U pričel razklepati tekste nekaterih svetovno priznanih

osebnosti, kot so Rabindranath Tagore, Giuseppe Ungaretti, Ignazio Silone, Dag Hammarskjöld, Simone Weil, Antoine de Saint Exupéry itd. Razpoloženega bralca je uvajal v doživljajsko branje tekstov in podoživljanje Absolutnega skupaj z njihovimi avtorji. V takšni delavni naravnosti je bil prehod k slov. pesnikom in pisateljem sam po sebi umeven. Začel je pri Prešernu in prišel do Gregorja Strniše. Eseji so se mu polagoma nabirali in rasli v poglavja knjige. Nekatere je priobčil, predvsem v celjskem Znamenju, večina pa je ostala v rokopisu. Sam je eseje uredil v knjigo, ki pa je izšla šele po njegovi smrti v založbi župn. urada Dravlje pri Lj. z naslovom *Doživljanje Absolutnega v slovenskem leposlovju (1977)* in prinaša 22 esejev in razprav o nekaterih vidnejših predstavnikih slov. leposlovja, ki jih analizira, čeprav so različni po ideološki opredelitvi, po isti metodi. Osebo je bil prepričan, da umetnina zadobiva svojo najglobljo lepoto, ko izžareva neko obliko absolutnega, in da imajo resnične pesmi vrata, ki vodijo v brezbrežnost in brezmejnost. V tem T. prerašča koordinate tradicionalne slovstvene kritike in, naslanjajoč se na lastno nedvomno estetsko tenkočutnost in na svojo izkustveno-racionalno metodo, želi uvažati bralca v doživljanje te najgloblje umetniške razsežnosti. - Bralac lahko tovrstno T-jevo analizo odkloni kot metodološko sporno ali vsaj ne povsem izdelano, ali pa jo sprejme kot osnovno veljavno in avtorju sledi kljub nekaterim nedorečenostim, ki so značilne za vsako pionirsko delo. Zaradi jasnosti pa velja poudariti, da gre za doživljanje slov. slovstva v luči Absolutnega, ki ga človek v sebi doživlja, pa naj ga interpretira tako ali drugače, in ne za kako nasilno ideološko pokristjanjevanje slov. pesnikov in pisateljev. To je tuje in se upira celotnemu obzorju T-jeve refleksije. Idecjno odprt bralac bo gotovo hvaležen prof. T. za takšno »okno«, ki ga je odprl v svet slov. slovstva. Takšen pogled ničesar ne jemlje drugim kritično-estetskim pristopom, če niso preveč ideološko zaprti, marveč jim utegne celo pomagati pri izpostavljanju estetskih vrednot.

2. Truhlar pesnik: T. sam je v svoji rokopisni bibliografiji iz leta 1974 ob seznamu svojih del zapisal, da se je njegova ustvarjalnost začela utelešati najprej v pesmi, šele pozneje hkrati tudi v znanosti. Pesmi segajo v gimn. in prva

bogoslovna leta. Objavljene so bile v nekaterih tedanjih revijah, kot so Mentor (v letih 1930-32), Žar (1930-32), Mladika (1931-34), Naša Zvezda (1931-32), DS (1934, 1939). Značilna je zaznamba nekega tedanjega slovstvenega kritika, ki pravi, da je čutiti v T-jevi poeziji »nekaj mističnega«. - Po dokaj dolgem premoru se je T-jeva poezija ponovno in nepričakovano pojavila 1958 z zbirko *Nova zemlja* v založbi SKA v Buenos Airesu. 1961 je pri isti založbi izšla zbirka *Rdeče bivanje*. 1970 je T. omenjeni zbirki združil v eno in ponovno objavil pri celjski MD pod naslovom *V dnevih šumi Ocean*. Spremno besedo, ki želi približati bralcu obzorja T-jeve lirike, je zbirki na pot zapisal E. Kocbek. Že sam naslov te najboljširneje in tematsko razpete med tihožitjem in svetopisemskimi vzgibi T-jeve pesniške izpovedi nudi pozornemu bralcu ključ, da lahko doživi pesnikovo izkustveno sporočilo: v vsakdanjem »dotiku« stvari in dogodkov se lahko razodeva Absolutno in v njegovi luči odvija zgodovina človekovega odrešenja. - 1973 je bila objavljena ravno tako pri celjski MD zbirka *Luč iz črne prsti*. V ubranosti na običajno duhovno izhodišče pesnik s simbolično izjav krajev, rastlin, živali in ljudi izpoveduje upanje o novih razmerjih na relaciji človek-priroda, Cerkev-svet, zemlja in njihova eshatološka izpolnitev v moči Kristusovega odrešenja in delovanja božjega Duha v svetu; upanje o novem doživljanju kršč. praznovanj in oblik kršč. eksistence ter o novem slogu služb in služenj v Cerkvi. Te pesmi so nastajale, tako pravi avtor, 1970 kot pesniško-oporečniški odmev na dokaj kritičen in zadržan sprejem njegove knjige »Katolicizem v poglobitvenem procesu« v slov. cerkvenem prostoru. - Iz T-jeve pesniške zapuščine sta bili po njegovi smrti 1979 izdani v samozaložbi njegove sestre Zore Langus-Truhlar in z uvodno besedo Lojzeta Bratine dve različni zbirki v istem zvezku pod naslovom *Kri in Motnordeči glas*. V zbirki Kri se v drobnih in prefinjenih pesniških enotah izpoveduje stiska človeka sodobnega sveta, razpetega med duhovnost in kri, rahločutnega zapisovalca občutij in vzgibov na poti vase v svetu, ki se mu umika, a ga vseskozi mika in vznemirja. Motnordeči glas pa je močno soroden zbirki *V dnevih šumi Ocean*, skoraj himnično nastrojen v izraziti pesniško-krščanski kontemplaciji. - T-jeva poezija je, ob širini iz-

razov in tematike, v sebi enotna ter po najglobljem bistvu izrazito lirično religiozno izkustvo v pravcu, ki je bil v tem sestavku že prikazan. Res je, da kvaliteta liter. stvaritve ni odvisna niti od poklica niti od nazora. Dejstvo pa je, da je teolog T. čutil v sebi milost pesniške nadarjenosti in njegove oblikovalne moči ter je hotel iz obeh poklicev, teološkega in pesniškega, govoriti kot iz ene same osebne bivanjske usode. Saj neizčrpno in neizčrpljivo bogastvo Absolutnega, ki ga je dojemal in razklepal kot filozof in teolog, je obenem v bivanjski enosti in po pesniškem daru doživljal kot večno davno in večno novo, zdaj pomirljivo, zdaj vznemirljivo Lepoto, ki sveti in se razodeva v stvarstvu in zgod. ljudi. Na videz se zdi T-jeva poezija naravnana na pojavnost. Vendar pojav ni drugo kot vidni obraz Absolutnega, ki deluje v stvarstvu in zgod. in je edina sila, ki ju lahko spremeni-poveliča. Kdor bi se pri pristopu k T-jevi poeziji ustavil le pri nedvomni lepoti oblike in tako domačega ter obenem izbranega jezika, v katerem je čutiti, da si podajajo složne roke življenje, kultura in umetnost, bi bil prikrajšan za tisti vidik, ki omogoča pristno dojetje T-jevega pesniškega sporočila in v katerem se šele osvestijo vse razsežnosti T-jeve poezije. E. Kocbek je v spremni besedi zbirki *V dnevih šumi Ocean* med drugim zapisal, da verski simboli niso za T. »samo simboli, ampak del resničnosti. Verski simboli so mu že prav tako prabesede, kakor so prabesede morje, velemesto, zemlja, kruh, mavrica, žalost, služba. ... Prabeseda pomeni stvar samo na celostni in nerazdeljeni način. Zdi se, da hoče T. s takšno rabo premagati ne samo simbolnost, ampak tudi današnjo osamelost besed. To je proces, ki se je začel in bo dolgo trajal...« - Kolikor mi je znano, v slov. kult. prostoru T-jeva poezija še čaka primerne celostnega dojetja in ovrednotenja. Ob tem pa velja zabeležiti razveljavljivo dejstvo, da se je sluh za novost T-jeve poezije pojavil tudi izven slov. kult. prostora. Na padovanski U je pod vodstvom prof. M. Jevnikarja Marina Brusamolin napisala prodorno disertacijo *Absolutno. Svet in razodetje v pesniškem sporočilu Vladimirja Truhlarja* (1976). Prof. Luigi Michieletto pa je prevedel in z izrazitim pesniškim poslušom prelil v it. jezik T-jevo zbirko *V dnevih šumi Ocean* (*Nei giorni sussurra l'Oceano*), editrice Istituto Propaganda

Libreria, Milano 1979). Zbirko spremlja dober zapis o avtorju in njegovi dejavnosti, ki sta ga sestavila Marina Brusamolin in Luigi Michieletto. Uvodno besedo je napisal Giovanni Cristini. Med drugim pravi, da je T. nedvomno eden izmed najbolj čistih in zapletenih verskih duhov našega časa. Ni mu bilo lahko družiti v središču človeškega in verskega izkustva nasprotujoče si osnove, ki so se vanj stekale: glasove svoje zemlje in svojih dedov ter skoraj panični čut narave s strogo katoliško vzgojo in Husserlovo fenomenologijo ... in vendar iz takšnega izkustva žubori njegova poezija, ki vse te kontraste preliva v čudovito bivanjsko enost in po besedi, ki je postala glasba in slika, dojema bistvo stvari v kontemplaciji sveta in prozornosti Bitja, ki v svetu proseva in se sveti. - L. Michieletto je 1990 prevedel vse T-jeve pesmi v it. in jih pripravil za natis s izčrpnim uvodom (rkp. čaka založnika). - Prof. T. smo Slovenci dolžni čut hvaležnosti za čast, ki jo je prinesel slov. imenu v svetu, zlasti pa za neprecenljivo kult. dediščino, ki nam jo je zapustil, oz. za neslutena duhovna obzorja, ki nam jih je odprl.

Prim.: Krstna knjiga župn. sv. Vida in Modesta v Gor., zv. VII, str. 170, št. 121/1912. Krščeni je bil na ime Karel Vladimir. V zadnjem obdobju življenja se je podpisoval samo z drugim imenom Vladimir; M. Smolik, Bibliografija teoloških spisov dr. Vl. Truhlarja, BV XXXVII/1977, 232-39. Bibliografiji T-jevih teol. del (izpostavljenih je 179 enot) je dodana bibliografija njegovih pesmi, intervjuov o pesniškem in teol. ustvarjanju, ocen v raznih revijah o njegovem teol. pisanju, vse do začetka 1977. Smollikov bibliogr. pregled v kronološkem zaporedju je skrben in izčrpen, pa tudi lahko dosegljiv, zato ne kaže tu ponavljati, kar je tam zapisano. Smolik je napisal tudi članek o Truhlarju v SBL IV, 225-26 z liter. - In memoriam, študije, ocene ipd.: M. Brusamolin, *L'Assoluto. Mondo e rivelazione nel messaggio poetico di Vladimir Truhlar*. Dokt. disertacija pod vodstvom prof. M. Jevnikarja, Padova 1976; D. Klemenčič, Pok. Vl. Truhlar, Družina 16. jan. 1977; G. Dumcige, Def. P. K. V. Truhlar, *Informazioni* P. U. Greg., Rim 61/1977, 11-12; A. Rebula, Vl. Truhlar v krajini Absolutnega, M(Trst) 1977, 4-5; O. Simčič, Dr. Vl. Truhlar, in memoriam, M(Trst) 1977, 5-6 s sl.; Isti, *L'Assoluto nel pensiero e nell'esperienza di Vl. Truhlar*, InizI, Gor. 1977, 61-64; Isti, Vl. Truhlar, KolGMD 1978, 128-29 s sl.; M. Šef, Prof. dr. Vl. Truhlar, BV XXXVII/1977, 229-31; J. Fuchs, P. K. V. Truhlar, *Korrespondenzblatt, Collegium Germanicum et Hungaricum*, 12/1977, Rim 1977; M. Jevnikar, Vl. Truhlar, M(Trst) 1974, 59-60 (o prvih pesn. zbirkah); Isti, Vl. Truhlar, Kri in Motnordeči glas, ibid.

1979, 143-44; Isti, Truhlarjeva pesn. zbirka v ital., *ibid.*, 1979, 165 (ocena Michielettovega prevoda V dnevih šumi Ocean); L. Michieletto, Il culto della forma e l'esplorazione dell'inconscio nella lirica di K. V. Truhlar, *Ragguaglio librario*, Milano dic. 1978, n. 12, 379-81; L. Bratina, Dr. Vl. Truhlar, *Doživljanje Absolutnega v slov. leposlovju*, NRazgl 20. jan. 1978, 44; Isti, In memoriam Vl. Truhlar, *KMD Celje* 1978; I. Korošec, Glosa ob Truhlarjevi knjigi, NRazgl 20. jan. 1978, 44; V. Vettori, K. Truhlar: un filosofo e un poeta, *Messaggero del lunedì*, Udine 19. mar. 1980; J. Kejžar, Vl. Truhlar (1912-1977), *Celovški zvon V/15*, 1987, 55-57; F. Horvat, Vedno isto osebnost, samo sebe osvetljujoče dno. *Človekova osebnost, Delo* (Lj.) 4. jan. 1990.

Smč

TRUSGNACH (TRUŠNJAK) Mirko, misijonar na Tajskem, r. 20. febr. 1929 pri Sv. Lenartu v Beneški Sloveniji. V otroških letih je s starši odšel v Francijo, dovršil vse šole tam in vstopil v betharramsko misijonsko družbo presv. Srca ter bil 29. jun. 1954 posvečen v duhovnika v Bordeauxu. Dve leti pozneje je odšel v misijone na Tajsko med sev. gorska plemena na težavnem področju, v kraje, za katere se duhovniki težko odločajo. - T. se je vrgel na delo med ljudmi, ki živijo v kočah na kolih, da so varni pred živalmi, ki so zelo skromni, neizobraženi in skrbijo samo za danes. T. jih skuša civilizacijsko in gosp. dvigniti, rad pa bi med njimi odkril duhovniške poklice. V ta namen dela kot preds. Misijonske družbe za Tajsko. Za nove misijonske poklice se je zanimal tudi v Indiji.

Prim.: Letopis Cerkve na Slovenskem 1985, 547; In šli so po vsem svetu, *Dravljje-Lj.* 1987, 264-65.

Ured.

TUL Alojz, prof. pravnih in ekonomskih ved, publicist, politik, občinski svetovalec, r. 14. jun. 1935 v Mačkovljah (občina Dolina pri Trstu), kjer živi. Oče Anton, kmet, mati Alojzija Tul, gospodinja. Prvi dve leti it. osn. š. (1941-43) je obiskoval v domači vasi, po vdaji It. 8. sept. 1943 je hodil v razne zasebne tečaje v slov. Po vojni je opravil 3. r. slov. osn. š. v Domu šolskih sester v Tomaju. Slov. niž. in viš. gimn. in licej je dokončal v Gor. in 1953 klas. maturo. Nato se je vpisal na Pravno fak. U v Trstu in 1962 doktoriral iz polit. ved. Najprej je poučeval na Drž. industr. tečaju v Dolini. Ta se je po šol. reformi 1963 spremenil v Enotno sred. šolo, ki je bila 1966 poimenovana po pesniku S. Gregorčiču. T. je učil slov., zgod., zemlj. in držav. vzgojo. V tistem času je tudi sodeloval pri se-

stavi učbenika *Zgodovina starega veka*, ki so ga razmnožili v obliki skript. V š. letu 1976/77 je prevzel poučevanje pravnih in ekonomskih predmetov na DTTZ Žiga Zois v Trstu, kjer je dve leti kasneje postal redni prof. na stolici za pravne in ekonomske vede. V času službovanja na tem zavodu je prevedel iz it. dva učbenika, in sicer *Civilno pravo* in *Trgovinsko pravo* (1976 oz. 1988 v založbi DSU Trst). Od šol. leta 1984/85 je dodeljen na pokraj. šolsko skrbništvo v Trstu v upravni oddelek za slov. niž. in viš. sred. šole na osnovi drž. zakona Belci-Škerk z dne 22. dec. 1973, št. 932. - Poleg poklicnega dela že od akademskih let deluje kot javni polit. delavec in publicist. Tako je bil od samega začetka (1953) v glav. odb. SKS (Slov. katol. skupnosti), ki je bila ustanovljena po ločitvi od SKSZ, in nato SLG (Slov. ljud. gibanja), ene ustanovnih članic SSK (Slovenske skupnosti). 1965 je bil na listi pravkar ustanovljene SSK izvoljen za občin. svetovalec v Dolini in do 1990 je bil član dolinskega občin. sveta. Poleg tega je v tem obdobju kandidiral na listah SSK za trž. pokraj. in za deželni svet. Prav tako je bil izvoljen v vodstvene organe SSK v pokraj. kot dežel. vodstvo. Od 1977 je glav. in odg. ur. njenega mesečnega glasila *Skupnost*. 1959 je bil med pobudniki in ustanovitelji Slovenske akademske liste na trž. U, ki je takrat prvič nastopila na notranjih volitvah v predstaviški organ študentov, in na listi tudi kandidiral. Še vedno dela v prosv. in kult. snovanju v domačem kraju. Sodeloval je pri sestavi priložnostne brošure *Ob 30-letnici delovanja PD Mačkolje*, ki je izšla 1983. Skupno s sovaščanom prof. Benjaminom Slavcem je napisal publikacijo *Mačkovlje v boju za svobodo*, ki je izšla 1964 ob postavitvi spomenika padlim vaščanom za svobodo. Od 1958-70 je urejal zunanjepolitično rubriko *KatG* in v zadnjem desetletju stalno sodeluje pri KolGMD s priložnostnimi članki s področja manjšinske politike. Sodeloval je pri zbiranju gradiva za zemljevid ledinskim imen *Tržaško ozemlje*, ki ga je pripravil R. Petaros in je izšel 1978 pri ZTT in SM v Lj.

Prim.: Osební podatki maja 1989; Arhiv SSK; Arhiv OZE pri NSK Trst.

Ropet

TUL Ivan, bogoslov. prof. in nabožni pisatelj, r. 2. jul. 1877 v Mačkovljah pri Trstu, u. 26. jan. 1959 v Gor., pokopan v Mačkovljah. Oče Peter, kmet, mati Antonija Vodopivec. Osn. š.

je opravil v Dolini, nem. drž. gimn. v Trstu (1890-98), gojenec trž. dijaškega konvikta, bogoslovje v Gor. (1898-1902). 1901 je bil posvečen v duhovnika. Najprej je bil kpl. v Predloki; od sept. 1902 prefekt v trž. dijaškem zavodu, nato tajnik trž. škofa Nagla; od 1906 kpl. pri Novem Sv. Antonu v Trstu. Med 1910-12 se je spopolnjeval v bogosl. vedah, zlasti v moralni teologiji na dunajski U, gojenec Avguštimeja. 1913 je promoviral z disertacijo *Das Verhältnis der dalmatinischen Serben zu die katholische Kirche*. 1912 je bil imenovan za suplenta in 1914 za rednega prof. moralne teologije po dr. Josipu Ujčiću, poznejšem beograjskem nadškofu, ki je odšel na Dunaj. 1914-18 je bil mornariški vojni kurat v Pulju. V tem svojstvu je 18. avg. 1918 spremljal na morišče Nazaria Saura, kar so mu pod fašizmom hudo zamerili. Nato je bil prof. v trž. in gor. bogoslovju. Od 1922 je v Gor. poleg moralke učil še cerkv. umetnost, slov., hrv. in ital. Od 1923 je bil spiritual v bogoslovju in še prosinodalni spraševalec, škof. cenzor, asesor cerkv. sodišča. 1934 je po napadih v časopisih in opominu s strani faš. oblasti, zavoljo katerega je bil dve leti pod polic. nadzorstvom, moral zapustiti semenišče in mesto spirituala. Trudil se je pri iskanju primerne stanovanja in ga naposled dobil pri Usmiljenih bratih v njihovem zavetišču za onemogle, kjer je po smrti duhovnika Juga postal dušni pastir bolnikov. 1947 je bil upokojen. Odlikovali so ga 1918 s srebrno medaljo Rdečega križa in 1936 imenovali za monsinjorja. - Pisati je začel zgodaj, v glavnem nabožne knjige. Izven tega okvira je knjižica *Ricmanje*. Ricmanjsko cerkveno vprašanje, Trst 1904. Govori o znameniti ricmanjski aferi. Povod je bil glagolski misal iz 1483, ki ga je duhovnik J. Sancin našel v Ricmanjah in je bil shranjen na škofiji v Trstu, dokaz, da je bilo nekoč v praksi v tisti vasi glagolsko bogoslužje. Tedanji kpl. Anton Požar je prosil grško-katol. škofa Drohobeckega iz Križevcev na Hrv. za prestop v grško-katol. obred. Škof se je strinjal, toda v Rimu so dovoljenje za prestop zavrnil. Požar je tedaj sam uvedel glagolico. Ko je 1902 prišel za škofa v Trst Dunajčan Frančišek Nagl, je zahteval od Požarja pojasnila za njegovo ravnanje in za devno dokumentacijo svojega predhodnika A. M. Sterka. Zahtevanih dokumentov ni bilo in tudi Požar se ni hotel pokoriti. Zato ga je škof 1903

razrešil službe in suspendiral. Požar je ostal še nekaj časa kot zasebnik v vasi in bil v oporo vaščanom, ki so si prizadevali za priznanje glagolskega bogoslužja. Prišlo je tudi do stikov s pravoslavno hierarhijo, a ne do prestopa. Ricmanjska afera, ki je burila duhove ne samo na Tržaškem, ko je župan Ivan Berdon opravljaj poroke in pogrebe, se je končala 1910, ko so domačini sprejeli novo župnijo, za katero so si dolgo prizadevali, in je bil imenovan za župnika Istran Ivan Zega. Dve leti kasneje je T. napisal moralno poučno brošuro *Ples*, ki je bila 1907 tretjič natisnjena, in 1909 knjižico *Socerb*, življenjepis ter zgod. gradu in jame. Poleg teh je izdal naslednje knjige: *Kraljica cvetlic*. Šmarnična premišljevanja z zgledi in kratkim molitvenikom. Trst 1908, II. izd. Gor. 1954, str. 158, obe v samozal.; *Sirite šmarnice med našo mladino*, Trst 1909; *Šmarnice*. Založ. Druž. prijatelj, Trst 1910, 31 str.; *Kraljica vernih duš*. Šmarnice za naše pokojne. Gor. 1931, 230 str., samozal.; *Kraljica vernih duš*. Molitvenik z obrednikom in premišljevanjem za verne duše v vicah. Gor. 1931, 520 str., založila Katol. knjigarna; *Zdravje bolnikov*. Molitvenik z obrednikom in šmarnicami za naše drage bolnike. Gor. 1933, 688 str., KatK; *Kraljica duhovnikov*. Molitvenik z obrednikom in šmarnicami. II. del: Obrednik, GMD 1934, 100 str.; *Kraljica duhovnikov*. Šmarnice. Trst 1939, 125 str., Casa Ed. Triestina; *Zvezde vodnice za fante in može*. 32 premišljevanj z zgledi in kratkim molitvenikom po katekizmu. GMD 1940, 136 str.; *Sopek cvetlični za naše žene in naša dekleta*. Šmarnice. 32 versko-družabnih premišljevanj z zgledi in kratkim molitvenikom po katekizmu, GMD 1947, 271 str.; *Kraljica duh. vaj in sv. misijona*. Šmarnice za duhovno obnovo s kratkim molitvenikom. GMD 1951, 329 str.; *Kraljica angelov*. Šmarnice. Češčenje angelov v službi Marijini. (Kratek molitvenik s premišljevanji in zgledi). Gor. 1953, 200 str., samozal.; *Mati Stvarnikova*. Šmarnice, GMD 1953, 195 str.; *Morska zvezda*. Morske šmarnice z molitvenikom za mornarje. Pesmi za mornarje v I. zv. Rožmarin in Cipersa. Gor. 1953, 265 str. s slikami; *Nevesta sv. Jožefa*. Šmarnice o deviškem ženinu prebl. Device Marije s kratkim molitvenikom in popisom romarske božje poti k sv. Jožefu v Ricmanje. Gor. 1953, 191 str., samozal.; *Lilije*. Šmarnična premišljevanja o sveti čistosti s poseb-

nimi zgledi za moške in ženske. V Marijinem letu 8.12.1953 do 8.12.1954. Gor. 1954, 269 str., samozal.; *Sv. Cerkev naša mati*. Šmarnice z 32 premišljevanj in zgledi in kratkim molitvenikom. Gor. 1954, 142 str., samozal.; *Nevesta Sv. Duha*. Šmarnice. Gor. 1955, 201 str., samozal.; *Evharištične šmarnice*. 32 premišljevanj z zgledi o najsvet. zakramentu. Gor. 1955, 460 str., samozal.; *Iz stolpa sem mi zvon zvonil*. Šmarnice. O vzvišenem poslanstvu zvonov. 32 premišljevanj z zgledi, z molitvenikom in dodatkom. Gor. 1955, 149 str. in 4 str. slik, samozal.; *Mati Odrašenikova*. (Mati božjega Deteta). Kratek molitvenik s premišljevanji in zgledi o božjem Detetu, v čast Mariji Devici. Gor. 1955, 196 str., samozal.; *Pasijonke* (Žalostinke). Šmarnice o žalostni Materi božji. Gor. 1955, 225 str., samozal. - T. je zlagal tudi religiozne, rodoljubne in prigodne pesmi v štirivrstničnih rimanih kiticah. Blizu je Gregorčiču, Sardenku in tedanjim religioznim pesnikom. Nad 500 pesmi je izdal v samozal. v 2 knjigah z naslovom *Rožmarin in Cipresa*, izšli v Gor. 1955. Nekaj jih je še v nkp. Njegovi pesmi *Milo donijo maja zvonovi* in *Cvetice prijetno dehtijo* sta uglasbila I. Laharnar in V. Vodopivec in sta izšli v pesmarici GMD Zdrava Marija 1933. V njegovo pesništvo spada tudi pesnitev *Petdesetletnica Marijine družbe v Trstu*. Trst 1950, 8 str., samozal. 1951 je izdal v Gor. 16 str. debelo knjižico *Petdesetletnica mašniškega posvečenja in nove maše* 14. in 21. jul. 1951; tu so tudi pesmi. - T. je pisal tudi razne članke in jih priobčeval v KMD v Celovcu, v *Verbum Dei* (1930-31), KatG, KolGMD, kjer so njegovi članki: *Tri zvezde vodnice za mladeniče in može*: I. Sv. maša; II. Molitev, III. Sv. spoved in sv. obhajilo (1934); *Oštrigarji* (1939); *Torklja in torkljarji* (1940); *Sv. pismo in veda* (1958); *Umetnost in dušno pastirstvo* (1959); *Gospod Cigoj. župnik Karel Reja* (1960). - Večkrat se je podpisal kot »Duhovnik trž. škofijek«. - Napisal je 20 molitvenika: *Kraljica vernih duš* (1931) in *Zdravje bolnikov* (1933). T. je bil sošolec J. Ukmarja in J. Ujčića. Zaradi njihove nadarjenosti so jih imenovali Tria lumina - tri luči. Uspešen je bil tudi kot ljudski misijonar. Prehodil je številne istrske vasi, vodil duhovne vaje, tridnevnic, pridigal in spovedoval. Preprost, skromen, tih, požrtvovalen, včasih duhovit s hudomušnim nasmehom, goreč in asketski duhovnik je veliko delal, molil in

trpel, ko ga je zadnja leta mučil sklepni revmatizem, da je bil veliko priklenjen na posteljo.

Prim.: Folium dioec. terg. 1901, 1906, 1910, 1918; Status personalis cleri dioec. terg.-justin. 1903, 1904, 1911, 1916; Folium eccl. arch. gorit. 1912, 1913, 1918, 1922-24, 1928-29, 1931, 1933, 1936, 1938-39, 1941-42, 1944; Status... gorit. 1921; KatG 1959, št. 5, 6; S. Vuk, Zemlja na zahodu, 1959, 21-22; KolGMD 1960, 150-51 s sl.; R. Klinec, Zgod. GMD 1967, 55, 106, 120, 122, 124, 154, 184; SBL IV, 228; A. Kosmač, 70 let župnije v Ricmanjih, KolGMD 1975, 54-67; Isti, Požar Anton, PSBL III, 62-63; M. Jevnikar, Dr. I. T. - nabožni pisatelj, KolGMD 1990, 137-43.

Har.

TUMA, družina Henrika Tume (gl. čl.) in Marije Gianola (r. 20. jan. 1877, Aleksandrija, Egipt; u. 6. okt. 1928 v Lj.). T. se je s svojo bodočo soprogo seznanil v Tolminu, kjer je z materjo (Avgusta Gabršček, p.d. Podšolarjeva iz Tolmina), živela po očetovi smrti (oče it. Švicar Luigi Gianola je bil v Aleksandriji trgovec). Poročila sta se 5. sept. 1894 v Tolminu. Po poroki sta zakonca T. živela v Gor. (Vrtna ul. - Via Giardino 33), kjer se jima je rodila 15. apr. 1896 prvorojenka **Stanislava**; otrok je umrl na dan rojstva. - Drugorojenec **Ivan Marija** je bil r. 3. okt. 1897; študiral je kemijo v Parizu, delal kot kemij. inž. in skupaj z bratom Branimrom ustanovil (1930) v Lj. kemično industrijo (eterična olja, surovine za kozmetične izdelke, specialni papirji). U. je v Lj. 10. mar. 1979. - **Jaroslav** je bil r. 7. mar. 1899, v Genovi je postal ladjedelniški inž. ter živel na Češkem in v It., kjer je u. 1958. Njegov sin **Henrik** (1932) živi v Ženevi (Švica) kot strokovnjak za pozavarovanja. Krstna botra prvih treh otrok sta bila stara mati Avgusta Gianola in zgodovinar dr. Franc Kos (gl. čl.). - Naslednji štirje otroci so bili rojeni v času, ko je T-ova družina stanovala v ul. Treh cesarjev (Via Tre Re). **Ljubomir Anton** (r. 30. apr. 1901) je u. v Gor. kot otrok (23. febr. 1903), **Anka** (Ana Marija) je bila r. 17. apr. 1903. Zaposlena je bila kot pisarniška moč v očetovi odvet. pisarni, oglašala se je kot pisec planinskih potopisov. U. je 22. nov. 1969 v Lj. - Šesti T-ov otrok je bil **Branimir Jožef**, r. 6. dec. 1904, živi v Lj. Končal je visoko š. za svet. trg. na Dunaju (1922-25). Služboval je v Zgbu, nato pa je z bratom Ivanom vodil lastno kemično industrijo. Iz tega podjetja je nastal okt. 1934 v Lj. (Moste) grafični obrat Tiskarna bratje Tuma; njegovi lastniki so bili po-

leg Branimira še mlajši bratje Ostoje, Boris in Zoran. 1945 je bil obrat podarjen državi. Branimir se je po vojni zaposlil pri lj. mestnem odb., vodil je mestna podjetja in bil tajnik lj. mesta. Kasneje je služboval pri vladi LRS, od 1950 je bil komercialni, nato (1952) pa gl. direktor Triglavfilma v Lj.; 1963 je stopil v pokoj. V času, ko je vodil to edino slov. filmsko podjetje, je bilo posnetih nekaj pomembnih slov. filmov (Vesna, Tri zgodbe, Dolina miru, Tri četrtine sonca, Veselica, Balada o trobenti in oblaku itd.). - **Ostoj** Alojzij je bil r. 13. okt. 1906, u. je 28. jan. 1972 v Lj.; študiral je elektroniko. Njegov sin Matija (1938), doktor tehničnih znanosti, je prof. lj. U. - Zadnji trije T-ovi otroci so bili r. prav tako v Gor., ko je družina bivala v lastni hiši (ul. Trigemina 8). **Boris** Avgust (r. 2. apr. 1909, u. 4. maja 1945 na Turjaku) je postal dr. prava, zaradi sodelovanja v NOB je bil med drugo svet. vojno zaprt, tik pred koncem vojne je bil skupaj z bratom **Zoranom** Matijo (r. 14. sept. 1912, u. 4. maja 1945 na Turjaku) iz lj. zaporov prepeljan na Turjak in tam ubit. Zoran je bil kemični inž. in je u. neporočen, prav tako kot T-ova edina hčerka Anka. - Zadnji T-ov otrok, sin **Marko** je bil mrtvoroden (1914).

Prim.: Zapuščina H. Tume (hrani Branimir Tuma, Lj.); podatki Branimira (pismo 27. sept. 1990) in dr. Matije Tuma (pismo 2. febr. in 10. okt. 1990); NadškA Gor.; župnij. arh. Tolmin; SBL IV, 229-30; TV-15 24. febr. 1972.

B. Mar.

TUMA Henrik, odvetnik, politik, publicist, alpinist, domoznanski pisec, r. 9. jul. 1858 v Lj., u. 10. apr. 1935 prav tam. Oče Matija, čevljar (po rodu Čeh), mati Ana Vidic (s Police pri Višnji Gori). Oče Matija je bil dvakrat poročen, v prvem zakonu z Nežo Perdan sta se mu rodila sin Ferdinand (1843-1926) in hči Marija Ana (1845-1936). T-ov polbrat Ferdinand je bil socialist in zaradi polit. aktivnosti 1884 zaprt («krvavški proces»), njegov sin Ferdinand Lev Tuma (1883-1961; SBL IV, 230-31) je bil publicist in strokovnjak za zavarovalništvo. Matiju se je v drugem zakonu rodilo 8 otrok. T. je bil četrti. Osn. š. in 6 razr. gimn. je obiskoval v Lj., potem je opravil enoletni tečaj na lj. učiteljskišči (1875-76) in pričel službovati v Postojni (1876-79). Zaradi izjave v nekem privatnem razgovoru, da bo tudi Avstrija nekoč postala republika, je bil odpuščen iz službe, zato je postal domači učitelj

v družini hotelirja Svicarja Proglerja v Postojni (1879-80). Iz Postojne se je jeseni 1880 odpravil v Trst, da bi se pripravil tam za gimn. maturo; v začetku 1881 je postal učitelj na nem. protestantski š. v Trstu. Isto leto je opravil v Trstu gimn. maturo, nameraval je ostati v Trstu na isti š., a tudi ker ni dobil stalnega mesta, je sklenil, da bo na Dunaju študiral pravo. Sem je prišel z bogatim znanjem tujih jezikov (poleg nem. še it., franc. in angl.). Študiral je med 1881-85, v tem času je služboval kot domači učitelj pri uglednih dunajskih družinah (zavarovalniški inšpektor E. Regen, grof Welsersheimb, baron Lago), kjer se je navzel svetovljanskih navad, prihajal v stike z uglednimi osebami avstrij. javnega življenja (grof Taaffe) in širil obzorja svojega znanja. Na Dunaju in na potovanjih s svojimi delodajalci se je učil madž. in slovan. jezike. Med študijem je delal tudi v društvu dunaj. slov. študentov Slovenija (bil je tajnik) in v drugih društvih slovan. študentov. 1885 je absolviral študij prava in se po štirih letih odsotnosti vrnil v Lj., potem ko ni uspel v celoti uresničiti zastavljenega študij. načrta. V Lj. se je pripravljaj na izpite, obenem pa je bil privatni učitelj. Po tretjem drž. izpitu (okt. 1886) je postal v Lj. koncipient pri odv. Maksimilijanu Wurzbachu do jeseni 1887. Potem je stopil v službo na dežel. sodišču v Trstu kot pripravnik. V jeseni 1888 je opravil na Dunaju zadnji rigoroz, naslednje leto pa sodnijski izpit. V jeseni 1890 je zapustil sodno prakso v Trstu in postal sodnik v Tolminu. Tu je služboval do pomladi 1894, nato je bil imenovan za sodnika v Ajdovščini s sedežem v Gor. V začetku sept. 1894 se je poročil in s soprogo Marijo sta se naselila v Gor. Takrat je pričel tudi polit. delati in pri odločitvi, ali naj vztraja v sodni službi ali pa se odpove javnemu delovanju, je zaprosil za upokojitev. 1. okt. 1897 je bil upokojen, še prej pa si je zagotovil mesto koncipienta v pisarni dr. Alojzija Franka, ker je za to, da postane odvetnik, potreboval še tri leta prakse. Po nekaj mesecih mu je dr. Franko odpovedal mesto koncipienta (febr. 1898). Nameraval je v Trst v pisarno dr. Otokarja Rybača, končno pa je ostal v Gor. pri odv. dr. Jos. Staniču. 1900 je v Trstu opravil odvetn. izpit, dosegel konec istega leta vpis v gor. odvetniško zbornico in z novim letom 1901 odprl pisarno v družbi z dr. Dragotinom Treom; z

njim sta se razšla konec istega leta. Potlej je imel v Gor. lastno pisarno, ki je delovala do 1924, ko mu je oblast zavrnila vpis v it. državljanstvo. Zato se je preselil v Lj., kjer je opravljal odvetn. prakso do smrti. Zaradi vojne je imel med 1915-18 pisarno v Trstu, kamor se je začasno preselil tudi z družino. - T. je javno delal že kot učitelj v Postojni, ko je agitiral pri dežel. volitvah (1877) in si zato nakopal disciplinsko preiskavo. Kasneje se je v Trstu (1887-90) udeleževal čitalniškega življenja, na svoje javno delo pa je opozoril zlasti med bivanjem v Tolminu (1890-94). Uradoval je dosledno slov., predramil je delovanje tamkajšnje čitalnice. Pravo polit. delo pa je začel s prihodom v Gor. (1894). V tistem času je v taboru gor. Slov. vladala navidezna enotnost, ki jo je na zunanje kazala dejavnost polit. društva Sloga (vodil ga je dežel. in drž. poslanec dr. A. Gregorčič); izhajanje dveh glasil, Soče in Primorskega lista, pa je kazalo, da je sloga zasnovana na trhljih nogah. Pred deželnozbornskimi volitvami je A. Gabršček povabil T., da kandidira v deželni zbor. Po premisleku se je odločil za kandidaturu in bil 19. sept. 1895 kot kandidat Sloge izvoljen v mestni kuriji (krajci Tolmin, Bovec, Kobarid, Kanal, Ajdovščina), v isti kuriji je bil ponovno izvoljen 7. dec. 1901 (pri tem je premagal protikandidata dr. J. Tonklija). Deželnih volitev se je kot kandidat udeležil tudi 1908, a na listi socialdemokratske stranke ni bil izvoljen (splošna kurija), prav tako ne 1909 in 1913. - T-ov prihod v gor. dežel. zbor in nato njegova izvolitev v dežel. odb. je radikalizirala slov. politiko na Gor.; deloval je vsestransko in dosledno. Pri uresničevanju slov. programa je oviro predstavljal gor. dežel. zbor z it. večino in bil je prav T., ki je v imenu slov. poslancev 3. febr. 1897 proglasil abstinenco dežel. zbora. Končala se je po dveh letih, kriza gor. dežel. zbora pa je trajala pravzaprav vse do novih volitev (1901). Kriza je napovedala tudi razplet gor. slov. polit. razmer, ki so vodile v razcep med skupino dr. Gregorčiča ter skupino A. Gabrščka in T. K temu je seveda dal delež tudi novi gor. nadškof J. Missia, ki je prišel v Gor. spomladi 1898. Ko je prišlo 1899 na Gor. do ločitve, je bil T. že močno uveljavljena polit. osebnost, zlasti je bila opazna njegova prisotnost v gospodar., ko je sodeloval pri ustanovitvi Trgovsko-obrtne zadruge, po razkolu pri ustanovitvi Goriške ljudske

posojilnice, pri Trg-obrtnem društvu, pri Mizarški zadrugi v Solkanu itd. Skupaj z Gabrščkom je ustanovil 1900 v Gor. liberalno narodnonapredno stranko. Naslednje leto (3. jan.) je kandidiral za drž. poslanca v splošni kuriji, a ga je premagal z minimalno večino glasov dr. Gregorčič; prav tako ni uspel s svojo državnozbornsko kandidaturo v mestni kuriji (11. jan. 1901), kjer je v izrazito it. okolju zmagal It. A. Lenassi. Po volitvah pa se je začel razkroj tudi med T. in Gabrščkom, 1902 se je T. umaknil iz izvrš. odb. narodnonapredne stranke in iz vodstev ustanov, ki jih je dotlej ustanavljal ali vodil. Ohranil pa je stike s trž. narodnjaki pri E, kazal je zanimanje za socialiste, zanimanje za T. pa so takrat pokazali tudi predstavniki narodne radikalne struje med slov. študenti na Dunaju. - Kakor je bil T. v letih 1899-1900 zelo pogosto tarča napadov katol. tabora (zlasti časopisja), tako mu je po tem času kritično pozornost namenjal s svojim časopisjem tudi A. Gabršček. Med 1903 in 1908 je T. živel v obdobju, ki ga v spominih imenuje kot »idejna preosnova«. Sicer je 1903 pomislil, da bi izdajal lastno glasilo, zasnovano na levoliberalnih, demokratičnih temeljih. V času do pomladi 1908, ko je stopil v vrste slov. socialistične demokracije, pa je marljivo publicistično delal. Opazna je bila njegova zahteva za dvojezično U v Trstu, vključil se je v razpravljanje o slov. U, kar je bilo eno izmed pomembnih gibal slov. javnega življenja tistega časa. Na gospodar. področju je zagovarjal vlogo Trsta pa tudi Gor., v obeh mestih bi Slov. prevladali, če bi združili svoje sile. S takim polit. in gospodar. programom je nastopil na prvem shodu slov. radikal. dijaštva v Trstu (1905) ter na prvem slov. trgov. shodu v Lj. (1907). - 1907 je objavil dve brošuri, ki sta mu zagotovo utrdili mesto med slov. polit. publicisti. Kot ponatis iz splitske Slobode je v Gor. izdal *Jugoslovanska ideja in Slovenci* ter v nem. *Der österreichische-ungarische Ausgleich*, v katerih je pokazal poznavanje madž. razmer in jezika. V prvi brošuri je postavil zahtevo po enakopravnem položaju Slov. v družbi z drugimi jsl. narodi, govoril o skupnem in različnem v tej skupnosti in poudarjal gospodar. moment pri uveljavljanju Slov. na Primor. Prikaz slov. polit. razmer pa je podal v Našem listu (1906, št. 8-18), kjer se je kritično lotil obeh slov. polit. ideologij, liberalizma in klerikalizma.

Poudarjal je, da je za razvoj slov. naroda potrebno smotrno vlaganje denarja v slov. gospodarstvo Trsta in Gor., zamislil si je neko slov. demokratično stranko, ki bi povezala male posestnike in kmete z delavskim slojem. Pri tem je bil kritičen tudi do socialne demokracije. V času »idejne preosnove« je T. pretehtaval, ali naj osnuje lastno polit. skupino, pri čemer bi mu pomagal časnik, ali pa naj se na drug način vključi v organizirano javno delo. Povezoval se je tudi s skupino Vladimira Ravniharja, ki je ustanovila slov. gospodar. stranko konec 1906 (glasilo Nova doba). T. tudi s tako stranko ni soglašal. Še spomladi 1907 je v volilni kampanji za drž. zbor nastopal kljub načelnemu odklanjanju liberalne stranke kot liberalni kandidat proti dr. Gregorčiču (shodi v Tolminu in Ročinju spomladi 1907), volitev pa se kot kandidat ni udeležil. Zavračal pa je tudi pristop h kmečki stranki na Goriškem, ki jo je 1907 ustanovil dr. Alojzij Franko. Takrat je javno priznal, da je po prepričanju socialni demokrat, da pa ni pristaš stranke. Zato je toliko bolj vzbudil zanimanje njegov formalni vstop v JSDS 9. mar. 1908. T-ovo dejanje je vzbudilo v slov. javnosti prave polemike, ki se najbolj kažejo v časopisju (S, SN, S, RP, Delavski list, Soča). V stranki ni postal aktivist, marveč je postopoma prevzemal vlogo ideologa ali, kakor je v spomilih zapisal: »Kakor sem v prejšnjem političnem življenju zavzemal stališče, da je moja naloga vplivati na ljudstvo v demokratičnem avtonomnem smislu, tako mi je tudi v socialni demokraciji šlo za vzgojo delavstva... vendar sem uvidel kot prvo nalogo vsakega marksista, vzgajati delavce, da temeljne nauke marksizma prav razumejo« (315-16). V tem duhu je nadaljeval s polit. publicistikjo pri RP, pri čemer je zagovarjal politično smer, ki je označena kot avstroslovanstvo (avstromarksizem), zagovarjal vključevanje kmetov v vrste socialistov, razmerjal odnose med socialisti in inteligenco, govoril o mladinskem gibanju in pisal o splošnih polit. razmerah na Primor., na Slov., v Avstriji ter drugod po Evropi in svetu. Njegovo javno publicistično delovanje je dobilo še poglobljene oblike, ko je 1913 prevzel od dr. A. Dermote urejanje revije NZ, ki se je iz socialne revije pod T-ovim vodstvom spremenila v socialistično revijo. T-ov uredniški in avtorski delež pri NZ je izjemen in vsebinsko zelo pisan. Na pod-

ročju polit. je bil sicer naklonjen programu mlade slov. radikalne mladine, a vendar je ostal pri svoji avstromarksistični rešitvi slovenskega vprašanja. Po odhodu E. Kristana v ZDA (sredina 1914) se je povečal T-ov vpliv v JSDS, med drugim je dosegel, da se je sedež stranke iz Lj. preselil v Trst. T. je še pred tem delal kot pomemben reprezentant slov. socialdemokratov. Jan. 1910 se je udeležil v Bgdu konference jsl. socialdemokratskih strank, 23. avg. 1914 pa naj bi na Dunaju prisostvoval mednar. socialističnemu kongresu; preprečila ga je vojna. - Med prvo svet. vojno je T. zagovarjal misel, da bo iz vojne izšla zmagovita avtonomija malih narodov, da bodo usodo Evrope krojile socialistične sile. V duhu pacifistične internacionalistične usmeritve je delal tudi v JSDS v izrednih razmerah, ki jih je prinesla vojna. Sodeloval je na konferencah JSDS (1916, 1917), pripravljaval se je na mednar. socialistično konferenco v Stockholmu (poleti 1917), delal v avstrij. socialističnem gibanju in vodil v domačih krogih polemike z »omladino« v slov. socialističnem gibanju. V pripravah za konferenco v Stockholmu, (ki je ni bilo), je sestavil daljši tekst (spomenico), s katero je želel evrop. javnosti predstaviti problem Slovencev, zlasti v okviru evropskih razmer ter namenov it. imperializma, čemur je namenjen večji del spomenice. Na prelomu 1917-1918 je želel posredovati pri reševanju nesoglasij med posameznimi socialističnimi strankami Avstrije. Sodeloval je na konferenci na Dunaju 20. jan. 1918, kjer naj bi reševali vprašanje usode socialističnih strank, če bi Avstrija v primeru poraza razpadla. V tem času pa je tudi doma dozoreval spor med »mladimi« in »starimi« v JSDS; prevladovala je vloga A. Kristana, ki se je tako kot predstavnik mladih zavzemal za nacionalistična stališča in se približeval slov. nemarksističnim strankam. T. se je zato umaknil iz vodstva stranke, javno je obsojal sodelovanje s klerikalno in liberalno stranko ter se v nekaterih člankih lotil reševanja trž. vprašanja (zlasti dunajska revija Der Kampf 1918, št. 2, 5-6, 8-9). Odklanjal je nacionalistično reševanje tega problema in se zavzel za »nezavisno mestno republiko«. Podobno je sodil v dnež, ko je v Trst prišla namesto antantnih sil It.; trž. delavsko gibanje naj bi takrat zamudilo priložnost, da okliče »svobodni Trst«. To T-ovo stališče je sprožilo v zgodovino-

pisju val polemik, če je bila v Trstu okt. in nov. 1918 mogoča izvedba socialistične revolucije (L. Čermelj, D. Kermavner, M. Kacin-Wohinz, F. Klopčič). - Po prvi svet. vojni je sodeloval pri vzpostavljanju socialistične organizacije v SlovPrim. Na kongresu it. socialistov v Bologni (okt. 1919) je razglasil pristop slov. socialistov na Primor. k it. socialistični stranki. To odločitev so spremile polemike (GorS, E), nanje je T. odgovarjal (Delo), hkrati pa je začel nastopati kot aktivist in po slov. vaseh zlasti na Gor. pripravil celo vrsto javnih sestankov, na katerih je uvajal ljudi v samoupravo, ki naj bi jo prinesle revolucionarne spremembe, obenem pa je ustanavljal »komunistične sekcije«, reševal sindikalno organiziranost, različna gospodar. vprašanja, med njimi tudi kolonstvo v Brdih in vzhodni Furlaniji. Pri tem je bil T. dosleden internacionalist in je delal tudi na furl. podeželju in v Kanalski dolini (Trbiž, Rajbelj). Konec 1920 je pred kongresom it. socialistov odklonil ekstremna ruska komunistična stališča, nakopal si je polemiko socialistične levice. Po livornskem kongresu (1921) pa se je umikal tudi iz socialistične stranke in polit. ni bil več aktiven. Konec 1921 je bil imenovan v dežel. odbor za Gor., kar pa je bila le kratkotrajna obveznost. Sodeloval je še s predavanji na učiteljskih tečajih (Sv. Lucija, danes Most na Soči 1922, 1923). Od druge pol. 1924 je živel v Lj. (še 1925 je pomislil, da bi se z družino preselil v Rusijo), nerad je zapustil Gor., o čemer piše v GorS (1924, št. 66). - Po preselitvi v Lj. je bil odmeven zlasti T-ov nastop kot zagovornika komunistov zaradi dogodkov 1. jun. 1924 v Trbovljah na sodni razpravi v Celju. Pričel je ponovno publicistično delati in tako je v Socialistu (1925) objavil v provodu besedilo stockholmske spomenice, delal je kot neodvisni socialist, sodeloval pri socialistično-komunistični prosv. organizaciji Svoboda (dopisoval v njeno istoimensko glasilo), ustanovil in vodil delavsko turistično organizacijo Prijatelj prirode (1929). - T-ove članke in razprave s področja politike in družboslovja so takrat objavili Naprej, Delavsko-kmetški list, Delavska politika, Zadružni koledar, Koledar Cankarjeve družbe, Socialna misao (Zgb), Socialna politika, Volksstimme (Mrb.), Slovenija, Istra, Pod lipo itd. Poleg polit. in družboslovske publicistike ter polit. organizatorskega in ideološkega dela se-

stavljajo T-ovo življenjsko delo tudi drugi vsebinski kompleksi, kot: književnost, književna esejistika in kritika; psihologija in filoz.; historografska dela s posebnim poudarkom na avtohtonistični teoriji; toponomastika in jezikoslovje; planinstvo in planinski spisi; domoznanstvo ter memoaristika. T-ove liter. objave niso številne, črtice *Izza vojne* je objavil kmalu po vojni (Njiva 1919, Delo 1920, NZ 1922), podobne zapise iz svojega polit. delovanja po vojni je objavil v Delu (1920). O vojni govore tudi T-ovi zapisi o pisatelju H. Barbussu (Njiva 1919, Delo 1920). Načrt, da bi vse te zapise o vojni objavil v knjigi *Izza velike vojne*, je ostal nerealiziran. T-ovo esejistično delo obsega daljšo študijo o S. Gregorčiču (Naš list 1907, št. 4-7), več objav o L. N. Tolstoju ter recenzije del I. Šorlija, M. Gorkega, L. Andrejeva, S. Benellija, I. Cankarja, I. Preglja, F. S. Finžgarja in J. Galsworthyja. Povečini so te objave izšle v NZ. Pisal je tudi o umetnosti. V NZ je objavljen velik del T-ovih pogledov na psihologijo, filoz. in sociologijo. Velik odmev je imela razprava o seksualnih problemih (NZ 1912), ki je naletela na kritičen odmev v katol. slov. tisku. Več razprav je posvetil verskim vprašanjem, tako je pisal o razmerju med verstvom in etiko (Omladina 1908, 1909), o socializmu in veri (RP 1910), o evharistiji in socializmu (Naprej 1912). Ocenil je nekaj filoz. del (M. Rostohar, A. Ušeničnik, K. Ozvald) in odklonil nekatere poglede F. Vebra (Pod lipo 1928). Pri raziskovanju starejše slov. zgod. je vztrajal pri apriorističnem slovensko (slovanskem) avtohtonizmu kot odgovor na trditve in domneve nem. znanosti. Izhodišče tega nazora je članek v Omladini (1907), pojasnjeval pa je, ko je branil prav tako avtohtonista M. Žunkovića (Domovina 1907). Najprej je svoje nazore utemeljeval le sociološko, kmalu pa je v dokazovanje sprejel tudi imenoslovje. S tem v zvezi je ocenil v NZ dela N. Županiča, A. Dopscha, L. Niederla. V SP je objavil opazke k pravni terminologiji (1915, 1929, 1930), prispevke k slov. sodni terminologiji (Pravni vestnik 1921, 1922), v JAlm 1913 pa daljšo študijo *Krajevno imenoslovje*. Razlago planinskih imen je objavil v GV (1925, 1926), gradivo iz zapuščine pa je objavil Et (1936). Avtohtonizem preveva tudi druge T-ove objave, v planinskih spisih pa je veliko gradiva za imenoslovje slov. gora. Večji del gradiva, ki ga je zbral v Julijskih Alpah, je objavljen v

knjigi *Imenoslovje Julijskih Alp* (Lj. 1929), kasneje je objavil gradivo, ki ga je zbral v Karavankah (PV 1932, 1933, Gore in ljudje 1947, PV 1948). Strokovna kritika je T-ove razlage krajevnih imen odklonila, 1954 je jezikoslovec F. Bezljaj v SR odklonil T-ovo etimologiziranje kot vseskozi diletantsko. Vsa v Alpah razširjena imena, ne le toponomastična, temveč tudi tista, ki so bila vezana za planšarsko kulturo, je razglasil za slovanska. - Obsežno je število T-ovih planinskih člankov. V PV se je prvič oglasil 1905, ko je opisal vzpon na Rombon. Sicer je T. planinaril že od študentskih let, prehodil je bližnjo in daljno okolico Postojne v času, ko je tu služboval (ukvarjal se je tudi z jamarstvom in telovadil), prav tako tudi okolico Trsta, hodil je po delu Karpatov in po avstrij. gorah (Salzkammergut, Stajerska), ko pa je prišel v Tolmin (1890), je pričel sistematično raziskovati Julijske Alpe pa tudi Karnijo. Iz planinca se je tedaj razvil v športnega alpinista. Čeprav je plezal že pred tem, pa je vendar najpomembnejši uspeh, ko je skupaj z Jožetom Komacem 21. avg. 1910 preplezal severno steno Triglava. Opravil je več prvenstvenih vzponov. S planinskimi prispevki je zalagal predvsem PV, svoje planinske izkušnje pa je združil v knjigi *Pomen in razvoj alpinizma* (Lj. 1930), v kateri je razložil tudi poglede na športno pojmovanje alpinizma. Pri tem je naletel na ugovore, vendar je na svoji strani imel mlajši rod alpinistov, s katerimi je imel prav prirske stike (M. M. Debelakova, E. Deržaj). Čeprav je spočetka delal v planinstvu kot izrazit individualist, se je po prihodu v Lj. vključil tudi v vodstvo SPD. Veliko je predaval (Lj., pa tudi Zgb in drugi kraji). Pomembne stike je imel kot planinski pisec in poznavalec gora z avstrij. planincema Paulom in Hansom Kalteneckerjema (mnogo manj z J. Kugyjem). T-ovi domoznanski članki posegajo v različne probleme preteklosti in sodobnosti. Tako je npr. napisal članek o avtonomni upravi Beneške Slovenije (SP 1933), popisal je Beneško Slov. (PV 1933-34), pisal o stanju pašnikov na Gor. (JAlm 1924). Posebne vrste objave je T-ov latinsko-slovenski botanični slovar (StudG 1924). - Proti koncu življenja je T. pisal spomine, del teh je objavil v Sji (1934); takoj po izidu so vzbudili polemike. Knjiga spominov *Iz mojega življenja* (Lj. 1937) je izšla po njegovi smrti, uredil jo je in ji napisal ko-

mentar D. Kermavner. Tudi ta objava je spodbudila polemike (A. Breclj v zvezi s T-ovim slikanjem podobe pesnika S. Gregorčiča). T-ovi spomini spadajo med najbolj pomembna dela slov. memoaristike. Tudi v njih se nam kaže podoba javnega delavca, ki se je problemov loteval z izredno energijo, vztrajnostjo in trdnim prepričanjem v stališča, ki jih je zagovarjal. Zato je T. učinkoval tudi samosvoje in v javnosti doživel prenekatere kritike in nasprotovanja. Njegov razvoj, ki ga je od prirojenega radikalizma privedel v marksizem, je temeljil na trdnem študiju ne le enega, marveč cele vrste problemov, predvsem s področja družboslovja. Prav zato je veljal za polihistorja (zlasti je bil dober poznavalec marksistične filoz. in sociolog.), v nekaterih strokah pa je le ostal na ravni samouka (npr. etimologija). Bil je v prvi vrsti politik, saj je, kakor je sam izjavil, vsakomur, ki se je polit. lotil, usojeno, da se je ne more več znebiti. Sam sebi je nalagal tudi dolžnosti vzgojitelja. Ob vsem tem se nam T. kaže kot posebna oblika polit. delavca, ki je zapustil pomembno sled v slov. kulturnopolit. zgod. - Po T. je poimenovana planinska koča na Slavniku (odprta 1957), po njem se imenuje ul. v Gor., v Novi Gor. ima spomenik (delo B. Kalina, odkrit 1975). O T-ovem življenju in delu so razpravljali na simpoziju v Trstu (1977), gradivo je objavljeno v dvojezični knjigi Slovenski in italijanski socialisti na Primorskem 1900-1918 (1979). T. je bilo posvečenih več predavanj in okrogla miza v Gor. (1988). V zapuščini (v rokah sina Branimira T. v Lj.) je zapustil veliko gradiva, poleg zapisov, neobjavljenih člankov, opažanj itd. tudi bogato korespondenco, ki čaka na izid. Imel je veliko korespondentov na Slov. in drugod. T. je zapustil tudi bogato knjižnico, v kateri so dela najrazličnejše vsebine, prevladuje pa družboslovje. Bil je naročnik na mnoge domače in tuje časnike ter časopise, kar dokazuje T-ovo nenehno skrb za informacijami in za spoznavanje dosežkov različnih strok doma in v svetu.

Prim.: Dr. D. Kermavner, SBL IV, 231-36 in tam navedena liter. med besedilom in v Prim.; L. Zorzut, KolGMD 1976, 154-56; PDK 6. febr. 1976; 17. okt. 1978; 7. okt. 1980; 14. apr. in 31. dec. 1985; V. Škerlak, PV 1961, pass.; J. Wilfan, Delo, spomini, srečanja, Koper 1978, 181-86; M. Košir, Dnevnik 13. apr. 1985; B. Marušič, Zlatimi črkami, Trst 1987, 86-89 s sl.; Naša alpinistična misel, Lj. 1988, 18-37; Zbornik obalnega

planinskega društva Koper 1949-1989, Koper 1989, 7-10; Dve kazenski obravnavi proti dr. Henrikju Tuma in Andreju Gabrščku, Gor. 1900; podatki NadškA.Lj. (pismo 15. okt. 1990).

B. Mar.

TUNTAR Giuseppe, polit. delavec, r. 7. jan. 1882 v Vižinadi, u. 17. jul. 1940 v Buenos Airesu. Oče Matteo, delavec, mati Lucia Valle. Osn. š. v Vižinadi, gimn. v Kopru, 1901 se je vpisal na Filoz. fak. v Gradcu, a jo je zaradi pomanjkanja sredstev po treh letnikih zapustil. Pridružil se je it. socialistični stranki (ISS) v Avstriji (Jadranska sekcija) in prvič nastopil na zborovanju istrskih socialistov 1904 v Bujah. Do 1910 je bil med vodilnimi socialisti v Istri, 1907 je postal član pokraj. odb. za Istro, 1908 pa njegov sekretar. V svojih nastopih na zborovanjih se je zavzemal za tako socialistično gibanje, ki bi imelo lastna načela enakosti med narodnostmi v Istri, ne da bi kompromitiralo njihove posebnosti. 1910 se je preselil v Gor., postal je direktor bolniške blagajne, ki je bila v rokah soc., od dec. istoga leta je bil član furlan. pokraj. odb. ISS. Zavzemal se je zlasti za kmete in kolone, že na zborovanju 18. dec. 1910 je imel referat *Kolonialno vprašanje v Furlaniji in socialistična stranka z zahtevo razdelitve zemlje latifundistov tistim, ki jo obdelujejo*. Med prvo svet. vojno (1915) se je preselil v Trst zavoljo fronte na Soči in prišel v dežel. vodstvo ISS za Primorsko. Objavljal je članke v listu *Il Lavoratore*. Zagovarjal je Pittonijev načrt za neodvisno tržaško ozemlje, vendar je skupaj z drugimi it. in slov. socialisti postal član narodnostno mešanega Odb. za javno blaginjo. Po pristopu it. socialistov v JK k socialistični stranki It. (ISS) 17. nov. 1918 je zastopal princip samoodločbe narodov in takšno narodno polit. ureditev JK, ki bi »v mejah možnosti upoštevala načelo etnične homogenosti in kontinuitete« (Il Lavoratore 22. nov. 1918). Na deželnem kongresu ISS jan. 1919 je bil izvoljen v dežel. polit. odb., v apr. pa je postal preds. trž. sekcije ISS. Bil je glavni zastopnik revolucionarne levece v it. stranki v JK, podpiral je vstop ISS v tretjo internacionalo in zagovarjal združitev slov. in hrv. socialistov z it. na enotni rev. platformi. Slov. socialisti so se odločili za združitev na dežel. konferenci 21. sept. 1919, sprejeti pa so bili na kongresu ISS v Bologni (5.-8. okt. 1919). Tedaj sta bila T. in voditelj slov. socialistov I. Regent izvoljena v direkcijo ISS, kjer sta se

pridružila levi struji. 1920 je bil T. med glavnimi govorniki na velikih delavskih manifestacijah v Trstu in pobornik stavk, ki naj bi vodile v prevrat družbenega reda. Na zborovanju jun. 1920 je takole končal svoj govor: »Nasproti ponarejeni in lažni demokraciji postavljamo danes novo idejo: komunizem« (Kacinova, 184). Jeseni 1920 je bil med ustanovitelji komun. frakcije v deželni zvezi ISS in zagovarjal ločitev od socialistične stranke. Na kongresu v Livornu 21. jan. 1921 je z delegati iz JK prinesel novo ustanovljeni komun. stranki (KPI) 4.462 glasov, med njimi je bila večina slov. in hrv. ISS je ostala v JK v manjšini. Na ustanovnem kongresu KPI za JK 24. apr. 1921 je v uvodnem referatu poudaril, da se bodo komun. »borili, dokler ne bo na mejnih vrhovih, ki ločujejo It. in Jslo, zavihrala rdeča zastava jsl.-it. revolucionarnega proletariata« (Kacinova, 366). Na kongresu je bil T. izvoljen za sekretarja federacije KPI za JK (Regent, Spomini 161) in direktorja glasila *Il Lavoratore*, ki so ga komun. s silo odvzeli socialistični stranki. Faš. so tiskarno požgali 10. febr. 1921. T. je bil zavoljo oborožene obrambe 40 dni zaprt. - 1921 je svojo dejavnost prenesel iz Trsta na Goriško, ustanovil je tednik *Spartaco*, da je zapolnil praznino po požigu *Lavoratoreja* in *Dela*. Za parlamentarne volitve maja 1921 je kandidiral na komun. listi v gor. okrožju in bil izvoljen za poslanca. V rimskem parlamentu je 20. jul. govoril o položaju delavstva v JK (*Il Martirio del proletariato nella Venezia Giulia*, ed. PCI, Roma 1921) in obtožil it. oblast za težke razmere v JK. 2. sept. 1921 je bil odpuščen iz bolniške blagajne v Gor. in javno obtožen malverzacije (po nekaterih virih v korist stranke, po Regentu iz potrebe po zdravljenju). To komun. dejavnost so zastupljali nemajhni spori, osebni problemi in vrsta negativnih dejstev, ki so še neraziskani (Budin, 89). Posledica tega je bil njegov izstop iz KPI. - V začetku sept. 1924 se je z družino izselil v Argentino, se pridružil enotni it. antifaš. fronti, bil med ustanovitelji krožka in slov. Ljudskega odra, sept. 1929 je bil izvoljen v izvršni komite It. antifaš. zveze v Argentini, katero je zastopal na svet. kongresu antifaš. internazionale 10. mar. 1929 v Berlinu. V Buenos Airesu je 1926 vstopil v komun. stranko (it. skupina) in se zaposlil kot knjižničar pri komun. listu *La International-Ordine nuovo*. V tem listu

je objavil več člankov in postal tudi njegov ur. Delal je v raznih komun. množičnih organizacijah, v Antiimperialistični zvezi in Mednar. rdeči pomoči, sept. 1929 je izstopil iz komun. stranke, obtožen desnega odklona, ter iz Antifašistične zveze. 3. sept. 1934 je bil aretiran zaradi »subverzivne« liter. in kmalu izpuščen. Objavljal je članke v emigrantskih časopisih *Critica* in *L'Italia del Popolo* s propagando za ljudsko fronto, proti vojni It. v Etiopiji, za podporo španski republiki ipd. V *Italia del Popolo* je objavil historiat soc. gibanja v Istri (*Vent'anni di azione socialista nell'Istria*), prevedel je delo Leona Blocha o social. bojih v starem Rimu. 1936 je prevzel vodstvo mesečnika *L'Unione*, ki pa je bil kratkotrajen; imel je predavanja v Colegio libre de Estudios Superior.

Prim.: M. Budicin, Giuseppe Tuntar, Pazinski memorijal, 17, Pazin 1988, 71-89 s sl. in tam navedena liter.; E. Colotti, Giuseppe Tuntar, *Il Movimento operaio italiano*, 5, 1978, 129-31; M. Budicin, *I primi convegni socialisti istriani (1902-1907)*, Quaderni VI, 1981-82, 7-44; G. Piemontese, *Il movimento operaio a Trieste*, Roma 1974, pass.; I. Regent, *Spomini*, Lj. 1967, pass.; Kacinova, pass.; Kacinova, 1921-1928, pass.

M.K.-W.

TURINA Vladimir, šolnik, družbeni in kulturno-prosvetni delavec, r. 26. maja 1908 v Tržiču (Monfalcone), u. 20. okt. 1986 v Trstu, pokopan na Opčinah. Oče Ivan, carinski uslužbenec, mati Alojzija Furlan, gospodinja. Osn. š. CMD obiskoval v Kopru (1914-18), prvi razr. gimn. v Trstu (1918-19). Ko so šolo zaprli zaradi »španske« in je po prihodu It. niso več odprli, je pri Sv. Jakobu v Trstu obiskoval CMD šolo (1919-23), opravil izpit čez mešč. š. v Postojni, nato obiskoval zasebno trgov. š. v Trstu (1923-24) in Trgov. akad. v Lj. (1924-28), maturiral jun. 1928. Na Fak. za gospodar. in trgov. vede U v Trstu (1931-35) je promoviral jun. 1935. Od avg. 1935 do jan. 1936 je bil v Rubijah (Komen) likvidator podružnice zasebne družbe Gino Calligaris iz Krmina. Zaposlitev je prekinil zaradi aretacije 6. jan. 1936. Od okt. 1937 do apr. 1938 je bil knjigovodja exp.-imp. Imre Kereny v Dubrovniku, od apr. 1938 do mar. 1939 uradnik Saveza nabavljajških zadruga drž. uslužbenika v Bgdu, od maja 1939 do okt. 1944 prokurist in podravn. družbe *Automobil d.d.* v Bgdu, od nov. 1944 do febr. 1945 prisilni upravitelj istega podjetja, od maja 1945 do jan. 1946 blagajnik pri

DOZ v Bgdu, nakar je na povabilo PNOO iz Trsta odšel v Trst. Od okt. 1946 do nov. 1947 je bil prof. na Slov. trgov. akad., od nov. 1947 do sept. 1954 ravn. Trgov. strok. š. v Trstu, od 1. okt. 1954 do upokojitve 1975 ravn. Trgov. tehn. zavoda Žiga Zois v Trstu, nakar je še dve leti predsedoval maturitetnim komisijam. Nov. 1958 je opravil v Rimu izpit za poučevanje slov. jezika na višjih sred. š. z it. učnim jezikom, okt. 1972 pa v Rimu izpit za rednega ravn. na trg. tehn. zavodih v It. - V mladih letih je bil zelo aktiven v mlad. društvi na Tržaškem. 1924 je bil soustanovitelj Društva slov. srednješolcev Nicolò Tommaseo v Trstu, član in zadnji preds. mlad. društva Zarja v Rojanu do razpustitve 1927, član in zadnji preds. Društva slov. srednješolcev iz It. Zora v Lj. (društvo je bilo 1927 razpuščeno na pritisk iz It.). Član in preds. društva Istra v Dubrovniku, član in zadnji preds. društva Istra v Bgdu, član KPD France Rozman v Bgdu (1944-46), član odb. PD Vojka Šmuc v Vicolo ospedale militare v Trstu in v društvu učil Italijane slov., član in odb. društva Polet in PD Tabor na Opčinah, član nadzor. odb. Slov. gledališča v Trstu, od ustanovitve 1962 odb. Slov. kluba v Trstu in od 1965-72 njegov preds., član uprav. odb. Slov. dežel. zavoda za poklicno izobraževanje v Trstu (1983-86) in kot predstavnik zavoda 1983 imenovan v pokrajinsko komisijo za tržišče dela, preds. nadzor. odb. društva Ekonomist v Trstu (1982-86), podpreds. zadruga Naš Kras (1983-86). Od 1955 je bil član Pokraj. konzorcija za strok. izobraževanje v Trstu in kot odini Slovenec po zakonu kot ravn. DTTZ Žiga Zois član njegovega uprav. odb. - Zaradi mladinske narodne in protifaš. dejavnosti je bil 6. jan. 1936 aretiran od faš. policije, zaprt v Kopru in Coroneu in pred Posebnim sodiščem obsojen na 5 let konfinacije na Ponzi, v Ruoti (Potenza) in Locri (Reggio Calabria). Po dveh letih je bil izpuščen na osnovi sporazuma Stojadinović-Ciano, nakar je na poziv Zveze jsl. emigrantov iz Italije v Bgdu emigriral v Jslo. Apr. 1941 je bil aretiran od SS v Bgdu, izpuščen in postavljen pod polic. nadzorstvo do 1944, a kljub temu je s skladateljem in pevodjem Sr. Kumarjem in srb. aktivisti delal v ileg. vrstah narodnoosvob. gibanja, - V Trstu je kot prof. skupno s prof. Leop. Zubaličem napisal učbenik *Trgovsko računstvo in knjigo-*

vodstvo za trgovske strokovne šole (izd. ZVU 1948). Kot ravn. je izdal publikacijo *20 let trgovskega tehničnega zavoda* (1965) in v izčrpnem uvodniku prikazal nastanek in razvoj šole. Poskrbel je za njeno poimenovanje po Žigi Zoisu in dosegel, da jemljejo slov. podjetniki v službo maturante te šole. Kot gospodar. strokovnjak je napisal izčrпно in z dokumenti podprto razpravo *Gospodarsko uveljavljanje Slovencev na Primorskem v začetku stoletja* (Zaliv 1968, št. 14-15, 3-51). Z gospodar. in narodopisnimi članki je sodeloval v *Gosp* od 1947 dalje skoraj do smrti (okr. 50 člankov), pisal je v *PDk*, *JKol*, v *LitV* ob odkritju kipa Ž. Zoisu na Trgov. zavodu (XX/1968-69, 190-92 s sl. kipa in ravn. T.). Predaval je na Radiu Trst A, radiu Koper in na RTV Lj., v Dolini na pobudo dolinske občine o slov. šolstvu. - Članke je podpisoval s polnim imenom ali s kraticami in psevdonimom: drt, v. t, Rado Lautin.

Prim.: Vprašalna pola pri OZN NŠKT (14. jan. 1970); L. Cermelj, Spomini na moja tržaška leta, 1969; Isti, Slov. in Hrv. pod Italijo, 1965; J. Koren, 75 bogatih, delovnih let dr. Vl. Turinc, *PDk* 27. maja 1983; M. Jevnikar, Ravnatelj dr. Vl. T., *KolGMD*, 140-41 s sl.; R. Petaros, Prof. Vl. T., *IzvTrst* 1988, 99-100; razni zapisi v listih in revijah ob smrti: Delo, Delo (Trst), Matajur, Bollettino d'informazione degli Sloveni in Italia, NL idr.

Korcun

TURINI (TURRINI) Antonio, tiskar, r. okr. 1585 v okolici Kopra, u. 1644 (1645?) v Trstu. Šolal se je v Benetkah, kjer sta mu bila učit. tisk. N. Moretti in F. Romazetto. V Benetkah je imel samostojno delavnico med 1610-17. Zaradi velike konkurence se je 1618 preselil v Koper in tam odprl 1620 prvo tisk. na Primor. Vodil jo je do 1624, ko so trž. oblasti sprejele (20. jun.) njegovo prošnjo za odprtje nove tisk. v Trstu. Dec. i.l. je v tem mestu odprl tisk. in 1625 tam natisnil prvo knjigo *Statuta inclytae Civitatis Tergesti...*, Tergesti, Anno jubilei 1625. Čeprav se je nekaj časa bavil z mislijo, da bi se preselil v Lj., zlasti v letih 1625 in 1635, mu vendar ni uspelo in se je dokončno ustalil v Trstu, kjer so jezuiti ustanovili zavod in se je vedno bolj uveljavljala *Accademia degli Arrischiati*. Tam se je poročil in odprl knjigarno. Tiskal je predvsem tiskovine za uradno oblast in se bavil tudi s prodajo knjig. Bil je v stikih z Dalmacijo in tiskal tudi za Hrvate. Med njegovimi tiski naj omenimo 1629 *Commentari della*

guerra moderna passata nel Friuli e ne' confini dell'Istria e di Dalmazia, ki jo je napisal trž. pravnik Biagio Rith di Colenberg (Kollenburg), doma iz Gradišča ob Soči; 1637 tri pridige za ž. c. v Gor. *Predica fatta nella Parrocchiale di Gorizia ... per l'elatione et coronatione di Ferdinando III ...; Predica ... nell'esequie ... a Ferdinando II ...; Predica funerale seconda ... a Ferdinando II ...*, ki jih je napisal jezuit p. Politi; dramo S. *Giusto giovinetto e martire: Tragedia ... da rappresentarsi a Gorizia nel collegio ces. della Compagnia di Gesù* (1639), ki predstavlja njegovo zadnje važno delo. Njegov tisk. znak je bil stolp z angelom in trobento, motto pa *Deus Fortitudo et Turris mea*. Umrl je v uboštvi. Črkovno gradivo in tisk. stroje je zapustil sestram kongregacije Brezmadežnega Spočetja v Trstu. Vse to je bilo po vsej verjetnosti kasneje prodano na dražbi.

Prim.: SBL IV, 238-39 in tam navedena liter.; Morelli III, 395; G. Fumagalli, *Lexicon typographicum Italiae*, Firenze 1905; E. Marini, *Stampa e editoria nella Venezia Giulia*, v *Enciclopedia monografica del F.-V.G.*, Udine, vol. III, pt. II, 939-52; G. Comelli, *L'arte della stampa nel Friuli-Venezia Giulia*, Udine 1980, pass.

Vh

TURK Angel, kult. delavec, r. 6. jun. 1906 v Trstu, živi tam. Oče Josip, polic. podinspektor, je ob koncu prve svet. vojne stopil v pokoj in se zaposlil kot vratar v hotelu, mati Urša Prašelj. Obiskoval je nem. osn. š. v Trstu, dve leti nem. gimn., se zaposlil in istočasno obiskoval večerne š. (obrtne š. za pomorske strojnike), dokončal vajeniško dobo kot mehanik-strugar in postal mojster v novih načinih varjenja (železno ogrodje steklene strehe v sodni palači v Trstu). Od 1940 do 1943 je bil uradnik v Toskani pri nem. firmi, kjer se je strok. izpopolnil. Po vrnitvi v Trst je bil najprej tehnik, od 1946 do upokojitve 1966 vodja oddelka za dela in nove gradnje v železarni v Škednju. - Kot otrok je bil član Sokola, po vojaščini 1926 pa se je pridružil mladincem razpuščenega društva Zarja v Rojanu. V tem okviru je z Romanom Pahorjem ustanovil potujočo knjižnico, se udeležil številnih izletov, ki so nudili možnost sestajanja, in sodeloval z D. Žerjalom, V. Špangerjem, Z. Mišošem in drugimi pri zametkih ilegalnega dela, ki ga je opustil 1929, ko se je odločil za poroko (1932) z Antonijo (Tonči) JERAJ, igralko, r. 13. jun. 1911 v Trstu, u. tam 20. febr. 1955; oče

Franc, železničar, mati Marija Kapus. Nastopala je v okviru dramske skupine Marijinca doma v Rojanu in za njene potrebe napisala igrano *Julija*. Bila je članica mlad. društva Zarja v Rojanu. Ob koncu vojne sta oba sodelovala pri obnavljanju prosv. življenja v Barkovljah. Tonči Turk je igrala, režirala (dve enodejanki A. P. Cehova) in pripravljala tudi najmlajše za nastope. V prvih tednih delovanja trž. radia je nekaj časa napovedovala, potem nastopala v okviru radijske skupine SNG, ki jo je vodil B. Podkrajšek, pozneje kot članica RO. Odigrala je veliko vlog in nastopala tudi na odru. Pokopana je v Barkovljah. - Angel Turk je igral v okviru RO od 1953 do 1970 in nastopal v naročnih folklornih oddajah ter na odru (Piškav v Jurčičevem Desetem bratu na Repentabru). Potem se je posvetil zbiranju gradiva o Slov. v Trstu, o prosv. dejavnosti v Rojanu in Barkovljah še posebej, in sodeloval pri poimenovanju šol v teh trž. predmestjih. Za brošuro *Rojan skozi čas* je zbral gradivo o društveni dejavnosti od 1869 do 1928 in napisal sestavek o Barkovljanski šoli za brošuro *Barkovlje*, zbral gradivo o Greti in Rojanu za leksikon Slovencev v Italiji. Bil je odb. SPDT, odb. je Društva slov. upokojencev in od 1982 obnovljenega kult. društva Barkovlje. - Pseudonim: Angel Prašelj (pri RO).

Prim.: Osebn. podatki; bp, Tonči Turkova, Domokr. 25. febr. 1955; Tonči Turkove ne bomo slišali več po radiu, NL 24. febr. 1955; Rojan skozi čas, Trst 1978, 49, 50 na skup. sliki; Angel Turk, PDK 6. jun. 1986; 20 let RO, Trst 1966, na več skup. slikah.

ldt

TURK Anton, vinogradnik, r. 6. jan. 1902 v Šepuljah pri Tomaju na Krasu in tam u. 27. jul. 1982. Oče Anton, kmetovalec, mati Alojzija Kocjan, gospodinja. Osn. š. v Tomaju 1908-12 pod vodstvom nadučitelja A. Kosovela. Po enoletni pripravnici v Gor. se je vpisal v prvi razr. real. gimn. v Lj., stanoval pa je v Marijanišču. Zaradi prve svet. vojne in okupacije Primor. je bilo izobraževanje v gimn. v Lj. moteno, zato se je 1919 vpisal na idrijsko realko, kjer je 1921 maturiral. Istega leta jeseni je odšel v Milan na študij veterinarstva, vendar je študij prekinil ter se vpisal na Višjo š. za sadjarstvo, vinarstvo in vrtnarstvo v Klosterneuburgu ter jo po dveh letih tudi končal. Želja, da bi nadaljeval študije na Visoki š. za kmetij. (Bodenkultur) na Du-

naju, se mu ni izpolnila, ker je moral iz družinskih razlogov prevzeti gospodarstvo na kmetiji. Svoje znanje pa je izpopolnjeval na strok. seminarjih in potovanjih po Avstr. in It., vzdrževal pa je stalne stike s strok. ustanovami v Sji in na Hrv. - T. si je prizadeval za napredek kraškega vinogradništva, za obnovo vinogradov, za selekcijo trte refošk in pripravo ter izboljšanje kakovosti in slovesa kraškega terana. V ta namen naj bi po njegovi zamisli zgradili kleti Kraške vinarske zadruge in zaščitili ime in kakovost kraškega terana. Njegove ideje in prizadevanja uspešno rešuje VINO KRAS SEŽANA. Pri tem moramo poudariti T-ovo organizacijsko delovanje. Med obema vojnama je bil zelo dejaven v pospeševalnem programu tržaškega kmetijskega inšpektorata, obenem pa je bil preds. Kmečke hranilnice in posojilnice v Tomaju, po drugi svet. vojni pa je bil član ocenjevalnih komisij za vino pri Kmetij. zavodu v Novi Gor. in mednar. vinskega sejma v Lj. Objavil je tudi več člankov v SlovJ, PDK, PrimN in Kmetovalcu.

Prim.: PrimN 7. jan. 1972; Kmečki glas 12. jan. 1972; Gosp 14. jan. 1972 in 23. apr. 1982; Delo 29. jul. 1982; Družinski arhiv Ancmarije in Duše Turk, Šepulje 6.

Adč.

TURK Bojan, agronom, politični delavec, r. 1. dec. 1939 na Brjrah, živi v Vipavi. Oče Jožef, kmet, mati Pavlina Kodrič, gospodinja. Osn. š. na Brjrah, gimn. v Dobravljah in Novi Gor. (1949-57). Na lj. U je študiral agronomijo (diplomiral 1963). Po šolanju se je zaposlil v vipavski Kmetijsko vinarski zadrugi (službovanje je prekinil zaradi vojaškega roka od mar. 1964 do mar. 1965); ko se je ta zadruga združila (1970) s Kmetijsko zadrugo Nova Gor. v Kmetijski kombinat Vipava, je prevzel delo vodje kmetij. pospeševalne službe v tem kombinatu. Med 1978-81 je opravljal poklicno dolžnost sekretarja obč. komiteja ZKS v Ajdovščini. 1981 se je vrnil v kmetij. stroko, pri sestavljeni organizaciji združenega dela VIPA je postal dir. razvojnega oddelka. Od samega začetka je vodil projekt urejanja kmetij. zemljišč v Vipavski dolini (melioracije, komasacije, namakanje). Jun. 1984 ga je skupščina SRS izvolila za namestnika preds. republ. komiteja za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Apr. 1988 je bil izvoljen za preds. skupščine občine Ajdovščina. - T. je začel polit. delati v študent. letih. Bil je preds. Združenja študentov agronomije in član univ. komiteja ZKS lj. U. Kasnejc

je bil več let odb. skupščine občine v Ajdovščini in delegat slov. republ. skupščine. Bil je tudi aktiven športnik, kot najboljši kegljač na Prim. (član ekip KK Gorica in KK Tekstilna) je 12 sezon igral v slov. republ. ligi ter 3 sezone v prvi jsl. kegljaški ligi.

Prim.: Osebni podatki; PrimN 25. nov. 1977.

B. Mar.

TURK Danilo-Joco, gledališki, filmski, televizijski igralec in organizator, r. 26. nov. 1912 v Trstu, živi tu. Oče Dominik, mizarški mojster, mati Frančiška Fabjan, gospodinja. Slov. osn. š. je obiskoval v Tomaju (1917-19) in pri Sv. Jakobu v Trstu (1919-24), mešč. pri Sv. Jakobu v Trstu (1924-27), nato tri leta it. industrij. š. mizarške smeri v Trstu (1927-30) in delal v očetovi mizarški delavnici. Po izselitvi zaradi faš. v Jslu 1930 je obiskoval dveletni dramski tečaj v Mrbu (1931-33), se zaposlil najprej kot mizar pri drž. železnicah, istočasno dobil stik z gledališčem, bil najprej odrski delavec in statist, nakar v sezoni 1936-37 stalno angažiran kot inspicent v mrb. gledališču, obiskoval še dodatno dveletno gledal. š. pri režiserjih Jož. Koviču in Vlad. Skrbinšku ter nastopal v manjših vlogah v dramah, operah in operetah. Skupno je imel do začetka vojne okrog 45 nastopov. Apr. 1941 ob nemški zasedbi Mrba se je prijavil k prostovoljcem v jsl. armado, bil zajet, odgnan v ujetniško taborišče na Reki, od koder so ga it. oblasti kot primor. emigranta in it. državljana odpeljale v tržaške zapore k Jezuitom in v Coronco, okt. istega leta pa poslale služiti it. vojsko v Foggio in Barletto. Od tam je 24. maja 1943 dezertiral, prišel do Krasa in vstopil v partizane, najprej v Stjenkovo Kraško četo in nato v Pivško četo, v Gregorčičevo in Gradnikovo brigado, po kap. It. pa v 14. div. za vodjo prop. odseka in organizatorja part. gledal. skupin na osvobojenem ozemlju Dolenjske in Bele krajine. V Ribnici je ustanovil prvo pravo igral. skupino, v kateri so bili znani predvojni gledal. igralci Simčičeva, Tiran, Ema Starčeva in Jerman, kulturniki Kajuh, Belač, Brina, Špik idr. Z mitingi so nastopali do formalne ustanovitve poklicnega Slov. gledal. na Uršnih selih v bazi na Riglju. Glavni štab NOV in POS ga je imenoval za komandanta gledališča. Med drugim so uprizorili Klopčičevo Mater in Kocbekovo enodejanko Krajevna skupnost. Preko Ljublj. brigade, štaba III. alpske cone in 31. div. je

prišel jan. 1944 na Prim., začel po nalogu njegovega štaba zbirati primerne ljudi in v Planini nad Cerknim ustanovil prvo igral. skupino 31. div., po nalogu štaba IX. korpusa pa kmalu zatem drugo igral. skupino pri 30. div. Ko so obe skupini poslali v gledal. tečaj na osvobojeno ozemlje, je ustanovil še tretjo korpusno igral. skupino z Veselim triom in kvartetom Zabe in z njo odšel 23. jun. 1944 na tri in pol mesečno turnejo po vsej Prim., v Beneško Sjo in Režijo, prehodil 1300 km, se povzpел na Kanin in Triglav in imel 61 nastopov. Po povratku iz Benečije okt. 1944 in po vrnitvi prvih dveh skupin s tečaja je po nalogu štaba IX. korpusa organiziral igral. skupino IX. korpusa, z njo v Cerknem naštudiral Finžgarjevo Razvalino življenja. V jan. 1945 je vodil v Cerknem prezidavo stare it. vojašnice v gledal. dvorano, 11. febr. so v njej pripravili Prešernovo proslavo, ki ji je prisostvovalo 1500 ljudi, in še v istem mesecu igrali igro Čehova Medved, Vodopivčevo spevoigro Kovačev študent in Finžgarjevo igro Razvalina življenja. Skupina je do konca vojne nastopala po Vipavski, Cerkljanskem, Brdih, Benečiji in na Trnovski planoti s skeči, enodejankami in improviziranimi besedili ali brez njih, nazadnje pa v kinu Nazionale v Trstu. Skupina se je 9. jun. 1945 razšla. - Po osvoboditvi je bil na jesen 1945 med ustanovitelji in organizatorji Slov. narod. gledališča (SNG, 1945-46). Od 1946 do 1952 je bil načelnik odseka za ljudsko prosveto in kulturo pri PNOO za SlovPrim in Trst, podpreds. Slov. hrv. prosv. zveze v Trstu, funkcionar pri športni zvezi Ucef in 4 leta organizator prvomajskih telovadnih nastopov na mestnem in Stadionu Prvi maj. Bil je tudi član Agitpropa pri CK KP Trsta. Od sezone 1952-53 do uradne upokojitve 1972 (nato honorarni) je bil igralec in organizator pri SSG v Trstu. - Kot gledal. igralec je odigral pred vojno v mrb. gledal. okrog 45 srednjih in malih vlog, po vojni pri tržaškem SSG do sezone 1975-76 pa okr. 75 srednjih in tudi velikih vlog. S trž. it. Stalnim gledal. je 1978 imel 101 nastop v Horvathovih Zgodbah iz dunajskega gozda po vsej It. in na Dunaju v Burgtheatru. 1980 pa okr. 60 nastopov v Itala Sveva Moje življenje po It. in Švici. 1980 je nastopal tudi v opereti Čardaška kneginja na operetnem festivalu v Trstu. Poslednjič je na gledal. deskah nastopil v sezoni 1981-82 v Cankarjevem domu v Lj. kot

Jajčnica v Gogoljevi Ženitvi. - Od pomembnejših vlog pri SSG so bile: Rožmanov Janez (C. Golar, Vdova Rošlinka, 1945-46), Obrščak (J. Jurčič, Deseti brat, 1945-46), dr. Mrož (M. Bor-Pavšič, Raztrganci, 1945-46); Krotkin (M. Gorki, Vasa Železnova, 1953-54), Jajčnica (N. V. Gogolj, Ženitev, 1955-56), Montano (W. Shakespeare, Othello, 1963-64), Sitnež (S. Vuga, Bernardek, 1964-65), Tonin (Ruzzante, La Moscheta, 1964-65), Kalandar (I. Cankar, Hlapci, 1965-66), Nilini (Svevo-Kezich, Zenova izpoved, 1967-68), Martin Krpan (v dramtizaciji in priredbi M. Mahničca, 1969-70 za proslavo 35-letnice svojega gledal. delovanja), tajnik Celestina V. (I. Silone, Prigode ubogega kristjana, 1969-70), Starosta (Tolstoj, Moč teme, 1970-71), Jernej Živec (I. Pregelj, Tolminci, 1972-73), Breškon (F. Bevk, Kaplan Martin Čedermac, 1973-74), Vasilij Ivanovič Redozubov (M. Gorki, Barbari, 1975-76). Manjše karakterne vloge je igral na Radiu Trst A (Rowley v R. Sheridanu, Šola za obrekovanje, Sadi v M. Držić-M. Rupel, Boter Andraž). Posnel je večje in manjše vloge v okrog 90 filmih za veliki in TV zaslon, med njimi okr. 15 slov., 10 it., blizu 40 nem., po tri v švic. in amer. z jsl. koprodukcijo. Nastopil je v slov. celovečernih filmih: Ti loviš (1961), Družinski dnevnik (1962), Srečali se bomo zvečer (1962), Naš avto (1963), Lažnivka (1965), Kratko poletje (1965), v it. celovečernem filmu Miriamino mesto (1982) (snemanem delno v Trstu). V času redne namestitve pri SSG je bil organiz. in teh. ur. Gledaliških listov, publikacij Almanah (1956-64) in Zbornika SNG. Spominske zapise je objavljial v Part. dnevniku (1943-45), v Gl. listih SNG in SSG Trst, Koledarju OF (1949), Borcu (1966), Dokumentih SGM (1967).

Prim.: Vprašalna pola OZE-NSK (1971); GL SSG (1969), posvečen 35-letnici gledal. delovanja D. T.; SBL IV, 241; PDK 1965, 1969, 1982 (Jože Koren, Danilo Turk-Joco - sedemdesetletnik, s. sl.); arhiv SSG Trst.

Koren

TURK France (po odhodu v Srbijo **ROMANOVIC Rade**), učitelj, srbski prostovoljec, igralec, režiser in gledal. organizator, r. 3. apr. 1885 v Gabrjah blizu Stanjela, u. 15. nov. 1926 v Sarajevu. Oče Ivan, kmet, mati Marija Nusdorfer. Obiskoval je domačo osn. š., niž. gimn. v Gor., učiteljske v Kopru, mat. 1905. Najprej je bil učitelj v Ajdovščini; slikar Venio Pilon je bil njegov učenec, prav T. je pregovoril starše, da so dali

fanta v šole. Nato je poučeval v Podgori pri Gor., Plavah in Višnjeviku, kjer se je med š. letom 1912/13 za vselej končalo njegovo učiteljevanje. Bil je svobodoljuben človek, zaveden Slov., velik Slovan in povrh še rojen za gledališče. Povsod je z mladino prirejal gledal. predstave, 1910 je sam igral v gor. Dramatskem društvu, 1911 in 1912 gostoval nekajkrat tudi v lj. Drami. Bili so časi 1. balkan. vojne. A. Cerar-Danilo, lj. igralec, ki je že od 1905 naprej spremljal srbske kult. razmere, je T. verjetno navdušil za gledal. kariero v Srbiji. UT je 9. maja 1913 med Goriškimi vestmi poročal o »bivšem učitelju Turku, ki je služboval v Brdih in pobegnil na Balkan, da je pod obtožbo veleizdaje in ga išče krminska sodnija«. Ta je namreč prek It. pobegnil v Srbijo, spremenil ime in priimek ter postal in ostal le še Rade Romanović, pač zaradi tiste veleizdaje. Postal je član mest. gledal. v Bitoli, ustanovil še lastno potujočo gledal. skupino, ki je nastopala v bližnjih in oddaljenih krajih. Tisti, ki so med obema vojnama obiskovali osn. š. v Jslj, se gotovo spominjajo povsod znanega Čika Savo, ki je gostoval po šolah tudi v Sji in učencem razkazoval z različnimi vragolijami svojo orjaško moč. Čika Sava je bil menda nekdanji član Romanovičeve skupine. - Ob izbruhu 1. svet. vojne je T. vstopil kot prostovoljec v srbsko vojsko, šel z njo v letih 1914/18 skozi vsa bojišča, preko Albanije na otok Krf, bil v Bizerti (Tunisu) v bazi za srbske ranjence član vojn. gledal., bil na solunski fronti soustanovitelj in član frontnega gledališča. Igral je vse-mogoče vloge, moške in ženske. 1919 se je znašel kot narednik v upravi vojnega plena v Hercegovnem, bil demobiliziran, se oženil s Črnogorko Ando Burić in spet ustanovil svojo gledal. skupino. 1920 je nastopil kot gost tudi v lj. Drami, 1922 postal član, igralec, režiser in tehnični vodja Narodnega gledal. v Sarajevu, katerega umetniški vodja je bil znameniti srbski dramatik Branislav Nušić. T. je bil Nušićeva desna roka. Sodeloval je pri adaptaciji gledal. stavbe, režiral vrsto dram., komedij, operet, po njegovi zaslugi so prišla na repertoar tudi slov. dela (npr. Cankarjevo Pohujšanje v dolini šentflorjanski). Bil je čudovit inscenator, začel je tudi izdajati prvi srbski gledal. list *Pozornica*. Popularen je bil prav tako kot Sarajevčan, saj je bil povsod navzoč, ko je šlo za kako kulturno-umetniško manifestacijo. Umril je mlad, nenadoma. Nušićeva be-

seda ga je spremila ob slovesu, srbsko gledališče je za njim začutilo praznino.

Prim.: R. matice ž. urada Šmarje na Vipavskem; S. Vilhar, Slovensko učiteljske v Kopru, Koper 1976, 71; Hinko Klavara, F. Turk - R. Romanović, Slov. gledal. muzej v Lj.; Ročni zapisniki ljud. šol na Kranjskem... Lj. 1905/06-1911/12; SN 21. nov. 1926; Sloboda (Sarajevo) 1926, št. 242-43; Muzej književnosti BiH, odd. za gledališče v Sarajevu; Narodno pozorišče Sarajevo 1921-1971, Sarajevo 1971, 478-79; S. Janić, Teatron (Bgd) 1974, št. 1, 50; H. Klavara, tipkopis spominov (hrani Danica Matanović-Rohrman); A. Šavli, PDK 15. dec. 1977; Isti, SBL IV, 242-43.

A. Šavli

TURK Glavko, gledališki in radijski igralec, bančni uradnik, r. 17. okt. 1938 v Trstu, kjer tudi živi. Oče Angel, radijski igralec in uradnik, mati Tonči (Antonija) Jeraj, radijska igralka. Po slov. osn. š. v Barkovljah in nižji gimn. »I. Cankar« pri Sv. Jakobu je maturiral na Znanst. liceju »F. Prešeren« v Trstu. Zaposlil se je kot uradnik pri Tržaški hranilnici. Pri radij. postaji Trst A je začel nastopati kot igralec že 1945, pristopil k RO in tej igralski družini ostal zvest kot igralec in od 1977 tudi kot režiser do 1985. V 40 letih je odigral veliko število vlog, tudi glavnih. Več let je bil tudi odb. in podpreds. RO. V gimn. letih je delal pri SKK in nastopal pri Slov. odru. Za RAITrsta je priredil nekaj del in prevedel tri drame (Averčenkovi *Sosed pri spanju* in *Živeti hočemo* ter s Sašem Rudolfom *Križo* Marca Prage). Nastopal je tudi pri SSG v Trstu: že kot otrok pri drugi predstavi (Balček v Jurčičevem *Desetem bratu* - premiera 2. dec. 1945 v gledal. »Fenice«), nato pa v letih 1964-66. Pri RAITrsta je sodeloval tudi kot pisec raznih tekstov.

Prim.: Osebni podatki; 20 let RO, pass. in več skupinskih fotografij; Moder, SNLP 326; Gledal. listi SSG, prvi in četrti del; J. Tavčar, Portreti naših igralcev - G. T. (RAITrsta 24. nov. 1979).

M. Bajc

TURK Lida, roj. **DEBELLI (DEBELJAK)**, ured. in publicistka, r. 24. sept. 1939 v Trstu, kjer živi. Oče Mario, trgovski nameščeneec, mati Mara (Marija) Kalin, gospodinja. Osn. š. in nižja gimn. (zdaj Ivan Cankar) pri Sv. Jakobu v Trstu, maturirala 1955 na učit. v Trstu, potem obiskovala razne tečaje. 1958 se je zaposlila v odv. pisarni. 1. febr. 1961 je dobila službo na RAITrsta, najprej kot tipkarica, kasneje kot urednica. V šol. letih je s prispevki sodelovala

v mlad. publicistiki (Tako je trpljenje, Trst 1946; Pastirček, Literarne vaje). S trž. rad. postajo je začela sodelovati v ured. mlad. oddaj s pravljicami (1954) in dramatiziranimi pravljicami (1955-59). Med slednje sodijo: *Angelček Zarkec pripoveduje*, *Mirjana in ribica zlatorepka*, *Pravljica o psičku, jahalnem konjičku in luni* idr. Prav tako je za trž. rad. postajo prevedla iz it. trodejanke *Beli lasje* Giuseppa Adamija (1957). Kot ur. je od 1980 začela samostojno oblikovati razne nize *Četrtkovih srečanj*, ki so obravnavali prisotnost in preteklost Slov. na Primor. Nastale so serije oddaj s pričevalci in oblikovalci primor. preteklosti (dr. Dorče Sardoč, dr. Avgust Sfiligoj, sen. Marina Bernetič, Hubert Močnik, Vladimir Kenda, Tončka Kolerič, dr. Vladimir Turina, Vlado Švara, Peter Šorli, Vid Vremec, Boris Možina, Lipe Kosec idr.). V ta sklop sodi tudi niz *Iz dnevnika Angela Kukanje* in vrsta posamičnih oddaj. O raznih dogodkih in obdobjih primor. zgod. je pripravila več monografskih oddaj in nizov: *Mal' položi dar domu na oltar*, o Ciril-Methodovih šolah na Primor. (1980); *Sprehodi po tržaških predmestjih* (1983); *40 let slov. radijskih oddaj v Trstu* (1985); *Iz arhiva Ciril-Methodove šole pri Sv. Jakobu v Trstu* (1989); *Primorski emigranti v Jugoslaviji med obema vojnama*, s pričevanji Branka Vrčona in Jožka Ziberne (1987). S časnikarko Božo Škoberne je T-ova pripravila 1984 ciklus 13 oddaj *Dosje Koprivišče* - raziskavo o dogodkih v Koprivišču 1930. Zanimanje za preteklo in polpreteklo zgod. Primor., iskanje stikov in srečanje z ljudmi, ki so preživeli tožke trenutke slov. zgod., je T-ovo vzpodbudilo za iskanje novih virov. Začela je delati sistematično in v ta okvir sodi raziskava o tigrovstvu. 1987 je z B. Škoberne pripravila niz o primor. narodnoobrambnem gibanju *Pričevanja o TIGR-u*, 1988 niz *Tigrova duša, spomini na Alberta Rejca* (s sodelovanjem Tatjane Rejec). 1980 je ob poimenovanju osn. š. pri Sv. Jakobu po Jos. Ribičiču sodelovala pri pripravi razstave o Ciril-Methodovi šoli pri Sv. Jakobu in o društvenem življenju v tem predmestju ter uredila zbornik *Sv. Jakob - zgod. razgledi po življenju Slovencev v tržaškem delavskem okraju*, ki je izšel pri ZTT. Za zbornik je obdelala poglavje o šolstvu in o prosv. društveni dejavnosti do 1927. Pri ZTT in Lipi je 1983 izšla knjiga Dorčeta Sardoča *Tigrova sled*, ki jo je T-ova po

avtorjevi pripovedi zapisala, uredila in opremila z opombami. 1985 je uredila brošuro *Mladinski pevski zbor GM - Trst, 10 let petja* (zal. ZTT) in ob tej priložnosti pripravila razstavo o delovanju tega zbora. Krajše zapise je objavljala v PDK. Za PSBL je pripravila 50 biogr. enot in za SLORI obdelala nekaj trž. predmetij za prvo knjigo (Tržaška pokrajina) Krajevnega leksikona Slovencev v It. (v tisku). Za tisk je pripravila publikacijo o zgod. RAITrsta z naslovom *Glas v... etru*.

Prim.: Osebni podatki; PDK 12. febr. 1989; M(Trst) 1987, št. 7, 84-85.

nsf

TURK Miran, gospodarstvenik, r. 19. dec. 1932 na Brjah pri Ajdovščini, živi v Kopru. Oče Jože, kmet, mati Pavlina Kodrič, gospodinja. Na Brjah je obiskoval osn. š. (1938-43), nato pa do osvoboditve še nekaj tečajev slov. jezika. V Lj. je dovršil gimn. (matura 1953). Pravo je študiral na Pravni fak. lj. U (diploma 1959). Sprva je bil zaposlen na Republ. sekretariatu za notranje zadeve Sje in na Upravi za notranje zadeve v Kopru (1959-66), v obeh službah kot kriminalist; od 1966 pa je v Interevropi v Kopru. Tu je bil do 1974 direktor splošnega sektorja in v. d. direktorja TOZD špedicija, od 1974 naprej pa je glavni dir. Intereurope, mednar. špedicije, transporta in pomorske agencije. - T. je bil član in preds. izvršnega odb. in skupščine Splošnega združenja prometa in zvez Jsle in Sje, preds. koordinacijskega odb. za integralni transport, deluje v zborničnem sistemu (član izvršnega odb. Gosp. zbornice Sje, član Odb. za ekonomske odnose s tujino Gosp. zbornice Jsle, medobčinske gosp. zbornice v Kopru), bil je preds. Odb. za devizni sistem pri Skupnosti za ekonomske odnose s tujino Sje, v Skupščini občine Koper pa je vodil kot preds. Svet za urbanizem in bil član njenega izvrš. sveta. Za svoj obsežni delovni opus je bil nagrajen z nagrado 15. maj (1979, Koper), z nagrado Borisa Kraigherja (1982) in z redom dela s srebrnim vencem.

Prim.: Osebni podatki; PrimSreč 1982, št. 31, str. 45-46.

Svd.

TURK Rudolf, agrarni ekonomist, r. 1. nov. 1907 v Tomaju, u. 29. jun. 1984 v Lj. Oče Ivan, cestar, mati Terezija Semenič. Končal je štiri razr. osn. š. v Klanecu pri Kozini, niž. realko v Idriji (1919-22), enoletno kmetij. š. na Grmu pri No-

vem mestu (1922-23), sred. kmetij. š. v Mrbu (1923-25) in Valjevu (1925-26); agronomijo je študiral na kmetij. visoki š. v Pragi (1926-31); kot štipendist ministr. za kmetij. je opravil specializacijo iz kmetij. obratoslovja na drž. kmetij. inštitutu v Pragi (1931-33), višji tečaj iz eksperimentalne statistike kot štipendist amer. tohniške pomoči na Agronom. fak. U v Raleighu v ZDA (1952-53). Služboval je pri Kmetij. zadrugi Klanec-Kozina (1922), po študiju pa kot dnevničar, pripravnik in pristav na drž. posestvu Belje (1933-39), kot upravnik na poskusnem posestvu Agronom. fak. v Crvenki in v Zemunu (1939-45). Po drugi vojni je bil pomočnik upravnika drž. posestev Sje v Lj. ter predstojnik agroekonom. odseka pri Ministr. za kmetij. in gozdar. (1945-46) oz. rav. Agroekon. inštituta pri Kmetij. znanstv. zavodu Sje (1946-47). Leta 1947 je bil izvoljen za izrednega, 1961 pa za rednega prof. skupine predmetov agrarne ekonomike: obratoslovje, statistika in metodika raziskovalnega dela na Agronom. in gozdar. (sedaj Biotehniški) fak. v Lj.; razen tega je predaval agrarno ekonomiko slušateljem živilskotehnološkega, živinorejskega in veterinarskega oddelka, slušateljem podiplomskega študija v Lj., na Agronom. fak. v Zgbu pa izbrana poglavja. - T. je uvedel v biotehniške stroke sodobne taksacijske metode, analitsko knjigovodstvo, metode planiranja eksperimenta in planiranja proizvodnje. Udeležil se je razprav o planiranju kmetijstva, živilske industrije in prehrane; uvajal je racionalizacijo tehnoloških postopkov, organiziral tečaje in seminarje za vodstvene delavce v kmetij. obratih. Kot predstavnik FAO je 1957 sodeloval pri izdelavi metod in ocene agrarne reforme v Indiji in v diskusijah o razvoju kmetijstva v zaostalih območjih Jsle; sodeloval je na mednar. kongresih v Bgdu, Den Haagu, Helsinkih, Pragi in drugod. Njegovi referati in diskusije so objavljeni v kongresnih publikacijah, med drugimi: *Proceedings of the internationale Conference of agric. economists (Helsinki-London 1956: The contribution of the economists to programs of technical development)*; *Rapport of FAO (New Delhi 1958: The use of the index numbers in Yugoslavia for appraising the effects of agrarian development programs; Methods for evaluation of effects of agrarian reform in India)* ipd. - Razprave, študije, analize in članke (okoli 120 enot) je objavljala v domačih

revijah in časnikih: *Agronom. glasnik* (Zgb), *Agrohemijska in Točak* (Bgd), *Brazda, Ekon. revija, Komunist, NRazgl, SocKiG, Sodob. kmetijstvo*, in v zbornikih: *Jugoslovensko statistično društvo* (Bgd), *Krš Slovenije* (Split), *Društveno-ekonomska pitanja u razvoju poljoprivrede i sela* (Bgd). - Izdal je skripta *Gospodarski račun in programiranje kmetijske proizvodnje* (1952) in *Statistična tehnika z osnovami planiranja in vrednotenja eksperimentov* (1972, skupaj s Slavom Doberšek-Urbanc) ter več ekspertiz in prikazov. Bil je svetovalec *Zadružne zveze in Gospodarske zbornice Sje*. Prejel je *Red zaslug za narod s srebrnimi žarko* (1965) in številna priznanja.

Prim.: ULjBB 1957, 182; 1969, 557-58; 1981, 982; Spominski zbornik Biotehniške fak. 1967, II, 69-71; *Kmočki glas* 1967, št. 48; *Kojeko* 2, 1100; *NRazgl* 1977, 634; *Sodobno kmetijstvo* 4, 1984, ovitek 3 s sl.; *PrimN* 2. mar. 1984, 10 s sl.; *Stoletje Kmetijske šole Grm* 1986, 235; *SBL IV*, 246.

Adč.

TURNŠEK Metod (pri krstu **Konrad**), liturgični in narodopisni pisec, pisatelj, publicist, duhovnik in prof., r. 21. febr. 1909 v Budini pri Ptujju, u. 26. jan. 1976 v Celovcu, pokop. v Stični na samostanskem pokopališču. Oče Franc, posestnik in delavec, mati Antonija Bombek. Osn. š. na Ptujju (1915-22), gimn. pri cistercijanih v Stični, kamor je vstopil, matura na Klas. gimn. v Lj. 1930, Bogosl. fak. v Lj. (1930-35), ordiniran 1934; doktoriral 1942 z disertacijo *Razvoj krstnega obreda v prvi Cerkvi* (skrčeno v samozal. v Lj. 1942). Celotno razpravo je objavil v *Slomškovi zal.* v Clcu 1969 pod naslovom *S krstom v Kristusovo Cerkev*. Oris krstne ideje in krščanske iniciacije v prvi Cerkvi. Izdal jo je za 1100-letnico smrti sv. Cirila in posvetitve sv. Metoda za panon.-morav. nadšk. Posvetil se je vzgoji samost. novincev, ki so živeli v Slomškovem zavodu v Lj. Tukaj je s p. Tom. Kurentom urejal *Kraljestvo božje*. Glasilo Apostolstva sv. Cirila in Metoda in Slomškove družine (1935-39). Z istim je 1936 ustanovil liturg. glasilo *Božji vrelci*, ki so bili prva tri leta priloga *Kraljestvu božjemu*, 1938/39 jih je prevzel samost. v Stični in jih je ur. T. sam do apr. 1941. Sam je ustanovil liturg. knjižnico *Živimo s Cerkvijo* (1938-40). *Kraljestvo božje* je obnovil v Trstu 1946 in je izšlo 10 št. Tu je ustanovil svojo založ. *Setev* (1950-59). Po vojni je namreč prišel v Trst in bil prof. slov., zgod. in zemlj. na Drž. niž. sred. š. (zdaj Ivan

Cankar) pri Sv. Jakobu od 1946 do 1954, nato eno leto na Niž. industr. strok. š. v Rojanu (zdaj Fr. Erjavec). Ker ni imel it. državljanstva, ni bil več nastavljen. Maja 1956 se je preselil na Koroško in postal v Rebrci (Rechberg) nad Železno Kaplo župn. uprav. Vpeljal je slov. bogoslužje, obnovil ž. c. in postavil dvorano, da se je lahko mladina v njej in ob njem zbirala in utrjevala v veni in narodni zavesti. Med 1958-61 je učil slov. in zgod. na Kmetij. š. v Tinjah, med 1959-66 pa je veliko sodeloval pri slov. radij. sporedu v Clcu. 1972 je stopil v pokoj (sladkorna bolezen), a ostal v župnišču. - T. se je prvič predstavil javnosti 1936, ko je za 800-letnico ustanovitve cistercijanskega samostana v Stični napisal igro v treh dejanjih *Potujoči križ*, ki so jo dvakrat z uspehom uprizorili. Iz istega okolja je tudi namišljeni potopis *Stoji, stoji tam sivi samostan*, ki je izhajal v *Bogoljubu* 1936 (Psevd. Popotni). V pogovoru med menihi in popotnim obiskovalcem zvemo o zgod. stiškega samostana, o ustroju in duhu cister. reda ter o pomenu menihov za slov. ljudstvo. - Na liturgičnem področju je začel prevajati Rimski misal in ob tem mu je zrastle knjiga *Leto božjih skrivnosti*. Oris cerkvenega leta po misalu (1938). Iste leta je sestavil z drugimi *Družinski molitvenik* (MD 1938). 1944 je izšel v Lj. *Rimski misal*, s katerim je T. prehitel velike narode in vaticanski koncil. Druga izd. je izšla 1961 pri MD v Clcu, tretja 1965 v Lj. Sledil je *Veliki teden - sveti teden*, Trst-Gor. 1956, druga, pomnožena in popravljena izd. pri MD v Clcu 1957; istočasno so izšli v snopičnih posamezni dnevi. Pri isti zal. je izšel *Mali misal* (1952, 2. izd. 1964). Za otroke je napisal molitvenik *V božji hram* (1955), oskrbel izdajo dr. Lukmanovih *Cerkvenih himen* (1958) in pripravil marijansko-liturgični zbornik *Gospa Sveta* (1959). Za MD v Clcu je pripravil *Berila in evangelije* za branje pri božji službi (1964), naslednje leto pa kot dodatek tri snopiče *Mašnih prošenj*. - Narodopisna dela: *Pod vernim krovom*. Ob ljudskih običajih skoz cerkveno leto v štirih knjigah (Lj. MD 1943, 1944, Trst-Gor. 1946); narodopisni album *Slovenija* (Trst 1947); narodopis. zbornik skupaj z R. Lenčkom *Ob Jadranu* (Trst 1947); *Od morja do Triglava* v dveh knjigah (Trst 1952, 1954); zgod. in social. sliko *Beneške Slovenije in Rezije* pa je prikazal v knjigi *Rod za mejo* (Trst 1954, psevd. Hektor Špekonja). - Na leposlovnem področju je v Trstu nadaljeval z

dramatiko. Napisal je dramo *Država med gorami* (Trst 1948), ki obravnava izgubo svobode v Karantaniji sredi VIII. stol. Zgod. dogajanje je prepletel z dvema idejama: prva je razširitev »države med gorami«, Karantanije v nekako zedinjeno Slovenijo, druga je pokristjanjenje Slovencev. Dejanje je razgibano, poživljajo ga nekateri narodopisni prizori, zgradba je klasična, verz enajsterec. Igro so 1950 igrali na Radiu Trst A, deloma na prostem na Repentabru. V enakih verzih je drama v petih dej. *Kralj Samo in naš prvi vek* (Clc 1959), ki se godi v letih 623-31, vsako dejanje v drugem kraju, s celo galerijo oseb različnih narodov. Ideja je izrazito domoljubna, zato je Slované preveč idealiziral v dobroti in bojevitosti. Knjiga ima kratek zgod. uvod, na koncu pa Zgodovinsko ozadje. *Zvezdi našega neba*. Žitje blagovestnikov Konstantina in Metoda med Slovani (Clc 1966) je dramski scenarij v 21 nastopih, mogočen, slovesen, napisan v enajstercih. Nastopa nad sto ljudi, segajo pa od papeža, svetih bratov, bizantinskega cesarja do Koclja, škofov, vojakov, spremljevalcev in slug. Verz je enajsterec. Knjigi je dodal T. 80 strani dolgo razpravo o solunskih bratih in razpravo kardinala Henmenegilda PellegriNETTija Sv. Ciril in Metod sta oznanjala Kristusa. Zadnjič se je T. vrnil v karantansko zgod. z igro v 14 prizorih *Krst karantanskih knezov* (Clc 1968). Godi se v letih 747-48 v samostanu na otoku Awa na Chiemskem jezeru, kjer se dasta v talstvu krstiti karantanska kneza Gorazd in Hotimir. Igra je napisana v enajstercih, dodano pa ji je zgod. ozadje pokristjanjenja in Sodbe o Turnškovih dramskih stvaritvah (večinoma domača in tuja poročila o prvih štirih igrah). - Vzporedno z dramatikó je T. uspešno gojil pripovedništvo. Kakor v igrah se je tudi v prozi najrajši zatekal v zgod., ki jo je prepletal z narodopisjem in širokim krajevnim razmahom, po katerem se gibljejo njegovi dobri ljudje z nekako lahkoto in brez večjih duševnih pretresov. Nikamor se jim ne mudi, saj je pokrajina tako lepa, srečujejo zanimive običaje, ki si jih je vredno zapomniti, prisluhiniti je treba ljudski govoricí, poudariti je treba ljubezen do slov. naroda in ob pogledu v preteklost utrditi narodno samozavest. T. je preprost in topel, sočen ljudski pripovednik. - Prva pripovedna knjiga je *Z rodne grude* (Trst 1951). Gre za tri idile in zgodbe, v zadnji nastopa koroški duhovnik in

narodni borec Vinko Poljanec. Roman *In hru-mela je Drava* (Trst 1955) prikazuje nem. zasedbo Štajerske in trpljenje slov. ljudi. *Božja planina* je »zgodovinska višarska povest«, v kateri je oživil legendo, zakaj in kako je nastala božja pot na Sv. Višarjah. Izšla je kot prva knjiga Slomškove zal. v Clcu 1965, ki jo je ustanovil T. 14. febr. 1964 v Clcu, jo sam vodil in vzdrževal in v njej priobčil nadaljnja svoja dela. V romanu *Na Višarjah zvoni* (1969) je v središču božja pot jun. 1941, ko se že čutijo posledice vojne, le v Višarski državi, kakor jo imenuje pisatelj, še vlada idilični mir. *Stoji na Rebri grad* (1965) in *Črni Hanej* (1972) sta zgod. povesti, prva iz 1334, druga iz 1452-64. V obeh je polno lepot Koroške zemlje, običajev in dobrih ljudi. *Med koroškimi brati* (1973) je najdaljši in najboljši T-ov roman in prikazuje koroške ljudi med zadnjo vojno. med katerimi živijo tudi deportiranci iz Poljske in Ukrajine. Zgodba je prepričljiva, ljudje poglobljeni, nekatere usode naravnost baladne. Mnogo povedni in pesniško pridvignjeni so orisi koroške zemlje in krajev. Zadnja T-ova knjiga je *Naš rod v krčih*. Zamejske novele. Prvi del (Lj. 1975). V novelah je združil Primorsko z Benečijo in Koroško. Zgodbe so sočne, mestoma humoristične. Nekatere povesti so izšle prej v kor. reviji Vera in dom (Marijine gore, Božja planina) in v lj. Družini (Med brati in prvi del Na Višarjah zvoni). Z novelami in črticami je sodeloval v Demokr., ViD, Stvarnosti in svobodi. - Novega zagona je dalo T-u leto 1969, ko so slovan. narodi praznovali 1100-letnico Cirilove smrti v Rimu in posvetitve sv. Metoda za panonsko-moravskega nadškofa. Močno si je prizadeval za razne slavnostne proslave na Kor. in Gor. Še z večjo vne-mo se je 1970 zavzemal za poravnavo zgod. krivic, ki so jih povzročili nem. škofje, ki so 870 za skoraj tri leta zaprli Metoda v samostan Ellwangen na Bavarskem. Zato naj bi papež idealno, moralno obnovil panonsko nadšk. in imenoval posebnega »titularnega panon. nadškofa« s sedežem na Ptuju. Ta bi širil v Slomškovem duhu ekumensko misel cerkvene enotnosti med katoličani in pravoslavniimi, vsaj s srb., maked. in bolg. Cerkvijo; organiziral naj bi izdajanje ekumenskih del in revije z marijansko noto v slov. zamejstvu, v slov. in deloma v it. in nem. Bival naj bi pri Gospe Sveti, kjer je bil sedež prvega slov. škofa sv. Modesta, da bi mogel v

nevtralni Avstriji nemoteno vzdrževati stike z vsemi. Za svojo zamisel je iskal T. stike z raznimi škofi, ki naj bi posredovali v Vatikanu. »Misel, da bi sam postal titularni panonski nadškof, mu ni bila vzmet za kako osebno strem-ljenje, pač pa nova možnost za zares učinkovit ekumenski apostolat. Take časti ni iskal, na pritisk prijateljev pa jo je bil pripravljen sprejeti. Ko je drž. tajništvo v Vatikanu zahtevalo njegove osebne podatke, je s tem tudi računal« (R. Klinec v obširni razpravi Duhovni svet snovanja in stvaritev dr. M. T., KolGMD 1977). Vendar pa se zamisel ni uresničila. T. pa je uspel, da so v mestu Ellwangu postavili spomenik zadoščenja sv. Metodu in ga na slovesnosti, ki so se je udeležili tudi Slov., 12. jul. 1970 odkrili. Slavnostni govornik je bil tudi T. (opis slovesnosti in slika spomenika v KolGMD 1971). Prav tako je odločno nastopil proti župniku Wilhelmu Mucherju pri Gospe Sveti, ki je v knjigi napadel sv. brata Cirila in Metoda, »veleizdajalca« Koclja in trdil, da je bila Kor. vedno nemška. V ta namen je izdal v svoji Slomškovi zal. v nemščini prevod svoje knjige Zvezdi našega neba v dveh knjigah. Prva je *Licht und Wort*, Kulturträger aus dem Osten, Konstantin und Methodios, prev. Bernard Strauss (Mrb. 1974); druga *Zwei Sterne am hohen Himmel*. Konstantin und Method, *Lebensbild der Glaubensboten* - hl. Brüder aus Thessaloniki, prev. univ. prof. v p. dr. Franz Weber (Mrb. 1974). V dodatku je referat univ. prof. dr. Franza Mayerja *Causa Methodii, Prozess gegen Method*. Knjiga je bogato ilustr. Pri isti zal. je izšel skrčeni tekst doktorske teze *Taufe in der Urkirche* (Lj. 1967). Zasnova je še mednar. ekumensko-marijansko revijo *Mater Ecclesiae* (ime-novano tudi *Mater Dei* - Sveta Bogorodica), (Clc 1969), a je izšla samo prva št. - Psevd.: Danilo Dobrila, Hektor Špekonja, Tine Topolovec, Blaž Zaplaznik, Konrad Zelenko. - T. je na liturgičnem področju oral ledino, s prevodom misala približal vernikom bogoslužje in temeljito razložil cerkveno leto. Z leposlovjem je budil narodno zavest in narodni ponos.

Prim.: N. Kuret, T. M., SBL IV, 254 in tam navedena liter.; Razgovor z jubilentom književnikom dr. M. T., Naš tednik, Clc 20. febr. 1969 s sl.; Jevnikai, Zam. lit., M(Trst) 1969, 17-19; 1973, 76-77, 142-43; 1977, 43; Isti, Umrl je pisatelj M. T., LitV 1975/76, 124-25; Isti, Dr. M. T., KolGMD 1977, 69-70 s sl.; R. Klinec, Zadostilna proslava sv. Metoda v Ellwangu, KolGMD 1971,

84-85 s sl. spomenika; Isti, Duhovni svet snovanja in stvaritev dr. M. T., KolGMD 1977, 91-103; K. H.(umar), M. T. v spomin, KatG 5. febr. 1976; In memoriam, Družina 15. febr. 1976 s sl.; Jože Gregorič, Cistercijani v Stični, Lj. 1980, 154, 179.

Jem.

TURSIČ Ivan - Iztok, kmet, partizanski komandant in komisar na Primorskem, r. 29. sept. 1922 na Rakeku, u. 29. jul. 1944 na Lokvah v Trnovskem gozdu. Oče Ivan, kmet iz Bezuljaka pri Begunjah (Cerknica), mati Marija Modic, kmetica z Rakeka. Kot 18-leten fant je v jeseni 1941 odšel k part. na Notranjskem. Mar. 1942 je z bataljonom Prim. odreda prišel na Prim. in od mitraljezca hitro napredoval do komandanta divizije. Od 24. okt. 1942 do 13. febr. 1943 je bil komisar 3. kraškega bataljona Soškega odreda; od 13. febr. do 11. apr. 1943 komisar Južnoprim. odreda; od 11. apr. do 1. avg. 1943 komisar Gregorčičeve brigade in se apr. 1943 z njo udeležil pohoda prvih dveh prim. brigad v Ben. Slovenijo; od 1. do 26. avg. 1943 komandant in od 26. avg. do 15. sept. 1943 komisar Prim. odreda; od 23. sept. 1943 do 4. mar. 1944 komandant 19. Kosovelove brigade in se febr. 1944 z njo udeležil drugega pohoda 30. divizije IX. korpusa v Ben. Slovenijo; od 4. mar. do konca apr. 1944 načelnik štaba 31. divizije IX. korpusa in od takrat do smrti komandant 30. divizije IX. korpusa. Imel je čin majorja. Padel je v sovražni ofenzivi na Lokvah, pokopan z vojaškimi častmi, cerkvenim obredom in ob udeležbi velikega števila civilnega prebivalstva na Otlici. Kot komandant 30. divizije je dal pobudo za izdajanje divizijskega glasila *Tekmujemo*. Bil je dober ljudski govornik, tovariški in neustrašen borec in sposoben ter med borci in civilnim prebivalstvom splošno priljubljen poveljnik. Za narodnega heroja je bil proglašen 30. dec. 1951.

Prim.: Žup. arh. na Rakeku; dr. T. Ferenc, Primorska pred vseljensko vstajo (Knjižnica NOV in POS 4/1, 1973); Radoslav Isaković - Rade, Kosovelova brigada (Knjižnica NOV in POS 22, 1973); knjiga Narodni heroji NOVJ; Leto borb ob Soči (Izdaja prop. odseka IX. korpusa, 1944); spomini pisca tega čl.

Koren

TUŠAR Ivan, krajevni zgodovinar, r. 20. avg. 1864 v Idriji in u. 22. sept. 1922 tam. Oče Leopold, topilniški paznik, mati Marija Bezeljak. Po osn. š. se je zaposlil pri idrij. rudniku, kjer je postal zaradi dobrega znanja nemšč. ravnatelj in tajn. in končno rudniški preglednik. Iz gra-

diva v rud. arhivu je črpal snov zlasti za troje daljših prispevkov o Idriji v času Francozov: *Die erste Okkupation Idrias durch die Franzosen im J. 1797* (Carn. 1911, 251-69); *Die zweite Okkupation...* 1805 (ib. 1913, 6-21, 98-104); *Die dritte Okkupation...* 1809 (ib. 1914, 53 sl.; 1915, 21 sl.; 1916, 29 sl.; 1917, 44-57, vsi anon.). Bil je tudi cerkv. ključar. Posredoval je precej gradiva Mih. Arku za knjigo *Zgodovina Idrije*, Gor. 1931.

Prim.: R. Savnik, T. I., SBL IV, 257; Mih. Arko, *Zgod. Idrije*, 248; Jan. Filipič, *Idrija in njeni spomeniki sakralne umet.*, Idrija 1979, 120.

Svk.

TUŠAR Srečko, partizanski borec, r. 18. maja 1925 v Idriji (v roj. hiši škofa A. A. Wolfa), živi v Skofji Loki. Mati Lucija Tušar, gospodinja. It. osn. š. je obiskoval v Idriji, nato še 2 razr. poklicne usmerjevalne š. (scuola d'avviamento professionale) v Idriji, po vojni pa razne tečaje. Vojaško gimn. maturo je opravil po vojni v Zgbu. 1943 je zbežal iz it. posebnih bataljonov v Livornu in odšel v part. Postal je borec Idrijsko-tolminskega odreda, potem Vojkove, Gradnikove (krajši čas) in Prešernove brigade. V vojkovi in Prešernovi brigadi je bil komandant bataljona, pred tem pa komandir diverzantske čete Vojkove brig. oz. pozneje diverzantske čete XXXI. divizije. Kot izkušen diverzant in vodja skupine je uspešno napadal in miniral železniški progji Postojna-Trst in Jesenice-Gor. Znanе diverzije so tudi napad na centralo v Rovtah in bunker »Panter« v Baški grapi. Njegova četa je v noči s 5. na 6. febr. 1944 minirala črpalke na 8. in 11. obzorju idrijskega rudnika. Še bolj znana je diverzija v Postojnski jami v noči s 23. na 24. april 1944, ko je njegova četa zažgala bencin, ki so ga tam hranili Nemci. V akciji sta sodelovala tudi Rudi Bašelj in Tomo Sadowsky (gl. čl.). V zvezi s slednjim, ki je kasneje padel, je poljski državni svet T-u podelil *Vojni križ*. - Ob koncu vojne je bil komandant inženirskega bataljona XXXI. divizije, potem pa namestnik komandanta inženirske brigade IV. armade. Kot tovrstni vojaški strokovnjak je služboval v Novem mestu, na Ptuj, v Litiji in Lj., potem pa prešel k planinskim enotam, kjer je pokazal strok. vojaške in športne vrline. Bil je inštruktor planinskih enot in poveljnik posadke v Bohinjski Beli in pozneje garnizije v Skofji Loki. Izvedel je številne demonstracijske vojaške planinske vaje, nekatere od

teh so si ogledali tudi tuji generali in vojaški strokovnjaki (Žukov, Malinowsky, Andres idr.). 221-krat je bil na vrhu Triglava, kamor je 6. okt. 1962 s svojimi vojaki spravil jsl. top B1 (težak 1.500 kg). Kot športnik in vojaški strokovnjak je sodeloval v organizaciji Trnovskih smučarskih maratonov v Crnem Vrhu nad Idrijo. 1976 se je upokojil kot polkovnik. Za vojne in vojaške zasluge je prejel številna jsl. odlikovanja.

Prim.: Osební podatki; F. Šušteršič, V objemu podzemlja, Lj. 1960, pass.; S. Petelin, Gradnikova brigada, Nova Gor. 1966, Lj. 1984², pass.; Isti, Prešernova brigada, Nova Gor. 1967, pass.; Isti, Vojkova brigada, Nova Gor. 1968, pass.; IdrR 1959, št. 2, 37-40. Pšč.

TUTA Igor, publicist, radijski urednik in režiser, družbeno-polit. delavec, r. 14. mar. 1945 v Tolminu, živi v Sosljanu. Oče Venceslav (gl. čl.), mati Marica Šorli, gospodinja in kult. delavka. 1947 se je po razmejivti z materjo in sestro Vero (gl. čl.) preselil k očetu, najprej v Gor., nato maja 1950 v Sosljan. Osn. š. v domačem kraju, 5. razr. v Rojanu, niž. sred. š. pri Sv. Jakobu v Trstu, klas. licej v Trstu, maturiral 1965. Leta 1963 je opravil peti letnik klavirja (prof. Demšar) na GlasbM v Trstu. 1965 se je vpisal na Fak. za polit. vede na trž. U, a ni diplomiral. Od maja 1970 je uslužben na Radiu Trst A, najprej kot sonorizator, nato kot ur. oddaj za gor. in videm. pokrajino. Od febr. 1970 je vpisan v Časnikarsko zbornico kot publicist. Jun. 1975 se je poročil z Alenko Rebula (gl. čl.) in živel najprej nekaj časa na Opčinah, nato v Sosljanu. - Od 1958 je član skavtske organiz. Organiziral je skavte v Mavhinjah (1970) in v Devinu (1973) in je član AISF (it. združ. za skavtsko filatelijo). 1965 je sodeloval pri obnovitvi Prosvetnega društva Igo Gruden v Nabrežini in pri ustanovitvi šport. društva Sokol. Do 1972 je bil referent za kult. dejavnost. Sept. 1971 je s sodelovanjem skupine 2000 iz Lj. organiziral mladinski seminar v Sosljanu. Nov. istega leta je predaval na Teol. fak. v Lj. na tečaju za laike na temo *O novih perspektivah v teologiji upanja*. V letih 1975-79 je bil odg. ur. it. lista *Incontro*. 1974 je bil med ustanovnimi člani raziskovalnega inštituta SLORI. - Na liter. področju je objavil prvo pesem v mlad. listu Pastirček 1956. Od 1960-65 je stalno sodeloval pri dij. mesečniku Literarne vaje s pesmimi, sestavki in z zabavnimi rubrikami. 1965 je pre-

jel liter. nagrado na Radiu Trst A pri natečaju za izvirno novelo. Leto kasneje je bil soustanovitelj revije Zaliv in istega leta je prejel na liter. natečaju SPDT prvo nagrado za novelo *Ite missa est*. Apr. 1968 je sodeloval s pesmimi na večeru slov. zamejske poezije v Narodni gal. v Lj. Nekaj njegovih pesmi je izšlo tudi v zbirki *Rusi most* (MK-ZTT) 1967. Od 1970-75 je tedensko pisal članke za trž. tednik NL, predvsem o družbenih in manjšinskih vprašanjih. Objavljal je še v M(Trst), Jamboru, PDK, Gosp, PV, Mostu in Zalivu. Od 1980 je sodeloval pri raznih radij. in televizij. reportažah za it. drž. in mednar. omrežje o Slov. v It. 1983 si je prizadeval za obnovitev filatel. kluba »Košir«, kjer je tajnik. 1970 je bil pobudnik za ustanovitev Mladinske skupine v okviru stranke SSK, katere član pokraj sveta je bil, vendar se je 1976 včlanil v Socialistično stranko (PSI), kjer je bil aktiven član slov. komisije. Na listi PSI je bil tudi izvoljen 1985 v devinsko-nabrežinski občinski svet, kjer je najprej prevzel mesto odbornika za turizem in okolje, nato odborništvo za javna dela. Od 1985-90 je bil član izvrš. odb. Kraške gorske skupnosti in od 1989 je podpreds. trž. turistične ustanove. Mar. 1988 je izstopil iz PSI, da je lahko glasoval za ohranitev slov. župana v Nabrežini. Od jun. 1987 je član uprav. sveta SSG v Trstu. Na sejah Enotne delegacije je sodeloval 1984 pri pripravah za slov. shode na Travniku v Gor., v Bazovici in Trebčah.

Prim.: Osebni podatki: *Rusi most*, 1967, 155; Sreč 68, 16; J. Pogačnik, *Slov. zamejsko in zdomsko slovstvo*. Kosovelova knjiž. 5. 1972, 54; Isti, *ZSS, Zał. Obz.* 1972, 63; arhiv RAITrsta; PDK 1985, št. 244 s. sl.; PrimN 1988, št. 35 s. sl.

Jem.

TUTA Venceslav (Slavko), ekonomist, publicist, javni delavec in protifašistični borec, r. 27. sept. 1908 v Tolminu, u. 29. febr. 1980 v Tržiču (Monfalcone), pokopan v Sosljanu. Oče Filip, delavec in lastnik manjše tovarne pijač, mati Marjana Hauser, gospodinja. Prvi razr. osn. š. 1914 v Tolminu. Od 1915-17 je zaradi fronte živel kot begunec z družino v Cerknem in tam obiskoval osn. š., ki jo je dokončal po vojni v Tolminu. Po opravljeni mešč. š. se je v domačem kraju vpisal v prvi letnik slov. učiteljskega, ki ga je zapustil naslednje leto, ko je nova oblast uvedla it. učni jezik. 1923 je bil v Tolminu med soustanovitelji Dijaške zveze in njen tajnik do naslednjega leta, ko so jo faš. oblasti razpustile.

Nato je sodeloval pri domačem Rokodelskem bralnem društvu (ustanovil ga je njegov ded Valentin), dokler tudi tega niso 1927 razpustili. Nato je bil tajnik tolminske srenje ferialnega društva Adrija. V Tolminu so proti koncu leta 1927 na T-ovo pobudo začeli izdajati ciklostiliran in eno številko tudi ročno pisan dijaški list *Soča*. - Prvič je bil T. aretiran 1928 zaradi požiga otroškega vrta v Tolminu, a je bil zavoljo pomanjkanja dokazov nekaj dni kasneje izpuščen. Spet so ga zaprli ob koncu istega leta zaradi slov. trobojnice, ki so jo izobesili domačini kot izziv na tolminskem gradu ob prazniku it. zmage 4. nov. Ker ni bilo dokazov, je bil T. zaradi zastave oproščen, obsodili pa so ga na dva meseca zapora, ker so pri hišni preiskavi našli 25 izvodov abecednika Prvi koraki Goriške Matice. Med prestajanjem kazni ga je deželna komisija za gor. pokrajino 10. dec. 1928 obsodila na triletno konfinacijo. Zato so ga 1929 premestili na jug It., na otok Lipari. Dec. 1930 je tam izbruhnila stavka konfinirancev zavoljo znižane oskrbnine in tudi T. je bil z 21 sojetniki dva meseca zaprt v Messini. Izpustili so jih, ker ni nihče pričal proti njim. V konfinaciji se je T. seznanil z vidnimi it. antifasisti, kot npr. brata Rosselli, Nitti, Testa, Lussu, Parri idr. Posebno pa sta se v tem času zblizala z Dorčetom Sardecem (gl. čl.), ki mu je s Parrijem pomagal, da je do 1932 dokončal študij na trgov. akademiji. Ko se je istega leta vrnil v Trst, je opravil tudi maturo in se vpisal na Fak. za ekonom. in trgov. vede, ki jo je dokončal 1936 z diplomsko nalogo o oljkah. Kljub uspešnemu študiju ni dosegel najvišje ocene, ker se v univerz. letih ni hotel vpisati v GUF (Gruppo Univ. Fascista). - V tem času se je T. pridružil tajni organizaciji TIGR in bil zaradi ovadbe spet aretiran 1934, toda po intervenciji Penkluba je bil kaznovan le z opomnim. Od 1936-40 je bil v službi pri Tržaški hranilnici in posojilnici. Ob it. napovedi vojne Franciji 10. jun. 1940 so ga dan kasneje aretirali sredi dela kar v uradu. Z drugimi slov. in it. antifaš. so ga konfinirali v Manfredonijo pri Barletti. Dec. istega leta pa so ga prepeljali v Koper in ga pridružili drugim 60 obtožencem na drugem trž. procesu pred Posebnim sodiščem. Proces je bil dec. 1941 in drž. tožilec je tudi za T. zahteval smrtno obsodbo. Sodišče ga je obsodilo na 30 let ječe zavoljo iredentizma in

terorizma. Kazen je prestajal v Castelfranco Emilia. 1943 pa so ga premestili v tržaške zapore, od koder so ga apr. 1944 Nemci izpustili hudo bolnega s pljučno tuberkulozo. Najprej je odšel v Tolmin in nato v Gor., kjer pa so ga jsl. oblasti spet aretirale 8. maja 1945 na podlagi lažne ovadbe iz Poljubina. Skupaj z inž. Rustjo in prof. Bednarikom (gl. čl.) ter mnogimi drugimi so ga prepeljali v Lj. in zaprli v zapore OZNE na Miklošičevi cesti. Po posegu goriških aktivistov OF, po številnih zaslišanjih in po mučenju je bil 20. mar. 1946 brez sodbe amnestiran pod pogojem, da ne zapusti Lj. Šele dec. istega leta se je mogel vrniti k družini v Tolmin. 28. jun. 1944 se je namreč poročil z Marico Šorli iz Tolmina in imela sta dva otroka, Igorja in Vero (gl. članka). 1947 se je preselil v Trst, kjer ga je ZVU namestila pri slov. radij. postaji (Radio Trst II) kot časnikarja. 1950 se je z družino preselil v Sesljan in na radiu, ki je 1954 prišel pod upravo RAI, je najprej opravljal službo tajnika in nato ur. govornega sporeda vse do upokojitve 1968. - Zlasti v zadnjih letih je objavljaval članke in spise v PDK, KatG, KolGMD, v tolminskem župnij. listu Glas in PV. V tržaškem Zalivu je objavil: *Pismo z nekdanjega peklenskega otoka* (1971, št. 28/29), *Iz zapiskov nekdanjega obsojenca* (1971, št. 32/33), *Pozabljeni žrtev*, I. del (1977, št. 60/61) in II. del (1978, št. 1/2), *Odločilni nastop mladine leta 1927/28 na Primorskem*, I. del (1979, št. 1/2), II. del je še neobjavljen. Dec. 1971 je predaval v Slov. klubu v Trstu ob 30-letnici drugega trž. procesa in sept. 1975 je govoril v Dragi na temo *Tudi ti so polagali temelje svobodi* (objavlj. v zborniku Draga 1975). - O slov. protifaš. je pisal gesla za PSBL, spomine pa je pripovedoval v Četrtekovih srečanjih (RAITrsta, jul.-avg. 1979, 9 oddaj). - V prvih letih po drugi svet. vojni je bil T. član Slov. dem. zveze (SDZ) v Trstu, 1966 pa se je vpisal v socialistično stranko (PSI). Od 1970 je bil tudi član nadzornega odb. SSG. - Od zgodnje mladosti je bil T. navdušen planinec. Poznavanje skritih planinskih poti mu je služilo, ko je med faš. prenašal čez mejo slov. knjige in spremljal emigrante v Jslo. V tistih letih se je seznanil z Juliusom Kugyjem, kateremu je 1936 prevajal slov. zgodbe in pesmi o Zlatorogu, ko je ta pripravljaval knjigo Petsto let Triglava (1939). Po vojni je postal član soške podruž. SPD v

Tolminu. Večkrat je opravil Slov. planin. transverzalo, Pot prijateljstva in druge gorske poti, kar je opisal v številnih prispevkih za PV v letih 1970-80. Po so se pri SPDT odločili za uresničitev slov. »Vertikalca« od Tromeje do Glinščice, je T. prevzel markiranje poti od Mataturja do Grmade in jo tudi opisal v *Vodniku*, ki je izšel ob odprtju. 1979 je bil pobudnik in preds. pripravljalnega odbora za poimenovanje osn. šole v Sosljanu po Karlu Streklju. Tedaj je izšla tudi brošura *Dr. Karel Streklj*, pri kateri je sodeloval kot urednik.

Prim.: Osebni podatki; osebni arhiv; L. Cermeš, Slovenci in Hrvatje pod Italijo, SM Lj. 1965, 58, 137, 334; Isti, Med prvim in drugim tržaškim procesom, SM Lj. 1972, 134 in pass.; Isti, Ob tržaškem procesu, MK Lj. 1962, 45, 68, 72; D. Sarđoč, Tigrova sled, ZTT-Lipa 1983, 62 in pass.; T. Ferenc, Tigr, ZBor. Lj. 1977, 209, 214; Aula IV, ZTT 1970, 63; V. Vremec, Pinko Tomažič in drugi trž. proces 1941, ZTT-Lipa 1988, 245 in pass.; PV 1971, 315; 1978, 585 s sl.; 1980, 250 s sl.; PDK 1978, št. 228 s sl.; 1980, št. 50 s sl.; RAITrsta julij, avgust 1979 devet oddaj Četrtekova srečanja; SBL IV, 261-62; L'Italia disidente, II, 537; Fr. Hvala-Peter, Organizacija in delo Narodne zaščite med NOB na Primor., Lj. 1988, 125; Milica Kacin-Wohinz, Prvi antifazišem v Evropi. Primorska 1925-1935. Lipa Koper 1990, 126, 397, 398.

i. t.

TUTA Vera, por. **BAN**, slavistka, kult. delavka, r. 25. jun. 1947 v Tolminu, živi v Sosljanu pri Trstu. Oče Venceslav (Slavko), časnikar (gl. čl.), mati Marica Šorli, brat Igor (gl. čl.). Ze istega leta se je družina preselila najprej v Gor., nato 1950 v Sosljan. Osn. š. v Sosljanu, nižja sred. pri Sv. Jakobu v Trstu, Klasični licej v Trstu (matura 1965). U najprej Lettere moderne v Trstu, zadnja dva letnika pa na Fak. Lingue e letterature straniere moderne v Padovi, slov. kot glavni predmet pri prof. M. Jevnikarju; diplomirala 1970 z diplomsko nalogo *Podoba duhovnika v delih Ivana Preglja - Una figura tipica nell'opera di I. Pregelj: il parroco di campagna*, ki je bila prva diplomatska naloga v It., napisana v slov. jeziku. Med študijem se je ukvarjala tudi z dialektologijo in je za ASLEF (Atlante Storico Linguistico Etnografico Friulano) prispevala popis kmečkega orodja v vaseh Cerovlje, Slivno, Repen. Od 1970 dalje je poučevala kot redni prof. (z opravljeno habilitacijo 1973) skupino liter. predmetov (slov., lat., zgod. in drž. vzgojo, zemlj.) na slov. niž. sred. šolah: Rojan 1970-71, Nabrežina 1971-72, Prosek 1972-79,

Nabrežina 1979-86. Poleg didaktičnega dela je v teh letih urejala šol. knjižnice (Prosek, Nabrežina), oblikovala šol. prireditve in proslave, bila ur. in mentor šol. glasila *Jadro* v Nabrežini, bila med organizatorji Tekmovanja za bralno značko na Tržaškem in tudi Tekmovanja v znanju materinščine za Cankarjevo priznanje. V letih 1980-83 je vodila gledališki krožek na osn. š. J. Jurčiča v Devinu. - Leta 1986 se je upokojila. Odslej se ukvarja z jezikovnimi vprašanji, posebej z didaktiko jezika; na privatnih tečajih poučuje slov. kot drugi jezik: občinski tečaji v Sesljanu in Nabrežini za odrasle, krožek za slov. jezik na it. osn. š. v Nabrežini. V triletju 1986-89 je v slov. vrtcih devinsko-nabrežinske občine opravila raziskavo o razvoju govora dvojezičnih otrok in bila obenem konzulent za jezik in didaktiko jezika. Povzetek tega dela je objavljen v publikaciji *Ta hiša je naša* (izd. občina Devin-Nabrežina 1989) v pogl. *Nekaj o jezikovnih problemih in didaktiki jezika v predšolski dobi*. - Od 1987 sodeluje pri petletnem načrtu zavoda IRRSAE za izpopolnjevanje osnovnošolskih učiteljev v znanju materinščine. Za priročnik, ki je še v tisku, je pripravila *Poglavje o besedah: kako gojiti besedotvornost otrok in širiti besedni zaklad*. 1984 je bila med pobudniki, ki so oživili delovanje Slavističnega društva v Trstu; od tega leta dalje je tajnica društva: poleg organizacijskega dela je tudi ur. Biltena SD, ki izhaja periodično od 1988 dalje kot informativno glasilo slavistov v Trstu, Gorici in Vidmu. - Strok. delo: *Prispevek k poznavanju pisatelja Preglja*, Zaliv 1970; *Nekaj predlogov za raziskavo okolja na nižji srednji šoli*, Pedagoški list 2/3, Trst 1982; *Analiza jezikovnega stanja v našem šolstvu*, referat na posvetu Slov. osn. šola in večjezična kultura otrok, ki ga je organiziral Odbor za šolstvo pri SKGZ 10. dec. 1987 v Trstu; *Dvojezičnost: diglosija in bilingvizem*, Bilten Slavističnega društva št. 1, Trst 1988; *Knjižni jezik in tuji kalki*, PDK 1. okt. 1986 (v okviru javne razprave o slov. v javnosti); *Jezik mladih*, serija 13 oddaj za RAITrsta v jeseni 1988. - Od 1964 dalje dela v skavtskem gibanju, najprej STS (Slov. trž. skavtinje), nato SZSO (Slov. zamejska skavtska organizacija); ustanovila in vodila je razne skupine, bila med ustanoviteljki *Jambora*, skavt. glasila v Trstu, kjer še vedno sodeluje s problemskimi in informativnimi članki, član je pokraj. vodstva SZSO,

zadolžena za področje 1. stega (Devin-Nabrežina-Sv. Križ); večkrat je voditeljem predavala: o skavtskem načinu vodenja skupin, o skavtizmu med trž. mladino, o idejni usmeritvi slov. trž. skavtizma ter o tipu skavtske osebnosti. Z vzgojnimi in informativnimi članki o skavtskem delovanju je sodelovala tudi pri Pastirčku v letih 1970-71 in 1971-72. - Od šol. let dalje sodeluje tudi pri župn. delu, najprej kot organistka pri slov. bogoslužju v Sesljanu, pozneje, ob ustanovitvi župn. svetov, je bila izvoljena v pastoralni svet za Mavhinje; ob ustanovitvi samostojne župnije v Sesljanu 1986 je bila izvoljena v pastoralni svet sv. Frančiška Asiškega ter imenovana v Upravni svet iste župnije. Občasno objavlja v KatG, npr. *Problem sožitja slov. in it. vernikov* (KatG 14. apr. 1988), *Ambivalentnost nekega odnosa* (12. jan. 1989). - Na občinskih volitvah 1990 je kandidirala na listi Slov. skupnosti (SSK) in bila izvoljena v občinski svet devinsko-nabrežinske občine.

Prim.: Osebni podatki; IzvTrst 1970-86; Jambor; časopisna poročila o njenem delu; sl. v Slov. skupnosti maj 1990.

Jem.

TUTTA Bruno, slikar, javni delavec, r. 9. febr. 1932 v Gor., živi v Novi Gor. Oče Franc, mizar, mati Marija Makuc, gospodinja. Osn. š. v Gor., kasneje je študiral na VEKS-u v Mrbu. 1948 se je zaposlil v Novi Gor., delal je pri izgradnji mesta, nato pri jsl. železnicah (nadzorništvo proge, investicijsko vzdrževanje), bil je profesionalni tajnik sindikalne organizacije v občini Nova Gor., nato je vodil gradbeno podjetje Final in nazadnje delal v turizmu. - Kot slikar samouk se je pričel uveljavljati od začetka petdesetih let dalje. Prvič je javno razstavljal 1951 v Solkanu. Skupaj s P. Zamarjem (gl. čl.) je organiziral 1955 v Novi Gor. slikarski amaterski klub (kasneje Klub slikarjev amaterjev »Nikolaj Pinnat«). Klub je bil prvi zametek kasnejše likovne dejavnosti na Gor., v njegovem okrilju je T. vodil krožek mladih slikarjev. 1957 je skupaj s P. Zamarjem pripravil v Novi Gor. razstavo del, kasneje je sodeloval še pri nekaterih skupinskih razstavah. T. je slikar realist in o njegovi razstavi 1957 je likovna kritika tudi sodila, da so prikazana dela dobra izhodišča za bodoči razvoj, platna pa preveva »lirično občutje v izbiri motiva kot v izbiri barv« (E. Smole). V kasnejših letih je slikarstvo opu-

stil, delal pa je kot kult. prosv. delavec, organizator športa, predvsem pa kot sindikalist.

Prim.: Osebni podatki; PrimN 21. jan. 1955; 20. dec. 1957; 27. jun. 1958; PDK 12. jun. 1957; SPor 18. apr. 1958. B. Mar.

TUTTA Klavdij, akademski grafik specialist, slikar in oblikovalec, r. 12. jan. 1958 v Postojni, živi in dela kot svobodni umetnik v Novi Gor. Oče Bruno (gl. čl), mati Ana Rojc. Likovno se je izobraževal najprej na Šoli za oblikovanje v Lj. Študiral in diplomiral je na ALU v Lj., kjer je končal tudi postdiplomski študij grafike pri prof. Bogdanu Borčiču. Ukvarja se s slikarstvom, grafiko, risbo, objekti in oblikovanjem. Od 1981 je član DSLU. V Novi Gor. je ustanovil privatni kult. center za izpopolnjevanje perspektivnih mladih umetnikov. - V njegovem ustvarjanju najdemo precej prvin, značilnih za postmodernistični pristop k likovni problematiki. Izredno hitro je menjaval tehniko, slog in ikonografijo svojih del, kot bi hotel sam sebi dokazati, da obvlada najrazličnejše načine izražanja v grafičnem oblikovanju, risbi, litografiji, štafelajnem slikarstvu in izdelovanju tridimenzionalnih objektov. Njegov manifestativni »nomadizem« pa ga je postopoma usmeril v subjektivnejšo metodo slikanja v ideološkem okviru nove podobe. Z izjemno energijo se predaja sami praksi slikanja, ki ga v prvi vrsti zavezuje proces nastajanja podob, ne pa kak vnaprej zamišljen koncept ali ideja. Njegovo slikarstvo je eruptivno, poteza čopiča dinamična, vehementna, barva nasičena, žareča, mediteransko polna in občutena materialno, telesno. Slikar uživa v aktu slikanja, v predajanju sugestivnosti barve in spontanosti geste. Dionizično predajanje igri opredeljuje T. kot pripadnika generacije postmodernistov, kot slikarja velikega imaginacijskega potenciala, ki sicer pozna in priznava izročilo in trenutek, v katerem živi, obenem pa skuša tako enemu kot drugemu dati svoj lastni, zanj relevantni in avtentični pečat (po B. Koviču, 1983). Slikarjev motivni krog se je izčistil po 1984, ko sta na slikah prevladala dva značilna mimetična lika – menhir in bik, kamen in žival, toda ne konkreten kamen in konkretna žival, temveč simbola vseh kamnov in vseh živali. T-ov menhir je ena izmed metamorfoz Krasa-kamna, njegov bik pa reaktualiziran prastari simbol, ki so ga upodabljala ljudstva, naseljena na obalah zibelke zahodne civilizacije – Sredozemlja (B. Kovič,

1989). Oba lika zaznamujejo sporočila vitalizma, ki ga usodno definirajo silnice čutnosti in obredno žrtvovanje smrti. - T. se po številu in odmevnosti nastopov doma in v tujini uvršča med vodilne sodobne slov. likovne umetnike. V razdobju od 1977 do 1990 je priredil skupno okrog 70 samostojnih razstav (Nova Gor., Lj., Kanal, Solkan, Ajdovščina, Tolmin, Škofja Loka, Idrija, Koper, Sežana, Vipava, Mrb., Kranj, Postojna, Celje, Piran, Lokev, Ilir. Bistrica, Slovenj Gradec, Opatija, Murska Sobota, Zgb, Bgd, Novi Sad, Poreč, Sarajevo, Zrenjanin, Pančevo, Zadar, Umag, Gor., Trst, Celovec, Španija, Koreja itd.). Sodeloval je na več kot 200 skupinskih razstavah doma in na tujem; njegova dela so bila doslej predstavljena tako rekoč po vsem svetu, zlasti grafike. Tako je npr. 1989 razstavljal v Seulu (Art and craft as global communication), Gornjem Milanovcu (I. bienale jsl. miniaturne umetnosti) in Augsburgu (Sodobna slov. umetnost). 1990 je med drugim nastopal v Vidmu na mednar. razstavi Dela na papirju in na Reki v sklopu razstave nagrajenecv I. bienala slov. grafike (Otočec); grafike je predstavljal na mednar. prireditvah v Osaki, Havani, Ciudad México, Jyväskylä in Seulu. Vključil se je v mednar. skupino »Essenzialismo« (razstave: Rim, Milan, Berlin, London) ter sodeloval kot selektor za It., Avstrijo in Jsl. na bienalu umetnosti v Valparaísu in grafike v Lodzu. T-ova dela so v kakih 50 zbirkah (galerije, muzeji, hoteli, podjetja, ustanove, kulturne ustanove itd.) po Sji, Jsl in po svetu; mnogo slik in grafik je raztresenih tudi po privatnih zbirkah v Evropi in ZDA. - Doslej je prejel že nad 30 večjih domačih in mednar. priznanj in nagrad. V zadnjem obdobju mu je pripadla nagrada Novega mesta za grafiko na I. bienalu slov. grafike (1989) in nagrada za risbo na I. jsl. bienalu miniaturne grafike (1990). Kot uveljavljeni udeleženec pomembnih mednar. likovnih dogajanj je v zadnjih letih dobil mesto v uglednih leksikonih: Dictionary of international biography (Cambridge 1984, 1985, 1986), Print of voice (Canada 1985-1990) in Contemporary art print the world (Kioto, Seul 1989).

Prim.: Osebni podatki; katalog razstave 1983 (Bežigrajska gal. Lj., Loški muzej Škofja Loka, Gal. Idrija); katalog razstave 1989 (izd. Goriški muzej Gor. gal.); PrimN 14. avg. 1987; I. Premrov, PDK 10. mar. 1989; M. Košan, Delo 19. maja 1989.

U

UCEKAR Carlo, tipograf, organizator tržaških delavcev, r. 11. nov. 1854 v Trstu, u. prav tam 11. maja 1902. Očeta je izgubil v rani mladosti, mati Orsolina Placutta. S 14 leti je stopil kot vajenec v tiskarno tržaškega Lloyda. Tu je bil potlej zaposlen do konca življenja s šestmesečno prekinitvijo (zaposlitev v tiskarni Balestra). Po vajeniški petletni dobi se je včlanil v trž. Società operaia triestina, ki je imela nacionalističen in mazzinijanski socialni program. V tem času je U. sodeloval z G. Oberdanom; kasneje se je povezal s tiskarjem socialistom Antoniom Gerinom (r. 15. jul. 1856 v Sežani, u. 8. apr. 1926 v Trstu) in sta 1888 ustanovila socialistično Confederazione operaia v Trstu. Takrat se je U-jevo ime prvič pojavilo v javnosti. 3. maja 1889 je postal vodja it. dela delavske konfederacije (zveza je namreč imela tudi slov. in nem. del), 15. jul. 1890 pa celotne organizacije, ki je bila že mar. 1891 razpuščena. 1894 je postal preds. nove Lega sociale-democratica. 1897 je kandidiral na državnozborskih volitvah, naslednje leto pa je na prvem kongresu socialistov Avstrijskega Primorja in Dalmacije postal član meddežel. tajništva. Svoje področje in agitacijo je razširil iz Trsta tudi v Gor. (tu je prvi socialistični nastop opravil 30. avg. 1896) in Istro (zlasti Izola in Piran, kjer je delavsko zborovanje ob U-jevem sodelovanju in nasprotovanju it. nacionalistov 30. jul. 1899 potekalo z izgrediv). Ob U. so takrat na it. strani v Trstu in njegovem okolišu delavsko socialistično gibanje vodili že omenjeni A. Gerin, Lajos Domokos (u. 1903), Valentino Pittoni (1872-1933), Giovanni Oliva (1852-1920), Francesco Pittoni (1876-1917), Rodolfo Cerniutz (1876-ok. 1930). Imenovani so vodili predvsem it. delavsko socialistično gibanje, zlasti potem, ko so se slov. socialisti z ustanovitvijo JSDS (1896) osamosvojili, si tudi v Trstu ustvarili lastno organizacijo in je Trstu celo pripadla za nekaj časa vloga središča slov. socialističnega gibanja. 1901 je nastopil na volitvah za dunajski parlament, vendar znova ni uspel, ker je prejel manj glasov od izvoljenega kandidata it. nacionalistov in kandidata polit. druš-

tva Edinost. U. je nekaj časa skupaj z Gerinom sourejal list *Il Lavoratore*, malo pred nenadno smrtjo je postal ur. lista. Febr. štrajk trž. delavcev (kurjačev) 1902 je doživel v zaporu, kjer je prestajal krajšo kazen, ker ni uradno prijavil enega izmed delavskih zborovanj. - U. je bil izrazit agitator in se v temeljna ideološka razglabljanja ni spuščal, sodobniki pa so poudarjali njegove voditeljske sposobnosti (premišljen in prijeten nastop, potrpežljivost v odnosih do sodelavcev, umirjenost itd.). I. Regent (Spomini, Lj. 1967, 143) je sodil, da se U. tudi v stikih z delavci ni izognil nacionalistične miselnosti in mu ni bilo prav, ko mu je it. časopisje očitalo slovansko poreklo. Drugače je ravnal njegov naslednik v vodstvu trž. socialistov V. Pittoni, ki je strankarsko pripadnost predpostavljaj narodnostni. V liter. se U-jev priimek navaja tudi kot Učekar.

Prim.: G. Piemontese, *Il movimento operaio a Trieste*, Roma 1974, pass.; E. Maseratti, *Il movimento operaio a Trieste dalle origini alla prima guerra mondiale*, Milano 1973, pass.; B. Gombač, *Ustanovitev Jugoslovanske socialdemokratske stranke v Trstu*, JKol 1976, 198-210; ZC 31/1977, 35-48.

B. Mar.

UČAKAR Janez, partiz. borec, narodni heroj, r. 18. apr. 1918 na Limbarski Gor. pri Domžalah, živi v Lj. Oče Ivan, mizar in kmetovalec, mati Marija Stenko, krojačica. Osn. in obrtno š. je dokončal v Lj., po vojni se je izobraževal ob delu na gimn. tečajih, dokončal enoletno pehotno oficirsko š. v Sarajevu (1948-49), nato Višjo voj. akad. v Bgdu (1961) ter opravil obveščevalni, padalski, smučarski, šifrantski tečaj in tečaj angl. - Mladost je preživeljal v družini z osmimi otroki, mati mu je umrla 1934. Pod vplivom očeta socialista so se otroci že med šolanjem navzeli socialist. idej. 1941 se je sedem preživelih otrok vključilo v NOB, od teh sta dva padla v partiz., en brat je umrl v Begunjah v zaporih, sestra Pavla, poročena z Lucijanom Seljakom iz Klavž v Baški grapi, vodilnim predvojnem partijskim delavcem v Kranju, pa skupaj z možem v koncent. taborišču v Auschwitz-

tzu. - U. je bil kot krojaški vajenec dejaven v kult.-prosv. delavskih društvih Svoboda v Črnučah in Vzajemnost v Dravljah ter član Narodne čitalnice. Po napadu na Jslo je bil prostovoljec v Novem mestu, po razpadu jsl. vojske je ileg. polit. delal v Šiški (Lj.). 8. avg. 1941 je odšel v partiz., okt. 1941 se je vrnil v Lj. in delal pri VOS-u. 27. febr. 1942 je bil izdan in s sestro in bratom aretiran in zaprt v lj. zaporih, nato interniran v koncent. taborišču v Gonarsu. 31. avg. 1942 je z devetimi interniranci zbežal skozi skopani rov in se v Brdih pridružil primor. partiz. Postal je poveljnik 3. čete Gregorčičevega bataljona, nato politkomisar 4. bat. Soškega odreda in poveljnik 3. bat. Severnoprimor. odreda. Od maja 1943 je bil v obveščevalni službi: najprej v Gradnikovi brigadi, nato komandir grupe VOS za sev. Primorsko in poveljnik bat. VOS za Benečijo. Jan. 1944 je postal instruktor VOS-a za Slov. Primor., nato načelnik štaba Briškobeneškega odreda. Med vojno je sodeloval v številnih partiz. akcijah, ob kapitulaciji It. je razoroževal it. vojake v Čedadu in bil težko ranjen. Maja 1945 je sodeloval v zaključnih bojih za osvoboditev Vidma. Po vojni je opravljal visoke funkcije v JLA. Bil je obveščevalni oficir IV. armade, do 1947 obveščevalni oficir pri VUJA na Primor., nato voj. instruktor pri albanskem generalštabu v Tirani (sept. 1947-maj 1948), od maja 1948 je delal v generalštabu v Bgd, vodil obveščevalno službo v 19. korpusu JLA v Kumanovem in delal pri voj. službi v Zgbu. Upokojil se je kot polkovnik 1966. - U. je nosilec partiz. spomenice 1941 in devetih drugih odlikovanj. 1953 je bil odlikovan z redom narodnega heroja.

Prim.: SBL IV, 265-66 z liter.; Zbornik narodnih herojev Jsle, Bgd 1957, 820 s sl.; I. Bratko, Teleskop, Lj. 1964 pass.; T. Ferenc, Primorska pred vseljudsko vstajo, Lj. 1983 pass.; Fr. Črnugelj-Zorko, Na zahodnih mejah 1944, Briškobeneški odred in 3. Soška brigada, Lj. 1986 pass.; Fr. Hvala, Organizacija in delo Narodne zaščite med NOB na Primorskem, Lj. 1988 pass.; osebni podatki.

Plah.

UDOVIČ Dušan, časnikar, publicist, družbeni delavec, r. 26. maja 1950 v Trstu, kjer živi. Oče Milan, trgovski pomočnik, mati Anica Prihavec, uradnica. Osn. š., niž. gimn. pri Sv. Jakobu v Trstu, maturiral 1970 na Znanst. liceju Fr. Prešeren. Kot dijak je delal v prosv. društvu Slavko Škamperle pri Sv. Ivanu v Trstu, nato je

bil aktiven športnik SZ Bor. 1968-70 je sodeloval v dijaškem gibanju. Bil je med ustanovitelji levičarske mladinske skupine Matija Gubec. Študiral je filoz. na U v Trstu. 1972-75 je bil član univ. sekcije KPI. 1974 je bil izvoljen kot predstavnik študentov v upravni svet trž. U, nato je bil svetovalec v rajonskem svetu pri Sv. Ivanu. 1975 je postal načelnik komisije za mladino in šport pri SKGZ, nato član glav. in izvrš. odb. SKGZ. 1977 je bil tajnik odb. SKGZ za sredstva množičnega obveščanja, od 1978-89 dežel. tajnik SKGZ. 1980 je bil za krajši čas tudi preds. odb. SKGZ za telesno kulturo. 1990 je postal preds. odb. SKGZ za informiranje. Od 1. mar. 1990 je glavni ur. PDK. Objavlja članke s polit., kult. in narodnostno tematiko v slov. časopisju, pretežno v PDK. V PrimN je ob 30-letnici SKGZ izšel članek *Zavest o nedeljivosti slov. naroda je za nas življenjskega pomena*. Poleg poklicnega dela je tudi veliko predaval po raznih društvih in javno nastopal z govori na proslavah, manifestacijah in shodih.

Prim.: Osebni podatki (sept. 1990); arhiv OZE pri NSK Trst; PrimN 1984, št. 12 s sl.

Ropot

UDOVIČ Franc, trgovec, tigrovec, r. 27. jun. 1898 pri Sv. Ivanu v Trstu, u. 16. mar. 1977 v Nabrežini. Oče Ivan, delavec in mandrjar, mati Antonija Milkovič; bratje: Lojze, učitelj in glasbenik; Milan, pevec in narodni delavec; Jože-Nino, političk (gl. čl.). Po osn. š. pri Sv. Ivanu je dovršil slov. trg. in večerno šolo v ul. Giulia, ki jo je vzdrževala Ciril-Methodova družba in društvo Edinost. Za narodno stvar se je navdušil v Narodnem domu pri Sv. Ivanu, kjer je bil oče po priporočilu župnika Fr. Sila in učiteljev Trobca in Grmeka gostilničar. Tako je pel v otroškem, mladinskem in cerkvenem zboru, telovadil pa pri Sokolu. 1917 je v Rožni dolini na Koroškem nabiral podpise za majniško deklaracijo. 1920 je spoznal Fr. Venturinja, sodeloval v zboru Kolo in se z njim dogovarjal o protifaš. dejavnosti. Avg. 1925 se je v prisotnosti Alb. Rejca, D. Zelena, Fr. Zafreda iz Stare Sušice, Jak. Sajeveca iz Hruševja udeležil sestanka v Petelinju. Kasneje je bil na tajnem sestanku v Slavini, ki so se ga udeležili že omenjeni in še Fr. Venturini, Janez Penko iz Koč, Tone Černač iz Prestranka. V Stari Sušici so se sestali U., Zafred in Roman Pahor, ki je želel spoznati Zelena; ponovno so se sestali v Sla-

vini. U. je organiziral trojke v vaseh okoli Sežane, v Landolu in na Opčinah. V stiku je bil z nekaterimi Istrani, osebni prijatelj Vl. Gortana. Sodeloval je z V. Bobkom, P. Tomažičem idr. in v njegovo trgovino so prinašali in odnašali liter. razni sodelavci. S svojim motornim kolesom je krožil po Krasu, po vsej Primorski in Notranjski. Bil je pod stalnim polic. nadzorstvom in nekaj let v konfinaciji. Leta 1932 se je vrnil in 1933 pozval Zelena, naj pripravi atentat na Paveliča, ko bo prišel na Opčine. Zelen in Sajevic sta takoj prišla, Zafred pa je prinesel močne ročne bombe. Pavelič je prišel kasneje, kot so ga čakali pri carinarnici. Ker je carinik zapisal štev. U-vega motornega kolesa, so se vrnili v Hruševje. Za Božič 1935 so U., R. Pahor, dr. Lasič idr. pripravili 810 paketov in z njimi obdarili slov. otroke. - Aretirali so ga 22. mar. 1940 in ga na drugem trž. procesu 14. dec. 1941 obsodili na 12 let. Po zadnji vojni je podpiral demokratične organizacije in ostal do smrti prepričan demokrat in narodnjak. Zadnja leta je preživel v svoji hiši v Nabrežini.

Prim.: Zapisi Franca in Marka Udoviča; podatki sodelavcev; Jadranski, F. U. ni več, Utripi, dec. 1977 - jun. 1978, 64 s. sl.

Rut.

UDOVIC Fran, časnikar, kult. polit. delavec, r. 10. sept. 1914 v Gračišču (Slov. Istra), živi v Trstu. Oče Andrej, kovač, kolar, mati Ana Škergat, gospodinja. Osn. š. v domačem kraju, nato je študiral v Malem semenišču v Gor. S 16. letom (1930) je zbežal v Jslo, in sicer v Mrb., kamor se je preselila tudi družina. Tu se je vpisal na klas. gimn. in jo dokončal tik pred začetkom druge svet. vojne. Bil je član Sokola in zelo aktiven v naprednih študent. gibanjih. Ob neki študent. demonstraciji proti nemškutarjem je bil celo zaprt. Vpisal se je na Pravno fak. U v Bgdu. Ob Hitlerjevem napadu na Jslo se je pridružil prostovoljnim enotam proti napadalcu. Po razpadu Jsle je zbežal v Lj. (skupno s starši in bratom, ki so tudi živeli v emigraciji v Mrbu). Po mesecu dni so ga v Lj. aretirali in z znanim prvim transportom (30. jun. 1941) odpeljali v Gonars, od koder je bil premeščen v Anghiari-Renicci blizu Rima. Ob razpadu faš. 1943 je prišel v Trst k staršem (ki so se medtem vrnili domov) in se tu vključil kot aktivist v OF. Med nem. okupacijo je poučeval slov. na

š. v Skednju. Po osvoboditvi je delal v IV. tržaškem okraju kot polit. delavec in z govori polit., narodnostnega in kult. značaja nastopal po različnih društvih na Tržaškem ter imel stike z vodilnimi osebnostmi v Istri. Od osvoboditve do nov. 1946 je bil zaposlen pri KP za STO. S 1. dec. 1946 je začel časnikarsko pot pri Ljudskem tedniku (do jun. 1947), nato je urejal Sočo v Gor. (jun.-sept. 1947), bil pri PDK (sept. 1947-mar. 1948), nato je za daljši čas pustil službo zaradi bolezni. Od 1. apr. 1952 do upokojitve (1978) je bil zaposlen pri PDK, in sicer kot ur. »tretje«² strani. Jun. 1968 je opravil časnikarski izpit. V člankih, ki jih je objavljaj, je veskozi kritično presojal dogajanje med Slov. v It. Posegal je na najrazličnejša področja časnikarskega delovanja, v glavnem pa je sledil kult. dogajanju in objavljaj kritike in poročila o razstavah naših umetnikov, tudi po upokojitvi. Po smrti A. Bubniča (1978) je postal vodič za vse skupine, ki obiskujejo zloglasno taborišče smrti - Rižarno.

Prim.: Arhiv OZE pri NSK v Trstu; Arhiv PDK - Trst; D. Pahor, Prispevki k zgod. obnovitve slov. šolstva na Primorskem 1943-45, Trst 1974.

Ropot

UDOVIC Jožko-Nino, politični delavec, r. 18. mar. 1910 pri Sv. Ivanu v Trstu, u. 14. jan. 1943 v Trstu, ko je policija obkolila hišo v ul. Ginnastica 12, v katero se je zatekel; vnel se je boj, U. je ranil nekaj napadalcev, zadnjo kroglo pa je namenil sebi, da bi ga ne ujeli živnega. Oče Ivan, delavec v tovarni olja, mati Antonija Milkovič, bratje glej U. Franc. Osn. š. je opravil v roj. kraju, potem se je izučil za slaščičarja; delal je v slaščičarni Dugolin in ostal tu do pobega v Jslo 1930. Kot član Mladinskega društva pri Sv. Ivanu je sodeloval s Fr. Marušičem in Ferdom Bidovcem, ki sta bila na prvem trž. procesu sept. 1930 skupaj z Zvonimirom Milošem in Al. Valenčičem obsojena na smrt (bazoviški junaki). - Po prihodu v Jslo je najprej živel v Celju in delal v tovarni Brauns, nato v Lj., kjer je bil član emigrant. društva Soča in pev. društva Oljka. Od 1934 je živel v Zgbu: tu je najprej zasebno poučeval violino, potem je delal v tovarni zamaškov Higiea. Vključil se je v emigrant. društvo Istra, delal v sindikatih, organiziral stavke in pomagal pri organiziranju KPJ, katere član je postal 1937. Hotel je oditi v špansko državljansko vojno, a

so ga prijeli v Splitu in prepeljali v Lj. v zapor. Po izpustitvi se je vrnil v Zgb in ilegalno delal do avg. 1942, ko se je skrivaj vrnil v Trst. Tu se je povezal z okrož. aktivisti in bil od nov. 1942 član novoustanov. okrož. komiteja KPS, predvsem pa je vzdrževal stike s KPI ter organiziral odhajanje v partizane z zgornje trž. okolice. Ob odhodu skupine mladincev iz Trebč je prišlo do spopada s policijo, ki je enega mladca ujela in odkrila U-evo skrivališče.

Prim.: SBL IV, 270-71 in tam navedena liter.; Utrpi, Trst, dec. 1973, 24; PDK 14. jan. 1983 s sl.

Ured.

UDOVIC Marko, kulturni delavec, politik, gospodarstvenik, r. 9. jan. 1931 pri Sv. Ani v Trstu, kjer živi. Oče dr. Peter, gospodarstvenik (gl. čl.), mati Elvira Železnik, učiteljica, trgovka in socialna delavka. Osn. š. v domačem kraju, niž. gimn. in prvi razr. višje gimn. pred vojno kot odličnjak, po vojni je obiskoval II. do V. razr. Znanstvenega liceja Fr. Prešeren, maturiral pa je 1951 v Bocnu. Že 1949 je bil soustanovitelj in prvi preds. dij. društva Zarja na Jadranu, ur. glasila in koledarčka, dopisnik Demokracije in sodelavec ur. Andreja-Slavka Uršiča. Že ob ustanovitvi 1948 je bil izvoljen na prvem občnem zboru za blagajnika Slov. prosv. matice (SPM), ur. priloge, zbornika Utrpi in več publikacij. Po očetovi smrti 1950 je do 1968 sodeloval v domačem trgov. podjetju, ki ga je vodil starejši brat, istočasno pa pomagal materi doma in v trgovini jestvin, in baru, tobakarni, prodajalni cvetic in časopisov. - Že 1951 se je vpisal na U in uspešno študiral matem. in fiz., istočasno pa obiskoval tudi Fak. polit. ved. Na Pravni fak. je dokončal glavne izpite. 1959 je dal pobudo za prvi samostojni slov. nastop na volitvah trž. akad. zbora (parlamento universitarij). Tam je slov. lista Adria trž. in gor. akad. klubov (demokratskega in katol. tabora) prvič na svobodnih volitvah izvolila dva slov. predstavnika za štiri leta, tudi U. Preko deset let je bil sodelavec dr. J. Agneletta, preds. SDZ in po njegovi smrti nekaj časa preds. SDZ. Zato je tudi za disertacijo izbral *Peticije tržaških slovenskih demokratov od 1947 do 1954*. Doktoriral je na Filoz.-liter. fak. 1985. Nato je poučeval slov., zgod. in zemlj. na DTTZ Žiga Zois in na učit. A.M. Slomšek s priključeno šolo za otroške vrtnarice. - Od 1959 uspešno upravlja domače gospodarstvo. Ko se je 1959 zrušil pod

buldožerji trž. občine Dom pri Sv. Ani, ki ga je zgradil U-ev ded Josip Železnik, je U. na nerazlaščenem zemljišču zgradil novega. Aktiven je v organizacijah demokratičnih Slov. na Tržaškem in je veliko napisal o preteklosti in za-služnih možeh.

Prim.: Osebni podatki; časopisna poročila.

Šah

UDOVIC Pavla, operna pevka, sopranistka, r. 25. jan. 1904 v Trstu, u. 14. dec. 1978 na Reki, pokop. v Mrbu. Oče Franc, mati Jožefa Otič. Osn. in mešč. š. v Trstu, nato se je družina preselila v Mrb., kjer je postala Pavla 1920 članica SNG, najprej kot članica zbora in študirala dalje solo petje in dramatiko. Prvi operni nastop je imela 1925 v Kálmánovi operi Bajadera. Med 1936-49 je bila angažirana v Hrvat. narod. kazalištu v Osijeku, od 1949-60 pa v Narod. kazalištu »Ivan Zajc« na Reki, kjer je 1953 z vlogo Gjule v Gotovčevi operi Ero z onega sveta praznovala svojo 30-letnico umetniškega dela. Gostovala je tudi v Bgdu, Lj., Mrbu, Varaždinu in Zgbu. Pela je predvsem sopranske vloge, njen repertoar pa je obsegal okr. 60 vlog v operah in operetah. V Mrbu je nastopala tudi v dramah.

Prim.: Raf. Ajlec, SBL IV, 271 (sestavek se naslanja na ta članski); slika v PDK 1979, št. 12.

Šah

UDOVIC Peter, gospodarstvenik, dr. ekonomije, politik, narodni in socialni delavec, r. 3. maja 1901 pri Sv. Ivanu (Trst), u. 26. mar. 1950 pri Sv. Ani v Trstu. Oče Andrej, vrtnar, organist, dirigent, nekaj časa tudi upravitelj Narodnega doma pri Sv. Ivanu, mati Filomena Pečarevič z otoka Visa v Dalmaciji. Po osn. š. v domačem kraju je začel študirati na nem. gimn. v Trstu, nadaljeval po prvi svet. vojni v Celju in dokončal na realki v Idriji (matura 1921). Zavoljo očetove prezgodnje smrti se je preživljal s poučevanjem drugih dijakov. Vpisal se je na Visoko šolo za trgov. in gosp. vede v Trstu in doktoriral z disertacijo *O sladkorni industriji* (1927). Še pred doktoratom (1925) je dobil štipendijo češkoslov. vlade za strok. izpopolnitev v Pragi. Takoj po končanih študijih je nekaj časa poučeval na zasobni trgov. š. v Trstu, kjer je že kot študent nadomeščal prof. L. Čermelja pri poučevanju matem. Kmalu po poroki z Elviro Železnik je stopil v praktično trgov. življenje, najprej kot družabnik, od 1927

kot samostojen trgovec. S pridnostjo in strokovnostjo je ustvaril solidno podjetje, ki je bilo že pred zadnjo vojno znano po vsej Primorski, Notranjski, Tirolski in Istri, kakor tudi v mednar. trgovini (export-import). Istočasno je prepotoval vse te kraje in imel veliko stikov s sonarodnjaki, ki jim faš. ni zlomil hrbtenice. Zaradi tega je imel pogosto sitnosti, stalno policijsko nadzorstvo, ob Gortanovem procesu pa je bil nekaj časa zaprt. Aktiven je bil tudi v akad. društvu Balkan in nekaj časa njegov predsednik, nato v vseh organizacijah trž. Edinosti, ki so imele svoj sedež do požiga 1920 v Narodnem domu. Dolga leta je bil odb. pri Trgovsko obrtni zadrugi (ust. 10. febr. 1906 - razpuščena 28. nov. 1941). - Med zadnjo vojno je dejansko in finančno podpiral narodni odpor in OF. Po vojni je uvidel, da se niso uresničili ideali, ki so ga prevevali, zato se je pridružil tistim redkim, ki so sklenili ustanoviti Slov. demokratsko zvezo (SDZ). Dr. J. Agneletto je ob četrti obletnici ustanovitve SDZ razkril: »Samo štirje smo bili, ki smo se sestali po prvih otipavanjih in pomenkih v marcu 1947 v mali sobici sredi Trsta in sklenili ustanoviti Slov. demokratsko zvezo. Med nami je bil tudi pok. dr. Peter Udovič.« Ostala dva sta bila odv. dr. Franjo Vesel in trgovec Mihael Flajban. Tako je bil U. član pripravljalnega in do smrti izvršnega odbora SDZ, kandidat na listi lipove vejice za trž. občin. svet, soustanovitelj in član konzorcija tednika Demokracija, soustanovitelj in preds. tiskarne Adrija, v kateri se je v Trstu tiskala Demokracija, nato Stvarnost in samostojen zbornik Utripi, pobornik ustanovitve Slov. dobrodelnega društva in Slov. prosv. Maticice. Skupaj z drugimi samostojnimi gospodarstveniki je ustanovil Slov. gospodar. združenje in bil na obnem zboru v jeseni 1946 izvoljen za prvega tajnika. Podpiral je trž. akademike, ki so se zbirali v akad. društvu Jadran (pčvski zbor in revija Jadran).

Prim.: Dr. Avg. Sfiligoj, Ob petnajsti obletnici smrti dr. P. U., Utripi, apr.-maj 1965, 39-40 s sl.; B. S. (ancin), Dr. P. U. Ob 25-letnici smrti, Utripi, dec. 1975 - mar. 1976, 65-66 s sl.; J. Kavčič, Prva slov. realka v Idriji 1901-26, 156; podatki Marka Udoviča. B. S.

UDOVIČ Peter ml., gospodarstvenik, r. 23. okt. 1929 pri Sv. Ani v Trstu, kjer živi. Oče dr. Peter, gospodarstvenik (gl. čl.), mati Elvira Zelenik, brat Marko (gl. čl.). Osn. š., nižjo in

višjo gimn. je končal v Trstu 1947, se vpisal na trž. U na gospod. vede, vendar jih ni dovršil zavaljo *prezgodnje očetove smrti*. Po očetu je prevzel podjetje in je aktiven v mednar. trgovini, zlasti pri novih tehn. in gosp. pobudah. Pomagal je mnogim slov. in jsl. podjetjem, zlasti v mali industriji in izdelavi plastičnih praktičnih izdelkov, z drugimi pa organiziral čistilne naprave Bgda. Po vojni je bil aktiven v dij. telovadnih in akad. društvih. Nekaj let je bil podpreds. akad. kluba Jadran, katerega je pomagal ustanoviti, in bil v njem aktiven odbornik. Bil je soustanovitelj Organizacije narodne demokratske mladine in po očetovi smrti od 1950-68 kandidat na volitvah na Slov. narodni listi kot predstavnik trž. SDZ. S prijatelji je uspešno organiziral nekaj povojnih volilnih akcij: za zmago SDZ v Doberdobo 1948, Števerjanu 1948, 1952, 1956, vse do 1975. Z mlajšimi člani SDZ ima zasluge za volilno zmago SDZ na Repentabru 1948, 1952 in kasneje, kakor tudi v Zgoniku 1952.

Prim.: Podatki brata Marka.

Šah

UJCIC Josip, mehanik, tigrovec, borec NOBJ, r. 13. febr. 1912 v Kosezah pri Ilir. Bistrici, u. 23. jun. 1989 v Ilir. Bistrici. Oče Franc, mati Marija Šega. Osn. š. v Ilir. Bistrici, vajenec za ključavničarja in mehanika, imel lastno mehanično delavnico v Ilir. Bistrici. Z Vikt. Bobkom sodeloval 1932 v mlad. organ. KPI, nato v letih 1934-40 z istim v ileg. organ. TIGR in bil z njim v vodilni skupini, ki se je sestajala in sprejemala od oborožene trojke iz Jsle na določenih krajih liter. in orožje (gl. PSBL Marija Valenčič, Lojze Pugalj). V Bobkovo hišo so prihajali na pogovore vodilni tigrovci. U., Tomšič, Pugalj in Bobek so v Tomšičevi hiši v Trnovem razmnoževali letake, tudi v it., z njimi pozivali fante, naj se ne odzovejo mobilizaciji za Abesinijo, in jih trosili med vojake v kasarnah v St. Petru (Pivki) in Klani. U. je ob pozivu v vojsko dezertiral 16. sept. 1935 v Jslo in se vrnil 1936 v Ilirsko Bistrico. Faš. oblasti so ga obsodile na 3 mes. zopora in 2 leti polic. nadzorstva. Dosti liter. je raznašal tudi v oddaljene vasi. Večkrat je z Bobkom šel ileg. čez mejo v Jslo in sta prinašala razno liter. v Ilir. Bistrico. Običajno ju je D. Zelen pričakal na meji, in ko sta se vračala, ju je spremljal do meje, da sta se izognila graničarjem. Tudi sam je ileg. hodil v Jslo in se naučil pri Zeleni sestavljati peklenške stroje.

Prinesel je dele teh v Ilir. Bistrico in 1939 sestavil 8 pekl. strojev. Namenjeni so bili za razstrelitev rafinerije v Žavljah pri Trstu. Zelen je prinesel posebne škarje, da bi razrezali žico ograje okrog rafinerije. 11. febr. 1940 so šli iz Ilir. Bistrice na ogled rafinerije v Žavljah U., Fani Bobek, Slavka Jordas in Tomšič, ki jih je vozil s svojim avtom. V Crnem Kalu so se fotografirali in slika je ohranjena. Po sklenitvi akcijskega pakta med TIGR in KPI v emigraciji jul. 1936 je U. veliko delal v tej smeri. Spremljal je vodjo TIGRA-a Zelena na razgovore z Jos. Zidarjem-Jadranom v Topolec. S Tomšičem sta skupaj nosila anuifaš. tisk v Milje Giov. Postogni in Santalesi in se z njima in drugimi udeležil tajnega sestanka pri Vikt. Jelerčiču v Ilir. Bistrici. U. in Bobek sta se sestajala s komunist. Postogno in Santalesi v Miljah in Ilir. Bistrici. U. je z avtom vozil Bobka in Pina Tomaziča v Zeje k Iv. Vadnalu, v Jordane k Tomšiču, v St. Sušico k Fr. Zafredu. Med vpoklicem v vojsko na Sardinijo je Bobku z dogovorjenimi gesli pošiljal podatke o stanju v vojski. - U. je bil zaradi provokatorja Claudia Forgettija aretiran 19. mar. 1940. V trž. in kopr. zaporih ga je faš. polic. hudo mučila. Na drugem trž. procesu (2.-14. dec. 1941) je bil obsojen na 30 let težke ječe. Zaprt je bil v kaznilnici Civitavecchia in Castelfranco. Po kapitulaciji It. ga je nem. polic. apr. 1944 pripeljala v Trst in se je vrnil v Ilir. Bistrico. Vključil se je v NOBJ, delal pri propag. oddelku, bil načelnik gospodar. komisije, načelnik narod. zaščite, od nov. 1944 vodja kriminal. oddelka za južnoprim. okrožje, nato za tržaško, slednjič namestnik šefa kriminalnega odd. za PNOO. Od jun. 1946 je bil vodja avtomehan. delavnice v Ilir. Bistrici, 1950 se je zaposlil pri gozdnem gosp. v Postojni kot šef avtomehan. delavnice v Ilir. Bistrici in se tu upokojil 1961.

Prim.: Dali podatke: J. Ujčič, Marija Valenčič, Marija Urbančič, L. Pugelj, T. Dolgan; T. Rutar, Josip Ujčič iz Il. Bistrice aktivno delal v TIGR in NOB, PDK 25. jul. 1982; Isti, Bistriški zapisi 1984, 2; Aula IV; T. Rutar, Odšel je tigrovec Pepe Josip Ujčič iz Kosez, PDK 2. jul. 1989 s sl.

Rut

UJČIČ Josip, univerzitetni prof., nadškof, r. 11. febr. 1880 v Starem Pazinu (tržaško-koprška škofija), u. 24. mar. 1964 v Bgdu. Pogreba 27. mar. se je udeležilo tudi zastopstvo civilnih oblasti. Pokopan je v stolnici Kristusa Kralja v Bgdu. Oče Anton, kmet, mati Katarina Ladovac. V do-

mačem kraju je obiskoval osn. š., drž. nem. gimn. pa v Trstu. V gor. central. bogoslovju je bil od 1898 do 1902, mašniško posvečenje je prejel 27. jul. 1902. Po novi maši je bil škofov kaplan in kanclist na škofiji v Trstu, a že 1903 je odšel na Dunaj v Avguštiniej, da bi nadaljeval teol. študije. 1908 je dosegel doktorat iz teologije z disertacijo: *Historia glagolicae speciali cum respectu ad decreta pontificia* (rkp. na Teol. fak. Dunaj). Od 1902-03 in 1906 je bil v Trstu tajnik škofa Fr. Ks. Nagla, 1906 je odšel v Gor. in bil suplent za moralno v central. bogosl. semenišču, od 1907-12 je bil redni prof. V tem času je vodil tudi Alojzijevišče. 1912 se je preselil na Dunaj za dvornega kpl. in ravn. zavoda Avguštiniej; vodil je knjižnico in ekonomijo v zavodu, usmerjal doktorande v bibličnih vedah in od 1913-15 poučeval moralno teol. na Teol. fak. dunajske U. Leta 1919 je sprejel vabilo nove lj. U. in postal honorarni predavatelj na Teol. fak. za moralno teologijo, 1921 je postal izredni prof., 1927 redni prof. V letih 1928/29 in 1934/35 je bil tudi dekan Teol. fak. Bil je izvrsten prof., odličen latinist, iskan predavatelj in cenjen voditelj duhovnih vaj. - 28. nov. 1936 je bil U. imenovan za nadškofa v Bgdu in banatskega apostol. administratorja. V škofa ga je posvetil 7. mar. 1937 v Zgbu nadšk. dr. A. Bauer. U. se je znašel v Bgdu v težkem položaju; katol. življenje se je močno razlikovalo od tistega, na katero je bil dotlej navajen. Vendar se je hitro vživel v razmere in jih začel reševati. Nadškofija je bila prava diaspora: trpela je — kakor še danes — na pomanjkanju domačega duhovniškega naraščaja, župnij je malo, verniki so večinoma priseljenci iz drugih krajev in so raztreseni po vsej nadškofiji. Med drugo svet. vojno je ves čas vztrajal na svojem službenem mestu. Zlasti slov. verniki, ki jih je bilo tedaj veliko v Bgdu, so našli v nadškofu velikega prijatelja in tolažnika. Pomagal je tudi Slov., ki so jih Nemci med zadnjo vojno preselili v Srbijo. Po vojni si je prizadeval za bratstvo med jsl. narodi in za ureditev odnosov med državo in Sv. stolico. 1948 je postal vršilec dolžnosti preds. Jsl. škofovske konference. Urejati je moral razna vprašanja, ki so zadevala posamezne škofe, vlado in Sv. stolico. Zaradi zdravstvenih razlogov je bil 1961 razrešen omenjene dolžnosti, poverjena je bila zgb. nadšk. Istega leta mu je papež na njegovo prošnjo določil križevskega vladiko

dr. Gabrijela Bukatka za nadškofa koadjutorja s pravico nasledstva v bgd. nadškofiji in v bantski administraturi. - U. je vse življenje in delo posvetil blaginji Cerkve in države. S svojim stališčem in dejanji se je zavzemal za dobre odnose med državo in Cerkvijo. 1960 ga je preds. Tito odlikoval z redom zasluge za narod I. stopnje. Sodeloval je tudi pri pripravah za vatikanski koncil kot član centralne komisije. Prvega zasedanja koncila 1962 se je tudi sam udeležil. - U. je pisal razprave in članke, npr. *Ueber den Kodex Hammurabis und sein Verhältnis zur hl. Schrift* (Theol.-praktische Quartalschrift 1906, Linz), članke pa v revijah: BV, Vzajemnost, Čas in dnevnik Slovenec. Pripravil je 10. izd. učbenika E. Müller, *Theologia moralis*, I, 1923 (skupaj z J. Seiplom), za II. del pa je zbral gradivo. - U. je predaval v slov. društvih v Bgdu, že prej pa na važnejših prireditvah v Sji: na 5. katol. shodu v Lj. 1923, na slov. misijon. tečaju 1924, na kongresu 1935 in 1939 v Lj.

Prim.: SkATrst; FoliumTerg - razni letniki; Družina, Nova Gor. 1964, št. 8; BV 1965, št. 1-2, 133-38; SBL IV, 273.

Skerl

UJCIC Vjekoslav (Lojzo), lekarnar, r. 16. nov. 1893 v Jurdanih (župnija Kastav), u. 27. jan. 1973 na Voloskem (Opatija). Oče Jurij, mati Katarina Sepić. V Trstu je kot gojenec škofij. konvikta od 1905 obiskoval nem. gimn. in tam tudi neobvezni pouk slov. pri prof. dr. I. Merharju; v razredu je imel slov. sošolca Borisa Furlana (PSBL I, 393-94) in Albina Kjudra (PSBL II, 50). Na U v Zgbu je študiral farmacijo in bil tedaj v družbi literatov in likovnih umetnikov, npr. Miroslava Krležę, Tina Ujevića. Po diplomi je kot magister farmacije najprej služboval v lekarni v Opatiji, vendar je službo kmalu izgubil, ker je moral tamkajšnji hrv. lastnik lekarne zaradi faš. pritiska zbežati v Kraljevino SHS. Nato je od 1921 služboval v Gor. v Pontonijevi lekarni; tukaj mu je koristilo znanje slov. Bil je član Prosvete in polit. društva Edinost, navezal je prijateljske stike z gor. Slov., npr. z družino Plesničar in z Alb. Rejcem (PSBL III, 177-82). Leta 1926 je posebni lekarniški sindikat pod faš. pritiskom in vplivom in ob Pontonijevem nasprotovanju sklenil, da mora slov. utihniti tudi v lekarnah. U. je kljub temu naprej govoril slov., vendar je moral zapustiti Gor., č-tudi se je Pontoni zanj zavzel. - Naselil se je v Jsli in dobil jsl. državljanstvo; najprej je služ-

boval v lekarni v Zemunu, 1932 pa je odprl lastno lekarno »pri sv. Vidu« v Laškem. Bil je prvi lekarnar v mestu in pri ljudeh zelo priljubljen, ker sta oba z ženo odlično govorila slov. Njegova lekarna in stanovanje sta postala shajališče mestnega izobraženstva, pa tudi zatočišče njegovih primor. prijateljev, kot sta bila npr. Alb. Rejec in dr. Uliks Stanger (PSBL III, 441). Med drugo svet. vojno ga Nemci kot Hrvata niso izselili, imel pa je spet sitnosti zaradi slov. govorjenja v lekarni; to pot se je izgovoril, da govori hrvatsko; part. enote je zalagal z lekarniškim materialom. 1949 je jsl. država prisilno odkupila vse lekarne in je tedaj ostal v njej kot upravnik; v tem času je bil tudi referent za lekarne pri Svetu za zdravstvo okraja Celje in preds. celjske podružnice Farmacevtskega društva. 1961 je stopil v pokoj in z ženo sta se naselila na Voloskem. Odlikovali so ga z jsl. medaljo zaslug za narod.

Zena **Pija**, r. 25. okt. 1899 na Voloskem, u. 14. okt. 1965 v Lj. (pokop. na Voloskem), oče Ivan Bajc, mati Fani Kovačić. Sloven. je govorila že od otroštva, ker je bil oče Slov. in je nastopala v slov. čitalnici na Voloskem. V Gor. se je zato lahko v letih 1921-26 popolnoma vključila v družabno in društveno življenje Slov. in skupaj z možem delovala pri Prosveti. V Laškem je bila 1932-61 ves čas ob možu v lekarni. Odlikovana je bila z jsl. medaljo zaslug za narod.

Brat **Fran**, višji policijski komisar, r. 10. sept. 1890 v Jurdanih, u. 19. dec. 1942 v Laškem (Sja). Dolga leta je bil jsl. obmejni polic. komisar na Sušaku in kot tak pomagal mnogim Hrv. in Slov., da so pod faš. lahko brez dokumentov pobegnili v Jslo. Bil je polic. ataše na jsl. poslaništvu v Berlinu, v začetku 1940 je prišel v poseben urad notranjega ministrstva v Bgdu Ujka d.d., katerega vodja je bil Anton Batagelj (PSBL I, 45) in ki je nosil ime po Franu in Marjanu U. Ta urad je bil zakrinkan kot gosp. podjetje in delniška družba, v resnici pa naj bi nadziral delo tujih obveščevalnih služb in tujo propagando v Jsli. Britanska obveščevalna služba je od tega urada zahtevala, naj jim predlaga človeka, ki bo opravljal sabotažne akcije na ozemlju nem. rajha, in na tem uradu so Britancem predlagali Alb. Rejca, ki je bil znan z bratoma Franom in Marjanom verjetno preko njunega brata Vjekoslava. Rejec je to zvezo

razširil na sodelavca organizacije TIGR Danila Zelena v Lj. in Ferda Kravanjo (PSBL II, 190) na Jesenicah. Tako je s pomočjo bratov U. vzpostavila organizacija TIGR zvezo z britansko obveščevalno službo. Ko so se pokazali rezultati te povezave (sabotažne akcije na železnici pri Judenburgu apr. in maja 1940), je notranje ministrstvo kraljevine Isle 11. jul. 1940 na nem. zahtevo ukinilo urad Ujka d.d., F. U. pa je bil premeščen k banski upravi v Banja Luko. Ob nastanku NDH je bil upokojen in se je umaknil k bratu Vjekoslavu v Laško.

Brat **Marjan** je bil kot polic. komisar delegat jsl. ministrstva za notr. zadeve v Gradcu (Avstrija), nato v službi pri Upravi mesta Bgda in kot tak najprej šef polic. v Narodni skupščini kralj. Isle, pozneje je imel nalogo, da nadzira diplomatski zbor in drž. goste; kot tak je tudi spremljal kneza-namestnika Pavla Karadjordjevića in druge državnike na potovanjih v tujino. Od začetka 1940 je bil v uradu Ujka d.d. in tam vzpostavil zvezo med organizacijo TIGR in britansko obveščevalno službo, po razpustu tega urada pa je bil dodeljen banski upravi v Sarajevu. Po nastanku NDH se je vrnil v Bgd in bil 1941-43 šef kabineta ministra Mihajla Olćana v vladi generala Milana Nedića, 1943-44 pa šef policije v Smederevu. Ob begu pred Rdečo armado okt. 1944 je bil dodeljen za spremljevalca srb. politiku Dimitriju Ljotiću, katerega je spremljal skozi Hrv. in Sjo do Primorske. Ko se je Ljotić 23. apr. 1945 v Šturjah pri Aidovščini smrtno ponesrečil, se je M. U. zatekel k bratu Vjekoslavu v Laško, kjer je ostal do jeseni 1945, dokler ga ni aretirala OZNA. Zaradi aretacij, ki jih je opravljala polic. v Smederevu, je bil obtožen kot »narodni izdajalec in vojni zločinec«, 18. nov. 1946 je bil v Bgdu obsojen na smrt in nato obešen.

Prim.: Jahresbericht d. k.k. Staats-Gymnasiums in Triest, 1906-1911, Prospectus ... et status personalis cleri unitarum dioeceseon Tergestinae et Justinopolitanae: Seminarium puerorum 1906-09; M. R(ybát) Umrli je magister Ujčić - dolgoletni laški lekarnar, Naše delo (Laško) VII/1973, št. 2, str. 3 s sl.; Isti, Mr. ph. Vekoslav Ujčić, prvi lekarnar v Laškem, Farmaceutski vestnik XXIV/1973, 73-75 s sl.; Mrliška knjiga matičnega urada Laško za 1942; E. Pertl, Pregled razvoja zdravstva v Laškem in njegovem okolišu, CZN 1976, št. 2 (Laški zbornik), 383-85 s sl.; (A. Rejcek), Smrt Pije Ujčić, žene nekdanjega goriškega lekarnarja, PDK 21. okt.

1965; Ferenc, Tiger, 80, 87-89, 92, 160; Narodni izdajnik i ratni zločinac Marjan Ujčić osuđen na smrt vješanjem, Borba XI/1946, št. 277 (29. nov.).

Ry

UKMAR Anton, duhovnik, r. 5. maja 1796 v Koprivi na Krasu (Tomaj), u. 6. febr. 1877 v Tomaju. Oče Anton, kmet, mati Neža Orel. V duhovnika posvečen 19. sept. 1819. Po mašniškem posvečenju je bil nekaj časa pri svojem bratu Juriju, kuratu v Gročani. Ze 1819 je postal kpl. in učitelj na Opčinah, 1820 kpl. pri Novem sv. Antonu v Trstu, 1823 žpk in hrenovski prodekan v Senožeah ter nadzornik vseh šol v hrenovskem dekanatu (med tem časom je bil imenovan za konzistorialnega svetnika). 1831 je prišel v Tomaj kot prvi žpk domačin. Ko so 1864 ustanovili tomajsko dekanijo, je bil prvi tomajski dekan. 1868 je bil imenovan za častnega kanonika tržaškega stolnega kapitlja in 1873 je postal vitez reda F. Jožefa. V pokoj je stopil 1874. Zadnja leta življenja je preživel v Tomaju. Bila so težka, ker je obnemogel in bil zagrenjen. - 1869 je imel zelo slovesno zlato mašo. Duhovščina tomajskega dekanata mu je ob tej priložnosti posvetila dolgo pesnitev v latinščini, ki jo je objavil škof. uradni list (Folium 1869, 160-63). - U. si je vneto prizadeval za obnovo cerkve in župnišča. V Koprivi je dal narediti kamnit oltar. Bil je zelo cenjen duhovnik, nadarjen in gostoljuben. Novice ga imenujejo »vrli domorodec« (N 1869, 344).

Njegov starejši brat **Jurij** se je rodil v Koprivi 20. mar. 1777, duhovnik je postal 9. okt. 1803. Služboval je najprej v Gročani, potem v Trstu kot škofij. kancler, kot konzistorialni kancler, kot član konzistorija in od 1834 kot kanonik pri Sv. Justu v Trstu. Bil je tudi podravnatelj tržaške gimn. U. je v Trstu 2. febr. 1844. - Nekaj let sta bila v kapitlju dva Tomajca: Jakob Černe in Jurij Ukmar.

Iz Tomaja je bil tudi **UCMAN (UZMAN) Franc**, ki se je r. 26. jan. 1813, u. 19. nov. 1883 v Trstu, Oče Anton, kmet, mati Katarina Ucmán. Duhovnik je postal 14. sept. 1842. Služboval je kot kpl. v raznih krajih, od 1859 do 1883 kot stolni vikar v Trstu in sept. 1883 je postal kanonik pri Sv. Justu.

Prim.: SkATršt; župn. arhiv Tomaj (rojstna knjiiga, Kronika, Drobcí); FoliumTerg; Šemat-Tršt; N 1869.

Škerl

UKMAR Anton, duhovnik, r. 3. maja 1805 v Vrhpolju pri Vipavi, u. 10. jan. 1897 v Kanalu ob Soči. Oče Franc, mati Marija; hišno ime Žnidarjevi, zato so U. imenovali domačini Tone Žnidarjev. Bogoslovje je obiskoval v Gor., posvečen je bil 1833. Začel je kot kooperator v Kanalu (1833-37), potem pa je bil med 1837 in 1894 vikar cerkve Marijino Celje na Ligu. V času svojega dolgoletnega službovanja na Ligu je skrbel za božjepotno cerkev (popravilo inventarja, namestitve novih zvonov, umetnostna oprema cerkve), pri ljudeh pa se je zelo priljubil zaradi svojega šaljivega značaja (ohranili so ga dolgo v spominu kot pre Anton). Še po smrti je bila »njegovih šal polna vsa Kanalska« (Svetogorska kraljica 1. avg. 1939, št. 8). Na Ligu je U. doživel veliko nemirnih dni zlasti v času vojn, ki jih je avstrijska monarhija vodila na it. ozemlju (1859, 1866). 9. sept. 1883 je slovesno obhajal petdesetletnico mašniškega posvečenja, od 1894 je živel v Kanalu kot upokojenec. I. Mercina (PSBL II, 404) mu je posvetil črtico »Pre Anton« (Svetogorska kraljica 1. nov.-dec. 1939, št. 11-12).

Prim.: Podatki župn. urada Vrhpolje (pismo 2. jul. 1990); Š. Kociančič, Maria Cel nad Kanalom, Gor. 1853, 30-31; Klinec, Marija 97; Kronika V. Kofola (rkp. hrani Kristijan Bavdaž, Pristava, Nova Gor.).

B. Mar.

UKMAR Anton, protifašistični borec, polit. delavec, r. 6. dec. 1900 na Proseku pri Trstu, u. 21. dec. 1978 v Kopru, tam tudi pokopan. Oče Franc, kmet, mati Ana Ukmar, gospodinja. Bilo je 10 otrok. Osn. š. na Proseku (1907-12), 2 razr. mešč. š. v Trstu (1912-14). Delal je na domačem posestvu, nato kot pomožni vrtnar v Miramarskem parku (1916) in od 1917 pri Juž. železnici v Nabrežini, Trstu, Grljanu, Tržiču (Monfalcone), na Opčinah in 1926 premeščen v Genovo. 1917 je začel sodelovati v delavskem gibanju, 1921 je postal član it. mlad. komun. organizacije in obenem delal v domačem slov. prosv. in mlad. društvu, sodeloval pri organiziranju prvomajskih proslav na Tržaškem, na Krasu in v Istri. 1926 je postal član KPI in delal tudi v Slovenski Istri. V Genovi se je povezal v železničarsko sekcijo KPI, bil 1928 aretiran, odpuščen iz službe zaradi protifašistične dejavnosti in poslan v domači kraj pod polic. nadzorstvo. Po navodilu KPI je delal v raznih akcijah narodnih revolucionarjev na Tržaškem

(TOB, Borba, TIGR). Pred ponovno aretacijo se je avg. 1929 umaknil v Jslo in po nalogu Iv. Regenta preko Dunaja, Češkoslovaške, Nemčije in Luksemburga prišel v Pariz in pri CK KPI sodeloval v nacionalni komisiji oz. njeni delovni skupini za Jul. kr. in pri glasilih KPI in KPS Delo. Postal je član KP Francije in 1931 sodeloval kot delegat KPI na 4. kongresu KPI v Kölnu s poročilom o težkem položaju Slov. in Hrv. pod faš. v It. V tistih letih se je nekajkrat ilegalno vrnil v It. in na Primor. z org. nalogami. 1932 je odšel na lastno prošnjo na tečaj leninske šole s polit. prakso v tovarni Egorovo v Leningrad in po 6 mes. v tovarno Glovligt v Moskvo, se 1933 vpisal v jsl. sektor komunistične U narodnostnih manjšin zahoda (KUNMZ) za partijske voditelje in na njej 1934 diplomiral. V času bivanja v SZ je uporabljal ilegalno ime Ogenj. 1936 se je na poziv CK KPI vrnil v Pariz in delal nekaj časa pri organiziranju odpošiljanja prostovoljcev, zlasti it., v Španijo, kamor je sept. istega leta odšel tudi sam, najprej v Barcelono, nato v Madrid. Tu je bil vključen v organizacijo protiobveščevalne službe (Servizio especial) republ. armade in postal njen komisar v Madridu in Valenciji. Spomladi 1938 je bil imenovan za komisarja kadrovske službe v 12. mednar. brigadi in sodeloval v bojih na Ebru. Nato je bil poslan v Barcelono, kjer je delal v kadrovskem odseku CK KP Španije. Po padcu Barcelone jan. 1939 se je umaknil z republ. vojsko v Francijo in bil interniran v taborišču Angelés sur Meer; iz taborišča je po zvezah KPF in KPI odšel v Pariz in od tam je bil poslan mar. 1939 preko Marsellesa, Aleksandrije, Asuana in Kartuma v Etiopijo za inštruktorja pri etiopskem odporiškem gibanju proti it. okupatorju. Iz Etiopije se je jun. 1940 vrnil v Pariz, bil takoj aretiran in interniran v kraju Vernet d'Ariège, nato v zaporu v Castresu do organiziranega pobega spomladi 1943, ko se je pridružil franc. part. v juž. Franciji v zaledju Marsellesa in Toulona. Postal je komandir oddelka in nato širšega vojaškega poveljstva. Po kap. It. sept. 1943 je bil poslan v Ligurijo z ilegalnim imenom Miro, bil imenovan za polkovnika garibaldinske vojske in kooptiran v dežel. odb. CLN, organizator garibald. part. enot, v začetku 1944 član poveljstva Ligurije in komandant vseh garibaldinskih brigad na tistem področju. Avg. 1944

je bil imenovan za komandanta VI. operativne cone garibaldinske vojske za sev. It. in 24. apr. 1945 v Pertusu pri Genovi sprejel iz rok nem. generala Guntherja Mainholda brezpogojno predajo, istega dne osvobodil Genovo, imenovan za njenega komandanta in 16. maja na županstvu imenovan za častnega meščana Genove, prejel pismo zahvalo poveljnika zavezniške vojske maršala Alexandra »v imenu vlad in ljudstva združenih narodov«. Konec maja se je na vabilo jsl. odposlancev Rudija Janhuže in dr. Slave na Smotlake vrnil preko Rima, Bgda in Lj. na polit. delo v Trst v času prizadevanj Jsl. za priključitev Primor. in Trsta k Jsl. V Trstu je bil jul. 1945 izvoljen v izvrš. komite CK KP JK, v izvrš. odb. PNOO, v izvrš. odb. pokraj. odb. OF za SlovPrim in Trst, nato v izvrš. komite CK KP STO, za prvega preds. Združenja partizanov JK. Bil je med vodilnimi organizatorji 12-dnevne splošne stavke v Trstu 1946, se pred aretacijo za nekaj časa umaknil v cono B STO (Koper) in v odsotnosti v Trstu obsojen na 4 mes. zapora. Po povratku v Trst je bil aretiran za prestajanje kazni in zaprt od nov. 1948 do mar. 1949. Ob resoluciji Informbiroja se je opredelil za jsl. partijsko in drž. vodstvo. Po podpisu Londonskega sporazuma 1954 se je dokončno preselil v Koper. Tam je bil preds. okr. odb. ZZB NOV Koper, član republ. odb. ZZB NOV Sje, član Sveta republ. Sje, častni preds. ZZB NOV občine Koper, član vodstva Združenja španskih borcev, poslanec v ljudski skupščini Sje (1955-59) in častni član občine Koper. 1981 so mu v Kopru odkrili doprsni kip. Med dolgoletnim ileg. delovanjem je uporabljal več ileg. imen: Miro, Ogenj, Jože Ogenj, Miro Ogenj, komisar Jože, tudi Hose in Johannes (v Španiji), Pavel Johan; Makomer (v Etiopiji), Uljanov (v SZ). Odlikovanja: Part. spomenica 1941, Bronasta kolajna in diploma zavezniškega vojaškega poveljstva za Sredozemlje (1945), Zlata medalja it. odpor. gibanja, Red bratstva in enotnosti s srebrnim (1949) in zlatim (1968) vencem, Red za hrabrost (1951), Red republ. s srebrnim (1961) in zlatim (1970) vencem in še nekaj franc. in španskih odlikovanj.

Prim. Osebn. podatki v arh. CK ZKS (Lj.), IZDG (Li.), OZE-NSK (Trst); SBL IV, 273-74; Rastko Bradaškja, Revolucionar Miro, Trst, ZTT 1981 z več sl.; V. Spanger, Bazoviški spomenik. Trst 1965; Koledar OF za trž. ozemlje 1950; Prispevki za zgod. del. gibanja, Lj. 1965, 1972; Naši Španci, Lj. 1962; številna pričevanja

v slov., it. in angl. dnevnem in periodičnem tisku; PDK 1975, 78, 79, 81; Delo (Lj.) 1970, 1978; Rinascita 1966; Manchester Guardian in The British Digest 1958. Izjave in zapiski U. samega in drugih o njem v zasebnem arhivu Nele Ukmar v Kopru in v Pokraj. arh. v Kopru; B. Marušič, Z zlatimi črkami, Trst 1987, 240-42 s. sl.

Koren

UKMAR Berta, igralka, kult. delavka in organizatorica, r. 12. mar. 1920 v Koprivi na Krasu, živi v Novi Gor. Oče Franc, zidar in gradbeni podjetnik, mati Ivanka Jurca (sestra Branke Jurca), gospodinja. Osn. š. v Koprivi na Krasu, nato se je šolala pri šolskih sestrah v Tomaju. Nastopati je začela že med šolanjem. Ko je bil med faš. pouk v it. jeziku in le nekaj v slov., je rada sodelovala pri slov. gled. predstavah. 1934 je dokončala gospodinjsko šolo. Nato je nekaj let pomagala očetu pri upravljanju podjetja, kasneje je bila v službi na matičnem uradu v Dutovljah in na Repentabru. 1943 je zapustila službo, se vrnila v Koprivo, prirejala mitinge in predstave za NOB. Takrat je režirala Cankarjevega Hlapca Jerneja. Vodila je dramsko skupino, ki so jo sestavljala v glavnem vaška dekleta. Za vaški praznik v Vipavi je prireditev privabila do 2000 gledalcev. Na kult. področju je Ujeva delala do sept. 1944. ko so jo aretirali v Trstu. Najprej so jo odpeljali v Coronejske zapore, po osmih dneh pa s transportom v koncentracijsko taborišče v Auschwitz, kjer je ostala do konca vojne. Jun. 1945 se je s prvim transportom vrnila domov. Nadaljevala je z delom na kult. področju. Udeležila se je šestmesečnega tečaja za pevovodje, ki sta ga vodila Fran Venturini in Ubald Vrabc v Borštu pri Trstu. V tem času je organizirala predstave z amaterji. Na pobudo F. Venturinija je opravila avdicijo za igralko, ki jo je razpisalo SNG v Trstu. Bila je sprejeta in v sezoni 1946-47 odigrala več vlog. Obiskovala je dramsko šolo (mentorica Nada Gabrijelčič). 1949 je odšla iz Trsta na Ptuj in tam igrala v poklicnem gled. do njegovoga razpusta. Pomembnejše vloge, ki jih je odigrala v tem gledališču, so bile: Zala (F. Žizek, Miklova Zala), Manica (V. Cegnar, Deseti brat), Rosaura (C. Goldoni, Lažnik), Luiza (F. Schiller, Kovarstvo in ljubezen), Francka (I. Cankar, Kralj na Betajnovi), Ana (E. O'Neill, Ana Christie), Franca (C. Nicodemi, Scampolo), Barbara (B. Kroft, Celjski grofje), Elmira (Molière, Tartuffe) itd. Ob usta-

novitvi PDG je prišla v Novo Gor. in od sezone 1960-61 do 1980 je U-jeva redno nastopala, od takrat nastopa honorarno. - Odigrala je veliko vlog iz slov. in svetovne dramatike. Začela je 1960 z vlogo Ane Seljak (F. Bevk, Krivda); vsako sezono je odigrala od 4 do 5 vlog, veliko v mladinskih predstavah. Bila je Vidimira (E. Kristan, Ljubislava), Hana (Cankar, Kralj na Betajnovi), Anita (B. Grabnar, Vojna tajna), Miklovka (F. Žižek, Miklova Zala), Marmoljevka (I. Cankar, Za narodov blagor), Sternfeldovka (Linhart-Garvick-Smole, Županova Micka), Meta Camernikova (Bor, Kolesa teme), Borisova mati (V. Zupan, Črvi), Stara mati (Bevk, Kajn), Berta (Medved, Rendez-vous), Verena (Partljič, Naj po je čuk), Lavra (Strindberg, Oče), Mati (Čapek, Mati), Marina (Čehov, Striček Vanja), Lizzie Curry (Nash, Vremenar), Agata (Betti, Zločin na Kozjem otoku), Eva (Candoni, Eva se bo rodila jutri), Gertruda (Manzari, Mrtvi ne plačujejo davkov), Sandra (Greidanaus, Dve vedri smeha), Mariana (Galdoni, Tast po sili), Kate Keller (Miller, Vsi moji sinovi), Gospa Pernellova (Molière, Tartuffe), Marija Josefina (Lorca, Dom Bernarde Albe), Virginia (Labiche, Florentinski slamnik), Gospa Suzana (Galdoni, Pah-ljača), Begunka (Brecht, Prividi Simone Marchard) idr. Od 1983 je U-jeva režiser in mentor gledališke skupine v Grgarju. Vsako leto pripravi s to skupino dve gledališki predstavi, s katerima veliko gostujejo. Za to delo ji je občina Nova Gor. podelila priznanje. Prejela je tudi priznanje za delo v NOB.

Prim.: Osebni podatki; SGL III. 747-48; Nada Hrovat (PDG); B. Ukmar »Odigrane vloge od s. 1960/61 do 1989/90«.

nsf

UKMAR Drago, strokovnjak za ladjedelništvo, r. 12. avg. 1930 v Lj., u. 14. jul. 1989 v Lj. Oče Dragotin, drž. uradnik, mati Antonija Ukmar, oba s Proseka pri Trstu. Mladost je preživel v raznih krajih Jsl, kjer je oče služboval. 1948 je maturiral na klas. gimn. v Lj. Ladjedelništvo je študiral na U v Zgbu (diplomiral 1954). Leta 1985 je postal magister s področja prometa na Fak. za pomorstvo in promet na Reki. Prvo U-ovo delovno mesto je bilo v trogirski ladjedelnici. Od tu je prišel v Piran (1956-66), po ukinitvi ladjedelnice v Piranu pa se je zaposlil v luki Koper, kjer je ostal do 1987. Nato je postal predavatelj na Višji pomorski in prometni š. Piran (v Portorožu), tu je poučeval pred-

mete, kot so osnove ladjedelstva, strojni elementi, organizacija in poslovanje luk, ladijski pomožni stroji in naprave.

Prim.: PrimN 5. sept. 1989; podatki VPPS Piran (pismo z dne 1. mar. 1990).

B. Mar

UKMAR Jakob, duhovnik, katehet, bogoslovni prof., govornik, duhovni pisec, teolog, publicist, narodni buditelj, r. 13. jul. 1878 na Opčinah pri Trstu, u. 2. nov. 1971 v Škednju pri Trstu. Oče Simon, železniški čuvaj, mati Marija Sušteršič, gospodinja (oba iz Sezane). Osn. šolo na Opčinah (1884-90), nem. drž. gimn. v Trstu (1890-98), maturiral poleti 1898, študiral bogoslovje v Gor. (1898-1902), posvečen 14. jul. 1901, novo mašo pel 21. jul. 1901 na Opčinah, med 1915-17 študiral cerkv. pravo na Augustineumu na Dunaju ter doktoriral 24. maja 1917. 29. febr. 1970 prejel častni doktorat Teol. fak. v Lj. - Službe: prvi teden avg. 1902 pomočnik v Bazovici, 7. avg. 1902 nastavljen za kaplana v Roianu, od 20. nov. 1906 do 16. sept. 1910 župn. upravitelj v Ricmanjah (v času spora s trž. škofijo), od 20. apr. 1907 obenem kaplan pri Starem sv. Antonu. Od 8. avg. 1910 ravn. deškega konvikta v Trstu. Ko je jeseni 1913 škof Karlin ukinitel konvikt, je bil od 8. leta 1913/14 do 1918/19 katehet na drž. nem. gimn. v Trstu (formalno je bil upokojen 8. jun. 1923). A poučevanje je prekinil 6. apr. 1915, ko je bil aretiran pod obtožbo, da je v razredu izvajal cesarju sovražno propagando. Zaprt je bil v lj. Gradu, kjer je odsedel pet tednov. Od srede maja 1915 do jeseni 1919 na študij. dopustu. Od 1916 dalje izpraševalec pri župn. izpitih v trž. škofiji. Od jeseni 1919 do smrti je bival v škofij. vili v Škednju. Tu je ves čas pomagal pri slov. duš. pastirstvu. V 8. letih 1919/20, 1920/21 in 1921/22 ravn. začasnega trž. bogoslovja, ki je imelo sedež na njegovem domu v Škednju. Od 1922 do 1936 ured. trž. škof. lista Folium dioecesanum (ki je za njegovega urednikovanja ostal latinski z rubriko v it., slov. in hrv.). Od 1940 do 1960 član pokraj. cerkv. sodišča v Benetkah (tu se je osebno spoznal s patriarhom Roncalijem, poznejšim Janezom XXIII.). 1. mar. 1946 je bil imenovan za škof. delegata za slov. Katoliško akcijo v Trstu. Okt. 1947 je bil imenovan za apostol. administratorja za ozemlje trž. škofije, ki je prišlo pod jsl. upravo (imenovanje nosi datum 15. sept. 1947), a dogodki v Lanišću so preprečili prevzem nove službe. Okt.

1947 je bil razrešen vseh služb na škof. ordinariatu zaradi spora s škofom Santinom po dogodkih v Lanišću. - Odlikovanja in naslovi: 1909 papeško odlikovanje »Pro Ecclesia et Pontifice« (za trud, ki ga je vložil v pomiritev duhov v Ricmanjah), 1938 prelat, 1959 apostolski protonotar. - Javni delavec: V javno življenje je stopil 1901 kot sodelavec zbornika slov. bogoslovcev *Almanah*. Med 1902-10 je delal na verskem, narodnem, kult. in polit. področju in bil duša slov. kršč. soc. gibanja na Tržaškem kot idejni vodja, ured., predavatelj, organizator, politik. Ob podpori trž. škofa Nagla in skupine mlajših duhovnikov (J. Ujčić, I. Tul, A. Furlan., A. Čok) ter ob nasprotovanju polit. društva Edinost si je prizadeval, da bi na Tržaško zanesel ideje slov. katol. shodov in »ločitev duhov« po Mahničevem zgledu. 8. sept. 1902 je bil izvoljen v primor. pom. odbor Slov. krščansko socialne zveze (SKSZ). Od febr. 1904 do konca 1908 je izdajal štirinajstdnevnik *Družinski prijatelj*, ki je do 1907 izhajal samostojno, 1908 pa kot priloga tednika *Zarja*. 8. dec. 1904 je v Rojanu ustanovil odsek Slovenske Marijine družbe v Trstu. 4. sept. 1905 je bil izvoljen v pododb. SKSZ za Trst. 4. jul. 1906 je bil pobudnik ustanovitve *Slovenskega katoliškega izobraževalnega društva*, prvega prosv. društva na izraziti katol. podlagi v trž. središču (ul. sv. Frančiška 2). 26. in 27. avg. 1906 se je aktivno udeležil III. katol. shoda v Lj., kjer je predlagal, naj Katol. tiskovno društvo ustanovi podružnico v Trstu. 14. okt. 1907 je ustanovil *Katoliško tiskovno društvo* (KTD) v Trstu in bil izvoljen za preds. Po zaslugi KTD je bila 6. jun. 1908 v Trstu odprta prodajalna nabožnih predmetov. 1. jan. 1908 je ustanovil tednik *Zarja* in ga urejal ves čas njegovega izhajanja (do 2. jul. 1910), 1908 ob pomoči duhovnika Viktorja Cenčiča iz Mrba, 1909 in 1910 pa sam. Tednik je prinašal načelne uvodnike (zagovarjal je ideje slov. katol. shodov, kršč. soc. gibanja in politiko SLS, nastopal proti liberalizmu in laičnemu pojmovanju družbe, priporočal zadružništvo, branil pravice Slov. v Trstu), polemiziral z liberalizmom in z dnevnikom *Edinost*, zagovarjal ravnanje škofa Nagla glede izvajanja dekreta o bogoslužnem jeziku v trž. škofiji ter se v tem zapletel v polemiko celo s S, prinašal novice iz delovanja katol. društev na Tržaškem. Jul. 1910 se je *Zarja* združila z *Novim časom*,

glasilom gor. kršč. soc., v katerem je U. več let urejal trž. rubriko. 16. okt. 1909 je U. osnoval odbor somišljenikov SLS v Trstu, 17. okt. 1909 je bil izvoljen za dežel. načelnika SLS za Trst in Istro ter s tem vstopil v osrednji izvršni odbor SLS. Uspeh široko zasnovanega delovanja kršč. soc. gibanja na Tržaškem je bil kratkotrajen. Tržaško področje je bilo katol. gibanju nenaklonjeno, predvsem pa je večina duhovščine ostala zvesta polit. društvu Edinost. Tako je trž. SKSZ 22. sept. 1910 prenehala s samostojnim delovanjem in se priključila goriški. - V letih faš. preganjanja (1918-43) je bilo U-jevo prizadevanje usmerjeno v obrambo slov. nar. pravic v družbi in Cerkvi. Nastopal je proti narodni nestrpnosti in zatiranju. Slov. katoličani v Trstu so v tem času v njem videli svojega voditelja in zagovornika, fašisti pa nevarnega nasprotnika. Kot neuradni svetovalec je stal ob strani trž. škofom Bartolomasiju, Fogarju, Margottiju in Santinu, bil je priljubljen ter neustrašen govornik ter pisal spomenice cerkv. oblastem. S članki in razpravami je sodeloval pri Zborniku svečenikov sv. Pavla. Ostal je vdan cerkv. hierarhiji in disciplini, vendar je nekatere vidike politike Sv. sedeža (kot npr. konkordat iz 1929 in popustljivost do faš. režima) obžaloval. Posebno kritičen je bil do odnosa cerkv. vrhov do slov. manjšine v It., kar je izrazil v številnih latin. spomenicah vatik. drž. tajništvu in papežu (npr. *Preces sacerdotum slov. et croat. (...) S.mo Domino Pio XI. Summo Pontifici* 1930, *Desiderata* 1938, naslovljena na vatik. drž. tajnika). Obenem je zagovarjal misel, da je treba tudi v takih težkih okoliščinah varovati ugled Cerkve. V cerkv. govorih je večkrat izrecno obravnaval pravice manjšin in obsojal nacionalno miselnost. To je storil posebno v vsakoletnih postnih govorih (od 1925 do 1949) pri Sv. Jakobu in pri šmarčni govori v Škedenju. Posebno znana je njegova monumentalna pridiga o krščanskem sožitju med narodi, ki jo je imel v škedenjski cerkvi 31. maja 1931 v it. jeziku in ki predstavlja čudovit primer neustrašenega nastopa zoper potujčevalno faš. politiko na Prim. Ugled, ki ga je užival, je preprečil, da bi ga oblasti preganjale. 1930 mu ni bil obnovljen potni list. Doživel je več anonimnih groženj in napadov v krajevnem tisku. V polic. poročilih je zapisan kot »sacerdote di irriducibili sentimenti slavi«.

5. jun. 1938 je skupaj z B. Milanovićem obnovil delovanje tržaške Moške Marijine družbe. - Med drugo svet. vojno je v pridigah svaril pred komunizmom in na splošno obsojal oboroženo vstajo, vendar v polit. dogajanje ni aktivno posegel. Cerkv. oblastem je svetoval previdnost, duhovnikom pa, naj se ne izpostavljajo po nepotrebnem. S pošiljkami je pomagal internirancem v koncentracijskih taboriščih in imel odprta vrata za vse, ki so potrebovali pomoč. - Tudi po vojni se je zavzemal za pravice slov. vernikov znotraj trž. Cerkve. Med 1945-47 je skušal posredovati v sporu med škofom A. Santinom in slov. duhovščino. 10. sept. 1945 je na srečanju duhovnikov Zbora sveč. sv. Pavla nastopil proti obnovitvi Zbora, ker je v njem videl nevarnost za cerkv. disciplino, med njegovimi voditelji pa preočitne simpatizerje s slov. komun. oblastjo. 2. jul. 1946 je škofu Santinu predstavil ostro spomenico (*Gravamina cleri slavi*) s pritožbami in željami slov. duhovnikov in vernikov na Tržaškem. Sodeloval je pri poizkusih ustanovitve slov. Katoliške akcije. 1946 je s pomočjo cistercijanca M. Turnška izdajal verski mesečnik *Božji vrelci*, 1947 in 1948 je sodeloval pri verskem tedniku *Teden* (urejal in v glavnem sam pisal 2. stran). - 17. avg. 1947 je bil kot škofov delegat poslan na birmanje v istrski del tržaške škofije, ki je bil pod jsl. upravo. Birmanje je potekalo sredi nasilnih proticerkv. in protiver. demonstracij, zoper katere policija ni nastopila. Vrh je bil 24. avg. v Lanišću, kjer je bil po končanem obredu U-jev spremeljevalec, duhovnik M. Bulešič v župnišču ubit, U. pa hudo ranjen. V reški bolnišnici je U. okreval, a je bil 5. sept. 1947 zaprt v ječo pod obtožbo, da je sokriv za zločin. 29. sept. je bil v Pazinu uprizorjen stalinistični proces, na katerem je bil U. obsojen na en mesec zapora in takojšnji izgon, laniški župnik Cek na šest let prisilnega dela, resnični krivci pa na mile kazni. Časopisje je o procesu izkrivljeno poročalo. Škof Santin je javno obsodil U-jeve izjave na procesu, zlasti kritične pripombe na račun njegovega škofovanja, kar je U. kasneje le delno preklcal, zaradi česar mu je škof odvzel vse cerkv. službe. Potek procesa v Pazinu je U. osvetlil le v pismu vatik. drž. tajništvu, od koder je izvedel, da je bilo njegovo poročilo ugodno sprejeto. - 7. febr. 1951 je poslal Sv. sedežu spomenico o verskem položaju v coni B STO s

prošnjo, naj bi bil imenovan ordinarij za to ozemlje. 1959 je pri škofu Santinu uspešno posegel proti predlaganemu nazivu »Maria Regina d'Italia« za Marijino svetišče na Griži. Istega leta je kot »promotor synodi« aktivno sodeloval pri pripravi in izpeljavi trž. škof. sinode. Tu je dosegel uradno priznanje enakopravnosti slov. in it. jezika v trž. škofiji. Sprejete postave je kot odličen jurist in latinist formuliral v lat. jeziku. Med pripravami na drugi vatik. koncil je sodeloval s številnimi predlogi in spomenicami, posebno v zvezi z vprašanjem narodnosti in narodnih manjšin. V koncilskih dokumentih in papeževih okrožnicah stoji marsikaj, za kar se je v svojih spomenicah zavzemal U. (npr. obsodba nacionalizma, potreba po internacionalizaciji kurije, predvsem pa odstavek o narodnih manjšinah v okrožnici Janeza XXIII. »Pacem in terris«). Po koncilu se je še trikrat obrnil na Rim: 1966 z zahtevo, naj postanejo kongregacije čimbolj mednarodne, 1969 z zahtevo po pospešitvi reforme rimske kurije in 1970 s predlogom o kriterijih za imenovanje novega trž. škofa. - V filoz. pogledu je bil U. tomist. Veliko pa se je ukvarjal v cerkv. očetih (v *Eshatologiji* je npr. viden Origenov vpliv) in jih za lastno uporabo prevajal. Izšel je iz katol. apologetike in moralnega legalizma 19. stoletja, vendar je s časom opuščal strogo jur. pojmovanje in se približeval osebnostnemu. Globoko je čutil s Cerkvijo in ji bil iskreno predan. Zelo živo je doživljal njeno univerzalnost. - Po izobrazbi je bil jurist in teolog, vendar se je zanimal tudi za bibliotiko in astronomijo. Poleg slov. in it. je govoril hrv., nem., lat., angl., obvladal pa je še vrsto klas. in orient. jezikov (grško, aramejsko, sirsko, arabsko, hebrejsko, asirske klinopise). Zanimal se je za astronomijo in postal stalen gost trž. zvezdarne, kjer je proučeval Jupitrov ekvator, mrk ene od Jupitrovih lun, Saturnov obroč, Venerine faze in 1937 eksplozijo zvezde Nove. - Bil je priljubljen spovednik, pridigar in predavatelj. Spovedoval je vsak dan (med 1905 in 1971 je spovedal natanko 373.896 ljudi). Iskan je bil kot pridigar in voditelj duh. vaj (duh. vaje je imel za bogoslovce, duhovnike, redovnice v lat., slov., nem. in hrv.), duhovnikom je osebno pomagal v duh. življenju. Predaval je duhovnikom in laikom o znanstvenih in duhovnih vprašanjih (imel je več govorov za duhovnike škofije leta 1921, 1922, 1924, 1925, 1932, 1933, 1939

in kasneje; 1954 je predaval o Mariji na mednar. mariološkem kongresu v Rimu, vrsto let imel verske govore na trž. radiu itd.). Znal je biti poljuden in obenem znanstven. Rokopise govorov je skrbno hranil (ohranjenih je 2.692 neobjavljenih besedil). - Že pred prvo svet. vojno je sodeloval v slov. katol. časopisju (Duhovni pastir, SS. Eucharistia, predvsem pa Družinski prijatelj (in Zarja), med 1918 in 1943 je pisal v Zbornik sveč. sv. Pavla (kasneje Verbum Dei) in v Folium dioecesanum, po drugi svet. vojni pa v Božje vrelce, Teden, KatG, Omnes unum, Duhovno življenje, Mladiko, Naš vestnik, Kraljestvo božje, KolGMD, Cerkev in sedanjem svetu in druge publikacije (popoln seznam U-jevih spisov je objavljen v monografiji o U., glej bibl.). - Živel je asketsko in skromno življenje, bil je ponižen, v ospredje ni silil, o sebi ni govoril. Dnevni red je imel do potankosti določen. Duhovno in intelektualno je ostal svež prav do smrti. Znan je bil kot svet mož. Pogreba (4. nov. 1971) se je udeležila ogromna množica ljudi. Pokopan je na pokopališču v Škednju. - Samostojne knjige: *Naša daritev* (Trst 1951), petinštirideset govorov o mašnih obredih; *Zadnja večerja* (Trst 1954), dvajset govorov o zadnji večerji in petindvajset razprav o Gospodovem poslovilnem govoru; *Tržaška sinoda* (Trst 1960, Knjižice št. 10), radijski govori; *Kratka zgodovina vesoljnih cerkvenih zborov* (GMD 1963); *Mariologija* (GMD 1969), nauk o božji Materi, in *Eshatologija* (Trst 1972), nauk o poslednjih rečeh. V rokopisu poleg predavanj in govorov še: *Dissertatio ad lauream*; *Doctrina d. Thomae Aquinatis de spe theologica* (Dunaj 1917, hrani arh. Ukmarjevega doma v Škednju UA); *Ricmanjska kronika* (1906-07, ricmanjski župnijski arhiv); *Lumina e sacris exertitiis a me peractis* (UA); *Svetopisemski prispevki k litanijam Jezusovega srca* (UA).

Prim.: SBL IV, 274-75 (M. Smolik) in tam navedena liter.; *Dizionario storico del mov. cattol. in Italia*, Casale Monferrato 1984, 870 (P. Zovatto); T. Simčič, Jakob Ukmar, Gor. 1986 s sl. in s podrobno bibliografijo ter seznamom U-jevih spisov; L. Cermelj, Il vescovo Antonio Santin e gli Sloveni e Croati delle Diocesi di Fiume, Trieste-Capodistria, Lj. 1953; F. Frjavec, Zgodovina katoliškega gibanja na Slovenskem; J. Gregorič, Dr. J. Ukmar: Mariologija, Eshatologija, Znamenje 1973, 2, 172-76; D. Jakomin, Škedenj nekdanj in danes, Trst 1980, 73-74; M. Jevnikar, Rojstne hiše naših velikih mož in žena na Tržaškem, KolGMD 1984, 65-74; L. Jurca, Moja leta

v Istri pod fašizmom, Lj. 1978; I. Juvančič, Gorški nadškof Margotti in NOB, GorLtk 1976, 152-81; E. Lampe, III. slov. katol. shod v Lj. Govori, posveti, sklepi, Lj. 1907; J. Pirjavec, Introduzione alla storia culturale e politica slovena a Trieste nel '900, Trst 1983; A. Rebula, Moja srečanja z masgr. J. Ukmarjem, KolGMD 1980, 129-36; Isti, Srečanja in pogovori, Nova Mladika 1970, 5, 129-32; T. Simčič, J. Ukmar e il cattolicesimo intransigente, v Trieste religiosa, Centro studi storico-religiosi Friuli-Venezia Giulia 1987, 163-79; A. Strlc, Moja eshata je že prav blizu, BV 1971, 280-87; P. Zovatto, Ricerche storico-religiose su Trieste, Trst 1984; Synodus dioecesana Tergestina, Trst 1959, 164; Trieste, lineamenti di una città, Lint Trst 1989 s sl.; S. Janežič, Nova Mladika 1972, 1, 19-20; M. Turnšek, Naš tednik 18. nov. 1971; Folium dioecesanum 1921, 5, 76; 1923, 1, 14-16; 1924, 4; 1934, 6, 54; Il Popolo di Trieste 3. febr. 1931; Pučki prijatelj 13 jul. 1922; KatG 11. jul. 1968, 11. nov. 1971; NL 5. nov. 1971; PDk 4. in 5. nov. 1971; Družina 7. nov. 1971, 12. nov. 1972, 30. jul. 1978; Vita nuova 5. nov. 1971; Duhovno življenje 1972, 1, 8-9. Arhivsko gradivo: Ukmarjev zasebni arhiv (UA) v domu Jakoba Ukmarja v Škednju; Skofijski arhiv v Trstu; Archivio di Stato di Trieste; Archivio centrale dello Stato, CPC, b. 5264.

T. Simčič

UKMAR Jože (Josip), naravoslovec, fitocenolog, r. 21. avg. 1894 v Koprivi na Krasu, u. 5. jul. 1982 v Sežani. Oče Jože, kmet, mati Frančiška Ukmar. Osn. š. od 1900-07 v Koprivi, š. za trgov. pomočnike 1908-11 v Trstu, kjer je bil zaposlen kot trgov. vajenec in pomočnik (1911-14 in 1919-25); med prvo svet. vojno je bil mobiliziran, poslan na fronto v Galicijo in od 1915 do 1919 v ruskem ujetništvu; v saratovski guberniji je delal na posestvu Ustinov. 1926 se je preselil v Lj. in bil tu do 1940 samostojen trgovec živilske stroke (Gosposka ul. 5); jeseni 1941 se je vrnil v Koprivo in se vključil v OF. Od 1945-1966 je kot terenski raziskovalec in poročevalec sodeloval z Biološkim inštitutom SAZU, Kmetij. inštitutom Sje, Inštitutom za gozdarstvo Sje - IGLIS, Zavodom za čebelarstvo SRS, s podjetjem Slovenija sadje ter Kmetij. zavodom v Gor. in Kopru. Zanimal se je za naravoslovne vede, zlasti za botaniko, ampelografijo, dendrologijo in pomologijo, zato je kot nevpisan slušatelj poslušal predavanja Fr. Jesenka, Jovana Hadžija, Gabrijela Tomažiča in se kot samouk razvil v priznanega naravoslovca, pomologa in fitocenologa. Na Krasu je raziskoval floro in favno, rastlinske združbe, fitocenologijo ter organiziral strok. ekskurzije slušateljev in ljubiteljev narave in Krasa. - 1956 je postal častni

član Zveze gozdar. inž. in tehnikov, sekcije v Sežani, za zasluge pri pogozdovanju Krasa, 1975 je dobil priznanje Zemljiške skupnosti za Kras v Sežani. Objavil je številne članke o oljki, vinski trti in vinu teranu, o kserofitnih, zdravilnih, dišavnih in okrasnih rastlinah, o njih boleznih in škodljivcih ter o kraških tleh (jerovica - terra rossa, fliš, humus), največ v Proteusu, v Soči, v LdTd, SlovJ, SVV, Sodobnem kmetijstvu in Kmečkem glasu. Pomemben je tudi kot zbiralec terminoloških izrazov v biologiji.

Prim.: Osební podatki; SocKiG 1966, 208; Kras, Sežana 1975, št. 5; Gosp 30. jul. 1982; SBL IV, 275; Delo 10. jul. 1982. Adč.

UKMAR Mileva, roj. **BOLTAR**, igralka, r. 8. okt. 1906 v Trstu, u. 27. apr. 1971 na zdravljenju v Arlesheimu (Švica), pokopana v Lj. Oče Herman, železn. uradnik, mati Emilija Valentič, učiteljica. Zaradi očeta se je družina pogosto selila. Osn. š. je U-jeva obiskovala 1912-17 v Trstu in Splitu, gimn. 1917-25 (z mat.) v Splitu, Lj. (realko) in v Zgbu, tu 1925-28 poslušala predavanja na slavist. odd. Filoz. fak., hkrati študirala igrilstvo na Drž. glumački šoli in diplomirala 1929. Igralstva so jo učili Hinko Nučič, Branko Tepavar, Tito Strozzi, Ivo Raič in Joza Ivakić. Jan. 1930 je bila sprejeta v ansambel Drame SNG v Lj. in ostala njegova članica do upokojitve avg. 1960. - Že ob prvem nastopu (Schillerjeva princesa Eboli) ji je prof. Koblar priznal velik naravni igralski talent. Njen samosvoj umetniški talent je omogočil, da se je v 30-ih letih uspešno uveljavljala v vlogah iz klas. repertoarja, predvsem v Shakespearovih dramah. Igrala je Mirando (Vihar, 1930), Kraljico v igri (Hamlet, 1933), Porzio (Beneški trgovec, 1935), Goneril (Kralj Lear, 1936), Desdemono (Othello, 1939); v Schillerjevih dramah je odigrala naslovno Marija Stuart (1944). Zelo izvirno je izoblikovala najrazličnejše like takratnega sodobnega repertoarja, največ jih je ustvarila v režiji C. Debevca. Bila je zdravnica Pavla v Wernerjevi Ledeni plošči, profesorica Ana v Fodorjevi Maturi, Lucy v Beraški operi. Mnogo likov je U-jeva oblikovala iz slov. dramatike: Majda (F. S. Finžgar, Divji lovec, 1931), Helena (I. Cankar, Hlapci, 1934), Mrmoljevka, Helena (A. Leskovec, Kraljična Haris, 1930), Pasančeva žena (B. Kreft, Velika puntarija, 1945). Veliko je igrala do 1945, a tudi kasneje je nastopila v pomembnih in

naslovnih vlogah. Tako je bila Zala (F. Žižek, Miklova Zala, 1947), Candida (G. B. Shaw, istoimen., 1945). Leta 1959 je nastopila poslednjič v epizodni vlogi Druga starka (F. Garcia Lorca, Yerma). S svojo kultivirano govorico, prijetnim glasom in posebnim posluhom za jezik in čisto odrsko govorico je bila zelo priljubljena pri občinstvu.

Prim.: SBL IV, 276; SGL I, 65-66; Delo 5. maja 1971; D. Moravec, Slov. gledališče od vojne do vojne, CZ 1980, 320, 404. nsf

UKMAR Viiko, skladatelj, muzikolog in pravnik, r. 10. febr. 1905 v Postojni, živi v Lj. Oče Franc, obč. tajnik, mati Dragotina Juvanec. Osn. š. je 1911-15 obiskoval v r. kraju, nato gimn. v škofovih zavodih v Šentvidu nad Lj. (1915-23), kjer je tudi maturiral. 1924-28 je študiral na Pravni fak. v Lj. (dipl. 1931), hkrati pa še na konservatoriju (1924-30, L. M. Skerjanc). Sledilo je izpopolnjevanje na Novem dunajskem konservatoriju in tamkajšnji Akad. za glasbo in gled. umetnost (1931-32, I. Langstroth in F. Schmidt), zatem na GA v Zgbu (1932-34, I. Lhotka in S. Stražnicki). 1932-39 je delal kot glasb. kritik dnevnika S v Lj., 1934-43 je bil prof. glasb. zgod. na lj. Glasb. konservatoriju, 1939-45 direktor Opere. 1946 se je zaposlil na AG v Lj. kot vodja knjižnice, 1947-48 je bil na isti š. predavatelj, 1948-51 docent, 1951-61 izredni, 1971-75 redni prof. glasb. zgod. in kompozicije. Od 1962 je ta predmet predaval honorarno na lj. Filoz. fak. Od 1975 dalje je v pokoju. - Njegov obširni glasb. opus obsega orkestralne, komorne, solistično-instrumentalne in vokalno-instrumentalne skladbe, prav tako samospve in vokalne skladbe, slednje za mešane, moške in mladinske zборе. Od orkestralnih del je treba omeniti vsaj tri simfonije, *Prvo* (1957), *Drugo* (1964) in *Tretjo simfonijo* (1969). 1972 je nastala kantata *Integrali na osnovi* pesmi S. Kosovela. 1984 je U. doživel krstno izvedbo *Koncerta za violončelo in orkester*, ki pomeni enega od viškov njegovega dela. Ustvaril je tudi dva baleta, *Lepa Vida*, ki je bil izveden 1956, in *Godec*, izveden 1966. Nadalje se je ukvarjal s scensko glasbo, s katero je opremljal dramske uprizoritve domačih in tujih avtorjev. Pri tej zvrsti »se je s posnemanjem historičnih slogov želel prilagoditi zgodovinskim obdobjem dramskih besedil«. Sad U-evih glasbenozgod. in muzikoloških raziskav so tudi knjige, tako 1937

Pogled na zgodovinski razvoj glasbene umetnosti, 1948 Zgodovina glasbe (z D. Cvetkom in R. Hrovatinom), 1955 *Glasba v preteklih dobah* (1972 II., izpopolnjena izdaja z naslovom *Glasba v preteklosti*), 1961 *Razvoj glasbe in Srečanje z Julijem Betettom, 1972 Po lepoti k resnici*. 1944 in 1945 se je ukvarjal tudi s prevajanjem opernih libretov. Več desetletij se je oglašal v časnikih in revijah, zlasti v naslednjih: CG, Delo, GL AG, GLLjO, Krog, Kron, NRazgl, NZb, Obala, Prijatelj, S, SPor, Tov, Zbori idr. - Izhodišče U-eve kompozicijske ustvarjalnosti je pozna romantika, a je že kmalu vplival nanj tudi impresionizem, kasneje pa se je usmeril v ekspresionizem. Prav tako se včasih poslužuje dodekafonije in atonalnosti. Po načinu ustvarjalnega mišljenja je poudarjen lirik, v izrazu upošteva duševna razpoloženja, pomembna mu je tudi izpovedna vsebina. V muzikoloških delih se ukvarja predvsem s stilnimi in estetskimi vprašanji, zanima ga glasb. zgod. kot celota, saj je avtor njenega prvega tiskanega pregleda v slov. jeziku. Pri njem izhaja iz slogovne periodizacije G. Adlerja, ki pa jo je prilagodil lastnim nazorom in načelom Dvořakove in Cankarjeve umetnostnozgod. šole. 1967 je za balet Goddec prejel nagrado Prešernovega sklada, 1985 pa veliko Prešernovo nagrado za življenjsko delo.

Prim.: Trobina, 206-07; SGL III, 748-49; Muzička enciklopedija, 3. zv., Zgb 1977, 621 s sl.; Delo 20. febr. 1981; Večer 25. febr. 1981; SBL IV, 276-77 (z natančnim seznamom U-jevih skladb in navedbo važnejše liter. o njem); Delo 8. febr. 1985; Dnevnik 8. febr. 1985; NRazgl 8. febr. 1985; Delo 9. febr. 1985 s sl.

M. V.

UKOVIČ Rudolf, radgonski upornik, r. 11. sept. 1894 v Hrušici pri Podgradu, u. 27. maja 1918 v Radgoni. Oče Andrej, kmet in davčni uslužbenec na občini v Podgradu, mati Uršula Tomažič. Poleg treh sester je bil U. edini sin Ukčeve družine. Po osn. š. v Hrušici je šel v slov. gimn. v Gor. in pozneje na sred. gozd. š. v Pazin, ki jo je končal malo pred prvo svet. vojno. Služboval je v Voloskem, nato je bil poklican v vojsko. Iz Trsta je odšel na urjenje v Kamnik in nato na fronto v Galicijo, kjer so ga zajeli Rusi. Zaposlili so ga na gozdni upravi blizu Kijeva. Iz ujetništva se je po propadu Rusije vrnil v 97. pešpolk v Radgono in dobil mesec dni dopusta, ki ga je preživel doma. Ta dopust je bil krajši, kot je bilo določeno v predpisih. Bližal se je konec vojne in si ni želel vrniti

na fronto. Oče, ki je bil v državni službi, je bil proti dezertertvu in U. se je vrnil v Radgono celo nekaj dni pred koncem dopusta. V Radgoni so se slov. in it. vojaki 97. pešpolka pogovarjali o koncu vojne in združitvi južnih Slovanov. O tem je bilo govora v gostilnah ob prepevarju narodnih pesmi in zahtevah po koncu vojne in primerni prehrani. Na vojake so negativno vplivale tudi težke razmere, v katerih so se nahajali njihovi svojci, begunci s soške fronte. Proti njim je nastopil podoficir Zadkovič iz Velikih Mun v Istri, vendar so ga pregnali. Pozneje je bil ena glavnih obremenitnih prič proti upornikom. V Radgoni je civilno prebivalstvo in vojaštvo trpelo lakoto, kar je rahljalo disciplino. U-čev prijatelj Andrej Melihen (gl. čl.) je bil arotiran in aretacija je med somišljeniki zbudila razburjenje. V noči od 23. na 24. maj 1918 je izbruhnil upor. Najprej so vdrl v štab in prvi je padel oficir nočne straže. Vodji upora Andrej Melihen in U. sta bila prej oba v ruskem ujetništvu in sta se navzela revolucionarne bojevitosti. Preko noči so se bojevali le najpogumnejši, nekateri vojaki pa so razmere izrabili za plenjenje. Desetar U. je preskrbel municijo za vojake, ki jih je okrog 2.000 sodelovalo v uporu. Vdrli so v mesto, razbijali vojašnico in pisarne. Nastala je krvava poulična borba, kjer je U. vodil upornike. Komandant mesta polkovnik Kornmüller je zastražil izhode, postavil strojnice in telefonsko poklical pomoč iz Gradca. V tej noči je bilo ubitih 7 in ranjenih 8 ljudi. Upor je bil zadušen s prihodom enot iz Gradca, Mrba in Clca. - 27. maja 1918 je bil U. skupaj z Melihnom ustreljen pod zidom Koduličeve kasarne v Radgoni. Za eksekucijo se je prostovoljno javilo šest nem. vojakov 7. polka. Vojaki 97. pešpolka so morali gledati usmrnitev in med njimi je bil tudi Franče Bevk. U. je bil ustreljen drugi in si ni pustil zavezati oči. U. je v poslovnem pismu izrazil željo, da bi njegove kosti ne ležale v tuji zemlji. Posmrtno ostanke so po prvi svet. vojni prenesli najprej v Gornjo Radgono, kasneje pa v Lj. Na roj. hiši v Hrušici so nov. 1988 postavili spominsko ploščo, po njem se imenuje tudi osn. š. v Podgradu.

Prim.: Izjava sestre Malke; F. Kurinčič-Lovrenčkov, Nemirna mladost. Spomini 1900-1928 (tipkopis), str. 88-90; Zadnje pismo Rudolfa Ukoviča; Govor ob postavitvi spominske plošče ob 70-letnici smrti; Spričevalo nrazvnosti z dne 12.

okt. 1911; F. Kurinčič, Sli so s pesmijo na morišče, SPor 24. maja 1958; L. Ude, V Radgoni so se uprli, Delo 25. maja 1968; Fr. Kurinčič, Delo 5. okt. 1971; Družinska in krstna knjiga župnije Hrušica; L. Ude, Upor slov. vojakov, NRazgl 25. maja 1968; 10-letnica krvavih dogodkov v Radgoni, SN 25. maja 1928; Izjava Antona Dodiča iz Obrova; Dokumentacija o U. hranijo v osn. š. Rudolf Ukovič, Podgrad in v muzeju v Gornji Radgoni.

Stres

UMEK Evelina, por. **KAJZER**, prevajalka, pisateljica, urednica, r. 23. mar. 1939 v Trstu, od 1960 živi v Lj. Oče Alojz, zidar, mati Zofija Vrabec, gospodinja. Osn. š., niž. sred. š. in klas. gimn. v Trstu (1945-58), nato se je vpisala na slavistiko v Lj., diplomirala 1963 iz slov. in srbohrv. Po diplomi se je zaposlila kot časnikarka pri RTV Lj.; od 1964 do 1967 je bila pri Tov, potem do 1975 svobodna prevajalka; od 1975 do 1977 je učila slov. na osn. š. v Preski pri Medvodah, nato se je zaposlila kot ured. pri Sava filmu oz. pri Dopisni delav. univ. Univerzum (od 1979 direktorica sektorja založba), od 1983 do 1987 ured. učil in publikacij za predšolske otroke pri DZS; odtlej pri RTV Lj. redaktorica v mlad. in otr. programu. - Pisati je začela v Trstu krajše črtice in novele z motiviko iz domačega okolja: *Pet minut upanja* (Mlada pota 1958); *Tri dni je ležal mrtev v stanovanju* (ibid. 1959/60); *Poletnega dne je prišel k njej* (Tokovi 1956); *Samogovori med štirimi stenami* (Jadro 1959); *Fant z roko v žepu* (ibid. 1959). Od 1968 stalno sodeluje pri RTV Lj. in piše pripovedke za najmlajše, zgodbe z vzgojnim poudarkom, serije oddaj: *Nenavadni pogovori* (okr. 50 oddaj), *Radijske šole* (okr. 30 oddaj), *Pravljica za vsakdanjo rabo* (1973) in več serij počitniških nadaljevanj. Okr. 25 predstavitev slov. pesnikov, pisateljev in drugih mož je objavila v PionL (od 1973 do 1976) in Pionirju (1979/80). Njena dela so objavljena še v Cicibanu, Kurirčku (10 nadalj. *Izbrana poglavja iz frni-kologije*, 1987/88, in *Odraščanje psičke Gale*, 1988/89), Tribuni, NRazgl, TT, Mladem rodu, Mladini, Mladih potih, Tov, Tokovih, Rodni grudi, Delu, Obzorjih, Otroku in družini (3 nadalj. *Drugačne počitnice*); v knjižnih zbirkah MK pa še: *Trgovina* (1979), *Pri zdravniku* (1983), *Klatimaček Grof* (1986); pri DZS didaktična igra *Črke in besede* (1985); pri DDU Univerzum *Pravljice za igro* (1979); za TV Lj. je napisala 15 scenarijev za serijo *Radovedni Taček* (objavl. 1987-90). -

Obširno je njeno prevajalsko delo za otroke in mladino, predvsem iz it. Pri MK so izšli prevodi: M. Giacobbe, *Male kronike* (1963); G. Rodari, *Modra puščica* (1967); Isti, *Pravljice po telefonu* (1978); Isti, *Srečanje z domišljijo* (1979); G. Zucconi, *Martin, Škarjač in Slamica* (PionL 1972); M. Argilli, *Atomček* (1973); G. Padoan, *Robinzon v vesolju* (1974); Isti, *Robinzon v morskih globinah* (PionL 1974); P. L. Travers, *Mary Poppins* (1976); M. Milani, *Dekle na valobranu* (1972); I. Calvino, *Dogodivščine pl. Čičifrča* (RTV Lj. 1971); Isti, *Marcovaldo* (1987); A. Gramsci, *Ježevo drevo* (v tisku). Poleg mladinske književnosti je prevajala iz it. še prozo drugih avtorjev (E. Biagi, G. Scerbanenco, D. Maraini, M. Jarre, P. Chiara, P. Chiesa, M. Tobino, M. Soldati, B. Gasperini, N. Salvalaggio, D. Buzzati idr.) za TT, Delo, Obzorja, RTV Lj. in druge. V it. je prevedla pet slov. pravljic za zbirko *Il castello incantato* (Mondadori 1969) in Ribičičevega Miškolina (*Le avventure di Topino*, Mondadori 1970). Pri isti založbi je izšel 1972 prevod knjige E. Kardelja *Potovanje skozi čas z naslovom Viaggio nel tempo*.

Prim.: Osebn. podatki; SBL IV, 386-87; Moder, SLP; Bibliograf. oddelek NUK; Mlada pota 1958/59, 411 s sl.; M. Slana, Knjiga za dojenčke in dedke - E. Umek z založbe Univerzum, 7D 16. sept. 1982, 19-20 s sl.

Škoberne

UMEK Jože, šolnik, r. 18. mar. 1907 v Trstu, živi v Lj. Oče Jože, po rodu iz Komna, železniški uslužbenec v Trstu, mati Marija Kuhar iz Branika, gospodinja. Osn. š. v Komnu, po emigraciji z družino v Jsl. pa v Celju, kjer je 1928 maturiral na klas. gimn. Na Filoz. fak. lj. U je študiral romansko jezikoslovje z latin. in 1933 diplomiral. Po diplomi je poučeval na zasebni dopisni š. v Lj., v letih 1934-35 v Novem Varošu v Srbiji kot suplent na gimn., od 1935-41 na klas. gimn. v Mrbu, sprva kot suplent, po prof. izpitu pa kot redni prof. Pred nemško okupacijo se je umaknil na ženin dom na Dolenjsko in nov. 1941 postal preds. kraj. odb. OF v Mokronogu. Mar. 1942 so ga it. zasedbene oblasti aretirale, zaprle v Novem mestu, nakar so ga odpeljali v koncent. taborišče v Monigo (Treviso) in febr. 1943 v Gonars, kjer je ostal do kapitulacije It. Sept. 1943 je vstopil v Gubčevo brigado, zbolel za tifusom in se od dec. 1943 zdravil pri sestri v Celju. Tu je postal spomladni 1944 sekretar OF za celjsko okolico, 1945 pa

sekretar OF za mesto Celje. Po koncu vojne se je na poziv Ministr. za prosveto vrnil na svoje zadnje službeno mesto v Mrb., v jeseni 1945 pa odšel v Trst. Tu je od šol. leta 1945-46 do 1962-63 poučeval na slov. nižji sred. šoli (zdaj Drž. sred. šola I. Cankarja), najprej v ul. Lazzaretto Vecchio, od 1947 pri Sv. Jakobu latin., zgod. in zemlj. Od 1963-64 do 1964-65 je poučeval na Znanst. liceju Fr. Prešerna in na učit. A.M. Slomška, nato je stopil v pokoj. Okt. 1965 je prevzel ravn. Slov. dij. doma v Trstu in ostal na tem mestu do 31. dec. 1971, ko se je kot upokojenec preselil v Lj. - Kot šolnik je bil več let član odb. in preds. Zveze prosv. delavcev, po ustanovitvi Sindikata slov. šole 1956 več let njegov odb. in tajnik ter član pedagog. odseka. Dolgo let je bil tudi član prosv. komisije SPZ in tajnik šol. komisije pri SKGZ.

Prim.: Arh. Sred. š. I. Cankarja pri Sv. Jakobu; arh. SPZ v Trstu; arh. šol. odseka OZE-NŠKT; IzvTrst 1948-65; (jk - J. Koren), Prof. J. Umek - 60-letnik, PDK 18. mar. 1967.

Koren

URBAN Cecilij (pravo ime **OBLAK Ludvik**), prevajalec, bibliograf, bibliotekar, r. 17. dec. 1888 v Trstu, kjer je bila njegova mati Terezija Oblak sobarica, u. 6. jul. 1958 v Moskvi. Osn. š. v Srpenici, prvi razr. gimn. v Gor., nadaljnjih pet v Trstu (do 1908), potem je bil kratek čas stavec in korektor. Že 1908 je iz polit. razlogov odšel v Firence, spremenil ime v Cecilij Urban in študiral na Filoz. fak. primerjalno jezikoslovje (roman. in slovan. jezike). Dec. 1916 je stopil v srbsko vojsko, bil ranjen in se zdravil na otoku Krfu in v It. Po ozdravitvi je postal prevajalec v srb. veleposlaništvu v Rimu. V jeseni 1922 je odšel z ženo Anno Nikolajevno Kolpinsko, prof. za jezike, v Moskvo in dobil 1925 sovjetsko državljanstvo. - V SZ je bil med 1922-32 ured., referent in bibliograf v Drž. knjiž. založbi v Moskvi, študiral in se usposobil za zahod. liter. Med 1933-34 je vodil znanstv. knjižnico Nikitskega botaničnega vrta na Krimu, od nov. 1935-38 je bil znanstv. delavec v Inštitutu svetovne liter. Maksim Gorki v Moskvi, od 1938 pa tu glavni bibliotekar in bibliograf ter je skrbel za slovan., nem., it. in špan. knjižne zbirke; 1953 so ga upokojili. - Že v dij. letih je javno deloval, pisal v Delavski list in it. *Germinal*, sodeloval pri Ljudskem odru. Med zadnjo vojno se je 1941 bojeval v bližini Moskve, po lastni izjavi »za Moskvo in Trst«; 1943 je sodeloval pri

Vseslovan. komiteju. V Moskvi je vzdrževal stike z I. Regentom, D. Gustinčičem, inž. Ferjančičem idr. in večkrat predaval o slov. gledališču. Obvladal je veliko jezikov: slr., rus., češ., bolg., it., franc., špan., lat., starogrš., nem. in angl. Prevajal je v rus. iz slov. in it., zlasti I. Cankarja: *Bartolo i ego pravo* (Hlapec Jernej...), Moskva 1927; *Povest' o Simone Sirotnike* (Zgodba o Šimnu Sirotniku), Internac. liter. 1941, št. 1; *Povesti i rasskazy*, Moskva 1945; *Batrak Ernej i ego pravo*, Moskva 1958; *Izbrannoe* (z Aleks. Romanenkom), Moskva 1958; črtice O čebelnjaku, Šivilja, Jakobovo hudodelstvo v knjigi *Povesti i rasskazy jsl. pisatelej*, Moskva 1959; *Martin Kačur*, *Batrak Ernej i ego pravo*, *Povest' o Simone Sirotnike*, Moskva, Hudožestvenna liter. 1973; (z drugimi) I. Cankar, *Izbrannoe*, I-II, Moskva, Hudož. liter. 1981; Prežihov Voranc: Kanjuh iz zagate, Stari grad, Vice, Pred obličjem zmage v knjigi *Landyši*, Moskva 1959; Prešerna je prevedel v prozo in po njej so ga na novo prepesnili v *Izbrannoe*, Moskva 1948, 1955, U. je napisal uvod. Uvod je napisal tudi v kitajsko izdajo *Prešernovih pesmi*, Peking 1956. Iz srb. je prevedel P. P. Njegoša *Gorski venec* in o njem pisal v Literaturnaji gazeti 1947. - Kot bibliograf je sestavil dve temeljni deli: *Bibliografija prevodov it. in špan. leposlovja v rušč.* in *Bibliografija prevodov rus. leposlovja v it. in špan. jezik*. Pisal je sestavke v bibliograf. priročnike in obzornike in bil soavtor bio-bibliograf. priročnika *Savremennyye inostrannyje pisatelji*, Moskva 1930. - Napisal je knjige: *Sloveni ed il movimento jugoslavo*, Rim 1919; *Il libro russo* (bibliografija), Florenca 1922; *Povest' o Vike*, Moskva 1961; to je avtobiografska povest, posvečena Trstu, v slov. jo je prevedel D. Zeljeznov in je izšla v Kopru 1967 kot *Zgodba o Viku*. Razprave in članke je objavljajal v listih: *Il secolo XX* (1911-13), *La Giovane Europa* (1915), *L'Europa orientale* (1921), *Liter. gazeta* (1947) idr. Za Bol'shaja sovjet. enciklop. je 1946 napisal članke o S. Gregorčiču in češ. pisat. Vl. Vančuri; za Liter. enciklop. (zv. 1-7) krajše sestavke. V rkp. je ostala razprava *Ideja boja za zedinjenje in osvoboditev v slov. liter.* (1944, na Akad. znanst. v Moskvi). - U. je bil pomemben kot učinkovit posrednik slov. kult. v SZ.

Prim.: Fr. Klopčič, U.C., SBL IV, 296 z liter. (sestavke se nanaša tudi na ta članek); Moder. SLNP, 220) (seznam prevodov); Knjiga '67, 336 (o knjigi *Zgodba o Viku*). Ured.

URBANCIC Alojz (Vekoslav), šolnik in kult. delavec, r. 4. jun. 1876 v Kobaridu, u. 24. nov. 1950 tam. Oče Franc, gostilničar, mati Ana Ostan. Po osn. š. v roj. kraju je obiskoval učiteljske v Kopru (1891-95), maturiral 1895 in postal stalni učitelj 1897. V maju 1925 je opravil v Trstu še izpit iz it. Prvo leto je učil v Kalu nad Kanalom (1895-96), od 1896-97 v Dornberku, od 1898 do 1902 v Batujah, nato do 1911 v Mirnu. Tu je priredil 1905 razstavo, organiziral čevljarski tečaj ter postal nadučitelj. Od 1911-14 je bil kazensko na Vogrskem. Obdolžen je bil celo veleizdaje in pretila mu je konfinacija. Skupaj z vrsto polit. in narodnih delavcev, mdr. A. Gabršekom in Al. Gradnikom, so ga jul. 1914 zaprli na Goriškem gradu. Od 1918 do 1926 je spet poučeval v Mirnu. 1926 je bil prisilno premeščen v Kožbano, nato suspendiran iz službe in je ostal brez plače. Zaradi stalnega preganjanja je to leto emigriral v Jsl. Bil je nameščen na šolo v Planini pri Raketu, nato na Bloke in 1929 v Dob pri Domžalah. Končno je bil imenovan za sreskega šol. nadzor. za Lj. okolico. 1935 je bil upokojen in se vrnil v Kobarid, kjer je ostal do smrti. - U. je bil velik narodnjak in kot tak zelo delaven, posebno ko je živel med gor. Slov. Ob reorganizaciji Narodne napredne stranke na Gor. je bil 1907 izvoljen v njen izvršni odbor. Dolgo let je bil v vodstvu Gor. učitelj. društva, najprej kot tajn., nato podpreds. in končno preds. (1922-26). Bil je član polit. odseka Zveze jsl. učitelj. društev v Trstu, izvoljen 1920, kjer se je vneto potegoval, da bi na slov. ljud. šolah na Primor. ne uvajali it. kot drugega dežel. jezika. Delal je tudi v sokolski organizaciji. Med zadnjo vojno je bil aktiven član OF. - Napisal je biografije T. Juga (Učitelj. list 1923, št. 19), I. Križmana (ibid. 1925, št. 23), A. Volariča in kratek historiat Gor. učitelj. društva ob njegovih 50-letnici (ibid. 1923, št. 24-25).

Prim: Roj. knjiga župn. urada v Kobaridu; arh. SŠM Lj.; Poročilo o stanju ljud. šolstva v okraju Gor. za 1904-05; S. Vilhar, Slov. učiteljske v Kopru 1875-1909, Koper 1976, 81; SBL IV, 298 in tam navedena liter.

M. Pah.

URBANCIC Franciška, por. **BOBEK**, tigrovka, r. 4. jun. 1913 v Gabrjah (Ilir. Bistrica). Oče Anton (u. 1916), mati Marija Barbiš, kmetje, sestra Marija (gl. čl.). V Trnovem je dovršila osn. š., od 4. razr. v it. jeziku, verouk in slov. so skrivaj

na hlevu učile šol. sestre. Kasneje je napravila še enoletni trg. tečaj. V letih 1930-36 je bila zaposlena pri Viktorju Tomšiču, ki je imel lesno podjetje in tovarno testenin v Ilir. Bistrici. 1930 je vstopila v mlad. organ. KPI in bila zaradi dela proti faš. 1932 dva meseca zaprta na Reki, kjer so z njo zelo grdo ravnali. Poročila se je s pekrom Ivanom Bobkom (PSBL I, 92), s katerim je začela 1935 sodelovati v TIGRu. Na zahtevo faš. oblasti je moral Tomšič odsloviti slov. uradnike in jih nadomestiti z it. U-eva je bila 4 leta brezposelna, 1. mar. 1940 pa ji je tašča Ivana Bobek poverila upravo svoje pekarnе. Toda že 18. mar. 1940 so moža Bobka aretirali, ga na drugem trž. procesu obsodili na smrt in 15. dec. 1941 ustrelili na voj. strelišču na Opčinah. U-eva je smela moža obiskati samo dvakrat v zaporu: prvič v Kopru, drugič v Rimu s sinom, ki pa je med potovanjem zbolel. Po Bobkovi ustrelitvi so faš. oblasti odvzele dovoljenje za pekarno in U-eva je s triletnim sinom, materjo in taščo ostala brez sredstev. U-eva je še po moževi aretaciji odšla po naročilu Lojzeta Puglja v Kastav in pripeljala v Ilir. Bistrico dva tigrovca, da sta uredila zvezo s prejšnjimi in povezavo s Sušakom. Že apr. 1941 so jo z otrokom internirali v Toskani, a jo maja izpustili. Po materini smrti apr. 1942 je obiskala sestro Marijo v kaznilnici v Perugi. Ob vrnitvi so jo faš. internirali v Lovran, po 15 dneh v Gravello-
ne Toce (Novara), 7. okt. 1942 v Casacalende (Campobasso). Ker v tem taborišču ni bilo dovoljeno imeti otroka pri sebi, so jo prestavili v Baranello (Campobasso). 17. sept. 1943 so jo kot aretiranko tri dni vodili na Reko. Ker otrok ni smel ostati v zaporu, so ga hoteli dati v it. otroški vrtec, U-eva pa se je uprla in ga preko znanke oddala svakinji Ivanki Bobek v Ilir. Bistrici, kamor je prišla tudi sama iz zapora. Nem. policija jo je zaradi ustreljenega moža dan za dnem ustrahovala z neprestanimi hišnimi preiskavami. Spomladi 1944 so jo aretirali in hoteli internirati v Nem., rešila jo je sestra Marija s posredovanjem na nem. poveljstvu. Po moževi smrti ji je stric iz Lj. pošiljal skromen prispevek, da je preživljala otroka in sebe. Čeprav je bila brezposelna, je včasih tudi sestri poslala kaj v zapor v Perugio.

Prim.: Lastni življenjepis in osebno pripovedovanje.

Rut

URBANČIČ Ivan, filozof in prevajalec, r. 12. nov. 1930 v Robiču, živi v Lj. Oče Gabrijel, kmet, mati Katarina Cenčič. Družina se je preselila v Jslo. Osn. š. (1937-41) na Črešnjevcu, niž. gimn. (1941-46) pa v Slov. Bistrici. Nato je do 1951 obiskoval sred. industr. š. tovarne Iskre v Kranju, zatem pa še enoletno radio-š. v Bgdu. Do odhoda k vojakom (1952) je bil zaposlen kot iskalec radioaktivnih rud v Bgdu, od 1954 pa kot tehnolog v tehnični pripravi dela v kranjski Iskri. Med 1960-64 je na Filoz. fak. U v Lj. študiral filozofijo in sociologijo, nato opravil magistririj (1967). Že 1966 je sodeloval na zborovanju filozofov Češkoslovaške in Jsle z referatom o problemu morale danes. 1970 je doktoriral v Zgbu z disertacijo *Ontološki pomen sklopa proizvodnja-potreba v Marxovi filozofiji ali Marxova metafizika*, ki je bila delno objavljena (Problemi 1969, 579-603). Fenomenološko filoz. je s štipendijo avstr. vlade študiral na Dunaju pri prof. L. Gabrielu (1968-69), 1971-72 pa s Humboldtovo štipendijo hermenevtično-fenomenološko filoz. v Kölnu pri prof. K. H. Volkman-Schlucku. Do 1962 je služboval v Iskri, od 1964 pa na Inštitutu za sociologijo in filoz. v Lj., 1964-67 kot asistent, 1967-70 kot raziskovalec, od tega leta naprej pa kot znanstveni svetnik. Od 1965 je član slov., od 1967 pa tudi hrv. filoz. društva. - Kot filozof v ožjem smislu daje U. poudarek predvsem problematiki današnjega mišljenja z vidika fenomenologije, hermenevtike ali celo fenomenološke hermenevtike, pri čemer jemlje kot izhodišče t.i. dovršitev evrop. filoz., ki jo označujejo dela K. Marxa, F. Nietzscheja in W. Diltheya. Opis in analizo Diltheyeve hermenevtike je objavil tudi v posebni knjigi: *Temelji metode moči: problem filozofske hermenevtike kod Diltaja* (Bgd 1976). Zelo pomembni so U-evi rezultati na področju raziskovanja pretekle filoz. tvornosti na Slov., kjer je, če izvzamemo delo Alme Sodnikove, pravzaprav pionir. Omeniti gre tako predvsem njegove knjige *Poglavitne ideje slov. filozofov med sholastiko in neosholastiko* (Lj. 1971); *Predmetna teorija oziroma fenomenologija* (Lj. 1974), ter *Moderni slov. materialisti* (Lj. 1975). Pri definiciji, kdo je slov. filozof oziroma filozof na Slov., je uporabil najširši kriterij, pri čemer pa pri njihovi predstavitvi ne ostaja zgolj pri opisovanju, temveč uporablja pri tem tudi svoje siceršnje izsledke iz hermenevtike.

Kar se tiče t.i. marksistične filoz., je v knjigi *Leninova »filozofija« ali o imperializmu*, Mrb. 1971, poskusil s fenomenološko eksistencialno analizo Leninovih misli ugotoviti, ali so le-te zgolj ideologija, ali pa tudi filoz., ter na to odgovoril z ugotovitvijo, da se v njih skrivajo tudi bistvene filoz. razsežnosti. Posebno pozornost je med slov. filozofi posvečal tudi Francetu Vebru (Problemi 1971, 23-44; Vom Gegenstand zum Sein. Von Meinong zu Weber, München 1972, 106-38; referat v Radgoni 1986 itd.), poleg tega pa v manjši meri tudi Dušanu Pirjevču (1985) in Alešu Ušeničniku (1986). Od tujih filozofov se je v eni ali več poglobljenih razpravah dotaknil predvsem K. Jaspersa (Problemi 1965, 498-520). T. de Chardina (Problemi 1968, 85-160) in K. Marxa (Marx's Kritik der Moral als ein Weg zum Problem seiner Philosophie im Ganzen. Phänomenologie und Marxismus, Frankfurt 1977, 94-133). - Napisal in deloma tudi objavil je še nekaj razprav o problemih morale, etike, estetike, posebej pa velja omeniti razprave *Epohalno moderni smisel znanosti* (Problemi 1980); *Epohalno moderni smisel tehnike* (Problemi 1981); *Kibernetika - epohalni prelom načina proizvodnje* (ISU 1982). Kako širok je njegov krog zanimanja, dokazuje tudi razprava *Poetika Kocbekove poezije* (ISU 1983). Z referati je sodeloval na mnogih strok. zborovanjih, a tudi npr. na mednar. pogovoru v Münchnu dec. 1988, ki je bil posvečen temi: Jugoslavija v krizi - vzroki in možni izhodi. To je bil že rezultat U-evega zanimanja, predvsem v zadnjem desetletju, za probleme etničnega, probleme eksistence slov. naroda in s tem v zvezi za okoliščine bivanja slov. naroda v Jsli ter v srednji Evropi. O teh in drugih konfliktnih vidikih slov. bivanja je v zadnjih letih objavil nekaj razprav, predvsem v Novi reviji. Kot dobesedni uvod v to problematiko je objavil knjigo *Uvod v vprašanje naroda* (Mrb. 1981). Kot filozof in predvsem prevajalec se je posvečal tudi M. Heideggru, E. Husserlu in zadnja leta največ Fr. Nietzscheju. Pri SM ureja edicijo Nietzschejevih del, svetuje pri njihovem prevajanju. Hkrati piše knjigo o Nietzscheju, ki bo izšla kot 5. knjiga omenjene zbirke.

Prim.: SBL IV, 299-300; UL; BB II, 654-55; Kojeko, 2, 1106; Problemi (Aktualnosti) 1970, št. 87, 4 s. sl.; Men of Achievement. International Biographical Centre, Cambridge 1988, 730 s. sl.; osebni podatki.

URBANČIČ Marija, uradnica, članica TIGR, r. 9. jun. 1907 v Gabrjah (Ilir. Bistrica), u. 12. okt. 1988 v bolnišnici v Ankaranu. Oče Anton, mati Marija Barbiš, kmeta, sestra Frančiška (gl. čl). Osn. š. in 2-letni trg. tečaj v Ilir. Bistrici. Računovodja od 2. jan. 1925 do 30. jun. 1936 pri čebelarju ter podjet. les. industr. in tovarne testenin Antonu Žnideršiču in Tomažiču v Ilir. Bistrici, na zahtevo faš. odpuščena in zamenjana z it. faš. Spet zaposlena pri dobavitelju voj. potrebščin posadkam na meji Alessandru Zanzi e Fratelli v Ilir. Bistrici od 1. jul. 1938 do njene aretacije 18. mar. 1940. Sodelovala je z Vikt. Bobkom v letih 1934-40 v ileg. organ. TIGR na Bistriškem, Brkinih, Pivki, Kastavščini, v trikotu Postojna, Reka, Trst-Tržič. Z ileg. prehodi meje ob vsakem vremenu in letnem času, včasih pozimi tudi s potnim listom, je seznanjala skupaj v Bobkom vodstvo TIGR v Lj. o ileg. dejavnosti tega območja. Iz Jslje pa je v nahrbtniku ileg. čez mejo prinašala knjige in antifaš. liter. v Ilir. Bistrico. Ponoči je skupaj z V. Bobkom, T. Dolganom, Marijo Zafred, Jos. Ujčičem sprejemala v gozdu Stražice, na Ratečevem Brdu, na gmajnah orožje in liter. od oborožene trojke, ki je ileg. prihajala iz Jslje, nato so ta material še isto noč nesli v skrivališče v Staro in Novo Sušico, kjer so ponoči v gozdu nad Staro Sušico načrtovali delo organ. TIGR. U-eva je po tri dni oskrbovala s hrano in zdravili oboroženo trojko, ki je po prihodu skrita počivala v gozdu. Vodila je čez mejo bežeče protifaš. v Jsljo. Mobilizirane slov. fante za vojno v Abesiniji je pregovorila, da so dezertirali v Jsljo. 14. avg. 1939 je vodila z Bobkom v Jsljo Pinka Tomažiča, ki se je v Lj. dogovoril z vodstvom TIGR o izročitvi orožja, ki ga je tudi prejela tržaška sekcija KPI. Večkrat je ponoči odnašala zaradi preteče polic. nevarnosti pri Bobku skrito orožje in liter. v gozd Stražice. Prenašala je pošto med Bobkom in Tomažičem in temu stalno oddajala ileg. tisk. Zaposlitev pri Zanziju in dovoz materiala posadkam na meji je izkoriščala za zbiranje podatkov in je fotografirala vse utrdbe in bunkerje ob meji med Melonijo in Klano. (Fotoaparati ji je posodila Marija Možina iz Prestranka, zaposlena pri trg. Hreščaku v Ilir. Bistrici.) Za to delo ni nikoli prejela nagrade. To je bil del in način boja proti faš. Dopise in podatke o faš. nasiljih je oddajala urednici Istre Slavki Boštjančič in vodstvu TIGR, voja-

ške podatke pa temu in oficir. jslje obveščevalne službe v Lj. ali v Leskovi dolini pri graničarski karavli. U-eva je 14 dni oskrbovala v več ur oddaljeni gozdarski koči v Javorniškem gozdu Justa Godničja, Ferda Kravanja in Danila Zelena, ki si je pri prehodu meje hudo poškodovale gleženj, da ni mogel hoditi. U-eva je faš. polic. zaradi ovadbe podof. Claudia Forgettija aretirala 18. mar. 1940, jo v trž. in rim. zaporih med strogo in večmes. izolacijo, brez sprehoda na zrak in izročanja pošte svojcev, dan za dnem z vsemogočimi pritiski po pet in več ur zasliševala, a je odločno zavračala vse obtožbe, s čimer se je rešila najtežje kazni. Velika je bila pri tem Bobkova pomoč, ker je ni obremenil niti z eno besedo. Na drugem trž. procesu je bila 14. dec. 1941 obsojena na 8 let težke ječe. Zaprtja je bila v kaznilnici v Perugii. Po kapitulaciji It. se je dec. 1943 bolna vrnila domov v Ilir. Bistrico, a se je takoj vključila v NOB, sodelovala pri komandi mesta, raznašala liter., vskladiščevala in skrivala blago za bolnišnico »Snežnik«. Navodila za delo v NOB sta ji dajala tigrovca Fr. Kruh iz Sembij in Marija Valenčič z Ratečevega Brda, ki sta prod. njo začela delati za OF. U-eva je s sestro Frančiško organizirala odhod v part. 12 nedičevcev in treh visokošolcev iz Lj., ki so bili na poti v Trst k sovražni policiji. Po osvoboditvi je bila zaposlena pri okraj. NOO v Ilir. Bistrici, 1946-48 pri PRERAD-u, 1 leto v Kopru pri UIVOD-u (uvoz., izvoz. zavod), nato pri STAR v Trstu do 16. sept. 1952, pri Splošni trgovski je bila do invalidske upokojitve 16. jan. 1958. Potem je živela v Šalari pri Kopru.

Prim.: Aula IV.; Picc. in drugi it. listi; Borec 1971, št. 12; Zapisi in dokumenti II. trž. procesa; Objave dr. L. Cermelja; T. Rutar, Krivične trditve o vodstvu TIGR, Bistriški zapisi 2/1984; Isti, M. U. v spomin, PDK 10. nov. 1988 s sl.

Rut.

URBANČIČ Marjan, profesor, r. 6. avg. 1919 v Lj. Oče Adolf, mesar in prevoznik, Kotlarjev iz Kobarida, mati Ivana Perinčič iz Kobarida. 1915 je U-eva družina iz Gor. prebegnila v Lj. U. je osn. š. obiskoval v Celju (1926-30), kamor so se starši preselili iz Lj. V Celju je končal tudi realno gimn. (matura 1938). Na lj. U. je študiral romanistiko, primerjalno in jsl. književnost, slov. in lat. (diploma 1942). Po diplomi je bil aretiran in interniran v Gonars, od koder je bil izpuščen dec. istega leta. Od febr. do dec.

1943 je živel pri sestrični v Borgo Valsugana na Tridentinskem, ko je prišel v Kobarid. Tu je pričel še med vojno poučevati s privolitvijo OF na osn. š., obenem pa je sodeloval kot obveščevalec part. gibanja. Po vojni je bil imenovan za prof. v Postojni, vendar mu je z zamjenjavo uspelo priti v željeni Tolmin. Tu je bil najprej (1945-48) prof. na nižji gimn., kjer je poleg slov. učil še zemlj., zgod. in it. ter poučeval hkrati tamkajšnje oficirje, nato pa (1948-57) prof. na učiteljskišću. Le kratek čas je bil jeseni 1949 ravn. gimn. v Postojni. Vodenje šole trg. stroke v Brežicah (1957-58) je bilo za U. priprava na prevzem novoustanovljene Trg. š. v Novi Gor., od koder je prešel ravnateljvat na novogor. gimn. (1963-72). Tu je glede na elitni status šole skušal polno uveljaviti svoje poglede na pouk in delo s formulo »svoboda akcije, svoboda mišljenja«. V pokavčičevskih čistkah je preveč liberalni ravn. moral zamenjati šolo tako, da je do upokojitve (1979) učil na novogor. elektro šoli. - U-eva metoda učenja je temeljila na trdnem zaupanju med prof. in učencem, na vztrajnem spodbujanju učenčeve domišljije in pameti, na doslednem spoštovanju različnosti, predvsem mišljenjske in na učenju mimo predpisanih norm in učnih načrtov. Svoboden pristop k učni snovi mu je omogočalo obsežno znanje, pridobljeno z branjem. Na specializaciji v Franciji (1951, Pariz, Grenoble) se je U. seznanil z eksistencializmom J. P. Sartra in A. Camusa in v ideološko težkih letih vnesel to filoz. smer, tujo marksizmu, v pouk književnosti na tolminskem učiteljskišću. Užival je izreden ugled med dijaki tolminskega učiteljskišća in novogor. gimn. - U. je bil mnogokratni član različnih občinskih in okraj. odb. s kulturniškimi nalogami, bil je dramaturg in lektor v tolminskem gledališću, vodja povojne Ljudske univerze v Tolminu, član Slov. slavističnega društva in tajnik Kluba starih goriških študentov. - U. je bil ljubitelj športa in enigmatike. Ljubezen do športa je udejanil v predsednikovanju (prvi preds. Košarkarskemu klubu v Novi Gor.). Publicistično pa se je preizkusil z ureditvijo izbranih pesmi Simona Gregorčiča (Koper 1953), ki jim je dodal besedo o pesniku in v opombah pojasnila k posameznim pesmim (137-47). Ob deseti obletnici smrti I. Šorlija (1968) je U. z literarno-kritičnim nagovorom odkril spominsko ploščo na pisateljevem domu

nad Podmelcem (prim. GorSreč št. 13-14, 1968, str. 70-71).

Prim.: Osebni podatki; časopisna poročila. Svd.

URBANČIČ Stane, zdravnik, r. 5. maja 1922 v Knežaku pri Ilir. Bistrici, živi v Sempetru pri Gor. Oče Andrej, trgovec, mati Terezija Benčan, gospodinja. Po osn. š. se je vpisal na gimn. na Reki, kjer je maturiral 1940. Vpisal se je na Medic. fak. v Padovi, kjer je opravil štiri semestre. Nato je bil mobiliziran v it. vojsko in kot Slov. v posebnih bataljonih. Ameriška vojska ga je zajela na Sardiniji, kjer je dočakal konec vojne. Po vojni je nadaljeval študij na Medic. fak. v Lj. in promoviral 1950. Specializiral je ginekologijo in porodništvo v Lj. in opravil spec. izpit na ginekološko porodniški kliniki (1956). Kasneje se je izpopolnjeval v Zgbu in v Gradcu. Služboval je najprej kot vodja ginekološkega oddelka v Mrbu do 1965. Potem je služboval v bolnišnici v Sempetru pri Gor., kjer je ustanovil porodniški oddelek (jan. 1965). Predstojnik tega odd. je bil 23 let. Za primarija je bil imenovan apr. 1985, jun. 1989 je bil upokojen. - Od 1950 je bil na področju zdravstvenega varstva član raznih odb., komisij za varstvo žena in otrok v republ. in okraj. merilu. Na ginekološkem področju je bil več let predavatelj na šoli za zdravstvene delavce v Mrbu in Novi Gor., mentor številnim ginekologom specializantom v Mrbu in Novi Gor., referent na simpozijih in kongresih ginekologov, predavatelj na Delavski U in drugod. Na področju organizacije zdravstvenih dejavnosti je bil med prvimi ginekologi takratne generacije pri uvedbi kolposkopije in lasaroskopije na ginekološkem odd. v Mrbu, ustanovil je tam antisterilnetno ambulanto, vodil prve psihoprofilaktične tečaje za pripravo na porod, s sodelavci organiziral interseksijski sestanek ginekologov Sje in Hrvaške v Novi Gor. (maja 1976), pripravil sestanek sekcije za perinatalno medicino Slov. Zdravniškega društva v Novi Gor. (nov. 1981), s sodelavci je organiziral slov.-it. simpozij o operativni ginekologiji v Gor. in Novi Gor. (apr. 1979).

Soproga **Ruža**, roj. **Blumauer** (1928-1982), zdravnica, ginekologinja je vodila dispanzer za žene v Zdravstvenem domu Nova Gor.

Prim.: Podatki ob podelitvi naziva primarij (29. jun. 1987); osebni podatki. A. Pr.

URBANI (prvotno **URBANAZ**) **Umberto**, slavist, prevajalec iz slov. in shr. v it., r. 24. maja 1888 v Kopru, u. 16. jun. 1967 v Trstu. Mati Antonija Urbanaz. Obiskoval je frančiškansko niž. gimn. na otočku Košljunu v istoimenskem zalivu otoka Krka, višjo v Zadru. Stopil je v franč. red in bil preoblečen 24. jul. 1904; najprej je dobil ime fra Pancrazio, pozneje fra Salvatore. Noviciat v Kopru, 16. avg. 1908 je napravil svečane zaobljube, teologijo je doštudiral v Dubrovniku in bil posvečen 23. jul. 1911. Od 1912-13 je poučeval na hrv. franč. gimn. v Zadru, nato je bil imenovan za pridigarja, toda 22. dec. 1913 je zapustil red in duhovništvo. Po lastnem pripovedovanju je prišel 1914 v Trst, toda potrdilo trž. občine priča, da je živel v Trstu od 1925 kot časnikar in poročen (Municipio di Trieste 22.I.1932). Avg. 1915 so ga v Celovcu postavili pred vojaško sodišče zaradi iredentizma in internirali v St. Michaelu pri Leobnu. 1917 je bil na rus. bojišču v Bukovini, zbolel je, zato so ga poslali na Madžarsko. 1918 se je vrnil v Trst in začel leto pozneje sodelovati pri Il Piccolo, pri čemer se je zblížal s S. Bencom. Nastopal je kot propagandni govornik organizacije Trento-Trieste za neit. državljane, kasneje je bil dodeljen tiskovnemu in cenzurnemu uradu pri prefekturi v Trstu, 1921-25 je bil pri okraj. šol. svetu v Postojni in od prefekta imenovani komisar v Košani. 1. okt. 1922 je stopil v faš. stranko in sodeloval v Mussolinijevem Il Popolo d'Italia. Po odpravi postojnske podprefekture se je 1926 vrnil v Trst, postal zaupnik Lega nazionale in tajnik organizac. Dante Alighieri, ki sta bili že pod Avstrijo bojevitvo nacionalistični. 1928 se je uradno preimenoval v Urbani (prefekturni dekret 2. avg. 1928), toda to obliko je že prej dostavljal priimku. 1929 je bil član posvetovalne komisije za poitalijančevanje priimkov. Od 1931-58 je bil poverjeni prof. za shr. jezik na Trgov. viš. š. Revoltella, ki se je spremenila v Ekon. in trgov. fak. trž. U, od 1943-47 pa še za slov. na Leposl. fak. Po it. zasedbi Sje 1941 je prišel za nekaj časa v Lj. za časopisnega cenzorja. Po padcu faš. in izgubljeni vojni se je U. polit. spremenil in po 1945 sodeloval v Jslu naklonjenih listih Corriere di Trieste in PDK ter na slov. radiu. Tako je 1955 govoril v koprskem gledališču o Danteju in Slovanih (prvič po vojni v it. jeziku), 1960 je bil gost Slov. pisat. društva na Bledu, dalj časa

je bil 1961 gost črnogorske vlade zaradi prevoda Gorskega venca. - U. je stopil na U v pokoj »brez pravice do pokojnine ali odpravnine« (zapisnik uprav. odb. trž. U 8 jul. 1959), dobival je le najnižjo pokojnino INPS. Zato je vsako leto prosil U za izredno pomoč, nekaj časa pa so mu pomagali tudi zunanji sodelavci Radia Trst A s tem, da so mu odstopali honorarje za predavanja. - U. je objavil dve pesn. zbirki: *Amaranti. 1908-1912*, Zara 1913. Podpis: P. Salvatore Urbanaz, O.F.M. V zbirki je sto pesmi, ki obsegajo izpovedi, molitve, spomine, počastitve ugled. mož, priložnostne, na koncu so trije prevodi hrv. in srb. pesnikov: P. Preradović, Stefano Ilijčić, Isidoro Poljak. Zaradi zbirke je prišel pred vojaško sodišče. Druga so *Ninfe d'Italia*, Trst 1919. Podpis: Umberto Salvatore Urbanaz. Sledila sta dva vodnika: *Le grotte di Postumia*. Nel mondo sotterraneo ai confini d'Italia, Trst 1923 (podpis Umberto Urbanaz-Urbani), in *Postumia romana*, Trst 1925. Oba sta napisana z močno it. nacionalistično miselnostjo, v drugem govori o sveti meji »tega v starodavnosti rimskega kraja«. - Odslej se je posvetil pisanju člankov o slov. in shr. liter. in prevajanju. Iz slov. je prevedel: (z I. Voukom) I. Tavčar, *Streghe e demoni* (Visoška kronika), Trst 1929; Fr. Prešeren, *Splende la luna* (Pod oknom) in *La fede perduta* (Zgubljena vera), L'arte 1929; Fr. Bevk, *I fuochi di San Giovanni* (Kresna noč), Le lingue estere, Milan 1937 (z navdušenim uvodom o pisatelju); *Piccolo mondo sloveno - Mali slov. svet.*, Lj. 1941, kjer so zastopani: Tavčar, Prešeren, Gregorčič, Aškerc, Župančič, Gradnik, Merhar, Jarc, Golar in Vida Tavfer. Vse je predstavil s članki in odlomki iz njihovih del, spregovoril o slov. glasb. življenju, o slikanju Fr. Tratniku idr. Članki so publicistično informativni, dodal pa je še svoje polit. prepričanje, da je statut Ljubljanske pokrajine »eden granitnih temeljev, na katere je romanstvo postavilo svojo večno omiko«, istočano se je uresničil »veliki ideal« njegovega življenja. *Silvin Sardenko il poeta di Roma*, Lj. 1941 (separ. natis iz S 1941, št. 182); A. Aškerc, *Un foglio di cronaca dal chiostrò di San Giorgio* (List iz kronike Jurjevega kloštra), Meridiano di Roma 1943; I. Cankar, *Una tazza di caffè* (Skodelica kave), Il Corriere della sera 1948; A. Aškerc, *La pietra divisoria* (Mejnik), Orfeo 1949; Fr. Bevk, *Mio padre quando rideva* (Smeh), Il Piccolo della sera 1939, in *I due volti* (Dva

obraza), *La nostra lotta* 1952; *Orfeo*: Prešeren, Aškerc, Gradnik, Sansoni 1953. - Iz shr. je prevedel: I. Vojnović, *La signora dal girasole*, Rim 1925; Jela Spiridonović Savić, *Pergamene di frate Strattonico*, Trst 1927; B. Stanković, *Sangue impuro*, Trst 1928 (v Milanu še štirikrat); I. Andrić, *Il ponte sulla Žepa*, Milan 1937 (dvojezična, prvi prevod iz Andrića, dodanih je še pet hrv. pripovednikov in en srb.); A. Tresić-Pavičić, *Il teatro di Rino Alessi*, Videm 1937; P. P. Njogoš, *Il serbo della Montagna*, Garzanti, Milan 1939 (v enajstercih, do zdaj tri izd.); Ivana Brlić-Mažuranić, *Leggende croate*, Firenze 1955. Iz češčine: J. Zeyer, *Jan Maria Plojhar*, Trst. 1932. - Hrv. jeziku je posvetil več del, ki jih je rabil tudi kot univ. prof.: *Corso di serbo-croato*, Le lingue estere, Milan 1935; *Parliamo croato*, ibid. 1941; *Grammatica della lingua croata*, Trst 1945 (s slovnico, vajami in trgov. koresp.). Liter. je predstavil v knjigah: *Scrittori jugoslavi I*, Trst 1927 (z esejem o hrv. in srb. liter. in odlomki iz del, uvod, P. Popović); *II*, Zadar 1936 (uvod A. Cronia, slov. avtorji so: Prešeren, Gregorčič, Zupančič); prva knjiga mu je pomagala na univ.; *Storia della letteratura serbo-croata e slovena*, Turin 1938; *Panorami delle letterature croata, serba e slovena*, v zv. *Lettere*, Bianchi-Giovini, Milan 1944; *Vocabolario italiano-croato e croato-italiano*, Trst 1944. - Samostojno so izšle knjižice: *La Jugoslavia e i suoi Banati*, Trst 1934; *Nella repubblica di Masaryk*, Trst 1935; *Il volto della Jugoslavia*, Ital.-Jug., Milan 1938; *Petar II. Petrović Njogoš*. Ob stopetdesetletnici njegovega rojstva, Slov. prosv. Matica v Trstu 1967 (o U. prof. Sl. Bratina, Uvodna beseda Mar. Udovič); *Alojz Gradnik, un poeta dall'anima italo-slava*, Modica 1967 (s kratkim U-jevim življenjepisom). - S članki je sodeloval v revijah in listih: *Rivista di letterature slave* (Rim, o Cankarju in Aškercu); *Meridiano di Roma*; *Minerva* (Turin); *Sul mare* (Lloyd, Trst); *ŽS*; *L'Europa Orientale* (Rim); *MP* 1937/38 (o Gradnikovih Večnih študencih), ibid. 1939/40 (o Prešernu); *NSd* 1954 (o jsl. delih v it.); *Dial Mrb.* 1965 (o Danteju in Slovanih); *CorrTs* (daljša študija o Trubarju, sprotne poročila o novih slov., shr. in it. knjigah). - Veliko je pisal o shr. pesnikih in pisateljih, npr. esej o Mažuranićevi pesnitvi *Smrt Smail-age Čengijača*, v katerega je vdela nekaj odlomkov lastnih prevodov; o I. Vojnoviću, M. Begoviću, Ant. Tresiću-Pavičiću, B. Stankoviću,

Vlad. Nazorju, P. P. Njogošu ob stoletnici smrti (*CorrTs* 1951 v 10 nadaljevanjih), o Fr. Mažuraniću, Ivani Brlić-Mažuranić idr. Napisal je uvod v štiri drame Tresića-Pavičića, ki jih je avtor sam prevedel v it., uvod v Nazorjev roman *Legenda o sv. Krištofu*, ki ga je prav tako avtor sam prevedel. - Sodeloval je v zborniku *Le lingue estere* (Milan) in v enciklopedijah: *Le Lettere - Panorama della letteratura universale* (Milan); *Grande dizionario enciclopedico UTET*; *Dizionario delle opere e dei personaggi Bompiani* (Milan); *Antologia della lirica universale Orfeo* (prevodi). - Po Radiu Trst pa je v slov. in it. vsa povojna leta seznanjal poslušalce z aktualnimi kult. vprašanji s slov. in shr. jezikovnega področja. - U. se je trudil za it.-jssl. zблиžanje, o tem je pisal in govoril, čeprav je bilo pod faš. težko in čeprav je tedaj zagovarjal režimske težnje, po vojni pa je delal odkrito in zavzeto. S svojo podjetnostjo si je znal pridobiti vrsto slov. prijateljev, npr. V. Bartol, Fr. Bevk, B. Boroko (o njih je pisal v *PDK* 1965, št. 302) idr.

Prim.: L. Legiša, U. U., SBL IV, 300-01 in tam navedena liter.; J. Jež, U. U., quarant'anni di lavoro dedicati all'avvicinamento it.-jssl., *CorrTs* 16. maja 1954; Isti, I 70 anni dello slavista triestino U. U., ibid. 10 jul. 1958; Isti, U. U., življenjsko slovenistično delo - Na pragu 80-letnice, *LitV* XVIII/1966/67, 215-16; M. Jevnikar, U. U. sedemdesetletnik, *M(Trst)* II/1958, 86; Isti, U. U. in srbohrv. liter., *LitV* XVIII/1966/67, 216-17; *Moder. SLNP* 329 (slov. prevodi); arh. trž. univ.; Franjevaški provincijalat, Zadar, 8. mar. 1990 (podatki o šolanju in duhovništvu); *Status personalis et localis archidieccesis Jaderinae, ineunte anno Domini MCMXIII, Jaderae* 1913, 126, 149.

Jem.

URBAS Anton, speleolog in strokovni publicist, r. 13. sept. 1822 v Idriji, u. 22. sept. 1899 v Lj. Oče Alojz, rudniški uslužbenec, mati Marija Ana. V Lj. je dovršil bogoslovje in bil 1844 posvečen; služboval je kot kaplan do 1846 v Kovorju, 1847 v Smedniku, 1848 v Planini pri Rakeku in do 1850 v Sostrem pri Lj.; kot beneficiat 1851-59 na Goričici pri Domžalah, kot župnik 1860-73 v Zagorju, 1874-76 na Dobovcu ter kot stolni župnik in kanonik 1877-99 v Lj. Ko je služboval v Planini, se je posvečal raziskovanju jam v širšem področju Planinskega polja in njegove sosesčine. Jeseni 1848 je organiziral in vodil prvo ekspedicijo v Planinsko jamo, prodrl v njej do sotočja podzem. Pivke in Raka in v pivškem rokavu zasledil človeške ribice. V

bližini je raziskal tudi Vranjo jamo. Na druge kraške objekte, kot so to Jama Skratovka, jame pri Kališah, požiralniki pod Stenami, obrobni kraški izviri pod Grčarevcem, je opozoril širšo javnost z daljšim prispevkom *Die Grotten und Abgründe bei Planina* (IB 1849, št. 32, 34 in 37). Malo zatem se je na njegove raziskave oprl Adolf Schmidl (gl. čl.). U. se je ukvarjal tudi z vprašanji s področja fizike, geologije in teologije ter napisal brošure: *Magnetizem, elektrika, toplota in svetloba* (1876, samozal., hkrati izšla tudi v nemšč.); *Die Reiche der hl. drei Könige...* (1884); *Die Geologie und das Paradies* (1889).

Prim.: R. Savnik, U. A., SBL IV, 302-03 in tam navedena liter.

Svk.

URBAS Viljem, etnolog in prirodoslovec, r. 14. jul. 1831 v Lj. služkinji Mariji, u. 15. nov. 1900 v Gradcu. Po osn. š. in gimn. v Lj., kjer je 1851 maturiral, zaenkrat ni ugotovljeno, kaj in kje je študiral. Od 1853-56 je bil skriptor v Licejski knjižnici v Lj., učil zatem na zasebni Mahrovi trg. šoli, prvo znano službo prof. pa je nastopil 1868 v Gor., kjer je poučeval nemšč., franc. in slov. in bil 1871 hkrati tudi član izpitne komisije za ljud. in mešč. šole. Od 1872-97 je poučeval na višji realki v Trstu nemšč., zemlj., zgod., matem., pisanje, včasih tudi slov. Od 1873-92 je bil podpreds. Deutsch. u. Österr. Alpen-Vereina v Trstu, kjer je imel 10 predavanj, med njimi o orografskih razmerah na Kranjskem, o tamkajšnjih ponikalnicah, o Cerkniskem jezeru, Loškem in Planinskem polju itd. in o Čičariji (gl. P. A. Pазze, *Chronik der Section Küstenland des Deutschen u. Österreichischen Alpen-Vereins 1873-1892*, Trieste 1893, 371, kjer so navedeni naslovi njegovih predavanj). Od 1875-83 je bil zunanji član odbora SM in odseka za knjige. 1877 je bil imenovan za začasnega okraj. šol. nadzor. za koprski in poreški okraj. Po upokojitvi 1897 se je preselil v Gradec in tu poučeval na privatni gimn. v glavnem iste predmete kot v Trstu. - U. je objavil nekaj nem. pesmi (8 in krajšo prozo v Vodnikovem spomeniku 1859) in vrsto nem. in slov. razprav, ki so izšle: v *Jahresberichte d. Oberrealschule v Gor. O pregovorih in prilikah, sosebno slovenskih* (1869, 2-33, v 12 nadalj. tudi v N 1869, 1870); v *Jahresbericht d. deutschen Staats-Oberrealschule v Trstu Die Slowenen. Ethnographische Skizze* (1873, 3-63); *Zur Behandlung des deutschen Sprachunterrichtes an den Mittelschulen mehrsprachiger Länder* (ib., 1879-

80, 1-28); *Über Sagen und Märchen* (ib., 1887-88, 1-22); *Unterschiede zwischen d. deutschen u. slowenischen Syntax* (ib., 1892-93, 1-30); v *Zeitschrift des Deutschen u. Österr. Alpen-Vereines pa Die oro- und hydrographischen Verhältnisse Krain's* (1874, 296-312); *Das Phänomen des Zirknitzer Sees und die Karsthäler von Krain* (ib., 1879, 17-33); *Die Tschitscherei und die Tschitschen* (ib., 1884, 1-27). - U-ovi nem. prispevki kažejo, da je za slov. deloval predvsem strok. resno in odgovorno, da pa ni bil dovolj živo povezan s slov. kult. krogom.

Prim.: Marija Stanonik, U. V., SBL IV, 303-04 in tam navedena liter.

Svk.

URLEB Mehtilda, arheologinja, r. 27. mar. 1931 v Mrbu, živi v Lj. Oče Jožef, mati Elizabeta Kroflič. Osn. š. in real. gimn. je obiskovala v Mrbu (matura 1951). Na lj. U je študirala arheologijo v skupini za prazgodovinsko in staroslovansko arheologijo; diplomirala je 1955. Še isto leto se je zaposlila v Notranjskem muzeju v Postojni kot kustos za arheol. (1957 strok. izpit, 1972 višji kustos, 1974 muzejski svetovalec, 1976 strok. svetnik). Od 1965 do 1975 je bila U. ravn. Notranjskega muzeja, po njegovi ukinitvi 1975 in pridružitvi notranjske muzej. dejavnosti k Inštitutu za raziskov. Krasa SAZU, v okviru katerega se je izoblikovala Kraška muzejska zbirka, pa je bila njen vodja do upokojitve (1990). 1990 je bil ponovno oživiljen Notranjski muzej, ki je bil sicer ustanovljen 1947, v njem je bila U. dolga leta edini šolani strokovnjak. Ob arheol. delu je organizacijsko skrbela tudi za vse druge oblike muzej. dejavnosti, predvsem v prirejanju razstav. Arheol. zbirko Notranjskega muzeja (Kraške muzejske zbirke) je postavila na noge s sistematičnim topografskim pregledom Notranjske (prim. številna poročila v Varstvu spomenikov (VS) npr. *Arheološke najdbe iz Postojne*, zbornik Ljudje in kraji ob Pivki 2, Postojna 1985, 133-44; *Po arheoloških sledovih na Bistriškem*, Bistriški zapisi 2, Ilir. Bistrica 1984, 36-43; *Cerknica in okolica v davnini*, Notranjski listi 2, 1981, 179-94; *Loška dolina in okolica v davnini*, Notranjski listi 1, 1977, 16-30) in s številnimi arheol. izkopavanji. U. je izkopavala na Gradišču v Slavini (Arheološki vestnik (AV) 8, 1957, 150), v Knežaku (VS 7, 1958-59, 285), gradišči Cvinger in Tržišče pri Dolenji vasi (VS 28, 1966, 24), v Smarati (VS 7, 1958-59, 294 in 25, 1983, 212), na gradišču

Stari grad (Hasberg) pri Planini (AV 7, 1956, 292), na Vitovljah v Vipavski dolini (VS 8, 1960-61, 218), tabor okoli farne cerkve v Cerknici (VS 21, 1977, 218), antično grobišče v Cerknici (AV 34, 1983, 298-346); o Cerknici prim. še *Cerknica*. Rešena arheološka dediščina Slovenije, Lj. 1980, 54; *Cerknica in okolica v davnini*, Notranjski listi 2, 1981, 179-94), *Železnodobno grobišče v Trnovem pri Ilirski Bistrici* (Rešena arheološka dediščina Slovenije, 1980, 116; Arheološki pregled 20, 1978, 27-30; VS 23, 1981, 217-19); *Nova odkritja na halštatski nekropoli Trnovo pri Ilirski Bistrici*, Situla 20-21, 1980, 285-89); *Prazgodovinsko naselje v Štirni pri Cepni* (VS 25, 1983, 213), na Sv. Trojici v Ilirski Bistrici, znamenito železnodobno naselje v Smihelu pod Nanosom (VS 26, 1984, 212) in še marsikje (Orehok, Benete, Dolnja Košana, Kalce, Zaplana...). Njeno osrednje arheol. delovišče pa je bila Križna gora pri Ložu. To železnodobno, antično in zgodnj srednjeveško najdišče je raziskovala od 1957 do 1964 in napisala o njem tudi svoja najbolj odmevna dela, samostojni knjigi *Križna gora pri Ložu* (Lj. 1974) in *La necropole Hallstattienne de Križna gora* (1969) in več člankov v VS (17-19, 1974, 217-30) ter v AV (24, 1975, 507-20; 19, 1968, 472-84). - U. je sodelovala v doslej najboljšežnejšem skupnem delu slov. arheologije (v 5. pogl. Postojna, 148-61) s prispevki o notranjskih arheol. najdiščih, prav tako pa je bila soudeležena v nič manj odmevnem raziskovanju poznoantičnih utrd in zapor na področju med Kvarnerskim zalivom in dolino Bače (Claustra Alpium Iuliarum I, 1971). Za ES pripravlja U. gesla s področja Notranjske (Dolenje, Cerknica).

Prim.: Osebni podatki.

Svd.

URŠIČ Andrej Anton, šahovski problemist in pedagog, r. 3. sept. 1864 v Sovodnjah pri Gor., u. 1. sept. 1925 na Vogrskem. Oče Valentin, kmet, mati Marjana Devetak. Osn. š. v Sovodnjah, gimn. v Gor. 1879-86, nato je vstopil v bogoslovje in bil posv. 1890. Najprej je kot kpl. služboval v Kanalu 1891-93 in v Oblokah 1894-1900, kot vikar v Orehku pri Cerknem 1900-06, nato kot žpk v Slovrencu v Brdih 1906-15. Zaradi prve svet. vojne je bil interniran najprej v Cremono, nato v Firence. Po vrnitvi na Gor. je 1920 postal žpk na Vogrskem, kjer je tudi umrl. - U. je brez dvoma eden najpomembnej-

ših svetovnoznanih slov. šahovskih problemistov. Za šah ga je navdušil prof. Fran Plohl že na gor. gimn. Ko je LZ odprl šah. rubriko 1885, je U. sodeloval že istega leta v več št. z rešitvami in tudi s svojimi problemi. Od 1902 do 1909 je vodil šahovsko rubriko v DS in privabil k sodelovanju več mednar. mojstrov, sam pa je prispeval 75 izvirmih problemov. Razumel je potrebo po vzgoji šahovskega naraščaja, zato je v dij. listu Mentor začel objavljati teoretični pouk o šahu *Navod za šahovo igro* (1908-12), ki pomeni drugo (za Jankom Kalanom v LZ 1885-88) znanstveno razpravljanje o šahu pri Slov. - U. se je udeleževal največjih turnirjev in prejel več mednar. nagrad in priznanj: iz Barcelone, Stockholma, Moskve, Nizozemske, Nemčije itd. Priobčeval je originalne šahovske naloge v vseh evr. šahovskih revijah. 1909 so se tiskali nekateri njegovi problemi tudi v Avstraliji. U. je zbral veliko šah. knjižnico, ki pa jo je uničila prva svet. vojna. Napisal je tudi zgod. šaha, a se je rkp. izgubil. Da bi počastila in utrdila spomin na zaslužnega domačina, je občinska uprava v Sovodnjah pri Gor. poimenovala jun. 1983 po U. eno izmed sovodenjskih ulic.

Prim.: SBL IV, 305-06 in tam navedena liter.: M. Breclj, Med Brdi in Jadranom, Celje 1983, 173; arhiv občine Sovodnje ob Soči; PDK 24. jul. 1983; V Cescutti-A. Grauner, Sovodenjska osn. šola v okviru razvoja slov. šolstva in razmer čas, Pedagoška akademija Lj 1988, diplomsko delo, tipkopis, 26, 32, 73. Češč.

URŠIČ Andrej (domače: **Slavko**), politik in časninar, r. 17. okt. 1908 »pri Jeronovih« v Kobaridu, ugrabljen in izginil 31. avg. 1947. Bil je drugi izmed 7 otrok trgovca Antona, ki je bil svojčas starosta Sokola in kobariški župan, in Amalije Volarič iz Robiča. Osn. š. v Kobaridu, gimn. v Novem mestu (matura 1928). Pravo je študiral na lj. U. in dosegel diplomo 30. okt. 1943. Od časa, ko so faš. aretirali brata Rudija (gl. čl.) 1928, ni obiskal domačega kraja do poletja 1945 ter kot edini član družine živel v Jslj, zlasti pri teti in družini zaročenke v Lj. 9. dec. 1929 je postal jsl. državljan. - Že v dijaških letih se je odločil za javno delo. Usmerjen je bil liberalno, jugoslovansko, ni bil cerkven, vendar tudi ne ateist, zagovornik demokracije in svobode. V Novem mestu je bil član dij. društva Prosveta, na U. pa unitarističnega Jugoslovanskega naprednega akademskega društva Jadran in Kluba jugoslovanskih akademi-

kov Trsta, Gorice in Istre. Pri Jadranu je bil v začetku tridesetih let preds., ur. mlad. revije Val (ustanovljene 1932-33), član Akademске akcije za izpopolnitev U (od 1933), Narodnega akad. bloka, odgovoren za publikacijo *15 let JNAD »Jadrana« 1920-35* (Lj. 1937). Dal je pobudo za številne, tudi vsedrž. manifestacije jsl. usmerjenih študentov. Od 1. dec. 1935 je bil med ustanovitelji in ured. 14-dnevnik Naša misel. Vključil se je tudi v strankarsko življenje in postal ur. dnevnika J v Lj. Ob sporu med mladimi in starimi v JNS je bil U. 1937 med vodilnimi predstavniki nove mlad. organizacije Omladina JNS (OJNS ali »mlada JNS«) skupno z B. Sancinom (gl. čl.), S. Bajičem, inž. Jož. Rusom, B. Vrčonom (gl. čl.), B. Drnovškom idr. Nastopali so kritično in samostojno ter 1940 izdali brošuro *Politična, gospodarska in socialna načela OJNS*, za katero je U. obdelal notranjepolit. in socialna vprašanja. 11. febr. 1941 je bila ustanovljena tudi širša Mladinska napredna delovna skupnost z namenom, da poveže mlade razcepljenega liberalnega tabora. Ob zasedbi je bil U. najprej v vojski, nato spet pri J. Zaradi zadržanja vodstva JNS do it. oblasti je OJNS izstopila iz stranke in se osamosvojila pod imenom Nova Jugoslavija. Zavzemala se je za osvoboditev vseh Slov. in vsega ozemlja iz časa pred nasilnim potujčenjem, za obnovo Jsls ob široki samostojnosti sestavnih delov, za demokratična načela, socialno pravičnost itd. U. je zahajal na seje »direktorija JNS«, ki je nastal ob pogajanjih za zблиžanje, v imenu svoje skupine, ki pa vanj ni vstopila in se je pogajala tudi za vstop v OF. Na odločilnem razgovoru jeseni 1941 so sodelovali za Novo Jugoslavijo inž. Jože Rus, F. Juvan in U., za OF pa Boris Kidrič, Drago Marušič (gl. čl.) in dr. Jože Rus. Razšli so se zaradi monopolnega položaja KPS in različnega odnosa do jsls monarhije in vlade v emigraciji, ki jih U. in prijatelji niso postavljali v dvom. S 1. dec. 1941 je Nova Jugoslavija začela izdajati list Zarja svobode, ki je podpiral gibanje gen. D. Mihailovića in ki so mu predstavniki OF 25. jan. 1942 zaplenili tiskarske stroje. Ko so se liber. skupine jan. 1942 združile v Napredno delovno skupnost, je U. zastopal Novo Jugoslavijo v njenem 5-članskem ožjem odboru, ko pa je bila apr. 1942 ustanovljena Slovenska zaveza kot najvišji ileg. polit. forum tradicionalnih strank, je bil U. v 7-član-

skem plenumu in v vodstvu propagandnega odbora. Sodeloval je pri ileg. listih Slovenska zaveza in Novice. Sam ni bil pri kaki vojaški formaciji in tudi ni obiskal domačega kraja, da bi ne ustvaril videza dobrih stikov z okupatorjem. Iz Lj. je šel 6. maja 1945 in se čez Ljubelj umaknil na Koroško. Jun. se je pomaknil v Rim, od tam v Trst, kjer je odklonil službo pri Glasu zaveznikov, in se naselil pri svojcih v Kobaridu. 1947 je v begunskem taborišču v Riccioneju sodeloval pri ustanovnem zboru skupne liberalne stranke Slovenske demokratske stranke, kjer je po pooblastilu A. Sfiligoja (gl. čl.) zastopal tudi gor. liber. - Predstavniki novih slov. oblasti so ga v Kobaridu (takrat še cona A pod ZVU) nekajkrat obiskali in vabili v Lj., vendar je to odklonil zaradi načelnega odklanjanja novega režima, njegove totalitarnosti in nasilnosti. Že 1946 je bil z A. Sfiligojem, A. Kacinom (gl. čl.) in I. Krpanom v pripravljalnem odboru za ustanovitev od KPS in SIAU neodvisne slov. polit. organizacije. Iz tega se je 17. jan. 1947 na občnem zboru v Alojzijevišču v Gor. rodila SDZ. U. je bil član prvega 6-članskega vodstva, ko pa je 25. apr. 1947 izšla prva št. tedenskega glasila Demokracija, je bil ob P. Kemperletu (gl. čl.) njen dejanski ur. Stalno bivališče je ohranil v Kobaridu, vendar z namenom, da se pred razmejitvijo sept. 1947 umakne na it. drž. ozemlje, po nekaj dni je vsak teden živel pri teti v Gor., pogosto pa je bil tudi v Trstu. Nastopal je kot predavatelj, v Demokr. pa je objavljal številne članke in načelne komentarje. Posebno pozornost je vzbudil niz sestavkov *Misli o demokraciji*, ki jih je podpisal kot »Slavko Hribovec« in v katerih je izpovedal svoje prepričanje. Ob 30-letnici izida Demokr. jih je Slov. prosv. matica natisnila v posebni brošuri. Pojav SDZ in Demokr. je vzbudil izredno nasprotovanje na lovcih z napadi in grožnjami SIAU, KPJK in PDK. Kljub svari lom prijateljev se je U. brezskrbno zadrževal v Kobaridu, češ da se spričo čiste vesti in poštenega dela nima česa bati. Zvečer v nedeljo, 31. avg. 1947, so ga neznanzi zvalili z veselice v Kobaridu v Robič. Ko se je vračal na motornem kolesu, so med Starim selom in Kobaridom nategnili žico čez cesto, da je padel. Kar je sledilo, kljub policij. preiskavam in poznejšim poizvedvam še ni pojasnjeno, dejstvo pa je, da je U. za vedno izginil. - Če opustimo nekatere

gotovo netočne zapise, ostajata možni dve verziji: da je bil U. že tam ali nedaleč od kraja ugrabitve umorjen in pokopan (govorice domačinov, med katerimi je treba iskati storilce; članek v Domu); ali pa je bil prepeljan v Lj. in kasneje umorjen (izpoved bivšega polk. Ozne Winklerja; izjava preds. lj. sodišča dr. Zigona U-evima sestrama Veri in Mari kmalu po ugrabitvi, da je U. v Prisilnih delavnicah). Leta kasneje je bila na kraju ugrabitve nerazumljivo razstreljena skala ob cesti, kjer so svojci prižigali sveče. Ugrabitev je imela velik odmev, SDZ pa se je obrnila tudi na Varnostni svet OZN, da bi dosegla osvoboditev svojega predstavnika, katerega ugrabitev je pripisala jsl. tajni policiji. U-eva mati se je med drugim 1953 obrnila s prošnjo na preds. Tita, 1962 pa je pisala na pravosodna ministrstva vseh jsl. republik in prejela odgovore, da se »U. ne nahaja v zaporih na teritoriju« posameznih republik. - Po sklepu dežel. tajništva 22. mar. 1990 je SSK zaprosila Svet za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin v Lj., da bi ugotovil, zakaj in kako je prišlo do U-eve ugrabitve in smrti, vendar še ni razjasnitve. Pobuda pa je v javnosti priklicala spomin na U-ev lik in obrodila nekaj tehtnih odmevov v tisku.

Prim.: Žpk. arh. Kobarid; arh. U v Lj.; razgovor z U-evim bratom Antonom in sestrama Vero in Maro 17. avg. 1990 v Kobaridu; pisni podatki Marka Udoviča iz Trsta; ustna pričevanja; časopisje, ki je pisalo o ugrabitvi in ob njenih obletnicah, zlasti Demokr. 5. sept. 1947, 27. avg. 1948 s sl., 2. sept. 1949 s sl., 27. avg. 1954, 30. avg. 1957 s sl., 1. jan. 1958, 1. sept. 1962; Mat. Tratnik (ps.), Medvladje na Primorskem, ZbSS 1952, 120-21; Fr. Saje, Belogardizem, II. izd., Lj. 1952, pass.; Fr. Grum in St. Pleško, Svoboda v razvalinah, Cleveland 1961, 33; Fr. Škerl, Prispevki k zgod. razvoja nasprotnikov Osvobodilne fronte v letu 1941, ZC 1967, 143-46, 190; KatG 31. avg. 1967; Avg. Sfiligoj, Slovenska demokratska zveza v Gorici 1947-1969, Gor. 1969, 13, 18, 19 s sl. in pass.; Novak, 254; 225 let novomeške gimnazije, Novo mesto 1971, 440 in sl. št. 24; Sl. Kremenšek, Slovensko študentovsko gibanje 1919-1941, Lj. 1972, 383, 393, 401; dr. Ž (B. Sancin), Dr. Andrej-Slavko Uršič, Utripi, Trst dec. 1977 - jun. 1978, 29-30; Sl. Hribovec (Dr. Andrej-Slavko Uršič), Misli o demokraciji, Trst-Gor. 1977, 24 str. s sl. (besedilo te brošure je tudi v Utripih, dec. 1977 - jun. 1978); B. Sancin, Dr. Andrej-Slavko Uršič, Utripi, Trst jul. 1979, 3-6 s sl.; Nadja Maganja, Trieste 1945-1949, Nascita del movimento politico autonomo sloveno, Trst 1980, pass.; Lad. Bevc, Del mojih spominov okrog let 1944 in 1945, Sokolski vest-

nik, Milwaukee 1980, št. 4, 154, in Del mojih spominov iz 1945-1949-1955, Sokolski vestnik 1981, št. 4, 21; Al. Breclj, I gruppi politici autonomi sloveni a Trieste 1949-1952, Trst 1983, pass.; St. Kos (ps.), Stalinistična revolucija na Slovenskem, I, Rim 1984, 202; Karlo Novak, Moj vojnopolitički rad, Sokolski vestnik 1987, št. 1, 3, 4, pass.; o predlogu SSK so pisali skoraj vsi slov. časopisi na obeh straneh meje, npr.: KatG 5. in 26. apr. 1990; Rob. Škrlič, Kam je izginil Andrej Uršič?, Erazem, priloga PrimN 3. jul. 1990, 8-11 s sl.; id., ponatis v Demokraciji, Lj. 17. jul. 1990, 8-9; KatG 26. jul. 1990; B(ožo) Z(uanella), Kje je pokopan Andrej Uršič?, Dom 31. avg. 1990, 9.

ij

URŠIČ Anton Nino, operni pevec in režiser, r. 1. jul. 1905 v Trstu, u. 20. sept. 1964 v Mrbu; pokopan v Lj. Oče Anton, uradnik, mati Marija Horvatič, gospodinja. Osn. š. je 1912-17 opravil v Lj. in tam 1917-25 tudi gimn. 1925-30 je študiral na lj. Pravni fak. in 1930 diplomiral. Od 1929 je bil uradnik v zaseb. pletilstvu A. Terček; od 1934 upravni jurist pri banski upravi do 1944, ko je postal solist lj. Opere; 1945 je bil premeščen v Mrb., kjer je bil solist, dramski tenor in režiser. Režijo je od 1948 študiral na AIU v Lj. pri prof. Gavelli; 1963 je bil upokojen. - Veselje do petja je čutil že v zgodnji mladosti. Še deček je pel sopran solo. Kot študent je bil član akad. zbora, ki ga je vodil Fr. Marolt. Solo petje ga je najprej učil Marolt in potem 4 leta A. Darian. Debutiral je v vlogi Franja v Foersterjevi operi Gorenjski slavček, 1944 v lj. Operi. Tu je nastopil še kot Stevo (L. Janaček, Jenufa); Alfred (G. Verdi, Traviata), 1945; Janko (B. Smetana, Prodana nevesta), 1945; Walter (R. Wagner, Tannhäuser), 1945; v Mrbu pa kot Pinkerton (G. Puccini, Madame Butterfly), 1945; Cavaradossi (Puccini, Tosca), 1947; Manrico (G. Verdi, Trubadur), 1947; Canio (R. Leoncavallo, Glumači), 1948. Največ uspehov je žel z vlogo Mića (J. Gotovac, Ero z onega sveta), 1947. Mnogo je pel tudi na koncertih in akademijah. V mrb. Operi, ki ni imela svojih režiserjev, je najprej pomagal režiserjem, ki so prihajali iz drugih krajev, potem se je lotil sam režije: Smetanova Prodana nevesta, 1950; D'Albertova Nižava, 1951; Verdijeve: Traviata, 1951; Rigoletto, 1957; Trubadur, 1960; Puccinijeve: Tosca, 1952; Gianni Schicchi, 1956; La Bohème, 1959; Massenetova Manon, 1957; Donizettijeva Lucia di Lammermoor, 1959; Leoncavallovi Glumači, 1960; Poličev Deseti brat, 1960. Med 1949

in 1965 je objavil 25 člankov v GLMrb. Sodi med pionirje, ki so po zadnji vojni pomagali dirigentu A. Neffatu sestaviti solistični ansambel.

Prim.: SGL III, 751; SBL IV, 306-07; Delo 1964, št. 259; arhiv SNGMrb.; VMrb. 1964, št. 221; 1974, št. 217 s sl.; GiMrb. 1964/65, 40-41 s sl.; 1974/74, 11-12 s sl..

Har.

URŠIČ Borut, umetnostni zgodovinar, r. 3. febr. 1961 v Novem mestu. Oče Branko, zdravnik, mati Boža Masten, gospodinja, oba z Vrhnike. Otroška leta je preživel v Beli krajini. Osn. š. v Novi Gor. in Šempetru. Že v gimn. letih v Novi Gor. se je začel ukvarjati z raziskovanjem umetnostnih spomenikov na Primor. V okviru srečanj Znanost mladini je trikrat (1976, 1977, 1979) dosegel prvo mesto na področju umetn. zgod. Po maturi se je 1979 vpisal za študij umetn. zgod. (A) in zgod. (B), pozneje tudi hispanistike na lj. FF. Po diplomi 1984 se je zaposlil kot raziskovalni asistent na Umetnostnozgod. inštitutu F. Steleta pri ZRC SAZU. Od sept. 1989 živi v Celovcu, kjer je sodelavec Mohorjeve družbe. Stalno bivališče ima v Šempetru pri Gor. - Ob študiju se je usmeril v preučevanje baročnega kiparstva. Diplomsko nalogo *Rezljani oltarji 17. stol. v Goriških Brdih* je objavil v ZUZ n.v. XX, 1984, 41-64, pripadajoči katalog pa v GorLtk št. 11, 1984, 145-83. Med študijem je bil aktiven kot mentor na raziskovalnih taborih in demonstrator na U; pogosto je sodeloval s spomeniško varstvenimi in muzejskimi inštitucijami. V štud. letu 1984/85 se je kot štipendist Herderjevega sklada ustanove F.V.S. izpopolnjeval na Inštitutu za umetn. zgodovino na dunajski U. Aktivno se je udeležil nekaterih strok. srečanj doma in v tujini. V svojih objavah iz gimn. let je orisal nekaj umetn. spomenikov na Primor., npr. c. sv. Mihaela v Šmihelu nad Ozeljanom (JKol 1978, 170-78), c. sv. Kancijana v Britofu ob Idriji (PrimSreč št. 7, 1978, 24-29), Marijino c. v Logu pri Vipavi (GorLtk št. 6, 1979, 313-31). V svojem prispevku *Altari lignei della bottega d'intaglio di Caporetto* je na simpoziju La cultura lignea in Friuli (Udine 1985, 121-29) osvetlil delovanje kobariških rezbarjev v 17. stol. Pozneje se je k temu problemu vrnil v prispevku za Trinkov koledar 1985 (58-71), kjer je skušal razmejiti umetnostna opusa rezbarja Jerneja Vrtava in slikarja Luka Sarfa. Za simpozij La cultura slovena nel Litorale (Gor. 1986) je pripravil pre-

gled umetn. snovanja na Primor. od začetka 17. do konca 19. stol. (izšlo v istoimenskem zborniku, Gor. 1988, 77-101). Kot rezultat skupnega topografskega dela z ženo Mojco U. je nastala študija o sakralnih spomenikih v dolini reke Reke, ki je izšla v knjigi II Timavo (Trieste 1989, 179-207) in v njeni slov. izdaji Reka Timav (Lj. 1990). U. je sodelavec PSBL, SGL in EncSje. Za vrsto različnih strok. in poljudnoznanst. publikacij je prispeval slikovno gradivo s področja svoje stroke. 1980-84 je bil član izvrš. odb. Slov. umetnostnozgod. društva. Apr. 1990 je v Novi Gor. organiziral it.-slov. simpozij o Baroku na Primor. Večkrat predava in vodi študij. potovanja po Sji in tujini.

Prim.: Osební podatki; Biografije in bibliografije raziskovalcev Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU, II. knjiga, 92-93.

Ured.

URŠIČ Franc, slikar in karikaturist, r. 19. nov. 1907 v Gor., u. 22. mar. 1979 v Izoli; pokop. v Lj. Oče Anton, pismonoša, mati Kristina Fegic, gospodinja. 1914-20 je obiskoval osn. š. najprej v Izoli, nato v Lj.; tu je 1920-28 obiskoval gimn. in jo zaključil z maturo. 1929 se je v Zgbu vpisal na likovno akad. Zaradi polit. delovanja (oblikoval letake, pripravljaval brošure in z lesorezi opremljal Enotnost, glasilo KPS) so ga še istega leta arctirali in ga poslali v lj. zapore. 1930 je v Zgbu nadaljeval s študijem in 1933 diplomiral. 1934-36 je poučeval kot suplent na gimn. v Bolu (otok Brač), 1936-43 pa kot prof. na III. drž. realni gimn. v Lj. Od 1942 dalje je sodeloval z OF; delal je kot član matičnega odbora kulturnikov OF v sektorju za likovno umetnost. V tem okviru je v sodelovanju z drugimi pripravil in ilegalno izdal brošuro karikaturne z naslovom *V Kristusovem imenu*, 1943 (ponatis 1977). Objavljal je tudi karikature v ilegalnem SPor. Zaradi sodelovanja z OF je bil 1943-45 interniran v Dachau. Po vojni je 1947-54 v Lj. delal kot gimn. prof.; istočasno je sodeloval s humorističnim listom Pavliha kot likovni svetovalec. Od 1954 do upokojitve 1966 je poučeval likovno vzgojo na Pedag. akad. v Lj. - U. je bil član Društva slov. likovnih umetnikov (1945-47 preds.). 1963 je bil odlikovan z redom zaslug za narod s srebrnimi žarki. - Sprva se je posvečal socialnokritičnim temam (*Predmestje*, 1930; *Dachau*, 1945; *Perice*, 1946); izražal se je v najrazličnejših grafičnih tehnikah, v risbi in oljni tehniki. Kasneje se je bolj posvetil karikaturni

in ilustraciji. V srednješol. letih je na U. vplival Hinko Smrekar. Zlasti v zgodnejših delih opazimo elemente fauvizma; v karikaturi pa je sprva opazen Groszov vpliv, pozneje pa je forma poenostavil z namenom, da poudari vedno aktualno vsebino. - U. je sodeloval na vrsti skupinskih razstav doma (Lj. 1939, 1940, 1945, 1946, 1948, 1959, 1960, 1965, 1971, 1973, 1975, 1976; Bgd 1940, 1969; Skopje 1976, 1978) in v tujini (Trst 1945; Gor. 1945; Zürich 1975). - Kot pedagog je vzgojil vrsto slikarjev. Z likovnega področja je napisal vrsto teoretičnih člankov, ki jih je objavljaval v različni periodiki (S, Jugoslovan, LdP, Svoboda). - Pseudonim: FR. UR. (v ilustracijah in karikaturah).

Prim.: Arhiv III. drž. real. gimn. v Lj. 1936/37-1939/40; DS 1940, 58-59; SPor 1945, št. 134; 1948, št. 66; Miško Kranjec, LdP 1948, št. 57; Fr. Šijanec, Sodobna slov. likovna umetnost, 1961, 203; J. Mesesnel, Delo 1965, št. 98; Isti, prav tam 1976, št. 271; C. Velepčič, Delo 1970, št. 113; Isti, Lj. dnevnik 1970, št. 173; 1929-50 nadrealizem, socijalna umetnost, Bgd 1969, 56, 64, 112, 273, 285 (razst. katalog); Luc Menaše, Evropski umetnostnozgod. leksikon, 1971, 2205; Socialnokritična umetnost, grafika ... 1976 (katalog); Iztok Durjava, Delo 1977, št. 41; Delo 1979, št. 73; V. Kozak, Dnevnik 1980, št. 327; slika v arh. SBL.

M. Ur.

URŠIČ Franc, pravnik, r. 5. okt. 1855 v Spodnji Kanomlji (župnija Spodnja Idrija), u. 18. jul. 1926 v Lj. Oče (domače hišno ime »pri Krkoču«) Janez, mati Marjana Erjavec. Gimn. v Lj., matura 1875. Na dunajski U je dokončal študij klas. filologije. Ker ni dobil službe, je študiral tam še na Pravni fak. in opravil izpit iz stenografije za pouk na sred. š. Dalj časa je živel na Dunaju kot odvet. pripravnik, nato notarski pripravnik v Sevnici. 5. apr. 1890 je postal pripravnik pri kranjskem dežel. odboru, 1901 je napredoval v dežel. tajnika, nato je bil od 1906 dežel. tajnik prvega razreda, 1916 je postal dežel. svetnik. Ob nastanku nove jsl. države je sodeloval pri likvidaciji kranjske dežel. vlade in delal v gradb. upravnih službah (Poverjenišтво za javna dela, gradbena direkcija). Maja 1924 je stopil v pokoj. Kot pravnik in jezikoslovno izobražen je sodeloval pri Pleteršnikovem slovensko-nemškem slovarju in pri Babnikovi pravni terminologiji. Njegova hčerka dr. **Milena** (r. 1901 v Lj.) je literar. zgod. in leksikografka.

Prim.: Pol stoletja društva »Pravnik«, Lj. 1939, 136-37; župn. urad Sp. Idrija (pismo z dne 8. mar. 1990).

B. Mar.

URŠIČ Franc, partizanski borec, r. 4. okt. 1920 v Kobaridu, u. 7. apr. 1945 v Trstu. Oče Franc, kovač in priučeni veterinar, mati Marija Kokole, gospodinja. Osn. š. v Kobaridu, napravil je sprejemni izpit za sred. š. v Tolminu, a ga starši kljub nadarjenosti niso mogli vzdrževati; opravljal je le priložnostna dela. Vojaški rok je služil od mar. 1940 v Arezzu, nato v Turinu, od koder je pozimi 1943 pobegnil domov in se nekaj časa skrival. Mar. 1943 je odšel v part., v Kobariško četo Tolminskega bataljona. Izkazal se je kot dober in izurjen borec, zlasti kot mitraljezec. Maja 1943 se je v sestavi 1. bataljona Gradnikove brigade udeležil pohoda v Beneško Slov. Odlikoval se je v bojih v zasedi med Kobaridom in Srpenco ter nato v bitki na Stolu 18. maja. Ranjence iz teh bojev je U. kot poznavalec terena spravil v zasilno bolnišnico oz. sanitetno postajo v Skalcah nad Sužidom na pobočju Matajurja. Postal je komandir bolnišnice ter je zanjo skrbel skoraj do kapitulacije It. F. Črnugelj ga je pritegnil tudi v polit. delovanje v vaseh pod Matajurjem, pred kapitulacijo It. pa je postal tudi poveljnik Beneške čete, ki je nato ob 8. sept. 1943 in po njem imela odločilno vlogo na Kobariškem. V tistih dneh se je oblikoval bataljon »Andrej Manfreda« z U. kot komandantom in Črnugljem kot komisarjem na čelu. Izkazal se je tudi pri obrambi »Kobariške republike« pred prizadevanji Nemcev, da si zagotove prometno pot po Soški dolini; sodeloval je pri akciji osvoboditve zapornikov iz videmskih zaporov. Njegov bataljon je v sept. številčno izredno narasel, tako da so v začetku okt. iz njega že ustanovili 2. soško brigado, kasnejšo 18. Bazoviško brigado. U. je sprva postal komandant njenega 5. bataljona (imenovan »Klodiški«), od 25. okt. 1943 pa do 1. febr. naslednjega leta je poveljeval 3. bataljonu. Operiral je na ozemlju južno od Bovca in na samem Bovškem, pri čemer je sam vodil vse pomembnejše akcije, tudi nekatere sabotažne podvige (uničenje naprav v rudniku Rabelj konec dec.). V začetku febr. 1944 je bil imenovan za namestnika komandanta 18. brigade in ostal do 4. marca. Takrat ga je štab IX. korpusa imenoval za komandanta Briškobeneškega odreda. Tudi pri odredu kot izraziti teritorialni enoti se je zelo dobro obnesel, spet predvsem z različnimi sabotažnimi akcijami (napad na letališče Belvedere, na električno cen-

tralo pri Gor., uničenje mostu na Idriji ipd.). 1. jul. je bil postavljen za komandanta 15. Gregorčičeve brigade, pri čemer ga je tedaj štab korpusa štel za enega od najperspektivnejših domačih vojaških kadrov na Primor. Kot glavno nalogo je dobil izvedbo ponovnega pohoda v Beneško Slov. in nanj se je dolgo in temeljito pripravljaj, najprej na območju Čepovana. Ze 7. avg. je štab IX. korpusa oblikoval Operativni štab za zapad. Primor., ki mu je podredil Gregorčičevo brigado ter Briško-beneški in Idrijsko-tolminski odred. Štab, za njegovega poveljnika je bil postavljen prav U., je bil zadolžen za »obrambo« zah. slov. ozemlja v primeru morebitnega anglo-amer. desanta na tem območju. Sredi avg. se je U-eva brigada premaknila na območje vzhodno od Krna in zasedla prostor med Mrzlim vrhom, Čelom in planino Sleme. U. je sklical sestanek omenjenega štaba na planini Pretovč. Nemci so medtem ugotovili, da se tod nahaja neka part. enota, in sicer Idrijsko-tolminski odred, ki pa je bil dejansko bolj vzhodno, na območju Čadrga. 19. avg. je U. skupaj s Črnugljem odšel v Trento, da pripravi prehod brigade prek Soče oz. da le-ta ob tem uniči it. postojanko v Žagi, hkrati pa je želel srečati tudi svojo mater, ki je s Koroške pribezala s prisilnega dela. V noči na 20. avg. pa so tri nem. kolone brigade presenetile. Prišlo je do ogorčenih dvodnevnih bojev, predvsem na območju planine Sleme in Rdečega roba. Ko je U. v dolini zaslišal streljanje, se je skušal čim prej vrniti nazaj k brigadi, vendar stika z njo ni več našel. 21. avg. so ga Nemci na Javorci najprej ranili, nato pa ujeli. Odpeljali so ga v Kobarid, kjer mu je sestra še lahko preskrbela obleko. Nato so ga prepeljali v goriško in od tam v tržaško bolnišnico, potem pa se je znašel v Coroneu. Bil je izpostavljen tudi brutalnemu zasliševanju in zasramovanju, vendar se je zadržal in ni ničesar izdal. Iz dokumentov je razvidno, da se je že takoj po njegovem prijettju po zaslugi njegove matere sprožila akcija, da bi ga zamenjali za nekega ujetega nem. majorja. U. je tedaj imel čin kapetana. Iz zapora je uspel pretihotapiti tudi nekaj pisem, a na koncu z nameravano zamenjavo ni bilo nič. Obsojen je bil na smrt in končal v tržaški Rižarni. Part. ime Jožko.

Prim.: Župn. urad Kobarid (5. sept. 1990); Izjava sestre Marije Likar (18. sept. 1990); Izjava Franja Bavca (12. sept. 1990); Izjava Franca

Črnuglja (17. sept. 1990); SPor 29. avg. 1953; PDK 1. sept. 1953; TolmG 26. avg. 1944; S 7. sept. 1944; F. Bavec, Bazoviška brigada, Lj. 1970, 37 s sl.; C. Zupanc, Zapadno-primorsko okrožje, Nova Gor. 1973, 70-71 s sl.; S. Petelin, Gradnickva brigada, Lj. 1983, 69; J. Ošnjak, Pod Matejurjem, Lj. 1970, 160, 175, 248-49 s sl.; TolmZb 1975, 51-60; Zbornik dokumentov in podatkov o NOV jsl. narodov, VJ, knj. 15: št. 126, 138, 175; knj. 16: št. 24, str. 194; Arhiv INZ, fasc. 283/III/5.

Mlikar

URŠIČ Hinko, geograf in zgodovinar, r. 30. jul. 1911 v Štmarvu pri Gor. progovnemu čuvaju Antonu in Amaliji Kenda, ki sta bila doma na Selih pri Volčah. Ob izbruhu vojne med It. in Avstr. 1915 je morala družina v begunstvo, sprva v Breže na Koroško, potem pa v Radovljico, ker se oče po vojni ni hotel zaposliti v It. Obiskoval je škof. klas. gimn. v Šentvidu nad Lj. in maturiral 1931. Na U v Lj. je študiral geografijo kot glavni ter zgod. in sociol. kot stranski predmet. Med seminarskimi nalogami je s posebno vneto obravnaval nastanek in razvoj Radovljice, na katero se je naslonil prof. Maks Miklavčič v svojem spisu v Krajevnem leksikonu Dravske banovine. Po diplomu 1937 in odsluženju vojaškega roka je bil 1939 nameščen na mešč. š. v Mezici, dec. 1940 pa premeščen na gimn. v Lj. Aprila naslednjega leta je padel pri Varaždinskih Toplicah v nem. ujetništvo, kmalu pa je bil izročen kot vojni ujetnik It. Po kapitulaciji It. se je sicer vrnil na službeno mesto v Lj., a je bil kmalu na prisilnem delu pri organizaciji TODT v Postojni. Po vojni je služboval na gimn. v Ptuju, od nov. 1946 na slov. učiteljišču v Portorožu, jeseni 1948 pa je bil na lastno prošnjo premeščen v Tolmin, kjer je poučeval na učiteljišču in nazadnje do upokojitve 1979 na gimn. Tu je predaval na delavski univ. in po vaseh takratnega tolminskega okraja, zelo aktivno pa se je vključil v delo tamkajšnjega Planinskega društva, od katerega je dobil vrsto priznanj in odlikovanj. Sodeloval je pri ustanavljanju muzeja v Tolminu in v Trenti. Med njegovimi prispevki izstopajo: *Sprememb v kobariški mikroregiji* (Geografski obzornik XIII/ 1966, 119, 121); *Od Breginja do Tribuše* (PV 1971, 819-32); *Bovško, Gibanje prebivalstva na Tolminskem* (TolmZb, druga knjiga 1975) in oris doline Soče (Fon-Uršič, *Dolina Soče*, 1982). S krajšimi prispevki se je oglašal v Tov, IdrR in GorSreč. Udeleževal se je domala vseh slov. in jsl. geografskih kongresov.

Prim.: Svet. Ilešič, Prof. H. Uršič - šestdesetletnik, GV XLIII/1971, 196 s sl.; H. Uršič - šestdesetletnik, PV 1971, 393-94 s sl.

Svk.

URŠIČ Jernej, duhovnik, učitelj in narodni buditelj, r. 23. avg. 1784 v Idriji, u. 30. avg. 1860 v Kamni Gorici na Gorenjskem. Oče Tomaž, mati Neža. Osn. š. in štiri razr. latin. š. je končal v roj. kraju, ostale razr. gimn. in bogoslovje je študiral v Lj. (1801-09). Od 1809-15 je bil kaplan, katehet in učitelj v Radovljici, od 1815-19 kooperator v Kropi. 41 let, od 1819 do smrti je bil župnik v Kamni Gorici. U. se je že pred marčno revolucijo, zlasti pa po njej v svojem okraju zavzemal za razširitev narodnega gibanja in njegovih akcij. Plod teh prizadevanj je bila 1845 ustanovljena osn. š. v Kamni Gorici, ki je bila ena prvih na Kranjskem. Vneto je zbiral tudi domoznansko gradivo, ki ga je občasno pošiljal lj. muzeju. Pomemben je njegov spis *Zernje za slovensko zgodovino*, kjer opisuje nekdanje fužine za železo in jeklo v Kolnici pri Kropi in Kamni Gorici na Gorenjskem. Pisal je tudi o razvalinah Pustega gradu. Zmotno je mnenje, da je bil U. tudi pesnik, v resnici so mu pripisovali pesmi F. Svetličiča (PSBL III, 492-93).

Prim.: Roj. matice v župn. uradu Idrija; M. Arko, *Zgod. Idrije, Gor.* 1931; K. Glaser, *Zgod. slov. slovstva*, Lj. I (1894) do IV (1898); J. Marn, *Jezičnik*, Lj. I (1863) do XXX (1892); J. Trdina, *Zbrana dela*; *Zgod. zbornik*, Lj. I (1888) do XV (1908).

Bevk

URŠIČ Jožef Miroslav, posestnik, tigrovec, r. 30. jan. 1900 v Podragi pri Vipavi. Oče Franjo, mati Marija Žgur. Bil je pobudnik PD Podraga in igralec. Po zatrtju slov. šol in društev je v gornji Vipavski dolini delovalo več tajnih pev. zborov, orkestrrov s harmoniko, v Podragi tamburaški zbor ter zaživela močna podtalna dejavnost proti faš. z ileg. celicami po vaseh. Skrivaj so nosili abecednike Prve korake malčkom in organizirali tajne slov. šole (gl. PSBL Lasič Zvon). U. je bil lastnik mlina na Dobravi, imenovan mlin »Dobrac«, žage in posestva. V mlinu in v cerkvi, ki je ni več, so se sestajali tigrovci z oboroženo trojko iz Jsle: Danilo Zelen iz Senožeč, Tone Černač iz Matenje vasi, Josip Kukec iz Postojne, pozneje tudi Franc Fortunat iz Volč, Just Godnič iz Komna in drugi. U. je sprejemal razno liter., tudi ilegalno, in liter. it. polit. emigrantskih organizacij v Parizu ter nudil hrano

in zavetje trojkam, ki so prenočevale v mlinu, nad hlevom in v cerkvi. Obiskoval je celice po vaseh in jim izročal liter. Tudi v Podragi jo je izročal zaupnim osebam. Zelo prizadeven pri razdeljevanju liter. je bil njegov delavec na žagi T. Mohorčič, ki je liter. razen po vaseh gornje Vipavske doline nosil tudi v Ajdovščino in Črniče. T. Rutar se je z njim dvakrat sestal na Ajševici, nekaj pred njegovo smrtjo v Nazarjih, kjer je živel poslednja leta. Z U. in oboroženo trojko je tesno sodelovala celica v Vipavi: študent in pesnik Dr. Bajc, trgovec St. Poniž (gl. čl.), Mirko Princes, gostilničar v Vipavi, uradnik Ivo Može in T. Mohorčič iz Vipave, delavec pri U. Člani te celice so se sestajali posamezno ali vsi skupaj z oboroženo trojko v Podragi, v drugih mlinih, na samotah ter trojki prinašali hrano na določen kraj. Na sestanku so obravnavali primer jetičnega faš. učitelja Francesca Sottosantija, ki je otrokom pljuval v usta, če so izgovorili slov. besedo (gl. čl.). Člani vipavske tajne celice so bili zelo agilni pri raznašanju liter. po okoliških vaseh. Med bivanjem trojke v Ložah, ko je zbolel T. Černač, ji je hrano prinašal gostilničar Stamberger z Goč, kar dokazuje povezanost tigrovcev po vaseh gornje Vipavske doline. U. je v TIGRu sodeloval do 1937. Zaradi preteče aretacije je v naglici in natihoma prodal hišo, posestvo, mlin in žago ter se izselil v Jslo. Kupil je posestvo v Banja Luki in tam živel z družino do konca druge svet. vojne. Ob koncu vojne so njegovo bivanje ogrožali priseljenci iz raznih vasi, ki so iskali delo in bili brez sredstev. Leto za letom so mu pobrali pridelke. Zvoljo tega stanja se je vrnil na Primorsko in živel v Bertokih pri Kopru.

Prim.: Lastni arhiv; *TolmZb* 1975; Bistriški zapisi, 1982, 2, 71.

Rut

URŠIČ Mario, režiser, r. 24. dec. 1939 v Trstu, kjer tudi živi. Oče Vladimir, mehanik, mati Anica Rijavec, gospodinja. Osn. š. v Rojanu (Trst), nižja gimn. in DTTZ »Ziga Zois« v Trstu, kjer je maturiral 1959. Absolviral je na oddelku za režijo AGRFTV v Lj. 1968. Doslej je zrežiral nad petdeset predstav v raznih slov. gledališčih (SSG - Trst, PDG - Nova Gor., kjer je bil dve leti tudi umetniški vodja, Drama - Lj., MGlj, Mladinsko gledališče - Lj., SNG - Celje, SNG - Maribor). Najpomembnejše so naslednje: Moč uniforme (J. Stoka), Creva (L. Jones), Le premisli, Giacomino (L. Pirandello), Alfa beta

(E. A. Whitehead), Kaplan Martin Cedermač (F. Bevč), Torotumbo (M. A. Asturias), Za narodov blagor (I. Cankar), Apokalipsa (S. Majcen), Rižarna (F. Benedetič - M. Košuta), Benečanka (Anonimo Veneziano), Irkutska zgodba (A. Arbuzov), Proces (I. Mrak), Odpirac (V. Lanoux), Delitev (P. Chiara), Chicchignola (E. Petrilini), Smrt trgoveškega potnika (Art. Miller), Kralj na Betajnovi (I. Cankar), Tetovirana roža (T. Williams), Orgija (P. P. Pasolini), Boter Andraž (M. Držič), Dvojnik (Terencij), Slehernik (H. von Hofmannsthal). Režiral je tudi v it. gledališčih: La Collina (Robe de omini F. X. Kroetz - prevod in režija), Dramma Italiano z Reke in Teatro CSS iz Vidma. Poleg tega je režiral na lj. TV ter naslednje kratkometražne filme: Pes (nagrajen na bienalu Novi Sad 1968), Semafor (produkcija Viba film), Portret A. Černigoja (produkcija Alpe Adria) in Nabrežinski oktet (produkcija Alpe Adria). Nad osemdeset je njegovih režij na RAI Trst. Za to radijsko postajo je tudi priredil Balado o trobenti in oblaku C. Kosmača ter nadaljevalko v osmih delih Magellanov oblak S. Lema. Za isto radijsko postajo je napisal zgodovinsko-biografsko kroniko v osmih delih *Franc in njegovi*. Gre za pripoved o naših koreninah od 1900 do 1945. Poleg tega je napisal še grotesko v osmih delih *Peripetije podeželskega gledališča*. Prejel je naslednje nagrade: Borštnikovo za režijo 1988, Borštnikovo za scenografijo 1988 in nagrado za režijo iz Prešernovega sklada 1990.

Prim.: Osebnosti podatki; SGL III, 752 (napačno naveden mesec rojstva); GL in Zborniki SSG v Trstu (od IV. dela dalje - 1960-65).

M. Bajc

URSIČ Rudl (Rudolf), nar. delavec, rad. napovedovalec, r. 31. dec. 1906 v Kobaridu, u. 21. jun. 1959 v Trstu. Oče Anton, trgovec, mati Amalija Volarič, brat Andreja Uršiča (gl. čl.). V roj. kraju je obiskoval osn. š. Med prvo svet. vojno je morala družina v begunstvo. V Lj. je U. obiskoval trgov. šolo, potem se je vrnil v domači Kobarid, kjer se je kmalu vključil v narodno-obrambno delo, delal pa je kot trgovec. 1928 so ga obsodili na tri leta konfinacije, ki jih je preživel na otoku Ponza. Družina je tedaj skušala zanj posredovati, a sam je odločno zavrnil vsak kompromis. Ob koncu 1931 se je vrnil domov, a je bil 1934 obsojen na dve leti amonije. Ob začetku druge svet. vojne so ga inter-

nirali v Istonio Marino. Po kapitulaciji It. se je vrnil domov in se priključil OF. Kot partizan je prišel maja 1945 v Trst in tu nastopil službo napovedovalca na slov. radijski postaji. Na tem mestu je ostal tudi, ko je upravo postaje prevzela ZVU, postal je uslužbenec Tržaške radij. ustanove (ERT) in s postajo prešel pod RAI. Kot napovedovalec je bil izredno priljubljen, ker so poslušalci zaznavali v njegovem glasu človeka, ki jim je med prvimi spregovoril v slovenščini iz radijskih sprejemnikov. V tem času je bil U. kot napovedovalec deležen izredne popularnosti. Umrl je v Trstu po mučni bolezni. Pokopan je v Kobaridu.

Prim.: Ustni viri; † Rudi Uršič, Demokr. 1. jul 1959; Jože K., Prerani grob, PDK 23. jun. 1959; Bežna žalostinka za R. Uršičem, M(Trst) julij 1959 s sl.; L'Italia al confino, II, 537.

ldt

URSIČ Rudolf (Rudl), družbeno-polit. delavec, r. 14. jan. 1918 v Trstu (Rojan), živi v Lj. Oče Franc, uslužbenec občinskega podjetja Acegat, mati Antonija Piščanc, cvetličarka. Osn. š. v Rojanu, nato tri leta poklicno šolo (avviamento), eno leto Industrij. zavod v ul. Battisti in na Navtičnem zavodu 1937 končal strojno smer ter se zaposlil pri ladjedelniški družbi Adriatica di navigazione kot pripravnik za stroj. častnika. 1934 je med počitnicami brezplačno delal v tovarni strojev Sv. Andreja (FMMSA), da bi se seznanil z delavskimi vprašanji in istočasno z izdelovanjem ladijskih strojev, obenem si s privatnim poučevanjem plačeval šolanje. V Tovarni strojev se je vključil v protifaš. gibanje in širil protifaš. propagando med delavci in sošolci. Avg. 1938 je bil aretiran in maja 1939 obsojen v Rimu pred Posebnim sodiščem na 8 let zopora in doživljenjski odvzem državljanских pravic. Zaporno kazen je prestajal v Castel Francu Emilia, skupno 5 let in 4 mesece. Izpuščen je bil sept. 1943 po sedemdnevni gladovni stavki. Ves čas prestajanja kazni je bil v zaporu v vodstvu in zadnja tri leta na čelu tajnega komiteja zapornikov v oddelku »IV braccio«. V tem času je predaval za zapornike polit. ekonomijo in druge polit. panoge ter šolske predmete (matem., zemlj. itd.). Skupaj z zapornikom Vladimirom Kendo je skrivaj prepisoval in prevajal ter pripravljaval študijsko gradivo za zapornike tudi v drugih oddelkih zaporov. Ob padcu Mussolinijevega režima jun. 1943 je bil izvoljen v tričlansko komisijo zapornikov v Ca-

stelfranco Emilia, ki je vodila pogajanja z delegacijo ministrstva za pravosodje kralj. It. za takojšnjo izpustitev vseh polit. zapornikov, kar se je skoraj vse uresničilo do 15. avg., razen za Slov. iz »Ljubljanske province«, za obsojence iz skupine Oskarja Kovačiča in za obsojence na II. trž. procesu. V Trst se je U. vrnil tik pred kapitulacijo It. in takoj vstopil v part. gibanje na Tržaškem krasu, nato v Tržiču, kjer so ga Nemci po izdaji aretirali maja 1944. Po dvo-mesečnem zaporu je konec jun. pobegnil z železniškega transporta deportirancev v Mauthausen in se ponovno vključil v narodnoosvob. gibanje kot organizacijski sekretar Severnoprimer. okrožja KPS. Konec okt. 1944 je bil poslan v Trst za sekretarja mestnega komiteja KPS. Ob ustanovitvi Osvobodilnega sveta za Trst (OST) 7. maja 1945 je bil imenovan za tajnika OST in bil na tem mestu potrjen 13. maja, ko je OST prevzel civilno oblast v Trstu. To funkcijo je opravljal do 5. jun. 1945. V vsem tem času pa do resolucije Informbiroja in razkola v vrstah levičarskega gibanja v Trstu je bil v najožjem vodstvu KPS, po resoluciji Informbiroja pa organizacijski sekretar KP STO. Okt. 1948 je bil imenovan za namestnika načelnika Urada za informacije pri predsedstvu vlade SR Sje, se apr. 1949 tej funkciji odrekel in se vrnil v Trst. Pozneje se je stalno naselil v Lj. Od 1952 se ukvarja s trgov. predstavnitvi. Še pred aretacijo 1938 je U. 1936-37 prevedel iz franc. v it. v Franciji tiskane knjige z marksistično liter. filoz. in polit.-ekonom. ved (*A la lumière du marxisme, Le peuple au pouvoir* in referat Manuilskega na VII. kongresu Kominterne z naslovom *Rezultati iz gradnje socializma v Sovjetski zvezi*). Prevodi so bili razmnoženi v ileg. ciklostilni tehniki v Trstu in razpečani med protifaš. in komunist. aktivisti v Trstu, Tržiču, Miljah in na trž. Krasu. Od konca vojne do resolucije Informbiroja je pisal članke in razprave polit. vsebine v it. za časopise in revije. 1986 je prevedel iz slov. v it. knjigo Milana Pahorja *Delavska enotnost - Unità operaia*. V pripravi ima izdajo spominov na življenje in boje polit. zapornikov v Castelfranco Emilia od druge polovice 1939 do začetka sept. 1943 in spominov na dogajanja, vezana na usodo Trsta in Jul. krajine.

Prim.: Osebna pisana izjava piscu 5. okt. 1990, zdaj shranjena v odseku OZ pri NSK v Trstu; PDK letnikov 1945, 1946, 1947, 1948.

Koren

URSIČ Stanko, matematik, r. 26. febr. 1917 v Cerknem. Oče Mihael, sodni sluga, mati Antonija Peternel, gospodinja. V Tolminu obiskoval osn. š. in it. klas. gimn. Matura v Gor. 1936. V Padovi študiral matem. in fiziko. 1940 aretiran zavoljo irendentističnega delovanja; zaprt najprej v Padovi, nato v Trstu. 1941 so ga poslali na Sicilijo v posebne delovne enote. Po kapitulaciji It. (1943) pa do konca vojne je živel pri sestri v Covu na Bergamaškem (Lombardija). Po vojni se je vrnil v domovino, kjer je 1945-46 poučeval na gimn. v Postojni, nato 1946-47 na klas. gimn. v Lj. (1947 je nostrificiral diplomu in opravil strok. izpit); 1947-48 in 1948-49 spet poučeval na gimn. v Postojni, 1949-54 pa na it. gimn. v Piranu. Od 1954 živi in dela v Lj. Do 1960 poučeval na klas. gimn. v Lj., nato je do upokojitve 1979 delal na Zavodu SRS za šolstvo (med 1964 in 1967 je predsedoval svetu zavoda). 1974 je bil odlikovan z redom dela s srebrnim vencem. 1966-72 je honorarno predaval metodiko pouka fizike na PA v Lj., 1980-84 pa prav tako honorarno metodiko pouka matematike na PA v Novi Gor. Na Zavodu za šolstvo je od 1962 vodil projekt modernizacije pouka matematike na gimnaziji; leta 1970 je bil med snovalci podobnega projekta za osn. šole. - Posvečal se je predvsem metodiki pouka in s tega področja objavljajl članke v periodiki: *Obzornik za matem. in fiziko* (1958), *PD* (1967), *Delo* (1970), *Otrok in družina* (1970), *Vzgoja in izobraževanje* (1970). Sam je napisal vrsto učbenikov, ki so bili tudi večkrat ponatisnjeni: *Stirimestni logaritmi in druge tabele*, 1970 (Sigma); *Kratek pregled pojma operacij z množicami*, 1970; delovni zvezki za matem. od 1. do 4. razr. osn. šol; *Računamo do 20*, 1972; ... *do 100*, 1972; ... *do 1000*, 1973; ... *do milijona*, 1974 (vsi prevedeni v it., 1973-75); *Zbirka rešenih nalog iz matem. tekmovanj učencev 8. razr. osn. šol v Sji*, 1972; *Preizkus znanja iz matem. za 1. razr. osn. šole*, 1977; ... *za 2. razr. osn. šole*, 1979; ... *za 3. razr. osn. šole*, 1979. V sodelovanju z drugimi avtorji je izdal: *Vega. Matematične in druge tabele in obrazci*, 1962 (Kozmos 3); *Vaje iz fizike I, II, III*, 1970; *Matematika za 1. razr. osn. šole*, 1977 (preveden v it. in madž.); ... *za 2. razr. osn. šole*, 1977; ... *za 3. razr. osn. šole*, 1979 (k vsem trem knjigam tudi priročnik za učitelje, 1977-79); priročnik za manj razvite učence: *Učimo se računati; Delovni zvezek za 1 razr. osn. šole s prilagojenim predmet-*

nikom, I. del, 1977; ..., II. del, 1979. Med leti 1977-79 zasnoval tudi več učnih pripomočkov za poučevanje matem. in fizike na osn. šolah (prosojnice).

Prim.: Osebni podatki; SBL IV, 309-10; slika v arhivu SBL.

M. Ur.

USAJ, družina obmejnega stražnika Valentina in Marije Velikonja, ki se je 1910 naselila na Rafutu (Pristavi) v Gor. Štirje izmed šestih otrok so bili polit. delavci (bratje Ciril, Venceslav in Božidar ter sestra Polda) in so se v ilegalno komun. gibanje vključili v dvajsetih letih. Pri E-evih so tiskali glasilo KPI Delo in druge tiske (na njihovi hiši vzdana spominska plošča).

Božidar U. (r. 3. nov. 1903 v Kobaridu, u. 20. mar. 1983 v Šempetru pri Gor.) se je izučil za mehanika in se 1924 zaposlil v tekstilni tovarni v Gor. 1923-24 je bil sekretar komun. mladine za Gor. Kljub boleznim je bil večkrat zaprt in 1928 pred Posebnim sodiščem obsojen na tri leta zopora (preživel ga je v Gor., Rimu, Turi pri Bariju). Po pomilostitvi je bil ponovno obsojen na konfinacijo na otoku Ventotene in v Avellinu. Konec vojne je dočkal v Egiptu. Po vojni je delal polit. na Goriškem.

Venceslav (r. 23. jan. 1906 v Krminu, u. 5. jan. 1983 v Šempetru pri Gor.) se je izučil za čevljarja, nato tudi za mehanika. Opravljal je večerne obrtne š. in 1931 obiskoval Leninsko š. v Moskvi. V polit. življenje se je vključil kot član komun. mladine za gor. okrožje. 1926 je postal član KPI, 1929 je emigriral v Jslo, od tam pa v Francijo, kjer je delal v vrstah KPI. V začetku 1930 je bil aretiran, obsojen na zaporno kazen in izgnan iz Francije. Začasno je živel v Belgiji in Luksemburgu, nato pa v SZ, od koder se je vrnil domov 1931. Tu so ga it. oblasti aretirale in je bil 7. jun. 1932 pred Posebnim sodiščem obsojen na 12 let zopora. Bil je pomiloščen in 17. jul. 1935 ponovno zaprt in interniran (Ventotene, Tremiti, Monteforte itd.). Nov. 1943 je prišel iz konfinacije in se v Bariju priključil prvi prekomorski partiz. brigadi. Prišel je na jsl. tla, kjer je bil borec 3. krajiške brigade in brigade Garibaldi-Italija. Po vojni je delal na Gor. 1948 je bil ob resoluciji informbiroja izključen iz KPS (čez deset let je bil znova sprejet v članstvo). Ilegalno ime Omega.

Ciril (r. 5. apr. 1908 v Volčah, živi v Kopru) se je izučil za trgov. pomočnika. Med 1935-37 je

obiskoval polit. š. na komun. U za narodne manjšine zahoda v Moskvi, nato en letnik Leninske š. in artilerijsko š. v Harkovu. Kot brata je tudi C. delal v mlad. komun. gibanju. Ker ni dobil dela po vrnitvi od vojakov, je zbežal z bratom Venceslavom v Jslo, nato v Francijo, kjer je delal v organih KPI. Sept. 1935 je odpotoval v SZ, od koder se je vrnil v Francijo apr. 1937. Od tu je šel v Španijo, kjer se je boril v internacionalni brigadi A. Gramsci (apr. 1938 je postal komandir artilerijske baterije). Od febr. 1939 je bil v taborišču Saint Cyprien in Gours v Franciji. Nato je zbežal v Pariz, kjer je delal v franc. odporniškem gibanju. Sodeloval je pri osvobajanju Pariza, apr. 1945 pa se je boril v Piemontu. Po vojni je polit. delal na Gor. Od 1946 živi v Kopru. Tudi C. je bil ob resoluciji informbiroja izključen iz KPS (kasneje je bil vanjo ponovno sprejet). Ilegalno ime Pietro Baloni.

Polda (r. 8. mar. 1910 v Gor., živi v Lj.) je bila tekstilna delavka. V polit. delo so jo vključili bratje. 1927 je bila zaprta zaradi sodelovanja v komun. organizaciji Rdeča pomoč. 1. dec. 1930 je emigrirala v Jslo. 1932 je bila zaprta in postavljena pred Posebno sodišče za zaščito države, vendar je bila zaradi pomanjkanja dokazov oproščena. Poslej je živela v Beogradu. Sredi dec. 1935 je odšla v Francijo, kjer je delala v antifaš. organizacijah do aretacije (16. mar. 1940). Apr. 1941 so jo franc. oblasti izročile It., zaradi bolezni so jo iz zopora izpustili. Nato je spremljala brata Božidarja v internacijo (Avellino) in v It. ostala do jan. 1944, ko je odšla v Bari, kjer je delala kot bolničarka v angleški bolnišnici v Barletti, nato je bila bolničarka v partiz. bolnišnici v Zadru in nazadnje ob osvoboditvi v trž. voj. bolnišnici. Jan. 1946 je odpotovala v soprogu Stanetu Vilharju (gl. čl.) v Pariz in se mar. 1947 vrnila v Bgd.

Prim.: Podatki arhiva ZKS-SDP Lj.; Sbornik srečanja aktivista jugoslovenskog radničkog pokreta 1917-1927, knjiga 1, Bgd 1960, 319-20; S. Vilhar-A. Klun, Prva in druga prekomorska brigada, Nova Gor. 1967, pass.; PrimN 29. mar. 1983; 19. apr. 1988; PDk 3. apr. 1983; Komunist 6. nov. 1983; N. Kraigher, PrimSreč 106-107/1990, 314-15; M. Kacin-Wohinz, Prvi antifašizem v Evropi. Primorska 1925-1935, Koper, 1990, pass.

Plah.

UŠAJ Just, agronom, sadjar, vinogradnik in čebelar, r. 1. nov. 1890 v Plačah pri Vipavskem Križu kmetu vinogradniku Antonu in gospodinji

Frančiški Zgonik, u. 11. jan. 1971 v Lj., pokopan na Žalah. Osn. š. je obiskoval v Vipavskem Križu (1896-1900), pripravnico v Gor. (1900-02), realko v Idriji (1902-08) in kot štipendist gor. dežel. odb. še Višjo šolo za vinarstvo, sadjarstvo in vrtnarstvo v Klosterneuburgu (1908-11). Enoletno prakso je pod vodstvom upravnika Fr. Rudla opravil na posestvu Spodnještajerske hranilnice v Podlehniku pri Ptujju 1912, po praksi pa je iz polit. razlogov odšel s svojim sošolcem v takratno Kraljevino Srbijo, kjer je služboval kot kletar, drevesničar, trsničar in učitelj na kmetij. š. v Bukovu ob Donavi (1912-14). Med prvo svet. vojno je bil mobiliziran ter poslan v Črno goro; pod avstro-ogrsko vojaško upravo je delal kot potujoči učitelj za kmetijstvo v Danilovgradu 1915-16 in kletaril v vojaški kleti v Smederevu 1916-19. Po vrnitvi na Goriško je bil dežel. potujoči učitelj za kmetijstvo; prirejal je predavanja, tečaje in praktična dela v sadjarstvu, vinogradništvu in vrtnarstvu. Uvajal je nove vzgojne oblike in sodobnejši sadni izbor, zlasti novejšje ameriške sorte breskev in jablan. Bil je mentor mladim gor. sadjarjem, ki so kasneje prebegnili v Jslu (Evgen Arčon, Ivan Bavdaž, Alojz Bizjak, Alojz Fornazarič). Zaradi prosvetno-kult. delovanja in osveščanja primor. Slov. so ga 1924 faš. zasledovali in odpustili iz službe. Za preživetje je ustanovil trgovino s semeni in drugim repromaterialom Vinagraria na Travniku v Gor. Njegova trgovina je postala zbirališče enako mislečih z gor. podeželja, ko so potrebovali nasvetov in spodbud. Tudi na tem mestu so ga It. šikanirali in ga skušali z obdavčenjem uničiti. Zato je trgovino 1930 prodal inž. Josipu Rustji (gl. čl.) in se nato odzval vabilu Srbije; odšel je v Smederevo, kjer so ga prijatelji iz časov okupacije sprejeli odprtih rok; imenovali so ga za upravnika vinske kleti, katero je že uspešno vodil in jo med vojno moderniziral. Leta 1931 so U. izvolili v uprav. odb. in za direktorja Vinarske zadruge Smederevo. Na tem položaju je ostal do upokojitve (1955). - Na širšem območju Smedereva je vodil obnovo vinogradov, zlasti pa je skrbel za kletarjenje, za povečanje in modernizacijo kleti ter izboljšanje kakovosti vina; ustvaril je nov tip smederevke, prijetnega okusa in dobrega slovesa. U. je prvi pripeljal v Srbijo ameriške rumenomesnate sorte breskev in jablane delišes, vpeljal kordonsko vzgojo in kotlasto krono, sisteme Ferragutti, Silvetti, La

Page, Flamond in Tomas Bouché. Na posestvu bratov Živković je nastala prva moderna plantaža v Srbiji, kjer je danes velesadjarstvo Godomin. Za zasluge je 1965 prejel častno jubilejno priznanje, o njegovih dosežkih pa so v letih 1932-41 in 1965 pisali mnogi bgd. časniki. - Pomembno je bilo tudi U-ovo prosv. in kult. delo. Bil je med ustanovitelji Goriške matice in njen dolgoletni odb., zadrudni delavec in strok. pisec. Njegovo knjigo *Kmečko branje* je izdala Gor. matica 1929. V raznih časopisih je objavil okoli 500 prispevkov, največ v glasilih GospL (1922-27), GospV (1925-28), GorS (1919-26), Gor. Slovenec (1919-21), JAlm (1921-24), KolGorM (1921-24), Družina 1929 in L'Isonzo agrario. Po preselitvi v Srbijo je pisal in objavljval v glasilih Napredno pčelarstvo, Pčelarski list in Težak (Bgd) ter v franc. in nem. strok. časopise: Apiculture française, Revue d'apiculture ter v Deutsche Weinzeitung; po upok. in naselitvi v Lj. je objavljval v glasilih SVV, Naš vrt in SC.

Prim.: Osebni podatki in korespondenca z Ušajem 1956-70 v arh. katedre za sadjarstvo Biol. fak., Lj.; Almanach Klosterneuburger Oenologen u. Pomologen, Klosterneuburg 1960, 101; Šlebingger-Marentič, 196; KolGorM 1929, 19 s. sl.; Naš vrt 1968, 24; 1971, 27, 31-32; Gosp 1970, 828; Delo 11. jan. 1971 (osmrtnica); Sreč 6/1971, št. 17, 31-32; Gvido Vesel in gor. sadjarji, Lj.-Krško 1978, 14-15; SBL IV, 310.

Adč.

UŠAJ SAVO, bančnik in prosvetni ter športni delavec, r. 5. jan. 1951 v Nabrežini, živi v Devinu. Oče Anton, kamnosek, mati Olga Caharija. Po osn. š. v Nabrežini je obiskoval sred. š. pri Sv. Jakobu v Trstu. Po opravljeni maturi l. 1970 na Trg. tehn. zavodu »Ž. Zois« v Trstu se je zaposlil v raznih trgovskih podjetjih in nato pri Kmečki in obrtni hranilnici in posojilnici v Nabrežini, od l. 1986 ravnatelj Kmečko-delavske hranilnice in posojilnice v Sovodnjah ob Soči. V l. 1963/64 pripomogel k obuditvi PD I. Gruden iz Nabrežine, v okviru katerega je l. 1966 nastalo Š.D. Sokol. Pri obeh društvih je kril razna odborniška mesta in l. 1974/75 bil izvoljen za predsednika. Kot trener je vodil žensko odbojgarsko ekipo v raznih ligah in l. 1979/80 dosegel, da je ponovno napredovala v B ligo.

Prim.: Osebni podatki.

Tavčar

V

VACCANO (VAC(C)ANUS, VAC(C)ANI) Frančišek Maksimilijan, pomožni škof v Lj., škof v Pičnu in Trstu, r. 20. okt. 1609 v Šempasu pri Gor., zato je dodajal imenu »de San Passo«, u. 15. avg. 1672 v Trstu, pokop. v stolnici, kjer ima nagrobnik (postavila sestra Ana Julija). Oče Janez Krstnik, plemič. Bogoslovne študije je dovršil v Rimu, kjer je bil gojencec v Collegium Germanicum et Hungaricum. Doktoriral je iz filoz. in teol. (najbrž iz Sv. pisma), ko mu je bilo 23 let. 1633 je postal žpk v Ribnici na Dolenj. in arhidiakon za Dolenjsko. Med 1635-39 je imel tudi župnijo Kočevje in nekaj časa Dobropolje. Tedaj so ljudje veliko gradili podružnične cerkve, tako je V. 1635 položil vogelni kamen cerkve sv. Roka v Ložu, 1641 pa vogelni kamen cerkve Matere božje pri Novi štifti, ki je postala romarska cerkev. Lj. škof Oton Frid. Bucheim ga je 1641 imenoval še za lj. general. vikarja, čeprav ni bil iz njegove škofije. V. se je 1644 odpovedal Ribnici, se preselil v Lj. in razvil živahno pastoralno dejavnost. Opravil je številne vizitacije in se seznanil s stanjem v škofiji. Ker je bil škof pogosto odsoten, je vodil V. škofijo sam, pri tem pa se je izkazal za modrega strokovnjaka. Zato ga je cesar Ferdinand III. 18. okt. 1646 imenoval za škofa v Pičnu (Istra), papež Inocenc X. pa ga je potrdil šele 1. mar. 1649 (vzrok ni znan). Papeža je najbrž motilo V-ovo preveč očitno kopičenje beneficijev, ki jih je tridentinski koncil prepovedal. - V. je tudi kot pičenski škof ostal v Lj. in poleg poslov. general. vikarja prevzel še tista opravila, za katera je bilo potrebno škof. posvečenje: posvetitve cerkva, vogelnih kamnov ipd. Zaradi nevarnosti kuge je med 1644-47 veliko živel v Šmartinu (Stražišče pri Kranju), ki ga je leto prej zamenjal za Ribnico, ker je spadala pod oglejski patriarhat glede potrditve župnika. 1650 je dobil ukor iz Rima, ker kot škof ni živel v Pičnu in ker ni v roku poročal o stanju v škofiji. - Dežel. stanov v Lj. so ga 27. jan. 1654 predlagali za lj. škofa, vendar je bil istega leta imenovan le za pomožnega škofa. 1656 si je pridobil lj. proštijo

ter si s tem zagotovil dohodke žup. Radovljica in beneficija sv. Marije v Lescah. Z imenovanjem za škofa je postal član dežel. stanov, bil od 1655-61 kranj. dežel. glavar, viceprezident dežel. zbora, 12 let poslanec dežel. zbora in dolgoletni cesarjev svetovalec. - 12. mar. 1662 mu je pisal papež Aleksander VII., da ga razrešuje vseh služb in imenuje za škofa v Trstu; cesar ga je imenoval 6. nov. i.l. V. je bil umeščen v trž. stolnici 12. mar. 1663 in se vrgel na delo. Stolnici je preskrbel dve srebrni svetilki, razširil je škof. palačo in jo olepšal, uredil vrtove, za njegovega vladanja si je Trst slovesno izvolil sv. Antona Padovanskega za mestnega zavetnika. Pomnožil je škofove dohodke in ohranil beneficij v lj. stolnici, čeprav bi se mu bil moral odpovedati. - V. je bil izredno delaven, da je Valvasor o njem zapisal: »Tako ga je sreča vodila više in više po častnih službah. Pri tem pa je moral občutiti, kaj se pravi: "Veliko časti, veliko težav." "Veliko pozdravov, malo počitka."« - Njegov naslednik v Ribnici dr. Janez Ludovik Schönleben ga je tako cenil, da mu je posvetil svojo knjigo o Mariji (1659).

Prim.: Fr. Dolinar, SBL IV, 315 in tam navedena liter.; še posebej A. Skubic, Zgod. Ribnice in ribniške pokrajine, Buenos Aires 1976, 139-42.

Ured.

VADNAL Alojzlj, matematik, univ. prof., r. 19. nov. 1910 v Divači, u. 27. jan. 1987 v Lj. Oče Alojzij, železn. uradnik, mati Josipina Prelc. Osn. š. in nato (1922-30) real. gimn. v Lj.; maturiral 23. jun. 1930; prav tam študiral matematiko in fiziko (1930-34); 3. jul. 1934 je diplomiral na Filoz. fak. (matem. skupina). Od 20. avg. 1934 do 16. maja 1945 je bil prof. na III. drž. real. gimn. v Lj., nato do 11. jun. 1945 začasni delegat prav tam, nakar je bil do 12. okt. 1945 rav. na drž. real. gimn. v Kranju, zatem do 30. nov. 1947 prof. na II. drž. žen. gimn. v Lj. Kljub zahtevnemu pedag. delu je poglobljal matem. stroko. Veselje do matem. mu je že prej zbudil učitelj I. Kovšek. 28. okt. 1936 je opravil strok. izpit za prof. sred. š. iz matem.

in fizike. 7. jun. 1939 je doktoriral z disertacijo *Različne definicije paralelizma in ukrivljenost prostorov* na lj. U (objavil v samozal.). V študij. letu 1939-40 je prejel Humboldtovo štipendijo za znanstveno izpopolnjevanje na Filoz. fak. na Dunaju. V letih 1946-47 je bil poslan na izpopolnjevanje študij v SZ in opravil izpit na Matem. mehan. fak. leningrajske U. 1. dec. 1947 je postal docent, 18. apr. 1949 pa izr. prof. za gosp. matematiko na Ekonom. fak. U v Lj. Tedaj se je začelo njegovo »nepogrešljivo poslanstvo pri širjenju matem. kulture v takratni mladi slov. kvantitativni ekonomiji, ki danes ne more skriti vidnih sadov njegovega raziskovalnega dela pri linearnem programiranju...« (Viljem Rupnik, *Obzornik mat.*). 1949 se je udeležil prvega kongresa matematikov in fizikov Jsl v Bgdu, 1954 drugega v Zgbu, kjer je predaval o *Uporabi matematike v ekonom. znanosti*. V povojni dobi »je tesno sodeloval z B. Kidričem pri oblikovanju planskih ekonom. mehanizmov, ki so bili usmerjeni v gradnjo nove družbe« (V. Rupnik). Od 1947 dalje je bil hon. predavatelj za višjo matem. na Fak. za agronomijo, gozdarstvo in veterino; od 1955 hon. predavatelj za matem. za farmacevte na Prirodoslov.-matem.-filoz. fak. Izven obveznosti je imel 1947 strok. predavanja na matem. seminarju v Leningradu, 1952 pa v Bgdu in v raznih izpopolnj. tečajih za srednješol. prof. Od 1953 do 1955 je vodil tečaje iz infinitezimalnega računa v okviru Društva matem. in fizikov SRS in od 1955 tečaj o matem. uvodu v ekonomijo za diplomante visokih š. Predaval je na bgd., skopski in zgb. U. V dobi NOB je bil od sept. 1941 do 1945 poverjenik in vodja celice OF na III. drž. real. gimn. v Lj. 1945 je bil preds. sindikata prosvetnih delavcev v Kranju, med 1948-55 kustos novoustanovljene knjižnice Gosp. fak.; v tej vlogi je organiziral knjižnico in uredil obsežni arhiv Zbornice za trgovino, obrt in industrijo (ULjBB I, 150-52). 5. okt. 1957 je bil imenovan za rednega prof. gospodarske matem. na Ekon. fak. v Lj., katere je bil s prizadevnim delom že od 1947 soustanovitelj, med 1949-54 prodekan ozir. dekan. »Mnogo je prispeval v pedagoško-znanst. in organizacijskem oziru« (V. Rupnik). 1960 je prejel štipendijo Sklada B. Kidriča za izpopolnjevanje študijev v Carnegie Institute of Technology v Pittsburgu (ZDA). Z veliko pozornostjo in navdušenjem je spremljal moderne

matem. tokove. To ga je gnalo v tujino na študij. Udeležil se je mnogih jsl. in mednar. kongresov ter zborovanj in imel strok. referate npr. v mestih Aix en Provence (1956), Luxembourg (1957), Bilbao (1958), Ohrid (1963) (z dr. V. Rupnikom ref. *Proizvodni problem nelinearnega programiranja*), Rim (1965), Varšava (1966), Amsterdam (1968). Leta 1964 je predaval v Lj. na simpoziju iz mehanografije in operacijskega raziskovanja. 1965 je na Bledu sodeloval na simpoziju o sodobnih metodah o stroškovnem računovodstvu, v Mrbu pa na posvetovanju iz podjetniškega planiranja v pogojih samoupravljanja. Na IV. kongresu matem., fiz. in astronomov v Sarajevu (1965) je imel referata: *Občutljivost optimalne rešitve linearnega programa na spremembe koeficientov funkcije cilja in Razdelitev intervala na podintervale na osnovi diferenčne enačbe*. Poleg rednega dela na fak. je vodil v letih 1961-62 in 1962-63 študij tretje stopnje linearnega programiranja. Od 1956 je predaval kot hon. predavatelj matem. III in IV na Fak. za elektrotehniko. Stalno je sodeloval pri raznih predavanjih in tečajih s področja operacijskega raziskovanja, ki so jih organizirale Ekon. fak., Društvo ekonomistov in razne gosp. organizacije. Od 1959 je bil član mednar. društva Econometric Society. V okviru leksikološke sekcije Inštituta za slovenski jezik SAZU je kot svetovalec sodeloval pri zbiranju materiala za SSKJ s področja matem. ved. Od 1954 do 1966 je bil preds. Društva matem., fizikov in astronomov SRS. Vedno je kaj novega snoval, pripravljal predavanja, članke, knjižice. 22. dec. 1965 je bil odlikovan z redom zaslug za narod s srebrnimi žarki (ULjBB II, 165-66). 1969 je prejel nagrado B. Kraigherja za uspehe pri teoretičnem in aplikativnem razvijanju operacijskih raziskav, kar je pripomoglo k napredku v organizaciji in vodenju proizvodnje in poslovanja gosp. organizacij. 1969-70 je bil preds. Jsl. društva za ekonomiju i organizacione nauke v Bgdu. V okviru Zveze ekonomistov Sje je veliko let (od 1964) vodil Sekcijo za operacijske raziskave. Med 1971-74 je bil 4 poslovne dobe preds. Prirodoslovnega društva Sje. Od 1975 je bil preds. raziskovalcev v področni raziskovalni skupnosti za matem. in fizik. vede ter preds. izdajateljskega sveta komisije za tisk pri Društvu matem., fizikov in astron. SRS. Za dolgoletno delo (od 1960) pri operacijskih ra-

ziskavah je 1970 prejel diplomu Zveze ekonomistov Sje, katere je bil tudi častni član, za delo v organizacijah ekonomistov pa zahvalnico Zveze ekonomistov Jslc; 1975 mu je bilo ob 25-letnici Ekonomske revije in obenem Zveze ekon. Sje izročeno priznanje za aktivno sodelovanje. 1973 mu je bila podeljena nagrada Sklada B. Kidriča za knjigo *Linearno programiranje*, ki jo je izdal v shr. Informator v Zgbu. Za posebne zasluge in znan. dosežke je 1974 prejel drž. odlikovanje z redom dela z rdečo zastavo. 1976 je bil izvoljen za častnega člana Prirodoslovnega društva Sje. 1980 je bil odlikovan z redom repub. s srebrnim vencem (ULjBB III, 233; SBL IV, 316). »Svojo analitično sposobnost in smisel za matem. oblikovanje ekonom. problemov je vedno znal pravilno usmeriti tako pri raziskovalnem in študijskem delu kot tudi pri delu s slušatelji« (V. Rupnik). Na podlagi v tujini pridobljenih izkušenj »je dal slov. ekonomistom vrsto pomembnih matem. metod... Večino svojega študijskega dela je posvetil publiciranju in razvoju linearnega programiranja ter njegovih razširjav.« S tem v zvezi je pomemben njegov prispevek Fazno programiranje gospodarskih procesov, »ki daje povsem drugačen vpogled v dotedanjo teorijo optimizacije proizvodnih procesov... Sredi 60-tih let je prvi dokazal eksistenco rešitve bilinearnega programa in s tem utrl pot razvoju tudi pollinearnega programiranja. Ta vrsta matem. programiranja je zlasti pomembna pri optimizaciji proizvodnih procesov z več produkcijskimi faktorji in več ciljnim kategorijami... Zelo pomemben prispevek je dodal k sodobni teoriji lokacije, kjer se je ukvarjal predvsem z optimalnim trasiranjem transportnih žil na pravokotnem in krožnem polju« (V. Rupnik, Delo 1. nov. 1980). »Leta 1960 je dal začetno pobudo in organiziral podiplomski študij iz linearnega programiranja ozir. operacijskih raziskovanj na Ekon. fak. B. Kidriča v Lj.; pri tem je utemeljil v slov. prostoru to sodobno disciplino s področja kvantitativne misli v ekonomskih, poslovnih in organizacijskih vedah« (V. Rupnik, *ibid.*). O tem je predaval tudi v Bgdu, Skopju in Zgbu. - V. se je izkazal ne le kot matematik in znanstvenik, ampak tudi kot odličen pedagog in izvrsten ter prepričljiv predavatelj. Z brezmejno ljubeznijo do matem. in njenega poslanstva v družbi se je posvečal pedagog. delu in posredoval mnogim

generacijam diplomantov Ekon. fak. B. Kidriča izsledke svojega znan. raziskovanja ter »lepoto in uporabnost matem. misli pri razumevanju in reševanju ekon. problemov« (V. Rupnik). V vseh pogledih je prispeval k širjenju novih znanj. Učil je na sodobnih temeljih. Uvajal je nove oblike dela s študenti. Po njegovi zaslugi je Ekon. fak. šla v korak z razvojem v svetu. Za zainteresirane študente je prirejal t.i. proseminarje še veliko prej, preden je ta oblika dela postala zahteva sodobne pedagog. dejavnosti na fak. Že sredi 60-tih let je uvajal študente v svet uporabe računalnikov. To so bili le začetki informatike, za tedanje razmere pionirsko delo. Opravljal je plemenito delo pravega univ. prof., ki je bil vsem »svetal vzgled«, sposoben dialoga, očetovsko odprt do študentov, »predlagalec boljših zamisli in bolj življenjskih prijemov pri pouku«. Znal je vcepljati ljubezen do dela in dolžnosti. »Vlival je optimizem in zaupanje v življenje, delo in v vse, kar človeka dela bolj šega.« Ljubil je naravo, z veseljem se je vzpenjal na vrhove po navdihe. Poseben pomen je imela tudi njegova skrb za matem. izrazoslovje. V ta namen je sestavil knjižico *Matematična terminologija s pravili in slovarčkom* (Zal. DZS; izd. Društvo mat., fiz. in astron., 1974). Jezik mu je pomenil »pot do človeka«. Z njem je želel »ne le posredovati lepoto matematike, temveč vcepljati tudi smisel za realnost sveta..., ljubezen do dela, ki človeku omogoča obstoj, mu daje veličino in humanost«. Ljubezen do materinščine mu je vzbudil dr. Fr. Koblar. Za znanst. dosežke na področju operacijskega raziskovanja v ekon., za učinkovito pedagog. delo in požrtvovalnost v družb. organizacijah mu je U. E. Kardelja na pobudo in predlog Sveta Ekon. fak. (1980) uradno podelila 14. apr. 1981 častni doktorat. Do tedaj je že objavil 37 knjig, 25 skript, 105 znanst. in strok. člankov, 29 referatov na kongresih in 48 drugih publikacij. Več del je objavil v zbirki Sigma, mnogo člankov in razprav pa v domačih in tujih revijah. - Njegova največja zasluga je v tem, da je na področju matem. programiranja »prvi položil temelje linearnemu in bilinearnemu programiranju in pokazal njuno praktično uporabnost... Nadalje je izdelal splošno matem. analizo večfaznih gosp. procesov. Po njem izdelani matem. model je tako splošen, da ga je mogoče aplicirati na večino gosp. procesov, ki se

odvijajo v več fazah.« Z njegovim prispevkom k teoriji lokacije in optimizacij transportnih omrežij »je njegovo ime krepko seglo čez naše meje« (V. Rupnik, *ibid.*). Dosegel je nešteto drugih izvornih rezultatov, koristnih na raznih področjih. Skoraj 40 let se je posvečal delovanju na Ekon. fak. Opravljal je vse pomembnejše funkcije in naloge. Upokojil se je 1980, a je ostal zvest svojim življenjskim poklicnim metodam, snovanju ter pisanju in »povezan z matematiko in svojimi slušatelji do svojega zadnjega dne« (V. Rupnik, *ibid.*). - Med V-ove učbenike spadajo: *Zbirka vaj iz aritmetike in algebre* za višjo gimn., 1946 (s soavtorji); *Gosp. matematika* (ciklostil, 220 str.), 1949; *Aritmetika in algebra* za višje razr. gimn. IV (s soavtorji), več izdaj 1950-1954; *Aritmetika in algebra* za višje razr. gimn. V (s soavt.), dve izd. 1959, 1953; *Višja matematika I*, 1949 (Agronom. fak.); *Gosp. matematika I*, 1950 (cikl.); *Višja matematika za fizike, kemike in tehnike*, 1950; *Višja matem. II*, 1950 (cikl.); *Gosp. matem. II*, 1951 (cikl.); *Aritmetika in algebra* za 8. razr. gimn., 1955 (s soavt.); *Gosp. matem.*, 1956 (Ekonom. odd., 450 str., ponatis 1965); *Aritmetika in algebra* za 7. razr. gimn., 1956 (s soavt., več ponatisov); *Aritmetika in algebra VIII*, 1958 (soavtor A. Žabkar); *Matematika I*, 1961; *Linearna algebra*, 1961; *Linearno programiranje*, 1961; *Poslovna matem.*, 1961; *Matrični račun*, 1960; *Matrični račun za ekonomiste*, 1961; *Gosp. matem. 7: Zaporedja in funkcije*, 1962; *Gosp. matem. 8: Element. uvod v linearno programiranje*, 1963; *Matematika za 4. razr. gimn.*, 1964 (ponat. 1967); *Informativni uvod v operacijsko raziskovanje* (12 str.), 1965; *Zbirka vaj iz predmeta Matematika I*, 1966 (soavt. V. Rupnik); *Diferencialne enačbe*, 1966; *Linearno programiranje*, 1966 (70 str.); *Fazni proizvodni procesi*, 1966; *Linearna algebra za ekonomiste*, 1967; *Dopolnilna poglavja k učbeniku Gosp. matem. 7: Zaporedja in funkcije*, 1968; *Višja matem. za ekonomiste*, 1969 (245 str.); *Izbrana poglavja iz linearnega programiranja*, 1970 (256 str.); *Višja matem. za ekonomiste II. Verjetnostni račun*, 1972 (140 str.); *Višja matem. za ekonomiste I. Infinitesimalni račun*, 1972 (138 str.). - Strok. in znanst. knjige so: *Der Zusammenhang zwischen Parallelverschiebungen und Krümmungen in verschiedenen Mannigfaltigkeiten*, Dunaj 1940 (habilitacijsko delo, 78 str.); *Nomografska metoda računanja*, 1949 (30 str.);

Matematična terminologija (elementarna matematika), 1953 (45 str.); *Matematični uvod v ekonometrijo*, 1955 (44 str.); *Elementarni uvod v verjetnostni račun*, 1959 (160 str.; prev. v shr. 1963; 1972 predelano, 245 str., ponatis 1979); *Seminar iz operacijskega raziskovanja* (Iskra, Kranj 1964, 29 str.); *Funkcije*, 1965 (243 str., več ponatisov); *Funkcije I*, 1965, 2. izd. 1968 (243 str.); *Funkcije II*, 1970 (soavtor Fr. Lebedinec; 141 str.); *Uvod v matem. za ekonomiste*, 1970 (247 str., 2. izd. 1974, 260 str.); *Rešeni problemi linearnega programiranja*, 1971 (208 str.); *Linearno programiranje*. Teorija i upotreba u privredi, Zgb 1972 (Informator; 403 str.); *Matematična terminologija*, 1974 (80 str.); *Diskretno dinamično programiranje*, 1976 (176 str.); *Infinitesimalni račun*, 1976 (s soavtorji, 182 str.; Mrb. Obzorja); *Osnove diferenčnega računa*, 1979 (200 str.); *Primjena matematiških metoda u ekonomiji*, Zgb 1980. Uredil je *Operativno istraživanje*, 1968; prevedel in priredil za leksikon CZal *Matematika*, 1980. - Napisal je več raziskav, elaboratov, ekspertiz: npr. *Programiranje faznih gosp. procesov*, 1968 (106 str.); *Poskus optimizacije proizvodne dinamike v farmaceut. obratu tovarne Lek*, 1969 (z A. Hribarjem); *Bilinearno programiranje*, 1970 (70 str.); *Splošna metoda reševanja bilinearnih programov*, 1975 (s soavtorji); *Makroprojekt* (sistemi informacij in upravljanja, 3. del) idr. - Objavil je veliko znanst. razprav in strok. člankov: *Nomografija, odlična metoda za praktično računanje* (IndV 1947); *Nomografska metoda računanja* (EV 1948); *Nekaj lastnosti dvojnega logaritma in vsota vrst tipa...* (Vestnik društva matematičara i fizičara NRS, Bgd 1953); *Pomen jezika pri pouku in učenju matem.* (Nastava matematike i fizike, Bgd 1952); *Uporaba matem. v ekonom. znanosti* (Ekonomiska revija = ER 1955, 202-14); *Definicije matematične verjetnosti* (OMF 1956, 97-100); s področja topologije: *Topološka klasifikacija zaprtih ploskev* (OMF 1953, 45-56); *Zgodovinski razvoj topologije* (*ibid.* 1955); s področja lokacije: *Lokacija vzporednih produktivnih gozdnih transportnih žil* (GozdV 1955, 193-200); *Optimalno št. in lokacija na položnem pobočju in pri konstantni gostoti transportirane lesne mase* (GozdV 1956); *Dinamični model homogenega pritoka aktiv za dve gosp. področji* (Zbornik ekonom. odd. 1956); *Lokacija zbiralnih prometnih žil* (Ekonomski

zbornik 1957, 209-21; ER 1957, 419-31); *Lokacija prometnega omrežja na krogu* (Ekon. zbornik 1958); programiranje in druga področja: *Linearno programiranje* (OMF 1956-57); *Programming multiphase processes* (Ekon. analiza, Bgd 1968); *Bilinear programming* (ibid. 1970, 21-41); *Linearno programiranje* (Presek 1976/77, 8-13); *Vrednotenje živil po metodi linear. program.* (Ekon. zbor. 1959, 182-197); *Uporaba linear. program. v ekonom.* (ER XII, 1961, 4, 282-88); *Metode razreševanja transportnih problemov linear. programiranja* (NG 1961, 145-54); *Lastnosti rešitev problemov linear. programiranja* (OMF 1961, 2); *Linearno program. Automatika* (Zgb 1961, 1); *Primer uporabe linear. program. pri optimalnem izkoriščanju tujih trgov* (ER XII, 1961); *Rješavanje šematizovanog transportnog problema pomoću linearnog programiranja po metodi šahovsk. stupa* (Produktivnost, Bgd 1961); *Grafične metode razreševanja problemov linearn. program.* (Ekon. zbor. 1962); *Dvodimenzionalno matem. program. z bilinear. funkcijo ekonom. cilja* (ER XIV, 1963); *Teoretične osnove metode simpleksov* (Automatika, Zgb 1963); *Operacijsko raziskov. in mehanografija v sedanji fazi našega gosp. razvoja* (Lj. 1964); *Razmeščanje objektov v enoti gosp. prostora* (z dr. C. Malovrhom; *Mehanografija in operac. razisk.*, Lj. 1964, 307-34); *Optimalno kompleksno planiranje agrarne produkcije po metodi bilinear. program.* (*Mehanografija...*, Lj. 1964; z dr. V. Rupnikom); *Model optimalne rasti dveh produkcijskih panog* (ER XVI, 1955); *Elastičnost funkcije* (OMF 1965); *Nekaj izsledkov v teoriji linear. in bilinear. program.* (Ekon. zbor. 1966); *Konstrukcija posredne funkcije* (OMF 1967); *Zlati rez* (ibid. 1967); *Prikaz referatov na posvetovanju o uporabi metod operacij. raziskov. v delovnih organizacijah v Jslj* (NG 1967); *Prispevek k razpravi o matem. učbenikih* (OMF 1968); *Program za elektronsko računanje problemov bilinear. program. v jeziku ALGOL* (ER XIX, 1968; z I. Kovačičem); *Program za računanje amortizacijskih načrtov z elektronskim računalnikom v jeziku ALGOL* (ER XIX, 1968; skupaj z Z. Bohetom) itd. - Poleg strok. ocen knjig, recenzij in poročil v periodičnih publikacijah je V. avtor tudi poljudnoznan. sestavkov: *Seštevanje in odštevanje s pomočjo nomogramov* (Pionir 1960/61, 6); *Problem matematike na univerzi* (Tribuna 1962, 21 in 22); *Problematika mehanografije v*

SR Sji (cikl., 1964); *Poslovna morala in gosp. reforma* (Delo 1965); *Uvajanje novincev v matem. na Ekonom. fak. v Lj.* (OMF 1965); *Profili izobraževanja iz operacij. raziskov. na Ekonom. fak. v Lj.* (ibid. 1965, 3); *Podiplomski študij iz operacij. raziskov.* (Ekon. analiza 1967); *Matem. in fizik. publicistika* (Delo 1968, 12); *Pomenek pod Veliko planino* (Kamniški občan 1969); *Nekaj pomislekov k reformi pouka matem. v osnovnih š.* (NRazglj 1971, 327); *Mišja pravda pod Ortlerjem* (PV 1976); *Moja hoja na Kavkaz* (ibid. 1976); *Pitagorov izrek - tako ali drugače* (NRazglj 1976, 473-74) itd.

Prim.. Biogr. in bibliogr. podatki v ULjBB I, 150-52; II, 165-66; III 333-34; SBL IV, 315-17; D. Zeličnov, *Življenje in tehnika 1969*, 322-24 s sl.; *Kojeko v Jslj*, Bgd 1970; Viljem Rupnik, A. Vadnal sedemdesetletnik, Delo 21. nov. 1980 s sl.; *Isti*, Ob 70-letnici prof. Al. Vadalna, *Obzorik mat. fiz.* 27 (1980) s sl.; *Vestnik lj. Univerze*, letnik 16, št. 4, 1986/87; *Sandi Šitar*, A. Vadnal - v spomin, Lj. dnevnik 29. jan. 1987; *V. Rupnik*, Al. Vadnal, Delo 31. jan. 1987 s sl.; *Zbor občanov* 17. febr. 1987, št. 2/36, Lj.

E. D.

VADNAL Ivan, kmetovalec, tigrovec, r. 1. nov. 1901 v Žejah pri Prestranku, u. ustreljen 15. dec. 1941 na strelišču na Opčinah pri Trstu. Oče Matija, mati Neža Abram, kmeta. Po osn. š. v Slavini je delal na domači kmetiji in se pridružil zavednim slov. fantom, ki jih je zelo prizadejal faš. požig Narodnega doma v Trstu. 1922 so sklicali množično nočno zborovanje na Prestranku, 1925 pa so sklenili oborožiti skupine po pivških vaseh, da bi se uprle faš. škvadristom, ki so med 1922-25 divjali po Pivškem. Zlasti je sodeloval 1925 z Vencljem Smrdelom, ki se je poročil z njegovo sestro. V. je vodil nočne sestanke v okolici Prestranka, Žej, v Čadeževem mlinu idr. Posebno organizirano je sodeloval 1925 na pobudo Loj. Valentinčiča z Bače in ustanovil aktivno trojko v Žejah (V., Fr. Sluga, Jak. Semec). Povezala se je z oboroženo trojko iz Lj. in dobivala od nje znatne količine razne liter., ki so jo člani trojke s sodelavci raznašali po pivških, brkinskih in postojnskih vaseh. Del te liter. je dosegel tudi Reko in Trst. V. je s sodelavcema 1934 pomagal nositi orožje v skupini 20 tigrovcev iz Cerknjske doline čez Javornike v Zeje. Tu je uredil s Slugom in Semcem več dobro pripravljenih in skritih bunkerjev za hranjenje orožja. Skrbel je, da so orožje večkrat premazali in neuporabno izločili. Med orožjem je bilo naj-

več pištol in zažigalnih bomb. 1939 je Zelen naročil V., da sme nekaj orožja izročiti Pinku Tomažiču, kot so se z njim dogovorili na sestanku v Lj. Tomažič se je oglasil pri V. in mu rekel, naj zncsejo vse orožje in strelivo k cesti, da ga odpelje s tovornjakom v Trst. Čez nekaj dni pa je Tomažič spremenil mnenje in želel samo okr. 100 kg orožja in streliva, kolikor bi ga mogli nositi štirije moški. V. je naročilo izpolnil in strelivo so nesli ponoči iz Žej Janko Vatovec iz Zavrha, I. Gašperšič iz Famelj, Lud. Požrlj iz Goriče in Alb. Škerlj iz Skofelj, prvo noč do železniške proge, naslednjo noč v neopazno Fameljsko jamo. Brat Lud. Požrlja je po vojni pripovedoval Mariji Majnik, da je zaprti Alb. Dujc vodil faš. policaje in jim pokazal Fameljsko jamo. Dujc je bil aretiran 12. jul. 1940, istega dne tudi Vatovec in Požrlj, naslednjega dne Gašperšič, Škerlj 8. avg. 1940. - Na drugem trž. procesu od 2. do 14. dec. 1941 so obsodili na smrt Ivana Vadnala, Vika Bobka, Simona Kosa, Ivana Ivančiča in Pinka Tomažiča in jih 15. dec. 1941 ustrelili na strelišču na Opčinah pri Trstu. Njihova trupla so skrivaj odpeljali v Fontana di Villorba pri Trevisu, jih zakopali za vrati pokopališča in tla zravnali, da so zbrisali sled. Grobove so odkrili 1945, jih prekopali in v slovesnem sprevedu nesli krste po trž. ulicah. Pokopali so jih na domačih pokopališčih, kjer še vedno čakajo, da slov. narod ovrednoti njihov boj in žrtve za ohranitev Slov. na Prim.

Prim.: Osebni arhiv; Aula IV; Bistriški zapisi 1984, 2. str. 71; Utripi, dec. 1975 - mar. 1976, 26-35.

Rut.

VADNJAL Jože, direktor raznih podjetij, tigrovec, borec NOVJ, major JNA, r. 1. mar. 1898 v Zagorju pri Pivki, u. 30. jun. 1985 v Opatiji. Oče Florjan, zidar, kmet, mati Jožefa Fatur. Osn. š. v Zagorju, sred. dopis. š. v Rimu. 1914 je bil mobiliziran, delal je v civilu pri gradnji utrdb na Soški fronti, nato je bil vojak v strelskih jarkih na Oslavju in pri Piavi, kjer je zbolel za malarijo, se s ponarejeno listino izognil povratku na fronto in se pridružil 97. reg. pri Blatnem jezeru. V Brucku na Muri je dočkal zlom A.-O. monarhije, se pridružil češkim prostovoljcem za osvoboditev Češko-Slovaške, nato se v Lj. in na Pivki vključil v narodne straže, ki so razoroževale umikajoče se avstr. vojake iz It. Okupacij. it. vojska je zapolnila narod. stražam orožje in drug material, vračajoče se slov. fante

iz vojske pa pošiljala v ujetništvo v malarične kraje v It. V. je z mnogimi fanti ušel it. vojski čez mejo v Loško dolino, a po sporazumu med jslo in it. oblastjo so se vsi vrnili domov na Pivško. Po vojni se je zaposlil pri lesnem podjetju Alojza Domiclja v Šempetru (Pivki) in istočasno v 3 letih napravil sred. dopisno trg. š. v Rimu. Kasneje se je zaposlil kot manipulant na žagi Alojza Urbančiča na Baču in ostal do pobega pred faš. polic. v Jslo apr. 1930. - V. je bil pobudnik oboroženega odpora proti faš. kazenskim pohodom po vaseh Pivke v letih 1922-25 in množičnega sestanka 1922, nato 1925 v Prestranku z okrog 50 udeleženci ter tudi pobudnik sklepa za oborožitev skupin fantov v določenih vaseh, da bi se uprli faš. napadom, ker it. zakoni niso ščitili Slov. in njihove imovine pred faš. Za te akcije je pridobil več fantov v raznih vaseh, vendar je oborožitev odpadla zavoljo smrti Jož. Molka in Al. Vilharja v spopadu s financarji 3. apr. 1926 v Prestranku in zaradi številnih aretacij. V. je pritegnil v ileg. dejavnost mnogo mladih, tudi Vikt. Bobka 1926, ki so zaradi faš. represalij in napadov na faš. v Pivki, Prestranku in Razdrtem bojkotirali faš. proslave in vstop v faš. oborožene enote, čeprav so bili brezposelni in so faš. ponujali visoke plače. V. je najprej sodeloval s trojko Molk, Vilhar, Jos. Kukec, ki so prinašali liter.; nastali so prehodni Palčje, Studeno, Leskova dolina in drugod. Tesnejši njegovi sodelavci so bili D. Zelen, T. Černač, Lud. Ogrizek, T. Dekleva idr., ki so z večjo količino liter. zalagali Pivško, Brkine, Kras in celo Vipav. dolino. Tesno je sodeloval z bazoviškimi junaki in Vekosl. Špangerjem. Po vidnem napredovanju podtalne dejavnosti so se 31. avg. 1927 sestali na Nanosu: V. za Pivško, Z. Jelinčič, B. Rejec za Gor., D. Sardoč, Jos. Dekleva, And. Šavli za Trž., da uskladijo ilegalno dejavnost na celotnem ozemlju Julijske krajine. Sprejet je bil sklep, da se s požigi šol in otroških vrtcev onemogoči poitalijančevanje slovenskih otrok. Te akcije so delno zastale zavoljo aretacije 4. avg. 1928 D. Sardoča, J. Dekleva in R. Pahorja. V. je skrbel za širjenje liter., da bi je čim več dospelo na Trž. Z dopisi v slov. listih je podžigal mladino k odporu, za kar so faš. osumili in pretepli Gvida Misleja iz Šempetra (Pivke). V. je bil močno osumljen in večkrat zaprt, a se je vselej izmuznil. Sodeloval je z mehanikom Ant. Oblakom pri izdelovanju pe-

klenskih strojev. Spomladi 1930 je prišlo do množičnih aretacij in V. se je med polic. obkolitvijo Valenčičevega stanovanja umaknil v očetovo hišo, še preden pa je polic. dospela do njegovega doma, je odšel čez polje v Drskovče. Kljub pojačenju straž na meji ga je Marulov Silvo iz Drskovč odpeljal v Jslo. Besni faš. so aretirali njegovo ženo. Njeni vroči prošnji so ugodili, da je šla obiskat svoja otroka. Ko se je oddaljila od Knežaka, jo je Stane Fatur, ki jo je čakal z vozom, odpeljal do Sompetra, A. Zorč pa dalje do Studenega in pripravljen vodič čez mejo v Jslo. Tedaj so faš. hoteli oba otroka poslati v neko rimsko sirotišnico. Ženina sestra Franoka je v trenutku babičine odsotnosti odpeljala otroka iz hiše čez polje, govoreč ljudem, da gredo v Košano. Šli so v Petelinje in se sknili na njivi med koruzo. Polic. je otroka iskala v Košani, nato v Petelinju. Ponoči ju je taksist iz Ilir. Bistrice Mat. Možina odpeljal pokrita z odejo do Studenega, tigrovci pa čez mejo v Jslo. V. je bil v Lj. z družino brez sredstev in živel pod drugim imenom. Vsak član njegove družine je živel pri drugem sorodniku. Po treh tednih je dobil zaposlitev na žagi pri rudniku Kreka v Bosni. Svoje polit. delovanje je nadaljeval v organizacijah prim. emigrantov in drugih naprednih društvih, zlasti v Sokolu. Že z letom 1941 je na terenu delal za NOB, in ker je to delo postalo zanj pronevarno, je odšel k part. Bil je komisar minerske čete 17. majevničke brigade, nato komisar bolnišnice 6. vzh. bos. prolet. brigade. Proti koncu 1944 je v Živinici pri Tuzli vodil obnovitev porušene žage, ki je oskrbovala z lesom sromsko fronto, in postal dir. tega podjetja. Imel je pomembna vodilna mesta v lesni ind. Bosne. Bil je vodilni delavec pri nastajanju lesne ind. BiH. V letih 1948-49 je bil pomočnik ministr. za lesno ind. in gozd. BiH, nato dir. lesnega kombinata »Krivajce« Zavidoviči, 1955 pa dir. Sutjeske v Foči. Od 1962 do upokojitve je bil dir. Lesonita v Ilir. Bistrici. Zadnje leto svojega življenja je preživel v Opatiji. Med mnogimi odlikovanji je prejel tudi odlikovanje za hrabrost, za zasluge za narod 2. in 3. stopnje, bratstva in enotnosti s srebrno zvezdo, dela z zlatim vencem, zlato značko OF. K temu je treba dodati: V. je bil prods. združenja lesne industrije BiH, soustanovitelj in član glav. odb. Gosp. zbornice Jsle ter častni član Zveze inž. in tehnikov Jsle.

Prim.: 2. trž. proces, 2.-14. dec. 1941; Tomo Šain, Jože Vadnjal, PrimN jul. 1985 s sl.; Obč. odbor ZZB NOV Ilir. Bistrica, Petinosemdeset let Jožeta Vadnjala, obsojen na smrt, PrimN mar. 1983 s sl.; T. Rutar, Bistriški zapisi 1984, 2; lastno pripovedovanje.

Rut.

VALDEVIT Giampaolo, profesor, zgodovinar, r. 13. dec. 1947 v Trstu, kjer živi. Oče Fortunato, gostinski delavec, mati Lucia Tonini, gospodinja. Osn. in sred. š. obiskoval v Trstu, tu maturiral na klas. liceju D. Alighieri. V akad. letu 1970/71 diplomiral na tržaški Leposlovni fak. Po poklicu je srednješolski prof. 1975-84 je sodeloval kot raziskovalec pri Dežel. inštitutu za zgod. osvob. gibanja v F-JK v Trstu. 1982 se je izpopolnjeval v Washingtonu na Georgetown University (Fulbright Scholar/Professor), 1985-86 v Firencah na Istituto Universitario Europeo (Jean Monnet Fellow), 1988 na Truman Institute (Independence, MO), 1989-90 pa v New Jerseyu na Ramapo College. - V. se posveča sodobni zgod. s posebnim ozirom na Trst v času nacionalnih bojev (19. in 20. stol.) in mednar. zapletov okrog trž. vprašanja (po 1941). V tok dogajanja redno vključuje tudi slov. problematiko. V knjižni obliki je doslej izdal *Chiesa e lotte nazionali: il caso di Trieste, 1850-1919*, Udine, Aries 1979, in *La questione di Trieste. Politica internazionale e contesto locale, 1941-1954*, Milano, Angeli 1986. To zadnje delo je vzbudilo posebno pozornost. Avtor namreč ob upoštevanju zah. arhiv. virov dokazuje vpletenost tržaškega dogajanja v medblokovsko diplomatsko konfrontacijo. V reviji »Qualestoria« je objavil vrsto krajših člankov in razprav. Z razpravami o katoliškem gibanju in narodnem vprašanju je sodeloval v zborniku *Nazionalismo e neofascismo*, Trieste 1977.

Prim.: Osebna pola; Società e storia 1981 (4), 1988 (41); Storia contemporanea 1986 (2. 348); P:cc. 11.-12. febr. 1986; L'indice 1986 (april, 15); PDK 7. maja 1986 (Gombač); Clio 1987 (4, 712-14); American historical review 1987 (april, 454-55).

T. Simčič

VALENCIĆ Alojz (Vekoslav), bazoviška žrtev, r. 9. sept. 1896 v Trstu, ustreljen 6. sept. 1930 pri Bazovici (pokopan na pokopališču pri Sv. Ani v Trstu). Oče Franc, mali trgovec v Trstu (ul. Coroneo št. 17), mati Ivana Urbančič. Osn. š. in 2 razr. gimn. (1909-11) je obiskoval v Trstu, nato

pomagal v trgovini staršem. 1914 je bil vpoklican v vojsko in bil na ruski fronti ranjen. Po vojni se je (verjetno 1918) zaposlil v lesni tovarni svojega strica A. Urbančiča na Baču pri Knežaku; tu je bil nekaj časa podžupan. Kmalu po požigu Narodnega doma v Trstu (1920) se je priključil slov. ilegalni organizaciji, ki se je na Pivškem spontano osnovala za aktivni boj proti faš. raznarodovanju v Slov. Primor. in Istri. Ob združitvi vseh primor. in istrskih ilegalnih skupin v narodnorevolucionarno organizacijo TIGR okt. 1927 je V. z Jožetom Vadnjalom vodil delo VI. srenje (pivške), ki je pripadala tržaškemu delu organizacije. Srenja, razdeljena v tričlanske celice, je poleg protifaš. akcij imela predvsem nalogo prenašati iz Jsle na Primor. protifaš. literaturo, strelivo in orožje, skrbeti za prehode ilegalcev in za beg preganjanih protifaš. čez it.-jsl. mejo. Pomemben člen v tej verigi je bil V., ki je poslovno mnogo potoval ter za prikrivanje svojega ileg. dela vzdrževal dobre odnose s faš. oblastmi. V začetku 1930 je z J. Vadnjalom po naročilu izvršilnega odb. ileg. organizacije v Trstu organiziral izdelavo dveh peklenskih strojev (iz it. granat) v Urbančičovi delavnici na Baču. V. je pomagal pri izdelavi, nato pa ju je pripeljal v Trst v spremstvu karabinerjev (češ da prevaža veliko vsoto denarja) ter tako preprečil pregled tovara na mitnici. Peklenski stroj so uporabili F. Marušič, F. Bidovec in Z. Miloš za demonstrativno razstrelitev svetilnika zmage 6. jan. 1930 v Trstu in 10. febr. 1930 uredništva faš. lista *Il Popolo di Trieste*, ker je napadal Slov. in Hrvate. Sledile so množične aretacije. V-a so prijeli na vlaku, ko se je 17. apr. peljal iz Trsta; sodelavcu J. Vadnjalu je uspelo pobegniti v Jslo. Zaprt je bil v Kopru in v Regina Coeli v Rimu; kljub zverinskemu mučenjem je zanikal vse obtožbe in tako preprečil širjenje aretacij na Pivško. Posebno faš. sodišče za zaščito države ga je na prvem trž. procesu 2.-5. sept. 1930 obsodilo na smrt skupaj s F. Marušičem, F. Bidovcem in Z. Milošem. Drugi obtoženi so bili obsojeni na 2,5 do 30 let ječe, dva pa oproščena. Na poti na strelišče 6. sept. so na smrt obsojeni prepevali slov. pesmi. V. in Bidovec sta padla z vzklikom: »Živela Jugoslavija!« Leta 1945 so odkrili spomenik pri Bazovici (po načrtu arh. F. Kosovela), 1965 na pokopališču pri Sv. Ani (Z. Kalin in B. Kobe), 1969 pa spomenik M. Vilhar-

ju, T. Tomšiču in V-u v Knežaku (po načrtu arh. Vlaste Baraga).

Prim.: SBL IV, 322-23 in tam navedena liter.; Začetki boja proti fašist. nasilju za pravice slov. naroda na Primor., Utripi, Trst, dec. 1975 - mar. 1976, 12-23; D. Sardoč, Tigrova sled, Koper-Trst 1983, pass.; A. Zidar, Doživetja tigrovca partizana, Koper 1987, pass.; D. Žerjal, Spomini in razlage, Trst 1990, pass.; M. Kacin-Wohinz, Prvi antifazišem v Evropi, Koper 1990, pass.

M.K.-W.

VALENCIČ Alojz, politik, r. 12. apr. 1919 v Podsabotinu, živi v Murski Soboti. Oče Alojz, mati Veronika Figelj. Osn. š. v Podsabotinu. Mar. 1934 se je družina izselila v Jslo in kot kolonisti naselila v Dolgovasi pri Lendavi ob madžarski meji. Po prihodu se je vključil v telovadno društvo Sokol v Lendavi. Vojsko je pričel služiti 1940 v pešadijskem polku kraljeve garde v Bgdu. Po kapitulaciji je bil v Sarajevu ujet in odpeljan v nem. ujetništvo. Dec. 1941 se je vrnil v Dolgovas, ki je bila pod madž. zasedbo. Madž. oblasti so vse koloniste razlastile, pridelke iz leta 1941 so morali predati v vojaška skladišča, pustili so jim le nekaj za prehrano. Jun. 1942 pa so bili vsi prebivalci kolonij internirani v taborišče Šarvar na Madž. Iz taborišča so jih razpošiljali na razna dela. V njem so bili večinoma srbski kolonisti iz Vojvodine. Po prodoru Rdeče armade na Madž. je odšel v Apatin in se vključil v 51. divizijo NOVJ, kjer je bil vse do demobilizacije, ko se je dec. 1945 vrnil domov. - Jun. 1945 je obiskoval polit. tečaj v Lendavi, nato je bil postavljen za sekretarja okraj. komiteja SKOJ-a v Lendavi. Imenovali so ga tudi za preds. okraj. odb. mladine Sje. Jeseni 1947 je pričel obiskovati partijsko š. v Lj. Ze pred tem je bil tudi član gl. odb. mladine Sje. Po vrnitvi v Prekmurje je postal podpredsednik in nato preds. OLO Lendava. Konec 1949 je bil izvoljen za republ. poslanca. Po združitvi okrajev Murska Sobotina in Lendava je postal poverjenik poverjenišтва za komunalo pri OLO Murska Sobotina in se odpovedal mandatu republ. poslanca. 1952 je postal direktor okraj. Zavoda za socialno zavarovanje Murska Sobotina in ostal na tem položaju do upokojitve (1979). 1969 je bil v štirih pomurskih občinah izvoljen za poslanca socialno-zdravstvenega zbora zvezne skupščine. V zvezni skupščini je bil tudi član odb. za družbeno-ekonomske odnose in plan ter odb. za prošnje in pritožbe. Bil je tudi eden

pobudnikov in nato član komisije zvezne skupščine za vprašanja zaposlovanja delavcev v inozemstvu. - Poleg polit. izobraževanja je opravil v Lendavi večerno nižjo gimn., 1953 je opravil izpit za priznanje srednje strok. izobrazbe, 1963 pa je končal Višjo š. za kadre socialnega zavarovanja (oddelek Pravne fak. v Bgdu) in dobil naziv pravnik.

Prim.: Osebnosti podatki; Kojeko 2, 1113.

Stres

VALENCIČ Anton, vojak, r. 17. mar. 1796 v Ilirski Bistrici, u. 3. jan. 1892 v Gradcu. Oče Anton, posestnik, mati Marijeta Domladiž. Po normaliki se je zaposlil kot pisar na gradu Premu. 1822 je stopil v vojsko kot prostovožjec v 10. huzarski polk. Od prostaka je napredoval do podoficirja, nato je obiskoval vojaško š. na Madžarskem in postal huzarski poročnik. 1827 je napredoval v nadporočnika, 1832 je postal konjeniški stotnik, nato major (1842), podpolkovnik (1848) in polkovnik ter komandant 11. grenadirskega polka (1852). Večji del svojega vojaškega službovanja je prebil v Galiciji (1848 je sodeloval pri gašenju madžarske revolucije). Zanj osem let aktivne službe je prebil v Lj., kjer je bil polkovnik orožnikov za območje Kranjske in Primorske. Ob 40-letnici vojaškega službovanja mu je cesar podelil plamiški naslov, postal je general-major in na lastno željo stopil v pokoj. Živel je v Gradcu, obiskoval pa je občasno domače kraje. Njegov sin **Alfred** (u. 1894) je postal podmaršal, brat **Fran** pa je bil konjeniški stotnik. V. je umrl kot verjetno najstarejši avstrijski general.

Prim.: J. Bilc, KolcicMD 1895, 47-50.

B. Mar.

VALENCIČ a PREMB Ludvik, v literaturi Ludvik Premb, nabožni pisec, r. v prvi polovici 17. stol. na Premu na Notranjskem; datum in kraj smrti sta neznan, verjetno je umrl po 1701 na Češkem. 1656 je postal frančiškan kranjske province Sv. Križa, nato češke province Sv. Venceslava; 1693 je bil imenovan za predstojnika samostana Hejnice (Heindorf), 1697 samostana Jindřichuv Hradec (Neuhaus); 1701 je živel v samostanu Glatz v Šleziji. Pripravil je priročnik, ki obsega vodilo in oporoko ustanovitelja franč. reda, izbor molitev in rimsko-serafinski koledar, *Via Franciscana vitae aeternae*. Ta molitveni in obredni priročnik je izšel prvič v Pragi 1676, sledilo je več izdaj; po 1745 je knjiga

večkrat izšla, na novo urejena, in prvotni avtor je bil pozabljen.

Prim.: SBL IV, 324-25 in tam navedena liter.

Ured.

VALENCIČ Fran, pesnik, odvetniški koncipient, r. 29. jan. 1878 v Trnovem pri Ilir. Bistrici, padel 16. sept. 1916 pri Doberdolu v sedmi soški ofenzivi. Oče Franc, posestnik in trgovec, mati Jožefa Ličan. Gimn. najprej v Gor. (1892-94), nato v Lj. (1894-1900). Po pravnih študijih na Dunaju je bil odvetn. koncipient v Gor. V letih 1896-97 je bil član lj. dijaškega društva Zadruga, v katerem je sodeloval kot pesnik in kritik. Kot gimnazijec je objavljajal pesmi v ZD in Brivcu, od 1900 dalje v LZ, od 1902 tudi v Sn in Slovenki. Objavljajal je do 1905; pesnil je tudi v sonetni obliki. Njegove pesmi estetsko niso prepričljive in tudi vsebinsko in idejno niso bogate. Najboljši je popotni cikel *La bella Venezia* (LZ 1905). Nanj sta vplivala Murn in Kette, predvsem slednji. Prevedel je libreto Rossinijeve opere *Viljem Tell* (upriz. 5. mar. 1902 v Lj.). Iv. Cankar se je zanj zelo zanimal, bil mu je prijatelj (skupaj sta sanovala pri Meti Božičevi v Lj.) in veliko pričakoval od njegovega pesniškega ustvarjanja. V pismu 22. avg. 1898 pa pravi »...njegovi verzi še zmirom takó negotovi in začetniški, kakor nekdanj...« Ob smrti mu je Cankar posvetil črtico Sraka in lastovice (izšla v DS 1917), omenja ga tudi v črtici Konec (Podobe iz sanj).

Prim.: SBL IV, 323; Fr. Zadavec, Zss V, 1970, 300; I. Cankar, ZbD XXX; F. Koblar, SR 1950, 164.

B. Lu.

VALENCIČ Livij, radijski napovedovalec, kult. in športni delavec in sindikalist, r. 14. avg. 1935 v Trstu, kjer živi. Oče Anton, delavec v Tržaškem arzenalu, mati Marija Valenčič. Prve razr. it. osn. š. je obiskoval pri Sv. Jakobu, po vojni pa prav tam dokončal slov. osn. š. in nižjo gimn. 1954 je na Trgov. akad. dosegel diplomu knjigovodje. Že kot dijak je sodeloval pri dijaški igralski skupini v Marijinem domu v Trstu (režirala S. Kopitar in J. Slama), 1954 pa začel nastopati kot igralec RO na slov. radijski postaji. Več let je bil tudi preds. RO. To mesto je obdržal do redne namestitve v stalež napovedovalcev na RAITrsta. Kot član Slov. odra je nastopal na prostem in po trž. in gor. dvoranah, in sicer v različnih vlogah (Deseti brat,

Sv. Just, Večer belih vrtnic, Korczakovi otroci, Linhartov večer itd.). - Kot radijski uslužbenec se je kmalu začel ukvarjati s sindikalnimi vprašanji. Postal je tajnik sindikata CISL na trž. radiu, nato pa glavni tajnik vsega informativnega in gledališkega sektorja (gledališče Verdi, it. in slov. Stalno gledališče in trž. sedež RAI). Bil je tudi v vsedrž. vodstvu tega sektorja in v pokraj. vodstvu CISL. Na prvomajskih proslavah, shodih za mir in ob različnih drugih priložnostih je nastopal kot govornik (in sindikalist) v slov. in it. jeziku. Bil je tajnik SZ Jadran, podpreds. SZ Bor in član izvršnega odbora ZSSDI; član je tudi uprav. odb. SSG.

Prim.: Osebni podatki (avg. 1990); 20 let Radijskega odra, Trst 1966; arhiv OZE pri NSK Trst.

Ropot

VALENCIČ Marija, uradnica, r. 10. avg. 1912 na Ratečevem Brdu pri Ilir. Bistrici, živi v Koprju. Oče Andrej, mati Jožefa Barbiš, kmeta. Dovršila je 8-razr. osn. š. na Premu, 3-razr. mešč. š. v Ilir. Bistrici. Eno leto (1931-32) je bila zaposlena na občini Prem, a odpuščena kot Slovenka. Izselila se je k sestri v Slavonijo, stalno brezposelna, članica hrv. mlad. protikulturbund. društva. Spoznala se je s Slavko Baštjančič, ured. Istre, in pisala zanjo članke o faš. nasiljih na Prim. Vrnila se je 1935 in bila blagaj. v mesnici Jos. Milostnika v Ilir. Bistrici 12 mes., nato odpuščena. Vik. Bobek jo je vključil v ileg. organ. TIGR v začetku 1935, sodelovala z Bobkom v tajnem odb. za področje Ilir. Bistrice ter se z odb. in oboroženo trojko, ki je iz Jsle prinašala ileg. tisk, knjige in orožje, sestajala v gozdu Stražice, na Ratečevem Brdu, na gmajnah, nato so ponoči vsi skupaj nosili pritovorjeni material iz Jsle za vodičem And. Valenčičem po skrivnih stezah v skrivališča v Staro in Novo Sušico, kjer je bilo redno zborovanje. Udeleževala se je sej ileg. odb. v Ilir. Bistrici idr. ter sestanka z voditelji TIGR v Celju. Na svojem domu je stalno oddajala članke TIGR iz Knežaka, Zagorja (tu jih je izročala tudi župniku Raf. Morelu) idr. Po želji Vik. Bobka in Marije Urbančič jo je v začetku 1938 sprejel v službo Lanfredi, dobavitelj v Jurdanih živeža in drugega materiala voj. edinicam ob meji z Jslo. Neosumljena je izkoristila zaupanje Lanfredijevih in zbirala kot računovodkinja v uradu, v družini in med pogostitvami faš. veljakov pri Lanfrediju podatke o

faš. nasiljih, o voj. edinicah na meji, oborožitvi, cestah in utrdbah ob meji ter podatke med povratkom domov ob sobotah v Ratečevo Brdo izročala Bobku v Ilir. Bistrici doma ali na želez. postaji. V-evi je prinašal avtoprevoznik Loj. Zidar od Bobka pošto in liter. Vzdrževala je zvezo s TIGR v Jsli: v Jurdanih je med sprehodom z Lanfr. otrokoma devala pošto in liter. pod kamen onkraj mreže na meji blizu Lanfr. hiše. Hodila je s češkim konzulom Stancyjem, pri katerem je služila njena sestra, z Reke na Sušak in nazaj ter prinašala pošto in liter. organ. TIGR. Stancy ji je kot svoji sobarici preskrbel potni list za Jslo in je nosila Bobkovo pošto v Lj. Zelenu in dr. L. Čermelju, v Stari trg pa učitelju Fr. Mercini iz Goč pri Vipavi, na povratku njihovo Bobku. V. je bila aretirana 14. avg. 1940 doma. Zaprta je bila na Reki 8 dni, nato pri Jezuitih v Trstu pod strogim nadzorstvom, brez sprehoda na zrak, med neprestanim zasliševanjem o sestankih, ki se jih je udeležil P. Tomažič, je odločno vse zanikala in ugotovila, da je Bobek ni omenil. Po 8 dneh so jo izpustili in obsodili na 2 mes. polic. nadzor.; dnevno jo je na domu obiskala polic., vsako nedeljo se je morala javiti karab. na Premu. Kljub polic. nadzor. je sodelovala v NOB z Ant. Dolganom-Brankom in Jos. Zidarjem-Jadranom v brkinski četi do 4. jul. 1942, ko so napadalne faš. edinice požgale 7 vasi v Brkinih in okrutno postrelile 28 moških, ki so jih med požigi vzeli iz zavora v Neverkah, med njimi brata And. Valenčiča, vse ostale, otroke in stare ljudi pa odgnali. V. je bila internirana v Nove (Bassano del Grappa), kjer se je povezala z OF, organizirala odhod v part. skupino it. antifaš. Ob zrušitvi faš. je izpustil njo in druge internirance karab. Slovenec Tržačan 25. avg. 1943; po vrnitvi domov se je spet povezala s člani TIGRa, A. Dolganom in J. Zidarjem ter sodelovala v NOB do osvoboditve, in sicer v okrož. odb. za Brkine, Pivko, Istro in južnoprim. okrožje kot tajn. okrož. gosp. komis. AGIP, AFZ in druge podobne funkcije. Po vojni je bila član kadr. komis. pri CK KPS do 1948. Tega leta je bila dodeljena diplomatski službi, najprej gosp. delegaciji FSRJ v Trstu, 1952 Ministr. za zunanje zadeve v Bgdu, 1959-65 jsl. ambasadi v Čilu, nato eno leto Minist. za zun. zadeve v Bgdu. 1966 se je upokojila in stalno sodelovala v družbeno-polit. organ.; od 1970 živi v Koprju.

Prim.: Osební in podatki sodelavcev Jos. Ujčiča, M. Urbančiča, M. Zafreda idr.; T. Rutar, PDK 17. avg. 1982 in PrimN 17. avg. 1982; Istu. Krivične trditve o vodstvu TIGR, Bistriški zapisi 1984, 2, 96-97.

Rut

VALENCIĆ Rafko, duhovnik, teološki prof. in pisatelj, urednik in glasbenik, r. 12. okt. 1937 v Merečah pri Ilir. Bistrici, živi v Lj. Oče Franc, kmet, in mati Ana Gustinčič sta družino desetih otrok (7 jih je še živih) vzgajala v kršč. in narod. duhu. 1942 so faš. požgali dom, zato je družina 10 let stanovala v bližnji Bistrici. Osn. š. je začel obiskovati pri šolskih sestrah DND v Trnovem-Ilir. Bistrici (1943-47) in doživel njihov izgon iz samostana in šole (1947). Tedanjo gimn. je začel prav tam, nadaljeval pa v škofij. semenišču v Pazinu v Istri in tam 25. mar. 1956 maturiral. 10. apr. 1956 se je vpisal na Teol. fak. v Lj. in jo dokončal jun. 1963. Vmes je bil skoraj dve leti pri vojakih v Varaždinu. V duhovnika ga je posvetil lj. nadškof A. Vovk 29. jun. 1962 v Lj. Po novi maši je bil eno leto (do sept. 1963) nedeljski pomočnik v Postojni. Isto jesen bi bil moral oditi na nadaljnji študij v Rim, vendar so mu dovoljenje dvakrat odbili. Kpl. v Bertokih pri Kopru (nov. 1963) z delokrogom pri Sv. Brigiti (Ankaran), kjer je tudi stanoval in pripravil ustanovitev župnije (31. jan. 1965), ki so jo nato prevzeli salezijanci. Nato 7 mes. kpl. v Izoli (do sept. 1965). V tem času je bil vpisan na Teol. fak. v Lj. za magistrij in opravil nekaj izpitov. Že tedaj se je zanimal za teol. dela (študiral H. Rondeta, M. D. Chenuja, S. Wyszynskega, J. Maritaina idr.). Na župnijah je posebej delal z mladino in bil med začetniki taborjenj in srečanj. Sept. 1965 ga je škof dr. J. Jenko poslal na študij v Rim, kjer je v prvi skupini Slovenikarjev študiral moralno in pastoralno na Akademiji Alfonziani (Lateranska univerza). Tako je od blizu spremljal zadnje zasedanje koncila, številna predavanja in srečanja koncilskih ekspertov pa so mu odpirala pogled v koncilsko misel. Študij je končal 1. apr. 1968 s specialističnim doktoratom iz moralne teologije s koncilsko temo *L'uomo e il lavoro nei documenti del Concilio Vaticano II* (mentor Holandec p. Henri Boelaars). Med študijem je eno leto izredno študiral kompozicijo na Pontificio Istituto di Musica Sacra (prof. Carduci). V poletnih mesecih (1967) je študiral pastoralno sociologijo v Louvainu v Belgiji na

Cours d'été pour la sociologie religieuse (F. Houtart, J. Remy idr.). - Apr. 1968 se je vrnil v domovino in bil 5 mes. kpl. v Piranu (do sept. 1968). Sodeloval je pri ustanovitvi župnije Portorož-Sv. Lucija (1968). Sept. 1968 je odšel za študij. prefekta v Bogoslovno semenišče v Lj. (1968-74) in honorarnega prof. pri katedri za pastoralno teologijo na Teol. fak. v Lj. Predaval je najprej fundamentalno in individualno pastoralno (tri leta tudi na odd. v Mrbu), pozneje še komunitarno (hodegetiko). Občasno je supliral moralno. Docent 1972, izredni 1978, redni prof. 1989 pastoralne teologije ter predstojnik katedre za past. teol. 1988. Ves čas je član študijske komisije za prenavo študija in ureditev Statuta in Pravilnika TF, ki ga je s Fr. Perkom pripravil in dopolnjeval po koncilskih in pokoncilskih smernicah 1969, 1973 in 1979. Delegat TF na kongresu za preureditev teol. študija v Rimu 1976. Sad kongresa je apost. konstitucija Sapientia Christiana (1979). Prodekan 1976-78 in dve mandatni dobi 1986-88 in 1988-90 dekan Teol. fak. v Lj. V tem času si je prizadeval za pomladitev prof. zbora in strok. izpopolnjevanje, povezanost in sodelovanje z drugimi cerkv. in svetnimi fak. in univ. (protokol s Filoz. fak. v Lj. 1989, s Teol. v Gradcu 1990), ponovno vključitev TF v U v Lj.; bil je podpisnik Magnae Chartae Universitatum ob 900-letnici U v Bologni 1988, si prizadeval za prostorsko ureditev fak. (nakup prostorov bivše Biotehnične fak.), preureditev pastoralnega (VI.) letnika, študijski red in disciplino, začel z izdajanjem vsakoletnega koledarja za akad. leto (1977-78), pripravil poseben Zbornik ob 70-letnici TF 1989 (BV I-II, 1990) itd. - V tem času je sprejel ured. pastoralne revije *Cerkev v sedanjem svetu* (ustan. 1967, glavni 1975 in odgov. ur. 1985). 1981 prevzel ured. revije *Cerkveni dokumenti*, kjer je v tem času uredil št. 13 do 43, v večini primerov tudi napisal uvodnik ali študijo k posameznemu vprašanju. Razen na fak. je predaval na teol. in pastor. tečajih za pastoralne delavce doma in na Hrv., na ekum. simpozijih in mednar. srečanjih, na teol. tečajih za študente in izobražence. Ves čas tudi pastoralno dela (asistent primor. študent. skupine od 1969, zakonska občestva 1969-73 in zanje duh. vaje); od 1969 skrbi za škof. dom duh. vaj v Logu pod Mangartom. Član je raznih svetov pri ŠKJ, SPSK in v koprski škofiji. Nekaj let član CISR (Mednar. kon-

feren. za sociologijo religije). - Izdal je: disertacijo *L'uomo e il lavoro nei documenti del Concilio Vaticano II*, Vicenza 1969, 96 (delni natis; rkp. Rim 1968, 350 str.; delni prevod in prikaz v hrv. v zborniku *Moli i radi*, Zgb 1974, 65-116); *Zakrament pokore*, Lj. 1975, 166+21; *Zakrament sprave*, Knjižnice 65, Lj. 1978, 61; *Zupnijska pisarna* (s sodel.), Lj. 1988, 167. - V razpravah in člankih obravnava zelo različna vprašanja: moralna (vrednote, delo, sekularizacija, prenova človeka, bioetika, homoseksualnost, aids), pastoralna (župnija, skupine, župnijski past. načrt, koncept nove pastore, delo za poklice, prenova bogoslužja, koncil in koncilna prenova), zakramente (posebej zakr. sprave), pastoralno-sociološka (vloga pastor. sociologije, raziskave, statistika). - Pomembnejši članki: *Prenova posameznika in krščanskega občestva v duhu evangelija*, BV 31/1971, 118-28; *Nove oblike občestvenega bogočastja in religioznih doživetij*, BV 32/1972, 241-67; *Nekatere ugotovitve analize veroučne statistike v AASP 1965-1970*, Katehetski zbornik, Lj. 1972, 143-55; *Sekularizacija in moralne vrednote*, BV 33/1973, 215-36; *Delo za poklice v luči sodobne pastoralne teologije*, Obnovljeni život 3/1973, 239-49; *Poskus orisa nove pastore, Cerkev v sedanjem svetu* 8/1974, 38-42; *Nova podoba krščanskega občestva*, BV 36/1976, 15-34; *Analiza našega stanja glede na katehezo*, Pripravljanje novega katehetskega načrta (zbornik), Lj. 1977, 57-88; *Ljubi in delaj, kar hočeš*, Vera in svoboda (zbornik), Lj. 1978, 119-42; *Župnija - skupnost občestva*, BV 39/1979, 143-66; *Župnija in občestva*, Cerkev v sedanjem svetu 13/1979, 139-42; *Apostolska konstitucija Janeza Pavla II. »Sapientia Christiana« o študiju na cerkv. univ. in fak.*, BV 40/1980, 148-59; *Fragmenti teologije dela v okrožnici Janeza Pavla II. »O človeškem delu«*, BV 42/1982, 261-74; *O človeškem delu* (okrogla miza), NRazgl 31/1982, št. 9/10, 260 in 290; *Aggiornamento 2. Vat. cerkv. zbora, 20 let po koncilu* (zbornik), Lj. 1984, 136-47; *Ob 20. obletnici začetka 2. Vat. cerkv. zbora*, BV 43/1983, 101-12; *Veličina in dostojanstvo človekovega dela*, Poslednja revolucija (zbornik), Lj. 1982, 244-67; *Kriza vrednot v luči vere*, Vrednote (zbornik), Lj. 1986, 141-57; *Aids kot etični problem*, Prelomni časi (zbornik), Lj. 1988, 197-221; *Zgodovina Cerkve na Slovenskem po 1945* (v pripravi, 16 str.). V CD je objavil krajše uvodnike in študije k posameznim vprašanjem (prim.

št. 13, 16, 24, 36, 37), v prav istih dokumentih nekaj daljših študij-uvodov (št. 13, 16, 24, 28, 36, 37). Objavljal je v: BV, Cerkvi v sedanjem svetu, Obnovljenem životu, Koledarjih MD, Kani, OSEO, raznih zbornikih. Prevedel je obrednik *Zakrament pokore*, V. knjigo *Zakonika cerkvene prava* (1983, V. del), pripravil Gregorja Velikega *Pastoralno vodilo* (MD 1984). V pripravi je izdaja socialnih okrožnic Cerkve (pri MD). - Kot glasbenik je V. samouk. Klavir in orgle je začel igrati pri 15 letih. V študent. letih je začel študirati harmonijo in kontrapunkt. Zborovodja in organist v Bogosl. semenišču v Lj. 1957-60. Na župnijah (Postojna, Izola, Piran) je vodil cerkv. zборе in prirejal koncerte, nato ponovno v Bogosl. semenišču (1968-71), z njim gostoval v Gor.; sedaj vodi meš. in mlad. zbor pri Sv. Petru v Lj. (od 1974; gostovali v Rimu 1984). Kompozicijo je študiral privatno pri I. Ščeku v Kopru (1964) in v Rimu (1966-67). Izšle so kompozicije: *Maša za moški zbor* (1979), *Slovenska maša za mešani zbor* (1971), *Novi mašni obred* (1970, zlasti se je uveljavil *Očenaš*), *Dva postna psalma*, 50. in 90. (1974), *Dve božični* (1966), *Kakor hrepeni* (1967), več psalmov za meš. in moški zbor (26., 116., 150.); več sakralnih kompozicij v rkp. Svetne: *Bratje, stopimo na plan* (1968), *Mi smo žanjci* (1969).

Prim.: SBL IV, 323-24; Arhiv TF v Lj.; BV - Zbornik ob 70-letnici TF, 50/1990; osebni podatki (1990).

Jok

VALENCIČ Vlado, združni delavec in gospodarski zgodovinar, r. 26. nov. 1903 v Trnovem pri Ilir. Bistrici, živi v Lj. Oče Ivan, posestnik in združ. delavec, mati Uršula Vilar, gospodinja. Po osn. šoli v domačem kraju (1909-13) je študiral na real. gimn. v Opatiji (1913-16), klas. gimn. v Lj. (1916-21), Pravni fak. na Dunaju (1921-22), Gospodar. in socialno znanstveni v Frankfurtu ob Maini (1922-24) in v Zürichu (1924-26), kjer je bil 1926 promoviran za dr. polit. ekonomije z disertacijo *Die slov. Genossenschaftsbewegung*. Služboval je 1928-32 pri Združni zvezi, 1933-42 Združni gospodar. banki, 1943-45 Hranilnici lj. pokrajine, 1947-49 Drž. avtobusnem in prevozniškem podjetju Sje ter pri glavni direkciji za avtopromet, vse v Lj.; 1949-50 pri Oblastnem odb. v Postojni, kratko pri Gener. direkciji lesne industrije v Lj. in 1950-73, ko je bil upokojen, v Mestnem arh. v Lj. (MALj). - Takoj po

končanem študiju je priobčil v Pravnem vestniku (Trst) prispevka: *Občina in samouprava* (1926, 75-80, 85-88) in *Statistika in javna uprava* (1928). V Socialni misli (Lj.) pa *Fašistična ustava dela in ideologija fašizma* (1927, 166-69, 187-91) in *Ideologija fašizma* (prav tam 226-27, 239-42). Krajše prispevke o zadružništvu je objavljial v publikacijah Bankarstvo (Zgb 1929), Narodno blagostanje (Bgd 1931) in v glasilu Zadrudne zveze, ki ga je urejal od 1928 do 1932 in vanj pisal do 1940, prav tako pa tudi v glasilu Kmet. zbornice Orač (1940), ki ga je tudi urejal in vanj pisal o problemih našega kmetijstva. V Spominskem zborniku Sje (1939) ob dvajsetletnici kraljevine Jsle je priobčil *Razvoj našega zadružnega gibanja in stanja*, v Zborniku slov. obrta (1940) pa *Razvoj našega obrtnega zadružništva*. - Po zadnji vojni so sledile številne študije. V Kroniki: *Fužine bakra v Ilir. Bistrici in tržiški kosarji ter Prebivalstvo Lj. pred dvesto leti* (II/1954); *Steklarni na notranjskem Javorniku ter Popis družinskih poglavarjev l. 1660 in število prebivalstva v Lj.* (III/1955); *Se nekaj steklarn na Kranjskem - O gospodarski strukturi lj. prebivalstva v začetku 18. stol. - Prebivalstvo in hiše stare Lj.* (V/1957); *Zupljani Trnovega pri Ilir. Bistrici zoper laškega župnika v 18. stol.* (VI/1958); *Lj. učna stolica za kmetijstvo* (VIII/1960); *Gradbeni razvoj Lj. od dograditve južne železnice do potresa l. 1895* (IX/1961); *Lj. protinjemski odmevi turnarskih dogodkov* (X/1962); *Lj. trži redi in prepoved prekupčevanja* (XII/1964); *Oblikovanje Lj. v prvi pol. 19. stol.* (XIV/1966); *O lj. stavbnih redih - Prvi lj. regulacijski načrt - Spremembe in dopolnitve lj. regulacijskega načrta iz l. 1896* (XV/1967); *Regulacijski načrt sev. dela Lj. - Etnična struktura lj. prebivalstva v času protestantizma* (XVI/1968); *Lj. stavbeništvo v prvi pol. 19. stol.* (XVII/1969); *Lj. stavbeništvo od srede 19. stol. do začetka 20. stol.* (XVIII/1970); *Razvoj zemljiške in hišne posesti v Krakovem - Gospodarska in poklicna struktura krakovskega prebivalstva* (XIX/1971); *Odnosi med lj. magistratom in drž. oblastmi ob terezijanskih upravnih reformah* (XXVI/1978). - V GozdV: *Vloga steklarn pri izboljšanju gozdov na nekdanjem Kranjskem* (XI/1953); *Gozdovi in preskrba z lesom v stari Lj.* (XII/1954); *Iz zgod. slov. gozdarstva* (XIII/1955); *Nekdanji deželnoknežji gozdovi na Prim.* (XIV/1956); *O gozdarski politiki 18. stol.* (XV/1957); *Slov. gozdarstvo v predmarčni dobi* (XVI/1958)

in XVII/1959); *Dolenjski gozdovi v terezijanskem katastru - Iz zgod. naših gozdov* (XXIII/1965). - V ZC: *Stetje prebivalstva l. 1754 v predjožefinski lj. škofiji in njegovi rezultati* (XVI/1962); *Starostna in družbena struktura v predjožefinski lj. škofiji po štetju l. 1754* (XVII/1963); *O ženitni svobodi in njenih omejitvah od fevdalizma do liberalizma* (XXII/1968); *Lj. trgovec in bankir Caharija Waldreich (1620-82)* (XXVI/1972); *Etnična struktura lj. prebivalstva po ljudskem štetju 1880* (XXVIII/1974); *Slov. v uradih in publicistiki od srede 18. do srede 19. stol.* (XXXI/1977); *Tovorništvo na Kranjskem* (XXXV/1981). - Kamniški zbornik: *Bistriški gozd in kamniški meščani* (III/1957); *Prebivalstvo kamniškega področja skozi tri stoletja* (IV/1958); *O slavninarski domači obrti* (V/1959); *Iz kamniškega gospodarstva v XVIII. stol* (VI/1960). - Bistriški zapisi: *Iz gospodarske preteklosti Bistrice in Trnovega* (I/1980); *Nekdanji bistriški okraj v terezijanskem katastru* (II/1984). - Izjemno velik je njegov delež v I. knjigi Gospodarska in družbena zgod. Slovencev (SAZU 1970), kjer je obdelal poglavja: Vrste zemljišč, Kulturne rastline, Vrtnarstvo, Vinogradništvo, Hmeljarstvo, Sadjarstvo, Gozdarstvo, Organizacije za napredok agrarne proizvodnje, specialno šolstvo in strok. literatura. V razpravah SAZU, Razred za zgod. in družb. vede, je izšla 1977 (str. 241-453) daljša študija *Žitna trgovina na Kranjskem in lj. žitne cene od srede 17. stol. do prve svet. vojne*. Ob 60-letnici ustanovitve mlekarjske zadruge v Trnovem pri Ilir. Bistrici je objavil razpravo *Od zadružne mlekarne do mlekarke in poljedelske industrije* (1956), v Spominskem zborniku 900 let Kranja (1960) razpravlja o razvoju prebivalstva v obč. Kranj, v Kmečkem glasu (1960, št. 21-23) o razvoju slov. poljedelstva in kolobarjenju, v Svetu med Muro in Dravo (1968) o prebivalstvu v Slov. goricah v preteklosti do današnjih dni, v SČ (1972) o pomenu Petra Pavla Glavarja za razvoj slov. kult. in gospodarstva, v Traditiones (1982) o posestnih razmerah na Veliki in Mali planini. V publikacijah Lj. mest. arh. je objavil: *Agrarno gospodarstvo Lj. do zemljiške odveze* (1957); *Lj. trgovina v 16. in 17. stol.* (1971); *Lj. obrt od sred. veka do začetka 18. stol. ter Gostinska in prehranjevalna obrt* (1972); *Lj. obrt od začetka 18. stol. do srede 19. stol.* (1977). - Kot samostojne publikacije so izšle: *Petdeset let mlekarstva na Vrhniki* (1954); *Sladkorna industrija v Lj.* (1958);

Lj. trgovina od začetka 18. do srede 19. stol. (1981). - V letih 1962 in 1965 je sodeloval pri prireditvi besedila knjige *Ljubljana, podobe iz njene zgodovine*, 1980 pri zgod. prikazih in opisnih ulic v knjigi *Ljubljanske ulice*. Od 1963 sodeluje pri SBL.

Prim.: R. Savnik, V. V., SBL IV, 324; Osebni podatki; Gosp 1973, št. 933; J. Šorn, Kron 1973, 185 s. sl.; Mar. Dernovšek, Ob osemdesetletnici V. V., Kron 1984, 64-65 s. sl. Svk.

VALENTE Štefan, duhovnik, r. 5. jan. 1826 v Bili pri Bobónovih, u. 24. okt. 1905 na Rávanci v Reziiji. Oče Felic Bobón, mati Žwana Micelli. Bogosl. v Vidmu, kjer je bil posvečen 21. dec. 1850. Na začetku 1851 je nastopil službo v Reziiji: kooperator župnika Fr. Gallizie do njegove smrti (1869). Kot domačin se je potegoval za izpraznjeno mesto rez. »plevána«, vendar je na volitvah (stara rez. navada!) z majhno razliko glasov zmagal protikandidat, Nadiževc G. Ruchini (1871-1912). Za nekaj let prestavljen med Terjane (1873 vikar v Plastiščih), se je »preštifen« že mar. 1874 vrnil v Reziijo in tam dočkal 79 let. Zraven svoje duhovniške službe je kljub bolehnosti občasno poučeval v šoli (od 1855) in njemu so zaupali tudi prvo vodstvo poštnege urada v Reziiji ob ustanovitvi 1874. - 9. dec. 1868 je *Giornale di Udine* prinesel njegov znameniti podlistek *Sul linguaggio slavo nella Valle di Resia*. Avtor - ob dobrem poznavanju tako rez. govorce kakor knjižne slov. - odločno zastopa stališče, da je rezijanščina narečje slov. jezika, za kar se sklicuje tudi na Šafarikove Slovanske starožitnosti. »Troviamo... ragionevolissime le induzioni dello scrittore.« je pod črto pripomnil urednik P. V(alussi), ki mu Reziija ni bila neznanka (gl. Il Friuli. Studi e reminiscenze, Milano 1865, 212-15). Baudouin de Courtenay je 1876 pohvalil V-jev spis kot dotlej »najboljši članek o razmerju med rezijanskimi govori in drugimi slovanskimi jeziki«, le da je zavrnil ožjo povezavo s slovenščino, ker tega pač ni mogel uskladiti z lastno »turansko« teorijo. Vseeno pa se mi zdi, da je prav Baudouin predlagal ponatis V-jevega prispevka iz *Giornale di Udine* v brošuri I. I. Sreznevskega Priul'skie slavjane 1878. Odgovora na vprašanje, kje se je naš Rezijan naučil knjižne slov., še nimamo, ker ne vemo, kje je obiskoval srednjo šolo.

Prim.: P(re) S(tefano) V(alente), Sul linguaggio slavo della Valle di Resia, *Giornale di Udi-*

ne 3, 1868, n. 293; ponatis v Friul'skie slavjane. Staty I. I. Sreznevskago i priloženija, Sankt-peterburg 1878, 61-66; J. Baudouin de Courtenay, *Rez'ja i Rez'ljane*, Slavjanski sbornik 3, 1876, 366; A. Madotto, Resia, Piaci e località, Udine 1935, 30; župn. arh. v Reziiji; NadškA Videm; arhiv Akad. znanosti ZSSR v Leningradu, kjer hranijo Valentejevo slovensko pismo B. de Courtenayu iz začetka osemdesetih let; ustno izročilo v Bili. Mtv

VALENTI Davorin, zdravnik, r. 30. sept. 1914 v Ilir. Bistrici, živi v Mrbu. Oče Franc, železniški uradnik, mati Josipina Cerkvenik, gospodinja. 1934 je maturiral na klas. gimn. v Lj., medicino je študiral v Lj. in Zgbu, kjer je promoviral 26. febr. 1942. Stažiral je v Lj., volontiral v Splošni in žen. bolnišnici prav tam. V OF je delal od 1942, v NOV je stopil 15. apr. 1944. Najprej je bil upravnik pokretne bolnišnice 30. divizije, nato referent sanitete v 19. brigadi S. Kosovela in zdravnik na sanitetnem odseku IX. korpusa, nato pomočnik šefa sanitetnega odseka vojne oblasti IX. korpusa. Po koncu vojne je bil najprej pomočnik šefa sanitetnega odd. komande mesta Trst, kasneje (od 18. jun. 1945) pa upravnik vojne bolnišnice v Rimskih Toplicah. Od jan. 1947 je bil načelnik sanitete 43. divizije, uprav. vojne bolnišnice v Mrbu, ko se je ta preselila v Varaždin (1950), je delal tam. - 1951 je bil imenovan za uprav. sanatorija za tuberkulozo Pohorski dvor (Hoče pri Mrbu). Isto delo je opravljal še potem, ko je bil demobiliziran v činu majorja sanitete 1952. Delo uprav. sanatorija je opravljal do 1970, ko je bil ta sanatorij združen z bolnišnico v Mrbu. Od 1970 do upokojitve 1974 je bil pomočnik dir. bolnišnice. Po upokojitvi je vodil v Mrbu tudi dispanzer za borce. - Vsa leta po vojni je bil marljiv sodelavec sekcije za part. saniteto, pisal je tudi v strok. liter. in bil ur. *Zbornika dokumentov in podatkov sanitetne službe v NOB na Slovenskem od 1941-1945* (1-4). Opravljal je mnoge funkcije pri RKS, odborih ZZBNOV. Prejel je več odlikovanj in priznanj, med njimi tudi Kajuhovo (1985) in Potrčevo nagrado (1987).

Prim.: Podatki župn. urada Ilir. Bistrica (pismo 3. febr. 1989); arhiv Slov. zdrav. društva Lj.; JKol 1975, 125; Večer nov. 1984. A. Pr.

VALENTIČ Anton, šolnik, r. 24. dec. 1845 v Dekanih, u. 31. jan. 1914 v Trstu, pokopan na Opčinah pri Trstu. Oče Jožef, mlinar, mati Ivana Bandi. O njegovem šolanju ne vemo nič,

od 1866 je poučeval v trž. okolici (Prosek), od 1874 je bil učitelj na Opčinah, kjer je začela učiti tudi njegova žena Viktorija Skok (Povir 1846), vsaj od 1881 je bil ravn. do 1904, ko je stopil v pokoj in se preselil v Trst. Šola je bila od 1879 trirazredna, od 1893 štirirazredna (tedaj 250 otrok), od 1903 petrazr. in od 1906 šestrazr. 1868 so vse tržaške okoliške trivialke postale »občinske ljudske šole«, učni jezik je bil slov., it. so poučevali po dve uri tedensko kot poseben učni predmet. Učni in uradni jezik je bil slov., med šol. vodstvom in občino pa je bil uradni jezik ital. Za pouk ital. je V. oskrbel učbenika: *Navod k naučevanju* (v ponatisih Praktičen navod k naučenju) *ital. jezika za slov. ljud. šole, I. del* (vzporedni naslov: *Avviamento ad imparare l'italiano per le scuole popolari slovene*), Dunaj 1883; *II. del* 1887 (s ponat. I. dela); druga, pregledana in popravn. izd. 1896. Učbenika so ponatiskovali z manjšimi popravki (nazadnje 1917) in sta bila v rabi na osn. šolah v tržaški okolici do konca prve svet. vojne. V njih so bili vzporedno natisnjeni sestavki v slov. in ital. za branje, spise, pogovor in slovniške vaje. - V. je bil vključen v živahno narodno delo na Tržaškem. Korenine pev. delovanja na Proseku segajo v leto 1864 in 1871 je vodil petje učitelj V. 1874 je nastal na Proseku Učiteljski kvartet, ki so ga sestavljali: V., glasbenik I. Meroina, zborovodja Pelicon in neki Koren. »Peli so kakor slavčki in sloveli po vsem Primorskem. Kdor jih je slišal peti, je moral priznati, da tako točnega petja v teh krajih še ni bilo slišati« (Jelerčič, 54). V. se je še bolj razgibal na Opčinah. Ko so 25. okt. 1868 ustanovili Čitalnico, je bil v njenem odboru. 10. maja 1881 so ustanovili Bralno društvo in je bil odbornik. Kot odličen pevovodja in organist je 1884 iz Bralnega društva soustanovil Pevsko in bralno društvo Zvon in ga vodil. Zložil je nekaj cerkv. in posvetnih skladb ter jih izvajal, niso pa izšle v tisku. Prav tako je učil ljudi umnega kmetovanja.

Prim.: SBL IV, 327 in tam navedena liter.: in še: Petje na Primor., E 1882, št. 77-78; Opčine pri Trstu, 1868-1968. Ob 100-letnici ustanovitve slov. čitalnice, Trst 1968, 11-15; Jelerčič, 50, 53, 54.

Ured.

VALENTIČ Josip (Jožef, Jože), nadučitelj in deželni poslanec, organizator prosv. in gospodar. društev, r. 26. avg. 1863 v Čežarjih pri Kopru,

u. 19. nov. 1919 v Trstu, pokopan pri Sv. Ani. Oče Josip, kmet, mati Mihaela Grižon. Iz rodovine Valentič izhaja tudi J-ov stric Anton Valentič (gl. čl.). Osn. š. na Opčinah, pripravnica na Proseku, matura na učit. v Kopru 1882. Učiteljeval v Lazaretu, Ricmanjah pri Trstu, Pridvoru (tedaj Sv. Antonu) pri Kopru. Poročen s Katino Kuret, v zakonu se jima je rodilo 7 otrok. Ljudski vzgojitelj, organizator, bil organist, vodja vaškega pev. zbora in pev. zborov v bližnjih vaseh, aktivni član Slov. učiteljskega društva. V Ricmanjah je ustanovil pev. društvo Slavec, v Pridvoru je organiziral in vodil mlad. pev. zbor, vodil godbo na pihala, sodeloval pri hranilnici in posojilnici. Več let župan Sv. Antona pri Kopru (sedanji Pridvor). V dveh mandatnih obdobjih (1908 in 1914) poslanec v istrskem dežel. zboru. Bil je prisoten v časopisju s svojimi dopisi, zlasti v E in SN (nepreverjeno). Premeščen iz Ricmanj k Sv. Antonu pri Kopru zaradi navdušenja za slovansko bogoslužje, ki naj bi pripomoglo k uveljavljanju materinega jezika oz. zajezilo raznarodovanje. Glavni pobudnik za bogoslužje v staroslovanskem jeziku je bil kpl. v Ricmanjah Anton Požar (gl. čl.).

Prim.: Akt št. 75, 1863 župnija Lazaret; Priloga NL 1904, št. 251; 70-letnica prosv. društva Slavec, Ricmanje, Ricmanje 1966, 4, 13; Dekani v preteklosti in danes, Koper 1979, 31, 32, 42; Milanović II, 147, 163; NC 8. maja 1914, 22. maja 1914, 12. jun. 1914, 19. jun. 1914; Vilhar, 38, 58, 80, 89; E 20. in 29. nov. 1919; PDK 16. dec. 1977.

Sirk

VALENTINCIC Albin, uslužbenec v Narod. knjigarni v Gor., tigrovec, borec NOB, r. 12. jan. 1900 v Pevmü, živi v Domu upokojencev v Novi Gor. Oče Ivan, mati Rozalija Gabrijelčič. Osn. š. v Podsabotinu, trg. š. v Gor. Zaposlil se je 1924 v Narod. knjigarni v Gor., sodeloval s kult. delavci, zlasti z Z. Jelinčičem, tajn. ZPD in Adrije, Avg. Šfiligojem, pravnikom, s pisateljem Fr. Bevkom, Damir. Feiglom in drugimi. Kot trg. potnik je s kolesom pogostoma obhodil vse kraje na Gor. od Vipave do Trente, Idrije, Podbrda in Brd, sprejemal naročila od šol, občin in drugih, posebno od PD, katerih tajniki in preds. so mu za Jelinčiča izročali pošto, njim pa je izročal Jelinčičevo in drugih, ker faš. pošta ni bilo zanesljiva. V. je tudi v knjigarni v Gor. izročal in prejemal Jelinčičevo pošto od preds. PD, ko so prihajali po naročeno blago. Bil je

zanesljiv kurir med Gor. in podeželjem. Po prepovedi PD, ZPD, MD, TD je zavzeto sodeloval z voditelji v podtalnem protifaš. boju za ohranitev slov. narod. skupnosti v It. Zelo je bil koristen za vzdrževanje zvez med Gor. in podeželjem, kjer je poznal mnogo članov TIGR. Raznašal je tudi ileg. antifaš. tisk, zlasti v Brda, kjer so z njim sodelovali Jož. Gradnik z družino, Cukjati in učit. Marica Perin v Medani, Simčič-Dike na Humu pri Kojsem, Jož. Marinič in Iz. Valentinčič v Podsobotinu, družina Makuc v Gor. Cerovem, Avg. in Vilj. Sfiligoj ter njune tri sestre na Dobrovem, študent Albin Podbršič v Vipolzah, Jožko Kožlin in bratje Sirk v Biljani idr. Tesen sodelavec v Gor. je bil Iv. Leban, zaposlen pri tvrdki Koren. Po Jelinčičevi izselitvi iz Gor. na Bukovo 1929 je V. od njega po kurirjih prejemal šifrirana pisma zase in za nekatere v Gor. Od svojih zaupnikov v vseh večjih krajih je prejemal razne podatke o faš. in druge vse do vojne. Delikatno opravilo so bile njegove zveze s Trstom, kjer je od Jos. Kosovela, A. Ščuke in drugih dobival naloge za razdeljevanje podpor zapornikom, konfinirancem in dijakom. Zaradi polic. kontrole na vlakih in avtobusih ga je na motornem kolesu vozil v Trst L. Šavli iz Ušnika. V. je po aretacijah in pobegih tigrovcev v Jslo spomladi 1930 obnavljal pretrgane zveze organ. TIGR. Aretiran je bil 1941 ob it. napadu na Jslo in interniran v Città Sant'Angelo (Pescara). Po kapitulaciji It. se je vrnil v Gor. in delal v knjigarni, sodeloval z NOVJ, zalagal part. tehnike s tiskarskim materialom.

Prim.: Pripovedovali: Albin Valentinčič, Ivan Leban iz Gor., Lojze Šavli iz Ušnika, Tone Leban iz Zabč pri Tolm., Vika Obid-Jeram z Bukovega, Jakob Rutar iz Čadrga pri Tolm.; Tone Rutar, TolmZb 1975.

Rut

VALENTINCIC Alojz, uradnik, tigrovec, r. 26. dec. 1909 na Kozarščah pri Tolminu, u. 6. febr. 1986 v Lj. Oče Alojz, mati Cecilija Strukelj, kmeta, brat dr. Jožef (gl. čl.). Osn. š. v Volčah, v Tolminu it. niž. sred. š. in licej (1927-30). Kot dijak na liceju je bil glavni sodelavec rokopisnega lista *Zvezda* PD Ušnik (primerek v tolm. muzeju). Že tedaj je bil zelo delaven v ileg. organ. TIGR. Dijakom in tolm. mladini je predaval v ileg. krožku, ki je imel sedež v hiši Kati Lenar ob Tolminki. Tu so stanovali njegov sodelavec Tone Laharnar s Sentviške Gore in

drugi dijaki, med njimi Kovačič od Sv. Ivana v Trstu, bratranec Vlada Martelanca, in Srečko Sorli, bratranec Lenarjeve. Sorli je vsak dan oddajal V. v svoji čevljarški delavnici, trgovini in pri Lenarjevih, ki je s hčerko Slavico sodelovala v TIGRu, knjige in protifaš. tisk v slov. in it., ki ga je čez mejo prenašal kurir Jernej Luznik. V. je oddajal liter. celicam po vaseh, s St. Kamenščkom pa sta prenašala šifrirana poročila v obe smeri med Gor., Tolminom in Kobaridom. Sodeloval je s Sl. Bevkom v Cerknem in z Andr. Manfredom iz Kobarida, skupaj sta dajala pobude za ileg. dejavnosti in predavala na nočnih sestankih fantov v Čiginju. V. je bil pobudnik sabotaž raznih faš. manifestacij, da so propadle. Bil je osumljen in policist ga je večkrat preiskal na cesti med povratkom iz šole domov na Kozaršče. Liter. mu je v letih 1928-30 prinašala tudi obožena trojka iz Jsle (D. Zelen, T. Černač, Jos. Kukec). V. je skrbel za njeno prehrano. - V. je z Laharnarjem organiziral prenašanje knjig, molitvenikov in časopisov v Ben. Slovenijo. Sodelovali so tudi drugi dijaki, predvsem T. Gruntar iz Kobarida in I. Fon z Volarij. Nosili so jih tudi do Špetra Slovenov. Po hišah v beneških vaseh so delili slov. molitvenike in pobirali it. - Med množičnimi aretacijami 1930 je faš. policija aretirala V. doma na Kozarščah in ga zaprla v Gor. Več noči so ga v močno razsvetljeni dvorani, polni faš., zasliševali, privezanega na stebur. Čez kak mesec so za izpustili. V. in Laharnar sta ileg. odšla v Jslo (1930). V. se je vpisal na Pravno fak. Lj. U in doštudiral pravo. V Lj. je pomagal organiz. Klub prim. študentov in več demonstracij proti it. faš., zato je bil večkrat priprt. Zaposlitev je dobil v Skopju. Med NOB je v Bgdu sodeloval v SNOS. Zaradi pripadnosti k TIGRu je bil zaprt, v Lj. po vojni celo odpuščen iz službe zaradi tega.

Prim.: Osebni arhiv; T. Rutar, Kratek pregled ilegalne organ. TIGR na Tolminskem 1927-1940, TolmZb 1975.

Rut.

VALENTINCIC Emil (Emilio), kulturni delavec, r. 29. jan. 1947 v Pevmi (Gor.), u. 14. jan. 1985 v Parizu, pokopan v Števerjanu (Gor.). Oče Franc, mizar in domači organist, mati Alma Bregant, šivilja. Osn. š. v Pevmi, maturiral 1966 na gor. klas. liceju, se vpisal na Laposlovno fak. v Trstu, poučeval nekaj časa na niž. sred. š. I. Trinko, od 1973/74 na trgov. zavodu Ivan

Cankar do jan. 1978, ko je nastopil službo prevajalca na gor. občini. 1967 je postal preds. PD J. Abram v Pevmi. Med 1966-70 blagajnik pri SKAD-u. 1970 je prevzel vodstvo cerkv. zbora v Pevmi. 1969 je stopil v ožji odbor ZSKP in 1983 postal predsednik do 1985, ko je prerano umrl. 1976 se je poročil z Anico Vogrič, v zakonu se jima je rodila Martina. Igral je vidno vlogo v življenju narodne skupnosti na Gor., saj je aktivno delal v slov. kult. in šport. organizacijah, se zanimal za polit. življenje, pisal v razne slov. zamejske časopise, predvsem v NL (kratica L. Č.), sodelavec PSBL (kratica Valent.).

Prim.: Prosvetna dejavnost na Gor., KolGMD 1983, 154-60 (članek); 1986, 135-36 s sl.; A. Rupel, Telesna kultura med Slov. v Italiji, Trst 1981, 162 s sl.; NL 8. jun. 1978; 17. jan. 1985; 24. jan. 1985 s sl.; 7. febr. 1985; Naša pot, jan. 1985 s sl.; PDK 20. jan. 1985 s sl.; Picc. 17. jan. 1985; MessagV 16. jan. 1985; KatG 17. jan. 1985; 24. jan. 1985 s sl.; VoceI 17. jan. 1987; IzvGor. 1975-85, 242-43 s sl.; 20 let SKAD, Gor. 1975, 12, 37 s sl.; 30 let ZSKP, Gor. 1989, 42, 50-51 s sl., 69, 72; 10-letnica SSK na Goriškem, Gor. 1989, 22 s sl.; š. arh. gimn. lic. P. Trubar.

Sirk

VALENTINČIČ Ignacij, stolni kanonik, dekan gor. mestne dekanije, r. 3. jul. 1867 v Morskem pri Kanalu, u. 7. jun. 1946 v Gor. Oče Štefan, kmet, mati Terezija Florijančič. Po osn. š. v Kanalu je vstopil 1883 v gor. Malo semenišče in obiskoval drž. gimn., bogoslovje 1887-91, posv. 8. sept. 1890 v Gor. Služboval kot kpl. v Volčah 1890-94, kot žpk na Šentviški Gori 1894-1902, v Renčah 1902-07, kot dekan v Komnu 1907-21, 1921 ga je nadškof Sedej (PSBL III, 319-23) imenoval za gor. stolnega kanonika. V. je postal tesen sodelavec nadšk. Sedeja, ki ga je 1922 imenoval za upravitelja stolnega kapitlja in stolnice ter za dekana mestne dekanije. Nadškof Margotti (PSBL II, 356-57) ga je pooblastil, naj v njegovi odsotnosti (7. maja-13. jul. 1945) kot generalni vikar vodi vse škofijske posle. - V. je bil spreten upravitelj c. premoženja, dober pridigar, moder svetovalec in neutrudljiv narodni delavec. Ni bilo slov. katol. org., da bi msgr. V. v njej ne sodeloval. Ko je KTD 1919 obnovilo delovanje, je stopil v odbor in bil dolgoletni preds. do 1931. Bil je v odb. Alojzijevišča. 1919 je bil med pobudniki skupaj z A. Pavlico (PSBL II, 587-88) in V. Ščekom (PSBL III, 520-22) obnove stanovske org. Zbora svečnikov sv. Pavla. Na prvem občnem zboru v Sežani 8. jan.

1920 je bil izvoljen za preds. Ko je na pobudo odseka za socialno in kult. iniciativo ZbsvP nastala 1922 Prosvetna zveza, je postal član ustanovitelj. Obnovitev ZbsvP je bila izrednega pomena za obstoj slov. manjšine v faš. obdobju in zgovoren dokaz, kako razsodna in stvarna je bila primor. duhovščina v verskem in narodnem delovanju v tistih težkih časih. Po smrti nadšk. Sedeja 1931 in z imenovanjem za apost. admin. gor. nadškofije Sirottija (PSBL III, 371-73) je faš. preganjanje slov. duhovnikov zajelo nove razsežnosti v prisilnih premestitvah, upokojitvah, aretacijah in konfinacijah. Ovadbe in pritožbe so kar deževale na kvesturo. Zrtev teh novih razmer je bil tudi V. Gor. kvestura, ki se ji je pridružil kanonik G. Tarlao, je po nedolžnem obsodila V-a nezakonite prodaje c. paramentov in nekega kipca. 4. mar. 1933 so ga zaprli in mu naprtili proces upravnega značaja. Po enem mesecu so ga začasno izpustili, toda sodišče ga je 3. maja 1933 obsodilo na 10 mesecev in 6 dni ječe ter na globo 2000 lir. V. se je zatekel na prizivno sodišče v Trstu, a brez uspeha. Tedaj je vložil priziv na kasacijsko sodišče v Rimu, ki je pritožbo zavrnilo z razsodbo z dne 13. maja 1935. V Vatikanu ga je namreč Sirotti prikazal v skrajno negativni luči. Po vojni je 1. sept. 1945 naslovil na ZVU peticijo v zvezi s to krivično obsodbo, ki mu je prizadejala hudo moralno in materialno škodo. V. se je zavzel za priključitev Primorske Jsli in je febr. 1946 podpisal z ostalimi 170 duhovniki spomenico, ki je bila predložena medzavezniški komisiji.

Prim.: NadškAGor., fasc. Valentinčič; SlovPrim 13. jun. 1946; PDK 8. jun. 1946; KolGMD 1947, 62 s sl.; Klinec, GMD 11, 31, 72-73; Klinec, Duhovščina 21, 24, 26 s sl., 109-110, 132; T. Simičič, Jakob Ukmar, Gor. 1986, 123.

Češč.

VALENTINČIČ Jože, pedagog, r. 7. mar. 1926 v Podbrdu, živi v Lj. Oče Anton, kmet, mati Frančiška Torkar. Osn. š. v Podbrdu (1932-37), gimn. in licej v Gor. (1937-41 in v Vidmu (1941-45). Na lj. U je študiral (1947-51) pedagogiko, občo psihologijo in logiko, kasneje je tu opravil diplomski študij (1974-76). Služboval je najprej kot učitelj na osn. š. v Stržiščah (1946-47), nato vzgojitelj v dijaškem domu »Ivana Cankarja« v Lj. (1947-51), bil prof. na tolminskem učiteljski šoli in š. nadzornik (1952-55), rav. učiteljski šoli v Koprju ter š. nadzornik (1955-59). Od 1959 je služboval v Lj., najprej pri okraj. ljudski U (1959-60),

potem pri zvezi delavskih U Sje (1960-69) in Zavodu SRS za šolstvo (1969-79). Od 1979 je bil direktor ČPZ Prosvetni delavec. - V prvih petnajstih letih poklicnega dela se je posvetil predvsem vzgoji in izobraževanju mladih, prizadeval si je za uveljavljanje sodobnih oblik, metod in odnosov pri delu z mladino in odraslimi. Po 1959 je poklicno delo usmerjal v prvi vrsti na izobraževanje odraslih (andragogika), od 1979 pa je njegovo delo poudarjala izobraževalna in vzgojna publicistika. Objavil je več samostojnih del (nekatera v več izdajah), bil je soavtor vrste strok. knjig, objavil je v periodičnem tisku članke in razprave. - Objavil je sledeče knjige: *Metode pri izobraževanju odraslih* (1963); *Kako pomagamo otroku pri učenju* (1965, 1967, 1970); *Delo z odraslimi* (1968); *Priprava in vodenje sestankov* (1970, 1974); *Osnove andragogike* (1973); *Metodika izobraževanja voznikov motornih vozil* (1974); *Kako vodimo sestanke* (1978); *Metodika družbenopolitičnega usposabljanja članov delegacij in delegatov* (1979); *Sodelovanje s starši* (1981); *Metodika obrambnega izobraževanja* (1982); *Nenehno izobraževanje* (1982); *Učenje vožnje z vozili na motorni pogon* (1986); *Demokratsko vodenje skupine* (1987). Med drugim je bil soavtor naslednjih izdaj: *Sodobna družina in vzgoja* (1965); *Skrivnost, ki ni skrivnost* (1969); *Izobraževanje staršev za sodobno družinsko vzgojo* (1970); *Načrtovanje družine in spolna vzgoja mladostnikov* (1975); *Mladostnik, družina in družba* (1977); *Osnovno izobraževanje odraslih* (1978); *Prispevki k teoriji in praksi vzgoje v domovih za učence* (1980); *Izobraževanje ob delu* (1984); *Odrasli v srednjem izobraževanju* (1986); *Učimo za delo* (1985, 1988); *Potreba po izobraževanju odraslih v Sloveniji do leta 2000* (1989). Članke in razprave je objavljala v: *Andragogija* (Zgb), *Vzgoja in izobraževanje*, *SodP*, *NRazgl*, *PD* in drugod. Pripravil je tudi TV oddaje in sodeloval na strok. sestankih (npr. kongresi andragogov: Zgb 1969, Bgd 1973, Skopje 1980).

Prim.: SBL IV, 328.

Ured.

VALENTINČIČ Jožef, zdravnik, tigrovec, r. 19. mar. 1915 na Kozarščah pri Tolminu, u. 6. avg. 1989 v Novi Gor. Oče Alojz, mati Cecilija Štrukelj, kmeta, brat Alojz (gl. čl.). Osn. š. Volče, it. gimn. v Tolminu, matura v Gor. kot najboljši, v letih 1936-40. Medic. fak. na U v Padovi. Med intern. v taborišču v Istonio Marino je hodil v

spremistvu polic. v Padovo in nazaj, izdelal vse izpite ter diplomiral. - Po vrnitvi iz begunstva 1919 je doživljal tragedijo svoje in drugih do tal porušenih vasi, neizmerno revščino vračajočih se beguncev, prihod it. okupatorjev, divjanje it. faš., preganjanje Slov., prepoved slov. š., prosvetnih društev, zažiganje slov. knjig ter odpor proti poitalijančenju in faš. nasilju. V. se je še zelo mlad pridružil svojim trem bratom v tajnem razdeljevanju slov. abecednikov, knjig in raznih listov. 1930 so faš. odpeljali brata Lojzeta v gor. zapore in ta je po vrnitvi čez nekaj tednov pobegnil v Jslo. Sledile so nekaj let zaporedoma polic. hišne preiskave, zlasti o božič. in velikonočnih praznikih, ko je polic. pričakovala Lojzetov obisk, da bi ga ujela. Rezali so žimnice, drezali z železnimi drogovi v seno in slamo nad hlevom. - V. je sodeloval z več tigrovcii pod vodstvom Al. Šavlija (gl. čl.), a še posebno s sošolci na it. gimn. Med temi so bili posebno delavni poznejši zdravnik Milan Starc, Sl. Obleščak (postal duhovnik), Hinko Kokošar iz Podmelca, padel v NOV, učit. Vladko Kogoj, vodja TIGR-a (gl. čl.), Jernej Luznik, kurir za Jslo (gl. čl.), idr. V. je nosil pošto in liter. Fr. Kavsu v Čezsočo, v Rut pa sta skupaj s Starcem hodila po liter. k Simonu Kosu. V. je celo iz Jsle ileg. nosil propag. tisk. Nevarne stvari je skrival v čebelnjaku zunaj Kozaršč. S sošolci in drugimi tigrovci je nosil razno liter. v Slov. Benečijo in jo drugim pripravil, da so jo nosili čez Kolovrat. Zaradi suma o protifaš. dejavnosti je bil večkrat zaprt, 1934 pet mes. v videmskih zaporih. Zaradi številnih aretacij 1940, posebno v Rutu in Čezsoči, se je pripravil za beg v Jslo, toda med poslovitvijo zvečer 19. okt. 1940 je nepričakovano vdrla v hišo faš. polic. in ga odpeljala v trž. zapore. V celici je bil z dr. Fr. Tončičem, ki mu je dal navodila, kako naj se zagovarja. V preiskovalnem zaporu je umrl neki Jožef Valentinčič. V zmedii se je posrečilo odvetniku zvrniti V-eve obtožbe na pokojnika, tako ni prišel na proces, ampak je bil interniran v Isernio. Tu je zbolel in bil premeščen v Istonio Marino. Prošnja za premeščenje v drug kraj, da bi mogel nadaljevati študij, je bila zavrnjena, toda upravnik taborišča mu je omogočil študij in izpite v Padovi. - Ob kapitulaciji It. je pobegnil iz taborišča, odpotoval z vlakom v Padovo. V Padovi se je zatekel h gospodinjii svoje zaročonke Jožice, ki je pred areta-

cijo študirala v Padovi in dovršila tri letnike Filoz. fak. Internirana je bila v taborišče Franchette. Po posredovanju svojega prof. je dobil V. zatočišče pred Nemci pod drugim imenom v psihiatrični bolnišnici, kjer je delal za preživljanje. Njegova zaročenka je po vrnitvi iz internacije uredila potrebne listine, da sta se v Padovi poročila. V. se je vrnil na Kozaršče med nem. okupacijo. Part. so ga večkrat klicali, še posebno v bližnje Volčanske Rute, da je zdravil ranjene in bolne borce. Zdravil jih je tudi, ko je bil po zaslugi svoje žene nameščen kot zdravnik pri Sv. Luciji (Most na Soči). Ne da bi Nemci slutili, je spravil bolnega part. v vojaško bolnišnico pri Sv. Luciji, kjer je bil operiran, se zdravil ter se vrnil k partizanom. - Po nekaj letih službovanja pri Sv. Luciji je šel v Lj. na specializacijo za bolezni grla, nosu in ušes. Od 1958 je delal kot specialist za omenjene bolezni v šempetrski bolnišnici do upokojitve. Zaradi uspešnosti pri zdravljenju in izredne humanosti je bil kot terenski zdravnik zelo upoštevan in priljubljen med ljudstvom. Od bolnikov ni zahteval plačila. Sami so kasneje tudi iz oddaljenih hribovskih vasi prihajali k njemu poravnavat stroške. Denar je bil zanj nepomemben. Sam je bolnikom denarno pomagal. Ko je bil pri porodnici pri nekem kmetu v Gor. Trebuši in je mož sckel strajco, da so otroka vanjo zavili, je V. dal iz svojega žepa denar, da kupijo plenice za otroka. Zaradi strokovnosti in uspešnosti je bil cenjen in spoštovan pri kolegih in pri ostalem osebju šempetrske bolnišnice. Odlikovala ga je izredna preprostost in iskren odnos do vsakega človeka.

Prim.: Osebni podatki; TolmZb 1975.

Rut.

VALENTINČIČ Jože, gradbenik, r. 27. jan. 1913 v Pulju, u. 9. jul. 1976 v Lj. Oče Franc, železničar, mati Marija Barič, gospodinja. Osn. š. v Lj., prav tam je končal sred. gradbeno š. in pričel študij na U. Zaradi slabega gmotnega položaja je šolanje prekinil; 1938 ga je znova nadaljeval in ponovno prekinil zavoljo sodelovanja v NOB (aktivist OF od 1941); dokončal ga je po vojni, ko je bil odpuščen iz JA. Med vojno je bil interniran na otoku Rabu, nato med partizani, kjer je deloval v gradbeni službi. Po vojni je služboval v Ministr. za gradnje LRS, bil glavni dir. podjetja Gradis v Lj. (1946-47) in sodeloval

pri takratnih velikih gradbenih delih (HE Mariborski otok, Litostroj, Strnišče, cesta Lj.-Vrhnika itd.). Med 1947-49 je bil pomočnik ministra za gradnje LRS, nato v Bgdu pomočnik za gradnje ministra FLRJ (1949-51). V Bgdu je opravljal visoke službe v vladi Jsl vse do 1962, ko se je vrnil v Sjo (pomočnik ministra v Svetu za industr. in gradb., sekretar za gradb. v gospodar. svetu jsl. vlade, drž. podsekretar v sekretariatu za narodnogospodar. zadeve, prav tu kasneje drž. svetnik in svetnik v zveznem zavodu za gospodar. planiranje itd.). 1962 je postal direktor tovarne cementa in salonita v Anhovem, nato v Lj. podpreds. Gospodar. zbornice Slov. (1969-73). Leta 1973 se je upokojil. - Glavno področje njegovega poklicnega dela je bila poleg organizacije gradb. podjetij in velikih gradbišč še organizacija in tehnologija gradb. industrije, razvoj gradb. strojev, planiranje, statistika in ekonomske analize ter izdelava predpisov za področje gradb. Bil je član mnogih strok. in poslovnih združenj. Delal je tudi kot športni organizator (tenis, gimnastika, ribištvo), njemu v spomin pripravljajo v Lj. vsako leto teniški turnir (Tinetov memorial). V. je delal tudi kot strok. pisec v slov. in jsl. strok. revijah (Gradbeni vestnik, Gradjevinarstvo, Mašinogradnja, Novator itd.). L. 1956 je v Bgdu objavil knjigo *Veliki objekti naše privrede*. Prejel je več priznanj in odlikovanj.

Prim.: Koječko 2, 1113; Delo 12. in 13. jul. 1976; GradbV 1976, št. 6-7, 100.

Vid.

VALES Alfonz, šolnik, r. 2. avg. 1875 v Gabrjah na Vipavskem, u. 31. avg. 1949 v Zgbu. Oče Andrej, trgovec in kmet, mati Marija Ukmar. Gimn. v Gor. (1890-98), na dunajski U pa študiral zoologijo, botaniko, mineralogijo in kemijo; prof. izpit napravil 1903. Služboval je kot prof. v Moravski Ostravi (1904-05), na ženskem učiteljišču v Mrbu (1905-23) ter na klas. gimn. in honorarno na moškem učiteljišču v Mrbu (1923-37). Na mrb. žen. učiteljišču je bil zač. ravn. (1919-21). Po upokojitvi (1937) je živel še nekaj časa v Mrbu, nato se je preselil v Zgb. Napisal je več metodičnih in didaktičnih pripomočkov za učitelje osn. š.: *Kemični poskusi s preprostimi sredstvi* (1910); *Učna snov iz mineralogije in geologije za osnovne šole* (1923); *Učna snov iz rastlinstva za osnovne šole* (1926); *Učna snov iz živalstva in somatologije za osnovne šole*

(1928). Priredil je učbenik *Prirodopis živalstva za nižje razrede srednjih šol* (1927, 1931), ki ga je napisal Fran Verbič (1880-1922). Pisal je v P in Naše gorice (Mrb.).

Prim.: SBL IV, 331 in tam navedena liter.

Ured.

VALES Marko, duhovnik, publicist, r. 19. apr. 1840 v Gabrjah na Vipavskem, u. 24. apr. 1905 v Šempetru pri Gor. Oče Anton, kmet, mati Tezija Čehovin. Gimn. je obiskoval na Reki, kjer je na njegovo narodno zavednost vplival zlasti pisatelj Janez Trdina. 1861 je pričel študirati v bogoslovnem semenišču v Gor. in bil posvečen 23. sept. 1865. Prvo službo je imel pri Sv. Luciji (danes Most na Soči) pri župniku (in starinoslovcu) Tomažu Rutarju (gl. čl.); V. je takrat tudi učiteljeval. Med 1869 in 1871 je služboval v Prvačini, od tod je šel v Renče (1871-72), sledilo je službovanje v Števerjanu (1872-76) in v Oseku (1876-82). Zaradi bolezni (srčni bolnik) je začasno stopil v pokoj. Ponovno se je aktiviral in bil vikar v Branici, zadnje mesoce življenja je preživel v Šempetru pri Gor. - Na prelomu šestdesetih in sedemdesetih let se je V. vključil v slov. polit. gibanje na Gor. in postal (3. nov. 1870) član odb. polit. društva Soča v Gor. V društvu je delal dve leti, potem pa zavoljo razkola, ki je tudi na Gor. ločil Slov. (Staro- in Mladoslavenci), prešel v katol. tabor. Takrat je v nekaj daljših prispevkih napadal liberalni tabor in njegovo glasilo Soča, v katerem pa je pred razkolom odmevno sodeloval. Iz časa njegovega sodelovanja pri Soči je omembe vreden članek (29. avg. 1872, št. 35), v katerem je Srbijo povzdigoval kot »jugoslovanski Piemont« (članek so pripisovali K. Lavriču, resnično avtorstvo pa je prispeval F. Levec z lastnoročno navedbo na izvodu Soče, ki ga hrani NUK v Lj.). Kasneje V. ni posegal več v politiko. 1875 je v Gor. izdal knjigo *Vojska med Francozi in Nemci leta 1870 do 1871*.

Prim.: Soča 26. apr. 1871; Glas 30. jun. 1875; Gorica 25. apr. 1905; PrimL 27. apr. 1905; Gabršček I, 177, 180; Plesničar 28; Kobljar, Gregorčič 356-57; ZC 25/1971, 215-16, 228-29.

B. Mar.

VALIČ Aleksander Vincenc, igralec, r. 10. febr. 1919 v Gor., živi v Lj. Oče Vincenc iz Skrilj na Vipavskem, kovač, mati Marija Kurat iz Šempasa, gospodinja. Od 1926 do 1930 je obiskoval osn. š. v Gor., 1930 se je z družino preselil v Lj. in ponavljal 4. razr.; od 1931 do 1936 je opra-

vil 4 razr. mešč. š. Že kot otrok se je navduševal za igranje in nekajkrat nastopil na šol. prireditvah. Pri 17 letih je igral pri amater. odru društva Sokol (Lj.-Vič), 1938 je prvič režiral (Golar, Dve nevesti). Ob tem je nekajkrat staitiral v lj. Drami in igral v Sentjakobskem gledališču. 1940-41 je bil zaposlen kot nisar pri vojaškem štabu za utrjevanje v Starem trgu na Notranjskem. V. je nosilec spomenice 1941. Po zasedbi Sje je od 1941 sodeloval v OF, 1942 odšel k part. Zaradi organizac., igral. in pev. sposobnosti je bil poslan na gled. tečaj v Semič (apr.-jul. 1944). Po vrnitvi se je pridružil Frontnemu gled. VII. korpusa. - Poklicno je prvič nastopil 2. okt. 1945 pri SNG v Trstu (Cankar, Hlapec Jernej) in bil med njegovimi ustanovitelji. Sept. 1947 se je iz druž. in zdravstvenih razlogov preselil v Lj., kjer je bil do upokojitve član SNG. Bil je oblikovalec predvsem komičnih vlog in karakternih likov, v katerih je znal mojstrsko združevati tragični in komične elemente. Ob delu je od 1948 do 1950 sledil predavanjem na AŮU kot slušatelj. 18. avg. 1948 je sklenil zakonsko zvezo z Dano Klanjšček. Po upokojitvi 1974 je sodeloval pri MG v Lj., Prešernovem gled. v Kranju in Mariborskem gled. (kralj Lear v Božičevi operi Kralj Lear). Za seboj ima veliko samostojnih nastopov po celi Sji, ob proslavah, slavnostih in drugih kult. prireditvah. Sodeloval je tudi pri raznih slov. filmih, televizij. in radij. igrah, od 1945 do 1947 tudi na radiu Trst. Bil je tudi organizator in pedagog pri mnogih amaterskih gledališčih v Lj., Vol. Laščah, Zadvoru, na Jese-nicah pa je bil 1948 ustanovitelj mlad. gled. (režiral Levstikovega Tugomerja), ki je istega leta zasedlo 1. mesto na republi. tekmovanju v Lj. - V. je bil deležen različnih priznanj: 1948 odlikovanje Komiteja za kult. in umetnost vlade FLRJ v Bgdu (za širjenje gledal. umetnosti med mladimi); i.l. 1. nagrada Ministrstva za kult. v Lj. (za vlogo domobranca v filmu Na svoji zemlji); 1949 medaljo za hrabrost, red dela III. stopnje in red zasluge za narod II. stopnje; 1963 red bratstva in enotnosti s srebrnim vencem; 1967 nagrado Prešernovega sklada (za nasl. vlogo v Diderotovem Rameaujevem nečaku); 1972 diplomo in nagrado na Borštnikovem srečanju v Mrbu; 1975 red zaslug za narod z zlato zvezdo; 1980 nagrado vstaje slov. naroda in Kajuhovo nagrado za knjigo Frontniki.

Prim: Osební podatki 11. okt. 1990; SBL IV, 331-32 in tam navcdena liter.

mak

VALIČ Cvetko, duhovnik, sociolog, znanstveni delavec, r. 11. okt. 1949 v Velikih Zabljah. Oče Rudolf, kmet, mati Slavka Paljk, gospodinja. Osn. š. 1. in 2. razr. v Velikih Zabljah, 3. in 4. razr. v Vipavskem Križu, 5.-8. razr. v Dobravljah. Srednja verska šola v Vipavi (1964-68), Teol. fak. v Lj. (1968-76, vmes od avg. 1969 do febr. 1971 pri vojakih), posvečen 29. jun. 1975 na Sv. Gori. Službe: nedeljski kpl. v Knežaku (od sept. 1975 do jul. 1976), kpl. v Izoli (od avg. 1976 do avg. 1979), v Dornberku (od avg. 1979 do avg. 1980), vmes je nadomeščal duhovnika v Slovrencu, Gradnem in Kožbani. Žpk v Podmelcu in Ročah (od avg. 1980 do avg. 1981). Od sept. 1981 do febr. 1985 je nadaljeval študij sociologije na Gregoriani v Rimu, Facoltà di scienze sociali in dosegel magisterij iz socioloških ved s tezo *Le politiche demografiche nell'Europa orientale e loro influsso sull'andamento geografico*. 1982 je obiskoval tudi enoletni tečaj starokrščanske arheologije. - Po vrnitvi iz Rima je nekaj mesecev nadomeščal duhovnika v Šmarjah na Vipavskem in v Gabrjah. 11. avg. 1985 je postal žpk v Dekanih in Podgorju na Krasu. - V. dela v številnih škof. odborih in ustanovah: član je škof. pastoralnega sveta (SPS), tajnik Obalnega pastoralnega področja (1986-89), član Medškof. pastoralnega sveta (MPS) in tajništva MPS (1988-90), član Pastoralnega inštituta Teol. fak. (od 1989), predavatelj sociologije in filoz. na Teološko-pastoralnem tečaju s katehetsko specializacijo v Kopru in Novi Gor. 1985 je za simpozij v Rimu pripravil študijo-raziskavo o znakih češčenja sv. Cirila in Metoda v Sji. Referat je bil prebran na simpoziju o sv. Cirilu in Metodu nov. 1989 v Rimu. 1988 je v okviru ŠPS pripravil sociološko-pastoralno študijo o Kraškem pastoralnem področju, ki je bila predstavljena na pastoralnem tečaju na Mirenskem Gradu sept. 1988. Leta 1989 je skupaj z ostalimi člani ŠPS pripravil za pastoralni tečaj predlog za drugačno upravno-pastoralno ureditev koprške škofije.

Prim.: Osební podatki; Letopis Cerkve na Slov. 1985, 276.

Jok

VALIČ Franc, p. Alfonz, kapucin, verski in kult. delavec, r. 20. nov. 1914 v Vipavskem Križu, vas Plače, živi v Gor. Oče Franc, čevljar, mati

Marija Kravos. V družini je bilo 13 otrok. Naj-starejša sestra je uršulinka v Franciji. Osn. š. do 6. razr. obiskoval v Vipavskem Križu. Ko so kapucini beneške province okt. 1926 odprli v svetokriškem samostanu zavod za slov. dečke, se jih je takoj prijavilo 16, med njimi V. Sept. 1927 so ga poslali v Verono v 2. razr. gimn. Po 4. gimn. 1930 je vstopil v noviciat v Bassano del Grappa in prevzel redovno ime Alfonz. Peto gimn. je dovršil v Thiene; 1. licej v Bassano, 2. in 3. licej v Padovi v samostanu skupaj s p. L. Mandičem. 1. razr. bogosl. v Vidmu, ostale letnike v Benetkah (samostan Ss. Redentore). 17. dec. 1938 je bil posvečen v mašnika (posvetil ga je v baziliki sv. Marka patriarh A. Piaza). - Okt. je prišel v Gor. kot spovednik in pomagal po okoliških župnijah; odklonil je predlog, naj bi slov. dijake v Malem semenišču spovedoval po it. Leta 1942 je nadomestil p. Cirila Blažiča v Hrenovicah; jan. 1943 je imel misijon v Borjani, ko so partizani odvedli domače fante. Maja 1945 je uvedel nedeljsko slov. mašo pri kapucinih v Gor. Avg. 1945 je prekinil počitnice v vasi Krn, ker so ga oblasti poklicale na zaslišanje v Tolmin. V času ZVU je sprejel službo kpl. v gor. zaporih. Jun. 1946 je bil premeščen v Trst, dec. na Reko za kateheta na osn. it. š. Avg. 1947 je bil premeščen v Koper, kjer je bil katehet na devetih šolah, tudi na obeh gimn. v Kopru in Portorožu. 1949 so jsl. oblasti zaslele kapucinski samostan ter kapucine izgnale (9. apr. 1949). Vrnil se je v Gor. do febr. 1952, ko je znova odšel v Trst. Bil je kpl. za Slov. in za begunce na Proseku; zavezniki so mu poverili tudi skrb za slov. revne družine. Zaradi nacionalističnih nemirov 1954 je postal nezaželen. Predstojniki so ga poslali za gvardijana v Villafranca di Verona, nato v Lendinaro pri Rovigu. 1957 je bil premeščen v Padovo, kpl. na pokopališču, v zdravilišču Villa Maria in v civilni bolnišnici v Benetkah. Od 1965 do sept. 1969 je bil kpl. v bolnišnici v Adriji, ko so ga znova poklicali v Trst, kjer je prevzel službo kpl. in kateheta v župniji sv. Vincencija Pavelskega. Pomagal je tudi v Zavljah, na Kolonkovcu in pri ZCPZ. - Po smrti p. Cirila Blažiča je ponovno prišel v Gor. Tu je kpl. v gor. zaporih, spovednik v kapuc. cerkvi, nekaj let je skrbel tudi za nedeljsko mašo za Slov. v isti cerkvi.

Prim: KatG 29. jan. 1981 s sl.; osební podatki.

Hum

VALIČ Marko, fizik, r. 8. avg. 1942 v Opatjem selu, živi v Novi Gor. Oče Ivan, trgovec, mati Natalija Buda, gospodinja. Osn. š. v Opat. selu, nižja gimn. v Mirnu, 1961 pa je maturiral na novogoriški gimn. Na lj. U je študiral na FNT in 1966 diplomiral na smeri tehnična fizika. Zaposlil se je na lj. Inštitutu Jožef Štefan. Sam si je po nekaj mesecih preskrbel štipendijo kandidate U Britanske Kolumbije (UBC) v Vancouverju, kamor je odpotoval sept. 1966. Vpisal se je na Oddelek za fiziko v okviru podiplomskega študija. Po šestih mesecih so mu podelili najugodnejšo štipendijo Nacionalno raziskovalnega sveta (NRC), s katero se je lahko posvetil študiju jedrske magnetne resonance. Na UBC je bil ob enem asistent na odd. za fiziko. Med pripravami na doktorat je opravljal različne raziskave s področja fizike trdne snovi. Jun. 1969 je doktoriral s tematiko jedrske magnetne resonance v monokristalnih galija. Takoj za tem je odšel na U Waterloo pri Torontu (država Ontario), kjer je bil dobro leto dni asistent in raziskovalec na odd. za fiziko. Še naprej se je posvečal jedrski magnetni resonanci v nekovinah, hkrati pa je razvijal tudi instrumentarij za te raziskave. V amer. znanst. revijah je v tem času objavil nekaj strok. člankov s tega področja. Nov. 1970 je odšel v Zah. Nemčijo, v Karlsruhe, kjer je v matični firmi Brucker-Physik nadaljeval z raziskavami jedrske magnetne resonance ter se posvečal njenim aplikativnim možnostim, razvijanjem različnih tehnik in aparatov. Že febr. 1971 se je odločil in se vrnil v Vancouver, kjer je na UBC postal raziskovalni sodelavec. Organiziral je interdisciplinarno skupino, ki se je lotila biofizikalnih raziskav strukture in funkcije celičnih in umetnih membran. V času do 1980 je v amer. vodilnih znanst. revijah objavil 15 znanst. člankov in raziskovalnih poročil s področja strukture in fizikalnih lastnosti membran (Jurnal Chemical Physic, Chemical Physic Lipids itd.). V tem obdobju je na podlagi tehničnih inovacij ustanovil dve zasebni firmi za izdelavo spektrometrov za jedrsko resonanco (»Spin-Lock« in »Spin-teck«). - 1980 se je vrnil domov, kjer se je zaposlil v lj. Iskri - Centru za elektrooptiko kot vodja odd. za plinske laserje. Odločilno je sodeloval pri razvoju nekaj laserskih izvorov velikih moči za uporabo v industriji. Na podlagi teh je razvil in izdelal tudi vrsto lasersko obdelovalnih stro-

jev, z uporabo plinskih, tekočinskih in trdnih laserjev, ki služijo za specialna rezanja in varjenja materialov, še posebno kovin in keramike. Izdelal je tudi aparaturo za hitro označevanje masovnih drobnih proizvodov (npr. čipov) s pomočjo laserskega zapisa. Razvil je specialen laser za natančno in hitro merjenje razdalj na terenu, ki služi za vojaške namene. Razvil je tudi vrsto laserjev za šol. potrebe. Sodeloval je pri razvoju prve pri nas delujoče robotske celice za serijsko proizvodnjo naprave, ki kombinira laser in robot in je z njo mogoče specialno obrezovanje tridimenzionalnih predmetov. Njegov izdelek je tudi interferometer, s katerim je mogoče izredno natančno meriti kote in razdalje. V Iskri Elektrooptiki je delal do 1989, ko je bil imenovan za v.d. direktorja mešane jsl.-sovjetske firme »Adrialas« s sedežem v Lj. Podjetje se ukvarja z raziskavami, razvojem, proizvodnjo in trženjem laserske tehnologije in sistemov. Njegov cilj je razvoj družine specialnih lasersko obdelovalnih sistemov, primernih za obdelavo posebno trdih, krhkih in težko topljivih materialov. O vprašanjih uporabe laserske tehnike je objavljaval raziskovalna poročila v različnih domačih strok. revijah. Z referati je sodeloval na številnih (okoli 25) domačih in mednar. (v ZDA in Evropi) znanst. simpozijih, posvetovanjih, kjer je nastopal z referati o magnetni resonanci, o magnetni resonanci v bioloških sistemih, o laserski tehnologiji itd. Član je Slov. društva matematikov, fizikov in astronomov, v katerem je bil od 1984 do 1990 član uprav. odb. za uporabo fizike. Član je organizac. odb. jsl. bialnega simpozija o obdelovalnih strojih (BIAM). V Sji koordinira razvoj projekta Liserska in infrardeča tehnika. 1984 je prvič dobil Kidričevo nagrado in 1988 še enkrat za tehnične inovacije na področju laserske tehnike in robotike.

Prim.: Osebni podatki; L. Vuga, PrimSreč 10/1987, 366-70.

Mat.

VALIČ Milovan, slikar, likovni pedagog, r. 17. jun. 1953 v Opatjem selu; živi v Novi Gor. Oče Ivan, trgovec, mati Natalija Buda, gospodinja. Osn. š. v Mirnu, gimn. v Novi Gor. Diplomiral je 1976 na Pedagoški akad. v Lj. na odd. za razredni pouk, 1981 pa na isti š. še na odd. za likovno vzgojo. Študijsko risanje je izpopolnil na ALU (prof. N. Omerza). Od 1976-80 je učil likovno vzgojo na osn. š. Miren, nato v osn-

š. Renče. Od 1981 je direktor Kinopodjetja Nova Gor. Organiziral je filmske dejavnosti na Goriškem, saniral pogorelo kinodvorano v Šempetru pri Gor. Več let član odb. za film v Lj., sveta za kulturo pri RK SZDL, dejaven v kult. življenju v občini Nova Gor. Ves čas se ukvarja s slikarstvom (slika v olju in akrilu), grafičnim oblikovanjem in scenografijo. Na slikarskem področju je prejel več nagrad, med njimi prvo nagrado na XXII. Mednar. ex-tempore v Piranu (1987), odkupno nagrado na V. in VI. Mednar. ex-tempore Juraj Šporer v Opatiji (1987, 1988), odkupno nagrado na XXIII. (1988) in na XXIV. (1989) Mednar. natečaju ex-tempore v Piranu. Doslej je imel 23 samostojnih razstav na Gor. in 17 skupinskih razstav v Sji in v sosednjih krajih v It. Oblikoval je več razstavnih katalogov, listov in plakatov ter scenografskih del. Izdelal je celotno grafično podobo in opremo več kult. strok. družbenih in polit. zborovanj, javnih prireditev in podjetij na Primor. in v Sji.

Prim.: Osebni podatki; časopisna poročila.

Mat.

VALJAVEC Victor J., časnikar, r. 22. dec. 1876 v Idriji, u. 19. mar. 1954 v New Jerseyu (ZDA). Oče Jernej, dacar, mati Elizabeta Gornik, gospodinja. Osn. š. v domačem kraju, dva razr. klas. gimn. pa v Lj. Vojaščino je služil v Trstu, od koder je 1899 odšel v ZDA. Prvo zaposlitev je našel v New Yorku pri Franku Sakserju, slov. časnikarju in založniku. Pri njem je med 1900-10 urejal tednik Glas naroda, občasno pa tudi še v svojih kasnejših letih (1945-46 in 1948-50), ko je bil list sicer že last hrv. tiskovne družbe Novi list. Bil je tudi ur. Sakserjevega Slovensko-ameriškega koledarja. 1910 je dobil prvo drž. službo, in sicer je postal prevajalec v zveznem uradu za delo in trgovino v oddelku za priseljevanje, kjer je nato nasledil kasnejšega župana Fr. La Guardio. Med. 1917-30 je bil v službi v pravosodnem ministrstvu ter bil hkrati zaposlen tudi pri FBI (Federal Bureau of Investigation). Ob tem je veliko potoval, npr. v Avstrijo, Nemčijo, Srbijo, Turčijo itd. ter seveda tudi po Ameriki. 1930 je bil premeščen v oddelek za priseljevanje in naturalizacijo, kjer je delal do upokojitve (1942). Preselil se je na svojo farmo v Paramusu, kjer je tudi pokopan. Krajšo prozo je objavljial v LZ, Novi dobi in Ameriški domovini, seveda pa je bilo največ

njegovih člankov v Glasu naroda. Pri tem je uporabljal tudi psevdonime kot V.J.V., Zmago in Zmagoslav Valjavec.

Prim.: SBL IV, 342; Slov. izseljenski koledar 1976, 249.

Mlakar

VALUSSI Pacifico, urednik, publicist, r. 30. nov. 1813 v Talmassonsu (Furlanija), u. 28. avg. 1893 v Vidmu. Šolal se je v domačem kraju in v Vidmu. Že v srednji š., ki jo je končal 1830, je probiral dela franc. razsvetljencev, nanj pa je posebno vplival Giambattista Vico. V. je na U v Padovi študiral matematiko (tehniko) in študij končal z nalogo o vplivu fizikalnih znanosti na človekov intelektualni in moralni razvoj (1836). Po študiju je živel pri bratu duhovniku v Benetkah, ukvarjal se je z inženirstvom in arhitekturo, tu pa je spoznal tudi svojega bodočega svaka književnika Francesca Dall'Ongara, kasnejšega ur. tržaškega časopisa La Favilla (1836-46). Leta 1838 se je naselil v Trstu in stopil v ured. tega trž. časnika. Dec. 1839 je postal ur. lista Giornale del Lloyd, od jun. 1843 pa ur. L'Osservatore Triestino. Apr. 1848, v času revolucionarnih dogodkov, ki so pretresali Evropo, se je odpravil v Benetke, ko je odklonil urejanje novega lista (z liberalnimi tendencami, vendar pa ne protiaustr.), ki naj bi izhajal v Trstu. V Benetkah mu je N. Tommaseo zaupal urejanje La Gazzetta di Venezia; V. se je udeleževal dogodkov beneške revolucije (1848-49). Urejal je tudi lista Fatti e parole in Il Precursore (ta se je združil z La Fratellanza dei popoli). Po padcu beneške republike se je vrnil v rodni Talmassons, po krajšem presledku se je znova povrnil k časnikarskemu delu. Od 1. okt. 1849 je urejal v Vidmu list Il Friuli, dokler ga avstr. oblast ni ukinila (konec 1851). Potem je sodeloval pri L'Annotatore Friulano (njegov ur. je postal 1859) in drugem videmskem tisku. V tem času je bil tudi tajnik videmske akademije (1852-54) in furl. kmetij. družbe (od 1855). Ko je ob vojni 1859 pretela nevarnost, da ga oblast zapre, se je zatekel v Turin, potem pa živel v Milanu, kjer je sodeloval pri listu Lombardia in ur. list La Perseveranza. Časnikarsko aktiven je bil tudi v Firencah, kjer se je naselil, ko je mesto postalo prestolnica It. Tu je ur. list Letture serali per il popolo in sodeloval pri reviji Nuova Antologia. Po vključitvi večjega dela Furlanije v it. kraljevino se je vrnil v Videm, postal tajnik trgov. zbornice

in prevzel ured. *Il Giornale di Udine*; list je urejal preko dvajset let (1866-87). Bil je trikrat izvoljen v it. parlament, v katerem se ni pogosto oglašal, pač pa je bil aktiven v parlamentarnih odb. 1887 je opustil aktivno ur. delo, vendar je še skoraj do smrti publicistično delal. - V. je bil časnikar in publicist z zelo širokim interesom. Poleg polit. vprašanj, ki so prevladovala, je pisal še o kmetijstvu, o gospodarskih vprašanjih, o umetnosti in drugem. Poleg člankov v periodičnem tisku je objavil večja dela kot *Scritti vari* (1852) in *Caratteri della civiltà novella in Italia* (1868) ter preko štiri-deset brošur in separatov. V-jeve polit. objave se dotikajo tudi problema Slovanov, južnih Slovanov in Slovencev. S to problematiko se je pogloblje seznanil v letih, ko je živel v Trstu in ko je La Favilla v duhu evrop. romantike pokazala pomembno zanimanje do južnih Slovanov; podobno zanimanje so kazali tudi nekateri ugledni zastopniki it. kulture in politike (C. Valentini, C. Cantù, N. Tommasco). V. je opozarjal na slov. prebivalce iz okolice Trsta in se ponudil za posrednika pri prerodu slovan. narodov, ki obkrožajo Jadran. Očitno je nevarnost germanizacije vplivala na tako zблиževanje, ki pa je seveda po 1848, ko so Slovani pokazali svoje polit. programe, doživela svojo transformacijo. Najbolj očitna je bila pri V., ki se je v petdesetih letih spremenil v odločnega podpornika it. politike na severozahod. Jadranu (sodelovanje v C. Combijevem istrskem almanahu *Porta Orientale* 1/1856). V. naglašala it. asimilacijske težnje kot nekaj naravnega, prevzema ga strah pred slovansko nevarnostjo. Te svoje misli je 1861 združil v brošuri *Trieste e l'Istria e le loro ragioni sulla questione italiana* (Milano 1861), ki je izšla sočasno tudi v Parizu v franc. (*Trieste et l'Istria: leurs droits dans la question italienne*). Ta »prvi odkriti nastop iredentizma« (I. Juvančič) je odprl tudi novo pogl. v it.-slov. (južnoslovan.) stikih, ki so dobili polno podobo od konca sedemdesetih let dalje kot sinteza zamisli voditeljev it. države, spremenjenih pogledov G. Mazzinija in drugih tvorcev zamisli it. preroda. V. se je tako iz Slovanom naklonjenega (pred revolucijo 1848) spremenil (po 1850) v zagovornika it. drž. interesov in zamisli o »naravnem zakonu asimilacije« Slovanov ob Jadranu; vmes je v letih 1848-49 očitno pod Mazzinijevim vplivom pisal

o nekaki nevtralni državi, o jadranski Švici. V. je potlej nespremenjeno zagovarjal svoje poglede. 1862 je izdal v Turinu brošuro *La Russia, l'Europa e l'Italia*, kjer se je lotil evrop. vprašanj, podobno v brošuri *Napoleone III* (Turin 1861) in v drugih objavah. K bolj lokalnim problemom se je vrnil v knjigi *Il Friuli. Studi e reminiscenze* (Milano 1865) ter v knjigi *L'Adriatico in relazione agli interessi nazionali d'Italia* (Udine 1871). V zadnjih dveh desetletjih pa je pisal predvsem o družboslovnih in gospodar. problemih Furlanije. 1884 je v *Il Giornale di Udine* objavil svoje spomine, ki so izšli v knjigi 1967.

Prim.: L. Fracassetti, Pacifico Valussi: saggio biografico, critico, Udine 1894; A. Vivante, Iredentismo adriatico, Firenze 1912, pass.; A. Anzilotti, Italiani e Jugoslavi nel Risorgimento, Roma 1920, 77-98; F. Fattorello, Pacifico Valussi, Udine 1931; I. Juvančič, Pojav italijanskega iredentizma in vprašanje asimilacije. Razprave in gradivo, INV 1/1960, 135-49; P. Valussi, Dalla memoria d'un vecchio giornalista dell'epoca del Risorgimento italiano, Udine 1967 (z navedbo V-jeve bibliograf. in objav o njem); R. Giusti, Venezia i jadransko pitanje 1848-1849, Jič, št. 1-2, 1977, 75-89; G. Marchetti, Il Friuli. Uomini e tempi, Udine 1979², 697-707; J. Pirjevec, Niccolò Tommaseo tra Italia e Slavia, Venezia 1977, pass.; La Favilla (1836-1846), Udine 1885, pass.

B. Mar.

VARL Ivan, slikar, umetniški fotograf, r. 30. maja 1923 v Kamni Gorici pri Radovljici, u. 3. okt. 1979 v Sežani. Oče Ivan, trgovec, mati Jožefa Bohinc. Osn. š. v roj. kraju, realna gimn. v Lj. (1936-44), slik. študiral na lj. ALU (1947-49). Študijev ni dokončal, ker je bil preveč nemiren in samosvoj. Samouk, zelo načitan, se je družil predvsem z umetniki in izobraženci, ki so se zbirali okoli pisatelja I. Mraka. Med 1949 in 1951 je bil zaposlen pri Propagandi (pозnejše Jugoreklam). Po zaslugi slik. V. Lakoviča (PSBL II, 238-39) in kiparja J. Savinška in kljub opoziciji nekaterih članov društva, je bil 1953 sprejet v DSLU. Od 1953 dalje je poučeval lik. vzgojo na osn. š. v Sežani, Dutovljah, Divači in Komnu. Bil je priljubljen šolnik, znal je pravilno valorizirati humani material, s katerim je razpolagal. - Slikati je začel že pred vojno. Med 1941-44 je realiziral serijo avtoportretov v risbi, v katerih je razviden predvsem vpliv ilustratorja in satiričnega karikaturlista H. Smrekarja, ki mu je dal prve napotke k slik. V oljih pa je viden močan vpliv raznih struj modernega slik.:

v začetku opažamo posebno vpliv mojstrov impresionizma, kasneje pa prevladuje vpliv abstraktnega slik., v nekaterih slik. tudi simbolizma (posebno v času, ko se je zanimal za orientalske filozofije). Slikal je predvsem portrete in krajine v različnih tehnikah (olje, pastel, gvaš, tempera, razne grafične tehnike). Ilustriral je knjigo J. Pahorja, *Mladost na Krasu* (1959). - Samostojne razstave je imel v Lj. (1954, 1971), Sežani (1958, 1977), Piranu (1968). Udeležil se je številnih skupinskih razstav po svetu in Jsli (predvsem DSLU od 1953 dalje), ex tempore v Jsli (Piran 1964, 1968, 1971) in It. (Gubbio, Videm). 1958 se je udeležil razst. Avtoportreti na Slov. V. se je zelo zanimal za fotografijo, v katero je vložil veliko truda in energij. Kot umetn. fotograf se je udeležil razst. barvnih diapozitivov v Lj. (1972 prejel diplomu, 1976 priznanje), Novi Gor. na fotogr. razst. (1975 nagrada) in Dia Primorska (1969 priznanje, 1972 zlata medalja) in drugod.

Prim.: Osebni podatki pri vdovi J. Milič v Sežani; SBL IV, 359-60 in tam navedena liter. Vh

VASCOTTI (VASKOTTI, VASKOTI) Clarus (Chiario, Klar, Svítko), s pravim krstnim imenom **Almerigo Francesco VASCOTTO**, redovnik frančiškan, zgodovinar in teološki pisec, r. 20. (krščen 26.) dec. 1799 v Izoli, u. 30. apr. 1860 na Kostanjevici pri Gor. Oče Zuan, posestnik, mati Marija Vascotto. Osn. š. je obiskoval v Izoli (bil sošolec it. pesnika P. Besenghija degli Ughi, učil pa ga je tudi ustanovitelj izolske š. A. Pesaru), nato v Kopru do šeste lat. š. V franč. red je vstopil 24. jul. 1823. Po noviciatu na Trsatu (kot brat Matej) je prišel na Kostanjevico, kjer je ostal (razen enoletne odsotnosti) do smrti. Po zaobljubah (p. Clarus) je med 1824-25 obiskoval še 7. in 8. razr. gimn. (logika in fizika) na Kostanjevici. 1826 je bil ordiniran, nato je do 1828 nadaljeval študij teologije v Gor. in Lj., za krajši čas je bil tudi na dunajski U. Od 1830 do smrti je bil prof. cerkv. prava in zgod. na domačih bogosl. šolah. 1850 je postal gvardijan, nato pa dvakrat izvoljen (1856-59, 31. avg. 1859 do smrti) za provinciala hrv.-kranjske franč. province. 27. sept. 1855 (popravi 1885 v SBL) je bil izvoljen za častnega člana zgod. oddelka »c. k. morav. silez. družbe v pospeševanje kmetijstva, natoro- in zemljoznanstva«, 1859 pa kranjskega zgod. društva. 1857 bil po-

stavljjen za svetovalca zakonskega sodišča za gor. nadšk. in bil predlagan za škofa v Poreču. - V. je bil zelo izobražen; govoril je več jezikov (it., nemšč., franc.) in bil prijatelj franc. kraljeve družine, ki je živel v izgnanstvu v Gor. Slovel je kot odličen pridigar (npr. postne pridige 1856 v gor. stolnici) in bil zelo priljubljen spovednik (večkrat vodil duhovne vaje). V. je spisal več člankov in knjig. Zgod. študije o Istri in Goriški je objavil v časopisu *L'Istria* (Trst 1846-48, 1850-51, psevd. P. C.). 1848 je v Gor. objavil zgod. delo *Storia della Castagnavizza* (po tem je p. Skravec sestavil spis Naša Kostanjevica v CFR 1906/07). 1851 je (na željo vrhovnega predstojnika franč. reda) v Rimu izšla V-jeva cerkvena zgod. *Institutiones historiae ecclesiasticae novi foederis ad usum scholarum seraphici ordinis* (ta učbenik so takoj uvedli tudi v li. bogoslovju). Na prošnjo vrhovnega predstojnika reda p. Venancia de Coelano je to zgod. dopolnil do 1854; dodatek je izšel 1855. 1869 in 1873 sta izšli 2. in 3. izdaja (prir. in dopolnil semen. rektor J. N. Hrast, vpeljali so jo kot učbenik v številnih bogosl. š. po Avstriji), ostale tri izd. pa med 1882-95 (dopolnil M. Hiptmair). V. je napisal še učbenik cerkvenega prava *Enchiridion iuris ecclesiastici*, Romae 1852 (dodan *Tractatus de matrimonio*). Ob razglasenju dogme o Marijinem brez. spočetju je spisal knjižico *Un fior del mio povero giardino, alla Vergine Immacolata. Domma dell'immacolato concepimento di Maria Vergine. Istruzione ed orazione del P. Chiaro Vascotti*. Gor. 1855, Tip. Seitz. Dodana ji je bila še pridiga, ki jo je V. imel na praznik Brezmadežne 8. dec. 1854, in še papežev list z razglasenjem omenjene dogme v lat. Še istega leta je bila knjižica drugič izdana, tokrat s papeževim razglasom v it. Ob umestitvi gor. nadškofa A. Gollmayra je sestavil *Memoriale del fausto ingresso di sua Altezza Ill.ma e Rev.ma Andrea Gollmayr, Principe Arcivescovo ecc. nella sua chiesa di Gorizia il dì 24 giugno 1855* (tip. Seitz, Gor. 1855). Iz franc. v it. je prevedel med drugim *L'ora santa* (Gor. 1838), G. I. Montbel, *Ultima epoca di Carlo X, re di Francia* (Benetke 1838). - V rkp. je ostalo nekaj V-jevih pesmi, pridig in drugih spisov, ki so jih želeli izdati že takoj po njegovi smrti. ZD je ob V-jevi smrti objavil nekrolog (napisal Jožef Furlani, mestni kaplan pri Sv. Ignaciju) in priložnostni sonet *Spominica rajnimu*

prečastitimu Očetu Svitkotu Vaskoti-tu, bivšimu nadstojniku frančiškanov Kriške okrajne po Hrovaškim, Stajerskim, Kranjskim in Primorskim, umerlimu v Gorici na Kostanjevici 30. mal. travna 1860 (podp. Hladnik). Ob prvi obletnici smrti je gor. župan Doljak predaval o V. v prostorih gor. real. š.

Prim.: ZD 1854, 20; 1855, 43, 214, 218; 1856, 157, 175; 1859, 22, 141; 1860, 79-81, 89-90; 1861, 38; N 1860, 151; CFr 1906/07, 111-112 s sl.; 1910, 151; Zgod. gor. nadškofije, Gor. 1951, 77; PSBL I, 542-43 (J. N. Hrast); SBL IV, 361 z liter.; M. Breclj, Frančiškanski samostan Kostanjevica v Novi Gor. 1983, 11-12, 23 s sl., 25.

V-ž

VAŠTE (WASCHTE) Avgust, učitelj, prosvetni delavec, r. 9. sept. 1887 v Zagorju ob Savi, u. 19. okt. 1918 v Trstu. Oče Franc, hišnik, mati Magdalena Petrič, gospodinja. Starše je izgubil v otroških letih in živel pri varuhih. Ko mu je bilo 13 let, je stopil v Lj. realko, potem prestopil na učiteljske in se med tem učil klavirja pri GM ter pel v matičinem zboru. Po maturi je učil v Lj. in vodil Ljubljanski zbor, s katerim je gostoval v Bgdu. 1910 je bil imenovan za učitelja na šoli CMD v Trstu (ul. San Francesco in mešč. šola pri Sv. Jakobu) kot državni učitelj. Poučeval je tudi na zasebni trg. šoli (1916-18). V Trstu se je poročil z učiteljico Klotildo Burger (Ilko Vašte, gl. čl.). Bil je tajn. podružnice CMD za okraj Sv. Vida v Trstu in se zavzemal za odprtje družbine šole v tem okraju. Šola, v katero se je vpisalo nad sto otrok, naj bi začela s poukom jeseni 1918 in V. je bil imenovan za njenega voditelja. Zaradi vojnih dogodkov in epidemije španske gripe, ki ji je podlegel tudi V., pa ni šola nikdar začela s poukom. V Trstu je V. učil tudi klavir in petje na šolah CMD, na GlasbM in pel kot solist v zboru Kolo. Bil je tudi odb. SPDT in odb. podpornega dijaškega društva.

Prim.: Župn. urad Zagorje ob Savi; C. Petrovec, A. Waschte, KCD 1920, 73-76 s sl.; Luč V, 63; Sv. Jakob, 132; Jelerčič, 104.05.

ldt

VAŠTE (WASCHTE) Ilka (Klotilda, Franja), roj. **BURGER**, učiteljica, pisateljica, r. 2. jun. 1891 v Novem mestu, u. 3. jul. 1967 v Lj. Oče Anton, davčni pristav, mati Franja Rohrmann. Po maturi na lj. učiteljskišči je poučevala v Krašnji, na Jesenicah in na Breznici pri Zirovnici, od 1912 na šoli CMD v Trstu (ul. Acquadotto). V Trstu se je poročila z Avgustom Vaštetom (gl.

čl.) in se po moževi smrti s hčerka preselila v Lj., kjer je učila do upokojitve 1949. Pisati je začela v Krašnji, objavljati pa v E po prihodu v Trst: *Pravljice iz soških planin* (E, apr. 1916), *O priimkih, žametnih in svilenih, Ona z griča, Njegove kontoristke*. V E je tudi objavila zapis *V delavnico sem tvojo zrl - Iz zakulisnega življenja naše mladine*, v katerem opisuje priprave za uprizoritev Ribičičeve igre V kraljestvu palčkov. *Pravljice*, ki jih je tudi sama ilustrirala (bila je učenka Ivane Kobilice), so izšle v knjigi 1921. Doživljanje prve svet. vojne in povojna usoda Primorske sta ji nakazali nadaljnjo pisateljsko pot (Mejaši). Nastala je trilogija *Zaklad v Emoni* (v Razorih 1933-35), *Svet v zatonu* (1953) in *Mejaši* (1923). Nekako trilogijo sestavljajo tudi dela *Umirajoče duše* (1929), *Vražje dekle* (1933) in *Rožna devica* (1940). Najbolj znano literarno delo V-tove je *Roman o Prešernu* (1929, s številnimi ponatisi). Tudi zadnja trilogija, ki se dogaja v Novem mestu, ni izšla v časovnem zaporedju (*Gričarji*, 1956; *Upor*, 1950; *Izobčenec*, 1960). Avtobiografske so *Podohe iz mojega življenja* (1964).

Prim.: SBL IV, 363-64 in tam navedena liter.; Mara Samsa, Pri pisateljici Ilki Vaštetovi, PDK 5. jan. 1952 s sl.; SZ 1926, 103; M. Jevnikar, Vsebine slov. leposlovnih del, IV, Trst 1958, 27-42.

ldt

VATOVAC Oskar, delavec, sindikalist, part. borec, r. 14. jun. 1926 v Čezarjih (Koper), u. 27. jan. 1983 v Trstu. Oče Lazar, kmet, mati Marija Pobega, gospodinja. Osn. š. je obiskoval v Barkovljah in v Rojanu (1933-40), nakar se je zaposlil kot ladijski pleskar pri raznih podjetjih v Trstu. 1942 je bil mobiliziran v delavski bataljon v Aquili, sept. 1943 se je vrnil domov in vstopil v part. v 3. četo Kraškega bataljona v Šempasu na Vipavskem, bil od okt. do dec. 1943 v Kraškem odredu, od dec. 1943 do maja 1945 v Kosovelovi brigadi in do konca jun. 1954 do demobilizacije s činom podoficirja v zaščitenem bataljonu štaba IX. korpusa. Po osvoboditvi je obiskoval tečaje partij. š. v Opatiji, se nato zaposlil za krajši čas v Gor., delal v krajevnem odb. OF na Opčinah, pri gradnji hitre ceste na Krasu in pri raznih podjetjih, 1950 je dobil službo vagonskega kretničarja v pristanišču, bil izbran za sindikalnega predstavnika in postal tajnik federacije pristaniških delavcev sindikata CGIL, obenem je predsedoval zadrugi

za pristaniške menze v starem pristanišču. Po upokojitvi 1979 je zaradi bolezni postal vodja sindikata upokojujencev CGIL s sedeži na Proseku, v Trstu in v Ind. coni. Kot član KPI je bil njen kandidat na pokraj. volitvah 1975 in 1980. Bil je član pokraj. vodstva VZPI-ANPI. Kot sindikalist se je posebej zavzemal za enakopravnost slov. delavcev na delovnih mestih. V mladih letih je bil aktiven športnik-nogometaš in v letih 1980-82 preds. nogomet. kluba Primorje na Proseku, nakar do smrti preds. nog. kluba Kras v Zgoniku in referent za nogomet pri ZSSDI v Trstu. - Oče Oskarja Vatovca, Lazar, je bil že 1921 član KPI, odgovoren za tisk in propagando v Slov. Istri. Pred aretacijo se je umaknil v Jso in po izgonu iz nje v Francijo, kjer je delal med it. in slov. antifaš. emigranti. Franc. policija ga je aretirala in izročila it., bil je zaprt v Kopru in obsojen na 7 let konfinacije na Ponzi in Ventotene. 1937 se je Vatovčeva družina zaradi prisilne izgube zemlje preselila v Trst in se preživljala z delom na kmetijah na Trsteniku in v Grljanu.

Prim.: Vprašalna pola za borce part. enot NOV in POS pri VZPI-ANPI (sekcija Prosek) 4. mar. 1973; izjava brata Polda podpisanemu jul. 1990; j. k (oren), Umrl je Oskar Vatovac, PDK 28. jan. 1983 s sl.

Koren

VATOVEC Andrej, minoritski redovnik v Piranu, r. 28. nov. 1910 v Slopah, Brezovica pri Kopru, kjer kraški svet prehaja v Brkine. V kraju je veliko čeških imen in ljudje sodijo, da so staro naselje ustanovili Čehi. Tu namreč pogosto nasetimo na češka rodbinska imena: Vatovec, Godina, Počkaj ipd. Ljudje so zelo nadarjeni za glasbo in praktične poklice. Zaradi faš. so mnogi zbežali drugam. Vatovčevi so pristali v Banja Luki. - Andrej je 1927 stopil k minoritom na Ptuj, kjer je opravil tudi nižjo gimn., višjo pa v Zgbu, kjer je tudi maturiral; posvetil se je bogoslovnemu študiju in bil 1933 posvečen v mašnika. Novo mašo je imel v Banja Luki v veliki revščini, saj ni bilo niti dovolj jedilnega pribora za vse goste. Nato je delal deset let na redovniških postojankah v okolici Ptuja in v Št. Vidu pri Ptuj, potem v Sostrem pri Lj. in sedaj že vrsto let v Piranu. Med vojno je bil begunec v Požegi, Bjelovaru in Petrovaradinu na Hrvaškem. Vatovčeva družina je tudi daleč od domovine rada brala, zlasti mohorske knjige. P. Andrej pa tudi sam piše. Mojster je zlasti

v sestavljanju kronik župnij, v katerih je deloval. Lepa je predvsem kronika župnije Sostro pri Lj. Zanj je črpal iz dostopnih virov, zapisal izpovedi živih prič, zlasti pa medvojne dogodke, ki jim je bilo priča Sostro. Med drugim piše: »Edini, ki so dosledno pobijali hitlerjansko propagando, so bili duhovniki.« V. podaja v kroniki tudi strahoten obračun druge svet. vojne. Stala pa je vojna 375 milijard zlatih dolarjev, tj. trikrat več kot prva. P. Andrej V. skupaj s sobratom skrbi za piranski minoritski samostan sv. Jurija, ki je s svojim stolpom viden daleč po Tržaškem zalivu.

Prim.: Družina in razni podatki.

Sah

VATOVEC Elvira, partiz. učiteljica, r. 8. jun. 1922 v Čezarjih, u. 5. sept. 1944 v Dekanih. Oče Jože, delavec in priložnostno zidar, mati Ana Peharc. Bila je najmlajša od šestih otrok. Osn. š. je dokončala v Čezarjih. Po šoli je delala na domači kmetiji, za tem pa je šla za služkinjo v južno It. (Cosenza). Kot služkinja je delala še v Grčiji in v Tirani. 1941 se je vrnila v Čezarje in priložnostno delala, hkrati pa se je priključila ileg. polit. delu v okviru OF. Bila je aktivistka OF in kurirka. V polit. razgibanem življenju se je seznanjala tudi s knjižnim slov. jezikom, po kapitulaciji It. pa je postala partiz. učiteljica v domačem kraju. Tu je poučevala v šol. letu 1943/44. V začetku sept. 1944 so jo skupaj s sestro zajeli v domačem kraju in ju mučili v vojaški postojanki v Dekanih. 5. sept. so ju tudi ustrelili. Po vojni so po Elviri poimenovali šolo v Pradah in v Strunjanu in otroški vrtec v Strunjanu.

Prim.: Podatki pokraj. muzeja v Kopru; Napredna mladina Slovenske Istre, Koper 1985, 299-300; Primorska v boju za svobodo, Koper 1976, pass.

Plah.

VATOVEC (VATTOVAZ) Ernest-Amadej, politični delavec, r. 26. okt. 1902 v Čezarjih pri Kopru, u. 22. avg. 1987 v Kopru. Oče Ivan, mali kmet, mati Ivanka Bertok. Končal je štiri razr. osn. š. v Čezarjih. Po prvi svet. vojni se je pridružil delavskemu gibanju, 1922 je stopil v Zvezo komun. mladine It., 1925 pa v KPI in postal eden izmed vodilnih komun. v Slov. Istri. Jan. 1929 je bil aretirán in 25. febr. 1930 ga je Posebno sodišče za zaščito države obsodilo v skupini trinajstih istrskih slov. komun. na štiri leta zopora. Obtoženi so bili pripadnosti slov.

subverzivni organizaciji z iredentističnimi cilji. Kazen je prestajal v Firencah in v Civitavecchii. Izpuščen je bil 10. nov. 1932 in se v roj. kraju spet posvetil ileg. komun. gibanju. 1934 se je z begom v Jslu umaknil aretaciji, toda v Zgbu je bil aretiran kot komunist. Po izpustitvi se je vrnil domov in it. policija ga je prijela avg. 1934. 30. jan. 1935 ga je Posebno sodišče obsodilo v skupini devetih komun. iz Slov. Istre na 12 let zapora, brata Nazarija pa na 8 let. Kazen je prestajal v Fusanu v Piemontu. 1940 je bil amnestiran, toda interniran v raznih krajih v It., avg. 1943 je s skupino internirancev pobegnil iz taborišča Pisticci in se pridružil prvi istr. part. brigadi. Po partijskem tečaju v Cerknem jan. 1944 je postal član okrož. komiteja KPS za Slov. Istro. Po osvoboditvi maja 1945 do febr. 1947 je bil organizacijski sekretar KP za miljski okraj, nato sekretar rajon., pozneje okraj. komiteja KPS v Kopru ter istočasno preds. skupščine za okrožje Koper-Buje in predsednik organizacije polit. preganjancev. Ob ustanovitvi STO je bil izvoljen za člana CK KP STO in za člana okrož. in pokraj. NOO za okraja Koper in Trst. Od jan. 1949 do 1950 je bil preds. okrož. odb. enotnih sindikatov v Kopru. Od jun. 1951 je bil upravnik civilne bolnišnice v Kopru, maja 1952 je bil izvoljen za preds. občinskega ljud. odb. Koper-okolica, nato za podpreds. ljud. odb. občine Koper. 1958 so ga upokojili. - Kot predvojnemu antifaš. in komun. mu je bila priznana udeležba v NOB od 6. apr. 1941 in spomenica. Bil je odlikovan z redom bratstva in enotnosti z zlatim vencem, z redom in medaljo za hrabrost, z redom zasluge za narod z zlatim vencem in z redom republike s srebrnim vencem. Ob 50-letnici ustanovitve KPI je prejel zlato medaljo KPI, ob 20-letnici part. republike v Turilli v Piemontu pa part. zlato medaljo. V JLA je imel čin rezervnega kapetana prvega razreda.

Prim.: Zgod. arhiv CK ZKS, osebna mapa; Anla IV, Roma 1961, 151, 277-78; Tribunale speciale per la difesa dello Stato, Decisioni emesse nel 1930, Roma 1984, 310-19; PrimN 25, in 28, avg. 1987 s sl. (I. Regent v Spominih, Lj. 1967, 197 in 236 pomotoma navaja Ernesta Vatovca).

M.K.-W.

VATOVEC Fran, zgodovinar, časnikar, r. 30. maja 1901 v Gradišču ob Soči, u. 19. febr. 1976 v Lj. Oče Anton, častnik, mati Alojzija Drašček. Osn. š. (in vadnico) ter tri razr. gimn. v Gor. Med

prvo svet. vojno je z družino živel v begunstvu (Enzelsdorf pri Gradcu), študij je nadaljeval na klas. gimn. v Mrbu, kjer je maturiral 1921. Studiral je zgod. na lj. U, diplomiral je 1926; 27. jul. 1927 pa je promoviral z disertacijo *Kolonizacija laškega okraja*. Del disertacije je objavil v knjižni obliki *K starejši upravni in gospodarski zgodovini laškega okraja* (Lj. 1927). Ker ni mogel opravljati prof. poklica (šestojanuarska diktatura), se je odločil za časnikarstvo. Zaposlil se je pri mrb. izdaji S (1928-34), 1934 je prešel k tiskovnemu konzorciju J. Bil je v ured. mrb. izdaje J, glavni ur. MV (1936-38) in od avg. 1938 do apr. 1941 urejal mrb. izdajo SN. Po nemški okupaciji Mrba se je preselil v Lj., kjer je poltvoj živel. Po nekaj mesečni brezposelnosti se je 1. mar. 1942 zaposlil pri SN (ostal do 8. maja 1945). Med vojno je deloval v časnikarskem aktivu OF. Po vojni je bil nekaj časa pri SPor in Tanjugu, od 1946 je bil zaposlen pri Tiskovnem uradu predsedstva vlade LRS in v uradu za informacije LRS; 1953 je postal višji referent pri IS LRS (do 1959, ko je bil upokojen). Do dokončne upokojitve (1963) je bil tajn. lj. turistične zveze. 1. sept. 1963 je postal znanstveni sodelavec Visoke š. za polit. vede v Lj. (kasneje FSPN lj. U), predaval je predmet jsl. in svetovna publicistika in retorika (retoriko je predaval tudi na Prav. fak. lj. U). 25. apr. 1973 je bil izvoljen za izrednega vnaprej habilitiranega prof. za zgod. jsl. periodične publicistike na FSPN. - V. je med vojnama organiziral na Štajerskem opozicijske ljudske tabore (Slov. Konjice, Vel. Nedelja, Videm ob Ščavnici, Frankolovo, Vojnik, Rodne pri Rogaški Slatini). V Mrbu je ustanovil težkoatletski klub Maraton in bil podpreds. težkoatletске zveze Jsl. Nastopal je kot govornik na najrazličnejših prireditvah in zborovanjih, zlasti ko je bil podpreds. Prosvetne zveze v Mrbu. Sodeloval je tudi pri oddajah radia Lj. in RTV Lj. V turistični organizaciji je bil aktiven od 1951. Sprožil je ustanovitev turistične organizacije v Lj., maja 1952 je pobudil poletne festivalske prireditve v Lj. in vodil festivalski odb. (1952-55). 1955 je postal prvi v.d. dir. Zavoda lj. festivala. Urejal je in pisal v publikacije lj. festivala. - Prvi članek je objavil kot dijak (Naša moč 1921, št. 1), v mrb. Straži je 1924 (št. 86) objavil prvi uvodnik (o spremembah v slov. liberalizmu). V poklicnem časnikarskem delu pa je pisal uvodnike, polemike, felj-

tone, glose, gledališke in knjižne kritike. Noposredno po diplomi je v ČZN (1929, 1931) objavil dve znanstveni razpravi (*Kolonizacija laškega okraja v luči krajevnih in ledinskih imen ter Pravosodstvo na šentpavelskih posestvih*) Zgod. razprav te vrste kasneje ni več objavljajal, ampak se je začel od okr. 1933 posvečati zgod. slov. časnikarstvu; s temi raziskavami pa se je sistematično in prav intenzivno ukvarjal od 1951. Iz prvega obdobja njegovih raziskav sta omembe vredni objava o V. Vodniku, očetu slovenskega časništva, ki je izšla najprej v MV (1937), nato pa kot ponatis v *140 let slovenske žurnalistike* (Mrb. 1937), ter o *Janezu Bleiweisu in njegovih N* (J 1943, št. 27-31 in SN št. 22, 1944, št. 8, 1945). Od 1951 je slov. in jsl. publicistiki in časnikarstvu posvečenih skoraj 200 V-evih objav. Med temi je na prvem mestu knjiga *Slovenski časnik (1557-1843)*, 1961, zamišljena je bila kot prvi del trilogije; celotnega dela ni dokončal. Kot samostojne izdaje je objavil še *Sodobni problemi družbenega obveščanja* (Lj. 1963; soavtor); *Cankarjeva publicistika in Trst* (Trst 1966; ponatis iz PDK); *Razvoj jugoslovanskega novinarstva, I* (Lj. 1967; skripta); *Stoletnica »Slovenskega naroda«* (Mrb. 1968; soavtor z B. Teplyjem); *The development of the Sloven and Yugoslav periodical journalism* (Lj. 1968); *Slovenska in jugoslovanska časniška beseda* (Trst 1969; ponatis iz PDK); *Časnikarski fenomen: goriška »Soča«* (v Ob stoletnici »Soče« 1871-1915, Trst 1971; soavtor ob B. Marušiču). V-evi članki in razprave o zgod. slov. in jsl. časnikarstvu so objavljeni v LdP, SPor, NRazgl, Novinar, SlovV, Brenclj, NOja, TT, Večer, Rodna gruda, PDK, Delo. Naša štampa, Kron., KG, JKol, Dial., Sreč. Bibliografijo njegovih zgod. spisov je objavil ZČ (30/1976, 326-32). - Več je tudi V-evih objav o govorništvu. 1968 je izšla v Mrbu knjiga *Retorika ali govornišstvo in javno nastopanje*; iz 1972 je knjiga *Retorika-govornišstvo*, po smrti pa je izšlo *Javno govornišstvo* (Trst 1984). Uredil je mrb. mesečnik *Naš dom* (1930-34), lista *Lepa Ljubljana* (1952-53) in *Turistične novice* (1961-63) ter knjigo *Ljubljana in njeno turistično zaledje* (1960). Sem je treba vključiti tudi V-evo brošuro *Rožna dolina* (Lj. 1958). Med obema vojnama je objavil tudi nekaj proznih črtic, o kult. problemih je pisal tudi po drugi svet. vojni, spomnil se je tudi življenjskih jubilejev nekaterih svojih sodobnikov. Nekaj biografij je prispeval za SBL, sodeloval je pri ter-

minološki komisiji Inštituta za slov. jezik SAZU. Bil je tudi odlikovan in nagrajen. Zgodovinopisje ga označuje »kot prvega in edinega izrazitega zgodovinarja slov. časnikarstva« (ZČ 30/1976, 325). V-evi psevdonimi so: -c-c, -c., -c-, -ec., -n, -v., V-c, C, F.V., V., vafr., VAFR, Franc Drašček, fant od Soče, Rožnodolski. - V. je bil tesno povezan z rodnimi kraji. Pogosto je objavljajal v PDK, na Prim. je tudi predaval (Trst, Nova Gor.) in sodeloval s Klubom starih gor. študentov (gornik ob odkritju plošče E. Klavžarju v Vipavi 27. jun. 1971).

Prim.: SBL IV, 364-66 in tam navedena liter.; GorLtk 7/1980, 149.

B. Mar.

VATOVEC Janko, mizar, tigrovec, borec NOBJ, r. 20. okt. 1903 v Zavrhku v Vremski dolini, u. 3. sept. 1987 v Famljah pri Vremskem Britofu. Oče Anton, mati Marija Dujc. V ileg. organ. TIGR je začel sodelovati 1928. Povezan je bil z zidarjem Jož. Čokom v Lokvi, mu prinašal liter. na dogovorjeni kraj in hodil z njim po liter. v Hruševje k Jak. Sajevcu. Temu jo je prinašala Zelenova oborožena trojka iz Jsle. V. je hodil po liter. tudi v Staro Sušico k Zahredovim in v Volče pri Košani k Fr. Žetku. Tesno je sodeloval z Vikt. Bobkom, ki sta se obiskovala. V. je imel veliko pristašev v Vremski dolini in z liter. je zakladal vse sotrudnike po okoliških vaseh. V., Lud. Požrlj, Alb. Škerlj in I. Gašperšič so hodili ponoči čez goro Vremščico v Zeje, od koder so prinašali v nahrbtnikih orožje. Ob progi pri Tromostovju so ga skrili, naslednjo noč pa prenesli v neopazno Fameljsko jamo. V. je trdil, da s Škerljem nista vedela, kje je orožje skrito. Pred aretacijo 12. jul. 1940 je pod vplivom zobotehnikarja Alb. Dujca sodeloval v KPI, kateri so tigrovci dajali veliko liter., tudi it. iz Pariza. V. je potrdil, kar so že prej povedali I. Gašperšič, Fr. Sluga idr. sodelavci, da jih je izdal komunist Negri, zaupnik faš. policije, po množičnem sestanku komunistov v bližini Opčin. Če bi ne bili izročili orožja komunistom, bi ne bili aretirani člani celice v Zejah. Aretirani Alb. Škerlj (8. avg. 1940), Lud. Požrlj (12. jul. 1940), I. Gašperšič (19. jul. 1940) in V. so bili na drugem trž. procesu od 1. do 14. dec. 1941 obsojeni vsak na 30 let ječe. - Po vojni je bil V. tajnik krajevne skupnosti in drugih podobnih organizacij. Z družino je živel v Famljah.

Prim.: Osebni arhiv; I. Rutar, Krivične trditve

o vodstvu TIGR, Bistriški zapisi 1984, 2, str. 71; Utripi, dec. 1975 - mar. 1976, 26-35.

Rut

VATOVEC Srećko, veterinar, fiziolog, r. 11. jan. 1916 v Hrpeljah pri Kozini, u. 15. okt. 1982 v Lj. Oče Andrej, trgovec, mati Ana Skufca. Leta 1922 se je družina preselila v Samobor, kjer je dokončal osn. š. (1922-26), v Zgbu pa klas. gimn. (matura 1934). Veterinarske vede je študiral na Veterinarski fak. v Zgbu in 1940 diplomiral. Po diplomi je kot asistent-volonter pripravljaval disertacijo na Zavodu za rentgenologijo in fizikalno terapijo ter 1941 opravil doktorski izpit, promoviran pa je bil 1942 s tezo *Intravenozna pielografija kod psa*, nato je bil imenovan za asistenta na Zavodu za fiziologijo. 1943 mu je bila dodeljena Humboltova štipendija, ki pa je ni izkoristil, temveč je okt. odšel na osvobojeno ozemlje. Do konca vojne je bil delegat v ZAVNOH-u in član različnih komisij, organizator in uprav. part. serum zavoda ter referent v veterinarskem odd. Poverjeništvu za kmetij. in gozd. Hrvatske. Po vojni je bil ponovno izvoljen za asistenta (1945) in docenta za fiziologijo (1952), obenem je bil predstojnik Zavoda za fiziologijo Veterinarske fak. v Zgbu. 1956 ga je Fak. za agronomijo, gozdarstvo in veterinarstvo v Lj. povabila in izvolila za rednega prof.; predaval je fiziologijo in farmakologijo agronomom in veterinarjem na rednem in podiplomskem študiju. - V. se je strok. izpopolnjeval 1948-49 kot štipendist Svetovne zdrav. organizacije (WHO) pri prof. A. V. Muraltu v Bernu in 1957 v Glasgowu. 1960-61 je bil dekan, nato med 1961-63 prodekan Biotehniške fak. v Lj. Razen tega je opravljaval mnoge samoupravne naloge: bil je preds. fakultetne študijske komisije ter preds. oddelčne komisije za znanst. razisk. delo, zunaj fak. pa član uprav. odb. Biološkega inštituta U in Veterinarskega znanst. zavoda Sje v Lj.; bil je preds. Jsl. društva fiziologov, sekcije za Sjo. Raziskoval je fiziol. procese in motnje domačih živali in ptic; proučeval je sestav in spremembe v krvi, vsebnost serumskih proteinov in številne druge probleme, o katerih je referiral na domačih in mednar. znanst. prireditvah: v Ohridu (1969), v Bgdu (1971), Opatiji (1973), v Portorožu (1975), v Subotici (1969), v Zgbu (1970), Mehiki (1971), na Bledu (1972) in drugod. Objavil je nad 65 znanst. razprav v domačih in tujih znanst. publikacijah ter izdal skripta in knjige: *Fiziologija prebave v pred-*

želodcih prežvekovalcev (1971); *Mlečna žleza in njen izloček* (1974); *Veterinaski postopki z materialom za laboratorijsko analizo* (1977). - Za uspešno delovanje in prizadevanja je prejel: Plaketo H.P.D. Gundulić v Zgbu (1940), Priznanje Saveta prosv. radnika v Zgbu (1947), Red zasluge za narod s srebrnimi žarki (1948); Priznanje z značko Ministr. NR BiH (1948), Plaketo U v Lj. (1970), Priznanje Zveze društev veterinarjev in veterinarskih tehnikov Sje (1974), Priznanje Biotehniške fak. ob 30-letnici osvoboditve (1975), Plaketa Biotehniške fak. ob 30-letnici ustanovitve (1977), Priznanje Sveta veterinarskega odd. ob 25-letnici veterinarskega študija v Lj. (1981) in Diploma o izvolitvi za zaslužnega prof. U v Lj.

Prim.: ULjBB I, 173-74; II, 560-61; III, 985-87; SBL IV, 366-67; Kadrovski arhiv Biotehniške fak. v Lj.

Adč.

VAVPOTIČ Aleksander, organist in pevovodja, r. 20. apr. 1873 v Ormožu, u. avg. 1916 v Gor. Na Trsatu pri Reki je vstopil v frančiškanski red. 1893 bil preoblečen in 1895 opravil obljube. V mašnika je bil posvečen 23. jul. 1898. 1900 je prišel v Gor. za lektorja in organista in tam ostal do svoje prezgodnje smrti, ko ga je baje ustrelil neki it. vojak. Med tem je bil eno leto organist v franč. c. v Lj. Tudi med vojno je ostal v samostanu in skrbel za bogoslužje. Glasbe se je učil pri koncertnem mojstru pri lj. GlasbM Jos. Čerinu (1867-1951) in v osebnih stikih s p. Angelikom Hribarjem (1843-1907) in p. Hugolinom Sattnerjem (1851-1934), ki sta tudi bila frančiškana in izvrstna glasbenika. V Gor. je V. prevzel mesto prof. petja v semenišču, ko je febr. 1914 to mesto zapustil Jan. Kokošar in odšel za župnika in Grahovo pri Bači. Ves čas bivanja v Gor. je bil tajnik gor. Cecilijinega društva in redno poročal o delovanju društva v CG. Živo se je zanimal za cecilijanstvo. 1905 se je poleg Fr. Ferjančiča, S. Premrla, Fr. Kimovca in J. Sedeja udeležil koralnega tečaja pri benediktincih v Seckau na Gornjem Štajerskem. Naslednje leto je v Gor. sam organiziral tečaj koralnega petja. Vnet za gregorijansko petje je izrabil vsako priložnost, da je spopolnjeval znanje tega predmeta. Bil je izvrsten organist in pevovodja ter pri delu marljiv in vztrajen. Kljub težavam pri vodenju mladinskih zborov je bil njegov deški zbor dobro izurjen in je lopo pel; zlasti je bilo lepo petje na Kapeli, ko je bil med samostanskimi kleriki

kak dober bas in tenor, ki so pomagali pri petju. V. je bil znan tudi kot dober pridigar in spovednik.

Prim.: Družina 14. mar. 1982; Trobina 116; Jeričič, 207; PSBL II, 100; Cvetko III, 234-46.

Har.

VAVPOTIČ Ruth (Rut), por. **CSANADI**, baletna plesalka, r. 2. mar. 1908 v Idriji, živi v Szegedinu. Oče Ivan, slikar (gl. čl.), mati Mařena Peřan. 1919-23 se je učila baleta v Lj. pri praškem baletnem mojstru V. Pohanu, pri H. Poljakovi, balerini petrograjskega baleta, pri G. Poggiolozziju in A. Trobischu. 1922-24 je bila angažirana v lj. Operi. Nastopila je na različnih baletnih predstavah: Coppelia, Kraljica lutk, Sanje (sez. 1919-20), Labodje jezero (sez. 1921-22); 1923 se je uveljavila na samostojnem Plesnem večeru; 28. mar. 1924 je zadnjič nastopila kot članica lj. ansambla na Baletnem večeru, nakar je odšla v Pariz. Tu se je do 1928 izpopolnjevala pod vodstvom L. Jegorove in O. Precobraženske; bila je članica ruske gledal. skupine Korobok in z njo gostovala v Španiji. 1928-34 je nastopala z baletnim ansamblom I. Rubinstein v Parizu in po Evropi (Bruselj, Dunaj, Milan, Neapelj, Barcelona, Madrid, London) do razpusta te skupine. Najpomembnejšo vlogo je odplesala 1929 v Les enchantements d'Alcine (glasba G. Auric, scenarij L. Loloj, koreografija L. Massine). 1930 je nastopila v Théâtre des Champs-Élysées s skupino B. Nižinske, 1932 v Opéri comique, nato na turneji po Španiji in Belgiji. 1934-40 je plesala v manjših baletnih skupinah: Les Ballets d'Épstein (gostovala po Franciji, v Alžiru in Tunisu), Ballet de Mme Wronska. Po poroki 1941 ni več nastopala in 1980 se je preselila iz Pariza v Szegedin na Madžarskem.

Prim.: SBL IV, 372; ŽS 1924, 275-76 s sl.; J 1927, 208; E.J.; Dokumenti SGM 1967, 232-62; 50 let slov. baleta 1970, 19; GLLJo 1967/68.

B. Lu.

VAZZAZ Helena Jelica, pedagoška in športna delavka, univ. prof., r. 5. avg. 1914 v Gor., živi v Lj. Oče Ludvik, prof., mati Terezika Kokole. Ko so Gor. 1915 zaradi vojne izselili, se je z družino umaknila v Lj. Tu je obiskovala osn. š., realko (1924-29) in učiteljske (1929-34), študij je nadaljevala na Viš. š. za telesno kulturo (1939-41) in na Drž. inštit. za telesno kult. (1949-51) v Bgdu. Pred vojno je poučevala na osn. š. na Trebelnem in Karteljevem, od 1942-44 v Lj. Zaradi so-

delovanja z OF je bila od 1944 v zaporu in v koncentracijskih taboriških Rawensbrück in Belgig. Po osvoboditvi je bila v službi na Ministr. za prosv. in na Komiteju za fizkult. LRS, odgovorna za šol. telov. vzgojo. Potem je poučevala na učit. v Lj., na Viš. pedagog. š., na Viš. š. za tel. kult. in na Fak. za tel. kult. (zdaj Visoka š. za tel. kult.) od 1952 do 1979. - Od 1921 je bila članica sokolske organizacije do 1941, članica drž. reprezentance v športni gimnastiki, tekmovala je v atletiki, športnih igrah in mnogobojih. Vodila je telovadne vrste v Narodnem domu in bila načelnica lj. sokolske župe od 1934-38. Udeležila se je 1938 mednar. Sokol. zleta v Prago z jsl. vrsto. - Po vojni je članica Fizkulturene zveze, Gimnastične zveze in Partizana. Do 1957 je bila načelnica Partizana Sje in preds. odb. za športno gimnastiko; poleg tega je imela razne funkcije v strok. odborih SRS in SFRJ. Nekaj let je bila trener drž. reprezentance in mednar. sodnica na tekmah, turnirjih in olimpijskih igrah. Zadnja leta se ukvarja s športno ritmično gimnastiko in je članica strok. odborov pri Gimnastični zvezi Sje in Jsle. Predavateljica in organizatorica velikih prireditev, zletov doma in v tujini (Praga, Zgb, Novo mesto, Bgd 4 krat), prav tako avtorica množičnih sestav za nastope v Sji in Jsli. 1970 je bila v organiz. odb. svet. prvenstva v gimnastiki v Lj. - Napisala je več strok. knjig, skript, člankov in raziskav. Najvažnejše so: *Izbrani spisi o telesnih vajah*, 1953 (s sodelavci); *Ritmične sestave*, 1955; *Ritmične igre z enim kijem in obročem*, 1956; *Gimnastični ples*, Bgd 1958; *Lestve, letvenik, plezala*, 1960; *Priprave Cerar-Srot* (raziskava), 1963; *Orodna telovadba olimpijskih kandidatini* (raziskava), 1963; *Vaje na gredi*, 1964; *Športna gimnastika za ženske*, 1968; *A-B-C moderne ritmične gimnastike*, 1973, ponat. 1981. Soavtorica je knjige *Razvoj telovadnega orodja na Slovenskem*, 1984. - Sodelovala je pri Jsl. Leksikografskem zavodu - Enciklopedija fiz. kult., I, II, Zgb 1975, 1977, pri Športni encikl. Sje 1987-89. Prevodi: *Knjiga o športu*, I. in II., 1971, 1972. Sodeluje še v strok. revijah: *Vodnik*, *Telesno vaspitanje*, *Ljudski šport*, *Bilten Partizana Jsle*, *Bilten Gimnast. zveze Jsle*, *Telesna kultura*, *Trener* in dnevno časopisje. - Za strok. in družbeno delo je prejela številna priznanja, med drugim Bloudkovo nagrado 1956, Zlato plaketo Hegalca v Lj. 1977 in Red dela z rdečo zastavo 1979.

Prim.: Osební podatki; SBL IV, 375 in tam navedena liter.; ULjBB III/2, 1275-77; Minca Pavšek, J. V. sedemdesetletnica, Delo 6. avg. 1984 s sl.

R. A.

VAZZAZ Ludovik, šolnik in geograf, r. 27. jul. 1880 v Zabljeku pri Slov. Bistrici, u. 17. okt. 1976 v Lj. Oče Ivan, zidar, mati Frančiška Gumzej, gospodinja, hči Jelica (gl. čl.). Po osn. š. doma je obiskoval gimn. v Mrbu, zgod. in zemlj. je dovršil na dunajski U 1904, prof. izpit opravil 1906. Služboval je v Gor., prva štiri leta je učil na gimn., nato na žen. učiteljišču. Ko so Gor. 1915 zaradi vojne izpraznili, je odšel v Lj. in poučeval do 1936 na učit., nato do upokoj. 1940 na III. drž. gimn. - S Silvom Kranjcem je napisal več zemlj. učbenikov: *Zemljepis* za 1. razr. sred. šol, 1938 (kasnejše izdaje sta prilagodila novim učnim načrtom); *Zemljepis* za 3. razr. osn. šol, 1951; *Zemljepis* za 4. razr. osn. šol, 1951; *Navodila* za uporabo učbenikov *Zemljepis* za 3. razr. in *Zemljepis* za 4. razr. osn. šol, 1951. - Pisal je tudi članke o matematični geografiji (GV 1938, Geogr. obzornik 1956-57) in o pravopisnih vprašanjih; o rabi male črke in o pisavi sestavljenih krajevnih imen (JiS 1956-57, 1958-59).

Prim.: S. Kranjec, V. L., SBL IV, 373 in tam navedena liter.

Ured.

VAZZAZ Vladimir, geodet, univ. prof., višji strokovni sodelavec pri predmetih geodetsko risanje, izravnalni račun in višja geodezija, r. 19. sept. 1909 v Gor., živi v Lj. Oče Ludovik, šolnik in geograf (gl. čl.), mati Terezija Kokole. Šolal se je v Lj. in maturiral na realki 1926, nato se je vpisal na geodetski tečaj na Tehniški fak. U v Lj. 2. dec. 1929 je opravil zaključni drž. zemljemerski izpit. Jan. 1932 se je zaposlil pri katastrski upravi v Lj., od 1936 dalje je služboval pri katastrski upravi v Črnomlju kot šef uprave. Isto leto je opravil drž. strok. izpit v Bgdu. Po kapitulaciji It. je vstopil sept. 1943 v JLA ter bil demobiliziran jun. 1946. - Na geodetskem odd. Tehniške fak. U v Lj. je postal asistent 1. jul. 1946 in maja 1952 strok. sodelavec. Kot univ. sodelavec je vodil vaje iz geodetskega risanja, izravnalnega računa in višje geodezije. Dec. 1961 je bil izvoljen za višjega strok. sodelavca, 30. sept. 1965 je bil upokojen. Sodeloval je pri novih merjenjih mesta Lj. (Vič) in Domžal ter pri izdelavi na-

črtov. Sodeloval je tudi pri merjenju in izdelavi geodetskih načrtov za projekte novih gradenj tovarn in raznih univ. inštitutov. Opravil je kartografska dela za ročni šolski zemljevid Sje ter opazovanje posedanj večjih objektov v Sji.

Prim.: ULjBB I, 266; II, 340.

nsf

VEBER (WEBER) Danilo, igravec, prevajalec in publicist, r. 29. jan. 1913 v Trstu, u. 7. jan. 1982 v Mrbu. Oče Milan, pismonoša, mati Marjana Okroglič, gospodinja. 1919 se je družina preselila v Mrb. V SNG Mrb. je bil zaposlen od jun. 1947 do maja 1969 kot dramski inspicient in igravec. Odigral je predvsem manjše vloge. Kot igravec in inspicient je sodeloval v delih: Ivanov, Oklopni vlak; Garrick, Varh; Galsworthy, Srebrna tobačnica; Vega, Prebrisanorica; Božič, Umik; Gogolj, Revizor; Nušič, Pokojnik; Finžgar, Veriga; Shakespeare, Romeo in Julija; Gorinšek, Dobri vojak švejk; Shaw, Cezar in Kleopatra; Kreft, Velika puntarija; Berger, Balada o golem možu; Lorca, Mariana Pineda; Krleža, V agoniji; Pirandello, Henrik IV.; Držić, Dundo Maroje idr. V. je prevajal dramske tekste, predvsem iz it., tako E. de Filippo, *Neapeljski milijonarji*; U. Betti, *Zločin v sodni palači* idr. Z Josipom Šegulo je za SNG Mrb. poslovenil libreto *Istrska svatba* A. Sma-reglie.

Prim.: SGL III, 759-60; matični urad Trst: Moder, SLNP 332; Franci Rajh, Bibliografija Danila Vebra (arh. PSBL).

nsf

VECCHIET Franko, slikar, grafik, r. 8. nov. 1941 v Trstu, kjer tudi živi. Oče Celestin, uradnik, mati Stefanija Tuljak, gospodinja. Osn. š., slov. nižja gimnazija in klas. licej v Trstu, kjer je maturiral 1951. Študij na Ekonom. fak. je opustil, doštudiral pa je na višji šoli za grafiko v Urbínu ter obiskoval tečaje šole za grafiko v Benetkah. Nekaj časa je študiral tudi na grafičnem oddelku ALU v Lj. Od 1972-80 je bil zaposlen pri GlasbM v Trstu, 1980-82 likovni urednik knjižnih izdaj ZTT, nato svobodni umetnik, od 1983 vodja likovne galerije v Tržaški knjigarni. 1970 je bil med ustanovitelji skupine »U« (mladi slov. ustvarjalci v Trstu: Volk, Zulfian, Žerjal, Švara, Kozman, Vecchiet) in sodeloval na razstavah v Trstu, Gorici, Anconi in Piranu (dvakrat nagrajen na »ex tempore«). Nekaj let kasneje je sodeloval s skupino tržaških

likovnikov »Gruppo 12«, v kateri so bili med drugimi Bertini, Carrà, Sivini, Steidler in Moretti, in sodeloval na razstavah v Trstu, Gor., Bassano del Grappa, Benetkah in Cortini. Najprej se je ukvarjal s slikarstvom, nato se je posvetil grafiki, predvsem lesorezu. Nadaljeval je z bolj kompleksnimi in drznimi poskusi od modeliranja do ambientalnih struktur, pri čemer je upošteval tudi video. Predava lesorez na Mednarodni š. za grafiko v Benetkah, kjer od 1986 vodi mednar. tečaj za lesorez. - Pripravil je okrog 30 samostojnih razstav, med katerimi so bile v zadnjem desetletju najpomembnejše v Trstu (1981, 1984, 1985, 1986), Lj. (1983), Gor. (1986), Novi Gor. (1983), Budvi (1984), Milanu (1984, 1987), Veroni (1986), Benetkah (1986) in Pordenonu (1988). Sodeloval je na številnih skupinskih razstavah v It., Sji in drugod po Jslu ter v Evropi in po svetu. Poskrbel je za več umetniških izdaj: *Canto bianco* - mapa barvnih lesorezov in *Mapa treh lesorezov*, ki ju je založil Mednar. center za grafiko v Benotkah 1979 oz. 1984; *Mediteran* - likovna in pesniška izdaja (poezija Marko Kravos, uvodni tekst Matjaž Kmecl, izdala TKGalerija 1987); *Suite* - igra z grafiko in objekti (samozaložba 1988). Leta 1986 je v sodelovanju z Aldom Castelpietrom realiziral za Muzej Revoltella v Trstu video »Alice xilotel/ematik«. O njegovem delu so pisali Milko Bambič, Frane Udovič, Sergio Moles, Brane Kovič, Giulio Montenero, Janez Mesesnel, Tatjana Pregl, Marili Conti, Ivana Hergold, Laura Safred, Enzo Di Martino, Magda Jevnikar, Aldo Castelpietra, Nives Marvin, Iztok Premrov, Stane Bernik, Enzo De Grazia, Barbara Gruden, Giuliano Serafini, Milko Rener, Jožko Vetrih in Peter Krečič. Sergij Cesar je 1987 realiziral dokumentarni video o njegovem delu. Kritiki ga utvrščajo med nekonstruktiviste. Nives Marvin pravi o njem, da je »čisto samosvoja osebnost z izrazitim osebnim likovnim sporočilom«. - Leta 1989 je prejel nagrado iz Prošernovega sklada.

Prim.: Osebni podatki; SBL IV, 379-90 in tam navedena liter.; Nives Marvin, Slikar F. V., Sreč 86/1988, 512-15.

M. Bajc

VECCHIET (VEKJET) Mirko (Friderik), duhovnik, nar. delavec, r. 9. nov. 1902 v Trstu (Kolonkovec), u. 2. febr. 1933 v Dachauu. Oče Karel, zidar, mati Marija Fabjančič. Dopršil je idrijsko realko, štiri leta bogoslovja v Gor. in imel novo mašo v Škednju 1933. Kot dijak se je vklju-

čil v društvo N. Tommaseo. Bil je tesen sodelavec R. Pahorja in si prizadeval za ustanavljanje mlad. društev. Z I. Cerkveničem je 1924 ustanovil mlad. društvo Adrija. Kot kaplan je delal v Boljunu v Istri. Ilegalno je prenašal iz Trsta v Boljun hrv. liter. Med vojno se je vključil v OF, toda ni hotel stopiti v noben odbor, ker je menil, da bi v talarju ne mogel uspešno delati in bi njegova prisotnost drugim otežkočala delo. Sodeloval je s VII. korpusom kot aktivist in obveščevalec. Ko so sept. 1943 Nemci iskali v Boljunu partizane, so od V. zahtevali, naj jim izroči krstno knjigo, ker niso mogli drugače legitimirati moških, ki so bili prisotni. Ker tega ni hotel storiti, so ga v domači opravi in v copatah naložili na tovornjak, od koder je V. blagoslovil ljudi, preden so ga odpeljali. Kolona je stala dva dni pod vasjo, zatem so ga odpeljali v Trst in zaprli v koronejske zapore. Po posredovanju B. Milanovića se je za V. zavzel škof A. Santin in ga skušal rešiti, vendar so ga medtem Nemci že odpeljali v Dachau, kjer je čez nekaj mesecev umrl. Njegovo ime je zapisano na plošči padlih dijakov idrijske realke in na spomeniku padlim duhovnikom v osvobodilni vojni na Brezjah na Gorenjskem.

Prim.: Krstna knjiga šked. župnije; ŠkATrst; M. Skrap, Uporna mladina, Trst 1971, 165; La rivista del clero italiano, maggio 1984, 393; S. Merlak, Zadnji dnevi svobode župnika Mirka Vekjeta, PDK 21. okt. 1971 s sl.; S. Lovročič, Pismo uredništvu, PDK 24. okt. 1971. Idt

VELIKANJE Josip (Jožef), duhovnik, istrski narodni buditelj, r. 18. mar. 1843 v zaselku Srednja Kanomlja (žup. Spodnja Idrija), u. 29. okt. 1921 v Idriji. Oče Jakob, četrtzemljak, mati Marijana Likar. Osn. š. v Idriji, šest gimn. razr. v Gor., 7. in 8. gimn. pa v Senju v Hrvaškem Primorju. Po maturi je šel po svetu: v Bosno, Srbijo, na višjo šolo v Beograd. Kaj ga je gnalo po svetu, ni še popolnoma znano. Ko je bil star 24 let, je na povabilo tedanjega poreško-puljskega škofa J. Dobrila stopil v gor. bogoslovje (1866-70). Mašniško posvečenje je prejel 11. sept. 1870 kot duhovnik poreško-puljske škofije. Novo mašo je imel v Spodnji Idriji. - Po novi maši je nastopil pastirsko službo v poreško-puljski škofiji. Kaj ga je pripravilo, da je ostal v Istri? Morda zgled drugih slov. duhovnikov, ki so tedaj pastirovali v Istri, in pomanjkanje domačih duhovnikov. Z dekretom 6. okt. 1870 ga je škof Dobrila imenoval za kpl. v župnji Bale pri Ro-

vinju. V Balah, oziroma v Krmedu je služboval pol leta, nato je bil premešččen v Pulj kot kapiteljski pomočnik pri stolnici. Po dveh mesecih je bil imenovan za kaplana ekspozita kaplanije Kavran mutvoranske župnije (dekanat Vodnjan). Po petih letih službovanja v Balah in Krmedu, Pulju in Kavranu, od koder je pomagal v župniji Mutvoran, ga je škof Dobrila 15. maja 1875 iz Kavrana premestil kot kaplana ekspozita v Juršiče, kamor se je preselil 6. okt. istega leta. Tu je ostal nepretrgoma do upokojitve v začetku 1921, dobrih 45 let. Konec poletja 1921 je zapustil Juršiče in se preselil v Idrijo, kjer je umrl in bil pokopan. - Razmere, v katerih se je znašel V. v Juršičih, opisuje msgr. Leopold Jurca v svojem članku *Josip Velikanje: hajdučki pop* (KolGMD 1976, 156-70). V. je prišel med ljudstvo, ki je bilo brez narodne zavesti, nepismeno, brez šol v svojem jeziku, skoraj brez duhovnikov in brez izobražencev, versko zapuščno in zanemarjeno. Tu so bile skoraj na dnevnem redu tatvine, ropi in razbojništvo. Pravili so, da je vedno nosil orožje pri sebi in da je celo maševal z revolverjem na oltarju. - Najprej je v Juršičih dogradil župnišče in cerkev, za katera je poskrbel že škof Dobrila, ki je V. vedno podpiral in spodbujal (tudi iz Trsta). Nato je začel orati ledino in trebiti plevel, trnje in osat. Posvetil se je posebej pouku in vzgoji otrok in mladine. Dal je zgraditi tudi šolo, v kateri je sam poučeval 16 let, dokler niso dobili učitelja. Tako je preko otrok in mladine vplival tudi na odrasle, da so se začeli polagoma buditi. Trudil se je, da bi Juršiči postali župnija, a mu ni uspelo, ker so bile nasprotne civilne oblasti (župnija je postala 24. dec. 1950). V. je Juršičem tudi gosp. pomagal. Avstr. vlada ga je za njegove gosp. zasluge odlikovala z zlatim križcem s krono. It. irendentisti so pa videli v njem enega najhujših sovražnikov. V 45 letih je V. Juršiče popolnoma prerodil, tako da od nekdanjih Juršičev ni ostalo ne duha ne sluha. Nekdanje razbojniško gnezdo je spremenil »v krasen cvetlični vrt«. - V. je prišel tudi v slov. slovnstvo. Trije slov. pisatelji so ga vsak na svoj način ovekovčevali: Ivan Pregelj v povesti Božji mejniki, Fran Milčinski in Narte Velikonja.

Prim.: Naša sloga, Trst 22. okt. 1901; B. Milanović, Hrv. nar. preporod u Istri, II, Pazin 1973, 49-51, 328; L. Jurca, *Josip Velikanje: hajdučki pop*, KolGMD 1976, 156-70; SBL IV, 388-89.

Škerl

VELIKONJA Jože, geograf, r. 17. apr. 1923 v Lj., živi v Seattlu (Washington, ZDA). Oče pisatelj Narte (gl. čl.), mati Ivanka Jeglič. Klas. gimn. v Lj. (1933-41), geografija in pomožne vede v Rimu (1941-42), v Lj. (1942-44) in spet v Rimu (1945-48), kjer je 1948 doktoriral z disertacijo o Vipavski dolini *Ricerche geografiche sulla Valle del Vipacco*. Od 1947 do 1955 je učil na slov. učiteljski in klas. gimn. v Trstu ter sestavil učbenike, ki so izšli pri ZVU v Trstu: *Zgodovinska in zemljepisna čitanka za 3., 4. in 5. razr. osn. šol*, 1948; *Zemljepis zemljin za višje razrede srednjih šol*, 1951; *Zgodovina in zemljepis*, 1952 (tri knjige za 3., 4. in 5. razr. osn. šol); pripravil je slov. izdajo zemlj. atlasa L. Visintin, *Zemljepisni atlas za srednje in njim sorodne šole*, Novara, De Agostini, 1948, in L. Visintin, *Zemljevid Slovenije*, ibid. 1948; sam je sestavil *Zemljepisni atlas za osnovne šole*, Trst 1948 (9 listov zemljevidov in besedila). - 1955 se je preselil v ZDA in bil prvi dve leti zaposlen kot ročni delavec v Cleveland Twist Drill Comp. Študij geografije je izpopolnjeval v Montrealu (U McGill v poletju 1957) in na U v Chicagu (1957-59). V letih 1958-59 je poučeval na Elmhurst College v predmestju Chicaga, spomladi 1959 na U v Chicagu, v letih 1959-64 na Southern Illinois University (Carbondale). Od 1964 predava polit. geogr. na Univ. of Washington v Seattlu, Washington, kjer je od 1979 redni prof. in hkrati prof. na Vzhodnoevrop. inštitutu. Kot gost je predaval na Univ. of Wisconsin (poleti 1961), na Univ. Yale v New Havenu (1963-64), na Univ. of Liverpool (Angl.) (1967-68), na Univ. v Avignonu (Franc.) (spomladi 1972), na Univ. of California, Berkeley (spomladi 1975) idr. - Napravil je več študijskih potovanj po Franciji (1972), It. (1955, 1977), Zah. Nemčiji (1955, 1987), Jslj (1968, 1971, 1973, 1987), Avstr. (1954), Kanadi (1957), Argentini (1984, 1985). - Njegova stroka je kult., social. in polit. geograf. s posebnim ozir. na srednjo in vzhodno Evropo ter študij prebivalstva in selitev (migracij). Glavni del njegove strok. bibl. predstavljajo razprave iz polit. in social. geogr., težišče pa zavzema tematika človeških migracij in etničnih diaspor. Konkretni cilj njegovega raziskovanja je imigracija Slov. in It. v ZDA ter njihova prisotnost in organizirano javno življenje. Najvažnejše razprave: *Distribuzione geografica degli italiani negli Stati Uniti*, Atti del XVIII Congresso Geo-

grafico Italiano, Trieste, 49 apr. 1961, Vol. 2, 243-62; *Italians in the United States*, Southern Illinois University, Department of Geography. Occasional Papers No. 1, Carbondale, Illinois 1963, 90 str.; *Gli Italiani nelle città canadesi - Appunti geografici*, Atti, Congresso Geografico Italiano, Como 1964, Como 1965, 271-88; *Recente sviluppo del flusso migratorio italiano verso gli Stati Uniti*, Atti, Congresso Geografico Italiano Roma, 1967, 14 str.; *Italian Immigrants in the United States in the Mid-Sixties*, International Migration Review, New York 1967, vol. 1, no. 3, 25-37; *Contributo italiano al carattere geografico di Tontitown, Arkansas e Rosati, Missouri*, v. Gli Italiani negli Stati Uniti, Istituto di Studi Americani, Firenze 1972, 423-52; *Italian Immigrants in the United States in the Sixties*, v. S. Tomasi in M. H. Engel, *The Italian Experience in the United States*, New York, Center for Migration Studies, 1970, 23-38; *The Identity and Functional Networks of the Italian Immigrants*, v. F. Cordasco, *Studies in Italian American Social History: Essays in Honor of Leonard Covello*, Rowman and Littlefield 1975, 182-98; *Territorial Spread of the Italians in the United States*, v. S. M. Tomasi, *Perspectives in Italian Immigration and Ethnicity*, New York, Center for Migration Studies, 1977, 67-84; *The Periodical Press and Italian Communities*, v. R. N. Juliani, *The Family and Community Life of Italian Americans*, Staten Island, The Italian American Historical Association, 1983, 47-60; *Italian Americans in the East and West: Regional Coverage in Italian American Studies, 1975-1983*, v. L. Tomasi, *Immigrant Experience in the United States*, New York, Center for Migration Studies 1984; isto v L. Tomasi, *Italian Americans: New Perspectives in Italian Immigration and Ethnicity*, New York, Center for Migration Studies, 1985, 142-72 ter 419-21; *Gli studi americani all'est e all'ovest: rassegna degli studi regionali sugli italo-americani, 1975-1983*, v. Euroamericani, Vol. 1, La popolazione di origine italiana negli Stati Uniti, Torino, Fond. G. Agnelli, 1987, 245-56 in 396-410; *Places, Communities and Regions in the American Italian Studies - Territorial Coverage*, v. J. Krase in W. Egelman, *The Melting Pot and Beyond: Italian Americans in the Year 2000*, Staten Island, AIHA, 1987, 37-60; *Scholarship of the American Italian Historical Association - Past*

Achievement and Future Perspectives, v. D. Candeloro in F. L. Gardaphe, *Italian Ethnics: Their Languages, Literature, Life*. Proceedings of the 20th Conference of the American Italian Historical Association, November 12-15, 1987; *Demographic and Cultural Aspects of Italian Americans*, v. G. Battistella, *Italian-Americans in the '80s: Sociodemographic Profile*, New York, Center for Migration Studies and Torino - Agnelli Foundation, 1989, 22-35; *25 Years of the International Migration Digest and the International Migration Review*, v. International Migration Review, 23/87, 709-25; *Aspetti demografici e culturali degli italoamericani*, v. G. Battistella, *Gli Italoamericani negli anni ottanta. Un profilo sociodemografico*, Torino, Fond. G. Agnelli, 1990, 39-57.

Slov. eksistenci, slov. identiteti in bodočnosti slov. naroda v sodobni Evropi kot tudi usodi slov. etnične diaspore je V. posvetil mnogo svojega strok. dela. Omenimo le najvažnejše: *Današnja vloga zdomske Slovenije*, Draga 1971, Trst, str. 9-21 (objavljeno tudi v Amer. domovini, Cleveland, in Klicu Triglava, London); *Slovenska identiteta v sodobni Evropi - L'identità slovena nell'Europa contemporanea*, Most, Trst 1973, št. 37/38, str. 2-21; *Slovene Identity in Contemporary Europe*, v. Papers in Slovene Studies, New York 1975, 1-26; *Slovene immigration to Colorado*, Amer. domovina, Cleveland, febr. 1980; *Slovene Newspapers and Periodicals in America*, v. SYMPOSIA 1, New York, L.S.A., 1981, 111-26; *Spomenica*, v. Meddobje, Buenos Aires 19/1983, 134-38; *Slovene and Croatian Lands in the 16th Century. A Geographical Framework*, v. R. Lenček, *Four Hundred Years of the South Slavic Protestant Reformation (1584-1984)*, obj. tudi v Slovene Studies, 1984, št. 1-2, 11-30; »Kje, domovina, si?«, v. Draga '84, Trst 1984, DSI, str. 9-30 (obj. tudi v AD sept. 1984 in v Naše novine, Toronto, jan.-febr. 1985); *Slovenski kulturni prostor*, v. KolMD 1986, Celovec 1985, 95-98; *Las comunidades eslovenas en el Gran Buenos Aires*, v. Estudios Migratorios Latinoamericanos I, No. 1, 1985 (obj. tudi v AD, jan. 1986, Svobodni Sloveniji, sept.-okt. 1985); *Pogled v slovensko bodočnost*, v. Visokošolski tečaj, Buenos Aires 1986, 104-08 (obj. tudi v AD, okt. 1986); *Pisma Izidorja Cankarja ob stoletnici rojstva (22.4.1886 - 22.9.1958)*, v. Meddobje 1986, 66-80; *Transatlantic Bridges. Some European Roots*

of American Creative Writing, v M. Jurak, Cross-Cultural Studies. American, Canadian and European Literatures: 1945-1985, Lj., E. Kardelj University, The English Department, 1988, 315-322; *Slovenes in the United States - 1980* (Statistics on Ancestry), v Slovenski koledar '89, Lj. 1988, 216-21; *Bled 1988*, v Meddobje 24/1989, 1-2, 109-18 (obj. tudi v AD jul. 1989); *The Landscapes of Slovenia*, Festschrift in memory of T. Hočevar, izd. A. Lokar in W. Mazej, Slovene Studies 11/1989, 137-46; *Dinamičnost slovenskih vezi s svetom in beg možganov*, Meddobje, Buenos Aires 1990, 25/1-2, 63-70.

V. je ustanovni član Society for Slovene Studies in redni član številnih strok. organizacij kot Association of American Geographers, American Association for the Advancement of Slavic Studies, Società Geografica Italiana, American Italian Historical Association. - Aktivno se udeležuje pomembnejših geogr. kongresov (It. 1961, 1971, 1975, 1981, Budimpešta 1971, Montreal 1972, Liege 1973, Buenos Aires 1985). Tudi sam je organizator študij. in strok. srečanj, npr. v Bellinghamu (1966) in v Vancouvru (1967). V apr. 1967 je v sodelovanju s prof. Cocom organiziral srečanje polit. geografov v okviru letnega kongresa amer. geografov v St. Louisu, Missouri. Še posebej velja omeniti v okviru Society for Slovene Studies organizacijo simpozija o Adamiču (3. nov. 1984) v New Yorku ter mednar. simpozij o slov. emigraciji (23. nov. 1986) v New Yorku. V okviru American Italian Historical Association je 15. okt. 1988 organiziral simpozij na temo The Future of the American Italian Historical Association, naslednje leto pa v San Franciscu srečanje na temo Italian in the West. - 1951 je ob razpisu it. geogr. revije L'Universo prejel 1. nagrado za najboljšo geograf. študijo z naslovom *L'industrializzazione della Jugoslavia*, naslednje leto pa ob enakem razpisu posebno priznanje za razpravo *L'economia sovietica* (obe študiji sta objavljeni v L'Universo 1951-1952). - V. objavlja v številnih mednar. strok. revijah, kot so: Annals of the American Academy of Political and Social Sciences, Annals of the Association of American Geographers, Balkan Studies, The International Migration Review, The Journal of Politics, kot tudi v Meddobju, Slavistični reviji, Ameriški domovini, Klicu Triglava, Svobodni Sloveniji, Vrednotah, Mladiki, Mostu.

Prim.: Osební podatki 8. avg. 1990; Jože Velikonja, ZbSS, Buenos Aires 1967, 206-12 s sl. in bibl.; Joseph Velikonja, Slovene Studies: Journal of the SSS 5, New York 1983, 94-95; SBL IV, 389 z liter.; S. Devetak, A Step towards Slovenia's Third University, Rodna gruda, Lj. 1988, št. 4; R. L. Lenček, Curriculum vitae J. Velikonja, arh. PSBL, kjer je tudi celotna bibliografija vseh Velikonjevih del; A. Kolerič-M. Pertot, Bibl. slov. tiska v It., Trst 1969.

m'p

VELIKONJA Narte (Leonard, Lenart), pisatelj in kulturni delavec, r. 8. jun. 1891 v Dolu pri Otlici, u. 25. jun. 1945 v Lj. Oče Ignacij, gozdni čuvaj, mati Marija Beuk. Narte je bil prvi od številnih otrok. Osn. š. v domačem kraju, pripravnica (1903-04) in nato gimn. (1904-12) v Gor. V teh letih se je spoznal z A. Budalom, J. Lovrenčičem, A. Resom, I. Grudnom in F. Bevkom. Bil je prefekt v gor. Alojzijevišču, pozneje v lj. Marijanišču. V času njegovega študija se je družina preselila v Matavun v Istri in nato na otok Mljet. Po maturi se je V. vpisal na dunajsko Pravno fak. 1915 je bil nekaj časa v vojaški službi: v vojnem ministrstvu kot prevajalec in v vojnem poročevalskem uradu. Na Dunaju se je družil s slov. akademiki in politiki ter delal v visokošol. društvu Danica. Imel je stike z J. E. Krekom in A. Korošcem. Ob koncu vojne je opravil zadnje izpite in že istega leta sprejel službo pri višjem šol. svetu v Lj. V letih 1919-33 je služboval kot pravni izvedenec pri pokraj. namestništvu in na banovini v Lj. Ukvarjal se je z vprašanji šolstva in kulture, obrti in turizma. 1919 ga je Korošec za nekaj časa zaposlil v Bgdu kot tajnika svojega kabineta. 1920 se je V. poročil z Ivanko Jeglič, nečakinjo škofa Jegliča. Rodilo se jima je 13 otrok. Pri delu je bil znan po vestnosti in odgovornosti. Bil je med začetniki turističnih akcij na Bledu in Pokljuki. Vseskozi je bil zelo delaven v katol. prosv. in kult. organizacijah. Bil je tajnik Prosvetne zveze, preds. Ljudskega odra, njegov režiser in igravec. Vodil je razne dijaške liter. krožke. Z dr. Debevcem je obnavljal ljudske knjižnice, delal v raznih društvih, tudi dobrodelnih, bil idejni pobudnik in preds. škofij. društva Družina, delal pri Vincencijevi konferenci itn. Zraven poklicnega in drugačnega dela je V. veliko pisal. Sodeloval je skoraj pri vseh katol. mladinskih, družinskih in organizacijskih glasilih, npr. Goriški list, Domoljub, Družina, Mentor, Naš čolnič, Njiva, Novi čas, Slov. če-

belar, Vigred. Sodeloval je tudi pri gosp. organizacijah. 1929-30 je ustanovil druž. revijo *Ilustracija*, 1933-34 pa *Klasje*. Za obe je tudi pisal. 1930 je začel pripravljati svoje izbrane spise, a njihove objave ni dočakal. V leposlovju je gojil predvsem prozo. Toda v gmotnih težavah in skrbeh za številno družino je zlasti po boleznih velikokrat pisal le za honorar, zato se v pre mnogih spisih njegov pripovedni talent ni mogel polno izraziti. Leto 1933 je bilo zanj usodno. Preobremenjenost v službi, pri prosv. delu in pisanju je hudo načela njegovo zdravje in zadela ga je kap. Prijatelj dr. A. Breclj ga je napotil na zgb. kliniko; po nekaj mesecih se je vrnil domov, toda bolezen ga je vsestransko prizadela in mu pustila delno ohromelost (desna roka in noga). V zvezi s to življenjsko preizkušnjo je kasneje napisal, da je že takrat umrl in da vse to, »kar je še živega, je po moji smrti. Prej sem pisal z desnico, zdaj moram z levico, zato se marsikaj zdi ljudem narobe.« Svojo nesrečo je pripisoval posebnemu božjemu načrtu. Po boleznih se je kljub vsemu ponovno zaposlil na banovini kot upravni uradnik v raznih oddelkih. Na prosv. odd. sta bila njegova predstojnika S. Majcen in M. Natlačen. Med drugim se je tu ukvarjal s študijskimi štipendijami. Nato je bil dodeljen odd. za soc. podpore. V teh letih je gojil prijateljske stike s F. S. Finžgarjem, J. Pogačnikom in F. Koblarjem. Službo je ohranil tudi med it. in nem. zasedbo. Delal je pri Zimski pomoči za begunce in postal tudi njen preds. Skrbel ni samo za begunske družine, ampak tudi za uradnike in pisatelje. V zvezi s to njegovo službo opozarja T. Debeljak (Spomini, 1943) na V-ovo natančnost in poštenje. V tem času je bil med sodelavci L. Rupnika in se je izpostavljal v propagandi proti komunizmu in OF. Sodeloval je pri Zborniku Zimske pomoči in bil preds. njegovega ured. odb. V zborniku so sodelovali Zupančič, Gradnik, Pregelj, Trstenjak, Simčič in mnogi drugi. V svojih idejno polit. spisih je V. nastopal odločno proti OF, prav tako s predavanji na radiu, ki so delno izšla 1944 pri zal. Luč z naslovom *Malikovanje zločina*. V lista Slovenec in Domoljub je pisal nekrologe in jubilejne članke. Tudi v njegovem liter. snovanju odseva sodobno polit. dogajanje. Po vojni se ni hotel pridružiti številnim prijateljem, ki so zapustili domovino. K tej odločitvi je gotovo pripomoglo

njegovo zdravstveno stanje. 10. maja 1945 je praznoval srebrno poroko, naslednji dan je bil aretiran. 23. jun. je bil v Lj. na prvem procesu proti 11 »vojnim zločincem in izdajalcem« obtožen, da je kot odločen idejni nasprotnik in sovražnik narodno osvobodilnega gibanja agitiral proti temu gibanju s profašističnimi članki in drugim pisanjem, da je kot preds. Rupnikovega podpornega odb. in Zimske pomoči delil podpore predvsem profašistično usmerjenim prosilcem, odtegnil pa idejnim pristašem OF. Da je bil kot književnik, politik in ur. v okupatorjevi službi in eden najvidnejših idejnih voditeljev slov. fašizma. O tem je poročal SPor (1945, št. 55). Nekaj dni pozneje je isti list objavil del V-vega zagovora, ki se v glavnem opira na *Malikovanje zločina* in na *Pismo prijatelju*, naslovljeno v začetku 1944 F. Koblarju in obj. v ZbSS 1956. V zagovoru V. pojasnjuje, da kot katoličan ni mogel sodelovati s komunizmom, zato se je z vsemi sredstvi, ki so mu bila na voljo, boril proti njemu. V. je bil z ostalimi obtoženci obsojen na smrt, trajno izgubo državljanskih pravic in zaplembo imovinc. 24. jun. je vojaško sodišče obsodbo potrdilo in naslednji dan je bil neznan kje ustreljen. A. Puhar je v Delu 12. jul. 1990 objavila članek *Pisateljeva drža na morišču*, v KL Dela 28. jun. istega leta pa je v članku *Narte Velikonja (1891-1945)* zapisala, da je bil na tej obsodbi »izbrisan iz slov. občestva in spomina. Njegove knjige so bile izločene iz knjižnic, ime je bilo prepovedano omenjati, ponatisa ni bilo več nobenega.« T. Možina Božič je v svoji dipl. nalogi (mentor prof. Helga Glušič) *Literarno delo Narteja Velikonje* (Odd. za slovan. jezike in književnosti na FF v Lj., 1990, str. 11) napisala, da »vendar ostaja dejstvo, da je izvršena smrtna obsodba zaradi nasprotnega idejnega delovanja nad invalidnim človekom dvojna kršitev mednarodnega prava«. Najbolj živ spomin na pisatelja se je ohranil v Argentini, v glavnem po zaslugi T. Debeljaka in V-vega sina Jožeta (spominski večeri, članki, ponatisi). - V-ovo leposlovno delo obsega pesmi in prozo. Že kot tretješolec je začel pisati v gor. dijaška lista *Cvetke* in *Alfo*. Slednjo je s prijatelji tudi urejal. Sodeloval je pri Zvončku in Vrtecu. V prvi dobi je pisal predvsem pesmi in kratke lirične črtice. Slovstveno se je izobraževal skupaj z Bevkom in Resom (prim. *Moje literarne*

lovorike, DS 1911, 335-38). Pesmi je objavljaval v Družinskem prijatelju (1908-13), prozo pa v Zori (1907-08, 1913-14). Zoro je nekaj let tudi urejal (1912-13, 1913-14 njene leposlovne strani in zadnji letnik 1918-19). Posvečal se je mlajšim sodelavcem in zanje pisal, npr. *Naše dijaštvo in umetnost* (Zora 1912-13, 84-88). Od 1913 dalje je pisal največ v DS. 1914-15 sta z Iz. Cankarjem (oba prefekta v lj. Marijanišču) za Ilustrirani glasnik skupaj pisala pustolovsko povest iz balkanske vojne *Albanska špijonka*. Prvine kriminalke ima tudi novela z zgodbo iz meščanskega zakona *Požar* (1914), ki ji je pisatelj pozneje dal naslov *Koršič*. V V-evi prozi zavzemajo posebno mesto pripovedi iz življenja otrok in mladostnikov, predvsem v razmerju do odraslih. Ko so 1931 nekatere novele izšle v izboru *Otroci*, jih je J. Vidmar označil kot odlične ter je pisatelju priznal redko nadarjenost in globok instinkt za mlado srce. Med njimi so *Med dvema stenama* in *Izpoved*, oboje 1914, in *Na morju* (1915). V tej dobi so V. navdihovali v glavnem motivi iz primor., zlasti vipavskega sveta. Opisoval je življenje cestnih delavcev, trnovskih kmetov v boju s sušo ipd. Take so npr. *Novela* (1913, poznejši naslov *Taf*) in *Suša* (1915). Upodabljanje okolice in dogajanja je realistično in sodobno, navadno ga spremlja ostra npravstvena kritika. V liter. snovanju je ostal V. tudi pozneje zvest realizmu, ki ga je sam imenoval realni idealizem. Motivi iz vojnih let oblikujejo črtice *Pismo* (1915), 1917 pa *Stevilka 487* (s podnaslovom *Pismo iz ujetništva*) in parabolo *Oka meneli kralj*. - V. 20. in 30. letih je V. veliko pisal. Še vedno je največ objavljaval v DS, nekaj v Mladiki. Med novelami so *Tri gracije* (1920), satira zoper npravno otopelost in hinavščino, in motivno sorodna *Petindvajsetletnica* (1923). 1921 je v Mladiki izšla ljudska povest *V Smrlinju* iz bajtarskega življenja na Trnovski planoti v prvih letih it. oblasti in faš. pritiska. Podoben okvir ima črtica *Begunci* (1924). Krajša groteskna zgodba *Dražba* in psihološka povest *Gospa Amalija* sta iz 1923. Tako tudi kruto realistična *Veržica* in grozljiva *Skrivnost*. Zgodba *Sirote* (1925, v knjižni izdaji 1930 pri GMD) pripoveduje o usodi otrok, prepuščenih človeški brezsrčnosti. Shrv. prevod je izšel v Gor. 1932. Pri MD v Celju je 1928 izšla ljudska povest *Višarska polena* z dramatično vsebino (1934 pri gor. Sigmii). Povest je V. dramatiziral z naslo-

vom *Njiva*. 1931 je v S objavil avtobiografsko humoresko *Kako sem prišel na svet*. 1933 sta izšli noveli *Obraz* in *Pomlad*. Slednja je ena najboljših V-evih novel. Prikazuje bedno eksistenco starih ljudi, ki si v hiralnici z nezadržno silo želijo stran od počasnega in osamljenega odmiranja. Pisatelj je tu s pripovedno močjo in psihološko pronicljivostjo naslikal nekaj pretresljivih človeških usod. Meseci, ki jih je preživel na zgb. kliniki, so mu navdihnili motive za noveli *Na kliniki* (1935) in *Na hodniku* (1936). Pogled v rodne kraje odkrivata kmečka zgodba *Andrej Premk* (1935) in mladinska zgodba *Naš pes* (1936), spomini iz mladih let pod Čavnom. Pri GMD je 1937 izšla daljša povest *Besede* (izhajala v podlistku v Domoljubu 1938-40), nekakšna kronika hribovske soseke v poletni suši in vročih pripravah na županske volitve. Doživljanje je podano »veristično, dasi hkrati po ekspresionističnem načinu v sunkih« (L. Legiša). Na razmere in ljudi gleda pisatelj s humorjem, ki je značilen za marsikatero njegovo pripoved in je navadno črno obarvan. Spominke, večidel humoristične zgodbe so zbrane v zvezkih *Pod drobnogledom* in *Zbiralna leča*, ki sta izšli 1941 pri Novi založbi v Lj. Črtice iz družinskega in uradniškega okolja je V. sam zbral, in ker ni našel založnika, jih je ob svoji 50-letnici tudi sam založil. 1943 in 1944 sta izšli zbirki *3x88 anekdot* in ⁸⁸⁸ *3 anekdot*. 1943 je v DS izšla V-eva zadnja, idejno polit. zasnovana in psihol. poglobljena novela *Zanka*, ki se motivno opira na atentate po lj. ulicah in jo je pisatelj posvetil prijatelju M. Natlačenu. Ta novela je bile posebej navedena v obtožnici na lj. procesu. - Podobno V-evih liter. spisov dopolnjujejo tri dramska besedila; dram. epizoda v verzih *Suženj* (1916) in dve ljudski igri, *Župan* (upriz. v Škofji Loki 1928) in *Tabor* (1940) iz turških časov. *Suženj* je časovno sicer uokvirjen v konec VII. stol., problematika pa je sodobna. Pisatelj skoraj preroško napoveduje povojni čas, ko je Primor. prišla pod it. oblast. Ob 10-letnici pisateljeve smrti je Slov. kult. akcija (SKA) v Buenos Airesu izdala zbirko V-eve proze *Ljudje* (1955). Izbor starejših črtic in novel je V. v glavnem sam odbral, ko je pripravljaval svoje izbrane spise. Uvod v argentinsko izdajo je napisal sin J. Velikonja, opombe pa T. Debeljak. 1959 je A. Kacin v Medd. objavil študijo *Začetki slovenskega leposlovnega ekspresioni-*

Mat	Marjan Tavčar, prof. sociol., ravn. Zdravst. dom, Nova Gor.
M. Bajc	dr. Marjan Bajc, urednik na Deželi F-JK, Trst
M. K.-W	dr. Milica Kacin-Wohinz, znanst. svetnik, Inšt. za novejšo zgod., Lj.
Mlakar	Boris Mlakar, mag., asist., raziskovalec, Inštitut za novejšo zgod., Lj.
mlp	Maja Lapornik Pelikan, urednica na RAITrstA, Trst
M. Pahor	Minka Pahor, učiteljica v p., Trst
M. Tavčar	Marko Tavčar, časnikar na RAITrstA, Trst
Mtv	dr. Milko Matičetov, znanstveni svetnik SAZU v p., Lj.
M. Ur.	Mojca Uršič, umetnost. zgod., Celovec
M. V.	Marko Vuk, višji kustos Gor. muzeja, Nova Gor.
nsf	dr. Nataša Sosič Fabjan, urednica na RAITrstA, Trst
Plah.	Slavica Plahuta, kustos Gor. muzeja, Nova Gor.
Pšč.	Tomaž Pavšič, kustos Mestnega muzeja Idrija
R. A.	dr. Aldo Rupel, prof., Gor.
Ropet	dr. Robert Petaros, raziskovalec na univ. v Vidmu, Trst
Rut	Tone Rutar, učitelj in časnikar v p., Nova Gor.
Ry	Miloš Rybař, docent Filoz. fak., Lj.
SAS	dr. Sandi Sitar, urednik Dnevnika, Lj.
Sed.	Drago Sedmak, kustos Gor. muzeja, Nova Gor.
Širk	dr. Ivan Širk, prof., Gor.
Smč	dr. Oskar Simčič, škofov vikar, Gor.
Stres	Peter Stres, prof., Dobrovo v Brdih
Svd.	Drago Svoljšak, muzej. svetovalec, Narodni muzej, Lj.
Svk.	dr. Roman Savnik, višji znanst. sodel. SAZU v p., Lj. (†)
Šah	dr. Maks Šah, ravn. v p., Trst
Škerl	dr. Lojze Škerl, škofov vikar, Trst
Škoberne	Boža Škoberne, publicistka, Lj.
T. P.	dr. Tone Požar, prof. na Srednji verski šoli v Vipavi
T. Simčič	dr. Tomaž Simčič, prof., Trst
Ured.	urednik - uredništvo
V-š	dr. Verena Koršič, umetn. zgod., Pariz-Gor.
Vh	dr. Jožko Vetrh, prof., Gor.
Vid.	dr. Cvetko Vidmar, dr. pravnih znanosti, Nova Gor.
VIK	Vilma Krapež, prof., višji bibliotekar v Osred. knjiž. Sr. Vilharja v Koprui
Wbr.	dr. Anton Wraber, docent Biotehn. fak., Lj.
Z-1	Franko Žerjal, prof., Gor.-Trst

POPRAVEK

ŠČUKA Franc: Orbetello, ne Ortobello.